Lars Johansson (Lucidor)

Samlade dikter av Lucidor. Andra delen. Kommentar

Svenska Vitterhetssamfundet, Stockholm 1930. Albert Bonniers förlag. Utgiven av Fredrik Sandwall.

– Läs mer om verket här

Det avbildade exemplaret tillhör Svenska Vitterhetssamfundet.

© Svenska Vitterhetssamfundet. Utgivarens inledning och kommentarer får inte spridas eller förändras. Får inte utnyttjas kommersiellt. För den litterära texten gäller licensen CC BY.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:
https://lb.se/författare/LucidorL/titlar/SamladeSkrifter2/faksimil?om-boken

Permanent länk (URN):
https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb7744-faksimil

SVENSKA FÖRFATTARE

UTGIVNA AV

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET

IV

SAMLADE DIKTER

AV

LUCIDOR

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

SAMLADE DIKTER

AV

LUCIDOR

UTGIVNA AV

FREDRIK SANDWALL

ANDRA DELEN

KOMMENTAR

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI
1930

INNEHÅLL.

Ofta och i starkare förkortning citerad litteratur ..... VI—VIII

Förkortningslista ..... IX—X

Rättelser och tillägg (till Del I och II) ..... XI—XII

Kommentar:

Första Boken. Wärldslige och Andelige Wisor (jämte inledande allmänna anmärkningar till dessa sid. 3—10, resp. 56—58) ..... 1—81

Andra Boken. Brölops-Skrifter, Graf-Skrifter, Lyck-Önskningar (jämte inledning sid. 85—90) ..... 83—328

Tredje Boken. Et Samtaal emillan Anna och Phillis om Een Möös Plikt (jämte inledande anmärkningar sid. 331—341) ..... 329—368

Ordlista ..... 369—434

Personregister ..... 435—445

BILAGOR. FAKSIMIL.

Nils Keders egenhändiga handskrift av Een Möös Plikt... mot sid. 331

Emblema I i Cats' Maegden-Plicht ..... mellan sid. 336—337

OFTA OCH I STARKARE FÖRKORTNING CITERAD LITTERATUR.

(I regel citeras i Kommentarens text källorna på ett lätt tydbart sätt. En fullständig källförteckning har därför icke ansetts fylla något viktigare ändamål men väl däremot ett Personregister, innehållande bl. a. även anförda författare- och utgivarenamn och försett med sidhänvisningar.)

I. HANDSKRIFTER.

(Enskilda signa å vederbörande citatställe i Kommentaren.)

Uppsala universitetsbibliotek (*U. B.*). Allmänna handskriftssamlingen: (särskilt) avdelningarna *T.*, *U.*, *V.*, *X.* Nordinska samlingen (*Nordin*). Palmskiöldska samlingen (*Palmsk.*). Westinska samlingen (*West. saml.*).

Kungliga biblioteket (*K. B.*). Samlingar i svensk vitterhet (*W.*). von Celseska samlingen.

Lunds universitetsbibliotek (*L. B.*). Svenska akademiens ordboks (otryckta) samlingar (*SAOS*).

Riksarkivet (*R. A.*). Riksregistraturet 1688. Biographica ('Humerus Lars Johansson, Lars Lucidor'). Bibliographica ('Handl. rörande tryckandet av Lucidors, Lasse Johansson Strusshielms, dikter'; förut Collectanea de scriptoribus suecicis Tom. IV).

Linköpings stifts- och landsbibliotek (*Link. B.*). Braads Ostrogothia literata (*Braad*). Handskriftsavdelningarna *T.* och *W.*

Gästrike-Hälsinge nations arkiv. Bromanska samlingen.

II. TRYCKT LITTERATUR.

Aasen (*Ordb.*) — I. Aasen. Norsk Ordbog med dansk Forklaring. Christ. 1873. Med 'Tillæg' af H. Ross. Christ. 1895.

Andersin — se *Hel*(icons) *Bl*(omster).

Anrep — G. Anrep. Svenska adelns ättartaflor, I—IV. Stockh. 1858—1864. Ny uppl. se *Elgenstierna.*

Arkiv (*Ark.*) — Arkiv för nordisk filologi 1883 ff.

Atterbom — P. D. A. Atterbom. Svenska siare och skalder II. Ups. 1843; 2:dra uppl. Örebro 1862.

Bib. 1541 — Biblia, Thet är, All then Helgha Scrifft, på Swensko. Ups. 1541. (Hänvisningarna markeras med en förkortning av namnet på den bibliska boken jämte siffror för kap. och vers.)

Castrén — G. Castrén. Stormaktstidens diktning. Hfors 1907.

Columbus Ordesk. — S. Columbus. En swensk Orde-Skötsel (1678). Utg. af B. Hesselman. Upps. 1908.

Dahlgren Gloss. — F. A. Dahlgren. Glossarium öfver föråldrade eller ovanliga ord och talesätt i svenska språket. Lund 1914—1916.

Dalin Ordb. 1850. — A. F. Dalin. Ordbok öfver svenska språket. Stockh. 1850—1853.

Edman se *Granbeck.*

Elgenstierna — G. Elgenstierna. Den introducerade svenska adelns ättartavlor. Stockh. 1925 ff.

Feilberg — H. F. Feilberg. Bidrag till en Ordbog over jyske Almuesmål. Kjøb. 1904 ff.

G. Ps. B. — Gamla psalmboken (Then Swenska Psalm Boken) av år 1695.

Granbeck — P. Granbeck. (Bearbetning av Lucidors) Et hemligt samtal emellan Anna och Phillis om En Mös Plikt. Norrk. (Johan Edman) 1759. Se Inledning s. XXII och Kommentaren s. 335 och 340.

Grimm — J. & W. Grimm (m. fl.). Deutsches Wörterbuch. Leipzig 1854 ff.

Grubb — Ch. L. Grubb. Penu proverbiale. Thet är... Swenske Ordseder och Lärospråk. Link. 1665. Ny uppl. Stockh. 1678 (med 'Tilökning' av L. Törning. Stockh. 1677).

Hanselli — P. Hanselli. Samlade vitterhetsarbeten af svenska författare från Stjernhjelm till Dalin I—XXII. Ups. 1856—1878. (Citeras vid de olika förf. med angivande av delens n:r och sida. Lucidoruppl., del X, citeras dock endast *Hanselli* eller *Hans.* Se f. ö. Inledningen.)

Hel. Bl. — Lucidor den olycklige (Lasse Johansson): Helicons Blomster, utg. av Johan Andersin. Stockh. 1688 (1689. Se f. ö. Inledningen s. XIII.).

Hellquist, Stud. — E. Hellquist. Studier i 1600-talets svenska (Skrifter utg. av K. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala VII. 6). Upps. 1902.

Kalkar — O. Kalkar. Ordbog til det ældre danske Sprog. Køb. 1881 ff.

Karlfeldt — E. A. Karlfeldt. Minne af skalden Lars Johansson (Lucidor). För Svenska akademiens handl. år 1909. Stockh. 1912.

L. — Lucidor. Om Lucidors skrifter (äldre uppl.) och källor till hans biografi se Inledning och även Kommentaren (passim).

Lidén — J. H. Lidén. Historiola litteraria Poëtarum Suecanorum II. Ups. 1765.

Linck — J. Linck. Om Lars Johansson (Lucidor den olycklige). Ak. avh. Stockh. 1876.

Lind Ordb. 1749 — O. Lind. Orda-Bok på Tyska och Swänska, så ock på Swänska och Tyska. Stockh. 1749.

Luc. int. — Lucida intervalla, Eller Goda och Gudeliga Tankar ... af honom som sig kallade Then Olykkelige Lucidor, 1685. Se f. ö. Inledning s. XXII och Kommentaren s. 56 ff.

Möller Ordb. 1790 — J. P. G. Möller. Tysk och Svensk samt Svensk och Tysk Ordbok III. Greifswald 1790.

Möller 1745 — Levin Möller. Nouveau dictionaire etc. Stockh. 1745.

N. Ps. B. — Nya psalmboken (av år 1819).

Rietz — J. E. Rietz. Svenskt Dialekt-Lexicon. Malmö (Lund) 1867.

Rydqvist — J. E. Rydqvist. Svenska språkets lagar I—VI. Stockh. 1850—1883.

Sahlstedt Ordb. 1773 — A. Sahlstedt. Swensk ordbok med latinsk uttolkning. Stockh. 1773.

Samlaren — Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska litteratursällskapet. Upps. 1880 ff.

SAOB — Svenska akademiens ordbok. Lund 1893 ff.

Serenius 1741 (1757) — J. Serenius. Dictionarium suethico-anglo-latinum. Stockh. 1741. English and swedish dictionary, 2 uppl. Nyk. 1757.

Spr. o. St. — Språk och Stil. Tidskrift för nysvensk språkforskning. Upps. 1901 ff.

Swedb. Ps. B. — Svedbergska psalmboken, av år 1694.

Söderwall — K. F. Söderwall. Ordbok öfver svenska medeltidsspråket. Lund 1884 ff.

Troels-Lund — F. Troels-Lund. Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede. Køb. 1908 (3 Udg.), 1914 (4 Udg.).

Vendell — H. Vendell. Ordbok öfver de östsvenska dialekterna. Hfors 1904 ff.

Weste 1807 — E. W. Weste. Svenskt och fransyskt lexicon. Stockh. 1807.

Här följda originaltryck av Lucidors tillfällighetsdikter återfinnas i skilda bibliotek, till vilka i Kommentaren hänvisas. De flesta finnas i Uppsala universitetsbibliotek (*U. B.*), Personalskrifter 1660—1679 fol. och 4to, Kungl. biblioteket (*K. B.*), Verser till och öfver enskilde 1660—1679, samt i Linköpings stifts- och landsbibliotek (*Link. B.*). Sådana inrymmas dock även i andra samlingar (särskilt i *U. B.*). Vid citat av tryckta likpredikningar, personalier o. dyl. hänvisas i allmänhet blott till vederbörligt bibliotek utan angivande av viss bestämd samling, ett förhållande, som icke torde vålla svårigheter för igenfinnandet.

FÖRKORTNINGSLISTA.

a. arb. (*a. st.*) anfört arbete (anfört ställe).
adj. adjektiv(isk).
adv. adverb(iell).
akt. aktiv(um).
ang. angående.
anm. anmärkning.
arab. arabiska.
avskr. avskrift(er).
bd band (del).
best. f. bestämd form.
bet. betydelse; betyder.
cit. citat, citerad, citeras; *cit. arb.*, *cit. st.* se *a. arb.*; *cit. litt.* citerad litteratur.
da. danska.
dial. dialekt(er), dialektisk(t).
d. o. detta ord.
ed. edition (upplaga).
eng. engelska.
f. (*fem.*) femininum (genus); född; följande (vid sid- och vershänvisning).
fi. finska.
fisl. (eller *isl.*) fornisländska.
fol. i folio(-format).
fra. franska.
fris. frisiska.
fsv. fornsvenska.
fut. futurum, futurell.
förf. författare, författad.
gen. genus; genetiv(isk).
grek. grekisk(a).
handskr. handskrift(er).
hg. herausgegeben (utgiven).
holl. holländska.
imp. imperativ.
impf. imperfektum (preteritum).
ind. indikativ.
inf. infinitiv.
interj. interjektion.
intr. intransitiv.
isl. fornisländska; se *fisl.*
it. italienska.
jfr jämför; *jfrs* jämföres, jämföras.
K. B. Kungliga biblioteket (i Stockholm).
koll. kollektiv(t).
Kom. Kommentaren.
komp. komparativ(en).
konj. konjugation; konjunktion; konjunktiv.
L. Lucidor (Lasse Johansson).
lat. latin.
L. B. Lunds universitetsbibliotek.
Link. B. Stifts- och landsbiblioteket i Linköping.
lt. lågtyska, plattyska (från omkr. 1500).
m. (eller *mask.*) maskulinum (genus).
mht. medelhögtyska.
mlt. medellågtyska (1200—1500).
n. (eller *neutr.*) neutrum (genus).
nfr. nedifrån.
ngn någon.
no. norska (folkspråket).
nom. nominativ.
n. pr. nomen proprium (egennamn).
nsv. nysvenska (från omkr. 1520).
nusv. nusvenska.

omskr. omskrivning; omskrivande.
ordb. ordbok.
orig.-tr. originaltryck(et).
part. particip.
pass. passiv(um).
perf. perfektum.
pers. person(en); personlig.
pl(ur). plural(is).
poss. possessiv.
pred. predikat(et).
pres. presens; presentisk.
pron. pronomen.
ps. psalm.
r. rad.
R. A. Riksarkivet.
resp. respektive.
rubr. rubriken (titeln).
s. (eller *sid.*) sida(n), sidor(na).
sc. scilicet: nämligen, att underförstå (framför ett ord, som bör suppleras).
sing. singularis.
sm. samma; *smsättn.* sammansättning(ar).
spec. speciell(t).
ss. såsom.
subst. substantiv(isk).
sup. supinum.
superl. superlativ(en).
sv. svensk(a); svag (vid fråga om ordböjning).
syr. syriska.
särsk. särskild; särskilt (att omnämna).
sö. södra.
tr(ans). transitiv.
tr. tryck(et).
ty. tyska (nyhögtyska).
U. B. Uppsala universitetsbibliotek.
ufr. uppifrån.
uppl. uppländsk; upplaga.
uppsv. uppsvensk.
utg. utgivaren; utgiven.
uttr. uttryck(et).
u. å. utan (tryck)år.
vb. verb(et).
värml. värmländsk.
västg. västgötsk.
y. yngre.
ä. äldre; *ä. nsv.* äldre nysvenska (omkr. 1520—1730); *ä. sv.* äldre svenska (omkr. 1730—omkr. 1850).
änd. ändelse.
östsv. östsvensk(a).

4to (*4:to*) i kvartformat.
8:vo i oktavformat.
>: övergår (utvecklat) till.
<: utvecklat ur.
~: växlande med.

RÄTTELSER OCH TILLÄGG.

TEXTEN.

(Se härtill ock rättelserna å behörigt ställe i Kommentaren. De båda siffrorna ange sida, resp. rad (vers) i texten.)

64: 74 står *oeh* läs *och*
75: 73 står *weinig* = Hel. Bl.; Hanselli ändrar *wenig*
76: 101 läs *Land-man*
144 rubr. står *välförtiente* läs *wälförtiente*
173 har margsiffran *85* läs *35*
222 har margsiffran *40* läs *140*
313: 59 står *nndergifwen* läs *undergifwen*
313: 76 står *Oh* läs *Ok*
316 rubr. står *Grimsholm* = orig.-tr. och Hel. Bl.; avses *Gripsholm*
369: 140 punkt uteglömd i radslutet.

KOMMENTAREN.

(Några få rättelser och tillägg även i Ordlistan. Radsiffran anges *ufr.* = uppifrån, resp. *nfr.* = nedifrån.)

23: 14 nfr. står *19—21* läs *19—22*
38: 13 ufr. står *1649* läs *1650*
46: 13 ufr. *i Columbi översättning* utgår: Kingos 'Aandelig Sjunge-Koor' II utkom först 1681 (se Kom. s. 45), 2 år efter Columbus' död. Kingo översattes (från 1689) i en serie uppl., till vilka ofta fogats 'några Werldsens Betracktelser, Sångewijs författade af Sam. Columbus', varav missuppfattningen här.
52: 10 nfr. står *trag* läs *trag.*
55: 5 ufr. står *fjärr* läs *fiärr*
58: 17 nfr. står *d. y.* läs *d. ä.*
59: 5 ufr. skall 'för' ej kursiveras.

62: 11 nfr. står *plur* läs *plur.*
66: 4 nfr. står *Heermans* läs *Heermanns*
79: 12 ufr. står *1673* läs *1671*
85: 11 nfr. står *av* läs *af*
93: 4 ufr. *Calcutta*: se rättelsen i Ordlistan på *Calicut.*
101: 22 ufr. står *stad.* läs *stad*
102: 4 ufr. står *wärde* läs *lärde*
111: 18 nfr. står *1657* läs *1662* (se Kom. s. 248.)
117: 16 nfr. står *207* läs *208*
128: 18 ufr. står *1655* läs *1685*
133: 7 ufr. står *XV.* läs *XIV.*
142: 1 nfr. har *i* bortfallit i radbörjan.
152: 6 nfr. står *Cronanders* läs *Chronanders*
213: 4 ufr. står *Lilla* läs *Lille*
224: 9, 17 nfr. *Calcutta:* se Ordlistan på *Calicut.*
239: 10 ufr. står *Calcutta.* läs *Kalikut.*
244: 1 ufr. står *Ersch-Gröber;* läs *Ersch-Gruber,*
258: 16 nfr. står *Scroderus* läs *Schroderus*
260: 17 nfr. '*alfabalis*' läs '*affabilis*'
272: 18 ufr. står *ty.* läs *ty*
272: 14 nfr. står *75* läs *45*
282: 15 nfr. står *O* läs *Oh*
337: 16 ufr. strykes kommatecknet efter *Cats'*
343: 12 nfr. står *sv.* läs *sv. dial.*
353: 13 ufr. står *flås* läs *flås op*
359: 18 ufr. står *1606* läs *1605*
361: 4 nfr. står *Dydgz* läs *Dygdz*

ORDLISTAN.

369: 19 ufr. har *e* bortfallit i radbörjan, varför bör läsas: *e* och *o* sökas etc.

KOMMENTAR

TILL

FÖRSTA BOKEN

WÄRLDSLIGE OCH ANDELIGE WISOR

WÄRLDSLIGE WISOR.

Titeln 'Wärldslige Wisor' förekommer redan i den tidigaste upplagan av Lucidors samlade skrifter, 'Helicons Blomster' 1689, och har här tidstroget bibehållits. Hel. Bl. innehåller 18 sådana visor, och upplagan gör icke anspråk på att vara fullständig. Utgivaren Andersin fogar nämligen till den ofullständiga visan *Grymme Tartar/ stygge Took* (n:r XIV) följande upplysning: »Resten af denne Wisan är förkommen/ som och många andra stycken så *defect* och medfahrne äre/ at man dem efter *Authoris Concepter* icke kan uthreda/ wore altså någon som et ell annat därutaf hade och åt Förläggiarn täcktes antwarda/ kunne sådant tiltryckias: De ofulkomlige Wisor äre desse efterfölliande/ nembl.

Lisille du min Hiertans Siäl/ min Tröst
Jag swor jag skull ej wika ifrå dit
Ach Ach min Siähl du wet jag kan eij mehr din låga
Är någon osäll såsom jag? är någon till hwis
Wiltu mig förbrå hwad jag haer giort
Kan någon lijda större Kwal än den i tysthet
Så skal een ewig tystna mig tillbinda at jag
Wohl dem der sonder Traurigkeit in Lust ohn Lieb
Soll denn Climene meine Wonne
Ach wie lange soll sonder Ruh o Lieb sich
Fast mången giftermålet rosar dok hållar jag
Mit Hierta will { *i tusend stycker spricka* / *för dig min hiertans Flicka*
Nys när Frigga satt i bade had hon Astrild.«

Av dessa 13 efterlysta 'ofulkomlige' visor har blott den sista återfunnits (se anm. till n:r XIX). Om man får döma efter de citerade ingångsraderna, synas tio ha varit kärleksvisor i samma stil som flertalet av Lucidors bevarade världsliga visor och tidens petrarkiserande erotiska modelyrik i övrigt, de dödliga hjärtekvalens och den slaviska undergivenhetens ständigt suckande sång. Två, *Wohl dem der sonder Traurigkeit in Lust ohn Lieb* och *Fast mången giftermålet rosar dok hållar jag,* representera uppenbarligen den med folkdiktningen mera besläktade grenen av tidens konstpoesi, som kännetecknas av ett mer eller mindre utpräglat kvinnofientligt, raljerande drag och ingalunda väjer för starkt realistiska färger och som i Lucidors bevarade visor företrädes av n:r XII *Lät hwem som will gå* och n:r XIII *Hwad begär du Hierta lilla.*

I en visbok från 1700-talets början (K. B. Saml. i sv. vitterh. *W. 36*) hänvisar registret en visa *Mit hierta wil i många stycken brista* till s. 241, men visboken är defekt och har blott 233 sidor. Det kan i detta fall gälla n:r 12 i de av Andersin efterlysta visorna men ock n:r I i denna upplaga.

Lucidors namn och skaldskap har inblandats i greve Gustaf Lillies beryktade kärlekshistoria med prinsessan Juliana (om denna se Gezelius, Försök til et biogr. lex. IV; Biogr. lex. VIII s. 162 f., 2:dra uppl. s. 418 f.; Ahlquist, Ny Illustr. Tidn. 1876 n:r 43, där förf. anmäler sig i Hansellis uppl. sakna 'versarne öfver Gustaf Lillie'; Elof Tegnér, 'Huset Lillie' i 'Svenska bilder fr. 1600-talet', Stockh. 1896). Källan är här (liksom beträffande den ödesdigra gissningen om Lucidors identitet med Magdalena Siöblads älskare) Elias Palmskiöld. I dennes genealogiska samlingar (U. B. *Palmsk: 223*) refereras Gustaf Helmer Lillies kärlekshandel med den sköna men lättfärdiga prinsessan Juliana av Hessen-Eschwege, Karl X:s systerdotter och Karl XI:s kusin. På en åktur med änkedrottningen, berättas det, födde prinsessan 1672 en son, en frukt av förbindelsen. Grev Gustaf blev samma år landsförvist, och hans maka Anna Wachtmeister lämnades kvar i sorg. Härefter meddelar Palmskiöld »Ett samtahl emellan gref Göstaf Lillie och des grefwinna, som föregifwes wara stält aff Lars Johanson den olyckelige, det dock intet synes wara lijkt». Första strofen i detta samtal på 8 strofer mellan den upprörda grevinnan och hennes bedrövade make må här avtryckas efter det synnerligen slarviga manuskriptet:

Grefwinnan:
Nu will Jag ey längre lefwa
Med tig o Coridon,
Affskeed will Jag tig gifwa,
Packa tig här ifrån
Långt bort i annor land,
Hwarest tu skal erfara,
Hwad en rätt kerleek är.

Med skäl anmärker P., att »det dock intet synes wara lijkt», att Lucidor författat visan. För övrigt har jag funnit dess original på tyska i en avskriftsbok (U. B. *V 250: q*) med så tidigt årtal som 1669, varför visan ju ej kan från början ha syftat på Gustaf Lillie och Juliana, som 1672 födde sin son. Den tyska visan är en underhaltig herdedikt, ett samtal mellan Coridon och Phillis:

Phillis:
Nun mach ich nicht mehr leben
mit dir o Coridon, etc.

Enligt samme Palmskiöld har Gustaf Lillie om sin kärlek till prinsessan »gjort» en visa, 'Gref Gustaf Lillies wijsa', »inrättad på hennes nampn, under melodie af ett wackert stycke på luta». Begynnelsebokstäverna i stroferna bilda nämligen tillsammantagna *J-u-l-i-a-n-a-pr*(incessa). Visan, som återfinnes ej blott hos Palmskiöld (*Palmsk. 223* och *395*) utan i flera avskrifter i andra samlingar (U. B. *Nordinska saml. 1118* och *1122*, K. B. *W. 36*), är vacker

och har onekligen åtskilligt över sig av Lucidors språk, stil och hans visors sångbara, rytmiska fall. Den av Palmskiöld omnämnda vackra melodien, varpå visan var ställd, är alldeles densamma som i Lucidors *Ängslan/ Sorg/ Gråt/ Harm/ Förtreet* (n:r V), och innehållet är ock detsamma: översvinnelig kärleksdyrkan och kärleksklagan fylla stroferna. Det är onekligen en poet, som skrivit visan. Visserligen var Gustaf Lillie tydligen en lysande kavaljer liksom han var en tapper krigare, men det torde kunna ifrågasättas, om han varit så bevandrad i den konstmässiga diktningen, att han skulle diktat denna visa, som sedan spridts och i flera avskrifter upptecknats. Skulle Palmskiöld, som började sina samlingar omkring 1690, ha missuppfattat traditionen eller låtit sig påverkas av titeln 'Gref Gustaf Lillies wijsa', som för honom kunde häntyda på Lillies författarskap? Palmskiölds ord 'föregifwes wara stält aff Lars Johanson den olyckelige' ange ju, att traditionen satte Lucidors namn i samband med den uppseendeväckande händelsen; Palmskiöld kunde emellertid av ovan nämnda anledningar ha felaktigt fäst den berömde poetens författarskap vid 'samtalet' emellan greven och hans maka i stället för vid 'Gref Gustaf Lillies wijsa'. Att kärlekshandeln då, liksom även i senare tider dylika händelser, gett anledning till visdiktning, bevisas av att den citerade äldre tyska herdevisan översatts och tillämpats på Lillie-Juliana liksom av Palmskiölds notis (*Palmsk. 223*): »Det säijes, att hans grefwinna fru Anna Wachtmeister skal haa giordt eller den tijden låtit giöra een wijsa om honom, uthi hwilcken och versorne skole begynna af hans nampn.» Att grevinnan själv skulle i sin sorg och skam ha skrivit eller låtit en annan skriva ned ett sådant akrostikon, förefaller otroligt. Tydligen har en poet gripit det aktuella samtalsämnet och slungat ut en 'Fru Anna Wachtmeisters wijsa' som parallell till grev Gustafs. Samma kunde och torde förhållandet ha varit med den senares tillkomst. Och då traditionen nämner Lucidor i samband med denna sensationslyrik, ligger nära till hands att antaga, att han låtit denna grev Gustafs visa flyga ut över det ryktesfyllda Stockholm under en melodi, som kanske redan förut en hans visa (n:r V) gjort älskad och populär. Att visan ej förekommer i Hel. Bl., torde intet bevisa. Upplagan ger sig ej ut för att vara fullständig, allra minst beträffande visorna (se ovan s. 3), och hänsyn till hovet kunde ock fullt motivera ett utelämnande. Det anförda torde försvara, att visan här avtryckes, trots att Lucidors författarskap ej kan anses vara mera än en sannolik möjlighet. Vid textgestaltningen har jag anlitat *Palmsk. 395* såsom grundläggande (med reservation för stor begynnelsebokstav och interpunktion):

I.

Ibland alt hwadh werlden har,
Solen ser og jorden tar,
Ibland alt hwadh nånsin warit
Är en trogen kiärlek denn,
Intet änn
Kan förlijknas, som förfarit
Har en wänn.

2.

Undra sig må himmlen rund,
Fisk och sand på hafsens grund,
Öfwer kierleeks stora kraffter,
Den dokk intet diur försann,
Kwinna, mann,
Ringa ståndh ell' höga mackter
Mootstå kan.

3.

Liksom lufften skär og klar
All ting fyller, genomfar,
Giör, att all ting har sin trefnad:
Altså af kierleken wist,
Först och sist,
Har allt lefwande sin lefnad
Uthan brist.

4.

Jag bekänner det fritt ut,
Att min lifz början og slut
Är din kiärlek, min Herdinna,
Ty för dig will jag all nöd,
Ång'st och död
Gierna uthstå, låta rinna
Min blod röd.

5.

Af den plikt hwar medh jag bör
Wörda dig, jag dierflig tör
Trotza mot all kwal og smärta,
Mig medh hotas, tro man fritt,
Att alt mitt,
Lif og anda, siäl og hierta
Är alt ditt.

6.

När jag dät allena weet,
Att din gunstige trooheet,
Du mig lofwat, eij will swijka,
Då är jag i nöden nögd
Og är bögdh
Alt att lida, akta lika
Pust och frögd.

7.

Ach! det som mäst kwällier migh
Är, att jag blir stängd från dig,
Ty sij! all min lust förswinner:
Endast det mig tröstar här,
Att jag är
I ditt minne, sinnet finner
Dig mig när.

8.

Pröfwa mig nu, min Herdinn,
Som du sielf west, jag är din
All min lifztidh, uthi nöden,
Og när jag har mist min siäl,
Skall din träl
Ewigt älska effter döden;
Sist farwäl!

Slutligen må antecknas, att Nordinska samlingen n:r 1112 i U. B., en visbok med 'Barbara Leyoncrona Anno 1691' intryckt på pärmen, innehåller en dikt:

Jag ledz wijd werlden och hatar att lefwa,
Medan mitt hopp mig ey kan giöra nögd, etc.

över vilken står en ung blyertsanteckning: 'Lucidor'. Denna 'Lysanders' kärleksvisa till 'Calista' har dock intet att göra med Lucidor, och anteckningen är tydligen föranledd av att tredje strofen ansetts syfta på Lucidor (den olycklige):

Tänck på Lysander, min skiöna Calista,
Lät mig ey bära nampn af Lusidor.

Visan återfinnes även i K. B. *W 36* och i Link. B. *W 44* och *W 45*.

Lucidors världsliga visor ha säkerligen aldrig utgivits i tryck före Hel. Bl.; åtminstone synes intet tryck av dem ha bevarats till vår tid (se dock anm. till n:r XVI). Ej heller något av de skaldens egenhändiga manuskript till de världsliga visorna, som utgivaren Andersin hade framför sig (se ovan s. 3), har hittills kunnat i våra bibliotek igenfinnas. Man saknar i allmänhet alla hållpunkter för bestämmande av deras kronologi. Endast L:s käcka tröstevisa om lyckans och olyckans växling förlägger traditionen till en bestämd tidpunkt: *Skulle Jag sörja då wore Jag tokot* skulle poeten ha författat i fängelset under den långa rannsakningen angående 'Gilliare Kwaal' (dec. 1669—juni 1670). På mycket goda grunder kan man emellertid förlägga hans världsliga visor till en jämförelsevis tidig period i hans diktning. De sista åren av sin levnad strödde han ut sina många brud- och gravskrifter, vilkas mängd ökades i jämna steg med den brustenhet och disharmoni och de

våldsamt oförmedlade motsatser i språk och tankar, som utmärka dem. Hans visor, åtminstone flertalet av de erotiska, tillhöra en soligare tid i hans liv. Stilen i dem är jämnare och mera sansad. De synas i stort sett representera ett tidigare stadium i 1600-talslitteraturens utveckling än hans tillfällighetsdikter, som stilistiskt och annars visa mera tydlig påverkan av den andra schlesiska skolans marinism med dess måttlösa formkult, hopande av praktfulla bilder, antiteser, pikanta ordlekar, ett vildt utströende av granna ord, ett färgande av färgerna. Sådana stileffekter saknas ju ej heller i Lucidors lyrik, men övergången till denna förskämda smak var i alla Europas länder mjuk och så småningom skeende och är till stor del att förklara ur renässansdiktens kamp för att höja och böja språket till lydnad vid det medvetet konstmässiga diktskapandet. Det råder ännu, i stort sett, något av Opitz och framför allt Flemings måtta och sans i Lucidors erotiska lyrik. Det finns vidare i hans kärlekslyrik väl vissa stämningar av herdedikt. Han besjunger alltså sin *Castalinne*, *Bellinde*, *Belikinne*, *Margaris*, vilka stamma från Arkadiens av herdeflöjtens kärleksklagande toner genomströmmade dalar och skogar, men han sjunger ock enkelt och rättframt till sin 'kiärste Wänn', och aldrig uppträder han i sin lyrik som en älskande 'Schäfer' i Damons, Celadons, Floridans gestalt. Han talar i eget namn. Det finns intet av t. ex. Pegnitzherdarnas arkadiska upptåg med herdar och herdinnor och deras 'ulliga undersåtar', ja, orden 'herdinna' och 'herde' förekomma ej i hans kärleksvisor. Den enda gång, som Lucidor anslår en mera genuin herdeton, är i bröllopsdikten den 7 maj 1671 till Martin Nyman och Margareta Blom (s. 144). Även innehållet och tankarna i hans kärleksvisor peka hän på en tidigare period och på jämförelsevis äldre mönster. Några av dem vittna med sin friska och djärva realism (n:r XII och XIII), att han ej tappat örat för den folkliga diktningen, och å andra sidan fylles väl mängden av de övriga enligt tidens konstmanér av tårar och kval, men de ha intet av den mera utpräglat marinistiska riktningens galanta pikanteri och sensuella lystenhet.

Någon metrisk reformator var Lucidor icke. Han har icke infört några nya diktformer. Hexameter har han icke användt, och ej ens en sonett möter i hans bevarade diktning. Alexandrinen var hans diktnings form, då ej psalmens patos och visans musik ledde honom från den då moderna jambiska entonigheten. Visan är hans rätta element. 'Han gick på gatan och sang' och förskräckte den korrekte Columbus med sin filosofi: var och en stod fritt att bruka vädret eller luften, ty den var allmän egendom; tungan var hans egen, och visan, den han sang, hade han själv komponerat (se Columbus' 'Måål-roo eller Roo-måål'). Hans visor äro skapade för sång. I visan n:r VIII är t. o. m. da capot utsatt i texten. Såsom Linck påpekat, är det förfelat att låta örat vid en regelmässig uppläsning döma över dikternas språkliga och estetiska valör. De skola sjungas. De inbjuda självmant därtill. Vid en uppläsning liksom tvingas man över till ett halvsjungande föredrag, och de konstfulla eller till synes förkonstlade rimmen fylla en uppgift och de språkliga inadvertenserna mista sin skärpa. I sina visors melodiska fall, rytmiska rikedom och säkerhet är han ganska ensamstående i sin omgivning. Opitz, mästaren, hade dekreterat, att 'varje

vers är antingen en jamb eller en troké', och snart fick den tyska dikten en ödslig tvåstavstaktig uniformitet. Ja, Opitz skrev nästan uteslutaude jambisk vers, vars stela, regelbundna schema bäst syntes passa hans litet sterila och ofärgade gemyt. Och då Opitz blev den stora förebilden och då i den poetiska skattkammaren hans bilder, verser och stroffragment länge utgjorde den huvudsakliga ingrediensen, blev, oavsett alexandrinen, jambisk entonighet förhärskande i lyriken under denna tid. Väl hämtade Lucidor flitigt stileffekter och motiv från den samtida konstlyrikens gemensamma förråd, men han sprängde de formella bojorna och jambens envälde. Stödd på den folkliga visdiktningens fria, musikaliska versbyggnad, lät han ej blott den trokeiska rytmen komma till sin rätt utan lät ock anapester och daktyler ge sin lyrik ett otvunget, rikt rytmiskt liv. Han själv uppger sig (enligt Columbus, se strax ovan) ha 'componerat' visor, men det kan ej avgöras, huruvida han härmed menat, att han själv satt melodien eller snarare i likhet med Dalin och Bellman 'componerat' nya ord till redan brukliga melodier.

Lucidors liv är höljt i dunkel, och kring den hemlöse poetens öden har under tidernas lopp en synnerligen rik mytflora spunnit sin vävnad. Att i likhet med skaldens äldre biografer ur hans visor söka utläsa hans livs händelser och dikternas kronologi, är därför ett hopplöst företag. Dessutom tillhör mängden av motiv och situationer i hans visor den europeiska renässanslitteraturens gemensamma karakteristika, och dessa få ingalunda alltid tolkas som utslag av personliga upplevelser.

Sextonhundratalets europeiska diktning, framför allt lyriken, var nämligen till största delen en osjälvständighetens och den konventionella efterbildningens diktning. Det rådde en till det otroliga stegrad litterär kommunism. Man 'lånade' eller tillägnade sig hela dikter eller brottstycken av dikter men än oftare motiv, infall, situationer, bilder, fraser, epitet. Begreppet originalitet i vår mening existerade knappast, ej minst av den anledningen, att originalitet i denna konstdiktningens födelsetid, då man jagade efter stora mönster vid varje steg, ej ansågs som en förtjänst. Detta förhållande har påvisats av alla, som närmare studerat renässanslitteraturen, och det kan vara nog att härvid hänvisa till J. Paludan, 'Renaissancebevægelsen i Danmarks Literatur, især i det 17 Aarhundrede', Kjøb. 1887, samme författares 'Danmarks Literatur mellem Reformationen og Holberg', Kjøb. 1896, Max von Waldberg, 'Die deutsche Renaissance-Lyrik', Berlin 1888, Castrén, 'Stormaktstidens diktning', Hfors 1907, i vilka arbeten rikhaltiga litteraturhänvisningar återfinnas. Lucidor var vidtberest, beläst och fullt inne i den samtida moderna diktningens stil och motivkrets. Hans diktning besannar det nämnda förhållandet; särskilt kan största delen av hans kärleksvisor sägas vara präglade efter denna litterära konventionalism, även om ej sällan den självständiga personlighet och den skaldiska begåvning, han dock var, i de lyckliga ögonblicken mäktat spränga den förkonstlade dräkten och låtit djupare personliga källdrag brusa fram med egenartat färgade uttrycksmedel.

Visorna ha i denna upplaga ordnats annorlunda än i Hel. Bl. De ha här fördelats efter släktskap ur innehållssynpunkt utan att därmed något velat ha bli sagt angående deras tillkomsttid i förhållande till varandra.

3-5. I. *MIt Hierta wil uti mit Bröst mig brista.*

N:r VI i Hel. Bl. Verserna 7 och 8 äro i Hel. Bl. tryckta i en rad, men v. 8 har dock stor begynnelsebokstav utom r. 32 *förmordar* och r. 48 *ock*.

Visan är typisk för tidens erotiska modediktning och innehåller en rik samling av de motiv och grepp, som äro karakteristiska för den europeiska renässanslyriken med dess väsentligen litterära kärlek. Den är också därför givetvis en av Lucidors svagaste och opersonligaste, ett stilförsök, ett liksom avsiktligt framlagt bevis på full hemmastaddhet i den nya erotiska konstlyrikens teknik. Kval, suckan och dödskänslor fylla dikten. Renässansens kärlekslyrik ända från mästaren Petrarca bäres aldrig upp av den befriande och glädjerika känslan av en kärlek, som äger, utan saknaden, trånaden, kärlekssmärtan är det ständiga objektet för denna poesi: en evig, aldrig stillad klagan, en jämrens litania i konventionella tongångar. Såsom ett annat allmänt drag hos renässansens hithörande konstlyrik, ett drag, som också skiljer den från den folkliga eller folkligt färgade diktningen, må ock framhållas, att intet sker i den; den är stillastående, passivitetens diktning; den saknar bestämda situationer, real bakgrund, individualitet hos personer, ting och natur; ordet, uttrycket har blivit huvudsaken.

1-3 *mig* på mig. *Min Krafft förloras* Mina krafter tyna bort, förtäras. *min Syn förgår* 'min syn(-förmåga) försvinner', d. v. s. mina ögon fördärvas av tårarna (eller, mindre sannolikt, 'mitt ansikte (utseende, gestalt) blir förtärt', jfr r. 26, 5: 5 f. samt citaten nedan). *förgår*, aktiv form även 7: 39, 150: 44, 277: 13 etc. *wista* 'vistas, stanna'; formen 'wista' för 'wistas' behöver ej anses som förestavad av rimnöd; den möter en och annan gång, även utom rimmet, i ä. nsv. — Renässansens kärlekslyrik skildrar gärna bredt och detaljerat ej blott de psykiska utan ock de kroppsliga verkningar av nedrivande art, som kärleken medför: blekhet, slapphet, vanmakt, avmagring, uttorkande av blod och märg (11: 23). Se Castrén a. arb. s. 34. Greppet har hämtats från antiken, t. ex. Theokritos' andra idyll, och, i annat avseende, även från Bibeln, t. ex. Psalt 6: 7, 8 (1541) »Jagh är så trött aff suckande.... Mitt ansichte är förfallet aff sorgh/ och är gammalt wordet». I 'Astree Siunge-Choer' III (1654) s. 134 översätter Terkelsen en visa av 'J. R.' (Johann Rist), där den förälskade, olycklige 'Dafnissis' kroppsliga misär i detalj skildras, medan han »forventer sin Død» (jfr r. 30 ff.), bl. a.:

Mit Siun det oc forgaar
Oc mørcknis som en Nat;
At see Jeg ej formaar
Hvad andre hafve fat.

— — — — — — —

Min Krop sig ej formaar/
Min Kraft i mig forgaar; etc.

Och visan slutar: »Det volder du alleen' O skiønne Galathé.» Simon Dach har i en avskedsvisa till sin Argine ett anslag, som mycket påminner om L:s här (Gedichte, Stuttg. Litt. Ver. 1876 Bd 130 s. 445):

Mein hertz enthält sich kaum, es wil und muß zerbrechen,
Mein geist geht in der irr' und kennt sich selbst nicht wol,
Weil ich nicht weiß, mein lieb, wenn ich euch werde sprechen,
Indem ich jetzt so weit von hinnen ziehen sol.

I str. 3 beder han henne spara på tårarna och frågar: »Was schwächt ihr eur gesicht?» Han måste ändå bort. R. 2 i den cit. strofen av Dach har sin motsvarighet här i r. 3: själen irrar hemlös efter den älskade, han är ej mera sig själv. Jfr härvid ock Opitz ode 'Au weh! ich bin in tausend Schmertzen', Opera II s. 232 (1646): »..... das Dencken an mein Liecht (= den älskade) Macht daß ich jrr'/ vnd weiß mich selber nicht». Redan Petrarca började leken med 'amans' och 'amens'.

4-6 Kärlekens grymma kval lämna aldrig den förälskade, ej ett ögonblick får han ro. Jfr r. 9 ff. — *wandlar* 'vandrar, går'; jfr 400: 149 »wandlen fram», mlt. wandelen, ty. wandeln. *bedröfwat: beröfwat, -t* för nusv. *-d* synnerligen vanligt hos L., oberoende av rimmet, t. ex. 191: 7 »myntat ok opstemplat», 209: 26 »bewäpnat», 209: 41 f. »röfwad: bedröfwat» etc., men vi möta också *-d* för väntat *-t*, t. ex. 200: 39 »fostrad opp» (supin.), 203: 137 »lemnad: ämnad» (supin.), 215: 89 »giord» (supin.) etc. Företeelsen, som möter överallt i ä. nsv., kan ej anses ha fått sin språkligt tillfredsställande förklaring, se t. ex. Beckman, Arkiv 11: 215, Kock, d:o 16: 265 ff., Hellquist, Studier s. 77. *af alle Medel är beröfwat* 'är berövad alla utvägar, alla möjligheter', se SAOB B 1383 b.

9-11 *Du ligger mig .... altijd för Ögon* 'din bild står alltid levande inför mig', jfr anm. till r. 4 och t. ex. Finckelthaus, som i 'Lustige Lieder' (1648) försäkrar sin Julia:

Wenn ich sitze, lige, stehe,
Fahre, gehe,
Wenn ich reite, kommt mir für
Deine weit gepreiste Zier.
— — — — — — — — — —
Wenn ich schlaffe, wenn ich wache,
Wenn ich lache,
Wenn ich weine, kömmt mir für etc.

I mera poetisk form och närmare L. möter detta i renässanslyriken vanliga grepp hos Fleming (Deutsche Gedichte, hg. von Lappenberg 1865, s. 340):

Was ich sinne, was ich denke,
Das ist Daphnis für und für.

Wo ich mein Gesicht' hin lenke,
Schwebt sein Geist noch stets vor mir.
Wach' ich, schlaf' ich, was ich tu', (jfr r. 10)
So dünkt mich, er sieht mir zu.

12-14 *dör*. I kärleksdikten liknas älskaren vid en slav, en martyr, som lider grymt men hängivet för den heliga saken. Jämt och ständigt leka poeterna med tanken på döden. Liksom man på det religiösa området talar om den lekamliga och andliga döden, så finnes inom den erotiska renässanslyriken två dödssätt, den lekamliga döden och kärleksdöden, som är oändligt grym i sin stundliga upprepning och gent emot vilken den förra är en vänlig och slutlig befriare: *dö* får alltså betydelsen 'lida alla kärlekens marter'. Jfr r. 31 f., r. 48 samt t. ex. 15: 16 »todt im Leben seyn», 28: 8 om den sköna Lisett, som »kan komma dig til dö». — Det finns dock även njutning och sötma i dödsmarterna, ty de fördragas ju för hennes skull. Petrarca är det stora mönstret. I den berömda 88:de sonetten om kärlekens väsen och stridiga verkningar sjunger han bl. a. om kärleken: »O viva morte, o dilettoso male!» Hans tankar om kärleken och livet och döden bli mynt, som gå ur hand i hand. I Guarinis oerhört beundrade Pastor fido återkommer ständigt talet om kärleken som en levande död, un vivace morire, och i Adone VI, 170 har Marini en lång lista på liknande attribut åt kärleken. Angående svensk lyrik se Castrén s. 36 ff. *lifwa* 'leva'; *-i-*formerna av detta ord äro hos Lucidor fullständigt dominerande och få väl betraktas som en skrivvana med anslutning till det ljudlagsenliga subst. 'lif'; se Hesselman, De korta vokalerna *i* och *y* i svenskan s. 244 f. och Noreen, Vårt språk III s. 177.

17-19 *löper, leeker:* jfr med avseende på betydelsen 141: 52 f. »Ei paras någon Fogl/ ei löper något Fä/ Ei leker någon Fisk»; *Fogl* metriskt enstavigt liksom 141: 52 och betydelsen kollektiv liksom hos *Fisk*. — Hänvisningen till djurens obundna kärleksliv är ett stående tema i renässansdikten, då det gäller att beveka en Castalinnes stenhjärta. Redan Longos använder motivet i sin herderoman Poimenika, där Daphnis hänvisar Chloë på bockarnas kärlek till getterna; till de älskande djuren blir ock den hårda Silvia hänvisad i Tassos Aminta o. s. v.

20-24 Meningen torde vara: djuren följa ohindrat sin kärleksdrift, men jag, som dock ser, var min lycka finns, måste försaka den. Orsaken är dunkel: hennes hårdhet (r. 49 f.) eller en skilsmässa, som r. 35 outredt anger som ödesbestämd. — Nautiska bilder, hav, skepp, segel, bord, storm, äro ytterligt älskade. L:s verser här påminna starkt om Petrarcas 137:de sonett 'Han jämför sig med en farkost i storm, som börjar att misströsta om att nå hamnen' (Th. Hagbergs övers.), vilken slutar så:

Celansi i duo miei dolci usati segni;
Morta fra l' onde è la ragion e l' arte:
Tal ch' incomincio a disperar del porto.

Honom följer hela raden av poeter.

25-32 Tillståndet är hopplöst. Om hjärtat vill brista vid skilsmässan (str. 1 och 5), så kommer här närvaron hos och åsynen av den sköna Castalinne samma resultat åstad, stora kval med döden i perspektiv. Ej underligt, att Fleming kallar kärleken »Gift der Zeit und Pest der Jugend». — *Skönhetens Gudinna*, om Castalinne, som sålunda i obeskrivlig skönhet jämställes med Venus (Frigga). 'Gudinna', ensamt eller som led i sammansättning, är en hos L. och i övrigt inom renässansdikten mycket använd benämning på den tillbedda eller på kvinnan i allmänhet, t. ex. 23: 60, 111: 71, 201: 70, 210: 63, 163: 3. *Din liufwe Syn* 'den ljuva (älskliga) anblicken av dig, din ljuva (älskliga) uppenbarelse'; jfr r. 2. *såcker-söta (Taal):* särskilt de under Marinis inflytande stående medlemmarna av andra schlesiska skolan rörde sig för att nå oväntade effekter ytterst gärna med kvalitativa hyperboler från smakens och luktens område; det angenäma och ljuva blev Zucker och Ambra, det svåra och bittra Wermuth och Aloe. *min stora Qwaal,* jfr r. 45 »min Ögon»: neutr. plur. av poss. pron. sakna ändelse i fsv. och ej sällan i ä. nsv. Kanske dock mask. sing.? Jfr 404: 103 »Then ... kwaal». *lär* kommer att. *återwända* upphöra. *För än som* 'Förrän', jfr 180: 7 »förn såsom», 184: 128 »förn som» med sm. bet. *förmordar* (mlt. vormorden, ty. vermorden) 'mördar'; vanligare i ä. nsv. är 'förmörda'. *jemmerlig:* adv. på *-lig(h)*, alltså utan ändelserna *-en* eller *-t,* ytterst vanliga hos L. och i övrigt i ä. nsv. ända långt in på 1700-talet.

33-40 *Himmel* 'Försyn, Gud', såsom ofta, t. ex. 6: 13, 23: 50, och ännu i poetisk stil; så ock ty. 'Himmel' och lat. 'coelum'. *milde* Himmel: *hårda* Skäbne, ty döden, som Himlen täcktes skicka, vore en välgärning mot det liv i skilsmässa, som ett hårdt öde kanske vill ålägga honom. *wiltu* 'vill du', jfr r. 54 »du wilt», 55: 60 »Tu wilt», 61: 8 »du wilt»: 2 pers. sing. av detta verb synes hos L. oftast uppträda med den gamla ändelsen *-t. Skäbne* 'öde', även 422: 12; ordet är ytterst vanligt i ä. nsv. och börjar först mot 1600-talets slut avlösas av 'öde'; fsv. 'skäpna', da. 'skjebne' med sm. bet. *Dog* 'dock' motsvarar utan tvivel en verklig dåtida talspråksform men är hos L. jämförelsevis sällsynt bredvid 'dok', 'dock', 'doch', 279: 95 »dåg». Raden betyder: »Trots att jag är så olycklig, förblir jag dock trogen min kärlek.» *Jag är lijk ..... kiär:* konstruktionen är anakolutisk: den i r. 39 påbörjade huvudsatsen 'Jag är' har i r. 40 ej fått den väntade fortsättningen.

42-48 *står* 'står stilla', på grund av det upprörda tillståndet. *förbleknar* bleknar (bort). *fällte* 'fällde, fällda'; vanlig böjning på 1600-t. *Tår* 'tårar': både sammanhanget och plur. 'rinna' i r. 45 fordra plur. av ordet. Möjligen föreligger här också neutr. plur. 'tår' (något som ej hindras av 'min': se anm. till r. 28), fsv. tar, n. och m., såsom neutr. med plur. = sing., ä. da. taar n. (Kalkars Ordb.). Jfr Sahlstedt Ordb. 1773 'I daglig suck och tår, In gemitu fletuque quotidiano'. Annars har L. blott plur. 'tårar'. *lijk* (adv.) 'liksom', ytterst vanlig form hos L. Jfr r. 22 »lijk som». *ingen är än du* 'ingen finns mera än du'; jfr 313: 76 »Och ingen

ting hooß Oß än Dygde Minne (är) kwaar» och ty. nichts als, fra. rien que.

52-54 *långseen* 'för länge sedan'; så även Bellman. *Et ljufligt Ögnhwarf* etc. 'En öm blick (ögonkast) förmår det', näml. frälsa »ifrå thenna Dödh». I tidens kärlekslyrik bedrevs en fullkomlig kult med den älskades ögon. Liv och död berodde på en stråle från dem. Petrarca hade angett tonen, se t. ex. hans 47:de sonett. De voro »vero albergo d'amor» (Veronica Gambara), »Wohnhauß vnd Losier der Liebe» (Opitz). *Dy om så skiähl at* 'Ty så framt'. Jfr Språk och Stil 7: 118.

5-7. II. *SÅ måste Jagh digh kiärste Wänn förlåta?*

N:r VII i Hel. Bl. De många avskr. i olika saml. i U. B., K. B. och Link. B. tyda på att visan varit högt skattad.

Motivet är ett av kärlekslyrikens vanligaste: skildringen av avskedets smärta samt löften om trohet. Överallt möta rubriker sådana som 'Abschieds-Gedanken', 'Scheiden bringt Leiden' (i 'Geharnschte Venus', 1660), 'Ein Valet-Liedt', 'Als er von seiner Liebsten reisen muste' (i 'Venusgärtlein', 1656), 'Der betrübte Abschied' (Chr. Weise), 'Daphnis Klage-Digt til sin Amaryllis over sin Rejse imod sin Villie' (Anders Bording). Några exempel från svensk 1600-talsdiktning nämner Castrén s. 46. En mängd andra kunde tilläggas. Trots anslagets och motivets allmänlighet kan det dock ej nekas, att L:s visa bäres upp av personlig värme och flärdfri innerlighet. Här finns bestämdhet och liv i situationen (str. 6 och 7), språket är mera oprydt och naturligt, här finns ingen 'Castalinne' eller 'Bellinde' med konstlad herdestämning omkring sig utan 'min Hiertans Barn ock bästa Wänn'. Allt i visan genljuder av det upplevdas omedelbarhet och sanning. Visserligen är det förfelat att i L:s visor i allmänhet läsa sig till hans personliga upplevelser och utveckling (ovan s. 9) och visserligen gömmer sig ej längre Magdalena Sjöblad i Lucidors visor under de skiftande pastorala namnen, men med Karlfeldt i hans Minne över skalden kan man ej undgå att finna visan som »återljudet af en verklig Lucidorsk kärlekssaga» och ett verkligt minne från en utresa. I sin Lucidorsmonografi (s. 9) tror sig Linck böra förlägga den till skaldens anträdande av sina utlandsresor något år i början av 1660-talet. — Sedan Palmskiöld (U. B. *Palmsk. 352*) refererat den bekanta historien om hur en student Lars Johansson lägrat den adliga jungfrun Magdalena Sjöblad och Göta Hovrätts hemställan 1668, som slutade med landsförvisning på två år, framkastar han den ödesdigra gissningen: »Lärer wist warit wår nampnkunnige Swenske Poet Lucidor», och stöder den på att »Major Prytz påminner sig, att Lucidor äfwen wid denne Tijdh hafft een labyrinth för sin amour skulld». Det är kanske en sådan 'amour', en bitter livserfarenhet, som är grunden, ur vilken denna och andra personligt färgade, brustet melankoliska dikter växt upp bland mängden av efterbildningar.

Visan är mycket sångbar, och den melodi, till vilken den är satt, synes ha varit särdeles spridd och älskad. Thomas Kingo, som i sin psalmdiktning vågade begagna även lättare, från den världsliga diktningen lånade bekanta vismelodier och som i förordet ber läsaren att ej stöta sig på de 'lystige og verdslige Toner', vilka erövrat tidens musikaliska smak, använder samma rytmiska schema för sin tredje morgon- och aftonsång samt botpsalm i sin 'Aandelige Sjunge-Koor' Første Part 1674 f.:

LYksalig Dag! som nu saa bliid oprinder etc.

I den svenska översättningen av Sjunge-Koor (Götheborg 1689) finnes här t. o. m. melodihänvisningen: »Siunges såsom:

Was machstu du denn, sprach Phillis gestern Abendt.»

Det är alltså tydligen fråga om en (tysk) vismelodi. Samma versform möter t. ex. i Sam. Columbus 'En Naturlig döds-Betrachtelse' i 'Odæ Sveticæ' (1674), »på hwilka Capellmästaren Mons:r Gustaf Düben har satt Melodier» (se ock Hanselli II s. 60 med noter och text).

1-6 *förlåta* lämna. *Hiertans Sorg,* jfr r. 4 »Hiertans jemmer»; redan i fsv. har den artikulerade genetiven 'hjärtans' en sådan adjektivisk användning: djup, innerlig. *såta* 'innerligt förtrogna, mycket kära', nu en mera förflackad betydelse. *Hug,* för oss en arkaistisk variant till 'håg' men hos L. den nästan ensamt brukade formen, oberoende av stilarten. Jfr 'hugsvala'. *Synen* 'synen, ögonen', som mista sin kraft och glans genom gråten, eller snarare 'ansiktet, utseendet, hela det yttre' (jfr sm. r. »pinar Siälen»). En sådan trängre och vidare betydelse har ordet 'syn' i viss mån ännu. Jfr fsv. (Söderwall) 'Rachel hafdhe faghert änlite oc faghra syyn (erat R. decora facie et venusto aspectu)'; samma bet. har lat. aspectus, vultus, ty. Gesicht, da. Syn; se ock anm. till 3: 2.

7-12 Orden här påminna starkt om str. 2 i visan 'Wer kan was Liebes ohne Thränen missen' (i 'Geharnschte Venus', von Filidor dem Dorfferer = Caspar Stieler, 1660):

Kein grösser Kreuz ist auff der Erden,
als wenn sich Lieb' und Liebe trennt,
wenn, die in Gegen-günsten brennt
vom Liebstem muß geschieden werden.
Ich glaube nicht, daß eine Pein
mit dieser kan zugleichen sein.

Sinnen själar, mänskohjärtan, mänskor. *Nu* 'då nu'; sådan kausalt konjunktionell användning i fsv., ä. da. och någon gång i ä. nsv., fast äldre lexika intet nämna därom.

13-17 *Himlen,* se anm. till 4: 33. *nögdas,* väl feltryck för 'nödgas', som står 125: 130, 281: 5. *emot min Willia willia:* den utländska renässansdiktens förälskelse i antitesen får i L. en ivrig och talangfull företrädare. *må* förmår, kan. *Allenast* 'Blott'. Meningen ungefär: Jag skall nog söka

bära det, men det är tanken på dig och din sorg, som förleder mig att klaga så. *kränker* förleder.

19-24 *Thet Pant* (neutr.; ä. nsv. lexika ange mask., men fsv. har pant n. jämte panter m., mlt. pant n., y. da. pant n.) 'underpant (på din kärlek), (kärleks-)bevis' (lat. pignus), jfr 359: 8 »Till minn mädönckans Pant» = till bevis på min medkänsla. *mit liufste Hierta*, vokativ, såsom smekord till den älskade. *inskrifwit*, *-it* i st. f. nutida *-et* i part. perf. neutr. ljudlagsenligt bevarat i uppsvenska dialekter och håller sig i det från dem utgående rikisspråket i majoritet ända till omkr. år 1800. Se Noreen, Vårt språk III s. 382 ff. och där cit. litt. *Dy* 'Därför'; formen 'dy', ursprungligen en i obetonad ställning uppkommen, nu försvunnen växelform till 'ty', syns hos L. vara i majoritet gent emot 'ty', både såsom adv. = därför och såsom konj. = ty. Jfr dock ännu 'dymedelst, dylik' men 'förty'. *Troß* (jfr 4: 37 »tråtz») 'trots'; den assimilerade formen hos L. den avgjort övervägande. *Olycks-Fall* olyckliga skickelser. *Afwund:* vanligt motiv om klaffare och onda tungor, som vilja skilja de älskande.

25-30 Här få vi några av de moderna stereotypa bilder, visserligen de enklaste av de 'prunk-ohrd', som nu utträngt och ersatt de äldre smeknamn, varmed älskaren betecknat sin utvalda. I den äldre eller mera folkliga diktningen finner man beteckningar från växtriket, sådana som 'ros', 'lilja', 'liljegren', 'palmekvist', från mineralerna, såsom 'korall', 'turkos', från djurvärlden, t. ex. 'gris', 'höna', eller mera allmänna, såsom t. ex. 'bäste vän', 'min hjärtans kära'. Nu rör man sig i stället helst med abstrakta beteckningar, såsom 'min själ' (ty. meine Seele, Seelchen), 'mitt lif' (mein Leben), 'min lust' (meine Lust, meine Wonne), 'min ära' (meine Ehre), 'min sol' (meine Sonne), 'mitt ljus' (mein Licht), vilka man vidare utvecklar och utsirar: 'meiner Seelen Licht' (18: 8), 'meines Schattens Sonn' (18: 75), 'Schönstes Licht' (7: 4), 'Liebstes Licht' (18: 77), 'Liebste Seele meiner Seelen' (Schirmer m. fl.) etc. Mönstren ha varit de klassiska författarna. Horatius kallar i Od. III 9: 12 Chloë för sin 'anima'; 'mea vita' (mitt liv) 'mea lux' (mitt ljus) såsom beteckning för den älskade förekomma också, likaså 'decus', 'gloria' (ära, stolthet) och 'sol' (sol) om älskade och dyrkade personer o. s. v. — *Min fordom Ögna-Tröst* 'min forna ögonfägnad', 'som förut varit min ö.'. *fordom* i attrib. ställning möter ofta i ä. nsv., nu väl huvudsakligen i uttrycket 'i fordom tid'; jfr här den liktydiga användningen av 'för detta'. *helsan* 'hälsning, önskan (om välgång)', jfr Gustav Adolf (1630) till Oxenstierna: »Min gunstige helssan sampt hwad mehra nådh, jagh förmår» (Noreen-Meyer, Sv. förf. 1526-1732 s. 94). (Möjligen dock = hälsa: Om himlen finner behag i, låter mig få behålla min hälsa.) *Förtröstar jag* 'hyser jag den förtröstan'(?); mycket ovanlig användning utan obj. eller 'på'. *lagar* styr, fogar.

31-36 *dröfwe* 'dystra' (mlt. drove). *Trods* 'tross' (mlt. trosse, trotze, jfr r. 24): '(ligga) för tross och ankar'. *Dy* Ty. *Wäder-Guden* 'vindguden (Aeolus), vinden'; de mytologiska naturomskrivningarna äro betecknande

för renässansdikten. *strängt* hårdt, skarpt. *Mädömksam aff* rörd till medlidande av, medlidsam med. *Soot* 'sjukdom, plåga' (jfr r. 34), hos L. det normala ordet, endast 341: III »Siukdom/ eller Soot».

37-42 Den bestämda situationen och den geografiska ortsbestämningen böra observeras. De ge intryck av något upplevat, av omedelbarhet och sanning, sällsynta gäster i tidens utpräglat konventionella kärlekslyrik. — *Ekels-wijk,* i skärgården vid Landsort (Linck s. 9 och Karlfeldt s. 102). *Nereus*, antik havsgud, redan hos de klassiska förf., liksom här, bildligt betecknande 'havet' självt: Ovidius Metam. I 187 »qua totum Nereus circumsonat orbem». Nereus får fattas antingen som genitiv = Nereus' (avskriften K. B. *W 36* har 'Neræi') eller som sammansättningsled = Nereussalta, alltså 'havssalta'. *skiött* snart. *af* genom. *wädre* 'vinden'; förlusten av slutkons. i best. form av subst. neutr. sing. är ett uppsvenskt språkdrag, i hög grad betecknande för L. *förgå*, aktiv form liksom 3: 2. *minne: Siäl: Sinne: Hierta,* uppradandet av synonymer eller liktydiga ord och uttryck var ett synnerligen flitigt användt grepp för att åstadkomma effekt. *Jempt* samt.

7-8. III. *BEllinde warumb qwälstu mich?*

N:r VIII i Hel. Bl. Var visan n:r I ett virtuosmässigt prov på erotisk modediktning i den martyrmässiga självuppgivenhetens och den måttlösa jämrens genre, så är denna visa en lika typisk representant för den mera lekande, ansträngt spirituella gruppen. Temat, som skalden spinner på, är lika tomt som vanligt: de älskande äro en, ej två; allt i liv och död måste träffa dem båda, 'denn du weist du bist mein Ander-Ich' (r. 3). Definitionen på vännen såsom 'mitt andra jag' (II: 40, 14: 24), 'alter ego' i den latinska formen, är enligt Diogenes Laërtius uppställd av Zeno men enligt Porphyrius av Protagoras. Jfr ock Cicero ad Attic. III, 15, 4 'te quasi me alterum' och framför allt Seneca de moribus 20: »servandus ergo est omni diligentia raro inventus amicus; est enim alter ego». Motivet är övermåttan älskat i renässansdikten.

Även beträffande detaljerna i utformningen av motivet i denna visa kunna slående paralleller påvisas.

8-9. IV. *SÅ är dit Hierta från mig wändt.*

Även denna visa (n:r IX i Hel. Bl.) är i hög grad konventionell. Det finns ingen anledning att med Atterbom (Svenska siare och skalder II s. 170) och andra söka läsa sig till det upplevdas realitet bakom orden. Dikten tillhör en talrikt företrädd motivgrupp: Den liuva Belikinne har tändt kärlekens låga i skaldens bröst men har, hård och grym som alla Arkadiens herdinnor, dragit sig tillbaka, slocknat och svikit sin ed. Skalden, som godtroget hängivit sig och som aldrig kunnat misstänka, att kärleken vore beroende av tid och olika stånd, ett stående motiv, ser sig bedragen men slutar regelrätt med att bedyra sin kärleks upphöjdhet över 'Nödh ok Dödh'. Situationen, liksom ord- och bildvalet, särskilt i första

strofen, påminner starkt om en dikt av Hofmannswaldau (Herrn von Hoffmannswaldau und anderer Deutschen ... Gedichte I (1697) s. 350):

SOll, Solimene, meine glut/
Die mir versehret marck und blut/
Gantz ohne deine rettung brennen?
Du äscherst meine brust ja ein/
Mein hertze muß entzündet seyn/
Und du wilst keine flammen kennen? (: jfr r. 5).

Verleugne nicht/ was du vollbracht/
Du hast durch feur mich arm gemacht/
Wils-tu den mordbrand nicht bekennen?
So wisse doch/ daß alle welt
Dir das gerechte urtheil fällt:
Wer andre brennt/ muß wieder brennen. (: jfr r. 9 ff.).

2-10 *med Willia* med flit, fullt överlagt. *bränna* 'brinna' (eller möjligen 'bränna' med underförstått 'mig': bränna, förtära mig); 'bränna' ('brenna') i ä. nsv., och ännu i (västsvenska) dialekter, ofta med intrans. betydelse: brinna. Jfr t. ex. 54: 40 »Han brinner ther/ men brenner aldrig op». *Förutan Sloknan* 'utan att slockna'; ä. nsv. använde i stor utsträckning för nusv. språkbruk främmande verbalsubst. på *-an*, jfr t. ex. 172: 22 »Blomstran», 210: 72 »Twiflan». *du wilt*, se anm. till 4: 35. *Längsel* 'längtan', sällsynt form i svenskan (da. længsel). *lifwa*, se anm. till 3: 14. *fort ock fort* 'alltjämt, utan uppehåll'; jfr ty. »fort und fort» 7: 9. *Kiärleks Fängsel* kärleksfängelse, kärleksbojor (da. fængsel). *slijta bort* 'framleva, förnöta', jfr 366: 29 »En Yngling sliter bort sin Vngdoms liufwste Blomma». *yncksam* ömkansvärd. *Klaga* 'klagan'; det ä. språket hade en mängd subst. på *-a*, där nu ändelsen är en annan (*-an*, *-ande* o. s. v.) eller vilka helt försvunnit ur ordförrådet och ersatts av andra former. *Män* 'medan', sammandragen talspråksform, vanlig hos L.

13-21 *lättelig* 'lätt (lättsinnigt)'; om adv. på -lig(h) se anm. till 4: 32. *kant*, 2 pers. sing. av preterito-presentierna har hos L., liksom i övrigt i ä. nsv., ofta kvar sin gamla ändelse *-t*, jfr anm. till 4: 35 »wiltu». *swijkfullt* 'svekfullt'; 'swijk' (med *-i-* efter 'svika' med ursprungligt *i*) den genomgående formen hos L.; ännu Sahlstedt Ordb. 1773 'swik' jämte 'swek'. *bar* hyste, hade, ägde.

23-32 *mit arme Took* '(min, jag) stackars narr, arme dåre'. Denna konstruktion med poss. pron. har nu en starkt vardagsspråklig färg. *Took*, neutr. såsom ofta i ä. nsv. även om mask. personer; mask. är ordet 459: 917 »han är en took». I Linds Ordb. 1749 anges 'tok' såsom mask. eller neutr.; numera såsom neutr. någon gång (uteslutande?) om fem. personer: »det toket». *Hiert-twingand*", jfr Stiernhielms Herc. 100 om Astrild, kärleksguden: »Then hiert-bindande/ twingande/ stingande/ wäldige Kämpen». Sammansättningen var framför annat medlet att göra språket rikt och

poesien upphöjd. *ewig* 'evigt'; sådan *t*-lös adv.-form även 153: 149 »lifwer äwig säll». *falskas* (eg. 'göras falsk') 'svikas, brytas' (av *falska* 'förfalska'). *onöt* (adv.) 'utan nödtvång', neutr. av adj. 'onödd' = ej tvungen av nöd; eller möjligen neutr. av 'onött' (adj. av 'nöta') = ej brukad, ej nött, ej förbrukad (genom ett långt samliv, som döden avbryter), jfr Schlyter, Ordb. till Sweriges gamla lagar, 'onötter' = ej förtärd, ej brukad eller nött, och Serenius Diction. 1757 'unworn, onött, obrukad, intritus'. *slijtas* 'slitas av, brista', jfr »rifwa» r. 39. *Godtroon* 'godtrogenheten', jfr ordspråket 'Godtro lönas med otro' och uttrycket 'på god tro'. *bedragin: betagin*, angående *-in* se Noreen, Vårt språk III s. 371 ff. och där cit. litt. och jfr anm. till 6: 20 »inskrifwit». *Stånd:* den sanna kärlekens likgiltighet för pengar och stånd är ett mycket anlitat motiv. *Ijd* 'trägenhet, uthållighet' (från skaldens sida). *tröstas Jag therwed* 'finner jag tröst däruti att'; 'wed(h)' för nutida 'vid' särdeles vanligt i ä. nsv. litteratur och hos L. ungefär lika talrikt företrädt som 'wid(h)'.

34-43 *Fast Himmel* etc. '(Min ed skall stå fast), om också universum skulle störta samman i kaos, medan jag är i livet, och sedan skall den (eden), hållen i helgd, följa mig i den tysta graven'. *Men som* 'medan', se »Män» i r. 10. *Fast om* fast(än), ehuru. *kädian* 'kedjan, (kärleks-)bandet', jfr r. 28 och 210: 50 »Kiärleeks Kädior». *rifwa* slita sönder. *min olycklig Lycka*, en av de för L. betecknande antitetiska ordförbindelserna, vare sig nu uttrycket betyder: mitt olyckliga öde (»lycka» = öde; Fortuna adversa) eller: min (kärleks-)lycka, som (dock) blev min olycka. *smedt* smidt. *baak kan rycka* 'kan ändra, göra ogjort' (eg. 'rycka tillbaka'; av L. skapad fras med anslutning till 'rygga' = upphäva?). *lel* 'likväl'; *'lel(l)'* hos L. den normala formen för 'likväl' och under 1600-t. tydligen utan den nutida dialektala färgen. *all din Haat*, mask. (jfr mlt. hât m., ty. Hass m., ä. da. had m. (Kalkars Ordb)) eller neutr. plur.(?), varvid bör jfrs anm. till 4: 28 »min stora Qwaal». *min Siähl*, till den älskade, se anm. till 6: 25 ff.

10-11. V. *ÄNGslan/ Sorg/ Gråt/ Harm/ Förtreet.*

N:r X i Hel. Bl., som har tryckfelen *Ogne-paar* r. 15, *förtifwlan* r. 18. Visan är fullt formad efter tidens recept för erotisk konstlyrik: skaldens kval och dödskänslor inför den älskades hårdhet och övermänskliga fägring, som skildras med hyperboler och metaforer från den levande och döda naturens alla riken, främst mineral- och växtriket; lika övermänsklig är älskarens trohet. Lucidor representerar dock i sin lyrik ingalunda den mest avancerade stilriktningen (se ovan s. 8), och hans teckning av Margaris' härlighet i str. 3 och 4 måste anses jämförelsevis modest. Han var fullt medveten om osanningen och onaturen i dessa översvinneligheter och är i Sverige den förste, som, i sitt 'Gilliare Kwaal' (1669), tar sig ett bullrande skratt åt »all tokot Gillie Kwaal» och åt alla dessa »prunk-ohrd». Han kunde både odla och skratta åt genren, ad utrumque paratus.

Att visan kan gå »under melodie af ett wackert stycke på luta», är ovan s. 4 f. anmärkt.

1-7 *Ängslan* etc. Hopning av synonymer är ett karakteristikum för L. och hans tids diktning; här är den ett medel att framhäva höjden av olyckligheten. Jfr anm. till 7: 40 ff. *Mit Behag* 'min enda tillfredsställelse (tröst)', halvt ironiskt. *af tijden* (på grund) av (lång) erfarenhet. *Lag* natur, art, beskaffenhet.

8-10 Observera det antitetiska förhållandet mellan r. 8 och r. 9: *tröstar mig: tröstlööst!* Antitesen är ett av L. övermåttan älskat stilistiskt grepp. *lijfwa,* se anm. till 3: 14.

13-14 *Dödz-Gudinan .... Lijfs-trå.* 'Dödsgudinnan' är i senare tid en vanlig benämning på den nordiska mytologiens Hel men åsyftar hos L. utan tvivel den antika mytens 'öde' (grek. moira, lat. parca), som tidigt uppfattades som ett personligt väsen och sedermera som ett flertal. Redan Homeros benämner moirerna för 'spinnerskor', som tänkas spinna livets tråd. Hesiodos bestämmer antalet till tre, systrarna Klotho, som spann livstråden, Lachesis, som mätte av dess längd, och Atropos, som klippte av den i dödsstunden. Det är Atropos, L. här åsyftar: jfr t. ex 231: 14. Även de tre nordiska nornorna sägas spinna ödestrådar. *klyfwa* 'slita av, klippa av'; en ovanlig bet. hos verbet. *Lijfs-trå:* ej rimnöd, ty bortfallet av slutljudande *-d* efter lång vokal i dylika ord hade tagit sådan omfattning i tal (och skrift), att man t. o. m. kunde tro sig böra betrakta den *d*-lösa formen som den ursprungliga (Columbus' Ordeskötsel s. 71 f.).

15-17 *Dit Sool-stråland' Ögne-paar.... Aska.* Enligt den erotiska konstlyrikens av Petrarca grundade kärleksmetafysik äro ögonen de vapen, varmed Amor segerrikt gör sina anfall, och de förmedlare, varigenom kärleken tränger ned i hjärtat på älskaren och förbränner honom med sin glöd. De äro solar eller stjärnor (17: 50). De kunna ge liv (se anm. till 5: 53) eller, som här, död, ofta både liv och död på samma gång, »daß ich von blicken muß dan sterben und dan leben, Und bin in einer stund bald lebendig bald tod» (Weckherlin, Gedichte, hg. v. H. Fischer, II s. 342). I 47:de sonetten, där »han uppmuntrar sig själv att icke tröttna att prisa sin härskarinnas ögon», sjunger Petrarca om »I begli occhi ond' i' fui percosso in guisa Ch' e' medesmi porian saldar la piaga». I sonett 58 »kallar han Lauras ögon för sina ovänner, emedan de hålla honom vid liv blott för att plåga honom», och i sonett 89 skjuter hennes öga det skott, som förgör honom: »Dagli occhi vostri uscio 'l colpo mortale, Contra cui non mi val tempo, nè loco.» Opitz vet också: »Doch kan vns sonderlich der Augenglantz versehren» och »Die Augen sein die Straß, die Augen sein der Steg, Dadurch in vnser Hertz Cupido trifft den Weg» (Teutsche Poemata (1624), Neudruck (1902) s. 73 f.).

20 *wil* skall. *i Döden raska* i en snar (tidig) död.

23 *Tårkar ut min Blod ok Märg*, ett vanligt hyperboliskt uttryck för kärlekssorgens nedbrytande verkningar (jfr anm. till 3: 1-3), vilket t. ex.

Ronsard använder i en sonett, där han förtäljer om sin kärlek: »Que je n'ay plus en mes veines de sang, Aux nerfs dè force, en mes os de moüelle». Opitz efterbildar: »Daß kein Gelenck und Gliedmaß weder Krafft Noch Stärcke hat, die Adern keinen Safft Noch Blut nicht mehr, kein Marck nicht die Gebeine» (Oeuvres complètes, par P. Blanchemain I (1857) s. 21; Opera, Bresslau 1690, II s. 228 f.).

25-28 *Lijk Corall..... Färgan gier*, antingen 'leer' och 'gier' samordnade med 'skijner' och med 'Skiönheet' som gemensamt subjekt: '(dina läppars skönhet skiner, den) ler mot en liksom korall och purpur, ja, vad mer är, den (ger samma färg, glans) strålar som de rödaste rubiner', eller 'leer' och 'gier' underordnade 'skijner': '(dina läppars skönhet skiner), alldeles som korall och purpur le, ja, vad mera är, (den skiner) alldeles som de rödaste rubiner (ge, återkasta färgen) stråla'. Att 'leer' och 'gier' stå i sing., behöver ej avskräcka från det senare alternativet, ty verb i sing. med plur. funktion äro en vanlig företeelse under 1600-t., naturligtvis särskilt hos språkligt mera oförskräckta förf. såsom L. Jfr 107: 169, 207: 72, 213: 33 etc. *Färgan,* antingen att fatta som best. form till *färga*, ä. biform till 'färg', eller kanske snarare att tolka som 34: 11 'Sanningan', 53: 11 'Himmels-döran', d. v. s. som en dialektal (kompromiss-)form av den best. formen i fem. sing.; härom se Hesselman, Språk och stil XI s. 147 ff., XII s. 111 ff., Noreen, Vårt språk III s. 418 f. o. där cit. litt. L. synes alltid begagna som obest. form i sing. 'färg', ej 'färga'.

29-35 *Ty* Därför. *min Lust/ mit Lifw/ min Död,* vokativer, stiltrogna smeknamn till 'Margaris': jfr anm. till 6: 25 f. Antitesen *mit Lifw: min Död* är betecknande både för L:s och renässansdiktens stil och kärleksmetafysik: liv och död ligga i hennes hand. *Miβgund* miskund, förbarmande. Jfr 59: 83 »Miskund».

36-42 *Då skall Jag .... Natt ock Dag.* Situationen är ytterst oklar. Om i r. 36 'då' liksom 'så' i r. 31 betyder: 'om du tröstar mig och visar miskund', så synes döden omotiverad, för så vidt icke även en miskundsam Margaris genom sin allt förbrännande skönhet måste ge älskaren döden, en ej ovanlig tanke i renässanslyriken, som Lindschöld litet för rättframt uttrycker i 'Ögat är hiertats tolk' (Hanselli IV s. 206):

> Ty säyen I mig ney, så dör iag oförnögd,
> Ock om I säyen ja, så dör iag uthaf frögd.

Om åter 'då' rent temporalt blott syftar på 'Dödz-Stund', oavsett Margaris' uppförande, så äro orden 'Frögd' och 'förnögd' till synes föga passande för ställningen. Men efter Petrarca simma de älskande poeterna i kärlekslidandets lycka: smärtan bäres ju för hennes skull (r. 38). Även döden för henne blir en »sorglig Frögd» (r. 36-38). I sonett 162 ångrar Petrarca, »att han vredgats på en skönhet, som gör honom själva döden ljuv»:

> Ma canto la divina sua beltate;
> Che quand' i' sia di questa carne scosso,
> Sappia 'l mondo che dolce è la mia morte.

Och Weckherlin (Gedichte, hg. von H. Fischer, I s. 259) utropar: »O, wie süß seind meine schmertzen, Die ich ihrethalb ertrag!» Det blev nästan obligatoriskt att orda om döden, vare sig 'Margaris' gav eller nekade »et liufligt Ögnhwarf». Martyrkronan måste förvärvas. *Andra Jag:* se anm. till n:r III ovan s. 17.

12-13. VI. *WAr eij så wreed min kiäre Siähl.*

N:r XI i Hel. Bl. Visan är en dubblett på svenska av n:r VII på tyska. Den senare, som väl får anses som den ursprungliga, är den förra ojämförligt överlägsen. Tyskan, som L. städse behandlar med stor säkerhet, var troligen hans barndoms språk och var därtill det mera uppodlade och litterärt utbildade språket, som skänkte de åtida svenska poeterna de huvudsakliga mönstren. — Flickan saknar här det arkadiska namnet. Episoden synes rätt så »påtaglig: han hade förgått sig mot henne genom sin vanliga lösmynthet» (Linck s. 15). Tonen är frisk och en smula raljerande, str. 3 och 4, och det kläder L. Uppslaget är icke desto mindre rätt konventionellt: den sköna är vred på älskaren, gärna, såsom här, på grund av något oförsiktigt ord från hans sida. Här må blott erinras om Opitz' visa »Clorinde/ wilt du mich verlassen?», som i motiv och bildval står nära L:s och väl är åtminstone en av förebilderna (Opera, Bresslau 1690, II s. 194). Första strofens slutrader:

Dein lieben ist ein halbes hassen/
Hat wenig Glut/ Rauch desto mehr

ha t. o. m. rent verbala likheter med r. 13 f. här och i visan n:r VII, varvid ock är att jämföra en sonett av Ronsard, som Opitz utnyttjat:

Et vostre amitié semble à celle de la Court,
Où peu de feu se trouve et beaucoup de fumée.

(Œuvres complètes, par Blanchemain I (1857) s. 293). Karakteristiken av den trogna kärleken i början av str. 2 återfinnes ock hos Opitz:

Getreue Liebe kan nicht wancken/
Sie liegt zu Ancker iederzeit.
Halt ihre Sinnen und Gedancken
Gegründet auff beständigkeit.

Orsaken till vreden, det förflugna och ej illa menade ordet, skymtar också hos Opitz, likaså leker Opitz med det vanliga och av L, utom här (r. 19-24), även i visan n:r III utnyttjade temat, att de tu äro ett, varför allt för dem måste bli gemensamt och ömsesidigt:

Was wilt du dich umb etwas grämen/
Das nichts ist als ein blosser Wahn/
Und du mir nicht kanst wieder nehmen/
Ich gleichfals dir nicht geben kan?

Även en visa 'An die Zürnende' av David Schirmer (Müller, Bibl. d. Dichter Bd 13 s. 117) har många frapperande beröringspunkter med Lucidors. Också här är orsaken till hennes vrede ett obetänksamt ord:

Was willst du dich noch viel
Um leichte Worte grämen?,

också här kallas den älskade av skalden för 'mein Ich' (jfr 14: 24), slutligen ställes även här en kyss i utsikt som försoningsmedel (jfr str. 4), och nekar hon att försonas, blir förlusten ömsesidig (jfr r. 20 ff. och 14: 21 ff.):

Wohlan, es sei gewagt!
Ich küsse dich aufs Neue.
Und wird mir das versagt,
So reuet mich die Treue.

1-8 *min kiäre Siähl,* till den älskade, jfr anm. till 6: 25-28 och 13: 1 »mein Kind». *Wind* 'luft, väder'; jfr Stiernhielms 'Hercules' 251: »Ähra så wäl som Skam äre wind/ och Namn utan ingiäld» och med avseende på hela uttrycket ordspråket 'Ord slå ingen man ihjäl'. *lijk så består* lika beståndande är. *leen Wäderleek* 'mild (lindrig) vindfläkt': jfr 13: 5 »linder Hauch». *man* 'blott, bara'; lån från lt.; jfr ännu 'ser man på', förr 'se man på' = se på bara!

9-16 *En* 'en, någon'; i sådan objektsställning ofta i ä. nsv. och hos L. även 24: 12, 121: 12 etc.; såsom subjekt = man t. ex. 23: 53; båda användningarna mera sällsynta i nusv. skrift. *slätt* (adv.) helt och hållet, utan falskhet. *Deß Låga stijger rätt* 'dess (kärleks-)låga stiger (höjer sig, brinner) stadigt': jfr r. 14 och 14: 12 »Brennt stets in gleicher Gluht». *Ty at* i ty att, därför att.

19-21 *som Jag tror mit* 'som jag anser vara mitt'; hon är ju hans 'andra jag' (14: 24). *önskad* 'önskat' (eller 'önskade'); jfr anm. till 3: 5 f. »bedröfwat». *dit Fördrag* försoning, förlikning med dig. *hiertlig* (adv.) hjärtligt, innerligt.

26-31 *af alt Hiertans Grund* 'ur hjärtats djup, innerligt'. *alt:* 'grund' neutr. även i fsv. *mit sielfz-Straff-Altar* 'mitt eget försoningsaltare' (»Buß-Altar» 14: 28), där han sig själv till straff skall offra kyssar. Gen. av 'själf' i förening med ett poss. pron. och ett subst. användes ofta i fsv. och ä. nsv. i betydelsen 'egen'; se Söderwall II s. 346. *Bekyßa:* jfr 14: 29 »beküssen» = 'innig küssen' (Grimm). *Pfui* (ty. pfui) 'fy, usch'. *sin koos* (här som interj.) 'bort'; förbindelsen hade tydligen smält samman till ett begrepp; Stiernhielm tolkar i Fateburen 'a braut' med 'bort, sinkoos'.

13-14. VII. *SEy doch nicht so ergrimmt/ mein Kind.*

N:r XII i Hel. Bl. Se anm. till näst föregående visa.

15-18. VIII. *ICh liebe dich* :||:

N:r XIII i Hel. Bl. Visan kan, liksom n:r I och V, anses som typisk för en virtuosmässig behandling av motiv, vändningar och stileffekter ur den sentimentala modelyrikens internationella förrådskammare. Den är liksom en elegant hopfogad provkarta på vad som översvinneligt borde sägas av den förälskade, för vilken Hofmannswaldau skapat den betecknande termen 'Liebesmartyr', om den sköna och om hennes skönhets övernaturliga verkningar. Och målet för all suckan, all gråt och alla verop, framställda i utstuderade antiteser och 'figurer' av alla slag, är 'Lisille', skön och grym, ofattbar och oindividuell som ett öde, suveränt härskande över poetens liv och död.

11-16 Som vanligt jongleras med döden: *entseelt* r. 11 och t. o. m. i ordlekens form *mein Hertz enthertzen* r. 14, båda uttrycken enligt tidens kärleksfilosofi åtminstone i viss mån att fatta i mera ordagrann betydelse: 'berövad själen', 'berövad hjärtat', med syftning på den hårda Lisille, som är hans 'själ' och 'hjärta' och därmed ock hans 'liv', varför en obesvarad kärlek till henne är detsamma som att leva utan själ och hjärta, att förlora sig själv (r. 15), att leva utan liv, d. v. s. *todt im Leben seyn* (r. 16). Resonemanget är övermåttan vanligt. Så beder t. ex. David Schirmer i visan 'An die Quälende' (Müller, Bibl. d. Dichter Bd 13 s. 111) den älskade, som han kallar 'Liebste Seele meiner Seelen': »Laß mich doch nicht ohne Leben Hier mein Leben bringen zu!» Och i 'Das verlorene Herz' (a. arb. s. 131 f.) har 'Melite' tagit hans själ och hjärta. Han är därför ej längre sig själv, ty han lever ju enbart i henne (jfr här r. 15 f.): »Soll ich in solchem Liebesschmerze So oft verlieren mich in mir?» Men han är ohjälpligt fången: »Wie kann ich los? Dein muß ich sein..... Ich bleibe. Doch wie kann ich leben? Mein Leben lebet ganz in dir.»

21-22 *dieser nasse Fluß Mein brennend Feur ernehret:* den våta tårefloden underhåller (kärleks-)eldens brand, en älskad antites, använd redan av Petrarca, sonett 183:

> Nè per duo fonti sol una favilla
> Rallenta dell' incendio che m' infiamma;
> Anzi per la pietà cresce 'l desio.

29-32 *schönste Zier*, vokativ, smeknamn till Lisille. *Bleibstu* etc. 'Även om du ej följer mig i döden, så dör du dock med mig', ty du är ju dock 'mein Leben'. Jfr anm. till r. 11-16 och till n:r III. Frasen hade nått absolut suveränitet över logiken.

52-56 *Liebes Wächter:* ögonen, som äro själens tolkar. Jfr anm. till 10: 15-17. *Cupidens Stahl* Amors pil. Trots mot Amors bud är högmålsbrott och hämnar sig.

63 *Brich meines Lebens Stab* (ovanlig bild) 'klipp av min livstråd', 'fäll min dödsdom', genom ett 'nej' och avskär sålunda allt hopp: jfr 5: 55 f. »Så håller blott mit Hopp Min Siähl uti min Kropp» och 14: 22 »Sprich Ja/ mein Kind/ und nicht ein tödtlichs Neyn».

65-72 Vill hon, så är han beredd att lida, vänta och hoppas; allt kan vända sig: 'det kan bli skörd på ett fält, som legat höljt av snö' (r. 71 f.). Redan Ovidius förmanar älskaren att hålla ut: »Penelopen ipsam, persta modo, tempore vinces.» Läran anammas ivrigt av alla renässanspoeter (Castrén, Stormaktstidens diktning s. 57).

73-80 Frikalla mig, Lisille, från denna ovisshet: säg nej och jag dör gärna på ditt bud, eller älska mig. Den litet fordrande bönen att få dö på hennes befallning (r. 76-79) framför ock Fleming i 'An die Stolze': »Kan ich denn keine Huld erlangen, so laß mich die Gunst nur empfangen und wolle doch mit mir, daß ich stracks sterbe hier.» (Lappenbergs uppl. I s. 415). Även Urban Hiärne bidar undergivet på samma dom av sin älskade som Lucidor (Hanselli III s. 65 f.): Han ville gärna dö men hindras av sin kärlek, »som ey tillåter, Medh mindre Du dertill Befallning giffva vill..... Så ståndar lijff och dödh i dina händer».

18-19. IX. *SOll denn/ lieblichste Climene.*

N:r XIV i Hel. Bl.

11 Skönhetsgudinnan Venus själv måste rodna av blygsel, då hon jämför sig med den sköna Climene. Att använda den antika mytologiens och historiens gestalter som jämförelsematerial var ett ytterst vanligt grepp, även hos L. Jfr 4: 25 »Skiönhetens Gudinna» om 'Castalinne' och 29: 30 ff., där Lisette jagar Venus-Frigga från sin tron. I sitt 'Gilliare Kwaal', där L. är sig själv, skämtar han obarmhärtigt med maneret (124: 107 ff.).

19-24 Räddningen undan alla dessa dödande marter är så enkel: om blott den älskade visar sig (r. 22), kallar 'dödsgudinnan' *Atropos* (se anm. till 10: 13) älskaren åter till livet, fast han redan bestigit den underjordiske färjkarlen *Charons* slup för resan till dödens rike.

20-21. X. *Laß't uns die Blüht der Zeit/ trotz aller Traurigkeit.*

N:r V i Hel. Bl. Maningen att njuta livet, särskilt dess gyllene ungdomsdagar, är ett av renässansdiktens mest älskade ämnen. Motiveringen är den, som Fru Lusta framlägger för Hercules i Stiernhielms dikt: Det gäller att gripa nöjet i dess flykt, åldern och döden lura: »Tagh tijne gåfwor i acht/ medan Åhren/ och dagarne lijda; Sätt tijne krafter i bruk/ förr-än Åldren/ och grå-håren yppas.» De latinska lyrikerna hade anslagit tonen. Horatius manar ofta att leva i nuet, »carpere diem», Catullus sjunger »Vivamus, mea Lesbia, atque amemus» (övers. av bl. a. Opitz), Ovidius predikar i 'Ars amatoria' samma lära: »Utendum est ætate: cito pede labitur ætas» och »Ludite: eunt anni more fluentis aquæ», Tibullus likaså: »at tu, dum primi floret tibi temporis ætas, utere: non tardo labitur illa pede». I sin 'Buch von der deutschen Poeterei' (1624) för också Opitz till »Lyrica oder getichte, die man zur Music sonderlich gebrauchen kan» mångahanda ämnen, såsom 'buhlerey', 'schöne Menschen' etc., »sonderlich aber vermahnung zue der fröhligkeit», för övrigt alldeles

detsamma som Ronsard i 'Au Lecteur' i 'Abrégé de l'art poétique'. Motivet: njut av livet, av kärleken eller vinet eller båda i förening! utnyttjade också de båda poeterna i flera dikter:

Donc, si vous me croyez, mignonne,
Tandis que vostre âge fleuronne
En sa plus verte nouveauté,
Cueillez, cueillez vostre jeunesse!

sjunger Ronsard (a. st. II s. 117), och samma maning möter i hans sköna 'ode':

Cependant que ce beau mois dure,
Mignonne, allon sur la verdure,
Ne laisson perdre en vain le temps;
— — — — — — — —

Donq, cependant que nostre vie
Et le temps d'aimer nous convie,
Aimon, moissonnon nos désirs,
Passon l'amour de veine en veine;
Incontinent la mort prochaine
Viendra desrober nos plaisirs. (a. st. II s. 365)

Från denna Ronsards dikt utgår Opitz' visa 'Ach liebste/ laß vns eilen', som blev särskilt känd och förebildlig, och dess anslag blev nästan obligatoriskt: *laß uns* etc.:

Ach liebste/ laß uns eilen/
Wir haben Zeit/
Es schadet uns verweilen
Uns beyderseit.
— — — — — —
Drumb laß uns jetzt geniessen
Der Jugend Frucht/
Eh' als wir folgen müssen
Der Jahre Flucht.

I Opitz' fotspår vandrade sedan hela raden av poeter, 'Die Zeit, die fleugt vorbei, die Jahre warten nicht' (Fleming), 'Kom, Liebste, laß vns Rosen brechen' (David Schirmer), 'Komm, Dorinde, laß vns eilen' (Simon Dach), 'Mein liebstes Seelchen lasst uns leben' (Robert Roberthin), 'Laß uns, Kind, der Jugend brauchen' (Filidor der Dorfferer = Caspar Stieler), 'Lassen uns letzen! Die Jugend vergeht' (Philipp von Zesen).

Lucidors visa hör till den grupp av dessa dikter, som efter Ronsards och Opitz' mönster skapades under periodens äldre skede och med sin verkningsfulla blandning av folklighet och lärdom hade över sig studentvisans färg: låt andra jaga på land och hav efter pengar, 'der *Juno* schnödes Gold' (r. 23), andra må hylla lärdomens *Pallas* (Minerva) i böckernas damm, priset tillhör dock Bacchus och Venus, kärleken och

vinet, och ingen riktig människa, 'ein Unmensch' r. 11, är den, 'der nicht versteht, was Lieben ist und Wein' (r. 7). Härvid bör jämföras Opitz' bekanta visa, som i 'Alberts Arien' får titeln 'Cras serum est vivere, vive hodie' och börjar: »Ich empfinde fast ein Grawen, Daß ich, Plato, für vnd für Bin gesessen vber dir». Lämna boken! Vin och glädje! Livet flyr. Andra må skona sin 'Heller'!

Lucidors visa är en av de friskaste bland de många i den stilen. Redan den kräsne Sondén finner den utmärkt ('laudandum', In hist. poes. svec. hypomnemata, Ups. 1817).

23-24 *der Juno schnödes Gold*, Juno, himladrottningen, här såsom rikedomens, penningens gudinna, d. v. s. Juno Moneta, i vars tempel på Capitolium det rom. myntverket låg. Från binamnet 'moneta' i betydelsen 'mynt' härleda sig de germanska folkens benämningar, ty. münze, eng. mint, sv. mynt. I 'Idyllion Anacreonticum' (Hanselli I s. 148) nämner Stiernhielm 'Juno Moneta', rikedomen, som den mäktigaste bland alla gudar och gudinnor. *Pallas* Athena, vars lat. motsvarighet var *Minerva* (r. 27), studiernas, vetenskapens gudinna.

21-23. XI. *Iris aldrabäste Wänn.*

N:r XV i Hel. Bl. Över sista strofen står här: 19, skall vara 10. — Situationen är densamma som i n:r II: han har måst resa och lämna den älskade, han sörjer, längtar och är evigt trogen. Atterbom finner visan »täck», och ej utan skäl, även om det ej kan sägas, att L. här förmått ge det i renässansdikten så ytterst vanliga motivet — känslorna, då de älskande måste skiljas — samma färg av personlig upplevdhet som i n:r II.

4-5 *När uprinner* etc. Även Paulinus-Lillienstedt frågar i 'Klagan öfver Iris afresa' (Hanselli VI s. 256): »Men, himmel, när skall dock den dagen lysa, Att iag en gång får Iris åter se?». *min Siäl ok andra Jagh*, apposition till 'Du' (r. 6), till och om Iris; se anm. till 6: 25 f., 15: 11-16, 14: 24 och visan n:r III ovan s. 17.

7-12 Strofen är till innehåll och även ordval att jämföra med r. 1-3 och str. 2 i visan n:r II. *Än En Wänn som såther* (med, såsom ofta, utelämnat 'är') 'än en innerligt förtrogen vän', som man måste skiljas från. *halfwa Hierta* (med uppsvenskt bortfall av *-t* liksom i *Såre* r. 10): den älskade kallas ju ofta, t. ex. 6: 19 och även nedan r. 59, 'mitt hjärta', här är hon älskarens 'halva hjärta', liksom Horatius betecknar den bortresande Vergilius som »animæ dimidium meæ» och Fleming en hustru som »des Herzens halber Teil». *Wän'n* (enstavigt) vännen. *förlåter* lämnar kvar.

13-18 *sidst* nyss, nyligen. *ti* 'uti, i'; genom oriktig uppdelning av smsättn. 'uti' ('u-ti'), ganska vanlig form hos L., t. ex. 140: 44, 185: 148, jämte 'i' och 'uti' och utan tvivel en använd talspråksform (Columbus har 'ti' i sin Ordeskötsel), liksom än i norrl. mål, vilka jämväl liksom L. ha 'tur' = utur, ur.

21 *reser* 'reser sig, står upp'; en sådan bet. hos 'resa' vanlig i ä. nsv.; jfr föreg. r: *reser sigh.*

25-30 *När seen Natten öfwerhölgt* etc. Gärna omgav man denna kärleksjämmer med ett nattligt sceneri för att ge ökad intensitet åt övergivenheten. Opitz skriver sin 'Nachtklage' och, »efter Opitius», Paulinus sin 'Natten' (Hanselli VI s. 259): alla vila i sådan ro, blott älskaren lider; ej minst av de bedrägliga drömmar, som sömnguden *Morpheus* sänder: han tycker sig se den älskade och blir *fåfängh-glad,* en situation, som också möter i t. ex. Rosenhanes 'Venerid' 69 och i 'Värck och stoor plåga brinner' i Älfska visboken. *fölgdt* (månen,) 'följd' (utav stjärnor, skiner); formen med *-t* väl för rimmets skull och dessutom underlättad genom inflytande från particip av 1:sta svaga konjugationen, hos vilka i ä. nsv. och långt in på 1700-talet *-at* ytterst ofta uppträder i stället för *-ad(h)* (se anm. till 3: 6 och Åkerblom, Runii sv. rim s. 224 f.), och från 2:dra svaga konjug:s part. på *-t;* sid. 303: 9 »Frigga... fölgd aff». *tijner* 'tynar av, tynar bort' (i din sorg); jfr Stiernhielms Herc. 421 »tynes han af» = tynar han bort och här 443: 463 »tijnar» = tynar.

35-36 *mäd* också. *när* närvarande; i r. 36 'är', som ofta, utelämnat.

37-39 *dyrckwärdig* dyrkansvärd. *kräncker* förleder. — Även von Beijer bedyrar i 'Kiärlig förtviflan' (Hanselli IX s. 378) sin Phillis, då han »måst i annat land bortresa»:

> Fast mången skiönheet iag i medlertijd har funnit,
> Der öde mig emot min villie hafver fördt,
> Så hafver ingen dock mig kunnat gie behag;
> Een vederstyggelse är mig alt deras lagh.

40-42 *lijk* liksom. *min Sol,* vokativ, till Iris, se anm. till 6: 25 f. *länker* 'länkar, vänder, böjer'. Då 'Sool-bloman', solrosen, på 1500-talet blev känd i Europa, väckte den genast stort uppseende genom sin utpräglade heliotropism, sin vridning mot solen, och fick stor användning som sinnebild för trogen kärlek. Poeterna grepo med förtjusning bilden. Redan hos Ovidius, Metam. IV 256-270, hade ju för övrigt nymfen Klytia, övergiven av solguden (Helios), i nio dygn i trånande kärlek riktat sina blickar på den vandrande guden, tills hon förvandlats till en blomma, som sedan alltid vände sig mot solen. Se följ. anm.

43-48 *Segelsteen* 'magneten' (magnetstenen, varav en kompass kunde förfärdigas; därav namnet 'segelsten', lapis nauticus). *Wexel-Kiärlek* ömsesidig kärlek. *samnas* (den ä. formen för 'samlas') förenas. *rättas* rättar (riktar) sig, följer. *Stierna,* liksom *Magnet,* om Iris; här med den nautiska och speciella bibetydelsen 'nordstjärna', mot vilken magnetnålen (segelstenen) pekar. Bilden 'magnet: järn', 'magnet(nål): nordpol', 'sol: solblomma' för de båda älskande användes ivrigt. Jfr t. ex. v. Zieglers 'Asiatische Banise' (Kürschners Deutsche Nat.-Lit. Bd 37 s. 159): »Ich bin verliebt. Banise ist die Sonne, ich ihre wende: sie ist mein nord-stern, ich ihr

magnet.» Jfr ock Columbus' 'Kärleks-prijs' (Odæ Sveticæ VI str. 4) och Paulinus' 'Klagan öfver Iris afresa' (Hanselli VI s. 256 str. 8).
49-54 *Himmelens Behag* försynens, ödets vilja. *Thet* som. *billigst* billigtvis. *lijder* finner sig i. *Een* 'man': jfr anm. till 12: 9. *hwad wärst* med utelämnat 'är'. *bäst tyder* uttyder till det bästa. — Hänvisningen till himlens vilja och nödvändigheten att underkasta sig den är stående i dessa situationer: 4: 33 ff., 6: 13 ff., 9: 40 f. Det är Horatius' livsvisdom, som man draperar sig i, t. ex. Od. I 24, 19 »durum: sed levius fit patientia». I 'Trost beim Abschied' (Müller, Bibl. d. Dichter Bd 13 s. 141) tröstar Schirmer sin 'Purpurille':

Auch mich schmertzt, daß ich dich muß lassen;
Ich leid' es, weil es ist versehn.
Wo das Verhängniß mich will fassen,
Da muß ihm auch sein Recht geschehn.

55-60. *Män* 'medan, så länge som', se anm. till 8: 10. *Dy* därför, alltså. *mit hierta*, till Iris. *lijk Trähl* liksom en träl, slav. Liksom visan II och Schirmers nyss citerade slutar ock denna med bedyranden om evig tro.

24-27. XII. *LÄt hwem som will gå.*

N:r XVI i Hel. Bl. Visan med sin realistiskt folkliga och raljerande ton, som får sin must även av de ordspråkliga vändningar, vilka poeten framför som bevis för riktigheten av sina teorier om kärlek och giftas, har tydligen varit mycket populär och levat mycket länge i breda lager. Den återfinnes i flera goda avskrifter i Palmsköldska och Nordinska saml. i U. B. samt i en mängd t. o. m. mycket sena (1800-talet) skillingstryck »under sin egen behagelige Melodie». Den då ännu jämförelsevis sällsynta anapestiska metern är att jämföra med den i en visa av 'G. V.' (Gabriel Voigtländer) i Terkelsens 'Astree Siunge-Choer' II (1653): »For Spott mand vil holde I Stæder oc Wolde.» Även innehållet och tonen äro besläktade med L:s här.
3-13 *rå* råda, få sin vilja fram. *belöner* lönar sig, tjänar något till. *söner* vägrar; 'sönja', 'söna' vanligt i ä. nsv. *En* någon. *Moot egit Behag* mot (hennes) egen vilja.
17-20 *Som eij blifwer hoos* som ej vill stanna hos en, som är ostadig. *Raas* löpande, rännande.
21-26 I tvenne ordspråkliga vändningar (21—23 och 24—26) koncentreras den lärdom, som str. 1 och 2 vilja inskärpa: av för mycket ros, smek och efterhängsenhet blir flickan allt egensinnigare och ovilligare. Jfr Grubb, Penu proverbiale (1678) s. 583 »När man strycker Kattan på ryggen/ så sätter hon vp rumpan i. e. När Paddan får medhåld/ så yfwes hon. Dhervppå lyder och en gemeen Vers: *Collum curvatur villano, quando rogatur.* Tyskarna säya och: Wen man den Bawren flehet/ so schwilt ihm der Bauch». Mau, Dansk Ordsprogsskat I s. 507 »Jo mere man

stryger Katten, jo mere rejser han Halen» = 'jo mere En roses, desto mere stolt og forfængelig bliver han'. Italienaren säger detsamma: 'Quanto più si frega la schiena al gatto, più rizza la coda.' Samma ordspråk i samma tillämpning på kvinnans förhållande använder Voigtländer i 'Allerley bedencken in Heurahten' (visan XVIII i 'Allerhand Oden vnnd Lieder' (1642)): »Pflegt man die Katze streichen/ So recket sie den Schwantz». *Lär henne strax Kaas* 'lär henne strax veta hut' (egentl. 'ropa strax: kas!', 'kasa genast bort henne'). Man jagar bort en katt med ordet 'kas!' (Grubb a. arb. s. 713 »Seent ropa kaß/ när Korfwen är vpähten») och en hund med 'hut!': 'kas, katta!', 'hut, hund!' De båda orden sammanställas ofta i ä. nsv. som synonyma subst. i frasen 'veta (lära någon) kas och hut', t. ex. 164: 36 f. Jfr 'Lisa Husbonde' i Dalins Argus (Vitterhetsamf:s uppl. I 328: 8 och Hesselmans anm. därtill), vilken »lärt den bussen (= hennes man) Machsyss».

27-39 Enligt denna (och följ.) str. är skalden ingen filister, som vill klavbinda Fillis. Hon må skämta och älska och njuta sin frihet. Men då skall hon ock upphöra att söka locka honom till giftermål och frihetsförlust. Uttrycken ha ofta ordspråksartad form. *Tij* 'tid'; jfr anm. till 10: 14 »Lijfs-trå». *Klädet* (det upphängda) klädesplagget. *flämtar* fladdrar. *lättlig* lätteligen, lätt. *afhämtar* inhämtar, sluter sig till. *Enär som* när, så ofta som.

42-52 *Hustro*, vanlig form i ä. nsv., ofta i framhävd (folketymologisk) förbindelse med 'tro', t. ex. 394: 101 »Huus-Troo»; här, liksom r. 82, där det gäller den ostadiga Fillis, är ordets förbindande med 'tro' ej utan udd, och man erinrar sig 'ma chère mère's ord i Fredrika Bremers 'Grannarne' I (1837) s. 122: »Besinnen mina döttrar, vad ordet hustru vill säga: Den gifta qvinnan är mannens hus-tro». *kattost: Fijkon, Troll-Bär: Krijkon*, motsatser, som »ej äre som et», lika litet som skalden och Fillis, vilka alltså ej passa för varandra: Å ena sidan fikonet, som, ofta jämte druvan, i Bibeln (t. ex. Matt. 7: 16 »Icke hemtar man wijndruffuor aff törne? ey heller fijkon aff tistel?») och annorstädes, även i antika litteraturen, nämnes som den ädla och ljuvliga frukten; å andra sidan kattosten, malvan (Månsson, Örta-Book (1642) s. 140 »Malva på Latijn/ thet är Kattost på Swenska»), som i Schroderus' övers. av Comenius' 'Janua linguarum' (1641) § 134 räknas »til thet gemene Gräset», fattigmans kost enligt Horatius Od. I 31, 15 f. »me (pascunt) cichorea levesque malvæ» och enligt Retzius, Flora Virgiliana (1808) s. 160 »allmänna kattostarterne ..., hwilka knappt lära warit ätne, om icke af det sämre folket». Likaså å ena sidan de välsmakande krikonen, prunus insititia, vilka därtill användas i medicinen som välgörande medel (Spegel, Guds Werk och Hwila (1685) s. 119), och å andra sidan trollbären, om vilka Fischerström, Nya swenska econom. dictionnairen I (1779) s. 7, skriver: »Actæa spicata, Paddbär. Kallas af Helsingen *Trollbär*, och af Wästerbottningen *Hundbär*. Paddor hafwa gärna härunder deras tillhåll. Bären misstänkas at

wara giftiga, och är det säkrast at utrota dem ur beteshagar.» I Uppland kallas bären hos Lonicera xylosteum för trollbär och anses giftiga. *Med Frijhets Förlust* jämte det att man förlorar friheten.

54-64 *sömmer* 'sömmar, syr' (på din brudutstyrsel). *Bru:* jfr r. 30 »Tij». *Emedan* Allt medan. *omsunst* (ty. umsonst) 'förgäves'. *hija* (mlt. higen) 'locka, narra'; vanligt i ä. nsv. och ännu i skilda dialekter. *till* (till) att. *Men heller will bija* 'utan (jag) vill hellre bida (vänta)'; r. 15 och flerstädes 'bijda'.

68-78 *Derhoos* därtill, desslikes. *dig bebant* 'knöt kärleksband med mig, lovade mig tro'; 'bebinda sig' vanligt uttryck i fråga om kärleks- och äktenskapsförbindelse. *bährat* '(frambära det,) intyga det'. Jfr uttrycket 'bära vittne om'. Sådan enklitisk anslutning av pron. hade i ä. nsv. uppenbarligen ej över sig det utpräglat vardagliga, som nutida språkkänsla tillägger den. *begiärat* 'eftersträvat, åtrått'; verbet böjdes förr mest efter I konjugationen. *pläger* 'plägar'; sådan böjning efter II konj. även 30: 59 och ej sällan under 1600-talet. *Dem håller ej ringa* skattar dem ej ringa. *Men* Utan.

81 *fortgå* gå på, dra åstad.

86-88 Då brudgummen rider sin bröllopsfärd i full stass (*med Kappa ok Kraga*), höra ock *Hornen* med till utstyrseln, även om han naturligtvis än så länge har dem »brewijd», d. v. s. han har alla utsikter att 'få horn', bli en bedragen äkta man, en hanrej. Jfr 210: 52, där Venus' äktenskapsbrott med Mars omskrives med att Mars och Venus »satt på Vulcan (= Venus' gemål) två Hoorn». Denna omskrivning, som i skiftande former ofta förekommer i ä. sv., särskilt som det synes under 1700-talet, har ärevördiga anor och är utbredd i hart när alla europeiska språk: grek. *κέρατα ποιεῖν τινι* 'göra horn åt någon, göra någon till hanrej', *κερασφόρος* 'hornbärare' (om den bedragne mannen); ty. 'dem Manne Hörner aufsetzen', 'ihm ein Hirschgeweih aufsetzen', 'ihn (mit Hirschgeweih) krönen', och mannen 'trägt Hörner' eller är 'Hörner-Träger', 'Hornemann'; fra. 'porter des cornes', 'avoir des cornes' om hanrejen; it. 'avere le corna' om mannen och 'fare le corna', 'porre le corna (al marito)' om hustrun; eng. 'wear horns', resp. 'to horn'; på da. säges 'Bedre er at faa en Hornské (= korgen) end Horn' och 'Han bærer sine Horn med Taalmodighed; thi han fik Penge med Konen, og kan altsaa forgylde sine Horn' (Mau, Dansk Ordsprogsskat I s. 431). Den bedragne äkta mannens tänkta pannprydnad (lat. cornua, it. corna, fra. cornes 'horn') har gett livet åt sådana eufemismer för hanrejen som 'Cornutus, Cornard, (Becco) Cornuto, Hornar' (Moscherosch i 'Gesichte Philanders v. Sittewald') och 'Cornelius' hos fransmän och spanjorer.

89-90 *benögd* nöjd, belåten (med att). *behaga* 'tycka om, ha lust' (att fria och gifta sig).

27-28. XIII. *HWad begär du Hierta lilla?*

N:r XVII i Hel. Bl. Visan är i släkt med föregående, djärvt realistisk och burlesk. Föremålet har också ej något herdinnenamn utan presenteras blott som väninna till 'Magga' (kortnamn för Margareta). Dikten har samma byggnad som en mängd samtida och senare visor och kunde sjungas på en då säkerligen mycket gängse melodi. Versschemat återfinnes hos n:r LXXII 'O daß ich recht nach dem Leben' i Voigtländers 'Allerhand Oden vnnd Lieder' (Sorø 1642), vilka han inrättat »auff allerley/ als Italianische/ Frantzösische/ Englische/ vnd anderer Teutschen guten Componisten/ Melodien vnd Arien», likaså hos den från Johann Rist översatta 'Dafnis min troefaste Bejle' och den från 'G. G. '(Georg Grefflinger?) översatta 'Intet mig aff Gifften siger' i Søren Terkelsens vissamling 'Astree Siunge-Choer Eller Allehaande artige och lystige ny Verdslige Viser/ med deris Melodier' (1648—54). Samma byggnad har ock en mängd av Dalins visor, t. ex. den i otaliga skillingstryck spridda 'Kulna höst med rägn och töken' (Vitt:s-arb. (1767) IV s. 136).

1 *Hierta lilla*, smeknamn på flickan; se anm. till 6: 19, 25 ff., 23: 59.

9-16 Här ligger visans grovkorniga men väl genomförda poäng. Formellt gäller allt det sagda om 'sången', 'visan', som flickan begärde: hon skall få »en lagom lång», den blev ju ej heller vidlyftig; den skall 'hafwa Hand ok Fötter': jfr ty. 'Hand und Fuß (Hände und Füsse) haben' om en sak, som är »mönstergill», och Grubb, Penu proverbiale s. 305: 'Hans Giärningh haar Händer och Fötter' = 'Honom står alt wäl an'. 'Was er thut/ das hat Händ und Füß' = 'Er ist seiner kunst mechtig'; den »skall så wäll som andra trafwa», d. v. s. löpa rytmiskt riktigt på sina (vers-) fötter, något som ur både formell och real synpunkt kan jämföras med ett par verser om tillfällighetspoeter hos satirikern Joachim Rachel (Satyrische Gedichte, nach den Ausg. 1664 u. 1677 hg. von Drescher, Halle 1903, sat. VIII 'Der Poet' v. 117 ff.):

> Kein Kindlein wird gebohrn, es müssen Verse fliessen,
> Die oft so richtig gehn und treten auf den Füssen
> Als wie das Kindlein selbst.....

Med rätta förutsättes, att tanken hos Maggas väninna skulle ledas åt annat håll än till en 'wisa', se str. 3. Anders Bording använder, mera ohöljt, samma grepp i en brudskrift 1663 till 'Det Ynskelig og Lyksalig Par Vitus Bering og Giertrude Jørgens-Datter'. Brudgummen är historieförfattare, och bruden uppmanas:

> Omfavner hannem, inden Aar
> Af hannem I til Gave
> En levendes Histori faa'r,
> Som Haand og Fod skal have.

Kanske L. känt Bordings dikter (Castrén s. 20 f.), som mycket tidigt voro

spridda i Sverige, men han kan dock ha fått detta uppslag från Rist, som jag finner uppenbarligen vara Bordings källa i detta fall. I 'Poetischer Schauplatz' etc., Hamb. 1646, har Rist en bröllopsdikt till 'Beider Rechten Doctor Gerhard Schepler ... und ... Anna Graven', där brudgummen uppmanas att slå upp »das neue Buch vom Leben, das sich durch küssen muß in eure Gunst ergeben»:

> O welch ein köstlichs Werk! Das Buch hat Füss' und Hände/
> Es redet von sich selbst. Zeit ist es/ daß sich ende
> Mein Hochzeits-Schertz-Gedicht. Herr Schepler nemt in acht/
> Den Titul ***(Kinderlein)***. Ade zur guhten Nacht.

I varje fall är L. här den elegantaste av de tre poeterna.
22-24 *går eii dermedh i Skall* sprider (ropar) ej ut det. *uthleeta* utforska, utfråga, locka ur. *drag* ....; avskr. K. B. *W 34* har 'drag Fan i wall' och Link. B. *W 45* 'dra .... wall'; formen 'wall' för vårt 'våld' ('våll') ännu Serenius Dictionarium 1741 'Gack för bödelen i wall' = 'Go and hang your self' och Lind Ordb. 1749 'Så för bödeln i wall!' = 'So zum Hencker!'.

28-31. XIV. *Grymme Tartar/ stygge Took.*

N:r XVIII i Hel. Bl. Denna eleganta och älskvärda visa har tyvärr kommit till oss i ofullständigt skick, se kommentaren ovan s. 3.
Linck (s. 16) förmenar, och nog med rätta, att den skämtsamma hyllningen till Lisette bör sättas i samband med en maskerad vår- eller höstttiden (r. 49 ff.), där åtskilliga märkliga kostymer förekommo. Alla hylla henne som den nya Venus, himlen gråter av avundsjuka över denna jordens skatt. Från fjärran länder hade kommit för att kyssa hennes hand också en grym 'Tartar' och en stolt 'Persian' (str. 9). Detta föranleder också Linck att i maskeraden och visan se en återverkan av ett notabelt besök i Stockholm sommaren 1666, då där uppehöllo sig utskickade från furst Lubomirski, bland vilka »sannolikt» befunno sig tatarer, »varför det låg nära till hands att maskera sig till en sådan». Även Karlfeldt (s. 107) anser str. 9 hjälpa oss till en ungefärlig datering av dikten såsom skriven under friskt intryck av det besök, som en beskickning från khanen av Krim avlade i Stockholm augusti 1667, förärande kungen en häst med sadel. Intet torde förhindra någotdera antagandet, särskilt ej det senare, även om vi ej veta, var L. vistades de nämnda åren. Hans äldsta dikt, som kan dateras, är den 'Ehren-Fackel', som han antände, då Joachim Potter adlades i sept. 1668. Någon bestämd datering kan emellertid på denna väg ej uppnås. Tatariska sändebud på huvudstadens gator voro ingen unik företeelse under den svenska stormaktspolitikens dagar. För att ej tala om tidigare besök må här meddelas, att i juni 1661 infann sig en tatarisk ambassadör med brodershälsning från kejsaren »till Krims stol och tron, Mehemet Gerey Cham, hvars Majestät sträcker sig till verldens yttersta dag», såsom det

heter i ett kreditivbrev, och överlämnade till konungen som gåva en båge med tre pilar och en tandpetare av trä. Beskickningen 1667 är redan nämnd. Redan år 1669, i februari, förnyades visiten, då en ambassad på 12 personer under ledning av den 18-årige Jasilanus Aga (Josilanus Ag) anlände och begåvade Karl XI med en usel häst och en båge (jfr r. 3 och 21 i visan), varefter den avreste med många skänker. Följande år, 1670, hade två tatariska sändebud, »alte, schmutzige Leute», den 23 mars audiens, varvid de ej hade annat ärende än att anmäla sin khans vänskap och hans glädje över det svenska majestätets goda hälsa, varjämte de presentade kung Karl en sabel och en dålig häst, »nicht viel Schatzes werth». De underhöllos med medel från hovet, stannade inemot 3 månader, då man ändtligen lyckades få dem i väg mot en försvarlig penninggåva och fri återresa ('Leben u. Thaten Ihro Königl. Maj:t in Schweden Caroli XI', Leipzig .... 1697; 'Curieuser Geschichts-Calender Darinnen ....' Leipzig 1697; Rüdling, 'Det i flor stående Stockholm' (1731); 'Gottfred Schultzens Hist. chronica contin. secunda 1662—1670', Frankf. a. M. 1671; Lundin & Strindberg, Gamla Stockholm (1882) s. 142 f.). Det var under sådana förhållanden ej underligt, att den 'grymme Tartarn' gjorde lycka på Lisettes maskerad. Främmande, särskilt mera exotiska sändebuds uppträdande ha ju för övrigt alltid följts med förnöjelse av stadsbefolkningen, se Bellmans Fredmans sång 30 'Vid Turkens audiens 1773', då »hofslaktarn ifrån Tripoli» gjorde sitt intåg. Man kan ock jämföra Werwings 'Öfver mascaraden, som hölls på det kongl. palais den 9 Febr. 1700' (Hanselli IV s. 314): Det synes poeten, »som alla verldsens länder» skickat representanter. Man finner sålunda bl. a. »de svarta Morianer, ja nästan alt det folck i österlanden bor, de Ryssar syns här ock, Tartarer, Persianer», och alla »hoppa hvarom an och dantsa alla kapp». Men här är det »Kong KARL» och ej Lisette, som är festens centrum. Lucidors dikt har besläktat metriskt schema med föreg. visa och alldeles samma vers- och strofform som t. ex. Kingos 'Rind nu op i JEsu Navn' och 'Sorrig og Elendighed' i 'Aandelig Siunge-Koor'. I den svenska övers. 1689 (tr. i Göteborg) angivas ock de »särdeles *Melodier*», på vilka sångerna »behageligen och bäst siungas», och vid de båda cit. psalmerna står: »Siunges såsom: Sylvia hwij wilt tu ey/ Mig etc.», alltså en känd vismelodi. Jfr om Kingo anm. under visan II (s. 15).

9-16 Strofens fem första rader ge ett exempel på den 'figur', som i fornindiska poetiken fått namnet 'yathā-samkhya': en uppräkning, som sträcker sig över skilda, parallella satser på så sätt, att motsvarande satsdelar räknas upp i behörig ordning efter varandra: *Hår: Kiädior: binda; Ögon: Eld som tänder: bränna; Leppar/ hwita Händer: Klippor/ hwarens Hopp förgår: bräkka.* Jfr Castrén s. 177 f., Lindroth, Stiernhielms Hercules s. 261. Figuren avslutas med en för renässansdikten likaledes betecknande hopning av synonymer (i r. 14). *Kiädior:* att beteckna den älskades hår som kedjor, band, nät, som 'binda' (fängsla), var en övermåttan vanlig bild.

Petrarca ger här, som ofta annars, uppslaget. I sonett 146 sjunger han om Lauras strålande ögon, som tända eld i hans själ, och om hennes lockar, den gyllne tråd, som Amor spinner och som binder hans hjärta. I sonett 145 kan han ej slita den kedja, som Lauras gyllne hår bildar, bindande hans själ, och enligt sonett 144 kan endast döden slita sönder hennes tjusande lockars band om hans hjärta:

Torsele il tempo po' in più saldi nodi.
E strinse 'l cor d'un laccio sì possente
Che morte sola fia ch' indi lo snodi.

Den franska 'precieuse' poeten Jean Colletet kallar den skönas hår för 'chaisnes d'or'. I Sieur de la Serre's hjälteroman 'La Clytie de la Cour' (tyska övers., Frankf. a. M. 1650, s. 86 f., se von Waldberg, Galante Lyrik (1885) s. 76 f.) heter det: »Dann betrachtete er ihre goltgelbe Haar, die er so bald vor die band, daraus Amor die Sennen an seinen Bogen verfertigt erkannte.» Opitz sammanför liksom Petrarca i sonett 146 (se strax ovan) och liksom L. här den älskades ögon och hår (Opera, Bresslau 1690, II s. 246): »... diese schöne blicke/ Diß Liecht das mich verblend/ des güldnen Haares Schein Das mein Gemüthe bindt...». Fleming försäkrar i dikten 'Die versöhnte Charitinne' (Deutsche Nat.-Lit. Bd 28 s. 70): »Eins deiner güldnen Haare, das du mir giebst, o Klare, ist mir ein festes Band». Också Rist vet, att »Weiber Haare binden» (Neuer Teutscher Parnass (1652) s. 468). I dikten 'Er bittet vmb Antwort' hyllar Finckelthauss, liksom L. här i strofen, på en gång den skönas både ögon, hår och hand ('Lustige Lieder' (1648), se Pröhle i Schnorrs Arch. f. Litt.-gesch. Bd 3 (1874) s. 86):

Ihr schwartzen Augen seht zu mir,
Vnd brich herfür,
O braunes Haar, du starckes Band:
Entblösse dich, schneeklare Hand,
Vnd deute durch gewissen Schein
Ja oder Nein.

Även hovtrumpetaren Voigtländer känner till makten hos hennes hår, »drinn mein Hertz gar verstrickt ist» (i 'Als er von jhr scheiden muste', Allerhand Oden vnnd Lieder (1642) s. 13). I 'Helenæ råd till sitt fruentimber' (1691, Hanselli VIII s. 227) låter Torsten Rudéen Helena tala om: »Mitt hår, som varit förr mång tusen siälars band, Min ögon, som lijk blixt har giort all verlden häpna». Exemplen kunde mångdubblas. L. själv skämtar i sitt 'Gilliare Kwaal' med detta internationella och konventionella ordros, att »kalla hennes Hår som (är) sträfft lijk Märre Tagel Gulltrådar/ Silkilehnt/ ok *Astrilds* widior» (jfr de allm. anm. till visan V). *Eld som tänder*, om ögonen, se strax ovan och anm. till 10: 15 ff. *Klippor/ hwarens Hopp förgår* 'klippor, var(-est) ens hopp förgås', om läpparna

(och de vita händerna); kärleken för nautiska bilder har förut påpekats i anm. till 4: 22 ff.; de ge ju en god föreställning om det oberäkneliga och farofyllda i kärlekens väsen. Även s. 80: 34 talas om läpparna såsom »twå Klippor aff Rubin» och 93: 17 f. om »Rubinen Klippen Eurer Lippen». Jfr Fleming (Lappenbergs uppl. I s. 417): »Und die Korallen Lippen Sind meine feste Klippen Und starker Rittersitz».

18-24 *segerwinna* besegra, underkuva. *Skecktar* 'pilar'; sådan pluralform även 296: 49, 307: 16 men 212: 7 'Skiekter'. *Them man öfwerwunnin geer Ok ... fecktar* 'Som man överlämnar, först sedan man blivit besegrad, och med vilka man strider i ditt land', d. v. s. som äro huvudvapen i ditt land, varför det var 'tokhet', dårskap, att bortge dem och sålunda överlämna sig på nåd och onåd. *öfwerwunnin: -in* för nusv. *-en* se anm. till 9: 29 »bedragin».

25-40 Venus-Frigga har detroniserats. Världen har fått en ny kärleks- och 'skönhetsgudinna' (jfr anm. till 4: 25). Venustemplet i Pafos ligger öde. Cypern, Venus ö, gråter över sin förlorade glans. Venus-Frigga överlämnar ju själv till Lisette sitt fruktansvärda vapen, (kärleks-)pilen, 'alla gudars här' tågar fram i högtidlig procession, och var och en nedlägger för den nya Venus' fötter sin makts attributer. Särskilt lyckligt är L:s originella grepp att låta de robusta nordmannagudarna Oden och Tor, av vilka särskilt den senare med sin »Dunner-Kijl» är särdeles litet elegant och akademisk, i sällskap med Hellas' skönlockige Foibos Apollon utföra det delikata värvet att biträda vid den nya skönhetsgudinnans tronbestigning. Situationen är fylld av humor och skildringen genomförd med fart och bravur. L. är här sig själv.

25-30 *Paphos eldar,* offerlågorna på altarena, de brinnande amplarna och facklorna i Venustemplet i Pafos på *Cypern,* som givit Venus binamnet Cypria. Horatius kallar i Od. I 30: 1 Venus för »regina Cnidi Paphique», och redan Homerus skildrar i Odysseens 8:de sång v. 62 f., hur »till Cyperns ö den leende kärleksgudinnan gick till sin heliga lund och sitt ångande altar i Pafos». Vid Pafos steg ju enligt sagan den skumfödda Afrodite (Venus) ur havet. L:s verser om Cyperns ödslighet, sedan Lisette avsatt dess gudinna, påminna om Lohensteins skildring av samma ö, innan Venus stigit ur havet och givit världen nytt liv genom kärlekens makt (bröllopskvädet 'Reine Liebe' i 'Rosen', Bresslau 1680, s. 104 ff.):

> Die Welt war ohne Lust/ gantz Cypern ohn Altar/
> Die Ampeln sonder Oel/ die Fackeln ohne Flamme,

men så kom »Die Mutter süsser Pein/ die man die Liebe heißt» och »Ließ umb die Paphos stracks die Anmuths-Sonne leuchten». *din Prijß* ditt ros, din berömmelse. *din bittra Tåre-Luth:* man sökte efter de starka orden; både »bittra» och »Luth» ange djupet av sorgen och förtvivlan; jfr 46: 7 »salta Tårar», 151: 92 »hiert-drypand' tåhr», 172: 21 »Pärle-salt» och 197: 185 »bittra Tåre flodar» samt 172: 17 »Regn af Blod-koraller», där ock

kvantiteten får uttryck. *Efter* Eftersom, Då ju. *Frigga,* av L. och andra även benämnd 'Fröja', t. ex. 119: 112, 183: 88, den nordiska kärleksgudinnan, får, säkerligen närmast efter Stiernhielms mönster i 'Hercules' v. 102, i tidens svenska dikt ofta uppbära den antika Afrodite-Venus' mantel. Hos L. delar hon ungefär lika väldet med Olympens strålögda gudinna, men några speciellt nordiska drag får hon varken hos honom eller andra skalder från den tiden: Frigga, Fröja är blott en översättning av Venus, hon är 'den nordiska Venus' (Möller Ordb. III 1790). *ståk till* 'tillstår, medger', om nämligen, såsom sammanhanget och *å*-stavningen synas ange, 'ståk' bör anses som tryckfel i Hel. Bl. för pres. 'står'.

35 Predikatet i *at*-satsen, 'är', som ofta utelämnat. *Astrild,* av mästaren Stiernhielm skapad gestalt såsom nordisk motsvarighet till antikens Amor-Cupido, kärleksguden: »Lille/ med Pijlar och Bloss/ och Boga bewäpnade Skytten.... Astrild Fröjas Son» (Hercules 99 ff.). Stiernhielms grepp att nationalisera Cupido genom att ge honom ett namn av nordisk klang slog mäktigt an på poeterna. Astrild blev ett poetiskt modeord. I L:s svenska diktning synes den nye guden ha helt undanträngt den klassiska mytologiens kärleksgud; blott två gånger och i tysk text har jag antecknat 'Cupido', 17: 55 »*Cupidens* Stahl» och 167: 8 »Kupid»; på 'Amor' har jag intet belägg i L:s dikter; ännu Tegnér (1825): »I gropen uppå kinden satt Astrild liten skalk». I ordlistan anger Stiernhielm ordet vara bildat av (isl.) *ast* 'kärlek' och *ild* 'eld' (väl den ä. dialektiska formen *ild* för *eld*, jfr 387: 74 »Ild»), fast man väntat antingen *astareld* (jfr isl. ástareldr) eller, med nysvenskt fogningssätt, *asteld.* Formen *Asteld* i betydelsen 'kärleks-eld' har L. 127: 185 och Runius 'Dudaim' II: 6 (*ast* 'kärlek' har jag ock funnit en och annan gång i bröllopsdikter från L:s tid), men såsom nordiskt namn på Amor-Cupido ha poeterna alltid den stiernhielmska formen *Astrild.* Jfr Tegnér, Hemmets ord s. 57 f. *feger* 'feg, rädd, modlös': sedan nu alla gudar erkänt Lisettes välde, kan eller vågar ej Astrild längre använda sin båge, på vars träffsäkra pilars omotståndliga verkan Frigga (Venus) hittills grundat sitt välde, i natur och människoliv. Hon överlämnar därför pilen till Lisette, i vars tjänst väl också Astrild får träda. Den då annars vanliga betydelsen av *feger:* 'bestämd till en snart inträffande död' synes ej passa i sammanhanget.

36 *Dunner-Kijl* 'åskvigg' (ty. Donnerkeil), åsk- och blixtguden Tors fruktansvärda vapen. Jfr 209: 26 »Thors Wigg mäd brinnand Eld bewäpnat», 387: 74 »Thors wigg-bewäpnad Ild», 403: 62 »Thors wigg». Hyltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne I s. 231 f.: »Thor håller i handen en vigge af sten, som får namn af Thor-vigge, och som stundom hittas i marken», där åskan slagit ned. Jfr ock från olika dialekter Thorn-vigg, Thor-vigg, Thorns-kil 'åskstråle', 'spetsig sten, som man trott sig finna, der åskan slagit ner', 'forntida stenredskap', 'åskvigg' (Rietz).

37 *Brynian* 'svärdet', som Oden nedlägger. Betydelsen 'svärd' har jag antecknat från en mängd 1600-talsförfattare. Såsom väl säkerligen sent in-

lånat från fornspråket var ordet tydligen föga känt och till sin betydelse ofta missförstått. Spegel upptar ordet i 'Register och Förklaring öfwer några gamla ord' (bihang till 'Gudz Werk och Hwila' av år 1685), visserligen i den gamla fsv. bet. 'Harnisk', men ännu Serenius Dict. 1741 översätter det med 'winyard, ensis' (Kock, Arkiv 9: 64). Särskilt ofta står ordet med bet. 'svärd' i den allitterérande sammanställningen med 'blå': 'brynja blå'. Denna bet. har säkerligen ordet också 209: 27 »Ey kunde Odens Swärd, ey kund hans Brynia blå» etc. och uppenbarligen i Messenius' 'Swanhuita' s. 129 i Schücks uppl.: »Står vp, ingen sticker i slijdh Sin brynja vppå thenne tijdh», likaså hos Wivallius, Schück II s. 102: »här gäller en Jacht med Brynian Blåå/ och hwad som skerpes aff handom». Särskilt upplysande är ett belägg från en komedi av S. Brask, 'Mars germanicus victus' (1649, Hanselli XXII s. 251), där Hercules befaller Puer: »Poike, tagh hijt min brynia blå» och sedan säger som om en helt annan sak: »Mit brystwärn wil jagh vppå migh spänna». Puer svarar: »Herre, see här är swärdet ehrt, Thet samma, som j hafwe begärt». År 1681 talar O. Wexionius om att »hwässa brynjan til hwars annans undergång» (Hanselli VI s. 413) o. s. v. — *Febus* (Apollo) nedlade *Rötter,* vilket ord står här såsom allmän medicinsk term, 'läkemedel', som ju ofta beredas av växternas rötter. Redan Medea kokte sin mäktiga dryck bl. a. ur »Hæmonia radices valle resectas», liksom Circe använde »pressos latices radice nocenti» (Ovidius, Metam. VII 264, XIV 56). L. själv talar 210: 70 om »Läk- ok Styrke Rötter». I 'Kunga-Skald' (1698, Hanselli VI s. 6, resp. s. 15) använder Dahlstierna ordet med samma bet. i sing.: »Hvad Ört och hvad för Root ulf-bitne Fåren heelar» och »all Siukas Hällseroot». Liksom Oden och Tor nedlade sin makts symboler, så nedlade ock Febus (Apollo) 'rötter' i egenskap av läkekonstens uppfinnare och gudom. Då Apollo i Ovidius' Metam. I 521 ff. i lågande kärlek skyndar efter den flyende Dafne, ropar han: »Läkekonsten är min uppfinning, i hela världen nämnes jag 'hjälpbringaren' (opifer), och min är makten över örterna (herbarum subjecta potentia nobis). Ack, att kärleken ej kan botas genom några örter och att läkekonsten, som gagnar alla andra, icke kan gagna mig, dess mästare!» Lucidor kom nog ihåg detta ställe hos Ovidius, då han skrev denna vers: Inför Lisette, liksom inför Dafne, kände Apollo, att hans läkekonst, hans 'rötter' voro verkningslösa, och han nedlade dem därför inför hennes fot. För övrigt har Opitz i sin opera 'Dafne' nästan ordagrant översatt Ovidius' citerade verser (Opera, Bresslau 1690, I s. 81).

44-48 *föreenat sig* överenskommit. *för* framför. *förähra* 'dyrka'; jfr r. 66. *Östan* i öster. *Wästan* i väster. *Nor* 'i norr', fsv. adv. 'nor' (< 'norÞr') i sm. bet. *Sör* 'i söder'; Lind Ordb. 1749 'Söder' eller 'Sör' mask. 'Der Süd'; fsv. adv. 'södher' = i söder.

49-56 Maskeraden skedde tydligen på våren eller sommaren: jorden ler, men himlen gråter: ett ihärdigt vår- eller sommarregn. *hwad här på Jor*

den, med 'är' eller 'finns' utelämnat. *detta långa wåta* 'detta långvariga regn'. Jfr 273: 157 »Flyt bittra Sorge wått» om tårarna. Regnet är himmelens tårar. Sid. 83: 44 kallas tårarna »heißes Naß». *hårt* högeligen.

57-64 *Så* Sådan. *rätt* alldeles, just. *Diana,* jaktens och det fria naturlivets gudinna, utrustad med pil och båge. *Pläger,* ang. böjningen se anm. till 26: 73. *räddfull* (ungefär) 'farofull'. *plä* 'plär', jämte 'plägar, pläger, plär' en vanlig form under 1600-t. *löija sig* löga sig, bada (i öppet vatten). *måtta* 'måst, nödgats'; supinform, bildad på modala hjälpverbet 'måtte' och apokoperad på vanligt (uppsvenskt) talsätt: 'måtta' för 'måttat'. Jfr en inf. 'måtta' = nödgas hos Gustaf II Adolf (Hellquist, Stud. s. 162). *För* för-skull. *sneller* snabb.

68-72 *gudlig* gudomlig. *Tienst* dyrkan. *betee* visa, ge. *fierra* 'fjärran, fjärrbelägna'; 'fjerra', 'fjerre' såsom adj. i attrib. ställning förekommer en och annan gång i ä. nsv. jämte den vanliga formen 'fjärran': 215: 80 »från en fierran Ort». *Persian* 'persern', vanlig form under 1600-t. Persernas stolthet och österländska rikedom och lyx var vorden ett ordstäv i västerlandet. 'Persianer' och 'tartarer' nämnas ofta tillsammans i tidens litteratur såsom representanter för Österns underliga, fjärrboende folk. *Astracan,* provins och stad vid nedre Volga, tidigt en viktig handelsplats, på 1500- och 1600-talen en tummelplats för strider mellan ryssar, turkar och tatarer, varom krönikor från denna tid ha mycket att berätta. Se t. ex. för sept. 1670 Danmarks första politiska tidning, skalden Bordings 'Danske Mercurius'.

32-33. XV. *HWarföre skal Jag mig med Sorger qwälia?*

N:r I i Hel Bl. Dikten tillhör en talrik grupp av visor, som fylla tidens diktböcker och som i skiftande gestaltningar, med eller utan pastoral och erotisk utläggning, besjunga förnöjsamheten såsom huvuddygden och lyckan i små, enkla och okomplicerade livsförhållanden. Stormönstret är antikens mästare i sansad levnadskonst, Horatius, vilkens 'Rectius vives' (Od. II 10) och 'Beatus ille, qui procul negotiis' (Epod II) översattes eller annars till sin idé utnyttjades i alla länder. Den senare förvandlade sålunda Opitz till en kärleksdikt till Phyllis, 'Wohl dem der weit von hohen Dingen', som blev oerhört populär i Tyskland och Norden (Castrén s. 10 och 88 ff.). Det är det enkla landtlivets (bondelivets) lugn, frid och oskuld, Horatius besjunger, och »bene vixit, qui bene latuit» blir grundtemat i dessa förnöjsamhetsvisor. I otaliga traktater behandlas samma tema. Så t. ex. översatte (1629) E. Schroderus spanjoren A. Guevaras 'Om Hoflefwernets Förtreet och Mödesamheet, dess lijkes Landzbygdens eller Bonde wäsendets lustigheet och beröm'. Även de enskilda greppen och tankarna äro konventionella, och de språkliga uttrycken och vändningarna äro ofta myntade formler i denna art av modediktning. L:s närmaste förebilder här äro, utom mera allmänt Opitz' ovan citerade visa, Finckelthauss' 'Der Schäffer

Blax an die Allo-Mode Brüder' (utdrag i Schnorrs Arch. f. Litt.-gesch. Bd 3 s. 104), Voigtländers 'Dieser Bawersknecht schätzt sich glückseliger als der HoffMann' (n:r LXVI i 'Allerhand Oden vnnd Lieder' (1642), som motsats till n:r LXV 'Corydon will ein HoffMann werden', d. v. s. den bekanta 'Falscher Schäfer ist das recht') samt slutligen Terkelsens danska översättning av Voigtländers förstnämnda visa 'Jeppe Bunde-Svend acter sig lycksaliger end som Hoffve-Manden' jämte hans 'Æren/ Redelighed oc en goed Samvittighed gaa for alting' (i 'Astree Siunge-Choer' (1648-1654)). Dessa visor ha samma syfte som L:s, de anslå samma rustika ton och ha samma bondska språk, även om L. häri är den ojämförligt måttfullaste.

2-3 *för* i stället för. *Lustigt Hierta* muntert sinne. *daglig'n* (uttalas tvåstavigt) 'dagligen'.

5-8 *adelt Stånde* 'adligt stånd'; 'adel' såsom oböjt adj. i predikativ ställning vanligt i både ä. och y. sv. (jfr r. 7), men ordets användning här såsom böjt och i attributiv funktion är anmärkningsvärd. L. är fallen för djärva bildningar. Avskriften Link. B. *W 45* har dock 'ädelt', varför 'adelt' kanske tryckfel i Hel. Bl.; jfr ty. edel 'adlig', Edelmann 'adelsman' och Stiernhielms Herc. 488 f. »Ädelman». *rättlig* 'rätteligen' eller (som adj.) 'riktig, verklig'. *Klöf-Sadel:* jfr 213: 18 f., där skalden skämtsamt konstaterar, att i Rom ingen Cardinal vill, »som Bonden giör hoos oß, (ther) rijda i Klöff-Saal», och i Atlantikan I: 615 försäkrar Rudbeck, att det inte är mjukare att sitta i klövsadeln av trä än att rida barbacka. — Den demokratiska satsen, att 'dygden allena adlar', »nobilitas sola est atque unica virtus» (Juvenalis), »Snöd är en Ädelman/ den sielf-sijne Dygder ey adla/ Snöd är en Ädelman/ den Moors-qwedet adlar allena» (Stiernhielms Herc. 488 f.), drives, låt vara mera teoretiskt, överallt i renässanslitteraturen. Jfr 193: 48: en redbar och trogen undersåte »fast Bondefödd är sanskyld Adelsman». Särskilt framföres den som tröstegrund för den ringe, bonden, herden, i förnöjsamhetsvisorna, ofta i fraseologiskt likartade vändningar, såsom t. ex. den omvända ordföljden: *Är Jag eij af hög Ätt* etc. Jfr Opitz' cit. visa 7:de strofen: »Ist sie (Phyllis) gleich nicht von hohem Stande» etc. och samme förf:s 'Coridon sprach mit Verlangen', där Coridon vänder sig till Lydia: »Bin ich nur ein Bauerknecht/ Doch noch eins so fromm vnd recht Als die in den Städten wohnen . . .» Opitz' förstnämnda visa översätter Terkelsen i 'Astree Siunge-Choer' (1653) med samma vändning: »Er hun end ej aff højen Stamme». Och i Voigtländers ovan cit. visa lyder första strofen (utan refräng):

Ich bin ein freyer Bawers Knecht/
Ob schon mein Stand ist eben schlecht/
So deucht ich mich doch wol so gutt/
Als einer an dem Hofe thut.

Terkelsen översätter: »Jeg er saa frij en Bunde-Svend» etc.

9-11 *Haer Jagh eij Godz ell' Guld* etc. I samma formulering (den omvända ordföljden) möter tanken hos Opitz (se ovan): »Hat Phyllis gleich nicht Gold und Schätze» och hos Columbus, 'Tröste-Sång' i 'Odæ sveticæ' n:r V (1674): »Haar iag eij Gull-säckiar stinne..... Haar iag Gud ock Nöijsamt sinne/ Högsta goda haar iag fått.» I samma förf:s 'Ächtastånds-Prijs', liksom föregående inspirerad av Opitz' visa, äro tankegång och ord av samma art: »Är iag eij rijk af gyllne stycker.... Gott nöije är min gyllen sand». (Se vidare ex. Castrén s. 89). Terkelsens 'Æren/ Redelighed oc en goed Samvittighed gaa for alting' (se ovan), vilken Terkelsen »hørt en goed Venn siunge», formulerar tanken på liknande sätt (10:de strofen):

Har Jeg de gamle Daler' ej
Ved Tusind' at fortære/
Jeg derfor intet gaar af Vej
For det der bør at være:
Jeg tør oc ej befrycte mig
Ad Tyfve mig bestiæle;
Mit Guld kand Jeg vel fiæle.

12 *Rädz hwarken Tiuf/ Eld eller Watn-Fahra* 'Fruktar varken för tjuvar, eld(svåda) eller översvämning', ty han har så litet att oroa sig för: jfr de tre sista raderna i Terkelsens visa, föreg. anm., och Chronanders 'Bele-Snack' (1649, Hanselli XXI s. 172 f.): »godz och egodeelar... the äro... eeld, watn och tjufwar vnderkastade, hwarigenom the kunna snart förhärjas». 13-20 Många äro de traktater, satirer och visor, som förbanna och förhåna »modedjävulen», städernas och hovets lysande elände (»splendida miseria», Moscherosch) och »a la mode»-bröder och systrar och å andra sidan framhålla landtlivets rena, dygdrika, förnöjda enkelhet. Yttre prål och flärd äro blott medel att skyla laster och oredlighet.

13 *krusat Håår* 'i krusade lockar friserat hår', avser det naturliga håret eller (snarare) peruken med korkskruvslockarna. Jfr 'Thet Öpna Paradis' (1706, s. 65), där Spegel framhåller, att Adam och Eva, som voro utan vank och lyte in- och utvärtes, ej behövde några uselheten skylande finesser: »Hwad skulle Adam medh thet långa håår man krusar? Medh hwilket somlige see uth som bara busar.» *röda* sminkade. — Samma tanke och formulering finna vi i str. 3 av Voigtländers cit. visa: »Trag ich nicht lange krause Haar/ Vnd Pulver drinn/ das Geld ich spar» och i Terkelsens översättning: »Har ieg ej langt och krused Haar/ aff Pudder fuldt: ieg det ej maar».

15-16 *Osynligt Törne* oansenliga törnbuskar. *Swan-hwit Hull* 'svanvitt hull (skinn)'; jfr Stiernhielms Herc. 168 »af huld swan-hwijt» om Kättjas tärnor. *styggste* ledaste, vederstyggligaste. *Frantzoser* 'fransoser', syfilis, morbus gallicus, 'franska sjukan'. Jfr samma tankegång och bild (som i r. 15) i str. 12 av Terkelsens 'Æren.... gaa for alting' (se ovan): ej

alla kunna få pråla till hovs, mången måste stanna hemma »bag Ofnen» men är ej sämre för det, ty »De Roser rød oc smucke Maa mand af Toerne plucke».

17-20 *prunkar fram* ståtar, stoltserar. *stickta* 'utsydda, broderade'; jfr 'pärlstickare', handtverkare, som broderar något med pärlor eller med varjehanda färgade, förgyllda eller försilvrade trådar och t. ex. Psalt. 45: 15 (1541) »Man förer henne vthi stickat klädher in til Konungen». *Hatt* med *brokot Fiäder* avser säkerligen en bäverhatt, kastorhatt, som, smyckad med en brokot (påfågels-)fjäder, de fina 'a la mode-bröderna' brukade bära; jfr 126: 146 och t. ex. Johannes Cuno, 'Hoffarts Laster' (1591) s. 23 f. *med Bårg* på borgen, på kredit. — Om Phyllis sjunger Opitz i 'Wohl dem der weit von hohen Dingen': »Gläntzt sie gleich nicht mit theuren Sachen ..... Ihr schlechter Schein betreugt mich nicht». Och t. o. m. rent verbalt synes L:s visa här påverkad av Finckelthauss' ('Gregor Federfechter von Lützen') visa om 'Der Schäffer Blax' (se ovan):

Trag ich gleich keinen Biberhut,
So thut die Zippelmütze gut.
Hab' ich auch keine Feder drauff,
So knüpff ich einen Strohseil auff.

Från Finckelthauss utgår väl Voigtländer i anförd dikt: »Trag ich gleich keinen Bieber Hutt So ist ein raucher Filtz mir gutt» etc., och efter honom översätter Terkelsen: »Bær ieg end ingen Beffver-Hat» etc. Även de 'stickta' kläderna och oseden att ta på borgen möta i de två sist cit. visorna. Voigtländers 'Bawersknecht' har sålunda ingen 'Joppe', som är »zerhackt, verbremt, verknüppelt dicht», såsom »die *ala Modo* Kerels», men kan till ersättning sjunga: »Traltirala/ so darff ich nicht sorgen/ Daß mich der Krahmer mahnt alle morgen.» Terkelsens 'Jeppe Bunde-Svend' har heller ingen sådan fin 'Koffte' som 'Juncker a la mode' men gläder sig: »Rummelumpump: Och icke ieg mindis/ At ieg i Kræmerens Bog skal findis.» Även Terkelsens visa 'Æren... gaa for alting' har samma formulering:

Er end min Klædning ej besatt
Med Snorer oc med Bremmer;
Har Jeg ej mange Fiedr' i hat/
Hvo ved hvad mig forfremmer? etc. (: jfr r. 30).

22-24 *tämar* 'tämjer'; böjning efter I konjug. även hos Runius, Dudaim[1] II, 2 s. 35 »tämjar»; inf. 'täma' utan -j- 431: 133. Angående rimmet med *Lemar* 'lemmar', se Hesselman, 'Vok. *i* och *y* i sv.' s. 14. *Träen* 'träd'; formen *trä* 'träd' vanlig under 1600-t.; Serenius Diction. 1741 skiljer *trä* 'lignum' från *träd* 'arbor'.

27-28 *Stoor' Ord* etc.; jfr ordspråk som 'Stor i orden, liten på jorden', 'Stora ord och liten makt har hin onde sammanbragt', fra. 'Grands vanteurs, petits faiseurs', ty. 'Grossmaul ist zum Handeln faul', it. 'Lunga

lingua, corta mano', eng. 'Great boast, small roast'. *plä* 'plägar, plär', med stavelsesynkopering, resp. *r*-bortfall på grund av ordets vanliga oaccentuerade ställning; se anm. till 31: 59, 61.

33-36 *Glas:* dess bräcklighet och bedrägliga glans göra det till en ofta använd bild av livet, lyckan och dess gåvor, jfr 235: 11, 397: 64. *Fnas* 'smolk, avfall, avskräde', i figurl. betydelse 'skräp, strunt'. *As* 'lik, kadaver'; Olof Kolmodin, som även annars flitigt lånar från L., har utan tvivel denna L:s vers i minnet, då han 1720 i 'Oförmodligit Möte i Giftermål' säger: »Nej, Lyckan är et glas, et fnas, et aas, et Inte» (Rudin i Sv. ak:s handl. år 1900 s. 344); jfr ock Spegels 'Återwunna Paradis' (1711) s. 25: »Skiönhet är ett aas/ Tijt Örnar flyga helst» (jfr Matt. 24: 28). *Tokhet* dårskap. *Arm* 'fattiga', med *-a* apokoperat liksom *-e* i *Bond*, varemot *Rees* 'rese, jätte' hos L. synes förekomma endast i enstavig form (jfr ty. Ries jämte Riese), 149: 27, 194: 96, 374: 95. Columbus, Ordeskötsel s. 20, antecknar »Rees eller Reese, Gigas». *stygg* 'grov, ful' (om utseende, kläder och kroppsvård). *snygg* (som motsats till 'stygg') 'fin, vacker'; ordet anföres av Columbus, cit. ställe, bland 'gemene oohl' och översättes med 'nätt'. *an'n* 'ann', vanlig (talspråks- och poetisk) form för 'annan', men här, genom meterns och den konstfulla uppräkningens tvång, tydligen representerande 'hwarannan', 'hwarann' i plur. användning = varandra, såsom t. ex. i uttrycket 'De likna varann'. — Strofens språkliga form är betecknande för L:s stil: förkärlek för uppräkningar, gärna konstfullt ordnade, så att de parallella lederna motsvara varandra, hopandet av synonymer och av motsatser, som bli än grällare genom inrim. Ur innehållssynpunkt utgör strofen en sammanfattning av den ringes tröstegrunder: i grunden äro vi alla lika (r. 33-34), och i varje fall bli vi det i döden (r. 35-36). »Da Adam grub vnd Eva span/ Wer war damals ein Hofe-Mann?», frågar 'der Bawersknecht' i Voigtländers visa. I visan 'Tilfredshed' i Nyerup-Rasmussens 'Udvalg af Danske Viser' I s. 205 f. tröstar sig den som »for Brødet tjener» gent emot den som är »højt opsæt»: »Han er Muld og jeg er Jord, Vi skal være lige stor, Naar Guds Time kommer.» Jfr ock Johan Runius' geniala visa 'Öfwer Werldenes Fåfänglighеter' och Sam. Columbus' ode (n:r VII) 'Hur fåfängt är alt hwad mäd ifwer', där skalden fastslår ett »roligt Sinn» såsom »aldra största skatten», alldeles som L. i följ. strof och för övrigt i visan XVI.

37-40 *lustig* glad, munter. *tijdlig* 'tidigt'; om adv. på -lig se anm. till 4: 32. *frommer* allvarsam, stadig.

34-35. XVI. *SKulle Jag sörja då wore Jag tokot.*

N:r II i Hel. Bl. Gamla uppgifter ange denna visa såsom författad under det skalden satt i fängelse vid den långa rannsakningen om 'Gilliare Kwaal' dec. 1669—juni 1670: O. Celsii d. y. Saml. till sv. biogr. lex. (handskr. i U. B.); Magnus v. Celse's Lärde och berömmelige swenske mäns minnen (handskr. i K. B); J. H. Lidén, Hist. litt. poet. svec. II,

Ups. 1765, s. 33; Gjörwell, Kongl. bibl:s tidn. om lärda saker (1767) s. 89; C. H. Braad, Ostrogothia literata II (handskr. i Link. B. och i U. B.); G. Gezelius, Biogr. lex. II (1779) s. 142. Traditionen är ock häruti säkerligen riktig. Lidén, Gjörwell, Braad, Gezelius (och efter dem Atterbom i Siare och skalder II s. 105 och ännu Linck s. 30) uppge dessutom, att Erik Benzelius d. y. lät trycka 12 ex. av visan (av vilka några skulle finnas i Palmsköldska samlingarna). Uppgiften är säkerligen felaktig och härstammar väl ytterst från Lidén a. a.: »Clausus carcere concripsit *Oden*, cujus initium: Skulle jag sörja, då vore jag tokot..... Hujus duodecim tantum exemplaria recudi curavit *Ericus Benzelius*, quorum unum alterumve servant Palmsköldiana Collectanea.» Klemming, Ur en anteckn:s saml. (1883) s. 129, tager för givet, att denna Lidéns i en not meddelade uppgift är »typografiskt försatt» och att den i stället, även enligt Lidén, skulle gälla 'Gilliare Kwaal', som ju Benzelius verkligen omtryckte efter indragningen 1689 av B-arket (= Gilliare Kwaal; se anm. härtill) i Hel. Bl. Så torde emellertid icke vara förhållandet. Lidéns ord och uppgifter äro uppenbarligen hämtade ur Celsius' ovan cit. anteckningar, som Lidén på lätt förklarligt sätt missuppfattat. Celsius berättar (liksom Lidén): »En gång skref han en Brudskrift, som han kallade *Giljare qual*, den var något skarp och groft tiltagen, så at Brudgumen, hvilken var en Baron Gyllenstierna lät sätta in Lucidor derföre och lagade förbud upå skriften. Under detta sitt fängelse hade han gort den artige oden *Skulle jag sörja vist vore jag galen*. Denne skriften har Biblioth. Ups. Eric Benzelius låtit omtrycka allenast (i) 12 exemplar af hvilka några finnas gömde i Palmsk.» Lidén har låtit sig vilseledas av den inskjutna satsen om L:s fängelsevisa och trott, att Celsii ord om 'Denne skriften' syftat på 'den artige Oden' och ej, såsom fallet uppenbarligen är, på 'Brudskriften' Giljarekval. Klemming a. arb. uppger ock, att Braad antecknat, att Benzelius skall hava låtit trycka 12 ex. av arket B. I Braads Ostrogothia literata står det emellertid tvärt om, både i handskr. i U. B. och i Link. B., att »Er. Benzelius lät trycka 12 Exemplar af wisan: *Skulle jag sörja, wist wore jag tokog*», varvid just Lidén citeras men med tillägget »ex Palmsköld»; någon anteckning om saken i de Palmsk. saml. i U. B. har jag emellertid ej funnit liksom ej heller några tryckta ex. av visan. Magnus v. Celse, som också i a. arb. talar om »den bekanta artiga oden: *Skulle jag sörja, wist wore jag tokug*» såsom författad under L:s fängelsetid, förmäler däremot riktigt, att »Sal. Erkeb. Er. Benzelius d. y. lät af den samma (= brudskriften Giljarekval) vplägga 12 ex. hwaraf några giömas i Palmsk. saml.» Tydligen föreligger alltså en misstolkning hos Lidén av Olof Celsius' anteckningar, vilkas ord om 'omtryck' ju ej heller passa in på visan men väl på det av myndigheterna förbjudna, i Hel. Bl. redan tryckta Giljarekval.

Dikten hör liksom föreg. till förnöjsamhetsvisorna. Anslaget är alldeles detsamma som där, och den anknyter till tankegången i str. 8 och 9: lyckan är föränderlig, den kan snart le mot dig, bär därför motgången

med tålamod och var glad; alltså samma grundval för förnöjsamhetsförkunnelsen, som Horatius lagt i flera av sina oden, t. ex. II 3 »Aequam memento rebus in arduis Servare mentem», och som återfinnes i talrika dikter från denna tid; jfr Castrén s. 90 f. Särskilt må här erinras om Bordings visa (tryckt redan 1669 i ett skillingstryck 'Tvende Lystige Ny Viser', U. B. Zetterströmska saml. Tom I):

Frisk op, naar Dievlen giør sig vred
Da vil jeg lystig være,
Slet ingen Ting er ham saa leed,
Som Fryd i Tugt og Ære.

Om Lykken mig imod end gaar
Og er i Dag forborgen,
Saa troer jeg dog at Piben faar
En anden Liud i Morgen.

Thomas Kingos härliga 'Sorrig og Glæde...' ('Aandelig Sjunge-Koor' II (1681); se Hammerich & Rode's uppl. Kjøb. 1856) kommer ofta, trots sin religiösa ton, L:s mycket spridda visa påfallande nära, t. ex.:

Sorrig og Glæde de vandre tilhaabe,
Lykke, Ulykke de ganger på Rad,
Medgang og Modgang hin anden anraabe,
Soelskin og Skyer de følgis og ad!
Jorderiigs Guld
Er prægtig Muld,
Himlen er Ene aff Salighed fuld.
— — — — — — — —
Alle Ting har sin foranderlig Lykke!
Alle kand finde sin Sorrig i Barm!
— — — — — — — —
Ingen Bekymring skal kunde mig bøye,
Intet skal giøre mit Hierte forsagt!
— — — — — — — —

Redan 1680 finna vi L:s käcka visa, som gick ut över landet som en folksång, i skillingstrycket 'Tree Werldzlige Wijsor/ Then Första: Ach tu modige Pijga/ huru går det tig/ etc. Then Andra: Falske Heerde är thet rätt/ at tu wil tig/ etc. Then Tridie: Skulle iag sörja så wore iag tokot/ fast/ etc. Siunges med sine bekante Thoner. Tryckt Åhr 1680' (K. B.). Vår visas text finns dock ej kvar i det defekta häftet. Sedan återfinnes den synnerligen ofta i skillingstrycken, framför allt för att ange en visas 'behagelige Melodie', vilken tydligen var mycket känd och älskad och till vilken även Kingos cit. sång, trots en del smärre olikheter i byggnaden, enligt en gammal uppgift kunde sjungas. Över slaget vid Nyborg den 14 nov. 1659 diktade rådmannen i Nyborg Jacob Andersen Scheffer sin glädjevisa 'Fynsk Skakspil' (Nyerup & Rasmussen, Udvalg af danske

Viser I s. 79 f.): »Kommer, I cimbriske Helte! med Ære» etc., vars metriska schema mera överensstämmer med L:s än med Kingos. På titelbladet är angivet, att den kan sjungas »vnder Landgreve Fritz's Melodie: Kommet ihr Götter», alltså en känd (tysk) vismelodi. Vid Kingos 'Sorrig og Glæde' anteckna Nyerup & Rasmussen a. arb. s. 203: »Den synges som: Kommer, I cimbriske Helte! med Ære», och i 'Aandelig Sjunge-Koor' behöver Kingo blott ange: »Kand siunges under sin egen bekiendte Melodie.» I den svenska översättningen av 'Sjunge-Koor', Götheborg 1689, uppges om Kingos sång: »Siunges i sin egen Melodie. Eller såsom: *Sommaren med sine liuflige Stunder* etc. Eller nästan som: *Skulle iag sörja/ så woro iag* etc.» I uppl. Jönk. 1781 är ordet 'nästan' utelämnat. Ett skillingstryck från E. P. Sundqwist, Gefle 1779, anger melodien på Kingos psalm i Columbi översättning: »Sjung. som *Skulle jag sörja, så wore jag* etc.» I det allra närmaste samma metriska byggnad som L:s dikt har en psalm av P. Brask (1690) 'Hiärtans Immanuel, som mig inntagit', en översättning av en tysk psalm 'Liebster Immanuel, Herzog der Frommen' av Ahasverus Fritsch (Liedgren, Bibelforskaren 1917 s. 266). Bland 1600-talsvisorna i Zetterströmska saml. i U. B. Tom I finnes 'Ett Lustigt Dryckes-Bröders Memorial', som sjunges 'under sin egen Thon': »Lustige Bröder nu luller tilsamman» etc. Visan är byggd alldeles som L:s.

2-6 *slätt* dåligt, illa. *fulla* nog, väl. *Wackta på* avvakta, bida. *mått (måtte)* 'måst' ('måste'), såsom ofta i ä. nsv., fsv. 'mate' också med bet. av presens. *skrätt* 'skrädt bröd', 'bröd av skrädt mjöl', som motsats till grovt, sammalet mjöl; jfr Rietz 'skrä-mjöl', finsiktat mjöl, och 'skräen', matgrann, granntyckt.

7-12 *lijka med* lika som. *Begynsel* 'begynnelse, början'; samma tanke och ord 189: 96 »Hwad som begynsel haar/ otwijkligt ändan nåår». *Druckin:* angående *-in* se anm. till 9: 29. *allestädz* 'beständigt, städse'; sm. bet. har ordet 111: 54, 206: 12. Jfr Svedberg, Schibboleth (1716) s. 162: »Allstädes betyder (näml. i »Bibeln och the gamlas skriffter») semper, jugiter, altid, alt jemt. Allestädes eller allestädz är ubique.... Men nu hafwer man förgätit thenna skilnaden: så at man begge orden vttalar och skrifwer allestädes.» Se Dahlgrens Gloss. och SAOB på 'allstädes'. För nusv. bet. av 'allestädes' synes L. uteslutande använda 'all(e)stans', 'alstands' 195: 128, 214: 44, 255: 27. *hickan* behöver ej antagas vara best. form, fsv. hikkan (jämte hikka), 'Brölopps-Beswärs Ihugkommelse' v. 181 »staplan oc hickan». *Sanningan,* se anm. till 11: 28 »Färgan» och jfr »Sanningens» följ. rad. *Stickan* 'pekstickan, pekpinnen'; jfr talesättet 'sätta peksticka för en' = agera mästare för någon (Rietz s. 497) och t. ex. Olaus Petri, 'Een nyttwgh wnderwijsning' etc. (1526) F 6 b: »wij skola icke bruka för mong fåånyttogh oordh j wåra böner, likerwijs som wij skulle sättia wor hemmelska fadher stickona j händer, och peka vpåå för honom huad han oss geffwa skulle». *Spång:* sanningens väg är en smal spång, svår att passera.

16-18 *Samma* desamma, dem. *wunnit* 'vunnet, erövrat, hemfört'; ang. *-it* se anm. till 6: 20. *Endlycktan* (ändalykten,) den slutliga utgången. *taffl*

'tappat, förlorat'. L. synes genomgående använda partic.- och supinformen på *-t*, t. ex., utom här, 180: 5, 295: 20 och 295: 35 »tapt», men pres. växlar, vanligen dock efter I konjugationen. Jfr ännu uttrycket 'ge tappt'. Formen 'tafft' möter även 145: 10 (: 'krafft'): en sådan övergång av *þ* till *f* framför *t* var då vanlig i vardagligt (uppsvenskt) talspråk, jfr Hellquist, Stud. s. 82 och där cit. litt.

19-24 *Dy* Därför. *man* blott. *Intil* ända till dess att. *Hoo* vilken (Lyckan eller Olyckan). *mât* 'får, må'; liknande bet. har *mâtt*' 221: 125. Den ordspråkliga vändningen i r. 21 f. må jämföras med Mau, Dansk Ordsprogsskat II s. 175 'Man skal ikke ride Hors med Mile, for saa gaar Ile til Hvile', Grubb, Penu proverbiale s. 350 'Hwar Häst är som han är hållen til', s. 851 'Willigh Häst skal man intet sporhugga'. *förtreeter* förtretar, vållar förtret. *Modet* 'sinnet' (blir fritt, även om kroppen ej är det, blott man bidar sin tid och hoppas på lyckans omväxling).

25-30 Denna strof, liksom sista raderna i föregående, ljuder trotsigt ur fängelset. Inför sin höge och mäktige vedersakare förklarar poeten sitt mod vara osorgse och att rätten måste, trots all orätt, hava sin gång. — *osörgse*, med *ö* från 'sörja' liksom »sörgse» 200: 55 etc. Jfr »sårgse» 22: 16 och Lind Ordb. 1749 'Unbetrübt, osorgse, obedröfvad'. *Twång* förtryck, våld. *tårfs* 'törs, vågar', även 48: 46, 201: 80 och 219: 44 »tors», i ä. nsv. vanlig biform till 'törs'. *swara* svara för. *Fängsel... Längsel,* se anm. till 8: 7 f. *wrång* avog.

31-36 *mât* måste. *wandlar sig* förändrar sig, är föränderlig. *lär* kommer att. *olycklig* 'trots att Ni är i olycka'; jfr Stiernhielms yttrande till L. »tre dagar för än (han) kom in i arresten»: »iagh höörer I ähr en olyckeligh, Lucidor», jag hör, att Ni råkat i olycka, Lucidor. Man bör observera den väl funna antitesen *olycklig: lustig* 'glad, munter'.

36-37. XVII. *I Männ af höga Sinnen.*

N:r III i Hel. Bl. — Med Anakreon och Horatius som mönster skapas under renässansen en väsentligen litterär dryckesvisa, där vinguden i nedärvda vändningar prisas som sorgebefriaren, glädjebringaren: »Tu sapiens finire memento tristitiam vitæque labores molli, Plance, mero» (Horatius, Od. I 7), »dissipat Euhius curas edacis» (Od. II 11), Ronsard (Ode, »imitée d'Anacreon»): »Lorsque Bacchus entre chez moy, Je sen le soin, je sen l'esmoy S'endormir» etc. Även för L. är vinguden sorgebefriaren och glädjebringaren (r. 4 ff.), men ej den måttfulle och sansade, utan den germanske Bacchus, som med »dubblade drickar» skall skänka »glädie op i taak» och slutligen bedövningen, dvalan. — Den berömda avslutningen (»en förklang af Bellman», Atterbom) av denna ypperliga dryckesvisa synes L. ha utformat efter utländskt mönster. Nyrop ('To viser af T. Reenberg og deres kilde', Dania IV (1897) s. 43 ff.) refererar ett parti av 77:de novellen i 'Nouvelles récréations et joyeux devis' av den franske 1500-talsförf. Bonaventure Despériers, där det står att läsa om den duktige dryckeskämpen Janicot

och hans hustru Janette: »Då han såg, att han skulle skiljas hädan för att dricka på ett annat ställe (d. v. s. dö), bestämde han i sitt testamente, att han skulle begravas i en vinkällare under en vintunna och att hans huvud skulle läggas under tappen, så att vinet skulle kunna rinna rakt ned i hans mun, ty han hade väl sett på kyrkogården, att de döda voro torra om munnen.» I sin uppl. av Despériers noveller, Paris 1838, s. 202, anmärker här Paul Lacroix: »C'est là, un souvenir historique qui a été consacré dans cette chanson populaire du dix-septième siècle, laquelle se chante encore avec de nombreuses variantes:

Si je meurs, que l'on m'enterre
Dans la cave où est le vin,»

Av dessa många varianter (enligt Lacroix) av den franska visan känner jag blott den, som Nyrop (a. arb.) funnit i avskrift i Köpenhamns universitetsbibliotek under titeln 'Le Testament d'un Ivrogne' och vars första strof måste anses stå i förbindelse med den sista i L:s visa:

Si je meurs, que l'on m'enterre
Dans la cave où sera le vin,
Qu'on m'étende sous la tonne
Ma tête sous le robin;
S'il en tombe quelque goutte
Ce sera pour me rafraîchir,
Et si le tonneau dégoutte
J'en boirai à mon plaisir.

I övrigt innehåller denna avfattning av den franska visan, som Tøger Reenberg omkr. 1700 översatte till danska (»I et Viinhus skal jeg sige Mit Farvel og sættes ned, Under Tønden jeg skal ligge, Under Tappen Hovedet» etc.), inga likheter med L:s och därför väl ej heller de andra varianterna. Lacroix sätter, se ovan, visan i förbindelse med det citerade stället hos Bonaventure Despériers, men Nyrop förmodar, att både novellen och visan ha sin utgångspunkt i den gamla latinska dryckesvisan 'Meum est propositum', vars präktiga, hetsiga och vilda vagantpoesi kommer mycket nära L:s dikt, även om den speciella utformningen av sista strofen förutsätter, att L. kände även den franska, tydligen mycket spridda visan. Jag citerar str. 1 och 2 av den berömda goliardvisan, vilka strofer innehålla testamentet och begravningen på krogen (jfr r. 31 ff.) och föraktet för den 'hjärnlösa hopen' (jfr r. 4 ff.), som ej förstår vinets härliga välsignelse (Carmina clericorum, Studenten-Lieder des Mittelalters, Heilbronn 1876, s. 29 f.):

Meum est propositum
In taberna mori
Et vinum appositum
Sitienti ori,

Ut dicant, cum venerint,
Angelorum chori,
Deus sit propicius
Isti potatori.

Potatores singuli
Sunt omnes benigni,
Tam senes quam juvenes;
In æterno igni
Cruciantur rustici,
Qui non sunt tam digni,
Qui bibisse noverint
Bonum vinum vini.

1-6 *I Männ af höga Sinnen* 'I höga andar, I ädla själar' (ironiskt), med 'Sinne' såsom ofta i bet. 'sinnelag, karaktär, andesyftning'; jfr ty. hohen Sinn haben. *minnen* 'minnens, kommen ihåg'; även 165: 45 »minnen» (: 'Sinnen'), 408: 79 »minnen» (: »Fader-Sinnen») med bet. 'minnens, kommen ihåg' men annars deponens, t. ex. 60: 112 »minnas» (: »finnes»); den aktiva formen behöver dock ej förklaras såsom enbart förestavad av rimbehov eller genom analogi med 'glömma' eller med 'minna (på)' = påminna, ty jfr fsv. minna 'minnas, komma ihåg' (Söderwall), sv. dial. minna 'minnas, påminna sig' (Rietz), ä. da. minde 'minnas' (Kalkar). *drikken* 'drickandet (bägaren)'. *hiernlösa* 'dumma, fåvitska'; jfr 463: 1011 »en hiärnlöös» = dumbom, tölp, ty. hirnlos 'hjärnelös, tjockhufdad' (Lind Ordb. 1749) och ty. ungehirnt 'ohne Hirn, verstandeslos'.

7-12 *Fast om* Om ock, Låt vara att. *förtära* förtäras. *Dy* Därför. *längi*, med slutljudande *-i* (för *-e*), framför allt efter *g* och *k*, ett uppsvenskt dialekt-drag, se Hesselman, Sveamålen s. 35 och 38; hos L. växlande med 'länge' i ungefär samma proportion.

13-17 *som siuk*, med, som ofta, utelämnat 'är'. *Dricken* 'drycken', men 220: 85 »en Dryck»; *-i-* växlar med *-y-* i ordet redan i fsv.; plur. *drickar* vanlig i ä. nsv. jämte 'dricker'. *dubblade drickar* ('starka drycker, drycker som ha dubbel styrka', jfr dubbeltöl, dubbelöl, ty. Doppelbier, fra. bière double 'starköl', eller hellre) 'fördubblade, dublerade klunkar', 'två (flera) bottenfockar å rad', jfr 39: 42 »trij på ra» och Skråordn. 1545 »Dublede skoor» = skor med dubbla sulor (Dahlgrens Glossar.), ty. doppeln (vanligare verdoppeln) 'duplicare, duplieren', fra. doubler; förstavelsen 'för-' saknas ofta i ä. nsv.

19-21 *Troß* ('trots', mlt. tros, trotz, se anm. till 6: 23) 'Strunt i'. *förwijta* förevita. *med dricken dull* 'galen, stollig av drickandet'. *dull* 'galen, stollig' (jfr 122: 43 »swart-soot dull», mlt. dul, ty. toll), vanligt i ä. nsv., såsom syns av sådana samtida benämningar som Dulle Banéren = galna Banéren, på Gustaf Adam Banér, fältherren Johan Banérs ende son.

25-30 *Dy* Därför. *heeter om Pannan* 'het om huvudet', här i bet. 'het, upprymd, rusig av vinet'; jfr 220: 101 »Wijnet går i Pannan», 366: 34 »troor Sigh wara klook/ men (= medan) Winet är i pannan».
31-35 *af dricka* av att dricka (supa). *drickz-Bröder* dryckesbröder. *afdödde* 'döda, hänsomnade', fsv. afdöa; jfr da. afdö, ty. absterben. *När under* '(nära,) tätt under' eller snarare 'ner (ned) under, under', med stavningen 'när' enligt upplandsdialektens uttal, se Hesselman, De korta vok. *i* och *y* s. 12 ff. och anm. till 50: 43. *torsten* 'törsten', även 197: 174 och 351: 61 »Torst», ytterst vanlig biform till 'törst' ända till omkr. 1800.

38-40. XVIII. *KOm kiäre Broder kom.*

N:r IV i Hel. Bl. — Visan är ett mästerstycke av målande realism. Orden, ropen, den fria metern och de dansande rimmen och inrimmen måla för öga och öra en hetsig, vild bacchanal. »Af den visan har Bellman fått uppslaget till Fredmans epistlar» (Karlfeldt s. 116, jfr ock Linck s. 126 f.).
5-10 *Drifwa bårt Hierte-Gnagh*, om vinet som sorgebefriaren se inl. anm. till föreg. visa och särskilt dess r. 23 ff. om medlet att släcka »heet Kärleeks-Brand». *Sa!* (Hanselli felaktigt 'Så'), eller *Sa! Sa!* (r. 27), vanlig interj. (i tyskan) till uppmuntran, eggelse, särskilt till glädje, 'se så! lät gå!', (lat. age), fr. ça. Jfr Keil, Deutsche Studenten-Lieder des 17. u. 18. Jahrh. s. 132: »Sa sa sa Ihr teutschen Brüder, Stimmt ein frohes Vivat an» etc. *rundom* 'rundtom, laget rundt', jfr ty. umtrinken, Umtrunk, Rundtrunk, då i laget den ene dricker efter den andre på dennes uppfordran. *låter* låter, gnäller, jämrar sig. *et Swijn* sc. 'är den'. *ogijn* ogen, tvär, sur.
11-20 *Kup* 'bägare (poculum)'; Lind Ordb. 1749 'kopp' eller 'kupp(e)', och se Noreen, Vårt språk III s. 253 och 271. *Dreng* 'gosse, pojke' (om källarpojken, som passade upp), se följ. rad *poike,* som på 1600-t. brukas mest i bet. 'uppassare, betjänt'. *Bödlen* 'böveln, djävuln, fan'; jfr 164: 25 »taag mihg En Böödl» (< Bödel); svordomen 'böveln' är en kontamination av 'bödeln' och 'djävuln'. *Maaß* 'gneter, snåling, smulgråt' [jfr ä. nsv. 'masgråt' med sm. bet. som 'smulgråt' och Lind Ordb. 1749 'Mas-hund, maser, mask.' = 'ein karger Filtz, ein Knicker, Knauser, Lauser' samt Fernander 'Theatrum tragicum ebriosorum' (1695) s. 48: (om man frågar värden, varför han så hårdt manar på gästerna att dricka, så säger han:) »Om jag ey så gör/ so kalla dhe mig en armlig och Maashund» och s. 321 »Älskar han Nychterhet/ så får han heta en Matshund»] eller, enligt sammanhanget snarare, 'slöfock, drönare, bortkommen stackare', sv. dial. 'mas' = trög, lat, senfärdig karl (Rietz), vartill sluter sig 'masa' och 'masa sig' = vara lat, slö. *will* ska. *taas* 'skämta (med varandra), kappas, nappas' (i glädje och dryckjom); jfr Dalin 1853 'tas' (fam.) = 'vara i strid, tvista, träta' och Hofberg, Allmogeord i Nerike, 'tass' = 'skämta; munhuggas, på skämt tvista med hvarandra; kifvas, tvista, slåss'. *Bolkar* (stora) 'pokaler', jfr Stiernhielms Herc. 193 »Kannor — Krus — gruf-same Bolkar» och 206 f. »stoore Barkenmeyere/ Bullar/ och Bolkar/ Fylte på brädd». *fritt* gärna. *gå* 'gå sin väg' (från

detta lag, jfr r. 66 ff.). *trå Han som* 'tvi vale den som, fan anamme den som' (blir vän med en sådan stackare); angående interj. (svordomen) 'trå' se Rietz s. 747, Dahlgrens Gloss. s. 881 och Hellquist, Stud. s. 51.
26-30 Till de sällsamma och fantastiska dryckeskärlen (se Hercules 193 oeh 206 ff.), som tömdes i ett drag av »een ährlig Man» (r. 63), hörde särskilda dryckesseder, regler och bruk, 'jus potandi' (jfr Stiernhielms Herc. 225 ff.), bl. a. att vederbörande först skulle kyssa glaset, varefter han tömde det, under det att det övriga sällskapet sjöng som eggande ackompanjemang t. ex. det vanliga: »Er setzt das Gläslein an den Mund, Er trinkt es aus bis an den Grund» etc. eller som här: »Sa! Sa! så mått man Glasen — — —». *glaset . . kyst*, jfr ovan cit. studentvisa från 1600-t. 'Sa sa sa Ihr teutschen Brüder':

So küß ich auch das Glaß,
ich trincke es aus, ja, ja, es schmeckt,
Ein Schelm, der was davon verkleckt etc.

(Jfr r. 28 f., 46 f.) *mått* måste. *rutha* 'rumla, festa, svira', även 57: 33. *wedh* 'vid', se anm. till 9: 32. *Swälg* 'svalg, gap, strupe'; Lind Ordb. 1749 'Swälg neutr. (gap) der Schlund, se swalg'. *Bälg* buk.
36-40 *smöka* 'röka', mlt. smoken, ty. schmauchen, da. smøge, eng. smoke. *Medh bäste Maak* i godan ro. *Smök* '(tjock) rök'; se 'smöka' r. 37; 'rök och smök', da. røg og smøg', ty. 'Rauch und Schmauch' ofta i allitterérande sammanställning. *Tökn-lijk* som ett töcken, ett moln. — Trots förbud av furstar och magistrater, trots läkares och prästers våldsamma utläggningar om tobakens skadlighet för kropp och själ, »en ny uppfinning av djävulen», gjorde tobaken sitt lysande erövringståg i början av 1600-talet, och L. är redan fullt klar med att en pipa ger ölet bättre smak, liksom senare Werner v. Rosenfeldt (Hanselli XVI s. 241): »Då smakar öhlet wähl, då drickes med behag, När som en pijp tobak får rökas i ett laag».
41-50 *Hwipt!* (interj.) 'Hej!' *thet*, d. v. s. glaset. *trij på ra*, dryckessed, jfr Stiernhielms Herc. 227 bland andra dryckesbruk också »Tree-på-ra» och von Brobergen (en brudskrift 1690) i en »gåta för jungfruerne» (Hanselli XII s. 281): ». . . den som först hittar på, Hans skål skall tre på rad ikring om bordet gå»; jfr r. 48. *Rundadinellula*, 'runda', 'rundadinella', 'rundadinellula', ensamma eller i förening bildade i dryckesvisor en refräng, som enligt tysk sed bröderna sjöngo, medan en i laget tömde sitt glas. *til een tåhr* till sista tåren. *See Naglen* 'Se (på) nageln', d. v. s. den, som tömt sitt glas, 'gör nagelprovet' (macht die Nagelprobe): han vänder upp och ned på bägaren, sätter dess rand snedt mot vänstra tummens nagel, och ingen droppe får då falla på densamma. Jfr Stiernhielms Herc. 227 »Tree-på-ra/ ne gutta supersit». Enligt kurfursten Christian II:s av Sachsen 'Holtrinkordnung' skulle härvid sjungas:

So hatten es auch
Die Alten im Brauch,

Wenn sie vor Jahren
Fein lustig waren.
Sie schenkten voll ein,
Und trunken so rein,
Daß man das Glas von oben
Konnt auf dem Nagel proben:
Das war zu loben; .... etc.

I medeltidens latin hade man härför skapat germanismen 'super nagulum'. Uttrycket och seden kom till England: 'to drink super nagulum' och till Frankrike: 'boire (faire) rubis sur l'ongle'. *til prikka:* Lind Ordb. 1749 'Til pricka' = 'gar genau, aufs genaueste', da. til prikke 'helt, nøje', mlt. to pricke 'genau, scharf'', nu 'till punkt och pricka'. *hwar sij* (imper.) 'envar må se till'. *War fort* 'raska på!'(?). *Bräd* 'bräde', som ofta i bet. 'spelbräde' eller 'brädspel', jfr Lind Ordbok 1749 'Bräd-spel, das Spiel-Brett oder Bret-Spiel' samt 'Spela i bräde, Verkehr spielen', nu 'spela bräde'. Brädspel med tärning var ett omtyckt tidsfördriv, se 366: 37 »En annan lyster sigh i Brädet tätt förskansa» etc. och Stiernhielms Herc. 156 (med redogörelse för tidens många arter av brädspel): »Brädspel är ock een lust. . . .»

56-58 *Men* 'Medan, Så länge som', se anm. till 8: 10. *top*, ännu bruklig formel för instämmande.

61-64 *Drängh* 'gosse, småpilt': han svarar ej med att tömma i botten som en ärlig svensker man. *Jungfru gran* 'fin (kruserlig) som en flicka, flickfin'.

65-66 Meningen är oklar. *Skrifw'* och *gifw'* synas böra fattas som pres. ind. (jfr *biud'* r. 70) och då med 'then' i r. 62 som subj. Kanske: 'Skriver upp på räknebrädet (d. v. s. beställer och betalar) öl, som en annan får övertaga, och så, min herre, gå i säng!' *buga* krusa. *rätt* riktigt, som sig bör, enligt regeln. *sätt* sed (bruk). *fatt* beskaffad. *satt* ordnad, stadgad. — En 'ärlig man' måste svara på skålen enligt regel och sed: »man håller dhet för en stor Skam/ Injuria och Föracht/ när den ena icke orkar swara dhen andra till hwar dryck/ och göra honom redeligit Besked/ om skiönt hans Buk skulle spricka (jfr r. 56 f.)/ och Siälen fara till Helwetis . . .» (Theatr. trag ebriosorum av O. L. Fernander (1695) s. 47). 'Drick eller gå', det lagbudet inpräntas ock av de tyska (student-) dryckesvisorna: »Wil er (han som 'bescheid wil thun') nicht außsauffen, so muß er vns entlauffen, oder lausen jhm die Haar» (Venus-Gärtlein (1656), hg. von Max v. Waldberg (1890) s. 38). En gammal tysk visa med den betecknande titeln 'Die strenge Regel' slutar så (Hoffmann von Fallersleben, Die d. Gesellschaftslieder I s. 279 n:r 203):

Welcher nu leit
In diesem Streit,
Daß er nicht mehr kann thun Bescheid,

Der mach sich auf und lauf darvon:
So singen wir Victoria!
Victoria! Victoria!

Samma 'stränga regel' inpräntar ock dryckesvisan 'Entweder—oder' (sist a. arb. I s. 261 n:r 185): »Wer nicht will mit uns lustig sein Bei diesem guten kühlen Wein, falalala! Der troll sich für die Thür, Er hat nichts zschaffen hier, falalalala!»

41-43. XIX. *Nys när Frigga satt i bade.*

Visan efterlyses av Andersin i Hel. Bl., se kom. s. 3. Redan 1817 i 'In hist. poëseos svec. hypomnemata' s. 41 påpekar P. A. Sondén: »hoc canticum, sublato auctore, collectioni suæ inseruit Palmsköldius, castis neutiquam audiendum auribus». I Hammarskölds 'Sv. vitterheten', 2 uppl. utg. av P. A. Sondén, s. 119 upplyses, att av denna visa, som »är ganska obscoen både till uppfinning och utförande», »tvänne afskrifter finnas bland Palmsköldiana»; samma upplysning i Biogr. lex. VIII (1841) s. 338. Härmed åsyftas säkerligen U. B. *Palmsk. 395*, där tvenne avskrifter finnas, en, här kallad *Pa*, efter allt att döma egenhändigt skriven av Erik Lindschöld på ett folioblad, som inhäftats i bandet, och en, av mig citerad *Pb*, skriven på det vanliga papperet i quarto i Palmskölds samlingar och försedd med en gammal anteckning med bläck: »Lasse Johansson, kallad Lucidor den Olycklige», alldeles samma anteckning som under de i samma band avskrivna 'I Männ af höga Sinnen' och 'Kom kiäre Broder kom'. En ung hand har med blyerts antecknat under den förra: »Lindschöld (egenhänd.)» och under den senare: »Lindschöld? Jmfr originaldikten nyss före, som med säkerhet är skrifven med Lindschölds stil». Det är dock tvivelsutan blott en avskrift (eller nedskrift ur minnet), som Lindschöld gjort egenhändigt. Dessutom har jag funnit en handskrift av visan i U. B. *Nordin 1118*, här benämnd *Na*, saknande str. 5 och väl närmast anslutande sig till *Pa*. Även U. B. *Nordin 1121*, här citerad *Nb*, innehåller en slarvig nedskrift av visan ur minnet med blott 5 strofer, motsvarande här str. 1 samt 6—9. Alla dessa uppteckningar skilja sig, utom vad som är antecknat, föga från varandra och blott i en och annan orddetalj, varför man ej kan tala om olika versioner av visan: de torde för visso alla återgå på en och samma svenska grundtext (Lucidors). Jfr däremot Castrén, Skr. utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finl. 1907. Förhandl. o. upps. 20 s. 388. Äldst och tillförlitligast synes *Pb* vara, varför den lagts till grundval vid textgestaltningen med enstaka avvikelser. — Denna L:s visa synes emellertid vara en översättning av ett tyskt original, 'Als die Venus neulich badte', vilken, tydligen där hämtad från en äldre redaktion, finnes i Hilarius Lustig von Freudenthals 'Weltliches Liederbüchlein' i Berlin och senare i andra vissamlingar (von Waldberg, Renaissance-Lyrik s. 38). I denna äldre version känner jag emellertid ej visan utan i en yngre, förändrad och förkortad, på vilken L:s svenska översättning ej kan återgå, nämligen den i de av

Benjamin Neukirch 1695 och 1697 utg. 'Herrn von Hoffmannswaldau und anderer Deutschen auserlesene und bißher ungedruckte Gedichte' I s. 352, resp. 341 under titeln 'Schertz-lied' meddelade visan på 6 strofer, varav den första för jämförelsens skull må citeras:

ALs die Venus neulich sasse
In dem bade nackt und bloß/
Und Cupido auff dem schooß
Von dem liebes-zucker asse/
Zeigte sie dem kleinen knaben
Alles was die frauen haben.

Visan har förut tryckts såsom ett supplement till Hansellis uppl., se Biogr. lex., 2 uppl. VIII (1876) s. 343, Wrangel, Det carol. tidev:s kom. diktn. s. 89, Castrén a. st. K. B. (praktsamlingen) har ett exemplar av Hansellis uppl. av L:s skrifter, där två tryck av visan finnas inhäftade, båda lika utom i att det ena är paginerat 53-55 och i början försett med »XIX. Vijsa» (den sista världsliga visan, n:r XVIII, slutar nämligen i Hansellis uppl. sid. 52), under det att det andra är opaginerat, har blott titeln 'Vijsa' utan nummeruppgift och i slutet: 'Lucidor'. Å det förstnämnda trycket har Klemming antecknat: »25 ex. tryckte häraf». Det är tydligen *Pb*, som man vid detta tryck avsett att följa.

Blott intressantare varianter från de olika handskrifterna anföras:

Rad 2 *Pa:* sin skiöth 5 *Pb:* Medan 8 *Pa:* lilla brysten *Na:* Rosen brösten 10 *Pa:* titt Rubine tappen *Na:* De Rubine pappar 12 *Pa:* innan tij. 13 *Pa, Na:* satt 14 *Pa, Na:* skådar 15. *Pa:* fråga *Na:* frågar 16 *Na:* sådan' saker 17 *Na:* Gudinnor när och fiär 21 *Pa, Na:* förstog *Pb:* förstod 22 *Pa:* alt 23 f. *Pb, Na:* dig (tig), mig. 28 *Pa:* naflen 30 *Pa:* emilln Friggas 31 *Pb:* bäst att Frigga badde (:skada) 33 *Pa:* edert *Pb:* hwad har J i ehr been 34 *Pa:* hugget *Na:* skråma (:bada) 39 *Pa:* Skråman *Nb:* skromma 40 *Na:* om ni ey swimde? 41 *Na:* fing' 44 *Nb:* Uti smedjan hos Vulcan 47 *Pb:* warit 50 *Nb:* skämska bof 52 *Pa, Na:* Wetta 55 *Pa, Na:* Ehr ey 58 *Na:* Smöria, lappa, plåstra, stoppa 65 f. *Pa, Na:* haa fördölgt Och med klädren öfwerhölgt. 1-6 *Frigga, Astrild* se anm. till 29: 30, 30: 35 (kom. ovan s. 37). *Effter* 'Eftersom'; så ock r. 11.

7-12 *som han sielfwer lyste* 'som honom själv lyste'; personlig konstruktion förr vanlig, så ock 221: 107, 366: 37. *Klappa, Kitla*, imperf., med hos L. vanlig (uppsvensk) apokopering av *-de. skalkerij* 'kanaljeri, ostyrighet', jfr 'skalkas' = 'galnas', 'rasa kättjefullt'. *innan i* 'inombords, i hans inre'. 13-18 *sått* 'satt', jfr r. 1 'satt', ej ovanlig form i ä. nsv., se Beckman, Ark. 11: 254, Åkerblom, Runii sv. rim s. 146; enligt Rydqvist I s. 159 brukas 'sått' i några svealandsdial., bl. a. stockholmskan; ej annars antecknad av mig från L. *Skådde* 'skådade, såg', även 430: 96 »skådde», fsv. 'skodde' ett par gånger, en och annan gång i ä. nsv., t. ex. Bib. 1541,

se Rydqvist I s. 58. *Frägde* 'frågade'; 'fräga', enligt Sven Hof uppsvensk form (Arkiv 11 s. 219), ej så ovanlig biform till 'fråga' i ä. nsv. (se t. ex. Arkiv 18 s. 337); »folkspråket eger på många ställen, hufvudstaden inbegripen, *fräga* (fråga), *frägde* eller *frägade*» (Rydqvist I s. 152); jfr 180: 9 »frägad'». *med flijt* ivrigt. *närr och fjärr* 'nära och fjärran', nu föråldrat uttryck, fsv. 'fiär ok när', Lind Ordb. 1749 'När och fjer' = 'nahe und ferne'.

21-24 *förstog* 'förstod, begrep'; 'stog', ursprungl. en analogibildning efter '(slå:) slog' etc., nu enbart talspråksform men i ä. nsv. mötande överallt i skriftspråket jämte 'stod', hos L. t. ex. 180: 12, 232: 67, 233: 80, 344: 72.

34-36 *Morkiär*, liksom 'farkiär' ett då vanligt, vördnadsfullt och hjärtligt tilltalsord av barnen till mor och far. Jfr Dahlstiernas 'Kunga Skald' (Hanselli VI s. 28), där den unga konung Carl och hans båda systrar brista ut: »Vår Kung, o Herr-Faar Kiär!» etc., och Berg, Språk och Stil 5 s. 229 not. 2. *dheras* sina.

37-41 *Mars*, krigsguden, älskad av Venus (Frigga), som med honom bedrog sin gemål Vulcanus; jfr 210: 49 ff. och nedan r. 44 f. *beswimma* (mlt. beswimen) 'svimmade'; ang. apokopen av *-de* se anm. till r. 9 »klappa». *feck* 'fick', fsv. 'feck' eller 'fick', ä. nsv. (och ännu alltjämt på 1700-t.) ej sällan 'feck', t. ex. Lind Ordb. 1749 'feck' jämte 'fick'; hos L. synes 'feck' dominera över 'fick'.

44-45 *Oförmodligt* i hastigheten, oförhappandes. *Vulcan*, eldens gudom, som smidde vapen åt gudar och heroer i sina underjordiska smedjor: *mörka wärkestaan*. Ovidius, Metam. IV 167-180, berättar om hur Vulcanus, som av Apollo blivit underrättad om sin gemåls otrohet, smidde konstfulla kedjor, fina som spindelväv och lydande en lätt tryckning. Med dem band han de älskande och tog gudarna till vittne på äktenskapsbrottet: »De himmelska logo, och länge blev denna händelse omtalad överallt i himlen.»

49-53 *bijda* 'stanna, upphöra' (med sitt tal) eller 'vänta' (tills han blev äldre). *sidst* 'nyligen'; jfr 21: 13.

55-59 *Adonis*, en underskön yngling, älskad av Venus men dödad på en jakt av ett vildsvin, som den svartsjuke Mars sänder fram. Se t. ex. Ovidius, Metam. X 503 ff. *teppa* täppa (till), binda om, göra förband. *weela* (fsv. väla (veela), sv. dial. väla) 'sköta om'. *heel* läkt, frisk.

61-66 *heeta*, den långvokal. formen nästan genomgående hos L. ('hetta' antecknat blott 333: 109 i rim med 'wetta', se nedan), vanlig långt in på 1700-t. *heel* (adv.) alldeles, helt. *wetta* 'veta, ha reda på'; 'vetta' är en uppsvensk form, som är rätt vanlig under 1500- och 1600-t., hos L. även t. ex. 151: 98, 333: 110 (:hetta), men som, redan i L:s språk, besegrats av den götiska formen genom inflytande från presens, fsv. 'vēt'. *öfwerhålt* 'överhöljt, skylt' (i ä. nsv. 'holde' = höljde, 'hold', 'holt' = höljd, höljt,

se Kock, Sv. ljudhist. II s. 193 och Noreen Vårt språk s. 124), men 22: 25 »öfwerhölgt» (sup.), 312: 32 »öfwerhölgd», liksom handskr. *Pa* och *Na* här ha 'öfwerhölgt', se ovan s. 54.

ANDELIGE WIJSOR.

Titeln är hämtad från Helicons Blomster. Andersin meddelar där visorna I—VI i samma ordning som i denna upplaga, men utan att ge nummer åt *O! selig der das Zelt* och *ACh! huru ligger Staen* ... (väl emedan de förelegat honom i ofullständigt skick; ej heller stroferna äro hos honom numrerade), varför de fyra återstående, här III—VI, alltså numreras I—IV. Jag har, i likhet med Hanselli, funnit mig böra bland L:s psalmer såsom n:r VII upptaga den kända *O Ewigheet! din längd mig fast förskräcker,* vilken icke fått plats i Hel. Bl.

Då äldre tryck, och även originalmanuskript (jfr kommentaren ovan s. 7), saknas, har jag vid textgestaltningen för visorna I—III följt Hel. Bl. Men för n:r IV—VI har såsom förlaga användts '*Lucida intervalla,* Eller Goda och Gudeliga Tankar Om Menniskians Dödelighet Och Werldenes Fåfängelighet/ Författade Uti Trenne Wijsor/ Hwilka til andras Waarning äre lämbnade af honom som sig kallade Then Olykkelige *LUCIDOR. Comes Calami Calumnia.* Tryckt Åhr 1685', in 8:vo, utan tryckort (se titelsidan i faksimile såsom bilaga till texten).

Detta lilla tryck på ett ark har varit föremål för många gissningar och tolkningar och har användts i mytbildningen omkring den »olycklige» poeten, som skulle nedskrivit dessa botpsalmer under »lucida intervalla», ljusa mellanstunder, »til andras Waarning». Palmskiöld synes först ha omnämnt trycket, och Lidén åberopar honom i sin Historiola litt. poet. svec. (1765) s. 35: »Adnotavit quidem laboriosissimus *Palmsköldius,* typis emissa fuisse: *Lucida Intervalla* eller goda» etc., med riktigt återgivande av skriftens titel. Då Palmskiöld ej angett tryckår och Lidén ej kommit över trycket, kan denne ej avgöra, vad det innehåller eller huruvida det blott är ett omtryck (ur Hel. Bl.) av tre L:s andliga dikter under förändrad titel. Gjörwell recenserar i Kongl. bibl:s tidn. om lärda saker (1767) s. 85 ff. Lidéns avhandling och nämner där helt svävande, att Lucida Intervalla nog »varit en Uplaga af de trenne Visor, som 1695 blefvo förvandlade til trenne Psalmer» (d. v. s. n:r 406, 409, 407 i G. Ps. B., 465, 467, 469 i N. Ps. B., IV, VI, VII i denna uppl.). Han tillägger: »Med skäl böra de heta *Lucida Intervalla.* Önskan värdt, at våre Skalder ägde flere Ljuse Skåf (stunder) af dylikt slag.» I 'Ostrogothia literata' (U. B. och Link. B.) anför Braad Palmskiölds (Lidéns) notis, att Lucida Intervalla etc. blivit särskilt tryckta, och gissar liksom Gjörwell, utan att närmare ge sig in på frågan om själva trycket som sådant, huruvida det är en särskild bok eller blott en benämning på L:s psalmer: »Kanske de förr nämnde 3 psalmer

härmed förstås.» Som synes, lägger Gjörwell in i titeln 'Lucida Intervalla', 'Ljuse Skåf' (ljusa mellanstunder), åtskilligt av moraliserande och salvelsefull bedömning av poeten, som enligt Gjörwell (a. st.) ej hade annan beställning än att »skrifva vers, lefva i hunger och dö i elände», och för vilken »Kyskheten och Nykterheten ingalunda voro de Gudinnor, hvilka han offrade; såsom han ock gemenligen skref sin Vers med ölkappen på bordet». Det är fullt i stil med denna oklara och vanställda tradition om Lucidor och med en sådan tolkning av boktiteln 'Lucida Intervalla', som ju tillkom, sedan poeten 11 år vilat i sin grav och sedan sägenbildningen redan tagit hand om 'Lucidor den olycklige', poeten från »källare och jungfruhus», död å en krog (:»han fick således sin bane, där han bäst trefs», Gjörwell a. st.), som Hammarsköld-Sondén (Sv. vitterh. Hist.-krit. anteckn. (1833) s. 119 f.) yttra, att Hel. Bl. innehåller »några andeliga Sånger, dem han (d. v. s. Lucidor) lärer hafva särskildt utgifvit under den e g n a (ljfr Lidén ovan) titeln *Lucida intervalla*. Ingen bokkännare har i sednare tider kunnat öfverkomma dem.» Även Atterbom säger i Sv. siare och skalder II (1843) s. 178, att man förmäler, »att den Olycklige utgaf sjelf(!) några qväden under titeln *lucida intervalla* ... Men blott sparsamt framglimma dylika ljusare mellanstånd». Som vi se, blevo alltså t. o. m. skaldens psalmer (och deras titel i trycket 1685) domar, nya bevis på hans olyckliga livs tygellöshet, så tolkade t. o. m. av honom själv. Det är säkerligen med utgångspunkt ifrån denna åskådning om Lucida Intervalla och denna alltmer utbroderade tradition, som man (oriktigt) förlade tillkomsten av den sköna psalmen *Herre Gud för tig iag klagar* (n:r VI) till ett sådant 'lucidum intervallum', 'ljust skåf', som skulle beskärts poeten efter de dödsbringande värjstyngen på Fimmelstången, innan han, fylld av syndakänsla och ånger, gick att möta den högste domaren (se anm. till denna psalm). År 1844 fann man dock ett exemplar av Lucida Intervalla i kammarrådet Fägerstens boksamling, vilket väl är det, som nu tillhör K. B. och säkerligen med rätta bär den däråt gjorda anteckningen 'Ex. unicum' (se Beckman, Sw. psalmhist. s. 1032, Ahlquist, Ny illustr. tidn. (1876) n:r 43 s. 381). Det 16 sidor omfattande lilla trycket låter första sidan upptas av titeln [jämte den lat. sentensen *Comes Calami Calumnia* 'Pennans (författarskapets) följesven är klandret (illviljan)', en sats, som bör ställas i samband med den då brukade vanan att i företal och dedikationer gardera sig mot »widersinnige Omdömmen» av personer, som »kittla sig at lasta och danta» andra (Andersin i Hel. Bl.); jfr ock 'Thet Swenske Nitet' (1738) n:r 36, där man tackar för intresset för tidningen, som ej varit litet, helst som man ingalunda kunnat fordra, »det *Calumnia* nu mindre än för skulle vara *Comes Calami*»]. Omedelbart på andra sidan följer texten med *Rabbi Schilomer* etc., allt i samma ordning som i denna upplaga.

Haquin Spegel har (delvis) egenhändigt och till alla delar fullständigt nedskrivit 'Lucida Intervalla' uti sin s. k. Psaltare (sign. *T. 220*) s. 97 ff. i Link. B. Den företer blott få ortografiska och betydelselösa avvikelser från trycket jämte det, att hos Spegel den nämnda latinska sentensen ej står i

titeln utan under *Rabbi Schilomer. Cogita* etc. och att de lat. citaten över n:r V och VI stå vid slutet av resp. dikter. Andersins text stämmer med få och obetydliga avvikelser med den i Lucida Intervalla, som tydligen förelegat för honom. Dock har Andersin utelämnat de varje dikt inledande latinska citaten liksom ock melodihänvisningarna och naturligtvis titeln 'Lucida Intervalla . . .' Närmare detaljupplysningar lämnas i anmärkningarna under visorna.

Till slut må här i allmänhet framhållas, att L. i sin andliga diktning i stort sett synes stå mera självständig gent emot förebilder än i de världsliga visorna. Han har ock här ofta över sin dikt en utomordentlig glöd och personlig ton och färg, uttryck för en inre rikedom och en känslostyrka, som på oss verkar som en eruption ur djupet av en ensam, kämpande människosjäl. Tiden äger många, svenska och utländska, andliga rimsmidare, vars alstring är lika konventionell som största delen av den världsliga lyriken, men få, vilkas religiösa poesi så skälver av liv som Lucidors i hans bästa 'andliga visor'.

44-45. I. *O! selig der das Zelt.*

Efter Hel. Bl.. Ofullständig, se ovan s. 56.

5-6 Raderna ha predik. *kriegt* underförstått från r. 4. Man observere de för L:s (och renässansdiktens) stil betecknande antiteserna: *Unruh: Ruh, was Ewig: dies Nu, Erd: Himmel.*

19-24 I dikter (och skrifter), som handla om livets intighet, ovisshet och elände, är detta ett ständigt återkommande grepp: vi mänskobarn hälsa alla vårt inträde i denna jämmerdalen med gråt; ingen har i födelsestunden skrattat; det nyfödda barnet liksom ber med sin gråt att slippa undan de tunga bördor, som livet pålägger just mänskan framför andra skapade varelser. Den under renässansen mycket läste Plinius d. y. utvecklar och förklarar detta tema utförligt i början av bok VII i sin 'Naturalis historia', där han bl. a. påpekar, hur mänskan födes naken och försvarslös till världen, hur hon, ensam bland mängden av skapade varelser, födes till jämmer och gråt (vagitus et ploratum), till tårar i livets första ögonblick (ad lacrimas, et has protinus vitæ principio), hon är ett »flens animal». Wivallius bl. a. framhåller samma förhållande (Schück, Wivallius II s. 53):

Naken kom iagh i werlden här/
Vthaff min Modersliffue/
Gråt och wee min första röst är/
medh Iemmer stoor iagh leffde/
— — — — — — — —
Dödhen togh migh/
doch hasteligh/
älend mon iagh här wara.

25-30 Bilderna här för livets flyktighet och intighet böra jämföras med sid. 53: 17 ff. och de inled. raderna till gravskr. över Kåhre s. 235.

38 *Alt*, d. v. s. 'Alt-seyn', liksom sm. r. 'Jung-seyn', 'ålderdom', resp. 'ungdom'.

46-48. II. *ACh! huru ligger Staen så platt aldeles öde.*

Efter Hel. Bl.. Ofullständig, se ovan s. 56. Hel. Bl. har r. 33 tryckfelet *ånslig för änslig* (= ängslig). — Dikten är en parafras av första kapitlet i Jeremias klagovisor. Metervalet och rytmen liksom det stiltrogna och ålderdomliga ordvalet uppehålla väl den dystra och dova stämningen i Jeremias skildring av Jerusalems förlorade glans och ödsliga ensamhet, och L:s parafras överträffar vida Opitz' torra alexandriner i 'Die Klag-Lieder *Jeremia*. Poetisch gesetzt durch *Martin Opitzen*', varav den ock synes med avseende på det poetiska utförandet fullt oberoende. Vid diktens gestaltning tyckes L. däremot ha begagnat sig av den tyska bibelöversättningen.

1-6 *Staen* 'Staden'; bortfall av slutljudande *-d* liksom av intervokaliskt *-d-* i ställning som här är synnerligen karakteristiskt för 1600-talets tal- och skriftspråk, se Columbus' Ordeskötsel s. 71 f. och anm. till 10: 14. *gröde* 'växt, växtkraft', 372: 34 »gröda» med sm. bet. *yncklig* 'ömkansvärd'. *änkie-lijk:* Bibeln 1541 »är lijka som een änkia». *then som ej har förswar* 'en sådan (änka) som ej har någon beskyddare'; jfr 328: 111 »Gudh ... är Änckiones förswar». *fek* 'fick', se anm. till 42: 41. *Mått* 'måste, är tvungen', såsom ofta hos L. och under 1600-talet med pres. bet. *träldoms-oke,* med då även i skriften ofta uppträdande (uppsvenskt) bortfall av *-t;* jfr r. 26 »hoppe» och anm. till 7: 39 »wädre».

7-11 *at* så att. *lene Kinners hull* de finhylta kinderna. *af mykna flytning* 'med sitt ymniga flöde'; jfr t. ex. Bibeln (1541) Jer. 14: 17 »Mijn öghon flyta medh tårar» och här 376: 154 »mäd flytand' ögon» = med strömmande tårar. *gijr* 'giver, ger'; även 140: 44 »gijr» (139: 15 etc. »gi» = ge, giva), annars normalt hos L. »gifwer» eller »gier» (»gifwa», »gie»). *gijr'en* 'ger honom' (d. v. s. staden i r. 1, vilken i Bibeln 1541 har mask. genus: »han är lijka som een änkia», fast sedan L. liksom Bibeln genom orden 'Förstinna' och 'Drotning' övergått (dock blott i 2:dra versen i Bibeln) till att använda 'hon', 'henne', varför vi närmast väntat »gijr'na»: jfr r. 24 »från'na» = från henne och r. 46 »the'na = de henne; Hansellis ändring 'gijr en Tröst' är språkligt ej lyckad; angående den då i all slags skriftsvenska, ej minst hos L., vanliga användningen av pers. pron. i enklitisk ställning se anm. till 26: 70. *löije Röst* 'hån, hånfulla ord'. *nämst'* 'närmaste'; 'nämst', 'nämmast' ingalunda ovanliga former i ä. nsv.

14-18 *hårdlig* (adv.) 'hårdt, högeligen'. *jemmerlig* (adv.) 'på ett ömkansvärdt sätt'; om adv. på *-lig* se anm. till 4: 32. *Hwar som* 'Varest'; även 142: 103, jämte »hwar» t. ex. 54: 30. *willa* 'vilja'; även 107: 186 »The som willa (: illa»), ej ovanlig form i ä. nsv. (och i sv. dial. och vardagstal), ännu Lind Ordb. 1749 s. 1005 'Willa (wilja) wollen'. *Alt* 'alltid, stän-

digt'. *hålla henne illa:* jfr ty. Bibeln »halten sie übel», Bib. 1541 »fara illa medh honom».

20-24 *finns,* med subj. 'någon' från föreg. rad. *ödt* förödt, ödelagt. *ynkligt* ömkansvärdt. *Hon* d. v. s. »Juda» (r. 13), Bibeln 1541 har 'han', ty. Bibeln 'sie'. *Hiertelin* hjärtligen, av hjärtat, djupt. *bedröfwat: röfwat*: angående *-t* för väntat *-d* se anm. till 3: 5 f.

25-30 *swäfva (altijd) oppe* 'ha (alltid) övermakten, spela herrar'; jfr Bib. 1541 »Hans owener sweffua alt j höghdenne» (ty. Bib. »Ire widersacher schweben empor»). *efter hoppe* ('efter hoppet,) efter önskan'. *wela* 'vilja, önska', som ofta hos L.; jfr. r. 17 »willa» och se Noreen, Vårt språk III s. 182. *fåt* fångat, tagit. *minder* 'mindre', även 277: 14 och 398: 84. *För* för — skull.

31-35 *Al prydnad* 'All fägring, glans'; Bib. 1541 »All fäghrind», ty. Bib. »aller Schmuck». *bedröfwad, änslig* (= ängslig, jfr r. 14 »ängslad»): adj. (och partic.) som predikativ äro ofta oböjda (ex. från Messenius hos Hellquist, Stud. s. 175) och även annars (se Kock, Arkiv 25 s. 1 ff.). *Liik* 'Liksom', synnerligen ofta hos L., fsv. lik (adv., mlt. like) = liksom, i likhet med. *någon beet* 'något bete', fsv. 'bet' fem., motsvarande ä. da. 'bed' fem., isl. 'beit' fem. = bete (betesmark), Bib. 1541 »ingen beet», nya uppl. »intet bete». *fortdrifwer* kör på, driver fram.

37-41 *usle* eländiga, olyckliga. *at hon aldels glömd,* med utelämnat 'är'. *kränker* plågar, bedrövar. *nu under,* med underförstått 'är' (ligger). *Fiendens,* med tvåstavigt uttal (jfr r. 28) såsom ofta hos L., t. ex. 323: 62, 350: 42, men trestavigt uttal fordrar metern däremot t. ex. 196: 138, 256: 58; se t. ex. Kock, Sv. ljudhist. II s. 286 f. och 294. *ligger neer* 'ligger besegrat, kuvat', Bib. 1541 »nedhre ligger för fiendanom», ty. Bib. »darnider ligt unter dem Feinde». *boot* hjälp, räddning. *Olust* sorg, bedrövelse.

43-48 *mått:* se r. 6; Bib. 1541 »moste». *förswara* 'skyddade, togo sig an', den vanliga (uppsvenska) apokoperingen av *-de* i imperf. av verb efter I konjug. *ärewyrdning* vördnadsbetygelser. *nu the* när de nu. *tors* 'törs, vågar'; jfr 35: 27 'tårß', 201: 80 'torß', se Kock, Sv. ljudhist. II s. 126 f. *tee sig fram* visa sig. *fort och fort* alltjämt, utan uppehåll. *sig ursaka* ursäkta, urskulda sig. *Men* 'Utan', såsom ofta. *wender sig tilbaka* 'vänder sig om, drager sig tillbaka', ty. Bib. »ist zurückgekehret», Bib. 1541 »faller nedher til markenna».

48-52. III. *FÖrst när som Ormen Eva sweek.*

Efter Hel. Bl., se ovan s. 56. Feltryck här: r. 76 bör stå *Lät* för *Låt*, r. 79 *till* för *til.* — Adam och Eva ha ätit den förbjudna frukten. Fyra allegoriska figurer uppträda nu: Rättvisan och Sanningen yrka inför Gud på evigt straff, men Nåden och Friden vädja till Guds barmhärtighet, och slutet blir, att Guds son genom sin offerdöd blidkar Guds vrede och räddar människan. Dikten erinrar om de gamla medeltida skådespel, som gå under namnet 'moraliteter' (Linck s. 133). Sådana 'Samtal' ('Gespräche',

'Breviloquia', 'Dialogi' etc.) förekomma emellertid ej blott under medeltiden utan ock, särskilt talrikt, under reformationstiden, på vers och prosa, med allehanda slags innehåll, mellan alla slags fingerade personer och personifikationer, såsom mellan papisten och lutheranen, rikedomen och armodet, människan och själen, Kristus och den kristne (K. Goedeke, Grundriss zur Gesch. der deutsch. Dichtung II, 2 uppl., s. 264 ff.). Uppslaget till denna dikt synes mig L. närmast ha fått från ett av den hel. Bernhard författat Samtal direkt eller från den översättn. därav, som 1642 utgavs av konrektorn i Västerås Joseph Chærberus, 'Itt Gudeligit Samtaal Eller Andeligh *PROSOPOPEIÆ* **Dickt**/ Vthi hwilken The Gudhdomlighe Egenskaperne/ Rättfärdigheten/ Saningen/ Barmhertigheeten/ Fridhen/ och Allwijsheten/ medh Gudh Alzwoldigh/ om Menniskiones Fall och Vprättelse/ vthi *Discurs*-wijs införde blifwa. På Latin aff then Helge Kyrkiones Lärare *Bernhardo Componerat*, och finnes vthi några Höghlärde Mäns *Postillor* införd/ Nu på wårt Modhersmåål *Verterat*, Och medh flere Skrifftenes Witnesbörd förwidgat och på Rijm affsatt». Med avseende på detaljer och språkliga uttryck är L. fullt självständig gent emot Chærberus' tafatta och knaggliga vers, men handlingens gång är densamma: 'Then Första *Act*' innehåller »thet första Samtaal/ emellan Rettfärdigheten/ Sanningen/ Barmhertigheten och Fridhen (jfr str. 2—6)/ sedan såsom Menniskian hade i synd fallet» (jfr str. 1). Andra akten »innehåller then sköna förbön/ som Barmhertigheten (hos L. = 'Nåden', men r. 40 har även L. 'Barmhiertigheten' som namn på personifikationen) och Fridhen fälla för Menniskian til Gudh Fadher» (jfr. str. 8—11). Gud ser emellertid ingen utväg till förskoning. Den tredje akten omtalar, hur »Allwijsheten vthgifwer sitt rådh/ at the til Gwdz Sons Doom skulle *Appellera*» (jfr str. 12). Så vända de sig till Guds »eenfödde Son» (jfr str. 13), som i fjärde akten framlägger sin »mening om Menniskiones vprättelse/ hwilket skee kunde/ genom en rättfärdigh och heligh Persons dödh», och då ingen sådan stod att finna, som ville och kunde dö för människans synd, förklarade Kristus (femte akten), att han »wille döö och förlossa menniskian» (jfr str. 14—15 och följ.).

2-6 *Hon Adam* sc. 'sweek'. *fällte*, vanligen böjt efter II konjug. hos L. (och på 1600-t.); jfr 4: 44, 294 rubriken. *Fall: fällte*, ordlek, liksom r. 12 »Laster: lasta», r. 25 »Sanning: sannar (med)». *ställte*, även r. 61 »stellte» (impf.), 385: 25 »ställtes», vanlig böjning och synes hos L. vara genomgående.

7-12 *Dy* Därför. *på samme Tid* samtidigt. *äwigt*, med *ä-*, normalform hos L. *fasta* 'bofasta, orubbligt förenade med'(?); i så fall med pred. 'är' underförstått. *hwar* var och en, alla. *thet leda Laster* 'det avskyvärda brottet' (näml. syndafallet, olydnaden mot Gud: jfr r. 1 f., 15 f., 31 ff.), ty. Laster, neutr.

16 *öfwerträdt* 'överträdt', även 61: 5; 'träd(h)a' då vanlig växelform till (nusv.) 'träda'.

20-22 *Stört* (imper.) 'störta'; sådan böjning efter II konjug. den enda i fsv., Lind Ordb. 1749 'En oxe som stört eller störtat', ännu Tegnér 'nedstörte'

(imperf.) i 'Till min hembygd' (1804). *med dunder-fahrt* 'med blixtens hastighet, med våldsam (ryslig) fart'; 'dunder-', ty. 'donner-', ofta såsom förstärkande sammansättningsled, t. ex. vardagligt 'dunnerslag' = våldsamt slag, ty. 'Donnerwort' = 'ein heftiges, schreckendes Wort'. *lijsa* förbarmande, förskoning. *Beek* 'Beck'; att fatta såsom sammansättningsled till följande »Glöd» i »SwafwelGlöd»: jfr r. 102 »Död ok DomeDagen». De fördömda skildras i de gamla hetsande och våldsamma helvetesmålningarna på vers och prosa såsom än evigt brinnande i beck- och svavelglöden (jfr 62: 40), än drickande det sjudande becket. Angående formen 'Beek' se SAOB B 550 f., Noreen, Vårt språk III s. 189.

25-29 *sannar med* instämmer. *gill* giltig, fastställd. *then usle Jord* 'den arma mullen', 'det elända stoftet', d. v. s. människan; jfr Bibeln (1541) Jes. Syr. 10: 13 »Hwadh hoghmodhas tu arma muld och aska? som doch icke annat äst än en sleem treck» och Luthers översättn. av samma ställe: »Was erhebet sich die arme erde und aschen» etc. *elβ* 'eljes' (, 'eljest'), synkoperad form av fsv. ællis; 'el(l)s' (, någon gång 'elst', t. ex. r. 77, fsv. ællist,) är hos L. normalform, 'elliest' t. ex. 140: 35.

31-32 *sanfärde* sannfärdige, ordhållige. *hota* 'hotade', med som ofta hos L. (uppsvensk) apokopering av *-de* i imperf. av verb efter I konjug., så ock r. 37, 38, 41, 45.

40-41 *Barmhiertigheten, — hiert* — även r. 49: jfr da. 'barmhjertig', dock ä. da. 'barmhertig', t. ex. Bib. 1550, efter mlt. 'barmhertich'. *thet* '(över) att'.

43 *Böj dina Nådes-Öron när* 'Böj ned (ner) till mig i nåd ditt öra', d. v. s. lyssna nådigt; med 'upplandsrimmet' ('stockholmsrimmet') *när* (= ner): begiär, jfr anm. till 37: 34. Betydelsen 'nära' ('intill mig') är här ej antaglig.

61-63 *Freden*, även r. 67 och r. 65 »Fredzförste» men r. 8 och 41 »Frid», 246: 60 »Tyska Frijden»; så växla 'frid' och 'fred' utan bestämd betydelseskillnad under 16- och 1700-talen. *din* (*Armar*): poss-pron. sakna ofta ändelse i plur. neutr. (se anm. till 4: 28), och den oböjda formen tränger ej sällan in i mask. (och fem.).

70-71 *sanfödde* (av Gud) i sanning födde. *Mon* 'hänsyn, hjälp'; jfr 369: 132 »förwänte mycken monn».

73-78 *The*, d. v. s. Nåden och Friden. *fölle* 'föllo'; 3 pers. plur av starka verb har i ä. nsv. i impf. ind. än *-o*, än *-e*. *som* du som. *ynkligt* ömkansvärdt. *nederstielpa* (intr.) störta ned.

81 *fördärfwa* 'fördärvas, gå under'; sådan intr. bet. har någon gång även fsv. 'fordärva', mlt. (starkt) vorderven, ty. verderben; trans. däremot 295: 11.

86-90 *som* (sc. är) *reen. funnin: wunnin:* angående växlingen *-in*, *-en* i adj. och partic. se anm. till 9: 29 f. *Bli Man för Gud* 'Bli mänska i stället för Gud'; jfr angående r. 89 90 Chærberus a. st.: »Nedherstigher han aff Himmelen högh. Menniskligh hampn han vppå sigh tagher/ Och medh sin bittra pina så laghar..... Så öpnas menniskiomen Lijfzens port'.

91-95 *blidkat, neer-trampat: -at* för väntat *-ad* se anm. till 3: 6. *giet bot för lag* 'gett räddning undan lagen'; jfr r. 99 »Som frälst oß ifrån Lagen». 97 *wari* 'vare', även 440: 376, 441: 400; om formen se Hellquist, Stud. s. 106, Noreen, Vårt språk III s. 391 och där cit. litt.

52-55. IV. *O Syndig Man! som säker är och trygger.*

Efter Lucida Intervalla, se ovan s. 56 ff. Rad 7 står här: *ej taga,* bör stå: *ej at taga.* I Luc. Int. står r. 9 punkt i radslutet, vilket är meningsförstörande, i r. 24 är *och* bortfallet framför *Spott* och r. 40 slutar med komma; rättelserna här äro i överensstämmelse med Hel. Bl.

Spegels handskrivna s. k. Psaltare i Link. B., där Luc. Int. återfinnes sidd. 97—115 (se ovan s. 57 f.), har s. 99 ff. denna psalm i fullständigt skick och i egenhändig nedskrift med några få, betydelselösa avvikelser från trycket. Men s. 96 förekommer också en (för mig av Emil Liedgren påpekad) såsom n:r XX betecknad, defekt, blott de 3 första stroferna omfattande, med rättelser (ändringar) försedd, egenhändig nedskrift av psalmen. Så har genom överstrykning r. 3 *rees up* ändrats till *stat up,* r. 5 *wänligt Herren* till *liuft then milde,* r. 9 (otydligt) *nådestiden* till *nådens tid är* samt *är* till *plat,* r. 10 *plat* till *all,* r. 11 *är alt för seent* till *tå är för seent,* allt ändringar till likhet med texten i förstnämnda nedskrift och i Luc. Int., medan de första, ursprungliga läsarterna i handskriften stämma överens med psalmens text, sådan den föreligger i 'Den Sinrijke Frantzosens og Herrens *DE LA SERRE* **Söte Döds Tankar**/ Alle säkre og Werldslig-sinnade Menniskior uti denne sidsta Werldsens ondskefulle Tijd til en troo-hiärtelig Oppwäkkelse og Förmaning/ att besinna sijn Dödligheet/ Enfaldigt förswenskade Af *Petro* **Brask**/ *Linc. Gotho*:..... I Stockholm Tryckte af Niclas Wankijf/ Kongl. Booktr. Åhr 1685', alltså från samma år som Luc. Int. Företalet av Brask är daterat 'Stockholm den 13 Aug. Åhr 1685'. Petrus Brask, som av allt att döma stått L. mycket nära och vars skaldskap i frapperande hög grad är en kongenial och begåvad lärjunges återklang av den beundrade mästarens diktning (se Liedgren, Bibelforsk. 1917 s. 257 ff., Vox Angelica (1917) s. 95 ff.), meddelar, för att så kraftigt som möjligt inskärpa säkerhetens fara och dödens och domens visshet, som avslutning till detta sitt arbete *O Syndig Man* i sammanlöpande versrader under titeln *'Lucidors* **Wäkkjare**/ Eller En ganska Härlig og Skön Andelig Sång/ högnödig uti denne arge Werldennes sidsta Tijd til att betrakta/ Vnder den Sång-Lydelse/ som: Lof/ Prijs og Takk/ skee tig etc.'. [Omedelbart efter å s. 483 meddelar Brask, utan att där ange förf., även 'En Annor/ om Menniskiones Dödelighet: Siunges som: Herre Gud min Fader kiär', vilken befinnes vara L:s 'Menniskia tänck hwem tu äst', i gravskriften över Jungfru Strijk (1671), här s. 152 f.] Psalmens textgestaltning hos Brask synes vara ursprungligare, L:s stil och språk närmare stående, desslikes mera stilistiskt och teologiskt obearbetad än den i Luc. Int. Detta jämte arten av Spegels ovannämnda rättelser kan anses ge vid handen, att den gamla,

av Beckman Sw. Psalmhist. s. 905 förnekade uppgiften, att Spegel förbättrat denna psalm, haft fog för sig. Utgivaren av 1697 års koralbok professor Harald Wallerius antecknar (U. B. *T. 165*) vid denna psalm: »Lucidor. emendavit D: Haq. Spegel», lektor Nils Wettersten Bengtsson i 'Kort underrättelse om uphofsmännen til de Psalmer, som finnas uti wår kyrkiopsalmbok' (1729?, U. B. *Nordin 15*): »Lucidors ok Haq. Spegels» samt Högmarck i sin Psalmopæographia (1736) s. 117: »*LUCIDOR.* Är förbettrad af *D. Spegel*». Det vill sålunda synas, som om Brask haft tillgång till L:s manuskript (eller möjligen ett äldre, nu okänt tryck), liksom det väl ock måste antagas med anledning av beskaffenheten av Spegels rättelser i den ofullständiga nedskriften s. 96 av psalmen, att Spegel utgivit eller åtminstone ändrat och redigerat texten i och för Luc. Int., varför Brasks tydligen ursprungligare text till psalmen kan anses böra få plats i denna upplaga i fullständigt skick:

1 O Syndig Man/ som säker äst og trygger/ i Syndsens Sömpn og Dödsens Dwala ligger/ wakn' og rees' opp/ ty nu är höglig Tijd; Sij/ ännu wil din GUD dig vara blijd.

2 Sij/ huru wänligt Herren Gud dig wäkker/ og sina Faders Armar til dig räkker/ försummat ey/ att taga dem emot/ fast genom seen/ dock sannan Synda-Boot.

3 När Nådes-Tijden en gång är förswunnen/ og ditt LijfsTimglas-sand jämwäl utrunnen/ är alt för seent/ när Himlens Dörr är stängd til Äwig Tijd/ O meer än hijslig Längd!

4 Derföre lät ditt Sinne wäl betrakta dijn Uselheet/ og Äwigheeten akta; Tänk hwad för Lööп/ den Gudligt lifwer/ fåår/ og hwad grym̄ Hämbd Fördömdom föreståår.

5 Hwad är ditt Lijf? en Röök/ som snart förswinner/ hwad är dijn Lust? en Ström som skiött bortrinner/ hwad Däylighet? en Usel Matkesäkk/ hwad Gods og Guld? guul lysand Mull og Träkk.

6 Hwad Adlig Ätt? ett Ord/ som bara nämnes; hwad Styrkia? Swagheet/ som i Grafwen lämnes; Hwad Wijsheet? Konst? een blott inbillad Saak: hwad Nijt og Flijt? Itt fåfängt Kropps Omaak.

7 Hwad Äwigheet? en Tijd förutan ända/ hwad Himmelen? det Land dijt wij sku lända: Hwad GUd? wår Lust/ wår Tröst/ wår säkra Borg/ i Nöd/ i Död/ i Glädie/ Sukk og Sorg.

8 Hwad Äwigheet? en Tijd förutan tijder/ hwad Helfwetet? en Eld/ hwar Siälen lijder; hwad Satan? Ach! wår grymma Fresterman/ som Roo og Troo/ sielfw' Siälen snärja kan.

9 Betänk mijn Siäl/ hwad Glädje GUD wil gifwa; De som här gudligt lifwa/ skole lifwa äwinnerlig/ han wil wårt Tåre-Regn aftorka sielf/ og blij wår äwig' Hägn.

10 Men tänk där hoos/ hur' grym̄ og gruflig Plågan/ som den Gudlösa fåår i Afgrunds-Lågan/ hwarst aldrig nånsin fins Förloßnings Hopp/ han brinner där/ dock brinner aldrig opp.

11 Rys/ hijsna/ skiälfw'/ bäfw'/ darren Kropp og Leder/ mitt Hååår rees opp/ i Tankar stijgen neder til Afgrunds Putt/ og seen hwad Kwahl där är/ som fräter alt/ men ingen ting förtär.

12 Gläd dig mijn Siäl/ mitt Hiärta/ Hug og Sinne/ mijn Tunga siung/ så snart du fåår i Minne hwad Lust hoos Gud/ hwad Frögd hans Helgon få/ rinn Glädie-Tåhr när iag där tänker på!

13 Tänk huru god GUD är/ som dig wil hielpa/ hur' elak Dieflen/ som dijn Siäl wil stielpa: Fly Synden/ som en Orm og skadlig Gifft/ hålt dig wijd Gud og til hans Helga Skrift.

14 Gif ju wäl akt/ att Lampan intet slokknar/ og öfwer Siälen Satans Mörker tiokknar; I fall du faller/ rees' straxt opp igen/ Sök/ bryter du/ att blij med Gud god Wän.

15 Säg til din GUD: O milderijke HErre! Jag weet/ Ach! Ach! Jag weet/ att iag/ dy wärre! din Wrede/ Död/ og Helftes Glöd förskylt/ om du/ som iag förtiänt/ mig dömma wilt.

16 Men wore Synden tusend gånger wärre/ så wore dijn oändlig Nåd ey smärre/ på denna Klippa boor iag stadelig/ stadfäst mijn Tro/ min GUd/ iag tror på dig!!!

Hel. Bl. avtrycker Luc. Int. med få, blott rent ortografiska avvikelser utom, mera anmärkningsvärdt, r. 33 *Betänkt* (=Betänk det, med pron. 'det' i enklitisk ställning, eller tryckfel?) samt r. 21 *(Hwad adlig Ätt?) It ord som bara(!) ok(!) nämpnas,* en kontamination av texten i Luc. Int., *It Ord som glöms ok nämpnas,* och hos Brask, *ett Ord/ som bara nämnes,* varav torde framgå, att Andersin vid utgivandet av Hel. Bl. haft tillgång ej blott till Luc. Int. utan även till Brasks text. — År 1689, alltså samma år som Hel. Bl. utkom, upptogs, med text såsom i Luc. Int. (oavsett ortografiska olikheter), *O Syndig Man* mig veterligt för första gången i ett psalmverk, nämligen i 'En Christens Gyllende *Clenodium* Eller Siäle Skatt' ..... I Götheborg/ Hoos Jöns Rahm/ Åhr 1689', avl. 12:o, ej i själva 'Then Swenska Psalm Booken' därstädes utan i ett tillägg, *'Appendix.* Eller *Hq. Sp.* (d. v. s. Haquin Spegels) Til Ökning. med Åtskillige andre gudelige Psalmer Förmehrat'. Detta psalmverk, ej omnämnt av Beckman i hans Sw. psalmhist., torde åsyftas i ett Spegels brev till Swedberg och Kolmodin, skrivet mellan juli 1690 och sommaren 1692, där han uppmanar dem att skärskåda olika psalmboks-editioner, emedan där finnas många nya psalmer införde, »besynnerliga uti Jöns Rahms, en boktryckares i Götheborg, utgifwen år 1688(!), i hwilken han jemte en stor hop, som skola hållas för wanlige, bifogat Hq. Sp. tilökning, men i then samma inblandat margahanda» (H. Lundström i Kyrkohist. årsskr. 1900 s. 153). År 1690 möter psalmen i 'Thet Malmöiske Bibliske Röök-Altar Eller *Manuale',* därefter, något ändrad, i Swedbergs Ps. B. (1694) n:r 479, G. Ps. B. (1695) n:r 409 och slutligen i N. Ps. B. (1819) n:r 465, se Beckman a. arb s. 902 ff.

Psalmens versform är s. k. vers communs, om vilken Opitz i 7 kap. av sin 'Buch von der deutschen Poeterei' (1624) antecknar, att Ronsard

håller den för en bättre ersättare för lat. och grek. hexametern än alexandrinen och att fransmännen kalla sådana verser för »*vers communs* oder gemeine verse/ weil sie bey jhnen sehr im brauche sind». Med avseende på melodien hänvisas till den gamla kända lovpsalmen *Lof/ Prijs och Tack skee tig o Fader kära*, n:r 302 i G. Ps. B., förf. av Laurentius Paulinus Gothus († 1646), enligt Högmarck, Psalmopœographia s. 90, att »siungas med Lobwassers 8 Psalmes noter», d. v. s. tillhörande den meterklass, som framför allt representeras av hugenottpsalmen n:r 8 *O Nostre Dieu et Seigneur amiable* i Clément Marot's och Théodore de Bèze's 'Les Pseaumes de *David* mis en ryme Francoise' (omkr. 1550 ff.) samt dess översättning *O höchster Gott/ o vnser lieber Herre* i Ambrosius Lobwassers översättning av Marot-Bèze, 'Psalmen *Davids* nach Frantzosischer *Melodey*' (1573 ff.; även på svenska *O Högste Gudh/ O alla Herrars HErre* i Carl Carlsson Gyllenhielms (Abraham Kempes) övers. av Lobwasser, 'Konung *Davidz* Psaltare. Effter wanlig *Melodie*' etc. 1650; för övrigt redan i 1649 års uppl. av Gyllenhielms 'Schola captivitatis').

Tankeinnehållet, tankegången och dispositionen i psalmen och även bilderna och uttrycken förete påfallande likheter ej så mycket med de la Serre's 'Söte Döds Tankar', vartill Brask fogat denna L:s psalm såsom en kraftfull avslutning, som fastmer med ett par andra starkt retoriska prosaskrifter, som Brask översatt 1685, nämligen 'Den Anderijke Frantsosens *DE LA SERRE* Tankar Om Ewigheten', redan 1677 försvenskad av Thomas Hiärne, och 'Den Anderijke Italiänerns *JOHANNIS BAPTISTÆ* Gudelige Betracktelser Om Siälenes/ Kroppzens/ Paradijsetz eller Himmelens ock Helfwetetz Ewigheet', som Brask avslutat med *O Ewigheet, dijn längd mig fast förskräkker* (se anm. här under ps. n:r VII). Väl voro meditationer, på prosa och vers, av detta slag ytterst vanliga och väl utbildades på detta sätt både med hänsyn till tankegång och enskilda bilder och språkuttryck stereotypa loci communes för dylika betraktelser, men släktskapen mellan psalmen och de nämnda prosabetraktelserna är så påfallande, att det synes nödigt att antaga, att L. i psalmen givit form åt de intryck, han fått vid läsningen av de båda 'anderika' skriftställarnas 'gudeliga betraktelser' om livets intighet och ovisshet och deras tankar om evighetens oupphinneliga längd i himmelens salighet eller i helvetets kval, ett antagande, som bestyrkes av påtaglig överensstämmelse mellan dem och mångfaldiga ställen i L:s gravskrifter. Överskriften. *Rabbi Schilomer,* som formulerat den lat. satsen *Cogita* etc., diktens motto ('Betänk, att du i morgon skall dö, och du skall (då) bättra dig i dag'), av utg. okänd.

1-4 Anslaget synes hämtat från en av våra äldsta ps., 'En syndigh man/ som lågh i syndzens dwala', i tr. från omkr. 1572, G. Ps. B. n:r 251, N. Ps. B. n:r 167, se Beckman a. arb. s. 439, liksom det ock påminner om inledningsraderna i Johann Heermans 'Warnungs-Gesang, Darinnen dir aus S. Bernhardo die schreckliche vnd vnerträgliche Hellen-Qual zu gemüthe geführet wird': »Wach auff, O Mensch, O Mensch, wach auff Vom tieffen Schlaff der Sicherheit». — *Wak ... up:* 'upwaka' eller 'waka

up' i bet. 'vakna (upp)' synnerligen vanligt i Bib. (1541) och i Ps. B.; jfr däremot 325: 22 »upwakna» (ur sömnen) och hos Brask här »wakn'».
11-12 *Himmels-döran* 'himladörren'; om denna dialektala (kompromiss-) form på *-an* i best. form sing. av st. fem. subst. se anm. till 11: 28; hos Brask »Himlens Dörr är». *hijslig* 'hisklig, ryslig'; även 110: 27 »hisligh» (adv.); annars t. ex. 242: 211 »hisklig», 274: 172 »hijßkeligh» (adv.) etc. Sahlstedt Ordb. 1773 'Hislig' och 'Hiskelig' (adj.).
14-16 *achta* tänka på, betänka. *gudlig* (adv. på *-lig(h)* se anm. till 4: 32; hos Brask »Gudligt») 'gudfruktigt'; även t. ex. 200: 53. *lefwer,* hos Brask »lifwer», L:s nästan enarådande form, se anm. till 3: 14.
17-20 Formuleringen här och i följ. strofer med frågor och drastiska svar var i sånger och skrifter med detta innehåll allmänt bruklig och är biblisk. — *It Damb* 'En rök, dimma, dunst'; jfr Bib. (1541) Jac. 4: 14 »hwadh är idhart lijff? Itt Damb äret/ som en liten tijdh warar/ och sedan förswinner»; hos Brask »en Röök»: jfr Ps. 102: 4 »mine daghar äro bortgångne såsom en röök» och Lucidor 235: 9 »Han (vår levnad) lijknas wid en Röök/ som Wädre Skiött fördrifwer». *fast* 'fort, hastigt'; hos Brask »skiött» med sm. bet. *färgad* 'sminkad, med oäkta färg bemålad', se cit. nedan. *Maske-Seck,* ett då i andlig stil älskat kraftord som beteckning för kroppen, människans fysiska varelse, en bostad, säck, ett (sminkat) fodral för maskar; 279: 76 »ußle Maske Säkk» (om människan), 300: 45 »älskar hwad hans Maske-säck (kroppen) kan giöda», 331: 46 »sin Kropp ock Maskesäcken pläga»; jfr ock 149: 41 f. »tu Mullsäk/ Maske-maat» (om människan) och Lind Ordb. 1749 'Er mästet seinen Madensack, han gjöder matkematen eller sin kropp'; 'En fånge i Simbirsk' (Hanselli XI s. 9) definierar på samma sätt som här en blomstrande människa: »En färgad Maskesäck, hwars rosenröda kinner Uti ett ögnableck then bleka färgen får». I de la Serre's (Brasks) 'Söte Döds Tankar' s. 163 återfinnes samma tanke i ord, som yttras till Nero, vilken tänkes placerad vid Alexanders lik: »... hålt ditt Kiött moot denna förruttnade Kroppen/ og dijn Mull moot denne Askan/ og see/ att ingen annor åtskildnad där emellan är/ än bahra Färgan»; ä. da. ormesæk, ty. Madensack, t. ex. Luther (Grimms Wörterbuch): »ich hab nicht mehr zu verlieren, denn diesen armen Madensack»: jfr hos Brask »en Usel Matkesäkk». I 'Prodromus æternitatis mortis nuntius' (Col. Agr. 1629) s. 18 f. citerar förf., Jer. Drexelius, 'heliga skriftställare', vilka på frågan 'Quid est homo?' bl. a. svarat: 'esca vermium', 'saccus stercorum': jfr ovan 'Maske-maat', 'Mullsäk', ty. Kothsack, ä. nsv. 'slamsäck'. *En glittrand Mull och Treck,* hos Brask mera i L:s stil »guul lysand Mull og Träkk»: jfr 282: 28 »Gull som är guhl mull».
21-24 *It Ord som glöms ok nämpnas* 'ett ord (bara), som utsäges och (sen strax) glömmes', alltså blott ett ord, ett munväder (flatus vocis) utan realitet; jfr Stiernhielms Hercules 251 »Ähra så wäl som Skam äre wind/ och Namn utan ingiäld» och Lucidor 192: 19 (ett urgammalt adelsnamn i och för sig) »är blott et Ordh ... en liten Mund-full Wind»; hos Brask

med samma mening »ett Ord/ som bara nämnes» (rim: »lämnes»), Swedbergs Ps. B. (1694) »ett ord som hastigt nämnes» (:»lämnas») = G. Ps. B. (1695). *nämpnas* med böjn. efter I konjug. även Rudeen (1689, Hanselli VIII s. 275) »Med möda hon till halfs thät sista ordet nämnar» (: »lämnar»). *Hufwudbrot* 'huvudbry'; jfr ä. nsv. 'hiärnbrott' med sm. bet., t. ex. Stiernhielms Herc. 160 f. »Diupe-besinnande Hiernbrott . . . willa titt Hufwud».

26-28 *djt oß bör lända* dit vi böra styra färden. *Giäste-bod* 'gästabud'; även 459: 908 »Gästbod» (och jfr 150: 62 »båda» = sända budskickning) men 217 rubr. »Giäst-Buds-Lust».

29 *En Tjd förutan Tjder:* jfr 67: 3 »En tijd föruthan tijdh» (hos Rist 'Zeit ohne Zeit'); »O Zeit ohn alle Zeit» hos Rist i 'Das Vierte Höllenlied' str. 9 i 'Neuer Himlischer Lieder Sonderbahres Buch' s. 292, Lüneburg 1651; »Ett ***Altijd***/ hwilket aldrig lycktas; Ett ***Aldrig***/ hwilket warer Ewinnerliga», »utan Medel/ utan begynnelse ock utan Enda» hos Baptista (Brask) s. 8 och 14 etc.

37-40 *ther hos* desslikes. *brenner* 'brinner'; hos Brask »brinner», som synes vara den genomgående formen, med *-i-*, hos L. i denna intr. bet., utom möjligen 8: 3, varom se anm. dit. Jfr versen med r. 44 »Som fräter alt/ men ingen Ting förtär», 68: 12 »Som dödar alt/ men intet Lijff affskiär», de la Serre's 'Tankar om Ewigheten' s. 226 (efter Augustinus): »De skola fulleligen lefwa mitt uti sijn Pijno/ de skola altijd warda å nyo födde uti sitt straff/ ock aldrig någonsin döö», s. 234 (en ogudaktig,) »som uti Helfwetet ligger fastbunden uppå een Säng af Eldzlågor/ som honom bränna/ ock dock lijkwäl icke förtähra», s. 240 den eviga elden »har een grufwelig egenskap», förmedelst vilken han »detsamma nährer ock uppehåller/ som han förbränner/ på det honom aldrig någon Materia fattas skal», Rist ovan cit. arb. s. 270 i 'Ernstliche Betrachtung der grausahmen Gefängnisse und des gahr abschetülichen Ohrtes der Höllen' str. 10: »Diß Feür das brennet grausahm zwahr/ Verbrennet doch nicht gantz und gahr Die/ so den Tod begehren.»

42-44 *Rees up* 'Res dig (upp)', se anm. till 22: 21. *min (Tankar):* från neutr. plur. trängde ofta den oböjda formen av poss. pron. in i mask. (och fem.), se anm. till 4: 28; hos Brask »i (= pron. 'I') Tankar». *AfgrundsDjup:* hos Brask mera i L:s stil »Afgrunds Putt», jfr 209: 29 »Helwits Put», avgrundspölen, helvetesgölen. — Hela strofen och dess formulering bör jämföras med Baptistas' (Brasks) 'Gudelige Betracktelser' s. 8: »Mina Lemmar darra/ ock Bloden i mine Ådrar kåhlnar/ när iag hafwer mine Tankar uppå detta ***Aldrig*** ock uppå detta ***Altijd***», och s. 77 (i kap. 'Om Helfwetetz Ewighet'): »(Den Fierde ock sidste Fördehlen utaf Betracktelsen om ***Ewigheeten***/ hwilken likwäl ett förhärdat syndigt Hiärta aldaförst drabba ock bryta kan/ består uti ett innerligit ock åhugsamt öfwerwägande om ***Helfwetet;***) Nembligen då wij med wåre Tankar ingå uti Förbannelsens Afgrund/ ock där på andeligit wijs besee/ hurulunda de fördömbde af Dieflarna kwällias ock plågas månde/ ock måste samma kwahl i all Ewigheet utstå».

53 *ju* 'alltid, alltjämt', den ursprungliga, mera utpräglade betydelsen.

61 *min (feel)* 'mina (fel och) brister'; ang. den oböjda pron.-formen se anm. till 4: 28. *ganska* mycket, högeligen.

56-60. V. *It Samtaal emellan Döden och en säker Menniskia.*

Efter Luc. Int. (1685), som följts i Hel. Bl. med få, ortografiska ändringar (dock r. 45 *wardar*, r. 101 *oförd*röjlig) samt uteslutning av den latinska sentensen (mottot) och melodihänvisningen. Rad 32 står här *nar*, bör stå *när*. — Spegel har egenhändigt nedskrivit 'Samtalet' s. 103 ff. i sin s. k. Psaltare, se ovan sidd. 57 och 63, med några få skiljaktigheter från trycket i Luc. Int., såsom r. 18 *ymbnog*, som ändrats till *ymbnig*, r. 38 *Torst*, r. 67 *Weett*, r. 82, 84 *gråât: försmått*, varjämte citatet från Gregorius ställts efter psalmen längst ned s. 109. Sidan 187 f. har Spegel, likaledes egenhändigt, ännu en gång skrivit ned Lucidorsdikten, här utan det lat. mottot och med en del avvikelser och ändringar (eller förslag till ändringar), såsom r. 18 *Ymbnig*, r. 26 *Med got Glam med Öhl och Wjn*, som genom överskrivning ändrats till likhet med Luc. Int., r. 33 *Ålla, rasa, ruta, skempta*, likaledes genom överskrivning ändrat till överensstämmelse med Luc. Int., r. 38 *Sedan får tu Ewig torst!*, som på samma sätt ändrats, utom *torst*, r. 67 *Weett*, r. 82, 84 *gråât: försmått*, r. 87 *lätt*, r. 95 *lätt*, r. 101 *oförd*röjlig, r. 102-104 *Förän iag bå' hand och foot Gör bå Siälen och Kroppen swager, Och i grafwen med mig drager*, som överstrukits och ändrats till likhet med läsarten i Luc. Int., r. 111-112 ha två ursprungliga versioner (jämte ännu ett outfört försök): *Min dag bljr förut ei seedder, Dy war hwar dag wäl bereedder* samt *Men min tilkomst liuflig blifwer, När man synden öfwergifwer*, varvid i margen under första versionen ditskrivits läsarten i Luc. Int., utan att de andra överstrukits. Dessa ändringar, jämte vad som anförts ovan s. 63 f. om Spegels förhållande till *O Syndig Man*, måste väl anses förutsätta, att Spegel haft tillgång till ett L:s manuskript (eller ett äldre, nu okänt tryck), som han ändrat och förbättrat, och arten av ändringarna bestyrker mitt antagande där, att Spegel utgivit eller redigerat texten till Lucida Intervalla (1685).

Med avseende på melodien hänvisas till 'Ps. 42', d. v. s. 42:dra psalmen, 'In si qu'on oit le cerf bruire', i Marot's och de Bèze's parafraser av Konung Davids psalmer, med utmärkta franska folkmelodier av Goudimel, och Ambrosius Lobwassers 'Wie nach einer Wasserquelle' i dennes översättning av Marot-Bèze; jfr sid. 66 ovan. Lobwassers översättning av denna psalm har legat till grund för talrika svenska bearbetningar, varom Beckman, Sw. psalmhist. s. 892 till n:r 460 i N. Ps. B., J. Helander, Haquin Spegel, hans lif och gärning s. 270, Schück, Wivallius II s. 43. Den bearbetning, vartill här hänvisas, nämligen 'Som en Hiort begärligt etc.' har Beckman först funnit i tryck i 'Then Swenska Psalm Boken' Åbo 1673, 'Som en Hiort begärligh skrijar', men den återfinnes redan i Carl Carlsson Gyllenhielms (eller rättare Abraham Kempes) 'Konung *Davidz* Psaltare. Effter wanlig *Melodie*', Stockholm 1650. (I Gyllenhielms 'Schola çaptivitatis', uppl. 1632

och 1649, står däremot den bearbetning, 'Som en Hiort skrijar och trängtar', vilkens förf. Beckman a. st. efterlyser.)

Denna dikt, som i sublim hemskhet och eruptiv kraft väl saknar motstycke i svensk diktning och som ock betecknar höjdpunkten av Lucidors konst, med utomordentligt formade antiteser och en alltjämt stegrad ångest och hets i de våldsamt koncentrerade replikerna, har man med orätt förmenat stå i avhängighetsförhållande till holländaren Cats' dikt 't 'Samen-Sprake tusschen de Doodt, en een Oudtman'. Men denna långa, borgerligt snusförnuftiga dikt på alexandriner med citat från den antika litteraturen och hänvisningar till Seneca, Sokrates och Cleopatra har intet gemensamt med Lucidors 'Samtal' utom likheten i titel och den dialogiska formen, som ju för övrigt är ytterst vanlig i den äldre och samtida (världsliga och) andliga diktningen och därför intet betyder. Däremot är det uppenbart, att L. hämtat något av den mörka inspirationen och den levande åskådligheten från medeltidens och renässansens talrika, starkt realistiska framställningar av dödsdansen, bilder, där vi se döden, benrangelsmannen, bjuda upp till dans under spel och ras alla åldrar och stånd, till dans bort från livet utan nåd och förskoning, varvid dessa i och för sig gripande bilder över dödens allmakt ofta ytterligare understrykas genom en beledsagande text, en dialog på vers mellan döden och den till dansen uppbjudne, som förgäves, liksom här hos L., för sin och livets talan: Människan: »Lustigt Speel och sköna Krantzar», Döden: »Faalna/ när tu med mig dantzar» (str. 4). Och liksom i dödsdansen benrangelsmannen alltid obönhörligt rycker bort den levande, så har här 'Döden' på 'Menniskians' ångestfulla bön »Ah lät mig tin Nåde niuta!» intet annat svar än »Beed och dö/ tin Tid är ute!» (r. 95 f.). Syftet med dessa framställningar var att åskådligt måla livets intighet och obeständighet samt dödens allt jämnande, hemska makt: se därför till, att du är beredd, »gör ofördröglig Boot» (r. 97 ff.)! Den senare medeltiden och renässansen fylldes av en kraftig levnadslust och därmed av fasa för döden, och man ställde därför upp de två grälla motsatserna, Dansen och Döden, såsom uttryck för människolivets upprörande dubbelhet (se särskilt str. 4), en motsättning, som ger färg åt L:s både liv och dikt och som för honom, vilken tidigt tröttnat på livets gyckeldans, var levande, känd sanning. — Den medeltida konsten framställde också livet som ett spel. Människan spelade schack med Döden och blev matt. Insatsen gällde människans liv, och hon hade intet hopp att vinna spelet. »Jak spelar tik mat», säger benrangelsmannen på en omkr. 1500 målad bild i valvet i Tåby kyrka, föreställande Döden spelande schack med en man om hans liv (Troels Lund, Dagl. Liv i Norden VI, 4 uppl., s. 148), och på ett gammaltyskt kopparstick från slutet av 1400-talet se vi ett långt bord med kejsaren till vänster som schackspelare, bakom honom konungen och några förnäma kvinnor samt ett barn, till höger Döden, som spelar med svarta pjäser, samt i förgrunden en ängel med timglas i handen och ett skriftband med orden: »O Mensch, merk gar eben, Es gilt dir sel und

leben», under det folket yttrar: »In diesem spil, o Herre myn, Laß dir myn Seel befohlen sin» (J. E. Wessely, Dödens och djefvulens gestalter i den bildande konsten, svensk bearb. av C. Eichhorn, Stockholm 1877, s. 28 ff.). Det är mot bakgrunden av sådana framställningar, som vi böra se dialogen mellan 'Människan' och 'Döden' i t. ex. r. 39—40: »Spela wij? Tråtz hwad thet gäller!»: »Siälen/ när tu tig så ställer».

Överskriften. *Qualis quisque* etc. 'sådan du är i dödsögonblicket, som sådan ställes du inför Guds domstol', diktens motto, hämtat från påven Gregorius I:s (590-604) arbete 'Libri IV dialogorum', 4:de boken, 39:de kap., där det dock står 'præsentatur' i st. f. 'sistitur'. *Säker* 'sorglös, andligen sovande'; jfr 52: 1.

9-12 *Silke* siden(-tyg). *Ormar* (här närmast) 'maskar'; ofta, såsom här jfr följ. rad, nämnda i förbindelse med 'maskar' såsom bild för förruttnelsen: Bib. (1541) Jes. Syr. 10: 29 »Och när menniskian är dödh, så äta honom ormar och matkar», Kolmodin, Bibl. Qwinno-Spegel II (1750) s. 47 »I morgon ästu död; Strax ormar dig bestalla, Och matkars wimland' hähr bestormar alt ditt kött»; jfr ty. Wurm, da. Orm 'mask', t. ex. i Kingos 'Siunge-Koor' I (1674) 'Dend Syvende Aften-Sang' str. 19: »Din Orme-Mad (= kropp) skal kun forgaa», som i översättningen, Götheborg 1689, återges med »Fast Matkematen mon förgå». *skylar* 'höljer, betäcker'; med böjning efter I konjug. (såsom hos Spegel, Guds Werk och Hwila (1685) s. 229 'skylas', 3 sing. pres. ind.) men däremot 344: 47 »skyld'» (impf.) — Man bör observera den väl genomförda motsättningen mellan r. 9—10 och 11—12: nu klädd i silke, vilande i kostlig säng: efter döden ha maskar till täcke på en bädd av 'ormar'. Jfr liknande motsättning i Bib. (1541) Jer. kl. 4: 5 »The som tilförenna vpfödde woro j silke/ the moste nu liggja j treck».

18-22 *ty* alltså, därför. *Tarf* tarv, behov, nödtorft. *blifwit*, med *-it* för nusv. *-et* i part. perf. neutr., varom se 6: 20 »inskrifwit». *mistat* 'mista det'; med pron. i enklitisk ställning såsom ofta i all slags stil hos L. och i ä. nsv. överhuvud.

25-32 *fägna* hälsa välkomna, taga mot. *Speel (och Wjn)* 'spel (musik) och sång' eller snarare 'lek, dans', ty jfr r. 31 f. och ovan om dödsdansen. *sköna Krantzar,* varmed gästerna i det glada gillet sirade sig. *Faalna* vissna.

33-39 *prunka* lysa, slå på stort. *ruta* svira, leva i sus och dus. *uphämta* få, erhålla. *börier:* sådan böjning efter II konjug. även 333: 127, 330: 20, 330: 29, 342: 2 men, som nu, efter I konjug. 111: 56 »böriar sigh» och 332: 78 »börria» (supin. med apokoperat *-t*). *Spela wj?* 'Ska vi spela?' *Tråtz hwad thet giäller!* 'Strunt i vad det gäller, vad insatsen är!'; jfr anm. ovan om döden och människan som schackspelare.

41-47 *Lefwer* 'Leven'; 2 pers. plur. imper. ändades under 1600-talet ytterst ofta på *-(e)r*. *Bång* 'buller, larm, stoj'; jfr uttrycket 'buller och bång'. *Drögzmål* dröjsmål, anstånd. *Wil* Skall.

49 *öfwer Borde* 'vid bordet', 'då jag sitter till bords'; jfr 140: 40 »(I fik Eer kräslig Maat) Med Herrar öfwer bord» och Bib. (1541) Matth. 14: 9 »för theras skul som såto offuer boord med honom».

57 *tor* 'tör, torde, lär' (uttryckande en osäker förmodan); med samma betydelse 225: 54 »torr» och 123: 48, 49 »tår», liksom ock 219: 58, 226: 97, 322: 20, 455: 813, fsv. þor (inf. þora), men 367: 70 står »tår» i bet. 'törs, vågar', liksom »tårß» 35: 27 etc., fsv. þor, resp. thors av þora, thoras. Se Kock, Sv. ljudhist. II s. 126 f. *lär* 'skall, kommer att'; med rent futural bet. såsom ofta i ä. sv., t. ex. 320: 110. *kränkia* bedröva, bringa sorg.

67-72 *Weet* 'vett, förstånd, uppfattningsförmåga'; formen 'weet' även 200: 68, 231: 32, 246: 74 etc. men, såsom väntat hos en uppsvensk, formen 'wett' (jämte mera tvetydigt 'wet') dock vida övervägande. *rätt: thet* kan för L. ha varit ett fullgodt rim, ty rikssпråket under 1600-talet, liksom än i Finland, kände uttalsformen 'dätt' 'dett', jämte 'dä(t)'. *bedia: tilstädia,* ett 'upplandsrim' ('stockholmsrim'), som för L:s gehör kan ha varit ett rent rim genom det 'stockholmska' sammanfallet av *ä* och *e;* jfr 33: 21 f. »Lemar»: »tämar» och se Hesselman, De korta vok. i och y i sv. s. 12 ff.

73-80 *Medler tijd* 'Emellertid, Under tiden'; 297: 93 »i medler tidh», 314: 83 »I medler tijd», fsv. '(i-)medlertijd', mlt. 'in der middelen tit', 'middeler tit' med samma bet. *billigt* med rätta, med allt skäl. *säkert* bekymmerslöst, sorglöst.

83-85 *sit Miskund* 'sin miskund(-samhet), barmhärtighet, nåd'; 11: 35 »Din Mißgund», fsv. 'miskun(d)' fem. och i ä. nsv. lexika fem. eller mask. *söner* 'vägrar'; även 24: 9. *Drög* 'Dröj'; jfr r. 46 »Drögzmål», r. 101 »ofördröglig» (Hel. Bl. 'ofördröjlig') men 31: 63 »dröija» och 435: 248 »Dröijes Måål», se Åkerblom, Runii sv. rim s. 208 ff. och där cit. litt.

97-100 *foort* 'borta, sin kos' (ty. fort); även 307: 31, 318: 49 »The alla måste fort/ Dy Döden kan ey skona». *hwar* var och en. *Bod* 'bud'; 312: 15 »Bodet» (utom rimmet) och 54: 28 »Giäste-bod» (: »Nåd»), se anm. därtill, men »Budord» r. 94, 61: 15, 340: 95, 343: 38. Den fsv. växlingen av *-u-* ~ *-o-* i ordet lever kvar under ä. nsv. tid i 'bud', 'bod' (där *-o-* som rimvokal korresponderar ömsom med *-o-*, ömsom med *-å-*, såsom här) och 'båd'; ännu Weste Lex. 1807 har 'Bud', 'Båd' och 'Bod', men vid de båda senare hänvisas dock blott till 'Bud'; G. Ps. B. har ps. 1: 1 (de tio) 'Budh' (: 'Gudh'), ps. 17: 3 (vthi tin) 'bodh' (: 'godh'), 405: 9 (efter tina) 'bodh' (: 'godh'), varvid Sven Hof i sin 'Förklaring öfwer besynnerliga... ord uti Sw. Psalmboken' (1765) tillfogar: »Annars är *bud,* hwilcket ock skrifwes *bod* och *båd,* samma som *bodskap* Ps. 132: 1 och *budskap* Ps. 199: 4».

105-112 *Hörer* 'Hören'; se anm. till r. 41. *fierran* 'från långt håll, på avstånd', d. v. s. medan du är (ung och) frisk och döden jämförelsevis avlägsen. Jfr följ. r. *Närwist* 'närvaro'; även 122: 42, 218: 14, annars säll-

synt ord. *brått* 'hastigt, oförmodat'; jfr uttr. 'en bråd död'. *Ingen haer min Tjd förstått* 'Ingen har kunnat avläsa min tid', d. v. s. när jag skall komma; jfr följ. r. och Spegels ursprungliga läsart där: »Min dag bljr förut ei seedder». *At* På det att.

113-114 *Kwida* 'kvidan, vånda, klagan'; ä. sv. hade en mängd subst. på *-a*, som nu äro utdöda eller ersatts med sådana på *-an* eller med andra bildningar, fsv. quidha, dial. kvia 'klagan, kvidan'. *oförmodad* 'oväntad' eller snarare (med, som ofta, *-d* för nusv. *-t*, se anm. till 3: 5-6) såsom adv. 'oväntat'.

61-67. VI. *HErre Gud för tig iag klagar.*

Efter Luc. Int. (1685, se ovan s. 56 f.) med följ. ändringar i enlighet med Hel. Bl.: i Luc. Int. står r. 13 punkt efter *Råd*, r. 35 *bedröfwad*, r. 72 slutar med semikolon, r. 74 står punkt efter *Last*, r. 96 *Ewig*. Hel. Bl. avtrycker även här, såsom n:r IV, Luc. Int., som vanligt utelämnande det latinska citatet (se ovan s. 58), med några få avvikelser, vilka såsom mestadels blott ortografiska ej här antecknas, utom r. 21 *Onsko*, r. 28 *Drömmer*, r. 54 *owilligt*, r. 57 *skiälfwer*, r. 70 *altför*, r. 125 *förlorat*, r. 156 *skeet*. Spegel har i sin handskrivna s. k. Psaltare låtit sitt skrivbiträde (jfr ovan sidd. 57, 63 och 69) införa psalmen s. 110-115, å vilken sistnämnda sida han vid textens slut egenhändigt tillfogat citatet från Gregorius i samma form som i Luc. Int. Handskriften företer få, ortografiska olikheter med redaktionen i Luc. Int., såsom r. 31 *monn*, men mera anmärkningsvärdt r. 96 *Ewigt* och r. 121-123 *Mädan Samwetet är waket Och kan see min brist och feel Haar mig Gud ej plat försakat*, vilka rader dock i kanten försetts med ett märke, väl för att beteckna att en omändring eller förbättring bör ske, något som än vidare ger stöd åt antagandet ovan sidd. 63 f. och 69, att Spegel redigerat texten i och för Luc. Int. — Sedan psalmen omarbetats av Spegel, som ock därvid uteslöt 7 strofer, infördes den såsom n:r 475 i Swedbergs Ps. B. (1694), i G. Ps. B. såsom n:r 40 (1695), i N. Ps. B. såsom n:r 467 efter bearbetning av Wallin, se Beckman, Sw. psalmhist. s. 906 ff. och J. Helander, Spegel, hans lif och gärning s. 285 f.

Psalmen tillhör samma meterklass som näst föregående, se anm. ovan s. 69. En gammal sägen förmäler, att Lucidor beskärdes en beredelsetid för döden, sedan han på källaren Fimmelstången träffats av de dödande värjstyngen, och att han under dödskvalens 'lucida intervalla' författat denna botpsalm, »en av syndasorgens högsta visor i den svenska psaltaren» (Karlfeldt). Den försonande sägnen, som uppstått under en tid, då ännu icke först i senare tid funna handlingar skingrat dunklet och mytbildningen kring den folkkäre skaldens bråddöd den 13 augusti 1674, synes av eftervärlden ha framtolkats ur själva psalmens ord, »en förlorad Sons» (r. 125) ångerfulla och heta bön om Guds nåd inför döden och evigheten, en dödsmärkt syndares »Testament» till en sorglös mänsklighet

att inför hans öde vakna upp i tid till tro och bättring (strof 20), se J. H. Lidén, Historiola litt. poet. suec. II (1765) s. 34; C. Ch. Gjörwell i Kongl. bibl:s tidn. om lärda saker (1767) s. 90 f.; G. Gezelius, Biogr. lex. II (1779); Biogr. lex. VIII (1841) s. 336; Hammarsköld (-Sondén), Sv. witterh. (1833) s. 119; Atterbom, Sv. siare och skalder II (1843) s. 182; C. J. Lénström, Sv. poesiens hist. I (1839) s. 193.

Överskriften. *Deus quos diu* etc., diktens motto, hämtat ur den 13:de homilien (predikan, bibelförklaringen) i påven Gregorius den stores 'Quadraginta homiliæ in Evangelia', där Frälsarens mildhet och tålamod med synden och syndaren här i livet betonas, varför han ej heller efter döden torde alltför strängt döma dem, som sig omvändt.

2-7 *kwelier* plågar. *förswagar* 'bryter ned, tillintetgör'; i samma starka bet. som t. ex. Bib. (1541) Es. 23: 9 »han skal förswagha alt pråål j then lustogha stadhen/ och förachteligha göra alla the herligha j landena». *öfwerträt* 'överträdt', se anm. till 48: 16. *Dy* Därför. *stielpa* störta, bringa på fall.

10-14 *Samwet* 'samvete'; denna äldre tvåstaviga form, fsv. samvit, syns vara genomgående hos L., r. 83, 165: 49, 326: 72 etc. *förmätligt* 'förmätet, oförsynt' (ty. vermesslich). *öfwer-dåd* 'självsvåld, fräckhet, övermod'; vanlig bet. i ä. sv., så ock 450: 652.

21-22 *Ondsko* 'ondska, synd'; den oblika formen på *-o* (~ *-u*) av gamla svaga fem. subst. tränger stundom, särskilt i religiös stil, upp i nominativen; jfr än nom. 'närvaro', fsv. närvara. *egit* 'eget'; *-it* i st. för nutida riksspråkligt *-et* i halvsvag stavelse är utmärkande för de flesta uppsvenska dialekter och även i rätt stor utsträckning för L:s språk, jfr anm. till 6: 20 »inskrifwit»; i föreliggande fall syns *egi(t)* vara den hos L. genomgående formen, 24: 13, 67: 149, 80: 23 etc.

26-31 *dok ej huilar/ Fast...* '(varvid jag) dock ej vilar, Fastän...' *plä* 'plär, plägar'; vanlig form hos L. jämte »plägar», »plär», med stavelsesynkopering, resp. *r*-bortfall på grund av ordets vanliga oaccentuerade ställning i satsen framför annat verb, se anm. till 26: 73 och 30: 59 »pläger» och 31: 61 »plä»; »plär» t. ex. 34: 13. *Drömmar,* Hel. Bl. 'Drömmer', vilken böjning också hos L. annars syns genomgående, 26: 57, 110: 21 etc. *raskar efter* 'jagar efter, förföljer'. *mond' waken wara* 'är vaken'; Spegels Psaltare 'monn'; det modala hjälpverbet impf. 'månde' ('månne', 'monde', 'mond') och pres. 'mon', 'monn' brukades ej sällan, liksom synnerligen ofta i de fsv. rimverken (se Söderwall 'mona' 7), för att med en följande infinitiv omskriva impf. och pres. av huvudverbet i satsen, särskilt i folkvisorna och i dikter av folklig och ålderdomlig prägel, jfr 68: 21, 232: 58, 265: 37, (322: 21), 335: 22 och t. ex. G. Ps. B. n:r 148 str. 11 »Lucas han månde skrifwa Om Christi Himmelsfärd» = Lucas han skriver..., G. Ps. B. n:r 224 str. 8 »Gudh månde the påkalla» = de påkallade Gud.

37-40 *Hiert styng* 'hjärtfrätande oro, ängslan'; jfr Bib. (1541) Apostlg. 2: 37

»Tå the thetta hörde/ fingo the en styng j hiertat». *Siäle-kuaf* 'själsångest, förtvivlan, ängslan' (som om själen ville kvävas); jfr dial. 'kvav' n. = andtäppa, svårighet att andas, 'känna kvav i bröstet', vb. 'kväva' samt Spegels 'Passions-Andackt' (1723) 313 'förtwiflad och hiertqwafd'. *Gör mig längta* Gör, att jag längtar. *Swafwel-Strömmen,* se anm. till 49: 22 »Satans Beek ok SwafwelGlöd».

43-44 *lommar* 'genljuder, ljuder'; vanligt i dialekterna; 225: 37 »liommar» med sm. bet. *tin Bråt* 'dina brott', med, såsom ofta i ä. nsv., poss. pron. oböjt i neutr. plur.

55 *behagat* funnit behag i, tyckt om.

57-63 *ryys* ryser. *skiälfwar,* med böjning efter I konjug. men Hel. Bl. »skiälfwer»; jfr Spegels 'Guds Werk och Hwila' (1685) s. 107 »hwälfwar» (: the stora Tigris Elfwer). *hwelfwer* 'välven (eder)', med, såsom synnerligen ofta på 1600-talet, 2 pers. plur. imper. på *-er* och betydelsen reflexiv; jfr r. 59 f. med profeten Osea 10: 8, där det syndfulla Israel en gång på straffets dag ropar: »I bergh förskyler oß/ och j backar faller offuer oß!» samt med samma uttryck Luk. 23: 30, Upp. 6: 16. *usle* elände.

65-72 *Cains Ångest,* efter brodermordet och Guds förbannelse över honom, 1 Mos. 4: 13 f. *Judæ Ånger,* Judas Iskariots ånger över att han förrådt Jesus, Matt. 27: 3 f. *Sauls Oroo,* konung Sauls dystra svårmod, som David med sitt strängaspel skulle förjaga, 1 Sam. 16: 14 ff. *Davids Hierteslag,* D:s svåra ängslan och ångest, sedan han upptändt Herrens vrede genom att räkna folket, 2 Sam. 24: 10 f.: »Och Davidz hierta slogh honom, sedhan folcket taldt war... Och David sadhe til Gad/ Migh är stoor ångest»; se ock 1 Krön. kap. 21. *lefwa: strefwa,* ett 'upplandsrim' ('stockholmsrim'), se anm. till 59: 71 »bedia: tilstedia» och jfr anm. till 3: 14 »lifwa» och 53: 15 »lefwer».

73-80 Han liknar sig vid *Kora,* en levit, som enligt 4 Mos. kap. 16 med 250 män gjorde uppror mot Moses och Aron. Herren lät 'jorden öppna sin mun' och uppsluka honom och hans hus, »och the foro leffuandes nedher j heluete».

82-88 *Häftar* (*hon* = trösten) 'stannar, blir kvar' ell. dyl. Swedbergs 'Gudz barnas heliga Sabbatsro' I (1710) s. 845: »Gudz ord wil intet bita vppå, wil intet fasna och heffta». *rädda* bävande. *klemtar* slår. *Waanhop* 'förtviflan' (jfr r. 111 f.); 314: 105 »Waan-hopp», vanligt ord i ä. sv., fsv. vanhop, mlt. wanhop. *sljka* 'smyga' (mlt. slīken, ty. schleichen).

92-95 *rätt* riktigt, i verklig mening. *odödlig Död,* en antites såsom beteckning för den eviga döden, den eviga pinan, »som fräter alt/ men ingen Ting förtär» (54: 44), »som dödar alt/ men intet Lijff affskiär» (68: 12), varvid må jämföras Brasks övers. av de la Serre's 'Tankar om Ewigheten' (1685) i kap. 3, om en ogudaktig konungs pina bland helvetets eldslågor, »som honom bränna/ ock dock lijkwäl icke förtähra... Ock denne/ som uti sijn pijno altijd å nyo utur sijn aska igen framkommer/ lefwer til ingen annan ända/ än att han uti sitt lijdande skal döö en ewig lefwande Död». *försat* 'förspillt' (ty. versetzen). *flåkot* 'dåraktig'; Bib.

(1541) Jes. Syr. 42: 8 »skäm tigh intet... at vnderwijsa the flåkotta och oförståndigha».

99-104 *Samwets-Ormen* 'samvetsormen, samvetsmasken', ty. Gewissens-wurm, en bild för det onda samvetets gnagande oro, samvetsagg, samvetsstyng, ty. Gewissensbiss; Lind Ordb. 1749 på 'Wurm': 'Einen nagenden Wurm im Gewissen haben = hafwa en gnagande samwetsmatk', Svenska Medeltidens Bibelarbeten I: 232 (hos Söderwall) »synda sampwit riwer swa som ormber», Bib. (1541) Job 27: 6 »Mitt samwet gnagher migh intet». *Boot* syndabot, bättring. *befaller* anbefaller.

108-110 *til sitt Fall* 'till samma fall, undergång, som han gjort', d. v. s. till evig förtappelse och skilsmässa från Gud. *besnärt* insnärjt, fångat.

123-128 *försakar* förnekar, skjuter från sig. *Men* Utan. *lijder* tål, fördrager.

129-131 *Döden... är af Christo dräpen,* se 1 Cor. 15: 54-57 »Döden är vpswolghen vthi seghren; Tu Dödh, hwar är tin vdd?... Men Gudhi ware tack, som oss seghren giffuit haffuer/ genom wår Härra Jesum Christum».

146-151 *Och som* Och (svag) liksom. *förbråkad* sönderbråkad, krossad. *Rö* 'rö, rör' (vass, säv): Bib. (1541) Es. 42: 3 »Een förbråkat röö skal han icke sönderbryta»; hos Lind Ordb. 1749 är 'Rö' fem. men 'Rör' neutr., båda övers. med 'das Rohr'. *fördagtinga* 'föra min talan, medla' (mlt. vordegedingen, 'verteidigen, schützen, vertreten'); Lind Ordb. 1749 'Fördagtinga, für einen bitten oder sprechen, Ihn vertreten'. *Blygd* (och *Börda*) 'skam, nesa', jfr r. 74 och 126.

160 *Himmels Minne,* att fatta som en sammansättning med leden 'Himmels' som objektiv genitiv till 'Minne' och hela uttrycket satt i medvetet genomfört motsatsförhållande till föreg. rads »werdzligt Sinne» (liksom »Dygd» till »Flärd» i sm. rader), alltså '(ständig) hågkomst av, tanke på himmelen', (evigheten hos) Gud, med därav följande försakelse av denna världens flärd och snöda lust, varvid må jämföras 54: 46 f. »Min Tunga siung/ så tidt iag får i Minne/ Hwad herlighet hos Gud hans Helgon få». (Eller möjligen *Minne* = kärlek, fsv. minne 'kärlek' (Söderwall), mlt. minne 'Liebe', jfr här 81: 54 »minna» = älska, alltså 'kärlek till Himmelen', Gud, d. v. s. gudsfruktan).

67-69. *VII. O Ewigheet! din längd mig fast förskräcker.*

Efter 'En Christens Gyllende *Clenodium,* Eller Siäle-Skatt... Stockholm/ Tryckt aff Johann Georg Eberdt/ Åhr 1690', det av utgivaren vid textgestaltningen äldsta kända psalmverk, i vilket denna psalm förekommer (se Beckman, Sw. psalmhist. s. 896 ff.). Rad 11 har Clenodiet *tin* (Pijna), som här till likhet med andra äldre tryck ändrats till *then* (Pijna), som också meningen synes naturligast fordra; snarare borde dock valts formen *den:* jfr r. 5 »den», r. 13 »det», »de» etc. Psalmen står i Clenodiet s. 273 såsom ensam dikt under rubriken 'Den osaliga Ewigheetens Betrachtelse' och med melodihänvisningen 'Siunges som: Loff/ Prijs och Tack/ skee etc.', varom se anm. till n:r IV ovan s. 66. Emellertid återfinnes den

redan i ett psalmtryck från föreg. år, 'En Christens Gyllende *Clenodium* Eller Siäle Skatt... I Götheborg/ Hoos Jöns Rahm/ Åhr 1689', där s. 249 f. under rubriken 'Om Ewighetenes Betrachtelse' först förekommer *O Ewigheet! Ett dunder-ord/ Ett swärd* etc., en fullständig och trogen översättning av Rists *O Ewigkeit/ Du Donner Wohrt/ O Schwerd* etc. och sedan s. 251 f. *O Ewigheet! din längd migh fast förskräcker,* som ock måste anses utgå, såsom en visserligen mycket fri och starkt sammandragen bearbetning, från Rists nämnda 'Höllenlied', med samma melodihänvisning och samma textgestaltning, oavsett små skiljaktigheter i stavsätt, som i Eberdts Clenodium 1690 (och i föreliggande text) utom r. 11 *den* (pijna), r. 29 *menniskebarn,* r. 31 *fort* (fahr), r. 32 *helfwetet.* Jöns Rahms nya uppl. av Clenodiet 1690 har samma anordning och samma text som uppl. 1689 (med små ortografiska olikheter) utom r. 19, där *nyas* ersatts med *yppas.* Även Malmö Manuale 1690 s. 295 ff. har *O Ewigheet! Ett dunder-ord* jämte vår psalm (Beckman a. arb.), under det att '*Otia Sacra* Eller Andelig Sabbathz Roo Och Hwijla', Stockholm 1691, liksom Eberdts Clenodium 1690 endast har vår psalm under rubriken 'Om then Osaliga Ewighetenes Betrachtelse' (liksom ock *tin* (Pijna) i r. 11). Slutligen har E. Liedgren, Bibelforskaren 1917 s. 257, Vox Angelica, Upps. 1917, s. 103, påträffat psalmen som avslutning till en liten andaktsbok 'Den Anderijke Italiänerns *JOHANNIS BAPTISTÆ* Gudelige Betracktelser Om Siälenes/ Kroppzens/ Paradijsetz eller Himmelens ock Helfwetetz Ewigheet/ förswenskade af PETRO **Brask**/ *L. Gotho.* I Stockholm Tryckte af Niclas Wankijf/... Åhr 1685', där den, utan varje angivande av författarens namn och utan sifferpaginering, återges under rubriken: 'Til ett Beslut föllier een Andelig Wijsa/ Där uti den Osahligha Ewigheten betracktadt blifwer. Mel. Lof/ Prijs/ ock Tack skee tig O Fader käre etc.'. Texten hos Brask sammanfaller med det här följda psalmtryckets utom i rad 16, där *wuxit* står i st. f. *warit,* om man i övrigt bortser från den för Lucidor och även Brask betecknande radikala nystavningen, *kk* för *ck, ck* för *ch, kw* för *qw* etc., vilken dock, särskilt i Eberdts Clenodium 1690, beträffande denna psalm här och var fått göra sig gällande av misstag vid sidan av de konservativare stavningsregler, som annars följas i trycken. Det är uppenbart, att man användt som förlaga texten hos Brask eller samma (nu okända) grundtext som han.

Traditionen tillskriver Lucidor denna psalm såsom bearbetning av Rists 'O Ewigkeit/ Du Donner Wohrt'. I 'Korta berättelser och anmärkningar om Swenska Psalm-Boken öfwersedd, förbättrad och tryckter 1694; dock nödtorfteligen förbättrad 1695; Efterkommandom til wälment nöje och skyllig tiänst i penno fattade af Ol. Joh. Broman i Valesheim 1728' (handskr. tillhörig Gestrike-Helsinge nation i Uppsala) uppges Rist som »auctor» och Lucidor som »afsättiaren» till n:r 407 i G. Ps. B., d. v. s. vår psalm, i lektor Nils Wettersten Bengtssons 'Kort underrättelse om uphofsmännen til de Psalmer, som finnas uti wår kyrkiopsalmbok' (1729?, U.

B. handskr. *Nordin 15*) antecknas: »407 O Ewighet: är Joh. Rists ok Lucidors ok Petri Lagerlöfs på swänska», Plantin, De auctoribus hymnorum ecclesiæ sveo-gothicæ... II, Upps. 1730, s. 73 uppger: »N:o 407. *O Ewighet* etc. *O. E. du Donner-Wort* etc. Germ. Joh. Rist. Sveth., sensum magis quam verba imitatus, compos. Lucidor. Petr. Lagerlöf correxit», Högmarck, Psalmopœographia, Stockh. 1736, s. 117 har samma meddelande, att Lucidor översatt Rists psalm och Lagerlöf »förbettrat» den. Swedberg har i sin för övrigt otillförlitliga Lefwernebeskrifning ingen upplysning om psalmen, och professor Harald Wallerius, som antecknat författaren eller översättaren vid ett större antal psalmer i ett exemplar av 1697 års koralbok (U. B. *T. 165*), uppger blott: »Joh. Rist. Germ.», utan att således ange vare sig Lucidor eller någon annan som översättare.

Att den, som skrivit den svenska visan, utgått från och begagnat Rists psalm, kan icke betvivlas. Väl äro meter och strofform helt annorlunda och väl är bearbetningen fri, men hela tankegången, bilder och uttryckssätt äro så påfallande lika, att ett annat antagande är fullständigt uteslutet (se Rists text i Beckmans psalmhist. s. 898 f.). Sättet att fritt utnyttja sina mönster, blott taga uppslag och grepp och sedan mera självständigt omsätta dem är typiskt för L., som ock även annars i sina dikter visar sig känna Rist. 'Ristij Musikalisch Kreutz' har antecknats bland hans bokliga kvarlåtenskap (E. Wester, Samlaren 1898). Beckman hyser i sin psalmhistoria, s. 899, tvivel om L:s författarskap trots den samstämmiga traditionen. Han föres härtill på grund av det visserligen mycket påfallande förhållandet, att *O Ewigheet* förekommer varken i Luc. Int. (1685) eller i Hel. Bl. bland dess 'Andelige Wisor' (1688; företalet är daterat 1689). Det förra lilla trycket innehåller ju dock blott 3 av L:s andliga dikter, och Hel. Bl. rymmer ingalunda 'Alle de *Poetiske* Skrifter/ som författade blefne Af Lasse Johansson', såsom i titeln uppges. Som s. 3 ovan anförts, efterlyser Andersin 13 världsliga visor, av vilka en (n:r XIX) sedan påträffats, och av de andliga visorna i Hel. Bl. äro de två första defekta (här n:r I och II). Beckmans vidare anmärkning om språket såsom »mera mjukt och wårdat än hans (L:s) wanliga i hejdlös hänförelse utstötta kraftord» kan ej anses riktig. Det är L:s stil och språk i utpräglad mening, om än kanske något lugnare och mera dämpade än i den till tankeinnehåll, versbyggnad och även enskilda uttryckssätt samhöriga *O Syndig Man!* (n:r IV). Jfr Liedgren i anförda arbeten. Det finns således ingen anledning att med Beckman vilja överflytta bearbetningen till den korrekte Lagerlöf, men väl synes denne, som ju enligt traditionen 'förbättrat' psalmen, senare ha översett den i och för Swedbergs Ps. B. (n:r 477, G. Ps. B. n:r 407; N. Ps. B. n:r 463 efter bearbetning av Wallin), där han betecknande nog bl. a. ändrat den typiskt Lucidoriska motsatsen i r. 28 »Ett Ögn'bleeks skratt en ewigh Qwijde-Tåår» till det opersonliga och släta »En syndig lust ett ewigt samwets sår».

Efter Liedgrens ovannämnda upptäckt av psalmen i Petrus Brasks övers. av Baptistas evighetsbetraktelser (1685) och hans utredning i cit. arbeten kan även Brask tänkas komma ifråga som översättare, då dikten ej förekommer i Luc. Int. av samma år och ej i Hel. Bl. samt då Brask ej här utsatt L:s namn i olikhet med vad fallet var beträffande *O Syndig Man,* varmed han, på samma sätt som här med *O Ewigheet,* gett en kraftfull avslutning på sin övers. av de la Serre's 'Söte Döds Tankar' (se ovan s. 63). Företalet till den senare skriften är emellertid daterat 'Stockholm den 13 Aug. Åhr 1685', och Luc. Int. med L:s nämnda psalm och L. såsom angiven författare kunde således redan nått allmänheten, varför utsättandet av auktorns namn här vore högst påkallat. Den i 'Söte Döds Tankar' efter *O Syndig Man* förekommande Lucidorsdikten från 1673, »MEnniskia tänck hwem du äst', anges däremot ej direkt såsom Lucidors (ovan s. 63). Och tidens litterära vanor fordrade ej sådan samvetsgrannhet vid användandet av andras alster, allra minst i sådant sammanhang och sådan användning till uppbyggelse som här. Psalmen kan ej heller, såsom Liedgren i Bibelforskaren frestats att tro, genom mera speciella överensstämmelser anses såsom någon versifierad sammanfattning och direkt gjord poetisk tillämpning av Baptistas föregående retoriskt formade evighetsmeditationer, som ju därtill betrakta och skildra ej blott 'Helfwetetz' utan ock 'Paradijsetz eller Himmelens Ewigheet' och som därigenom och även annars i detaljer har större släktskap med *O Syndig Man* än med denna andliga visan (se anm. under n:r IV ovan s. 66 ff.). Den utgår, som nämnts, från Rists 'O Ewigkeit', och även Rists psalm är ingalunda att anse såsom mera påverkad av Baptistas uttryckssätt och tankar än av den synnerligen talrika mängd andra lyriska prosameditationer, som gåvo gemensamma ord, bilder och tankar åt tidens många andliga visor om himmelens och helvetets evighet. Psalmens då i svensk dikt mycket sällsynta strof- och meterform är densamma som i 'O Syndig Man' och även, förutom tankeinnehållet i stort, enskilda grepp och uttryck, såsom t. ex. r. 3 *En tijd föruthan tijdh:* 54: 29 *En Tjd förutan Tjder,* r. 4 *at iagh där hignar wijdh:* 53: 12 *O meer än hijslig längd,* r. 8 *Til ewig tijdh förloßning aldrig gier:* 54: 39 *Hwar aldrig nånsin fins förlosningz hopp,* r. 9-12 *Ewigheet! för digh mit Hierta bäfwar/ När i dit diup iag med min Tanckar swäfwar/ Och grundar på then Pijna där stedz är/ Som dödar alt/ men intet Lijff affskiär:* 54: 41-44 *Ryys/ hisna/ skiälf/ bäf/ darra . . . . . min Tankar stigen neder Til Afgrundz Djup/ och seen hwad Kwal ther är Som fräter alt/ men ingen Ting förtär,* r. 30-31 *Tänck ingalund/ dijn Lust kan ewigt wahra/ Som lijk en Ström skiött fahr och hastar bort:* 53: 18 *Hwad är tin Lust? en Ström som fast* (i Brasks Lucidorstext: *skiött*) *bortrinner,* r. 37-40 *Wakn' opp/ min Siäl/ lät Syndasömpnen fahra/ Tagh digh i tijdh . . . til wahra! I dagh . . . sann . . . Bättring gör/ Ty öpen står nu Ewighetens Dör:* 52: 1-4 *O Syndig Man! . . . I Syndsens Sömpn . . . ligger/ Waak* (i Brasks Lucidors-

text: *wakn*') *och stat up! See til! thet är hög Tijd*/ *Ty ännu wil tin GUd tig wara blijd.* — Uppenbarligen är psalmen ett barn av L:s inspiration och stil, men just de påpekade slående likheterna kunna, såsom Liedgren framhåller, tyda på att dikten vore »ett arbete ur Lucidors skola», en av Brask medvetet skapad repris av 'O Syndig Man', då ju Brask även annars visar sig så växt in i L:s stil och personliga temperament, att hans diktning ofta blir ett eko, ett gengångarskap till ord och tankar och färg av mästarens, varför det kunde vara begripligt, att även 'O Ewigheet!' av traditionen tillagts Lucidor. Ingenting synes hindra tänkbarheten av Brasks författarskap till vår psalm, men då L. av en enhällig gammal tradition uppges såsom författaren, då hans mörka ande i hela hans övriga andliga diktning sysslat med livets intighet, dödens visshet och evighetens längd, då han i 'O Syndig Man!' ställt himmel och helvete emot varandra i ord, bilder och versform, som vi i äkta form finna åter i avgrundsskildringarna i 'O Ewigheet', vilken dessutom måste anses påverkad av ett av hans poetiska mönster, Rist, måste ytterligare skäl mot L:s auktorskap framföras, för att man skall synas befogad att utesluta psalmen ur hans samlade skrifter, även om ett frågetecken må vara sakligt berättigat och Brask såsom författare en icke osannolik möjlighet. Härtill må läggas, att Brask mycket väl kan ha haft i sin ägo Lucidorsmanuskriptet till 'O Ewigheet!' lika väl som till 'O Syndig Man!' (se ovan under n:r IV s. 64) och att denna omständighet i någon mån kan förklara, varför psalmen ej kom med i de utvalda Lucida Intervalla, vilkas utgivare man för övrigt ej med bestämdhet känner, och därför ej heller i Helicons Blomster. Man hade ej tillgång till texten. Även i övrigt var Brask tydligen en samlare av Lucidorsdikter och väl förtrogen med hans författarskap, långt innan Helicons Blomster utkommit.

4 *Din hogkomst* hågkomsten av, tanken på dig. *higsnar* 'hisnar, häpnar, ryser'; ä. nsv. 'hixna' rätt vanligt, se Dahlgrens Glossarium; hos L. 206: 14 »hijskna», annars syns genomgående »hi(j)sna»: 54: 41 »hisna» (Brask: 'hijsna'), 122: 19 »hijsnar», 283: 54 »hijßna», 298: 105 »hißna». 10-12 *När i dit diup iag med min Tanckar swäfwar* etc., se anm. till 54: 42-44. *grundar på* tänker på, begrundar. *Som dödar alt . . . affskiär*, jfr anm. till 54: 40.

13-16 Samma bilder för att beteckna evighetens längd återfinnas hos Rist i 5:te strofen: »Stern, der Himmel hegt», »Laub, das Erdreich trägt»; även i Rists 'Vierte Höllenlied': 'Ich wil für allen Dingen Vergessen dieser Zeit', som även annars har beröringspunkter med 'O Ewigheet!' (Neuer himlischer Lieder sonderbahres Buch, Lüneburg 1651, s. 292), och hos Jeremias Drexelius, 'De æternitate considerationes', Col. Agr. 1629, s. 178: »Nam hoc habet ÆTERNITAS, integra est quidquid inde demas, demantur tot anni, quot sunt stellæ coeli, guttæ maris, arenæ granula, folia arborum, terræ gramina, adhuc tota est. Addantur tot, non erit maior». Härpå citeras en mängd författare, som på olika sätt i översvinnliga

bilder sökt ge en föreställning om evighetens längd och kvalens fullhet.
19 *nyas* 'förnyas'; Rist: »(Die Zeit) fänget stets vom neuen an», de la Serre's (Brasks) 'Tankar om Ewigheten' (1685) s. 226 med cit. från Augustinus: »De skola fulleligen lefwa mitt uti sijn Pijno/ de skola altijd warda å nyo födde uti sit straff/ ock aldrig någonsin döö».
21-24 *mon ... wara* 'är (icke)'; sådan omskrivning med 'mon' och infin. för pres. är vanlig i ä. nsv., men nog redan då med färg av arkaiserande, folklig stil. *Den* Som. *lär'* '(lär, lärer,) kommer att', såsom ofta. *af fritt modh* av fri vilja, med berådt mod.
27-28 *En Tijmas brott: ett ewigt Straff, Ett Ögn'bleeks skratt: en ewigh Qwijde-Tåår,* motsatser, som möta t. ex. hos Rist: »kurtze Sünden»: »lange Pein», hos de la Serre (Brask), 'Tankar om Ewigheten' s. 248: »Een Ögnemåhns Lust beröfwar eder een Ewig Härligheet/ ock störter eder uti en Afgrunds-Putt full med Pijno ock Wärk», Baptista (Brask) a. arb. s. 22: »Uppå detta ögnebleckz-Lifwet/ O Menniskia/ hänger det Ewiga Lifwet/ ock den Eviga Döden» och s. 52 (Betänk:) »den Timmeliga Glädien/ det Ewiga Lijdandet», Drexelius a. arb. s. 178: »Peccati voluptas omnis brevis et hilaris est cantiuncula, sed longissimum habet et tristissimum epiphonema, tormentum ÆTERNUM: O Æternitas!»
33-36 *Så länge Gudh äs Gudh* etc., alldeles samma formulering hos Rist i 11:te strofen: »So lang ein GOtt im Himmel lebt» etc., även i hans ovan cit. 'Vierte Höllenlied' str. 11: »So lang ein Gott wird bleiben Der alles ja vermag/ So lange wird auch treiben Der Sünder seine Klag», Baptista (Brask) a. arb. s. 16: »Så länge Gud är Gud/ så länge skole de Sahlige/ Sahlige/ ock de fördömbde/ fördömbde wara», Drexelius a. arb. s. 15: »quam diu Deus erit Deus, tamdiu beati erunt beati ..., tamdiu damnati infandum ardebunt» och s. 179: »quam diu Deus erit, tamdiu damnatos puniet». — *mon blifwa* skall bliva.
42-44 *swijklig* 'svekfulla, falska'; 104: 91 »Swijklige Wärldens», 338: 33 »swijklige *Mercur*», fsv. svikliker. *blinda* 'blända, förblinda, göra blind'; även 273: 147. *platt* alldeles, helt och hållet.

KOMMENTAR

TILL

ANDRA BOKEN

BRÖLOPS-SKRIFTER, GRAF-SKRIFTER OCH LYCK-ÖNSKNINGAR

LUCIDORS TILLFÄLLIGHETDIKTER.

Lucidors förste utgivare Joh. Andersin har i Helicons Blomster, som utgavs 1689 (tryckår 1688), uppdelat tillfällighetsdikterna i tre inom sig såvidt möjligt kronologiskt ordnade avdelningar, 'Brölops-Skrifter', 'Lyck-Önskningar', 'Graf-Skrifter'. Flera av dem medge dock ingen säker datering ens för utgivaren. Bröllopsdikten *Jungitur (O faustum) Tritonia* etc. (här n:r LXVIII s. 415) har sålunda Andersin funnit »ibland *Authoris concepter* men uthan Titul» och därför placerat den sist i sin grupp. *Bind-Brew på Margaretæ Dag* (n:r LXX s. 422) är likaledes odaterbart och har också ställts sist bland 'lyckönskningarna'. Beträffande gravskrifterna *Then Tidh som wij förslita* (n:r LXVI s. 405, över en hustru Thilman) och *Was sind diese Zeiten* (n:r LXVII s. 409, över en Lützau) har Andersin antecknat, att de funnits »utan någon Titul», men han har av deras placering i Hel. Bl. att döma dock ansett sig kunna datera dem åtminstone så till vida, att han givit den förstnämnda plats mellan griftkvädena över Anna Hedwig Örensted den 8 dec. 1672 och Hans Sadewasser den 13 mars 1673 och den senare mellan Marca Christiana Oxenstiernas »Tugend-Ruhm» den 24 maj 1674 och 'Klage Rijm' över Jacob Brandberg den 11 aug. 1674. Under tryckningen av Hel. Bl. har utg. tydligen kommit över ännu ett par av poetens vidt kringströdde och svårsamlade dikter, varför de meddelas i ett 'Anhang' efter alla de övriga tillfällighetsskrifterna, nämligen 'Lykönskande Klag-Rim' den 11 jan. 1671 till Byrje Carlberg (här n:r XIII s. 139) och 'Mälare *Nymphers Chor*' (LXIX s. 488), en »Brölops-Skrift hwartil ingen Titul» finnes, enligt Andersins anteckning.

Alldeles samma indelning uppvisar det obetydliga och för övrigt ofullständiga omtrycket av tillfällighetsdikterna i Hel. Bl., som utkom 1835-36 i Göteborg på A. Bonniers förlag, och P. Hansellis 'Samlade vitterhetsarbeten av Lasse Johanson, Lucidor den olycklige', Uppsala 1869. I denna upplaga ha de många tillfällighetsdikterna sammanförts såvidt möjligt kronologiskt i en enda serie som en Andra bok, till vilken i slutet fogats dikter av denna art, vilka ej alls med någon säkerhet kunnat dateras.

Hansellis uppl. är ett egentligen blott med avseende på stor begynnelsebokstav och interpunktion normaliserat men dock i övrigt ur särskilt språkvetenskaplig synpunkt ej fullt tillförlitligt och tillfredsställande omtryck av Hel. Bl. Hanselli har dock utökat L:s litterära kvarlåtenskap utöver Hel. Bl. med *Nys när Frigga satt i bade* (se ovan s. 53 f.), *O Ewigheet* etc. (se ovan s. 56 och 76 ff.) samt med 'Önske-Rijm' till Esbiörn Reuterkrantz och Christina Creutz den 9 juli 1673 (här n:r LII s. 334). Beträffande L:s världs-

liga och andliga visor har även utg. av föreliggande uppl., i saknad av originalmanuskript eller äldre tryck, i allmänhet följt Andersins text, med vissa undantag, varom se ovan s. 3, 7, 56 ff. samt anm. till visan n:r XIX s. 53 f. och till de andliga visorna n:r IV—VII s. 63 ff. Vad åter angår tillfällighetsdikterna, har jag visserligen ej heller till dem kunnat finna något L:s egenhändiga manuskript men väl en hel mängd tryck, som särskilt utgivits för de högtidliga tillfällen, som dikterna avse att celebrera, sålunda tillkomna under skaldens livstid och efter hans manuskript. Omkring hälften av de i Hel. Bl. meddelade dikterna av detta slag ha återfunnits i sådana originaltryck, vilka också följts till alla delar vid textgestaltningen. I anmärkningarna under varje dikt meddelas, huruvida ett sådant äldre tryck eller texten i Hel. Bl. varit förlaga. Utifrån sina utgivningsprinciper klandrar Atterbom Lucidors förste utgivare för »den troget bibehållna förvildningen af orthographi och interpunctering», fastän den visserligen samtidigt gåve »en desto åskådligare bild af författarens brådstörtande och granskningslösa skrifsätt» (Sv. siare och skalder II (1843) s. 184). Denna 'förvildning' har på grund av de många skilda förlagorna i denna uppl. tagit än större proportioner. För de partier, där Andersins text ej följes, anföras i anmärkningarna under varje dikt de Andersinska läsarter och övriga avvikelser, som kunna synas ha något intresse ur innehållets eller språkets synpunkt. I allmänhet ligger dock skillnaden mellan originaltrycken och omtrycken av dem i Hel. Bl. på det ortografiska området.

På titelbladet till Hel. Bl. (se det till titelplansch för denna uppl. avsedda omtrycket därav) uppger Andersin, att diktverket innehåller »alle de *Poëti*ske Skrifter / Som författade blefne Af Lasse Johanson». Så är dock icke förhållandet. Andersin synes väl hava varit L:s umgängesvän. I en inlaga till konungen med anledning av utgivandet av Hel. Bl. 1689, där ock det ryktbara 'Gilliare Kwaal' beredts rum, talar överståthållaren Chr. Gyllenstierna om emellan Andersin och Lasse Johanson under den senares livstid »förplägat umgiänge». Men även för en så närstående måste det under dåvarande förhållanden hava mött stora svårigheter att 14 år efter skaldens död för en uppl. samla »*Helicons* oförwißneliga Blomster/ Som tillförnde Tidh effter annan blifwit uthströdde medelst den berömmelige Swenska *Poëten*», såsom O. Wexionius säger i sin Hel. Bl. inledande hyllningsdikt till utgivaren för hans »idkesamma och lyckelige Sammanhämptning» av dessa dikter. I sin ansökan till konungen om privilegium på verket, som beviljades den 23 mars 1688, upplyser ock Andersin, att han »icke uthan möda och beswär hafwer colligerat... then olyckelige Lucidors serdeles kunnoge skrifter», »af hwilka dee flereste intet och een deel alleenast styckewijs af trycket uthgångne äre». I sin cit. äredikt betygar även Wexionius Andersins oförtrutna möda, i det han »som een *Alchymist* giort samnat Gull af det man Stycke-wijs och särskilt effter-lette i byn». Angående visorna har resultatet av Andersins möda, såsom vi sett (ovan t. ex. s. 3 och 56), blivit beklagligen magert. Många ha alls icke kommit med och andra i ofullständigt skick. Även

angående tillfällighetsdikterna, som dock, åtminstone till största delen, förelegat i tryck från L:s livstid i och för utdelning vid bröllopen, begravningarna och de andra högtidliga tillfällena, vilkas festlighet poeten bidragit till, ha tydligen ej alla funnit rum i Hel. Bl. Redan har nämnts L:s 'Önske-Rijm' till brudparet Reutercrantz-Creutz, vilket, förutom av stilen, även av den genomskinliga signaturen, L. D. O. = L(ucidor) D(en) O(lycklige), måste igenkännas som ett Lucidors kväde. Av olika skäl ha även några andra tillfällighetsdikter, som ej fått plats i Hel. Bl. och därför ej heller i Bonniers uppl. 1835-36 och Hansellis 1869, ansetts böra medtagas, n:r XIV, XVII, XXI, LII, LVIII, även om det i varje fall ej kan med absolut visshet avgöras, huruvida det är en Lucidors dikt.

Denna här föreliggande upplaga har velat följa principen att så nära som möjligt sluta sig till förlagan och troget återge den utan alla försök till normalisering av det ena eller andra slaget. I särskilt utpräglad grad har principen genomförts beträffande skaldens dikter på främmande språk, vilka avtryckts utan rättelser av någon art, även där uppenbara fel eller lapsus kunna tyckas föreligga. Det har synts utg. nödvändigt att så förfara, för att man må kunna få en föreställning om L:s språkliga förutsättningar, varvid man dock vid sitt omdöme om skaldens konst måste taga hänsyn dels till att hans språk, även då det gäller främmande tungomål, naturligtvis representerar ett äldre och därmed ur alla synpunkter mera outvecklat skede och dels och framför allt till boktryckarens och korrekturläsningens brister och slarv. Det gäller helt visst om många av dessa tillfällighetsdikter detsamma som om 'Gilliare Kwaal', om vilket vi i rättegångshandlingarna i målet angående detta kväde få veta, att det kom på trycket först kvällen före bröllopsdagen, blev färdigt först klockan 7 på aftonen högtidsdagen och att »hoon (d. v. s. brudskriften) waar ändå wåth, nyss tagen vthaf trycket», då på L:s anhållan studiosus antiquitatum hos Stiernhielm Johan Berg presenterade den i bröllopsgården. Man hade haft så brådtom, att man ej haft tid att taga reda på den höge brudgummens viktiga titlar och de gårdar, till vilka han skrev sig, varför boktryckaren Niklas Wankijf »badh hoonom giööra eenn hållensk titel»: »I kunna sättia een kårtt titell, effter dhet ähr hast om, och giööra kort om gådt». Det blev under sådana omständigheter icke mycken tid över för eftergranskning och korrekturläsning, varken för förf., om han ens ville eller brukade underkasta sig sådan, eller för boktryckaren, som för övrigt på den tiden spelade en ojämförligt mera betydande och avgörande roll än nu vid textgestaltningen både i det ena och andra avseendet. Och det är skilda boktryckare, som L. anlitat för sina dikter vid gravar och brudläger. Även vid själva författandet och nedskrivandet av dessa tillfällighetsalster måste L. tvivelsutan alltför ofta följa boktryckaren Wankijfs råd att »giööra kort om gådt» med granskningens möda, »effter dhet (var) hast om». Själv anser sig poeten synnerligen ofta böra anmäla detta förhållande med ett 'i hast', 'i högsta hast', 'hastigast', 'flygande hast'. Det är naturligt, att ett sådant tillkomstsätt och sådan brist på eftertänksam städning måste medföra språkliga och stilistiska självsvåldigheter och förlöpningar, som tyvärr för mången

skymt bort den fria, löpande fart, den personliga must och lidelsefulla energi, som hans djärva språk dock har. Givetvis har denna 'hast' vid författandet och publicerandet (tryckandet) menligt gått ut ej minst över dikterna på utländska språk. Av lätt insedda skäl har det ej kunnat komma i fråga att i kommentaren i dessa fall rätta eller anmärka de fel eller oegentligheter i språkligt avseende, vilka kunna anses föreligga även för L:s och hans samtids uppfattning och från den tidens språkvanor och uttryckssätt sett. L:s dikter på de sex främmande språken få sålunda för den sakförståndige tala för sig själva, sådana de föreligga, utan att utg. tilltror sig kunna bedöma, i vad mån bristerna äro att tillskriva Lucidor eller boktryckaren eller 'hasten', varmed de tillkommo. Samtiden betraktade honom »nästan som ett under» i lärdom och särskilt språkkunskap. I handlingarna för år 1669 angående målet om 'Gilliare Kwaal' upplyser L. själv, att han »nästförledne winter hadhe i Vpsala sigh vppehållit och dher studenterne i språåk informerat och som een annan professor tillståndh hafft att intimera». Den lärde Johannes Schefferus betygar i sin 'Svecia literata' (1680) om poeten, som aldrig kom att avlägga något akademiskt lärdomsprov utan alltid förblev en ograduerad student, att han var väl hemmastadd i nästan alla vetenskaper och konster (in omnibus fere scientiis artibusque ... non infeliciter versatus). Uppsalaprofessorn Petter Lagerlööf, ansedd språkman, metrisk lagstiftare och smakdomare, kallar L., enligt anteckningar efter hans föreläsningar över modersmålet (U. B. *Palmsk. 406*), »ett stoort *ingenium et poene aliquid monstri* (och nästan ett under), dy till hwad Språk han slog sig, gick det honom lyckeligen ann, serdeles war han fallen till Poesien», varefter han visserligen konstaterar hans språkliga vårdslöshet och bristande stilsmak.

Ur metrisk synpunkt förete L:s tillfällighetsdikter en enformig jambisk entonighet. Alexandrinen är fullständigt dominerande. Dess stela och klavbundna versschema och våldsamma rytm med regelmässig höjning på varannan stavelse, cesur och rim beröva till slut örat förmågan att märka även de hårdaste brott mot det naturliga talets ord- och satsaccent och inbjuda, ja, nödga till våldförande av språket i form av inkongruent accent och ordstympning. Den passade dessutom ej hans oroliga, obundna och lidelsestarka kynne, som först i lyrikens växlande och sångbara rytmer kunde få mera fritt personliga och egenartade uttryck; jfr ovan s. 8 f. Mot Stiernhielms metriskt antikiserande riktning synes L. ha ställt sig kylig, ja, avvisande. Ej ens en svensk hexameter eller ett svenskt distikon möter i hans rika alstring. Endast i de latinska dikterna eller diktpartierna använde han dessa metra. Detta är säkerligen ingen tillfällighet utan ett uttryck för hans ståndpunkt beträffande de moderna språkens natur och krav i versifikatoriskt avseende i förhållande till de antika.

Redan i inledningen till anmärkningarna över L:s världsliga visor, ovan s. 7 f., har framhållits, att skalden i sina tillfällighetsdikter i påfallande högre grad än i sin vislyrik påverkats av den stilförskämning, som i Europas olika kulturländer avlöste renässansens ursprungliga omedelbarhet och friskhet.

Man hade mistat förmågan att skapa nytt idéinnehåll, men man sökte skyla den inre tomheten genom att däröver breda marinismens yppiga flora av nästan parodiskt svulstiga ord, förkonstlade bilder, pikanta och oväntade formeffekter. De tekniska greppen hade blivit huvudsaken. Formen hade liksom löst sig från innehållet och blivit något för sig självt, diktens huvuduppgift och skaldens skötebarn. Ej minst i Tyskland fick denna riktning avancerade företrädare i den s. k. andra schlesiska skolans poeter med Daniel Casper von Lohenstein som huvudman. Det är fullt naturligt, att denna svulst och förkonstling skulle göra sig särskilt gällande, då den kallades till ersättare för inspirationen, som vägrat att infinna sig, d. v. s. i tillfällighetsdikterna till de för L. okända eller personligt fjärrstående, såväl i det bullrande skämtet vid brudlägret som ock och framför allt under ståten vid båren, då det gällde att brodera in granna och stolta bilder på den dödes livsväv. L. har i sådana fall lånat ej blott de gängse motiven och de konstrika och granna fraserna utan också i utsträckt grad tillägnat sig diktpartier eller t. o. m. hela dikter ur tidens hart när outtömliga förråd av bröllops- och gravskrifter, vilka ju i denna den litterära kommunismens tid ansågos nästan som samfälld egendom. Men ej sällan bryter dock även i tillfällighetsdikterna hans starka och egenartade personlighet igenom den påtagna modedräkten och tar sig individuellt färgade uttryck, särskilt då han vid en ung och oskyldig människas öppnade grav eller då döden grymt och upprörande brutit sönder ömmande familjeband får sjunga ut sin erfarenhet om livets fåfänglighet och brutalitet. Han var dock en verklig skald. Och vad som överhuvud uppbär och skänker intresse åt hans diktning och på samma gång till stor del förklarar stilens ojämnhet och språkdräktens självsvåld är hans motsatsfyllda och lidelsestarka temperament, hans dystert färgade, oförsonade och brutna humor, melankolien i det lössläppta skämtet, det djärva skämtet midt i tårarna och högtidligheten.

I Hel. Bl. intaga L:s andliga och världsliga visor ett mycket blygsamt rum såsom ett slags bihang till det vidlyftiga, ofta döda godset av tillfällighetsdikter. En blick i andra tidens diktböcker ger samma bild: de utan bestämt undervisande syfte eller utan bestämd yttre anledning diktade poemen bilda en liten, i ett hörn undanträngd hop. Tidens behov av tillfällighetsdikter var obegränsat, en mani. Hymeneer och nenier syntes vara lika nödvändiga ingredienser vid bröllop och begravningar som vinet och konfekten, och de voro ofta lika starka och kryddade som dessa. Föga anade väl L. och hans samtida, att det var genom visorna, de världsliga och andliga, och ej genom det lössläppta skämtet vid bröllopsbordet eller den pompösa lärdomen och de patetiska utropen och filosofiska harangerna vid båren, som Lucidor den olycklige skulle leva i litteraturhistorien. Bröllop och begravningar voro den tidens största och märkligaste festligheter, och de firades med en för oss nästan ofattbar pomp och ståt. Lika ofta som resultatlöst utfärdade regeringen sina överflödsförordningar, ej sällan på begäran av de olika stånden själva, vilka i eftertänksamma ögonblick funno den gängse tävlan mellan stånd och ståndsbröder i prakt och dyrbar yppighet alltför irriterande och betungande. Även

alster av skaldekonsten voro nödvändiga inslag i högtidligheterna, vilka poeter av alla slag, stora och små, berömda och obskyra, beställda och oanmanade, av vederbörande kända eller okända, nalkades utan att anse detta som en poesiens förnedring, lika litet som det kunde lända sångaren till skam, om han som lön fick motttga någon penninggåva. På L:s tid nådde denna diktning sin kulminationspunkt, och väldiga massor av brud- och gravskrifter gömmas ännu i våra bibliotek. L. var blott en poet bland de många, som skämtade i bröllopsgårdarna eller orerade i sorgehusen, men väl kanske den ryktbaraste. Ty det var tydligen särskilt uppskattat, ej minst inom de aristokratiska kretsarna, att till sin familjehögtid få ett kväde, som inledts med den konstrikt svassande titeln och under vilket den originelle poeten tecknat sin intressanta pseudonym.

73-78. I. *EHREN-FACKEL.* (Lyckönskningsdikt till *Joachim Lilienhoff*).

Efter Hel. Bl. — Hel Bl. och här r. 23 *Som:* läs *So.* Här r. 102 *Baur:* läs *Bauer*, r. 121 *Unserm:* läs *unserm.*

Bakom de hyperboliska uttrycken av beröm i tidens stil ligger dock tydligen en närmare kännedom om Lillienhoffs bana och karriär samt om hans verksamhet som ämbets- och handelsman. *Joachim Pötter* (r. 67 och 135), i Magnus Duræus likpredikan över honom $^{4}/_{6}$ 1676 (U. B.) kallad Jochim Potter, f. i Nyköping $^{8}/_{2}$ 1630 och son av handelsmannen därstädes Petter Potter och Elisabeth Danckwardt, 1642 sänd för handelsstudier till Holland, gick »i en Räken-Skola vthi Rotterdamb uppå halfft annat Åhrs Tijd», var i nära sju års tid anställd på borgmästaren i Amsterdam Lovis Tripp's handelskontor. Hemkommen 1651, blev han omedelbart kamrerare i generalkommerskollegium men vistades de följande åren mestadels utomlands i viktiga uppdrag, bl. a. 1655 i Danmark »för att genom skepps befraktande och flera anstalters vidtagande till krigsfolkets transport underhjälpa den företagna rustningen mot Polen»; tog avsked 1662 för att ägna sig åt sin vidsträckta handelsrörelse och blev borgare i Stockholm, 1663 kämnär, 1664 rådman samt 1665 kommissarie i förutnämnda kollegium, vilket allt han skötte jämte egen omfattande affärsverksamhet; år 1668 av magistraten och borgerskapet kallad till 'herredagsman' för sitt stånd, bidrog han kraftigt till inrättandet av Riksens ständers bank ur den Palmstruchska bankens spillror och ansågs för dess bestånd av adeln så nödvändig, att ståndet föranstaltade hans adlande $^{19}/_{9}$ 1668 till förtrytelse för borgarståndet, som sade sig i honom ha sin »compas», och d. 21 i samma månad valde honom till en av sina bankokommissarier. Kort därefter sattes myntverket, som då överlämnades till banken, under hans vård. Redlighet, nit, kunskap och driftighet utmärkte hans ämbetsförvaltning liksom hans enskilda affärsverksamhet. Efter att 1673 ha blivit assessor i kommerskollegium och samma år såsom kommerseråd ha deltagit i »den stoora ambassaden, som förskickades til Tzaren i Muskou» avled han $^{27}/_{2}$ 1676.

Gift 1665 med Petronella Lohe, dotter till handelsmannen i Stockholm Henric Lohe och Jacomina von der Plaëss. (Biogr. lex. VIII (1876); Anrep, Ättartaflor.)

Rubriken. *Director(i) der Handel und Wexel-Banco* avser väl Lillienhoffs ämbete såsom adelns bankokommissarie eller hans chefskap för myntverket. Pseudonymen *LILIO* Blumen Freundt, 'Lilius Blomstervännen', ordlek på namnet Lillienhoff.

1-18 Versmåttet utgöres av distika, hexameter växlande med pentameter, för övrigt hos L. även i gravskrifterna över Margareta Boye (s. 97) och över Figrelius (s. 370) samt i 'Bruhd-Fakla' till Christ. Gyllenstierna (s. 112) men annars ytterst ovanligt i tidens diktning. — L. framhåller, att Potter blivit adlad på grund av kunglig ynnest, fredlig duglighet och klokhet samt på grund av den rikedom och det guld, som han genom sin duktighet arbetat fram och gjort fruktbärande för sin stad och sitt land, alltså ett tredubbelt motiverat adelsskap: *Nobilitat virtus, Rex, aurum LILIA in aula* 'dygd, kung och guld adla liljorna i gården', d. v. s. göra Potter till Lillienhoff 'Liljegård' (lat. aula, ty. Hof; jfr r. 136 f. (han fick namnet) »Lilien-Hoff/ weil Er gleich Lilien blühet Im schönen Garten»). De följande tyska alexandrinerna behandla utförligt samma tema.

19-22 Poeten anser sig t. o. m. böra inleda sin dikt med en invokation till sångarguden *Febus* (Apollon) och de nio sånggudinnorna, *du drei gedritt'te Schaar,* att lämna sitt berg *Parnassos* för att biträda vid hyllningen.

23-28 *Fama* 'ryktet' har gjort Lillienhoff känd i öster och väster: se ovan om hans offentliga uppdrag utomlands, 1654 till Riga för att inrätta tullen där, till Holland samma år, 1655 till Danmark, 1656 med rikskanslern Erik Oxenstierna till Elbing i Preussen för att biträda vid avslutandet av traktaten därstädes, 1657 i offentliga ärenden till England. *Land Wo Boreas* ('nordanvinden') *regiert,* d. v. s. Sverige. (Das Land/) *daß* (= das 'som') *durch die tapffern Thaten Der Edlen Gothen .... sich furchtlich hat gemacht* etc., är Sverige; jfr 85: 89 »Im tapfern Goten Reich», 92: 1 »Nimfen hie im Goten-Reich», 179: 25 f. »Jupiter Gothicus», den svenske (gotiske, götiske) Jupiter i motsats mot »Jupiter Anglus», 415: 7 »Sproß der alten Goten Götter» (till en svensk krigare). Den gotiska sagan själv förtäljer, att folket utvandrat från ön 'Scandza'. På L:s tid betraktades denna berättelse om goternas utvandring från Sverige såsom ett oomstridt faktum men blev sedermera länge betvivlad för att nu återigen anses såsom vilande på historisk grund. I Sebast. Munsterus' (Sebastian Münsters) 'Cosmographia universalis' (Basel 1550), vilken L. för övrigt synes ha studerat, anföres t. ex. s. 839: »Gothi ... ex Suecia et Gothia egressi magnum fecerunt Romanis in Italia, Gallia et Hispania negocium; Gothi autem, qui in sua semper patria perstiterunt, Sueciæ regno adunati, unis legibus et sceptris semper paruerunt». Bakom L:s ord ligger den stolta, storsvenska föreställningskrets om vårt folks historiska betydelse, som redan hos Johannes

Magnus skjutit frodiga skott och sedan i Olof Rudbecks 'Atland' fick sitt både lärdaste och mest fantastiska uttryck. Uttrycket *der edlen Gothen* synes som en riktig översättning av benämningen på en av goterstammarna, visigoterna, d. v. s. ädelgoterna, men redan goternas förste historieskrivare, goten Jordanes, tolkade dock namnet som 'västgoter', vilket på L:s tid liksom långt in i vår säkerligen varit enda tolkningen (jfr ock 230: 12). *die das Haupt mit Füssen traten So vor die Welt beherscht* 'vilka trampade under fötterna (kuvade) det huvud, som förut härskat över världen', d. v. s. Rom, eller det romerska kejsarriket, som västgoter och östgoter (Alarik och Teoderik) underlade sig.

79 *Schwan* 'svan', här i bet. 'skald', såsom ofta, särskilt i den klassiska litteraturen, t. ex. Hor. Od. IV 2, 25 »cycnus Dircæus», svanen från Dirke (källan Dirke nära Thebe), d. v. s. Pindaros. Svanen var sångarguden Apollons älsklingsfågel, varför man tillade även honom sångens gåva, vilken enligt de gamles tro särskilt kort före fågelns död tog sig uttryck i sköna, klagande toner: jfr ännu 'svanesång'.

101-108 *Waldmar* 'vadmal', 'valmar' (Spegel Gloss. 1712 'Watmal, vulgo walmar, est pannus crassus et vulgaris'), av vilken senare form L. väl bildat den tyska, säkerligen i folketymologisk anslutning till *Wald* 'skog', såsom ett tyg för skogsbor, de okultiverade och rustika. — Sverige hade blivit en stormakt, och svenskarna ville ej längre gå klädda i sådant 'gement' tyg utan i stället importera siden och sammet etc., ty detta *giebt dem Käuffer Ehr* (r. 108), en åskådning, som är lika typiskt svensk som nationalekonomiskt betänklig.

111-114 Hade de importerade finare tygsorterna framför allt uppgiften att ge ett prydligt och respektingivande yttre (r. 108 och r. 114 *jen's dient uns aus zu putzen*), så äro ock de många och sköna vinerna, som handeln bringar oss, till landets utomordentliga nytta, *zum über grossen Nutzen des Landes*, ty de äro goda näringsmedel: *Dis ernehrt* (r. 114); jfr 20: 10 »(Bacchus Reeben Safft) giebt mir Krafft»; få betvivlade då vinets (och även brännvinets) utomordentliga näringsvärde, dess dygd att vara nästan ett livselexir.

117-119 *in dem güldnen Lande Des Wusten* (= wüsten) *Westen* 'i den vilda västerns gyllne land', d. v. s. Mellan- och Syd-Amerika, varifrån Spanien till att börja med hämtade rikligt med silver och guld. *bey Tagus Strande* 'vid stranden av Tagus', d. v. s. ungefär Portugal; lat. *Tagus*, spa. Tajo, portug. Tejo, på vars norra strand Lissabon ligger. Floden Tagus, med sina fruktbara stränder (det gamla Lusitania) och guldförande sand, tävlade i den klassiska litteraturen i ryktbarhet med Paktolos, den lydiska floden, som skänkte Kresus hans rikedomar. Ovidius 'Amores' I 15, 34 »Cedat et auriferi ripa benigna Tagi». Nu har floden få verkliga spår av sin gamla berömmelse, men denna lever länge kvar som poetisk fras i klassiskt påverkad dikt, varom Spegel i 'Guds Werk och Hwila' (1685) s. 107: ».... Men hwad skal iag nu skrifwa Om Flooden *Tago*? Ty mest hwar *Poet* wil läppia I honom och alt om hans Gyllne Wågar gläppa

Samt dyrebare Sand/ men ingen må mig skylla Om samma Saga kan hans tomma Pung ej fylla». Ännu Stagnelius i en imitation av Propertius (Bööks uppl. I s. 223) »Hon (naturen) Paktols flod och Tajos sand förgyller». *Calicut*, i äldre tider det vanliga (tyska) namnet på Calcutta, den första indiska hamn, som besökts av europeer, sedan gammalt centrum för Europas handel på det rika Indien.

79-81. II. *GIFTE-ROOS.* (Bröllopsdikt till *Thomas Pehrman* och *Margareta Nilsdotter.*)

Efter originaltrycket, U. B., 4to, titelsida + 3 sidors tryck. — I orig.-tr. står i rubriken *Brudlofft, Stockhom, Skaldkiar*, r. 16 *ba'*, r. 28 utan skiljetecken i slutet, vilket här rättats efter Hel. Bl. — Hel. Bl. har (mera) konsekvent genomfört stor begynnelsebokstav för subst., bindestreck mellan sammansättningar, t. ex. r. 52 *Tiger-Sinn'*, varförutom kan antecknas: rubriken *Brudlöfft-, ok* (orig.-tr. *ock ~ och ~ ok*), *sig(h)* (orig.-tr. *sihg ~ sigh*), r. 4 *Dagh· Ögnebleklik* r. 8 *Werldens* r. 36 *lemnar* r. 46 *Örnegotes* r. 57 *bedröfwat* r. 60 *Pust;* r. 71 *Nöd-wårn* (osäkert).

Thomas Pehrman, f. 1639, handelsman i Stockholm och 1692 rådman därstädes, d. 1694; år 1668 gift med *Margareta Nilsdotter (Hällberg)*, d. 1695, dotter av lärftskrämaren i Stockholm Nils Jonsson (se n:r LIV s. 342) och Brita Michaelsdotter. Släkten Pehrman stammar från Perno by i Perno socken i Finland, varifrån bondesönerna Jost, Henrik och Thomas togo namnet och i medlet av 1600-talet inflyttade till Stockholm. Thomas Pehrman åtnjöt högt anseende. Av hans barn blevo Hans och Isak adlade under namnet Olivecrona. (Anrep, Ättartaflor; Svenska ättartal (1890) s. 319; Svensk släktkalender (1913) s. 850.)

L:s bröllopskväde har ej blott till idé och uppslag utan ställvis ordagrant utnyttjats i en brudskrift, översänd från Uppsala till Stockholm, utan förf. eller signatur och tryckort, 'Fägne-Ordh/ Vppå Den Ähreborne och Wälachtbare H. Johan Lohrmans, Så och Dygdfäst/ Skönprislige och Kyksinte Möö J. Elisabeth Wolkers Brudlofft(!) och Heders-dagh som i Stockholm den 1 Septemb. Åhr 1672. Fijrades/ öffwersändne från Vpsala' (U. B.). Redan L:s svassande titel synes ha tilltalat förf. I övrigt är det de bombastiska partierna, såsom de om de 'sötqväliande qwaalen' och de 'astljungande ögonen' (r. 25 ff.), och de på samma gång bombastiska och realistiska om äktenskapets härliga håvor (r. 33 ff.), som slagit särskilt an på denne och L:s många andra imitatorer på hymeneens område.

Rubriken. *Dygdfäst* 'dygdfast, dygdig'; ty. tugendfest. *Brudlöfft* 'bröllop'; jfr 109 rubr. »Brudhlöfftes-Dagh», 121 rubr. »Bruhd-Löfts Dahg», 163 rubr. »Bruudlöfftes dahg» samt 160 rubr. »Bröllops- och Heders dagh»; Hel. Bl. har »Brudlöfft-» mot originaltryckets »Brudlofft», där *-o-* för *-ö-* väl troligast får anses som tryckfel; mlt. brûtloft (brûtluft, brueloft), holl. bruiloft, mht. brûtlouft, ä. ty. Brautlauft (som sedan fått vika

för Brautlauf och detta i sin tur för Hochzeit), alla med samma bet. som det utan *t*-suffix avledda fsv. bryllop, bruþlöp etc., isl. brúðhlaup, da. bryllup, nsv. bröllop; säkerligen av ('brud' och) stammen i 'löpa' (alltså 'brudlöpning', 'högtidlig brudfärd', se Hellquist, Svensk etymol. ordb. s. 68) men av L. tvivelsutan sammanställt med (brud och) 'löfte', alltså den dag, då bruden ger sitt löfte till brudgummen. *Asthold* 'Kärleksvännen, Kvinnodyrkaren'; av (isl.) ast 'kärlek' (jfr anm. till 30: 35 »Astrild», r. 27 »Ast-Ljungand'», 127: 185 »Asteld») och ty. hold, sv. huld; jfr en sådan pseudonym som 'Valerius Waffenhold' under ett griftkväde 1671 över krigaren Arvid Wittenberg (U. B.), 'Singhold' (Sångvännen) såsom namn på sångarguden Apollon i Siegmund von Birkens och Philipp von Zesens försök att nationalisera de antika gudarna, 'Floridan der Blumenhold' (jfr »Lilio Blumen Freundt» s. 73 rubr.) såsom von Birkens namn i Blumenorden an der Pegnitz. *Skaldkiär* 'Skaldevännen'; dubbelnamn till »Asthold», jfr 'Skogekär Bergbo' (Gustaf Rosenhane); båda pseudonymerna alltså 'Vännen av kärlek och skaldskap', 'Veneris et Apollinis amator': jfr 178 rubr. »Art.(-is) & Mart.(-is) Stud.(-iosus)» och 191 rubr. »A(rtis) e(t) M(artis) A(mator)». — Lucidor-Asthold vill i dikten skildra äktenskapets lycksalighet, liksom signaturen Donath Taalman vid en A. L. Åkerbloms bröllop 1672 i 'Den himmelske legaten Mercurii tidender till Misogamos', d. v. s. äktenskapshataren, varnar den löske ungkarlen att fortsätta sitt olyckliga liv, eller liksom Torsten Rudeen i det säkerligen från L:s dikt utgående 'Giftkärs och Astgrams samtaal' vid prof. Hermelins och jungfru Behms bröllop den 9 sept. 1689 låter den »pigge och qvicke» 'Giftkär' med värme och framgång söka övertala 'Astgram', som var »tankfull, suur och grätt på läppan beet», att sluta upp »att haata qvinnonamn och theras sällskap fly» (Hanselli VIII s. 221). Såsom Astgram 'kärlekshataren' tecknar sig Stiernhielm under 'Harm-Skrift öfwer den hängde Astrild'. — *den olycklike:* ett passande epitet för en Asthold, som blott i fantasien får sjunga om äktenskapets och hemlivets härligheter, även om benämningen ej får tagas alltför sentimentalt.

1-20 Liksom förf. till 'Brölopps-Beswärs Ihugkommelse' börjar sin dikt med en skildring av vårens sjudande liv, då blommor, djur och människor »uptändes af älskog», intygande den stora sanningen, att »alting bestrider Lilla *Cupido*», så inleder L., 'Asthold', sitt brudkväde om äktenskapets sällhet med en hyllning till den allsmäktiga kärleken, vars makt och uppgift hos honom här får kosmogonisk vidd och karaktär, såsom icke hos någon svensk poet före honom. L. återvänder sedermera gång på gång till ämnet, och hela raden av svenska poeter följer honom, ofta med formuleringar, som direkt stamma från hans 'Gifte-Roos' eller andra bröllopsskrifter. Temat om kärlekens makt i naturen var ju flitigt utnyttjat i renässansens erotiska lyrik (jfr anm. till 3: 17-19), och redan Wivallius konstaterar i visan 'Gierna thet skeer, fast man är wredh': »Röön mig een vrå, ther iag kan stå, at kierleek eij hittas må. Skulle man omgå wildiur och

så sampt andra foglar små, han finner på fiskar som gå i haffzens diup, stoora och små.» Samma tankar och nästan samma ord möta i hans 'Amor han kan'. (Andra exempel se Castrén, Stormaktstidens diktn. s. 118 f.) Men allra flitigast spinner man på temat i bröllopsskrifterna, särskilt sedan man, vad Sverige beträffar, genom L. fått den kosmologiska fundamenteringen för satsen om kärlekens roll i världsalltet, i den döda såväl som den levande naturen. — I utländsk renässansdikt användes motivet överallt (Castrén a. arb. s. 119). I Guarinis 'Il pastor fido', akt I, håller Linco en lång monolog om kärlekens allmakt, som bevisas med exempel från himmel, jord och hav: »So ist die gantze Welt ein starck verliebtes Heer» (Hofmanswaldau's övers.). Gärna drog man i detta sammanhang fram den från de grekiska filosoferna, peripatetikerna och stoikerna, hämtade och då med iver (även av L.) drivna läran om människan såsom en mikrokosm, 'en värld i smått', »then lilla Wärd» (277: 7), 'die kleine Welt,' som inom sitt väsens trånga gränser dock utgör en sammanfattning av allt tillvarande i makrokosmos, »then stora Wärden» (277: 8), världsalltet, som Opitz å andra sidan kallar 'der grosse Mensch'. Då nu makrokosmos för sitt bestånd helt bygger på kärleken, *at giftas är en Ting som Werlden ey kan mista* (r. 1 och r. 19), hur skulle då mikrokosmos, människan, kunna undandraga sig hans välde, *hwi skulle Menniskian sigh icke wilia giffta* (r. 17)? Särskilt vid ett bröllop om våren kunde ämnet tacksamt behandlas. »Sol sich der Mensch, die kleine Welt, Jetzt nicht auff süsse Heyraht lencken? Muß doch das prächtige Gezelt Der grossen nur an Liebe dencken? Der Mensch, ein Außug dieser Welt, Wird vieler Schuld entledigt bleiben, Wenn er sich dem gemeß verhelt Was Lufft, See, Erd vnd Himmel treiben» (Simon Dach i 'Orbis ad exemplum se quoque formet homo,' i Heinrich Alberts 'Arien' I n:r 16 (1638), Neudruck, Halle 1883, s. 19). Dachs lärjunge i Königsbergska skaldekretsen Johann Röling sjunger i 'Brauttantz' (d. 6 maj 1664): »Wenn voraus dieß Rund der Erden Wieder anfängt frisch zu werden, Macht er, daß die kleine Welt Sich der grossen ähnlich stellt» (H. Österley i Schnorrs Archiv für Litt.-Gesch. Bd 8, Leipzig 1879). C(hristoph) W(ilkau) skildrar i en bröllopsdikt d. 28 april 1643, hur allt fröjdas och söker maka, solen förmäler sig med jorden (jfr r. 3 f.), djuren para sig: »Solte dann der Mensch nicht lieben!» (Alberts 'Arien' IV n:r 14, Neudruck s. 201; jfr r. 17 f.). Paul Fleming kommer i sin 'Früelings-Hochzeitzgedichte' maj 1631 L:s uttryck här så nära, att man nödgas förutsätta, att L. — här som ej sällan annars — direkt tagit intryck från den förträfflige tyske poeten ('Poetische Wälder' III n:r 2, Lappenbergs uppl. s. 58 f.). Men särskilt ofta drives satsen om den kosmologiska kärleken av mästaren Opitz, som tvivelsutan är L:s liksom så många andras huvudkälla både i detta och många andra avseenden. I epigrammet 'Perieram nisi periissem', för övrigt efter Owen, konstaterar han »Ohn jhre (der Liebe) Werck die Welt gar nicht bestehen kan, Wer nicht verderbet wird durch Liebe, der verdirbet» (jfr r. 1 f. och r. 19), och den

poetiskt vetenskapliga grunden för tesen ger han i ett bröllopskväde — förmodligen efter holländsk källa — till Bernhard Wilhelm Nüssler (Opera, Bresslau 1690, s. 90):

Die Lieb' hat erstlich Gott gerührt/
Daß er der Dinge Grund vollführt;
Sie ist es die den Bau der Welt
Vor allem brechen frey behält;
Sie pflegt die Sternen zu bewegen/
Daß sie den Elementen nicht
Versagen ihrer Schönheit Liecht;
Das Feuer pflegt die Lufft zu regen
Durch Hitz auff ihren Angetrieb/
Die Lufft hat dann das Wasser lieb/
Das Wasser das bewegt die Erden;
Und wiederumb die Wässer werden
Gezogen von der Erden Klufft/
Das Wasser zeucht die Lufft zusammen/
Das Feuer wird mit seinen Flammen
Verzogen in die kühle Lufft.

Med ett ord: intet undandrager sig kärlekens välde. »Omnia vincit Amor: et nos cedamus Amori» (Vergilius' Ecloga X 69).
3-10 *Foebus* 'Febus', solguden, här personifikation för solen. *fruchtbaar* fruktsam, befruktad, havande. *föder Hwar medh* 'föder det (allt), varmed'. *hwad lifnad haar* 'allt som liv har'; även 422: 26 »Lijfnadz-Root» men 139: 4 »Lefnad»; *-i-* väl genom arkaisering eller anslutning till det synonyma 'lif': jfr anm. till 3: 14 »lifwa» och 124: 77 »liwnar»; Columbus' 'Bibl. Werld' III (1674) »alt Lijfs och Lefnads Nöije», Stiernhielms Herc. 71 »alt hwad här lefnat och lijf har», Spegel, 'Guds werk och Hwila' s. 176 (1685; jfr även ur innehållssynpunkt) »Ty Soolen är then Siäl theraf all Jord har Ljfnad/ All Creatur sin Lust/ och alla Örter trjfnad». *göder*: komma eller punkt i radslutet uteglömt. *Trän* 'träd'; se anm. till 33: 24. *bär* frambringar, framföder. *För* 'för — skull, till näring för'; så uppehåller kärleken genom sina frukter hela världens liv och den alltjämt skeende växlingen och förnyelsen, ett stående tema. *spake* tama. *Orm- ok Maskar:* jfr anm. till 56: 11-12 och 65: 99. *Ohyror*: här väl såsom sammanfattande benämning på olika slags skadliga skridfän, kräldjur och insekter; »Gräsmatkar och Ohyror äta up Jordenes Gröda» (Fernander, Theatr. trag. ebrios. (1695) s. 462.); Broman har i 'Glysisvallur' (Hægermarks utdrag, Upps. 1900, s. 163) ett kap. 'Om Insecter eller Ohyror och Kräk'. *Bijr* 'bi, bin'; säregen pluralform. — Beträffande L:s formulering av satsen om solens och jordens giftermål och dess världsfamnande följder bör antecknas ett par mera speciella fall till jämförelse. I 'Auf eines v.

Grünental Leichbestattung' skriver Fleming (Poet. Wälder II n:r 2, Lappenbergs uppl. s. 37):

Itzt, wenn die Schoß der Erden
von einer manbarn Luft geschwängert pflegt zu werden,
gebiert manch schönes Kind;

Ännu närmare kommer L. Fleming i dennes ovan cit. 'Früelings-Hochzeitsgedichte' från 1631 (v. 129 ff.):

Der hohe Himmel liebt die tiefe Schoß der Erden,
mit ihr und mit der See muß Luft vermählet werden,
die beide schwängert itzt. Diß macht der Liebe Band,
daß allzeit Tag und Nacht so bleiben im Bestand
und wechseln friedlich umb.

I ovan cit. dikt 'Orbis ad exemplum se quoque formet homo' sjunger också Dach om solens och jordens förmälning, om hur »der (Himmel) sich herab in jhren Schoß Durch einen warmen Regen machet Vnd schwängert jhren dürren Kloß» etc. Och i den Dach's dikt, som i Alberts 'Arien' (I 17, Neudruck s. 20) fått titeln 'Veris tempore fervet Hymen', lyder str. 2: »Der Himmel kömpt zur Erden, Erwärmt vnd macht sie nass, Drumb muß sie schwanger werden, Gebühret Laub vnd Graß», en formulering, vars likhet med L:s skulle frappera ännu mera, om motivet icke vore så allmänt. Jfr ock Wilkau, cit. st.: »Auch die Sonn das Erdreich liebet, Weil sie durch die Strahlen giebet In der grünen Meyen-Zeit Feld- vnd Wäldern Fruchtbarkeit, Daß auff dieser weiten Erden Alle Thier vermählet werden, Vnd sich, wie der Tauben Schaar, Zwey vnd zwei zusammen paar» (jfr r. 13 f.).

11-12 Om vattnets kretslopp såsom en följd av 'sjöns' och 'skyns' förmälning och stundliga giftermål och om 'luftens' och 'eldens' ömsesidiga kärlek se Opitz' ovan cit. bröllopskväde till Nüssler, vilket väl måste förutsättas hava inspirerat L. här. Jfr ock Flemings cit. 'Früelings-Hochzeitsgedichte' (r. 2 samt 104: 105-114). — I renässanspoesien uppträder naturen, den döda och levande, personifierad. Den får liv och själ. Och alla dess förhållanden bli återspeglingar av de mänskliga. Naturen är »ein grosser Mensch» (Opitz).

13-16 *Diur löpa ... Fisk leker ... Lufft-fät paras*, jfr 141: 52 f. »Ei paras någon Fogl/ ei löper något Fä/ Ei leker någon Fisk» och anm. till 3: 17-19. *Lufft-fät*, poetisk omskrivning för fåglarna, även 105: 123; jfr Fleming, sist cit. st.: »... Die stummen Wasserschaaren, Die reißen durch den Strand und tun sich freundlich paaren, Wie denn das Luftvolk auch, da manche Frau und Man Sich schnäbeln züchtiglich umb süße Hochzeit an». *Faras* 'bli far'; jfr sv. dial. karas 'tycka sig vara karl'; H. G. von Brobergen fann L:s fras så utmärkt, att han skrev av den direkt i bröllopsdikten 'Lilla Astrilds stora macht' (1691; Hanselli XII s. 282): »(See på naturen all, hvad är som ey vill paras?) Hvad nån'sin sons nampn bär, det vil dock äntlig faras». *wandelbara* 'förgängliga, obeständiga'; ty. wandelbar;

jfr 35: 33 »wandlar sig». *Werdʃ* världens. *nöd ok öde Lagh*: bör kanske snarast fattas som »nöd- ok öde-Lagh», alltså 'den av nöden (nödvändigheten) och ödet bestämda lagen', ofrånkomlig och oundviklig; jfr Brasks övers. av de la Serre's 'Tankar om Ewigheten' (1685) s. 302 »Man måste döö! Det är en nödig Lag» och t. ex. 202: 123 f. till en efterlämnad make: »I weet huad Wärden är/ ok Allas Ödelagh (näml. att dö)/ I weet at lämpa Willian effter Gudz behagh». Om icke 'naturens drift', som på samma gång är Guds behag (vilja), dreve sonen att en gång vilja själv bli far, skulle världen dö ut, och den är därför uttryck för en för världens existens nödvändig och alltså av Gud (ödet: 274: 173 »hwad som Gudh will är Öde för Eer alla») fastställd lag. Kärleken är det nödvändiga och bestående i denna 'vandelbara' värld. Han övervinner döden genom att skapa nytt ur det gamlas död; jfr r. 18.

18-24 *stiffta* ordna, beställa. *thet acktar ära* aktar det som en ära att. *Träldom vthan twång* ('förtryck'), *medh Frijheet Kädior bära,* typiska antitetiska sammanställningar, för att avväpna de vanliga anmärkningarna mot äktenskapet (se 25: 50 ff.); jfr 128: 207 »fria Hymens band» och »liuwe Träldoms lahg». Kedjorna (bojorna) äro ju gjorda av kärlekssträlens *egi Godz*, nämligen den älskades silkeslena hår. Om den älskades hår såsom kedjor, som fängsla, se anm. till 29: 9-16. *egi* 'eget'; enligt Sven Hof (Swänska språkets rätta skrifsätt (1753) s. 162) avkortas »i den upländska talarten» *-t* efter 'sielflyding' i adj. neutr. sing.; angående *-i(t)* se anm. till 62: 22. *Silkis* 'silkes'; även 29: 9 »silkis lena», 125: 135 »Silki-lehnt», men 385: 12 »silkes-lenan» och 56: 9 »Silke» (Luc. Int.); *-i-* i sådan ställning väl ett uppsvenskt dialektdrag (eller arkaisering; jfr Hesselman, Sveamålen s. 38 och Noreen, Vårt språk III s. 377 o. 392). Versraden har en övertalig stavelse, och poeten har säkerligen skrivit 'Silk's'. *skien* 'sken, glans'; 'skijn' (med *-i-* efter 'skina' med urspr. långt *i*) och 'skeen' växla hos L. med övervikt för den första formen.

25-36 *sötqväliand* 'liuv-plågande'; *söt* med bet 'ljuv(lig)' även t. ex. 330: 33 och än t. ex. i uttrycket 'en söt sömn'; »sötqväliand» är en av L gjord sammansättning för att återge den egenskap hos kärleken, som renässansens kärlekslyrik efter Petrarca oupphörligt behandlat, nämligen att den är »bitterljuv», »bittersöt», »bittersüss», »süße Plagen» (Fleming), »linde Pein» (Schirmer). *Jord-Gudinna,* om kvinnan (hustrun), som i skönhet och annan förträfflighet är en gudinna, om än en jordisk sådan. 'Gudinna', ensamt eller som led i sammansättning, var ett poetiskt modeord i den erotiska renässansdikten om och till den älskade eller kvinnan överhuvud, jfr anm. till 4: 25, och blev till slut så allmänt som (förkonstlad) omskrivning, att det såsom hos L. kan användas även i gravskrifterna, 200: 50 (grevinnan Oxenstierna) «war rätt en Jord Gudinna/ Beklädd mäd Menskie Krop»: jfr 92: 2 »Himmels-schöne Erd-Göttinnen». Sammansättningen 'Jord-gudinna' har jag antecknat endast från L., och hans mönster ha varit sådana uttryck som Flemings »Halbgöttinne», »schöne Menschgöttinne» i

t. ex. dennes ovan cit. 'Früelings-Hochzeitsgedichte' (om bruden). *Ast-Liungand* 'som kastar kärleksglödande blickar': jfr i rubr. »Asthold». *tend* 'tänd' med 'är' underförstått såsom ofta; om ögonen såsom kärlekens förmedlare se anm. till 10: 15-17. *groo* växa. *medh* därtill, dessutom. *befinner* får erfara. *Färgan* 'färgen, glansen'; ang. formen på *-an* se anm. till 11: 28 »Färgan». *ovthahligh* 'outsäglig'; även 314: 82, 330: 14. *säker* 'sorglös, i trygghet'; ty den gifte behöver »ey tiggia olofligh kärleekz leek» (r. 46 f.). *Twå Klippor aff Rubin*, näml. läpparna; se anm. till 29: 9-16 (ovan. s. 35 f.). *diβa* 'dia, suga'; även 351: 66 »dijssar» men 145: 14 »dijr», pres. av 'dia'. *Nectar ok gambla Gudars Bröd*, d. v. s. nektar och ambrosia, gudarnas ljuva dryck och spis enligt antik föreställning. *Thet*, d. v. s. nektarn och ambrosian från den älskades läppar, alltså kärleken. *lewnar* kan betyda 'lämnar' (*then* = honom, syftande på »mångens» i sm. r.; *fast* 'alldeles'), fsv. 'lifna', 'limna' med den trans. bet. 'lämna' från det gamla 'leva', men ej troligt, ty dels använder L. annars formerna 'lämna', 'lemna', t. ex. 53: 22, 194: 94, och 'leva', det senare till synes endast i de sammansatta participformerna, t. ex. 205 rubr. »effterlefwade Dotter», 263: 1 »Kuarlefwde Barnen», och dels passar ej den betydelsen fullt i sammanhanget såsom endast framhållande kärleken som mäktig att bringa döden. Till synes skulle därför *ok lewnar then* (sc. som är) *fast död* vara att översätta: 'och den som är alldeles (nästan?) död, kommer till liv igen' (genom kyssarnas makt), fsv. 'lifna', 'limna' = 'komma till liv igen, få nytt liv', Lind Ordb. 1749 'lemna (lefna)' = 'von einer Kranckheit genesen, sich wieder erholen', t. ex. 'han har lemnat, er ist genesen', men satssammanhanget anger närmast, att L. här rent av gett »lewnar» betydelsen 'ger liv' (åt den, som är alldeles (nästan?) död), vilken betydelse hans »liwnar» uppenbarligen har 124: 77, något som desto hellre gick för sig, som 'lefna, lemna' i bet. 'få liv' för L. knappast var en fullt levande glosa och han dessutom genom att ansluta verbet till 'lifwa (lefwa)' och 'lif' (jfr formen »liwnar») fann den betydelsen mera närliggande. — Kärleken som livet och döden är ju ett aldrig lämnat tema i den erotiska dikten, jfr anm. till 3: 12-14, 5: 52-54, 10: 15-17, 15: 11-16.

37-43 *Huußlijk* 'huslig'; för L. tydligen sammansatt av 'hus' och 'lik'. *fullwist* alldeles säkert. *myckin*: ang. (uppsvenskt) *-in* se anm. till 9: 29 f. *giord* för väntat 'giort' (supin.); jfr 215: 89 »giord» (partic. neutr.), 260: 30 »(huad är) händ», 303: 5 »(alt war mäd Roser) prydd» etc. och anm. till 22: 26 »fölgdt» samt se anm. till 3: 5 f. »bedröfwat». *fuhl* (nog här ännu) 'smutsig, osnygg'; egentl. 'rutten', fsv. ful, isl. fúll, mlt. vûl, ty. faul. *snelt* skickligt. *Byn* (här nog) 'staden'. *Gårkök* 'allmänt spisställe'; förr vanlig benämning, ty. Garküche, jfr mlt. gar 'färdig', t. ex. gare spise 'färdiga maträtter'. I rättegångshandl. angående Gilliare Kwaal (1669) säger sig Johan Printz hava råkat L. »hoos Swen Oloffsson Garkåck», där poeten i saknad av en 'huslig hustru' då tydligen intog sina måltider. *Kräs* 'läckerheter, läcker mat'; både orig.-tr. och Hel. Bl. synas här uppenbarligen

ha *-ä-*, liksom ock 219: 51 »Kräsmäte», men *å* och *ä* äro dock, ej minst i Hel. Bl., ofta svåra att särskilja eller genom slarv sammanblandade; Hanselli har 'krås', resp. 'kråsmäte' liksom ock Dahlgrens Gloss. vid dessa belägg; båda formerna äro möjliga och ge samma betydelse; fsv. kras (dock vanl. i plur. på -ir eller -ar) 'kräslighet, läcker mat', sv. dial. (Rietz) krås ('bakelse' m. m.), isl. krás (vanl. plur. krásir), no. kraas, ä. da. krås 'lækkerhed' (Kalkars Ordb.): da. kræs 'delikatesser, lækre sager' (Dahl & Hammers Ordb.; Kalkars Ordb. 'kræs(e)' = 'krås': »kræse ællær lustelighe spisæ»: jfr »Lust-Maat»), no. kræsa, fem., 'fiin, lækker Anretning' (Aasens Ordb.) och jfr fsv. kræsa 'förpläga', ä. nsv. kräsa 'kela, utsöka fin och läcker mat', kräsmage (Spegel i Registret till Guds Werk och Hwila (1685): »Abron war en kräsmage/ som intet tänkte på annat än lefwa wäl»), kräslig (Spegel a. st.: »kräslig ab antiqua voce Krasir d. v. s. deliciæ, Lekkerheet»), ä. nsv. kräsmun 'läckermun, läckergom'; förmodligen avser L. *Kräs* att liksom *Lust* vara sammansättningsled till *Maat (Kräs- ok Lust- Maat)* och sålunda betyda 'kräslig, läcker mat': jfr 110: 35 »godh ok kräslig Maat», 140: 39 »kräslig Maat». *Lust-Maat* 'läcker, efterlängtad mat', 'mat, som man är lysten efter' eller som väcker lust; »Ej bedre Lyst-Mad Sorgen veed End Graad og Øjens Væde» (Anders Bording i ett gravkväde år 1661, Poet. skr. s. 39); hels.-dial. listmat eller lystmat 'efterlängtad föda (isynnerhet av havande kvinnor', Ordb. öfv. allm.-ord i Hels.-land, 1874). *medh* också, därtill.

45-52 *Swanduun-blööt ok sniö hwijt* 'svandunsmjuka och snövita'; sammansättningar med svan (och snö) i jämförelseavsikt för att beteckna mjukhet och vithet äro hos L. mycket vanliga, 32: 16, 109: 7, 127: 203, 422: 17; redan hos Ovidius, Metam. XIII 796, yttrar den förälskade Polyfem om Galatea: »Mollior et cygni plumis et lacte coacto»; jfr Stiernhielms Herc. 168 om Kättjas tärnor: »af huld/ swan-hwijt'/ och leene som ullen». *I Örnegåtes Rum* 'I stället för örngott'; Anders Wollimhaus (Leijonstedt) tager upp versen vid Johan Columbus' bröllop 1672: »Min hand, min hvijta arm skall bli hans örnegåht» (Hanselli V s. 24). *höfwer* 'behöver'; hos L. äro formerna med och utan *be-* ungefär lika talrika; ännu Lind Ordb. 1749 och Sahlstedt Ordb. 1772 ha 'höfwas' jämte 'behöfwas'. *rettar* 'leder, styr, hjälper på väg' (till »kärleekz leek»). *retar* eggar, lockar. *Gifftans* 'giftermålets'; best. form av ett gifta, fsv. gipta, fem., 'gifte(rmål)' eller snarare genet. av ett 'giftan', alldenstund i ä. nsv. och ej minst hos L. verbalsubst. på *-an* äro ytterst vanliga, se anm. till 8: 5 »Sloknan», 34: 9 »hickan». *Stool,* med plur.-änd. *-ar* på då vanligt sätt supplerad ur följ. *Benckiar. stamla* 'stamma; jollra, tota till' (mlt. stamelen, ty. stammeln). *tiger sinn* 'tigerhjärta'; tigern var redan i antika diktarspråket en stående bild för grymhet och känslolöshet.

54-64 *minna* 'älska'; fsv. minna 'kyssa' men hos L. väl från ty. minnen 'lieben', mlt. minnen 'lieben'. *stytta* 'stöd, stötta'; 199: 34 »andras Stödd ok Stytta», 359: 21 »miste Staen sinn Stytta»; mlt. stutte 'Stütze'. *mäd* också, där-

jämte. *rätt* riktigt, just. *sukkar åt* tager del i. *ynkwärdig* ömkansvärda. *Pust,* varefter Hel. Bl. riktigt fogar ett semikolon. *Himmels-like* 'himmelska'; jfr 153: 148 »Himmlisk Frögd», 194: 76 »Himlisk Eld» etc. *Engel söte* änglaljuva. *När i två Kroppar fins en enfold-dubbel-Siäl* 'När i två kroppar finns en enkel-dubbel själ', d. v. s. de två älskande äro en själ och ett hjärta, ett vanligt motiv, se anm. till visan III ovan s. 17 och jfr 207: 61 f.; Anders Wollimhaus i cit. dikt. (anm. till r. 46): »Uthi vår' kroppar två skall finnas alla dagar Een Eenfold-dubbel-siäl, den begge vehl behagar». *enfold* 'enkel'; jfr. 237: 70 »eenfält» i motsats med »hooptaals» och 452: 733 »kysk Enfold» = menlöshet, oskuld, men 217 rubr. »i enfaldigheet», 263 rubr. »Enfaldeligen» etc.; fsv. adj. enfalder 'enkel' (i motsats till 'tvåfaldig'), vilket kortare adj. ännu finns kvar i neutr. i lagtermen 'enfalt hor': jfr ännu såsom adv. 'tvefalt', 'trefalt' etc. *Herr wäld* 'husbondvälde'; att skildra äktenskapet som en träldom i frihet är hos L. (och hans efterföljare) ett ytterst vanligt grepp, jfr r. 21 ff., 207: 57 »sälle Trälldoms Ook», 207: 63 »O! frija Fängselband! O liuwe Trälldoms Last!» etc. Fleming bl. a. utnyttjar idén flitigt, t. ex. 'Auf eine Hochzeit zu Dresden' (Lappenbergs uppl. s. 293): »Wol euch, die ihr (der Liebe) dienstbar seid, die ihr euch so wol verbunden! Ihr habt euer Glücke funden in der freien Dienstbarkeit. Ihr seid, Liebe, ihr seid blos, mitten in dem Dienen los».

66-74 *kräncker* plågar. *vti nöden stad.* (Hel. Bl. *stadd*) med underförstått 'är'. *Hierta* 'hjärtat'; med uppsvensk apokopering av *-t. styrck-frögdar* styrker och fröjdar. *en Nöd-wärn,* har här ännu kvar sitt fem. genus; Lind Ordb. 1749 fem. eller neutr. *stadhugh* 'beständig, ståndaktig'; av L. här säkerligen sammanställt med 'hugh', håg, såsom även av stavningen synes framgå; annars har ordet hos L. genomgående *-ig(t). gifft-kärleek* 'äkta kärlek mellan gifta makar'.

82-85. III. *Der Welt-See-geendete... Farth.* (Gravskrift över *Richard Klerck.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + tre sidors tryck. — I orig.-tr. står: r. 2 *åchzen* (Hel. Bl. *ächzen*) r. 15 *Das* (Hel. Bl. *Des*) r. 26 har punkt i radslutet (liksom Hel. Bl.) r. 40 *dieser Todes-Fall* (Hel. Bl. *dieses*) r. 49 *stauen* (Hel. Bl. *staunen*) r. 62 *schlegt* (Hel. Bl. *schleget,* som metern fordrar) r. 66 *Am* (Hel. Bl. *An*) r. 79 *Plichtanker er helt da nichts des Schiff* (Hel. Bl. såsom här).

Richard Clerck, son av kapten William Clerck, f. i Happingworth i Skottland $^{12}/_{12}$ 1604, inkom till Sverige, kapten 1628, holmkapten 1630, holmmajor 1638, befäl över 4 skepp och bojort på handelsresa till Amsterdam 1640, major i 3:dje eskadern av Klas Flemings flotta 1644, major i Erik Rynings flotta 1645, överförde engelske ambassadören Whitelocke till Lybeck med skeppet Amarant 1654, holmamiral 1655, viceamiral i Klas Bielkenstiernas flotta 1657, befäl över flottan i Wismar 1657; adlad $^{7}/_{12}$ 1648;

d. 6/4 1668, jordfäst i S:t Jacob men begraven i S:t Clara (se diktens rubrik), »tå ock then bekante Lucidor giorde öfwer honom en Lof-Skrift». (Anreps Ättartaflor; Axel Zettersten, Sv. flottans hist. 1635—1680 (Norrtelje 1903); Carl N. Bechstadius, Then adelige och wärde swenske siöman, Stockh. 1734).

Lucidor kan godt hava haft personliga förbindelser med den av honom firade sjökrigaren genom sin (styv)morfar Lars Mattsson, 27/6 1647 adlad Strusshielm. Denne hade nämligen gjort sin karriär från båtsman till amiral (kapten 1630, major 1633, amirallöjtnant 1646) ungefär samtidigt med Clerck och måste ha stått denne tämligen nära. De kunde ej gärna ha undgått att råkas i Stettin, Stralsund och andra tyska hamnstäder, där Strusshielm mycket brukades till sin död 1653 (se cit. arb.) och där han efter allt att döma haft med sig den unge fostersonen Lars, som han »vpfödt». Om vidare den *Laurentius Johan.*(nis) *Holmens.*(is), som den 31 jan. 1656 inskrevs i Uppsala universitets matrikel, är Lars Johansson (Lucidor), såsom tvivelsutan är fallet, så blev han där kamrat med »Johannes Klerk Nobilis», inskriven i nov. 1655, och vare sig nu denne var Richard Clercks son Johan eller (snarare) brodern Hans Clercks son Hans, f. 1639 i Stockholm, student i Uppsala, sedermera amiral och kungl. råd (Zettersten cit. st.), så blev det ännu en förbindelselänk med Clerck'ska huset. — Såsom nära låg till hands vid amiralens bår, blev L:s dikt en skildring, förutom av Clercks mandom och dåd, av livet såsom en farlig seglats på upprörd sjö med himlen såsom den slutliga trygga ankarplatsen.

Rubriken. *TRITONE* Sturmmuth *Lieut.*: Man har förmodat eller antagit, att L. här kallat sig 'Triton Sturmmuth Lieut.' efter den löjtnant Arvid Christian Storm, som hörde till skaldens sällskap den sista natten på källaren Fimmelstången och där dräpte honom i envig den 13 aug. 1674 och för vars räkning L. alltså skulle skrivit dikten (Biogr. lex. n. f. VI s. 325 (1865 f.); Wieselgren, Sveriges sköna litt. I (1866) s. 196; Linck, Lars Johansson (Lucidor) s. 19 och 62 f.). Även annars har visserligen L. gått sina vänner tillhanda, då de behövt ett kväde. Åt Jean Prillwitz (i Hel. Bl. betecknad med *J. P.*) har han diktat 'Strena Votiva' (n:r XXII s. 178), och bakom signaturen *I. B.* (Hel. Bl. *J. B.*) i 'Sorge-Suck' över Thomas Andersen (n:r XXXVIII s. 263) döljer sig nog ock en L:s umgängesvän. Men det kan ej bli mera än en lös gissning. Vid L:s död är Storm löjtnant vid överste Grothusens regemente i Pommern, och fadern, överstelöjtnant Balthasar Storm, anhåller i skrivelse från Buxtehöde den 25 sept. 1674 om nåd för sonen (Riksarkivet), vilken dock redan lyckats rymma ur häktet till Norge, där han steg till generalmajor och kallade sig von Storm (F. U. Wrangel och Otto Bergström, Sv. adelns ättartaflor ifrån år 1857, II).

17-29 *Neptuno* '(som offer) åt Neptunus', havsguden, som i havets djup har sitt skimrande palats. *Des Eols rauhe Kind* (väl för *Kinder*) '(vind-

guden) Æolus vilda barn', vilka uppräknas i nästa rad (r. 20). *Kartaunen*: 'kartaun', 'kartov', 'kartog' (ty. Kartaune, mlt. kartouwe), ett slags stor kanon. *Kuhfüß*: kuhfuß 'kofot', bräckverktyg i form av en i ena änden tvåkluven hävstång, vanligen avsedd till att draga spikar ur hårdt material, här nämnd såsom verktyg vid kanonernas inriktning. *Bley* 'bly', d. v. s. lod, kulor. *Mavors*, arkaistisk form för Mars, krigsguden; Clerck liknade Mars i mod men överträffade de båda tappraste homeriska hjältarna i trojanska kriget, trojanske prinsen *Hector* (Hektor) och greken *Achill* (Akilles) samt världserövraren *Alexander* den store.

44-48 *heißes Naß* 'hett vått', d. v. s. 'heta tårar'; jfr anm. till 16: 21-22 och 30: 49-56. *Feder start... Tinte... erblast*: samma uttryck för sorg i kärleksvisan 'Mit Hierta wil uti mit Bröst mig brista' 4: 42 ff. *so* (oböjl. rel. pron.) 'som'. (*dieses Naß*) *daß* '(detta våta, tårarna) som'.

50-53 Det är Guds bud och naturens gång, att allt levande skall en gång dö. Allt är förgängligt. Detta är gravskrifternas ständigt återkommande tröstegrunder, ofta formulerade i enahanda vändningar.

53-54 *Rose/ Rauch und Wind... blüht/ geht fort/ verschwindt*, ett exempel på den omhuldade 'figur', som omnämnts i anm. till 29: 9-16.

58-69 *Top*, toppsegel. *Mars* (Marssegel), märssegel. *Schonfar*(-segel), storsegel. *Fok*, fock, understa råseglet på främsta masten. *Meysan*, mesan, ett gaffelsegel på mesanmasten. *Blinde*, blinda, ett (två: *doppel*) segel på blindrån under bogsprötet; brukades fordom blott på större fartyg. *Oost* östanvinden. *schlegt*: felaktigt för 'schleget', som metern kräver, se ovan. *Bonnet*, bonnétt, ett smalt segel, som fästes till underkanten av ett annat segel för att öka dettas vindfång. *Bag-noch Stüre-Bordt* 'Back-noch Steuer-Bord'. *Sirenen*, mytologiska havsväsen, som med sin tjusande sång lockade sjöfarandena till sig och uppåto dem; här bilder för de lockande och frestande farorna för ungdomen på livets hav. *der trübe Süd*, sunnan, lat. notus, som i den klassiska poesien står som den stormiga och regnförande.

79-89 *Plichtanker*, pliktankare, det största på fartyget, fälles endast i yttersta nödfall. *Goten Reich*, d. v. s. Sverige, se anm. till 74: 23-28.

86-91. IV. *TRAUR-THRÄNEN.* (Gravskrift över *Conrad Falkenborg.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Rad 21 står här: *Ihrer*, bör stå: *Ihren*. Av ändringarna i Hel. Bl. antecknas här: rubr. *Falkenberg* r. 53 *Beginnen* r. 59 *Wanken* r. 88 *Welt-Getümmel* r. 90 *Seelen-still*.

Conrad Axel Falkenberg, f. 1641 och son av riksrådet Conrad Falkenberg till Trystorp, d. 1654, och Catharina Bonde, d. 1652. Om honom antecknar O. Kolmodin i 'Adelige studerande vid Upsala Academie' (U. B. *X 187*): »Under den utrikes resa, som han företog, då han fulländat sina studier, blef han död i England. Sedan hemförd till Stockholm och begrafven i Riddarholmskyrkan d. 8 nov.(!) 1668». (Enligt Anreps Ättartaflor död i London 1688, felaktigt årtal.) Även här torde L:s kväde vara

framsprunget ur skaldens personliga förbindelse med den döde, jfr ovan s. 102 om Clerck. De studerade nämligen samtidigt i Uppsala, vars universitetsmatrikel förmäler, att »anno 1655 in Junio» inskrevos »Gabriel, Conradus Axel och Magnus Johan Falkenbärgh, nobiles et fratres germani». Om deras uppsalavistelse 1657 se 'Meddelanden' från Nordiska museet 1891 och 1892 s. 3 ff. Poeten och den unge ädlingen kunde ock råkats eller färdats samman på sina utlandsresor. Sedan gammalt antager man, att L. rest i sällskap med eller som ledare för fältherren Carl Gustaf Wrangels unge son Carl Philip, vilken dog i London just år 1668 och sedermera av L. också ägnades ett sorgekväde (n:r XI s. 130), varom se senast Karlfeldt, Lars Johansson Lucidor, Sv. ak:s handl. ifr. år 1886 XXIV s. 47 f. Dikten är dessutom trots den poetiska utsmyckningen med antikens gudagestalter i tidens stil buren av stark personlig känsla, särskilt i sin senare del, 'Trost-Rede', och den besitter ock en ovanlig formell elegans och ett melodiskt fall, som gör den till en av L:s bästa. Han synes här ha sjungit ur hjärtat. Den påminner i hög grad om Paul Fleming, men någon direkt mönsterdikt hos denne för L:s kväde har jag ej funnit.

Det väl genomförda, konstfulla versschemat i första avdelningen är nästan identiskt med det i den 'Sorg-Tröstande Liiksången' över Sven Edenius (s. 104) och alldeles detsamma som i hugenottpsalmen n:r 38 (jfr ovan s. 66 och 69), i Ambrosius Lobwassers översättning *Herr/ zur zucht in deinem grimme Mich nicht nimme* etc. och efter Lobwasser i Carl Carlsson Gyllenhielms (eller rättare Abraham Kempes) 'Konung Davidz Psaltare. Effter wanlig Melodie', Stockholm 1650:

HErre/ giut ey Wredens Logha
Vth fullnogha/
Öfwer migh älende Man/
War ey hård vthi titt Sinne/
Nådh lät winne/
Grijp migh ey fast medh skarp Hand.

Redan i Gyllenhielms 'Schola captivitatis' 1632 och 1649 finnes *HEla Werlden säker blifwer/ Intet drifwer* etc., »en BootPsalm vtdragen aff Skrifternne/ och siunges medh samma *melodia*, som then 38 vthi Lobwasser». Fleming använder versformen i ett bröllopskväde 1636 till Heinrich Arnink och Elsgen van Schoten (Oden III n:r 16, Lappenbergs uppl. s. 310):

Venus sah' den Bräutgam sitzen
auf den Spitzen
des gehörnten Helikons, etc.

Likaså Hofmannswaldau i 'Ermahnung zur Vergnügung' (Vermischte Gedichte, Bresslau 1696): *Ach was wolt ihr trüben Sinnen Doch beginnen! Traurig seyn hebt keine Noth* etc.

Rubriken. *Börstorp* i Hassle socken, Skaraborgs län. *Trystorp* i Tångeråsa socken, Närke. *LUCIDOR der Mitleidende*: första gången Lars Johansson använder sin pseudonym 'Lucidor'; epitetet 'den olycklige' hade han ju redan i 'Gifte-Roos' vid Pehrmans bröllop d. 29 okt. s. å. lagt till sin där nyttjade pseudonym 'Asthold Skaldkiär' (ovan s. 94). Då i rättegången om Giljarekval kärandeombudet ville tolka 'Lucidor den olycklige' som en 'grot allusion' på namnet Gyllenstierna ('Lux de or'!), hänvisade poeten till att han förut användt pseudonymen och att »dhet ordhet Lucidor hafwa många poeter för hoonom brukat». 'Lucidor' möter som herdenamn i en stor mängd av 1600-talets pastorala dikter. En mycket känd visa var »Lucidor hüt einst der Schaff In einem warmen Sommertag» (visboken 'Venus-Gärtlein', efter tr. 1656 utg. av Max von Waldberg, Halle 1890; även i Hilarius Lustig von Freuden-Thal's 'Weltliches Lieder-Büchlein'), som Søren Terkelsen översatt till danska, »Lucidor/ som maatte gaa Hos sit Qveg en Sommers Dag», i 'Astree Siunge-Choer', tredie Snees n:r VIII (1654). Johann Rist skrev sin visa 'Lucidors trawriger Abschied von seiner Melitee' (i 'Des Daphnis aus Cimbrien Galathee', Hamb. 1642). I en 'Hochzeitsgedicht' av Simon Dach möter ock Lucidor såsom herdenamn: »Endlich in dem myrtenstrauch' Hütet Lucidor der Schaff'» (Hermann Österley's uppl., Stuttg. Lit. Ver. Bd 130 s. 405). Även såsom antaget författarenamn har 'Lucidor' användts av andra poeter än vår Lucidor. Bland de svärmande herdarna i den 1644 stiftade nürnbergska 'Hirten- und Blumenorden an der Pegnitz' finna vi en Ephr. Natzius under ordensnamnet 'Lucidor', men han synes dock först efter Lars Johanssons död ha tagit inträde i Pegnitzherdarnas krets ('Die Mitglieder des Hirten- und Blumen-Ordens an der Pegnitz nach ihren Gesellschafftsnamen' s. 18 i Karl Goedekes Gesch d. deutsch. Dicht. III; 1887). Då Andreas Gryphius, i livsförhållanden, i djärvt språk och bildval, i uppsluppenhet och världsförakt en Lucidors like, åren 1646—47 vistades i Strassburg, levde han i intimt umgänge med tre under pseudonymer gömda lärda och vittra vänner, av vilka den ene, en läkare, gick under namnet 'Lucidor'. Till denne, som Gryphius kallar 'Freund der Musen und der meine', riktar han ett 'Hochzeitz-Scherz' (Lyr. Gedichte, hg. von H. Palm, Stuttg. Lit. Ver. Bd 171 s. 544). Använde man i Pegnitzschäferorden pseudonymer av typen 'Lucidor' (Natzius), 'Floridan' (Siegmund von Birken), 'Celadon' (Ch. A. Wegelin), 'Philander' (Moscherosch), varmed kunna jämföras Lucidors skaldenamn som 'Liliamello', 'Amintor', 'Clarimond', 'Blumino', 'Silvano', 'Celino', etc., så kunde epitet som *der Mitleidende, den olycklige, der betrübte* (s. 92), *den Sorgbundne* (s. 97) etc. hämtas ur andra matriklar över tidens litterära och språkliga ordnar. I det år 1617 i Weimar grundade 'Fruchtbringende Gesellschaft' eller 'Palmenorden', i vars medlemsförteckning återfinnas Tysklands och en del av Sveriges då för tiden berömdaste namn, buro ordensbröderna sådana epitet, 'der Gewünschte' (Axel Oxenstierna), 'der Erhabene' (pfalzgreven Carl Gustaf) o. s. v. År 1646 invaldes Johann

Wilhelm, Herr von Stubenberg under det om (Lucidor) 'den olycklige påminnande namnet 'der Unglückselige'. Carl Gustaf von Hille bar epitetet 'der Unverdrossene', som för tanken på Lucidors pseudonym '(Lilliamello) den Oförtrutne' (s. 144 och 160). Andreas Gryphius gick i orden under namnet 'der Unsterbliche' och Gregorius von Pawel som 'der Lustige', varvid bör erinras om Lucidors '(Teophilander) then Döödlige ock Odödlige' (s. 148) och 'then semper-lustige (Clarimond)' s. 163. Sådana modenamn från utlandets vitterhet och poetiska namnböcker togo även andra svenskar för att dokumentera sig som den europeiska vitterhetens banérförare i Sverige. Sam. Columbus hämtade sin pseudonym 'Myrtillus af Bergen' — namnet Myrtillus förekommer för övrigt två gånger i medlemsförteckningen över Pegnitzherdarna — från Guarinis 'Il pastor fido', liksom Johan Paulinus sin 'Titiro Tramontano'. Efter L. kommer hela raden av tillfällighetsdiktare under sådan maskering, ofta avsiktligt travesterande såsom 'Nicandor den Gladlynte' eller 'DeN Gladlynte' (Nils Grijs?), 'Secundus den lycklige', 'Damon den Elskande' etc.

1-10 *Pierinnen* 'muser, sånggudinnor'; lat. Pierides eller Pieriæ, av lat. Pieria, landskap kring berget Pieros, musernas ursprungliga hemvist; Cicero de nat. deor. 3: 54 »Musæ, quas Pieridas et Pierias poëtæ solent appellare»; hos (Opitz och) Fleming är 'Pierinnen' den stående benämningen på muserna; angående invokationen jfr anm. till 74: 19 f. *Leich-Cypressen*: ända sedan forntiden har cypressen betraktats som en sinnebild för sorgen, planterad vid gravar och sorgehus, dess blad utströdda vid likbegängelser, av de gamla grekerna och romarna helgad åt Pluto, dödsträdet, sorgcypressen, cupressus funebris (Horatius Epod. V 18), feralis (Vergilius Æn. VI 216), 93: 27 »die bittern Traur-Cypressen». Muserna skulle kransa sin panna *(Släff = Schläff)* med sorgcypresser i st. f. med *Lorber-Strauch*, lager, glädjens och segerns symbol.

19-42 Hela gudavärlden sörjer sin älskling. *Schaut*, varefter man bör tänka ett kolon. *Huld-Göttinnen*, en i 1600-talets tyska litteratur introducerad övers. av lat. gratiæ, grek. charites, 'behagens gudinnor'; jfr r. 41 »Hold-Göttinnen», 287: 174 (i svensk text) »Huld-Gudinnorne». *Pallas*, konstflitens, vetenskapens gudinna. *Apollon*, diktkonstens gudom, den manliga bildade ungdomens föresyn och hägn. *Fama*, ryktets gudinna. *Mavors*, arkaistisk form för *Mars*. *Sinnen* själ, förstånd, tankar.

121 *Mit dem Engel-Brod gespeist*: jfr 189: 92 »Ok spijses utaff Gudhm äd äwigt Himmel brödh»; 95: 74 »Da ihn Götter-Manna speist», 108: 191 »Ther han äter Engla bröd», alltså 'panis angelorum', 'manna', ty. Engelbrot; jfr fsv. himna brödh 'himlabröd, manna', ty. Himmelsbrot.

92-96. V. *Leich-CYPRESSEN.* (Gravskrift över *Sophia Christina Kruus* och hennes son *Lars Baner.*)

Efter Hel. Bl. — »Ehren- Denk- und Grab-Mahl» (s. 96), vars båda avdelningar i Hel. Bl. äro tryckta å samma sida men i två spalter, skall

föreställa två gravstenar, en över Sophia Krus och en över sonen, och de borde därför även här så placerats eller i uppslag på var sin sida.

Sophia Christina Krus av Gudhem, dotter av kammarrådet Johan Jespersson Krus till Karkus, Jockis och Brinckala samt Krusenberg och Catharina Oxenstierna av Södermöre; gift $^{7}/_{12}$ 1662 med *Gustaf Carlsson Banér*, frih. till Gamla Karleby, herre till Härlunda, Fållenäs, Skärsholm, Örbyhus, Rungarn, Myrö och Werpel, sedermera riksråd och rikskammarråd; d. $^{23}/_{1}$ 1668. Anrep nämner i sina Ättartaflor ingen son *Lars* men väl en Carl, f. $^{2}/_{8}$ 1666, d. $^{10}/_{1}$ 1667, vilket stämmer med en uppgift hos Palmskiöld (U. B. *Palmsk. 193* s. 225, resp. 239), där en son Carl Gustaf (!) antecknas under nämnda data jämte uppgift, att han begrovs 1668. Man får väl förutsätta, att Lucidors namnuppgift är den riktiga. Rad 111 f. heter det om gossen, att döden gripit honom, fast han »kaum, kaum hatt' die Welt gesehn».

Dikten är en av L:s svagare. De måttlöst stora och granna orden äro ej ägnade att skyla bristen på personlig samkänsla med de besjungna.

Rubriken. *Leich-CYPRESSEN*, se anm. till 86: 8. Angående pseudonymen *Celinus (Celino) der betrübte* se ovan s. 105 f.

1-10 *Nimfen* 'nymfer'; här liksom ofta, redan i antika poesien, omskrivning för 'kvinnor'; jfr 210: 74 »Nymphen» (om bruden), 220: 95 »I skönste Nimpher» (till de kvinnliga bröllopsgästerna) etc. *Goten-Reich*, d. v. s. Sverige, se anm. till 74: 23-28. *Erd-Göttinnen* 'Jordgudinnor', d. v. s. kvinnor, se anm. till 80: 26 »Jord-Gudinna». *Nimfen hie im Goten-Reich, Himmelsschöne Erd-Göttinnen* äro således samma publikum, till vilket biskop Spegel vänder sig i Guds Werk och Hwila (1685) i inledningsdikten 'Mercurius Til Thet Ädla och Dygdesamma Sweriges Frutimmer':

> Frida *Nympher*, Rjkzens Prydna/
> Eder til een ödmiuk lydna/
> Kommer iag från *Pindo* hjt/
> Och haar thenna Book at bära.

Ännu på 1700-talet var denna poetiska omskrivning ytterst vanlig men kom att få en mer och mer dålig betydelse: jfr nu glädjenymf, gatunymf. *Lilien-Wangen* med *der Rosen Purpur-prangen*: purpurrosorna på de vita liljekinderna hörde till den stående marinistiska bombasmen, som icke vek ens för graven; jfr 80: 29 f., där den äkta mannens outsägliga fröjd var att 'på Lilie kinner see purpur Roser groo'. *Näße* 'väta, vätska', d. ä. tårarna.

11-27 *Stirn- und Sternen* 'pannor och ögon'; om ögonen som stjärnor jfr r. 42 f. *Rubinen Klippen Eurer Lippen*, jfr om läpparna visan V str. 4 (11: 24 ff.) och läpparnas rubineklippor 80: 34. — De skulle till tecken på sorg, såsom skedde i gamla tider (enligt Bibeln och den klassiska litteraturen), beströ sitt huvud med aska *(Asche)* och ej längre med *Cyper-Sand* eller som det

heter 379: 14 »*Cyper*-Staub», poudre de Cypre, cyper(lukt)pulvret, ett slags välluktande, även som skönhetsmedel eftersökt och användt fint pulver, beredt bland annat av cypriskt rosenträ; samma uttryck för sorgen 269: 35, 379: 15. *Traur-Cypressen* 'sorgcypressen', cupressus funebris, se anm. till 86: 8 »Leich-Cypressen».

74 *Götter-Manna* '(himmelsk) manna'; jfr anm till 91: 121 »Engel-Brod». 116-119 Den unge sonen har följt sin moder alldeles som ju *Phosphor*, Fosforos, morgonstjärnan, följer sin *Abend-Sonne*, Hesperos, aftonstjärnan, på himlavalvet.

97-99 VI. *Grifft-Skrifft.* (Gravskrift över *Margareta Boye.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Orig.-tr. har: r. 15 *culcat* (liksom Hel. Bl., feltryck för *calcat*) r. 24 *skal* (Hel. Bl. Skiäl) r. 58 *verdirbt* (Hel. Bl. *verdirbet*, som metern fordrar).

Margareta Boije (Boye), f. 1604 på Wägsjö (Wecksjö; i Finland), var dotter av översten Hans Boije och Anna Larsdotter Hordeel. Genom modern härstammade hon från hertig Johans (sedermera Johan III) älskarinna, den sköna Carin Hansdotter, som i sitt andra äktenskap var gift med landshövdingen i Åbo Lars Andersson Hordeel, med vilken hon hade dottern Anna, Margareta Boijes mor, vilken alltså var halvsyster till Johans barn på sidolinjen med Carin Hansdotter, bl. a. Sophia Gyllenhielm, riksfältherren Jacob Pontusson de la Gardies moder. Såsom 35-årig änka efter överste Henrik Horn av Kanckas, med vilken hon hade sönerna Göran och Gustaf, fader till Carl XII-drabanten och statsmannen Arvid Horn, gifte hon sig 1639 med dåvarande generalen under hertig Bernhard av Weimar, sedermera krigsråd, riksråd och generalmajor av infanteriet, Arvid Forbus, d. i Stettin 1665. Sonen Jakob Henrik dog 1664 efter en europeisk resa 1657—1663, 24 år gammal, och dottern Sophia Juliana blev 1664 gift med generalmajoren Axel Julius de la Gardie, son till Jacob de la Gardie och Ebba Brahe. Då riksfältherren ju var syskonbarn med Margareta, vistades denna, efter makens avresa till Tyskland, år 1640 i dennes hem, och Delagardieska arkivet (utg. av P. Wieselgren, se Bd VI s. 107 ff., Bd IX s. 68 f.) innehåller flera brev från Ebba Brahe till »min h. a. k. (hjärtans allra käraste) dåter Margreta Båie», »min ädele Gretekin», varjämte upplyses, att »Margareta Boje har sine gudelige andäktige meditationer vti sång på melodi ställt, som efter henne lemnade äre, dermedelst hon äfven i sin dödsberedelse sin själ ifrån denna verlden til det himmelska skilde och transporterade, sig icke stort om detta förgängliga bekymrandes, allenast välsignande sina k. barn med hela sin omvårdnad». Hon dog $^{22}/_{9}$ 1668 och ligger jämte sin make i Forbus-de la Gardieska gravvalvet under altaret i Riddarholmskyrkan. Enligt personalierna bevistades hennes begravning av änkedrottningen Hedvig Eleonora (jfr vidare Elof Tegnér, 'Familjeinteriörer från 30-åriga krigets dagar' i Ord och Bild 1893 s. 145 ff, 'Arvid Forbus och Margareta Boije' i 'Sv. bilder från 1600-talet' (1896) s. 77 ff., sedermera i Valda skrifter Bd V).

Margareta Boije skildras såsom lika god och älskvärd som vacker och vitter (jfr Linck s. 17 f., Karlfeldt s. 50), vilket var anledning nog för Lucidor att fira hennes minne med de vackra latinska verserna på elegiskt versmått och med det i flärdfri, välstämd psalmton hållna 'Tröst-Taal'. Men troligen bör den äkta färgen över detta kväde förklaras med att poeten haft eller hade personlig förbindelse med familjen. Forbus utnämndes år 1641 till militärbefälhavare i Vorpommern och 1648 till viceguvernör över hela Pommern, vilket befäl han hade till 1653. År 1641 överflyttade även familjen och bodde först i Stettin och sedan i Stralsund (Tegnér cit. arb.). Samtidigt vistades Lucidors (styv)morfar amiralen Lars Mattsson Strusshielm, som 1636 gift sig med Barbara Jonsdotter, som det synes oavbrutet i Tyskland, där han mycket brukades i Stettin, Stralsund och andra tyska hamnstäder (se ovan s. 102); bl. a. förestod han Stettins varv 1639—1642 och Caseburgs 1643—1653, hade befäl över en struss- och lodjeflotta i Stralsund 1644 (A. Zettersten, Sv. flottans hist. 1635—1680, Norrtälje 1903), och såsom befälhavare och ståthållare på det lilla pommerska gränsfästet Caseburg dog han 1653, där amiralskan förut avlidit år 1648 enligt likpredikan över henne av magister Matthias Decenius från Stettin (K. B.). Det måste förutsättas, att de båda krigarna haft nära förbindelser i tjänsten, och även familjerna böra hava känt varandra. I rättegångsförhandlingarna angående 'Gilliare Kwaal' (1669) upplyses, att Lucidors »moorfadher Ammiralen sahl. Lars Mattzson.. hoonom vpfödt, varav man torde få sluta, att amiralen haft den unge Lars med sig i Tyskland i sin kost, vilket även av andra omständigheter göres troligt. Jfr ovan s. 22 anm. till visan VI och s. 102 till gravskriften över Clerck. Skalden kan sålunda hava haft personliga minnen av den goda och vittra fru Margareta. Hennes begåvade, med L. nästan jämnårige son Jacob hade studerat i Leipzig och Uppsala, och hans europeiska resa 1657—1663 kan hava på något sätt stått i samband med skaldens, vars vidsträckta färder dock äro ett oskrivet blad (Karlfeldt s. 47 f.). På närmare förbindelser med familjen tyder också den omständigheten, att en »Capten Jacob Forbuss», som väl ock var en medlem av den i Sverige under 1600-talet talrikt företrädda, till Sverige från Skottland invandrade släkten Forbes (Forbus), under Lucidors svåra tid som anklagad för sitt 'Gilliare Kwaal' med omisskännlig sympati bistod poeten, besökte honom i arresten och t. o. m. »på Lars Johanssons wägnar» uppvaktade den höge käranden, landshövdingen Conrad Gyllenstierna, för att bedja denne påskynda målet och låta L. »komma för rätta att förswaara sigh», visserligen förebärande försiktigtvis, att »dhetta giordhe han att tiena Lars Johansson igen, så myckit han kundhe, effter Lars Johansson medh translaterande vthi hans rättegånghz saker hafwer hoonom betienat». Om, såsom antagligt är, Lucidor var dotterson till amiralskan Strusshielm — hon hade förut varit gift med bokhållaren vid stora licentkammaren i Stockkolm Anders Nilsson och förde med sig i det barnlösa äktenskapet med Strusshielm

fyra döttrar och en son (se Karlfeldt s. 38. f., E. Wester i Samlaren 1898 samt magister Decenius' cit. likpredikan) — hade han direkt blodsband med den gamla dala- och bergsmannasläkten Svinhufvud. Fru Barbara var nämligen dotter till landtfogden i Norrland Jon Jonsson och Margareta Danielsdotter Svinhufvud, och hon vistades under sina senare flickår i Stockholm hos sin moster fru Birgitta Danielsdotter Svinhufvud, gift med tullnären Lars Bengtsson. Och släkterna Svinhufvud och Forbes (Forbus) voro genom flera giftermål befryndade med varandra.

Rubriken. *Kuhme* (Kumo), *Artziöö* (Artsjö) och *Edhe* (Eda) i Finland. *Fryberga* (Friberg) i Uppland. *Fördom* 'Fordom, före detta, f. d.'; även 148 rubr., 224: 6. *Laurinus (-no) den Sorgbundne*: se ovan s. 105 »Lucidor der Mitleidende»; tvivelsutan har L. avsett att med *Laurinus* hänsyfta på Lars (Laurentius).

1-18 Under gravkullen gömmes i en kropp *Triga Dearum* 'ett trespann av gudinnor': hon var en *Pallas* i vishet, en *Venus* i skönhet, en *Themis* i rättrådighet. Efter *Dearum* hade väntats punkt. Likaså efter *telum* och *poli*. *culcat* = calcat, se ovan.

21-25 *Sörg och Klagen* Sörjen och klagen. *medh Beskedh* 'med förstånd, med urskiljning och måtta', och ej såsom hedningarna, som intet hopp hava, en ständigt återkommande uppmaning i gravskrifterna, jfr t. ex. 294: 5 ff. *Tycken i* 'Tycken (Förmenen) I Eder, Tyckes det Eder, att I'; ovanlig konstruktion, jfr 121:10 »thet tyks mihg», 141: 66 »Mig tykkes» etc.

26-31 *The han älskar the han skiöter* 'Dem han älskar och dem han vårdar sig om'; att fatta som objekt till föreg. rads »Så plär Gudh pröfwa», som i så fall ej bort avslutas med punkt, jfr 'dem Gud älskar dem agar han', en ständigt framförd tröstegrund, t. ex. 408: 79 ff. *Dock* efterföljes av ett tavtologiskt *lijkwäl. Fader-Hierte-lagh* 'faderliga hjärtelag'; jfr 408: 80 »Gud haer Fader-Sinnen» (ty. Vatersinnen), 308: 60 (Guds) »Fader-rijs», 327: 92 (Guds) »Fader Hand». *Fast om* Även om, Om också. *Tröster* 'bringar tröst'; men 302: 94, 96 »tröstar»; vanlig växling mellan I och II konjug. i ä. nsv.; Sven Hof, Dialectus Vestrogothica (1772) s. 299, vill skilja mellan »jag trösterr» = confido och »jag tröstarr» = consolor liksom för övrigt redan Swedberg i Schibboleth (1716) s. 437 och Ljungberg i Sv. språkets redighet (1756) s. 153. *Höfwer* 'Behöver', se anm. till 81: 46.

34-37 *Hwart* Dit. Efter *Löfftes-Orden* fordrar meningen strykandet av kommat. *tänk'* 'tänka'. *måtte* 'måste', såsom ofta.

44-64 Efter *bethören* är punkt att underförstå. *durch jhren Todt gesigt*, ty genom döden vinnes det eviga livet: jfr r. 11 f. »Non moritur moriens vitam qui morte mutavit» etc. och r. 61 f »durch den Todt das Leben Erwirbet» eller som Frese uttrycker det (Hanselli XX s. 97): »Döden dödar oss ej, han vil i fällande frälsa, Döden ä kropsens död, och döden ä siälenes hälsa», en tanke, som man ständigt spinner på i gravkvädena och söker originellt formulera, t. ex. Opitz i 'Über den Abschied einer Edelen

Jungfrawen' (Deutche Poemata, Dantzig 1641, s. 137 f.): »Du bist todt lebendig/ ich bin lebendig todt». *ichts* 'etwas', 'något (annat)'. *Noth- und Zwang- und bittern Plage-Stall*, alla tre orden (synonyma) beteckningar för världen och livet i världen med dess nöd, betryck och plågor; *Zwang-* och *Plage-Stall* (*Stall* i ä. språk även i vidare betyd. 'Stelle, Ort, Raum, Gestell') bildade (av Lucidor?) efter ty. *Nothstall*, mlt. och mht. nôtstal, lt. noodstall, holl. noodstal 'eine gewaltsam enge Umschränkung, ein Noth verursachendes Gestell (Gerüste)' men särskilt 'ein Holzgestell, worin unbändige Pferde beim Beschlagen angefesselt stehen», även om galgen eller annat kroppen utsträckande eller sönderdragande pinoredskap, tidigt också i bildligt bruk för 'betryck' och 'trångmål'. Anders Gryphius i med Lucidors besläktad vändning (Oden II n:r VII 'Terra, vale!', Lyr. Gedichte, hg. von H. Palm (1884) s. 243 f.): »Mein irdisch Haus, der Leib, geht ein, Der Nothstall meiner Seelen, Der Stock, die Werckstatt herber Pein, Die enge Marter höhlen»; fsv. notstal (nodhstal) 'nödstall, nödspilta, trång eller klämmande ställning ss. pinoredskap' (se Söderwall), nsv. nödstall 'trång spilta för skoning av (motspänstiga) hästar'; bildligt hos t. ex. N. Balck, 'Catechismus' (1596, övers. efter S. Musæus): »Itt trångt nödhstall... som klemmer och presser köttet»; jfr 271: 84 »Ok Siälen kwells som i Busiris Pinostall» och 298: 103 (om vårt liv i världen) »Ett Tuckt-Huuß fylt mäd Nödh». *Hertz-willig geben Den Zoll der Welt wie Sie* 'villigt och utan saknad giva världen den tull, den avfordrar en vid ens avfärd till himlens eviga liv', nämligen alla jordiska håvor och därmed även det jordiska livet, som egentligen blott är en »levande död»; i 'Grabrede Daniels von Czepko (Gryphius svåger), von ihm selbst kurtz vor seinem seligen Abschied auffgesetzet' (tryckt 1657) heter det (Gryphius' Lyrische Gedichte,, Palms uppl., se strax ovan, s. 365 f.): »Hier (d. v. s. graven) ist der Gräntzstein aller Macht, Das Zoll-haus aller Sachen. Kunst, Schönheit, Herrligkeit und Pracht Darff sich nicht drüber machen».

100-108. VII. *MANIBUS ÆTERNIS MONIMENTUM.* (Gravskrift över *Sven Edenius*.)

Efter originaltrycket, K. B., 4:to, titelsida + 7 sidors tryck, här betecknat *S*, tydligen följt i Hel. Bl. Dessutom föreligga tvenne andra orig.-tr., stående närmare varandra än *S* men dock utgångna från samma boktryckare vid samma tid som *S*, näml. ett i 'Personalskrifter 1660-1669', U. B., här betecknat *U*, samt ett i Palmskiöldska saml. i U. B. *(Palmsk. 390)*, här kallat *P*. Äldst är tydligen *U*, på grund av textbortfall och andra fel omedelbart följt av omtrycket *P* och detta i sin tur av *S*, vilket icke dess mindre borde krävt förbättringar. Format och sidantal lika, men sidorna sluta till att börja med icke på samma punkt i texten i de tre trycken. — I rubr. alla orig.-tr. *ET* (här *Et* = Hel. Bl.), *FILII* (här *FILIJ* = Hel. Bl., i signaturen utan punkt efter *H* (här = Hel. Bl). — Rad 7 Hel. Bl. *seu* r. 15 S *Ado* (U, P, Hel. Bl. *Adonin,*) r. 16-19 utfallit i U r. 19 lika fel-

aktig i alla texter r. 26 U och P punkt efter *vicit* r. 28 ofullständig i alla tryck (här feltrycket *Stulitiam* för *Stultitiam*) r. 40 alla orig.-tr. *Tbehano* (Hel. Bl. *Thebano*) — Rad 68 ha alla orig.-tr. *mort-* Hel. Bl. *mort* (här feltryck med punkt efter *mort*) r. 72 Hel. Bl. *Vertus* r. 73 bör här stå *ils bien mourir?* = alla orig.-tr. och Hel. Bl. — Rad 75 U och P *mondo ma* — Rad 77 Hel. Bl. *Earth Heaven* r. 78 Hel. Bl. *awake* — Rad 79 ha U och P *int* S *int'* Hel. Bl. *in't* U och P *aerd' aerd* S och Hel. Bl. *aerd'. AERD.* r. 80 ha U och P *macr* S *Macr* Hel. Bl. *Maer* Hel. Bl. *hoor* alla orig.-tr. *t'is* Hel. Bl. *'tis* r. 81 ha U och P *Dese aerd* Hel. Bl. *zal* U och P *aerd sien* S *aerd' sien* Hel. Bl. *aerd' zyn* r. 82 ha U och P *wan des' Ærd' geen aerd' meer is.* Hel. Bl. *Want* men i övrigt = S och här. — Rad 110 Hel. Bl. *Kohl Sniöö* r. 131 Hel. Bl. *Fisk/* r. 132 Hel. Bl. *Stora/ the* samt *glimma* utan komma r. 134 Hel. Bl. *rymma* utan komma r. 135 Hel. Bl. *Sällan/* r. 151 Hel. Bl. *Gröna.* r. 160 ff. Hel. Bl. komma efter *Winter* och *Klinter* och *Flinter* r. 166 Hel. Bl. *feck;* r. 169-174 utfallna ur trycket i U r. 180 Hel. Bl. *någ'nsin* r. 185 Hel. Bl. *mycket* r. 195 ff. Hel. Bl. *Han kan/ han wil/ som wårt mästa Bästa/ fästa* r. 201 Hel. Bl. *Trefald-Salig* — Hel. Bl. har dessutom genomfört bl. a. stor begynnelsebokstav vid subst. (som vanligt) och förbättrat interpunktionen. — Sid. 102 här bör margsiffran *30* ändras till *35*.

Enligt rubr. avled Sven Edenius den 13 juni och begravdes den 7 juli, men årtalet är ej utsatt. Då i Hel. Bl. dikten placerats först bland gravskrifterna, avser Andersin tydligen året 1668. Å orig.-tr. i K B. är emellertid med blyerts antecknat '1669', dit ock Linck (s. 18) och Karlfeldt (s. 51) förlägga dikten. I så fall är kvädet L:s valete till lärdomsstaden, där han enligt egen uppgift under rättegången (dec. 1669) om 'Gilliare Kwaal' efter vederbörligt tillstånd »nästförledne winter» meddelat undervisning i språk (ovan s. 88), och enligt samma källa anlände han till Stockholm »dagen för än Kongl. Maij:tt bleef riddare» (av strumpebandsorden: se anm. till n:r IX s. 115). Rubrikens *Posuit qui potuit* 'Han reste monumentet, som därtill hade förmågan' deklarerar poetens medvetande om sin kompetens att »som een annan professor intimera» (ovan s. 88).

Den lille *Sven Edenius* var son av teologie professorn vid Uppsala universitet *Jordan (Nicolai) Edenius* och *Magdalena Camoenia,* dotter av superintendenten i Karlstad Sveno (Sven) Benedicti Elfdalius (Camoenius) och Sara Norenia Erlandi. Jordan Edenius, bondson från Edane i Brunskogs socken, Värmland, f. 1624, stud. i Upps. 1641, 1649 prof. J. Terseri amanuens vid hans arbete på en kritisk uppl. av Gamla Testamentet med lat. övers. och kommentar, magister primus 1652, vidsträckt utrikes studieresa 1654, hemkommen 1656, teol. prof. 1659 »inscio consistorio», teol. d:r 1661, rektor magnificus 1663 (därvid hyllad av Ericus Scarinus i ett lat. kväde den 18 juni, K. B.), död 42 år gammal 1666 (lat. gravkväde av Johannes Columbus, U. B.). Han räknas som en av Sveriges mest framstående teologer och stod i vänskapsförhållande till den store schweiziske

orientalisten J. H. Hottinger. Omtalad på sin tid var hans disputation år 1653 i drottning Christinas närvaro med Stiernhielm, då han som respondent försvarade en avhandling av Terserus och därvid ville bevisa, att hebreiskan var det äldsta språket, medan Stiernhielm i tidens yverborna anda förfäktade 'götiskans' prioritet. Även Sven Edenius' morfar Sven Elfdalius skildras som en begåvad man, stud. i Upps. 1606, hyllad av Messenius och »för sin ovanliga qvickhet af honom kallad 'Camoenius'», vilket namn han själv blott en och annan gång använde, sedan han blivit superintendent, jfr anm. till r. 5 (Fant & Låstbom, Upsala ärkestifts herdaminne I, 1842; Hammarin, Carlstads stifts herdaminne I, 1846).

Gravkvädet röjer såväl en beaktansvärd konst som äkta medkänsla (»suavissimum sane epitaphium», P. A. Sondén), något som bör förklaras ej blott ur L:s överallt framträdande barnakärlek utan säkerligen ock ur poetens personliga förhållande till familjen. Detta framgår redan ur rubrikens *voluit qui debuit*: han hade både vilja och tacksam skyldighet att deltaga i sorgen. Då den lärde magister Jordan Edenius efter sin tvååriga peregrinatio 1656 återkom till Uppsala, hörde tvivelsutan den då nykomne Lars Johansson till hans beundrare. Själv blev ju poeten en lärd man enligt Lagerlööf och Schefferus (ovan s. 88), och i hans efterlämnade boksamling funnos flera arbeten, som tillhörde Edenius' lärdomsfack, varom se Förmyndarkammarens prot. för år 1674 (E. Wester i 'Samlaren' för år 1898). Uppsala universitets matrikel lämnar upplysningar, som ge många av L:s personskrifter en helt annan karaktär än (den betalda) tillfälligheten (jfr ovan s. 102 och 103 f.). Så även här. Några månader före L., näml. i sept. 1655 (se ovan s. 102), inskrevos »Benedictus Svenonis» och »Carolus Svenonis», »Camoenii filij Superintendentis Vermelandi», bröder till den sörjande modern och svågrar till Jordan Edenius, av vilka Benedictus (Bengt, liksom syskonen kallande sig Caméen), f. 1635, d. 1704, blev superintendent i Karlstad och sedan 1663 var gift med Christina Carlberg, syster till L:s studiekamrat och »wäna Wän» kyrkoherden Birger Carlberg (se anm. till 'Lykönskande Klag-Rim', n:r XIII s. 139). Samma år och månad inskrevs ock »Benedictus Jonæ Elvedalius Vermelandus», son till superintendenten Sveno Benedicti Elfdalius' (Camoenius') yngre bror, kyrkoherden i Ekshärad och Råda, Jonas Benedicti Elfdalius i hans äktenskap med Elisabeth Norenia och sålunda kusin med professorskan Edenius. Det torde ej vara för djärvt att påstå, att L. genom dessa kamratförbindelser från de första uppsalaåren förts in i familjen och även känt den lille nu döde gossen, »puellus» (r. 3). En syster till denne, 'fru Sara Jordansdotter Edenia', dog tydligen ock vid unga år och begrovs i Stockholm d. 22 aug. 1686, då Thorsten Rudeen »plicktigast framviste» en 'Lijk-Hyacinth' och yttrade till den döda: »Tu har Cameners miölk och Jordans safft insupit» (Hanselli VIII s. 252).

Rubriken. *Academia Salana* 'Akademien i (vid) Sala', d. v. s. akademien i Uppsala (vid Sala-ån); *Salana*, lat. adj., bildat på *Sala*: 'Sala-å', ännu under 1600-talet det officiella och långt in i 1700-talet använda namnet på den å, som flyter genom staden och efter allt att döma först genom Olof Rudbeck d. ä. omdöptes till Fyrisån enligt de isl. sagornas berättelser om 'Fyrisvall', slätten kring ån vid Uppsala; därjämte fick *Sala* ofta beteckna också själva staden; r. 11 f. »Sala ... se immiscens fluctibus alti Moeleris», där ju Fyrisån avses. J. B. Busser, Utkast till beskrifn. om Ups. I (1773) s. 12, talar om *Sala* å, som flyter genom Uppsala och som skall fått namnet Fyrisån, emedan den går genom Fyrisvall, slätten kring Gamla Uppsala tempel och forna kungsgård. För Lars Salvius, Om Upland (1741) s. 65, är namnet 'Sala å' tydligen ännu det gångbara, ty han har för sig, att Fyrisån är en forntida benämning: »Sala Å, som fordom kallades Fyrings Å, flyter midt igenom Staden, och söndrar den i 2 delar.... Denna Å faller sedan ut 1 liten Mil nedan om Staden vid Flötsund (= Flottsund), i Siön Ekolen (= Ekoln), som är en del af Mälaren»: jfr här r. 11 ff. Petter Lagerlööf i gravskrift över prof. Magnus Celsii dotter Margareta (1675): »Tu angenäma Skaar! tu ädla Jungfrw-timmer Som härligt blomstras här! ther Sala-flod framsimmer» ('Samlaren' 1880 s. 68); Thorsten Rudeen i 'Tröstskald' (till »Jungfr. Rudbeckerna», som mistat sin mor, Upps. 1683; Hanselli VIII s. 239): »the boo vid Sala-strann Bland Pindi systrars skaar» etc. etc. Såsom benämning på staden (och akademien i) Uppsala möter 'Sala' nästan lika ofta i diktningen, t. ex. hos Eric Wennæsius i en 'klingdikt' vid prof. Johannes Schefferus' död 1679 (Hanselli XII s. 202): »Nu har tu, Sala, mist... den tig med skrifftlärd hand Har giort i verlden känd»; Olof Rudbeck d. y. i 'Sorge-qväde' över Karl XII »sungit uthi Upsala Academie åhr 1719 den 27 Februari» (Hanselli XII s. 101): »Up Sala och tu Lund, som Carol hölt i värde» etc. etc.; ännu Leopold, Anna Maria Lenngren och Atterbom använda i högpoetisk stil 'Sala' för Uppsala (akademi). — *L. I. S. S. H. A. S. V.*, säkerligen '*L*(ars) *J*(ohans) *S*(on) *S*(cientiarum) *H*(umanarum) *A*(rtiumque) *S*(tudiosus) *V*(psaliensis)': jfr n:r IX s. 115 rubr. och n:r XX s. 171 rubr. Signaturen har gett anledning till slutsatser om L:s börd. J. H. Lidén. Hist. litt. poet. svec. II (1765), förmäler, att allmänt tros, att L. varit son till vice amiralen Johannis Strussenhielm (sic!), härvid åberopande Andersins ansökan om privilegium för Hel. Bl., där han verkligen, utan tvivel för att imponera på regeringen (jfr ovan s. 86 om L:s och Andersins nära bekantskap), kallar skalden »een swensk adelsman wijd nampn Lars Iohanson Strusshielm». Väl synes Lidén, citerande Palmskiölds anteckningar, luta åt den åsikten, att poeten varit 'filius naturalis' (oäkta son) till Carl Gustaf Wrangel (se nedan anm. till n:r XI), »ändock Strussenhielm skulle hafwa namnet» (av fader), men finner det, även här hänvisande till samma källa, ådagalagt, att L. utgivit sig för 'Strussenhielm', genom denna signatur, som Palmskiöld så tolkar: *Laur. Joh. Son StrussenHielm Am.*(iralis) *Su.*(eciae) *Vic.*(arius). Även

Magnus v. Celse (d. 1784) kallar i 'Lärde och berömmelige swenske mäns minnen' (handskr., K. B.) poeten »Lars Johansson Strusshielm» och förmenar, att signaturen här (och i n:r IX s. 115) »tyckes antyda Lars Johan Son StrussHielm Artis Studiosus» (Vpsaliensis), vilken förbättrade tolkning upprepas i Biogr. lex. VIII (1842) s. 330. Gezelius' uppgift i hans Biogr. lex. II (1779), att L. i »tryckta skrifter kallas Strusshielm», i modifierad form återgiven av Atterbom i Sv. siare och skalder II (1843) s. 165, torde helt stödja sig på Palmskiölds (Lidéns) tolkning av initialerna. I varje fall har poeten aldrig själv usurperat sin (styv)morfars namn, vilket för övrigt i detta sammanhang, för att passa i stycket, uppges såsom Johan(nes), under det annars i gamla handlingar möter det riktiga Lars (Matsson Strusshielm), även hos Palmskiöld (t. ex. U. B. n:r 221; i n:r 239 vet Palmskiöld att berätta, i samband med sin ödesdigra gissning om L:s identitet med Magdalena Siöblads älskare, studenten Lasse Johansson, att »Lasse Johansson Lucidor sig skul kallat Strussflycht (sic!), nescio ex quo capite»). Till historien om myterna kring L:s börd, hans sonskap till amiralen Strusshielm, oftast dock med riksmarsken Carl Gustaf Wrangel i bakgrunden skymtande såsom den verkliga orsaken till Lucidor den olyckliges inträde till »sin widrige Wärld», hör ock, att P. Wieselgren (Biogr. lex., ny följd, VI (1865) s. 313 ff.) lyckades identifiera Magdalena Siöblads älskare som den småländske prästsonen Lars Johansson Humerus, och då Palmskiöld framkastat sin lösa gissning, att det »lärer wist warit wår nampnkunnige Swenske Poet Lucidor» (se ovan s. 14), vilken gissning under tidens lopp hunnit bliva ett faktum, får L. till sina många andra namn också namnet Humerus. Först på 1870-talet genom fyndet av handlingarna i målet om Giljarekval 1669—1670 och om hans bråddöd på Fimmelstången 1674 (genom A. G. Ahlquist och B. Schöldström) skingrades något dimmorna, och det framgick, att L. var född i Stockholm, att hans far var »Capten Johan Erichsson» och att »hans moorfadher Ammiralen sahl. Lars Mattzson .... hoonom vpfödt». Och slutligen kunde E. Wester i 'Samlaren' 1898 ur S:t Nicolai dopbok bestämt meddela hans födelseår, alldenstund där förmäles, att Johan Erichssons barn Lars kristnades den 18 okt. 1638 och att bland annat ansett folk även »Lars Matsson, Maior», stått som gossens fadder. L. bar alltså namnet Lars Johansson såsom äkta son till kapten Johan Erichsson, och hans (fadder och) »moorfadher» var amiralen Lars Matsson Strusshielm, vilket snarast torde få tydas så, att amiralen genom sitt enda kända gifte år 1636 med änkefru Barbara Jonsdotter blev L:s styvmorfar (jfr anm. ovan till n:r VI s. 109 f. samt Karlfeldt s. 38 ff.).

1-10 *Qui properas?*, samma anslag 97: 1 »Cur properas?». *Puellum*: puellus 'liten gosse'. Gossens föräldrar omskrivas hyperboliskt: han har födts av *Phoebus sapiens* 'en Febus (Apollo) i visdom', och modern blir en *Camoena*, vilken form L. använder, även i rubr., i st. f. 'Camoenia' för att få närmare anslutning till lat. Cam(o)ena 'musa, sånggudinna'; då det ju förut fanns nio muser, blev hon den tionde *(decimæ nomen sortita Camoenae)*:

jfr ovan s. 113 om Messenius och Svens morfar Sven Elfdalius samt samma s. Rudeen över Sara Jordansdotter Edenia.

11-19 *Parnassus natale solum est, ubi Sala* etc. 'Hans födelseort är den parnass (det hemvist för museрna, den akademi), där Sala å' etc.: se om 'Sala å' = Fyrisån anm. till »Academia Salana» i rubr. (ovan s. 114). *Moeleris* 'Mälarens'; jfr 378: 1 »Ihr Nymphen dieser Meler-Flut». I skönhet *(forma)* överträffade den döde gossen gudinnan Venus' älskling *Adonis* (se anm. till 43: 55) liksom ock *Spurius Cypri* 'den cypriske bastarden, skökosonen', d. v. s. Amor, Cupido, som Venus (jfr Cypria (sc. dea) 'Venus') enligt sagan avlat i okysk sammanlevnad med Mars och som ett vantroende folk *(credula gens)* gjort till ett blindt gudaväsen (*oculis cassum numen*: jfr 112: 83 »oculis coecis»; ty 'Amor (Kärleken) är blind', något som redan Theokritos lärde), en värdig son till skökan Venus, som Cyperns bebyggare (*Cypri incola*: Cypern var Venus' berömdaste kultort, se anm till 29: 25 ff.) dyrka med offer; jfr 118: 86 »Cyprius Infans» om Amor; 201: 69 »Bort Frigga (= Venus)/ Helena/ ok andra Hedna Skiöker»: en kristen poet måste med all respekt för och allt behov av antiken dock ibland ta avstånd från dess avguderi och rädda sin själ! Rad 19 ofullständig och även annars metriskt felaktig.

20-29 Satsbyggnaden invecklad och dunkel. Efter *talpam* synes meningen fordra komma (ej punkt), även efter *cerebrum* och *vicit* (i sista fallet även punkt möjlig = U och P). Rad 28 metriskt ofullständig. Meningen: Den döde gossen övergick alla i begåvning, lik en gammal man bland gråhårsmän och på samma gång ett mönster för gossar. Icke i år men i visdom överträffade han *Nestor,* den homeriske hjälten, som levat i tre mänskoåldrar, urbilden för ålder och klokhet. Liksom en ny *Alcides* 'Alkaios-ättling', binamn på Hercules, som enligt sagan i vaggan strypt de ormar, som den svartsjuka Juno utsändt till hans fördärv, hade gossen kvävt redan i vaggan ormarna 'oförståndet' *(stultitia)* och 'lättjan', alla lasters okunniga moder *(pigritia, vitiorum indocta mater)*.

29-37 De vackra verserna vilja säga: Väl svek den lille sin store faders förhoppningar, att han skulle träda i dennes fotspår, men han sviker dock i själva verket icke *(fefellit*: *non fallit)*: han tvärtom skyndar efter fadern, liksom *Hesperus* 'aftonstjärnan' följer *occiduum Phoebum* 'den sjunkna solen' (jfr anm. till r. 4 »Phoebus sapiens» om fadern och till 96: 118 ff.). Den guldhårade stjärnan (d. v. s. den guldlockige pilten) har gått ned redan i sin uppgång (*occidit in suo ortu*: dött tidigt), glad över att nå målet (*metam*: döden, målpelaren på livets rännarbana): på det att hon (han) ur de djupa skuggorna (d. v. s. ur gravens mörker) med desto klarare sken en gång må uppgå som *Phosphorus* 'morgonstjärna' (d. v. s. uppstå på uppståndelsens morgon). Sörjen därför ej! Intet uppehåller *Morta* 'dödsgudinnan'.

39-51 Stör ej den dödes ande (*manes*: jfr rubriken) genom 'tebanska (sorge-)tjut': *boatu Thebano*, d. v. s. sådana våldsamma och hopplösa uttryck för sorgen, som ljödo i det forngrekiska Tebe, då det där härskande

labdakidiska kungahuset i följd av en gudarnas straffdom släktled efter släktled drabbades av hemska olyckor, vilkas höjdpunkt nåddes av Oidipus, den grekiska sagans mest tragiska gestalt och därför en huvudperson i den tragiska diktningen ända från Aischylos. Se ock Ovidius' färgstarka skildring av den tebanska sorgen och dess uttryck i Metam. III och IV. Här stå dessa tebaner såsom exempel på hednisk sorg, som måste vara måttlös, emedan den är hopplös: jfr anm. till 98: 20 ff. »Sörg ok Klagen medh Beskedh», ty vi ha ju en Gud, som ger oss hopp om salighet efter döden och 274: 181, 295: 15. *absint Moenades* 'fjärran vare alla menader', d. v. s. alla som visa sin sorg i sådana måttlösa former, som ej anstå en kristen med hopp vid graven men väl menaderna, 'de rasande', bacchanterna, då de i vild yra fira Bacchi fest *(orgya Bacchi)*; samma tanke 274: 182. *apium* 'selleri': kransar härav (under antiken) gärna använda på grund av deras vackra och varaktiga grönska. *calathis*: calathus '(blomster-) korg, flätad i form av en lilja'; samma fras i annat sammanhang hos Vergilius, Ecl. II 45 f.: »tibi lilia plenis ecce ferunt Nymphae calathis». *crocos* 'krokusblommor'; av krokus, saffran, beredde man i äldre tider också en välluktande olja, essens. *Sabaei* 'inbyggarna i Saba', den berömda, rökelserika nejden i 'Lyckliga Arabien'. *immortales amaranthi coronas*: hos skalderna har amaranten (grek. ἀμάραντος 'oförvissnelig') sedan gammalt användts som sinnebild för odödligheten. — Hela dikten är fylld av klassiska ingredienser. De gamla romarna strödde ut kransar och blommor och göto välluktande oljor på graven åt den dödes ande, *manes* (r. 1 och 40). Formuleringen ger vid handen, att L. haft i minne det berömda stället i Virgilius' Æneid VI 885 f, då Anchises i dödsriket visar Æneas den dystra skuggan av kejsar Augustus' och folkets älskling, den tidigt bortryckte Marcus Marcellus och säger: »... Manibus, date, lilia plenis, Purpureos spargam flores animamque nepotis His saltem accumulem donis ...» I Æneiden V 79 strör Æneas på faderns grav »purpureos flores», och i Sat. VII 207 nämner Juvenalis, liksom L. här, »(spirantes) crocos».

52-57 Efter *Dic* bör tilltänkas ett kolon; efter *redituru*s och *Abito* punkt. Meningen: (Du som står vid graven) säg: »Lyckliga lott! ur askan skall (du liksom) en skönare fågel Fenix uppstå, för att aldrig återvända till gruset. Gå (din himlafärd)!» Om du så vill, så avsluta ditt tal med de gamles önskan: »Måtte jorden vila lätt över dig och måtte en evig vår råda i din grav»: *S*(it) *T*(ibi) *T*(erra) *L*(evis), det gamla formuläret på gravskrifter (jfr r. 55 *veterum voto*): jfr Tibullus II: IV 50, där älskaren efter att ha lagt kransen på den dödas grav lämnar den med orden: »... bene ... placideque quiescas Terraque securae sit super ossa levis», Martialis Epigr. IX 29 »Sit tibi terra levis mollique tegaris harena» och framför allt Juvenalis Sat. VII 207 »Di, maiorum umbris tenuem et sine pondere terram, Spirantesque crocos et in urna perpetuum ver».

61-63 *Epicuri de grege porcus* 'en galt i Epicuri hjord', d. v. s. en som blott bekymrar sig om att njuta livet; från Horatius Epistl. I: IV 16. *Parca*

'Ödesgudinnan, Dödsgudinnan'; sing. även r. 44, annars plur. såsom r. 38 etc., se anm. till 10: 13 »Dödz-Gudiñan». *eris, nec eris quod hic est* 'du skall bli vad denne är (d. v. s. död, stoft) och dock icke bli det' (ty du är ond och dör den eviga döden).

66-73 Verserna anföras av Sondén såsom bevis på att L. ej saknade kariternas och musernas ynnest (In hist. poes. svec. hypomn., 1817; jfr ovan s. 113). Efter *crainte, dormir* och *fainte* punkt uteglömd i orig.-tr. och Hel. Bl. Här står r. 73 feltrycket *peuvent* i st. f. *mourir?*

74-75 *Nella questa piccola parte del Mondo* 'I denna lilla del av världen (d. v. s. i denna grav) är begravd *Il Piccolo mondo* 'den lilla världen', d. v. s. gossen, vilken såsom människa är 'en liten värld', parvus mundus, mikrokosmos: jfr utredningen i anm. till 79: 1-20 ovan s. 95 f. *Ma il Cielo* 'Men Himlen, Gud' har hämtat till sig *il cielo* 'himlen, den himmelska delen av den döde, själen'.

76-78 Efter *speake* bör ett kolon tilltänkas.

79-82 Efter *aerd* synes meningen fordra strykandet av punkten. Efter *gewis* tilltänkes kolon. Se ovan s. 112 rättelserna i Hel. Bl. Meningen: 'här föres *AERD* 'Jord' (d. v. s. 'ett stoft': jfr 'av jord är du kommen, till jord skall du åter varda' eller möjligen 'en liten värld', 'mikrokosmos': jfr anm. till r. 74-75) in i en grav av jord. Men, läsare, hör: denna 'Jord' är ingen jord mer'. Ty den döde(s själ) lever evigt i himlen: jfr r. 83-90 och även 68-73, där samma tanke framföres. Ordleken följde med även till graven.

91-205 Denna *Sorg-Tröstande Liiksång*, där L. ibland höjer sig till verkligt inspirerad lyrik, har tydligen slagit an på samtiden. Flera avskrifter finnas, t. ex. i *Palmsk. 394*, U. B. Redan 1675 har L:s sjuspråkiga mästerprov till minne över den lille Sven Edenius nått Skåne och Lunds nyss upprättade högskola. U. B. förvarar en två ark stark gravskrift, 4to, tryckt 1675 'Londini Scanorum, Typis Viti Haberegger, Acad. Carol. Typogr.', över 'Dn. Caspari Heubleins, senatus Malmogiensis Adsessoris gravissimi,... Conjux Catharina Cornelii Ledebur'. Efter några sidors hebreisk, grekisk, latinsk och dansk text kommer (på svenska) L:s sång över den 'swijklige wärlden' ordagrant utom två för situationen nödiga förändringar i str. 14 samt hans franska, holländska och, med någon nödvändig omdiktning, tyska verser. Förf. 'D', tydligen en lundensisk akademiker, har avslutat det hela med L:s stolta underskrift i rubriken *Posuit qui potuit* etc., ej fullt sanningsenligt sagt av denne lundensiske medtävlare till poeten och språkmästaren vid 'Academia Salana'. Petter Olufson Warnmark (d. 1709), för övrigt liksom Petrus Brask i djärv gestaltningskraft men ock i sökande efter poetiska effekter en L:s lärjunge, har till 'Then andre sång-time' från L. här lånat det metriska schemat, tankar, bilder och hela verser (Hanselli XIII s. 370 ff.). Petrus Brask, överallt i sin diktning strödende ut reminiscenser och imitationer av L. (ovan s. 63 f., 77 f.), synes i *Alt hwad wij å Jorden äga* ha påverkats ej blott av L:s mäktiga, djärvt profana förgänglighetspoesi i allmänhet utan ock direkt av denna typiskt

Lucidoriska sång om alltings 'ostadighet' ('Andeligh Watukälla', 1682, s. 31 f.; Swedb. Ps. B. n:r 318, G. Ps. B. n:r 270, N. Ps. B. (efter bearbetn. av Wallin) n:r 455). — Alltsedan Heraklit formulerat sitt 'allting flyter och intet förbliver' (*πάντα ῥεῖ καὶ οὐδὲν μένει*), utvecklades redan under antiken flitigt både vetenskapligt och poetiskt satsen om den rastlösa förändérligheten i världen. I sina under renässansen utomordentligt ivrigt utnyttjade Metamorphoses avhandlar Ovidius (XV 176 ff.) tingens växling, tidens, himlakropparnas, årstidernas, mänskoåldrarnas, och i renässanstidens diktning av denna art råkar man ständigt på tankar och uttryck från denna i Pytagoras mun lagda skildring. I förgänglighetsläran möttes antiken och kristendomen: Vanitas vanitatum! Omnia sunt vana 'Fåfängligheters fåfänglighet! Allt är fåfängligt' (Sal. Pred. 1: 2) är ett stående tema i meditationer och dikter under medeltiden och senare. Bilder och uttryck för denna rastlösa växling skapas och bli loci communes. Tydligen mycket lästa voro de av Petrus Brask 1685 i tryck utgivna övers. av de la Serre och Baptista (ovan s. 66, 77, 79) och även av L. till synes utnyttjade (jfr ovan s. 66). Oraklet för poeterna i de germanska länderna under 1600-talets midt, Martin Opitz, har särskilt i 'Trostschrifft: An Herrn David Müllern', för övrigt tydligen utgående från holländaren Heinsius' 'De contemptu mortis', givit en mycket fullständig samling på tankemotiv, bilder och uttryck för förgängligheten av allt mänskligt, på samma gång tröstegrunder i olyckan och i sorgen vid graven. L. har i tillfällighetsdikterna liksom andra poeter flitigt öst ur Opitz, vilkens 'Poemata' funnos i hans boksamling (E. Wester i 'Samlaren' 1898), och n:r LXVI har L. t. o. m. helt enkelt översatt från mästaren och just ur dennes 'Trostschrifft'.

Versformen är densamma som i dikten över Falkenberg (se ovan s. 104), men L. har här genom inrim drivit upp versslaget till ett virtuosschema, som ibland ställt för stora anspråk på hans tid eller krafter.

91-100 *Swijklige* 'Svekfulle, Bedräglige'; ännu Dalin Ordb. 1853 sviklig 'bedräglig'; Sahlstedt Ordb. 1773 'swek' jämte 'swik' men blott 'swikfull' och 'swiklig'. *Öd-Dödligheetz* 'av ödet bestämda (och därför ofrånkomliga) dödlighets'; jfr 101: 2 f. »mortalia fata», anm. till 80: 16 »nöd ok öde Lagh», Warnmark cit. st.: »... tu skal vandra liksom andra Til thet rum tig ödet drar». *Vsle* Arma. *Wexel-skifftar* växlar och omskiftar. *fram-åt stryker* 'ilar framåt'; liksom en aldrig stannande flod, som 'stryker' fram: jfr 235: 6 (om livet) »en Ström/ som Tyger-snelt fort riñer». *Wijker* böjer av, buktar sig. *Fijker* brådskar rastlöst. — Jfr Ovidius Metam. XV 176 f. »... nihil est toto quod perstet in orbe»; även Opitz inleder sin 'Trostschrifft' med en allmän anmärkning, att världen betingas av den lagen, »daß nichts beständiges darinnen gefunden wird als die Unbeständigkeit». 101-107 *Haffwa stadigt wäxel lop* avlösa ständigt varandra. *wäxel lop,* ty. Wechsellauf 'wechslender Lauf'. — Ovidius, och i anslutning till honom (över Heinsius) Opitz, anför cit. st. v. 186 ff. såsom exempel på att »nihil est quod perstet in orbe» och att »cuncta fluunt», liksom L., att

dagen och natten växla, att sol och måne komma och gå, ändra färg och gestalt. Även eldens och vattnets 'växellop' (r. 105) framhåller Ovidius (liksom Opitz) v. 237 ff.: »Hæc quoque non perstant, quae nos Elementa vocamus»: även elementerna, världens fyra grundämnen enligt Empedokles (och Aristoteles), jord, vatten, luft och eld, förvandlas och växla utan uppehåll, ty jorden upplöser sig till vatten, som förtunnas till luft, vilken svingar sig upp till den övre elden, från vilken förvandlingen går i omvänd ordning: »Ignis enim densum spissatus in aëra transit, Hic in aquas; tellus glomerata cogitur undã». Jfr L:s närmare utredning s. 371 f. *Gråt ok skratten* är L:s verkningsfulla tillägg.

108-114 Ett närmare, mera populärt genomfört försök att skildra de två elementens 'ostadighet'. *tioknar* förtätas. *Blifwa,* med 'Eelden' och 'Watnet' som subj, alltså 'så bliva de'. *kohl* 'kol'; Hel. Bl. »Kohl». *wäska* 'vätska, vatten'; Lind Ordb. 1749 'Wäska se Wätska'; Sahlstedt Ordb. 1773 blott 'wätska'; jfr 184: 119 »fasna»; 373: 59 »wätska». *Kohlen bäska* bli (till) *Aska. bäska* 'beska'; uppsvensk form; 360: 36 »bäxt». *Äska? Hwad som* etc 'Bed att få veta något som' etc. Våra interpunktionsvanor fordra strykandet av frågetecknet efter 'Äska'. *måt* 'måste'; såsom ofta.

119-121 *Gödes* gödes, frodas. *Ödes* (för-)ödes. *Ingen ting beståndigt står* 'Intet är beständigt'; jfr Stiernhielm Herc. 60 »Tänck/ här är inte bestånd i Werlden/ och alt är i loppet» och nedan anm. till r. 184. *beståndig(t),* även 446: 545, 452: 724, vanlig form i ä. nsv.; fsv. bestandogher.

122 128 Alldeles som L. här (str. 5-10) övergår Opitz cit. st. från den mera kosmologiska exemplifieringen av ostadigheten till beläggen från omgivande djur- och växtvärld: markens djur, havets och luftens barn dö, träden fälla sina löv, blomstren vissna. *Lufft-fät* 'fåglarna'; vanlig omskrivning, även 80: 13. *kringa* 'snabba'; fsv. kringer 'snabb, flink'. *Fast the* sc. äro. *för Dödsens fahra* för den lurande dödens skull. *Snara* 'snabba'; jfr 1 Mos. 49: 21 (1541) »en snaar hiort». *Rädd's* 'rädas för, vara rädda för', d. v. s. 'räddas' med synkoperat *a*; även 109: 5 (inf.), 110: 9 (pres.), 111: 53 (pres.) etc. men 376: 146 »rädas» (inf.); jfr adj. rädd och ä. nsv. rädda 'skrämma'. *Näät*: innan jaktgevären blivit mera fullkomnade, spelade nät av olika konstruktion och namn stor roll vid fångst av såväl markens som luftens djur; jfr 343: 28, 385: 25. *buur*: redskap för fågelfångst, för olika ändamål olika inrättat och gillrat.

131-135 Hel. Bl. har komma efter *Fisk* liksom efter *Stora* samt *Sällan* men stryker det efter *glimma* och *rymma.* Alltså: *Stora* (sc. fiskar), (näml.) *the* (som,) *hwar liustror glimma, Simma,* (de) *Rijmma* (Hel. Bl. »rymma») *Sällan, om then* (, som) *fiskar,* (är) *frisk.* — *hwar* varest, där. *liustror*: L. synes fatta sin »liustra» ej såsom det med hullingar försedda, skaftade huggredskapet av järn, nsv. ljuster, neutr., fsv. liuster, mask. (men även liustra, fem.), utan fastmer som den brinnande torrved, vid vars ljus man ljustrade (högg, slog) fisken, Lind Ordb. 1749 Ljuster-wed 'das Kienholz, das man bei solchem Fischfangen... anzündet und brennen

läßt, die Fische damit zu blenden'; även 465: 1083 »Liustran» som det brinnande blosset »oppå Båtens Stam»; L. har nog härledt subst. och verbet 'ljustra' ur 'ljus' (lysa). *frisk* rask, rapp.

136 142 *roota* 'sända sina rötter'; ovanlig betydelse. *In til andra Werlden neer* 'Ända ner till antipodernas ('motfotingarnas') värld'; 343: 14 »roten neder åth Moot fota wärlden rotar». *effter raden* 'i tur och ordning', utan att något förbigås. *Staden: skogen* 'Staden: landsbygden'.

143 149 *Blomster lukter* 'Blomster lukta, dofta', med verbet i sing. trots plur. subj. såsom ofta, t. ex. r. 147 f.; eller 'Blomster' att fatta såsom sing., varvid dock i båda fallen böjningen av verbet efter II konjug blir påfallande (rimnöd?); kanske man därför rent av bör supplera ur föreg. rad »bära» såsom predikat, alltså 'Blomster bära, d. v. s. föda, frambringa, lukter, dofter'; 62: 40 »luchtar», 212: 12 »luktar». *them infödde* dem medfödda. *Fnaskar* 'fnaskar, smågnager, pillar'; jfr fnask 'småsmula' och det likbetydande *naskar,* vanligt i ä. nsv. i bet. 'snaska, smaska', sv. dial. bl. a. = 'smågnaga, smaska' (Rietz); Hof i Dial. Vestrogoth. (1772) antecknar, att *naska* 'arrodere, atterere' hos andra heter *fnaska* och kommer av ty. naschen 'edere, comedere'. *In til* (dess att) *trät ok blomstret* (är) *tort* 'förtorkat'.

150 156 *Gröna* 'ärg' (kopparrost); 373: 41 »koppar (haer) grönan ok Järnet haer sin rost», som förtär det. Warnmark lånar idén cit. st.: »Koppar utaf erg plär frätas och upätas»; jfr Lind Ordb. 1749 Gröna, grönska, grönhet (fem.) 'die Grüne'; subst. 'gröna' vanligt i ä. nsv.; mlt. grone (fem.) 'Grünheit, viror', ty. Grüne. *thes* ('Gullets') *blancka Syster,* d. v. s. silvret. *Glijster* 'glans'; jfr sv. dial. glisa 'glimta, lysa', glis 'svagt skimmer', glismask 'lysmask' (Rietz); ä. nsv. glis 'bärnsten', nsv. glis 'vildpersilja' (på grund av bladens glänsande undersida); sv. dial. glystra 'glimma' (Rietz), mlt. (och ty.) glistern 'glänzen'.

156-163 *Dyra steenar* Diamanter. *fast the* (äro) *håla* 'hårda'; L. synes använda formen med det »tjocka» *l*-et i st. f. *rd* framför allt i rimmen, 325: 19, 346: 107, (367: 74), 447: 567, men här r. 160 »hård», 367: 67 »hårdan Steen», 402: 25 »hård aff Sinne»; formerna med *l* hade då ej som nu utpräglat dialektal färg, men oppositionen mot deras användning i »alfwarsamt taal» (Urban Hiärne) börjar. *malm* 'malmer', spec. järn och koppar (jfr r. 150 ff.), i motsats till vanliga *Steenar* (r. 160), på vilka »Klinter», »Flinter», »Muur ok gråsteen» anföras såsom exempel. *Klinter* 'berg(-hällar), klippor', plur. av vårt klint, fsv. klinter 'klint, klippa'; samma pluralform 141: 58 »fasta lijk som Klinter» (sing. t. ex. 196: 155 »Parnassi klint») och Spegels Guds Werk och Hwila (1685) s. 20 »resiga Berg/ stela Klinter/ Klipporna bratte». *Flinter,* tydligen plur. av ä. nsv. flint 'flinta, flintsten' (hård sten), da. flint, mlt. vlint(-stên), ty. Flint, än kvar i överflyttad bet. i uttryck som 'slå någon midt i flinten'; Spegel cit. st. s. 110 »i hårdan flint förwandlas». *Muur* (med *-steen* supplerat ur följ. *gråsteen*) 'tegelsten'; ty. Mauerstein. — Warnmark cit. st. str. 6 »Hårda stenar, hårda flinter, af skarp vinter Pläga spricka tusend-tahl».

164-170 I str. 11-12 återgår L. till de vidare perspektiven över alltings förvandling i påtaglig anslutning till Ovidius (och Opitz) cit. st. Liksom L. nu efter att ha konstaterat, att allt, som finns i tiden, växlar oupphörligt, här framhåller, att *Tijden sielf,* som omsluter allt, är i ständig förvandling, så hade Ovidius, sedan han framfört satsen: »nihil est toto quod perstet in orbe», i fullt analog formulering övergått till den alltomfattande tidens egen förändring (v. 179 ff.): »Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu Non secus ac flumen»: varken strömmen eller den flyktiga tiden kan stå stilla, liksom en våg driver på den andra i aldrig upphörande jakt, likaså fly tiderna inbördes och följa varandra och äro alltid nya, natt och dag, årstiderna, liksom människans åldrar; det som nyss varit, är icke mer, och det som icke varit, bliver, med ett ord: »momenta cuncta novantur». Opitz har samma framställning ur innehållssynpunkt: årstiderna jaga varandra, »und diese Zeiten sind mit der Zeit umbschlossen». Jfr de la Serre (Brask) i 'Tankar om Ewigheten' kap. I (se ovan s. 66): »De åhrlige Tijder/ hwilka hwardera taga aff dens andras Endelse sin Begynnelse/ lijka såsom Dagen aff Nattennes Endelse/ skola omsijder ifrån hwarandre slijtne ock söndrade warda igenom den sidsta Tijden» etc. — *som* (nu) *är ok födslen fek,* då den förlidna tiden dog (jfr ovan de la Serre). *fek,* se anm. till 42: 41. *Jagar,* sing. fast plur. subj., såsom ofta hos L. Våra interpunktionsvanor fordra strykandet av utropstecknet efter 'Jagar'.

171-177 I r. 175 f. har L. ej haft tid att fylla ut rimmen. Lundatrycket har 'Tusend Tusend' upprepat. Såsom predikat får 'jagar (varandra)' suppleras från föreg. str. *Til* (dess att) *wåhr Ewigwarlig wåhr* (kommer, inträder; d. v. s. vår eviga, tidlösa lyckovår i himlens salighet: jfr r. 198). *Ewigwarlig wåhr,* en översättning av (Juvenalis') »perpetuum ver» r. 57. *Ewigwarlig,* en L:s nybildning, jfr ä. nsv. 'ewigwarande', vb. vara 'bestå, förbliva', fsv. 'vara' med sm. bet., mlt. waren 'währen, dauern', ty. ewigwährend, ewigwierig; jfr ock mlt. werlik 'dauernd' till mlt. weren 'währen, dauern'.

181-184 *Obeståndigt* 'utan bestånd'; jfr »beståndigt» r. 121 och r. 184. Stora mäns *Bedriffter* glömmas, de lärdas *Skriffter* likaså, och man vet ej, var de vila i sina (en gång stolt uppbyggda men nu grusade) *Griffter*; samma tankar, t. ex. (om bedrifter) 375: 111 »Haer icke Tidens rost längst frätet äggen uth På Alexanders Swärd», (om lärdom) 375: 121 f. »Hwar är nu Solons wett» och »Hwar Archimedes konst», (om de glömda stormansgrifterna) 374: 91 »hwar är Mausolus graf?», likaså 149: 27 f. och jfr de la Serre (Brask) Tankar om Ewigheten s. 70: (Allt är förgängligt och) »Wilt du wända tine Ögon vppå de dödas Grifter/ ock sökia där sammastädes några tekn til deras framfarne Högheet/ så lärer du dem ingen annorstädes finna/ än som vti ditt Minne/ emedan som de ingenstädes meer äro til/ än blott vti Inbilningen ock Tankarne». *Stadig är Ostadigheet,* en hos L. och hans samtida ständigt återkommande sats, t. ex. 84: 52 f. »Nichts steht als Vnbestand der bleibet fest bestehen In seinem Vnbestand», 149: 16 f. »Ostadigheet Som ständer i sitt fall/ som wäxer när hoon ödes»,

318:40 »obestånd (som stadigt) stadigt blijr» etc., ett koncentrerat uttryck för Heraklits *πάντα ῥεῖ*, Ovidius (cit. st.): »nihil est quod perstet in orbe; cuncta fluunt», än närmare formuleringen här Ovidius i 'Tristia' V 8, 18: »(Fortuna) tantum constans in levitate sua», Honoré d'Urfé i 'L'Astrée' (del I bok I s. 2; 1616): »Rien n'est constant que l'inconstance», en formulering, som blir stående: Opitz i 'Trostschrifft': »(Allt i världen, i luft, på mark och i sjö) hanget an gemeldeter Nothwendigkeit dermassen/ daß nichts beständiges darinnen gefunden wird als die Unbeständigkeit, Paul Fleming i 'Herrn Kolbens Stambuch' (1631; Lappenbergs uppl. s. 115): »Hier ist beständig nichts als Unbeständigkeit», som på ett annat ställe hos Fleming formuleras »Hat nichts als Unbestand Bestand», Heinrich von Mühlpfort (i 'Nichtigkeit des Irdischen', Müller & Förster, Bibl. der d. Dicht. des 17. Jahrh:s Bd 14 s. 354 f.): »Und blos der Unbestand besteht», Johannes Baptista (Brask, se ovan s. 66) i 'Företahl' till 'Gudelige Betracktelser': »här (i världen) ingen Ting stadigare än sielfwa Ostadigheeten wara månde», etc.

185-191 *Ty* Därför. *willa* 'vilja'; se anm. till 46: 17. *Klämmer* plågar, trycker. *Skämmer* förstör, skadar. *Engla-bröd*, se anm. till 91: 121 »Engel-Brod» och 95: 74 »Götter-Manna».

192-198 *trinna* trilla, rulla. *Hwem som* Var och en som. *Han kan, han wil*, (han,) *som* (är) *wårt mästa Bästa* ('vårt högsta goda'), *fästa* (svårbestämbar, av rimmet föranledd?, betydelse, närmast väl) 'ge hem åt, förankra'; jfr 256: 55, 301: 49.

199-205 *Såta* Kära. *Såta lilla* men dock i salig fröjd *stora Siäl. In til* (dess att) *Gudh för E'er* (d. v. s. de tilltalade 'kropp' och 'själ') *med gamman* ('under fröjd') *samman* (näml. vid uppståndelsen, då även kroppen skall uppstå). *Trifald-salig* 'trefaldt (=mycket, outsägligt) saliga'; jfr 109: 1 »trefoldsäll», 317: 9 »säll ok trefald säll»; hos L. växla 'trij' och 'tre(e)', 'tridje' och 'tredje' med övervikt för *i*-vokalen, såsom väntat hos en uppsvensk; jfr lat. ter 'tre' i bet. 'mycket': Ovidius Metam. VIII 51 »O ego ter felix!», Vergilius Æneid I 94 »O terque quaterque beati»; Thorsten Rudeen lånar 1685 i 'Lijk-Hyacinth' (Hanselli VIII s. 244): »Far tu väll vår största längtan, Trefald salig stoora siäl». *sidst* till slut, till sist.

109-114. VIII. *BRUHD-FAKLA.* (Bröllopsskrift till *Christoffer Gyllenstierna* och *Gustawa Johanna Oxenstierna.*)

Efter Hel. Bl. Här står r. 18 *emot*, bör stå *emoot*; r. 29 *eij*, bör stå *ey*; r. 40 *han*, bör stå *hans*. Rad 4 står här *fort* = Hel. Bl., säkerligen feltryck för *fört*: jfr 127: 200 »fört».

Med 'Bruhd-Fakla' synes L. av allt att döma för första gången hava beträdt yrkespoetens stigar och blandat sig med den talrika massa av tillfällets sångare, vilkas musa grät vid gravarna, vitsade och gycklade vid bröllopen, bugade och lyckönskade vid befordringarna och utmärkelserna i en utsträck-

ning och med en intensitet, att Kungl. Maj:t den 19 dec. 1668 ansåg nödigt att i »Stadga och Påbudh öfwer åthskillige Mißbrukz och Oordningars affskaffande widh Ridderskapets och Adelens Troloffningar, Bröllop, Gästebudh, Barndop och Begraffningar» inrycka ett moment, som upplyser oss om, i vilket generande sällskap den nackstyve och begåvade men till samhällelig framkomst till synes föga skickade L. nu blandade sig eller nödgades blanda sig: »Ingen skal fördrista sigh om han icke warder bedin (spärr. av utg.), skriffwa någon Graffskrifft, widh 12 Daler Sölfwermynts böter. Om Brudhskriffter, Nyåhrsskriffter, alle andre Tiggiare skriffter, och thet Bättlerij, som skeer medh Stamböker, item om Tiggerij aff hwariehanda slags Folck, såsom Tromslagare, Pipare, Siungare, Kutskar, Kockar och gemeent Folck med Maijstänger, wari samma Lagh». Visserligen synas de många överflödsförordningarna och påbuden hava varit till närmast för att överträdas; ej minst beträffande överflödet på yrkesrimmarnas tillfällighetsdikter. Ty just vid L:s framträdande börjar grav- och bröllopsdiktningen sin mest blomstrande period, och den nämnda stadgan lade uppenbarligen inga hinder i vägen. Åberopades den verkligen mot L. omkring tre månader, sedan han 'vptändt' denna sin 'Bruhd-Fakla', så var det ej av laglydnad utan av helt andra skäl (se nedan anm. till n:r X). Det betraktades tvärtom såsom något särskilt hedrande, att många poeter strängat sina lyror till det högtidliga tillfället, och förf. var lika välkommen, vare sig han var »bedin» eller »obedin», då han räckte fram sitt kväde, blott det höjde familjens heder vid graven eller bröllopets glädje. Då adeln, och därför snart också borgarna, tidigt börjat ge förf., som ofta var en studiosus eller huspräst i ekonomiskt beroende av den adliga familjen, en skaldelön i penningar, blev snart gränsen utsuddad mellan tillfällighetsdikten som vänskapsbetygelse eller som fri gåva och som en extra lödkrok eller rent av som en fabriksvara från matsångarnas skrå. Ett närmare studium av L:s hithörande dikter ger, såsom redan påpekats s. 102, 103 f., 109 och 113, vid handen, att poeten i långt mindre grad, än vad man hittills föreställt sig, diktat direkt för den väntade allmosans skull. Men att han här tändt sin brudfackla fullkomligt »obedin» och tillika utan att vara därtill kallad av personliga relationer av något slag till det höga brudparet, framgår av hans egen redogörelse under rättegången om 'Gilliare Kwaal' (n:r X). Han hade råkat samman med en tysk student Johan Prillwitz (se anm. till n:r XXII s. 178), tydligen en nitisk utövare av tillfällighetsdiktarens yrke. »Dhe kommo till tahls om sådhanne skriffter», och då de förnummit, »att Wälb:e Herr Christopher Gyllenstierna skulle blifwa brudhgumme, slöth han (L.) något att skrifwa på hans bröllop». Mannen av facket, Prillwitz, skulle ha »præsenterat» de tryckta exemplaren av kvädet i bröllopshuset, men L. fick icke tag på honom, varför han själv måste söka klarera saken. Professor Gartman, som han rådgjorde med, vågade ej ge något råd och »sadhe sigh inthet weetha om samma skrifft skulle blifwa angenäm». L. överlämnade emellertid dikterna »till een lacquaj eller pagie», och denne bar dem

till »cammartienaren Jöran», som L. förut vidtalt att rekommendera sig men som nu ej vågade mottaga dem. Följande dag förnam L., att dikterna ej voro utdelade, och på förfrågan återfann han dem »i ett huus på Regeringsgathan», där han hämtade dem och hade dem hos sig i fem dagar. Gartmans och Jörans uppenbara betänkligheter orsakades tvivelsutan av kvädets raljerande och litet respektlösa ton inför det höga herrskapet, vilken kunde missuppfattas. L., som för övrigt alltid förblev oroväckande fri och självständig, var icke tillbörligt inspelt i hyllningsorkestern för de höga. Emellertid råkade han Prillwitz igen, klagade sina motgångar, och denne yrkesrutinerade poet ordnade lätt affären, presenterade dikterna, »och Herr Christoph togh dhem vp medh all höfwligheet och gaaf Prilwitz 10 Rd:r i Caroliner», vilka säkerligen delades mellan L. och Prillwitz, som L., enligt egen utsago, förut bistått med författandet av dylika skrifter och som ock tre månader senare bad honom skriva det bröllopskväde, fortsättningen av detta 'Gilliare Kuaal', som förde L. till fängelset. Visserligen måste man säga, att det illa anstod en Lucidor att slå sällskap med Prillwitz och hans gelikar och att tissla med lakejer och kammartjänare, men tidsförhållandena voro då andra än nu, behovet av tillfällighetsdikter i alla kretsar obegränsat, vartill kommer, att L. enligt sin egen berättelse nyss kommit från Uppsala (se ovan s. 112 och nedan anm. till n:r IX) och just »i dhe dagarne» mött Prillwitz samt fått detta uppslag till förstärkning av kassan, som utan tvivel var skral. De inkomster, han kunde förskaffa sig, härledde sig från översättningsarbete åt ämbetsmän och enskilda (jfr ovan s. 109), och den syssla som skrivare eller översättare, som L. tydligen innehade senare vid tiden för rättegångens början (dec. 1669), alldenstund Johan Printz före L:s häktande »waarit hoos hoonom i gambla Rådhstugan», hade han väl ännu ej erhållit (se nedan anm. till n:r XII). Det var en hård tid för poeten utan hem och skydd och ännu utan fast fot i samhället. En extra inkomst behövdes mer än väl. Medvetandet av poetisk förmåga och ovanliga språkliga kunskaper lockade nog också. Diktandet var ju därtill en fosterländsk gärning enligt senrenässansens program. Det gällde att höja och böja modersmålet, och L. själv vill under rättegången edligen betyga, att han »allenast sökt medh sådhanne skriffter förkoffra sitt modhers språåk».

Christopher Gyllenstierna, son av riksrådet Erik Gyllenstierna och Beata von Yxkull, f. 1647, överstelöjtnant vid Livgardet 1668, överste där 1673, generalmajor 1676, generallöjtnant 1677, deltog med berömmelse i Karl XI:s krig mot Danmark, nitisk anhängare av konungens politik vid förmyndarräfsten och reduktionen, överståthållare 1682, i vilken egenskap han 1689 belade Helicons Blomster trots det för Andersin beviljade privilegiet med kvarstad och föranstaltade, att det förgripliga B-arket, d. v. s. 'Gilliare Kwaal' vid brodern Conrads bröllop den 18 nov. 1669 (n:r X, se anm. dit), indrogs, d. 1705. *Gustawa Johanna Oxenstierna*, dotter till riksrådet Gustaf Gabrielsson Oxenstierna och Maria Sophia de la Gardie, f. 1644, d. 1675 (gravskrift av Samuel Westhius den 16 april 1676; Hanselli XVI s. 15).

Rubriken. *Vlaborg*, gammal form för 'Uleåborg', friherreskap i Uleå socken, Österbotten, givet 1651 åt riksrådet Erik Gyllenstierna. *Erikzberg*, Stora Malms socken, Södermanland; huvudgården fullbordad av Christopher Gyllenstiernas mor, Beata von Yxkull (»Pintorpafrun»), och tillbyggd av honom själv. *Walkala* 'Valkeala', i Viborgs län, Finland. *Kroneborg*, grevskap i släkten Oxenstierna, i Kronoborgs socken, Viborgs län. *Lekö* 'Läckö', grevskapet i de la Gardieska släkten på Kållandsö. *Kymito* 'Kimito', friherreskap, donerat till Axel Oxenstierna 1614, i Kimito socken, Åbo län, Finland. *Tyresiö* nuv. 'Tyresö', slott och gods i Tyresö socken, Södertörn. *Första* (väl) 'Farsta', Stockholms län. *Hölio* (väl) 'Helgö', Södermanlands län. *Brudhlöfftes-Dagh* 'bröllopsdag', se anm. till s. 79 rubr. *LUCIDOR den olycklige*: 'den olycklige' har L. kallat sig förut (se anm. till n:r II ovan s. 94) liksom ock 'Lucidor' (n:r IV, ovan s. 105), men först här möter fullständigt det skaldenamn, under vilket han ingått i vår litteraturhistoria. 1-9 *Gilliare Kuaal* 'En friares vedermödor'; ibland i allmännare betydelse 'En förälskads plågor'; 'gilja(re)' tydligen återinfört från fsv. eller dial. av Stiernhielm, ty i sin 'Vt-tydning opå några gamble och sälsynt brukade Ord' upptager han ock 'gillia' = 'frija/ hyckla/ drifwa Älskog' liksom även 'Gilliare-konst' ss. övers. av Ovidius' 'Ars amandi'; även Spegel i 'Register och förklaring öfwer några gamla Ord' (Guds Werk och Hwila, 1685) upptager 'gillia' = 'lokka til Kärleek'; Grubb anför i 'Penu Proverbiale' s. 44: 'Kiärleken är tanckefull', d. v. s. 'Dhen som arbetar i Kiärleks Balcken/ han vmgår altijd medh swåra tanckar och sorger/ nu för dhet ena/ nu för dhet andra/ och mäst fåfängt. Dhe gambla haa fördhenskul sunget och sagt: Älskog giör Oroo'. *trefold säll* 'trefaldt lycklig'; se anm. till 108: 201 »Trifald-salig». *fort* nog tryckfel i st. f. *fört*: jfr 127: 200. *höfwer* 'behöver', såsom ofta. *räddas* 'rädas'; jfr r. 9, r. 53 och se anm. till 105: 128 »Rädd's». *vthan* (han) *beddas* (ned). *I Astrildz Swaan-blöt Duhn* 'I Astrilds (Amors, Kärlekens, se anm. till 30: 35 »Astrild») svanmjuka dun', d. v. s. 'i den älskades som svandun mjuka armar': jfr 81: 45 »hennes Swanduun-blööt... Armar liggia I Örnegåtes Rum». *sofwer vthan Sorg Vthi en stolp-fast Säng*, d. v. s. är viss och lugn i ägandet av den älskade, som nu är äkta maka, jfr 80: 33 »säker». *stolp-fast* (jfr sängstolpe 'en av sängens fyra hörnstolpar') *Säng*, en trygg och säker plats i motsats till *botn-lös Korg* (*Som Giliar' räddes* ('rädes' eller 'rädas', allt eftersom det apokoperade »Giliar'» bör fattas som sing. eller plur.) *mäst* (för, som är deras största fasa)): Sedan gammalt användes korgen som redskap för att från gluggar och fönster (i fästningar och torn) skaffa upp livsmedel och annat, även för hemlig personbefordring. I 2:dra Korint.-brevet 11: 33 talar sålunda Paulus om att han »blev genom en glugg på muren nedsläppt i en korg» och undkom från Damaskus. Även för en gynnad giljare var detta en vanlig väg i hemlighet till jungfruburen. Men en ondskefull kvinna använde för att bli av med en påträngande friare en skadad korg, så att han vid uppfirandet 'föll igenom' till marken, varav det äldre och

ursprungligare uttrycket 'falla genom korgen' i bet. 'få avslag på sitt frieri'; så L. här: den bottenlösa korgen var farlig att vila i, ty den betydde avslag, men i den stolpfasta sängen hade man trygghet, den var det nådda målet; se vidare t. ex. Schroderus' övers. av Comenius' 'Upläste Gyllene Tungomåls Dör' (index; 1640): 'falla genom korgen' = 'få ney aff een jungfrw'; Messenius' 'Blanckamäreta' (1614; Schücks uppl. s. 191): »Om han som Plato wore klook/ Håls han hos Jungfruer doch för took/ Honom händer wist then sorgen Han faller igönom korgen» etc. etc., mlt. dorch den korf vallen 'få korgen', ä. ty. (ännu på 1700-t.) durch den Korb fallen, ä. da. falde igennem Kurven; ännu kvar i uttrycket 'falla igenom' (i en examen), ty. durchfallen, alltså 'få avslag, misslyckas', fast i annat avseende. Särskilt upplysande är Grubb, Penu Proverbiale s. 426: »Korgen ökar sorgen id est När en frijare får ney/ giör dhet honom sorgse och förbittrad. Bland Studenter plägar man (när någon anhåller hoos en Pijga/ och får repuls) låta honom til action, vthi Stamböckerna mååla en Jungfru/ som håller en bottnlöös Korg dher en Mansperson genomfaller; Och dherhoos fölliande Klage Vers aff Latin och Tyskan sammansatte/ vnderskrifwa: Armer mannus ego, per corbem fallere cogor; Cor möcht in tausend/ springere frusta meum». Es. Tegnér d. y., Hemmets ord s. 64 f., vill återföra uttrycket 'falla genom korgen', nu 'få korgen', på medeltidssagor om romarskalden Vergilius: Trots att han då var ansedd som siare, trollkarl och tusenkonstnär, gör dock sagan även honom till kärlekens slav och kvinnolistens martyr. Han älskar en förnäm romarinna, som ändtligen på hans böner i en korg hissar upp honom mot jungfruburen i tornet. Men hon avbryter färden halvvägs, och där får den vise Vergilius i korgen avbida dagens ankomst och stadsbornas gyckel och begabbelse. En tysk 1500-talsvisa syftar härpå: »Virgilius seiner Kunst vergaß, Da er in einen Korb saß» (d. v. s. sich setzte) och likaså Wivallius' visa (1631), där förf. säger sig för hennes skull bl. a. svåra ting kunna ... »och så medh Virgelio Hängia een long stundh på it togh» (Schücks uppl. s. 81). Enligt en annan version skall korgens botten ha varit så inrättad, att Vergilius 'föll genom korgen' till marken, ett lika markant avslag. Vare sig nu uttrycket stammar från Vergiliussagan eller den ifrågavarande episoden i densamma blott var ett uttryck för ett gammalt bruk att i en korg hissa upp älskaren, eventuellt vid avslag låta honom stanna på en viss höjd eller 'falla igenom', så ha vi nu kvar, jämte 'falla igenom', blott det förbleknade uttrycket 'få en korg, få korgen', ty. sich einen Korb holen, einen Korb bekommen, da. faa Kurven etc., liksom redan hos L. 127: 182 »när han Korgen feek», 251: 60 »fekk en Korg». Enligt Troels-Lund, Dagligt Liv i Norden IX s. 126, var det i äldre tider bruk »at putte den uheldige Frier i en bundløs Kurv, saa at han altsaa faldt igennem den». Senare mildrades seden, och man sände eller gav den olycklige en verklig bottenlös korg; snart glömdes, att den skulle vara bottenlös, och slutligen blev det blott ett talesätt.

9-18 *rättlig* riktigt. *Behaglig* 'Behagligt'; adv. på *-lig(h)* utan de nusv.

-en eller *-t* ytterst vanliga in på 1700-talet. *huru margalunda* 'hur mångahanda, av huru många slag' i motsats till *huru lijten* r. 12. *fins* befinnes (vara)· *vndra sigh* 'undra'; ty. sich wundern, jfr 'förundra sig'. *först* till att börja med. *lijk* likt, liksom. *slider* glider, halkar. *Ögat*... *aflat*... *Låga*, om ögonens roll se anm. till 5: 52-54, 10: 15-17, 80: 26 f.

19-28 *näplig* 'näppeligen', *rättligh* 'rätteligen' se anm. till r. 9 »rättlig». *fatt* beskaffad. *drömmer* går och grubblar. *Kiärng*, samma enstaviga, än i (uppsvenskt) talspråk använda form även r. 58, 443: 474, 467: 1131 men 391: 27 »Kiäring-Skwaller». *man* 'bara, blott'; se anm. till 12: 8 »man». *tit* tidt och ofta. *giör aap* 'gör narr, driver gyckel'; sv dial. ha te ap 'driva gäck med'. *Gilie-Taal* friaretal, kärleksord. *slängia fram* 'söka börja tala om'; än 'kasta fram' i sådan bet. *knapt några Gnistar* 'knappt en gnista, ett dugg'; jfr 'en gnista' i bet. 'något helt litet' i t. ex. 'han har inte en gnista vett' och 311: 10 »Wänskaps Gnista» = 'en gnista av vänskap' samt t. ex. Jes. Syr. (Bib. 1541) kap. 43 »Man kan som noghast besinna ena gnijsto» (av hur härliga Guds verk äro), varför plur. »några Gnistar» i ett uttryck som detta torde böra uppfattas som föranledd av rimmet; plur.-formen på *-ar* även t. ex. Spegel Guds Werk och Hwila (1655) s. 41 »Hwars Gnistar intet syns»; 317: 35 plur. »gnistrar» = nusv. 'gnistor'. *Fast om* även om, ehuru. *hisligh* 'hiskligt, rysligt'; om formen se anm. till 53: 12 och om adv. på *-lig* anm. till 4: 32 »jemmerlig». *ingen Gran* 'inget grand, inte en smula'; fsv. grand, neutr., 'grand, solgrand', ä. nsv. lex. 'grand', neutr., t. ex. Serenius 1741, Lind 1749; Sahlstedt 1772 'Grand, neutr., Atomus. Inde Solgrand' men anför sedan: 'Proverbialiter: Jag ser ingen grand. Han hörer, han gör ingen grand'; Dalin Ordb. 1850 på 'Grand', att i fig. bet. brukas ordet även som mask.: 'Gif mig litet grand' eller 'en liten grand'.

30-36 *Wexel-Kiärleek* 'genkärlek'; samma ord 23: 44. *medh* därtill, dessutom. *hon ey* sc. älskar. *Men* Utan. *Afwund* (svartsjuka eller) avund (på den lycklige rivalen). *bär man swarta Strumpor* 'är man svartsjuk'. Jag känner ej något äldre svenskt belägg på uttrycket; Runius till Catharina Rothman, som gifter sig med Söderman, vilken är lärd och alltså älskar de nio muserna (1702; Hanselli XIV s. 243): »Dock therför må vår brud ej svarta strumpor bära. Vi få väl alla nog, fast än vi tijo ära»; Kolmodin, Bibl. Qwinno-Spegel (1732) I s. 55, låter Hagar, som Sara godvilligt överlämnat till Abraham, säga till den icke svartsjuka Sara: »Tu hade, kanske, fel; men swart-siuk tu ei war: Jag tror, at ingen än så hwita strumpor bar»; Lillienstedt (Hanselli VI s. 258) vill ha en hustru, som även andra kunna älska, »Fast iag seen svarta strumpor bär»; Lind Ordb. 1749 'Han har swarta strumpor' = 'är swart-siuk'; sv. dial. (Rietz) 'dra svarta strumpor' i bet. 'vara svartsjuk'; uttrycket möjligen att härleda ur 'falla genom korgen' (se anm. till r. 8 »botn-lös Korg»): den avvisade friaren slog sig, fick benen (gula och) blå, d. v. s. mörka, svarta: jfr ä. nsv. blå mörkret 'kolsvarta mörkret' (fsv. mörker blaa), ä. nsv. blåman (fsv. blaman) 'svartman, neger', nsv. 'slå någon brun och blå', alltså han fick svarta (sken-)ben, som sågo ut, som han hade

'svarta strumpor', en vitsigare form för det ursprungligare holl. eene blauwe scheen loopen (eller kortare een blauwtje loopen), ty. eine blaue Schiene erlaufen, 'skaffa sig ett blått skenben', genom att 'falla genom korgen', som nu heter 'få korgen', och alltså 'draga svarta strumpor' eller vara 'svartsjuk', väl därför ursprungligen 'svartstrumpesjuk': jfr no. dial. svarthososjuke 'svartsjuka', sv. dial. i Finland svartsocka (väl av svartsockesjuka) 'svartsjuka' (Rietz). Se Es. Tegnér, Hemmets ord s. 60 f. och jfr Hellquist, Etym. Ordb. på 'svart'. *wedh* 'vid'; se anm. till 9: 32. *höösт* 'öst, serverad'; 'hösa' vanligt i ä. nsv. och i dial.; Rydqvist, Sv. språkets lagar IV s. 439, talar om »det i folkspråket mycket älskade och vidt kringspridda 'hösa' för 'ösa'». *porcelaine-Faat* 'porslinsfat'; den franska ordformen medföljde varan, som då var mera dyrbar och sällsynt; Columbus, Ordeskötsel s. 8, anför 'porcelaine' bland ord, som inkommit genom handeln: »när waran har fördts in, så ha namne kommit in mä».

38-49 *måtte* måste. *Ord-prunkan* 'svassande ord'; om subst. på *-an* se anm. till 8: 5 »Sloknan». *At man* 'Att blott'. *må* få. *wördas så* åtnjuta den äran. *Och* (anakolutiskt underförstått: 'i det prunkande skaldebrevet betygar han') *at hans Siäl ännu blott wistas i hans Kropp För Hoppet* etc.: ett vanligt uttryck i kärleksvisorna, se anm. till 3: 1-3 och jfr 5: 55 f. »Så håller blott mit Hopp Min Siähl uti min Kropp». Liksom i det egentliga 'Gilliare Kwaal' (n:r X) skämtar L. här med det maniererade ordroset i kärleksvisorna (jfr anm. till visan V ovan s. 19) och, r. 42-44, med de litterära 'lånen' från andras dikter (jfr 125: 130 ff.), om man ej själv kunde göra ett 'Breeff' eller en 'Wijsa'. *mått'* måste. *högt* storståtligt. *hwem skiäms ey wara Took?* 'vem skäms ej för att vara en sådan toker', att han ej kan dikta ett 'Breeff'? *Då går dhet först rätt an* 'Då börjas det riktigt som först', jfr Stiernhielm Herc. 179 »Här gåret an»; ty. angehen. *hårt* högeligen, djupt. *hiertligh* (adv.) av hjärtat, uppriktigt.

51-60 *Demantlijkt* 'alldeles som diamanter'; formen 'demant' användes, även i vetenskaplig stil, ända in på 1800-talet; 'demanten' eller 'diamanten' har sedan gammalt representerat höjden av glans (och hårdhet). *allestädz* 'beständigt, städse'; se anm. till 34: 9. *giöret* gör'et, gör det. *blijd* 'mild, vänlig' eller snarare adv. 'mildt, vänligt', med *-d* i st. f. väntat *-(d)t*, varom se anm. till 3: 6 »beröfwat», 22: 30 »följdt» m. fl. *Förtreet* sorg, bekymmer. *döör*, jfr anm. till 3: 12 »dör» och 10: 15-17.

61-72 *Tijden*, här 'brådskan'. *skrifwa* beskriva. *kwälier* plågar. *Gåhl* 'gård'; jfr anm. till 106: 157 »håla». Parentesen *aff Ståhl* etc. uttrycker giljarens klagomål, som han vill övertala en att gilla. *wist* för visso. *tro'na* tro henne. *gier ey til* 'medger ej'; ty. zugeben. *wil* skall. *En ann gång skrifwa mehr*, nämligen om giljekval, och löftet infriades med n:r X, som således redan nu tillärnades som en fortsättning på herr Christophers 'brudfackla'. *then gång* denna gång. *Ryggbockan* 'bugning'; jfr ovan r. 38 »Ord-prunkan». *luta* 'buga (mig), böja mig'; även i fsv. sådan intr. bet. 'buga, böja sig' ss. tecken på vördnad. *Gudinnor*, vokativ, till bröllopets kvinnliga gäster,

'jordgudinnorna', se anm. till 80: 26 och flera st. *Dräng* 'dräng, (mjuka) tjänare'.

73-114 L. visar sig i sin diktning ivrigt intresserad av astronomiska och astrologiska frågor. Stjärntydningskonsten var en av tidens manier. Astronomien började nu framgå ur astrologien. Tyko Brahe, se r. 78, hade på Hven byggt upp Uranienborg och Stjärneborg, varifrån han med nyuppfunna eller förbättrade instrument ej blott gjorde epok i den astronomiska vetenskapens historia utan ock 'räknade plåneten' (jfr nedan anm. till 125: 121 »Planet»), d. v. s. ställde horoskopet för människorna. Brudgummen och bruden hade båda namn på '-stjärna', och detta förhållande gav L. uppslag till detta astronomiskt-astrologiska hyllningskväde, som, trots ämnets magra innehåll, onekligen är elegant och sinnrikt genomfört och ej utan behag. Det elegiska versmåttet, då sällsynt i svensk dikt på latin, behandlas väl, och poemet är för övrigt fyllt av reminiscenser från de gamla romerska skalderna, som L. tydligen, såsom då hövdes en poet, väl kände.

73-80 Efter *loqvi* är punkt tydligen uteglömd. *Cypris* 'Cypria (dea), Venus' finner sin son, Amor, Cupido, på musernas berg *Parnassus* i ivrigt viskande samtal med astronomiens musa *Urania*. Denna har med sig förutom en jordglob och ett sifferfyllt räkneark alla de instrument, som *schola docta Tychonis* 'Tyko Brahes lärda skola', d. v. s. astronomerna, ständigt använde, *circinus* 'cirkeln', *perpendiculum* 'sänklodet', *baculus Jacobi* 'Jakobsstaven, gradstocken', ett förr användt höjdmätningsinstrument, som genom graderingen fick ett spräckligt utseende och därför kom att likna de stavar, som patriarken Jakob barkskalade, så att de blevo randade, och ställde vid vattenhoarna, för att fåren skulle bli strimmiga (1 Mos. kap. 30), spa. baculo de Santiago. Hon pekade viskande för Amor på *signa Bootae* 'oxdrivarens stjärnbild', ordlek: (Gustava) Oxenstierna.

80-97 Efter *Olympo* strykes vid övers. kommatecknet, och punkt sättes efter *Tauri*. Amor *caput auresque scabebat et ungves rodebat vivos* 'A. kliade sig i huvudet och bakom öronen och bet på naglarna', såsom tecken på grubbel, hämtat från Horatius' Sat. I 10: 70 f. I sitt upprörda tillstånd glömde han sin blindhet (*coecis oculis*: se anm. till 101: 17 »oculis cassum») och sökte se genom tuben, som han i vredesmod krossade. Urania flydde. Modern Venus kommer och tröstar den lille gråtande guden, som klagar över sin och sin moders förlorade makt: Ingen rökelse brinner längre åt oss på altarena i Venustemplen på Cypern, i *Amathus* och *celsa Paphos*, eller på den åt oss helgade ön *Cythera* (där Venus enligt sagan uppsteg ur havets skum, varav 'Cytherea', binamn på Venus-Afrodite: jfr Catullus 36: 14 och framför allt Vergilius Æneid X 51, varifrån L. hämtat: (Venus yttrar:) »Est (sc. mihi) Amathus, est celsa Paphos atque alta Cythera»). Ty *Tellus* 'jorden' viker ej längre för den stjärnstrålande gudaboningen *Olympus*; även jorden har ju *stellas* 'stjärnor', och två förena sig nu under *Taurus*', 'Oxens', stjärnbild (: jfr Oxenstierna och att Oxens stjärnbild finnes på norra himlavalvet, alltså över Sverige). — Utförandet av tanken och dess formulering

här är så överensstämmande med visan n:r XIV (s. 28 f., str. 4-7), att man torde kunna få datera avfattandet av visan till 1669, se ovan s. 34 överst och jfr anm. till 29: 25-40, ovan s. 36.

98-114 I r. 98 bör *veneri* tänkas med stor begynnelsebokstav och r. 107 sluta med kolon. På grund av de båda 'stjärnornas' bländande glans kan Urania 'astronomien' ej avgöra, huruvida det är *Mavors,* d. v. s. stjärnan Mars men ock krigsguden, som förenar sig med stjärnan *Venus,* eller det är *Delius,* d. v. s. Deliern ('den på Delos födde'), Apollo, solguden, solen men ock vetenskapernas och diktens gudom, ty han (den manliga stjärnan: *ille*) strålar lika klart som både *Phoebus* (Apollo) och *Mars,* d. v. s. Gyllenstierna är både en Apolloson och Marsdyrkare, pennans och svärdets man. Och hon (*illa*) överstrålar din stjärna, kära moder, stjärnan Venus. Denna konjunktion (*hæc conjunctio*: 'konjunktion' i astrologisk betydelse, då två himlakroppar (skenbart) komma varandra mycket nära, den för tolkningen av människans öde betydelsefullaste bland 'aspekterna', men ock här fattad som 'förbindelse, giftermål', lat. conjunctio nuptialis) måste enligt astrologernas lära skänka jorden *Martes* 'krigsgudar', 'krigare', *Veneres* 'skönhetsgudinnor', 'skönheter', *Phoebos* 'sångargudar', 'snillen'. Venus tröstar den lille: *Vilius argentum est auro* 'silver är simplare än guld', och nu har *Coelum* 'himlen, gudarnas (‚vår) boning' *argentea sidera* 'silverne stjärnor', men *Boreae Telius* 'Norden' har *AUREA SIDERA* 'Gyllenstiernor'.

115-121 Våra interpunktionsvanor fordra komma i slutet av r. 115, utropstecken i slutet av r. 116 och kolon r. 118 efter *alcuna.* L. fortsätter här de astrologiska funderingarna: den lyckliga aspekten (*Felice aspetto*), konjunktionen mellan *Stella d'ORO* 'Gyllenstiernan' och *Stella argentea in fronte al Toro* 'Silverstjärnan på oxens panna', 'Oxenstjernan', måste frambringa en ny *Cupido* eller än större gudomligheter: jfr r. 103.

122-130 Vid övers. sättes utropstecken efter *yeux,* punkt efter *heureux,* kolon efter *mourir.*

139-147 *es* 'det', d. v. s. »diß hohe Haußs r. 135. *der Güldnen Sternen* 'Gyllenstiernornas'. *so wird Mitternacht recht pralen* 'så skall midnatten (då ju stjärnorna visa sig) riktigt glänsa' (men *Mitternacht* betyder ock 'Norden', d. v. s. Sverige, som således också skall glänsa genom Gyllenstiernornas bragder). *heller als der Mittag* 'klarare än middagen' (men *Mittag* ock = Södern, alltså 'Sverige skall överstråla Söderns länder': L. levde i det svenska stormaktsväldets dagar!) *I högsta Hast*: rättegångshandlingarna (se ovan) och diktens genomarbetade skick intyga, att dessa ord ej äro att taga alldeles efter bokstaven.

115-120. IX. Hyllningsdikt till *CHARLES HOWARD, earle of Carlisle.*

Efter Hel. Bl. — Rad 23 står här *You,* bör stå *Your* = Hel. Bl.

Charles Howard, earl av Carlisle, ankom som engelsk ambassadör till Stockholm den 10 april 1669 (U. B. *X 126, Nordin 964*) för att överlämna

strumpebandsorden till den 13-årige Karl XI och även därigenom föra länderna än närmare varandra och stärka trippelalliansen, vilken Sverige ett år tidigare tillträdt. Under rättegången angående 'Gilliare Kwaal' några månader senare (den 11 dec.) uppger L., att han från Uppsala »kom hijt till Stockholm dagen för än Kongl. Maij:tt bleef riddare» (jfr ovan s. 112). Hans ankomst till huvudstaden torde i enlighet härmed ha ägt rum den 28 juli, alldenstund L:s ord om att konungen »bleef riddare» väl har avseende på de solenna festligheter, som ägde rum den 29 juli. J. G. Rüdling, Supplement til thet i flor stående Stockholm (1740) s. 337, förmäler: »Then 29 *Julii* emottog Sweriges Högst-Glorwürdigste Konung Carl XI Klenodet och Riddare-Klädningen af then namnkunnige och berömde Engelske *Garters* eller (i gemen så kallade) Blåstrumpe-Bands-Orden/ hwilket Konung Carl II i Engeland then Högstbemälte Sweriges Konung... igenom Hans wid Kongl. Swenska Hofwet tå befintelige *Minister*, Grefwe *Carlisle*, lät *offerera*, och... på Stockholms Slott anläggia; Förthenskul ock på samma Dag/ til Följe af Hans Kongl. Maj:ts Befallning/ en allmän Frögde-Fäst i Stockholm hållen blef». Till minne av händelsen slogos tvenne något olika medaljer, avbildade och beskrivna i Elias Brenners 'Thesaurus nummorum sueo-gothicorum' (1691) s. 213, där dock i texten står tryckfelet 1668 för 1669, sedermera upprepat av Rüdling cit. st. Före Karl XI hade endast Erik av Pommern och Gustav II Adolf slagits till riddare av denna orden. Den stora tilldragelsen och de stora 'solenniteterna' därvid skildras i samtida källor, fast dagen för händelsen uppgives olika. I t. ex. Danmarks första politiska tidning, 'Danske Mercurius', ett på vers avfattat månadsblad, skriver skalden Bording i numret 1 sept.—1 okt.:

Den unge Koning med Sanct Joris Ridder-Orden,
Til Venskaps Tegn og Pant, af Engelsken är vorden
Begavet nyligen. Carlisle, som Gesandt,
Frembar det Ære-Baand, og det om hannem bandt.
Slet ingen derhos var, sig det jo vel lod tykke,
Slet ingen derhos var, som jo tilynskte Kongen Lykke.
Derpaa mand holdte Boerd, og vel saa frydelig
Med Dantz og andet sligt, af Hiertet glædde sig.

Det var kanske för att taga del just i denna »allmänna Frögde-Fäst» »med Dantz og andet sligt», som L. lämnade lärdomsstaden, där han »som een annan professor tillståndh hafft att intimera» (ovan s. 88), och anträdde sin ödesdigra resa till Stockholm, råkade Prillwitz och andra brödpoeter, skrev sitt 'Gilliare-Kuaal' n:r 1, vilket hade som utlovad fortsättning 'Gilliare-Kwaal' n:r 2 (se ovan s. 129), som följdes av ett halvt års rannsakningsfängelse och kanske därmed avbrytandet av en akademisk bana, som begåvning och kunskaper borde kunnat göra mindre olycklig än den han nu påbörjade som en lärd men socialt rotlös poet. Den 29 sept. avreste lorden, då L. fann något tillfälle att överräcka sin sjuspråkiga lovdikt,

visserligen hållen i barockens högsta tongångar men dock klingande och rask. Enligt L:s egen uppgift blev kvädet, trots ofullständigheten i lordens titlar, av ambassadören »wäl uthydt» och, såsom man torde få tillägga, väl honorerat. L. är tydligen i farten Det torde få anses som ganska säkert, att vid denna 'allmänna Frögde-Fäst' den 29 juli den karneval förekom, där den 'grymme Tartarn' nedlade sina vassa pilar för Lisettes fot, visan n:r XV. Vad som anförts ovan s. 130 f. pekar i samma riktning.

Rubriken. *Lars Johann Son S.*(cientiarum) *H.*(umanarum) *a.*(rtiumque) *s.*(tudiosus) *v.*(psaliensis): se anm. till s. 100 rubr. (ovan s. 114 f.). Tydligen ansåg sig L. ännu som uppsaliensisk studiosus på tillfällig visit i huvudstaden, som dock genom oberäknade omständigheters makt och hans egen vildfågelsnatur blev platsen för hans få återstående levnadsår och hans bråddöd. Denna ej blott officiellt högtidliga utan ock hoppfullt ljudande titulatur använder han aldrig, sedan om ett par månader slaget kom i och med 'Gilliare-Kwaal' och de sviter, som detta förde med sig.

1-78 Den försummade interpunktionen torde ej vålla större svårigheter vid översättningen.

1-10 Hade eposets mästare Publius Vergilius *Maro* fått välja ämne för sin sång, hade han hellre valt lorden än *Anchises'* son Æneas. Sångarguden *Apollo,* vetenskapens gudinna *Minerva* och alla de nio *muserna* räcka ej till för den höga uppgiften.

11-20 Lordens egenskaper äro lika lysande som hans ätt, varvid L. tydligen främst tänker på den förnämliga ättens största namn, sjöhjälten Charles Howard, besegraren av Filip II:s 'oövervinneliga armada' år 1588. Bland lordens egna bedrifter, som enligt L. äro större än *Herkules'* berömda tolv storverk och *Cæsars* segrar, nämnes hans bragd att återupprätta Englands kungadöme, d. v. s. 'the restoration' år 1660, då stuartska huset i och med Karl II återuppsattes på tronen och i vilken Howard tydligen tagit verksam del.

21-30 I svärdets förande är lorden krigsguden *Mars'* överman och i visdom och vältalighet *Apollos* (jfr anm. till 113: 98-114). T. o. m. *Momus,* den antika gudavärldens Loke, häcklaren av allt gudomligt och mänskligt, hos poeterna långt ned i tiden representerande den personifierade tadelsjukan, har blott beundran för honom.

33-34 Lorden har återställt rikets fred, som störts *by man* (säkerligen för *men*) *of Cadmus Dragon race* 'av män av Cadmus' draksläkt': *Cadmus* (grek. Kadmos), enligt sagan grundläggaren av Tebe i Beotien, dödade en drake, sådde ut dess tänder, av vilket utsäde beväpnade män uppväxte, vilka omedelbart råkade i strid och ömsesidigt nedhöggo varandra, alldeles som i England före restaurationen av kungadömet 1660 landet sönderslitit sig självt i inbördes hat och fejd.

37-44 Earlen av Carlisle hade som engelsk ambassadör förut besökt Moskva, *the barbarous Russes* och deras *Czar,* samt *the Cimbers*: cimbrerna, d. v. s. danskarna; egentligen folket på 'cimbriska halvön', Chersonesus

cimbrica, nuvarande Jylland. *Broer lille,* skämtsam översättning av *Carlisle* jfr »lisle» = lille bl. a. 235: 1 »Then kort' ok liße tidh»; formen med *sl* även i Bibeln (1541) och i talrika (uppsvenska) dialekter; fsv. lisle.

47-60 *twice*: Howard hade även 1664 såsom legat besökt Sverige. *That English Mars* 'denne engelske Mars', 'denne Englands krigsgud', om Howard, liksom *English Venus* 'Englands Venus', skönhetsgudinna, om lady Howard och *litle Cupide* 'den lille Cupido (Amor)' om den medföljande unge sonen, som en gång skall utföra så stora dåd, att *Jupiter* från hans sida fruktar samma öde, som han själv låtit sin fader *Saturnus* undergå, nämligen att bli störtad från herraväldet.

65-74 Sommaren 1669 är i hävderna berömd för sitt ljuvliga väder och sin rika skörd. Fälten, sjöarna, skogarna och alla djuren jubla. Det är lordens närvaro, som vållat det. Nu kläder sig jorden i sorgdräkt, och himlen gråter tårefloder, ty han skall avresa.

75-78 På sånggudinnornas berg *Helikon* har poeten av gudarnas härold *Mercurius* fått veta, att Jupiter samlat de himmelska till rådslag om bästa sättet att ledsaga den höga britten hem under höststormarna.

80-135 Under gudarnas rådplägning talar, som sig bör, himlens och jordens herre *Jupiter* latin, det världsbehärskande Romas tungomål, havens och vattnens behärskare *Neptunus* engelska, under det att Neptunus tjänare, 'andre mannen' på havet, vindguden *Æolus,* använder holländskan. Då ännu stormaktstidens sol lyste över Sverige, var det naturligt, att krigsguden *Mars* valde svenskan, 'ärans och hjältarnas språk'. Sångens och diktens gudom *Phoebus Apollo* klyver sig mellan de ledande nationerna i litteratur och konst under renässanstiden: Apollo talar Italiens blomsterspråk, och Phoebus formar sitt yttrande med fransysk tunga. Gudarnas vältalige härold *Mercurius* använder Opitz, Flemings och Gryphius nu till rikt liv vaknande språk.

80-91 Efter *Nothos*, *rogat*, *fidei* har i Hel. Bl. punkt uteglömts. — *Neptunus* uppmanas att med sin 'treudd' *(Tridente)* lägga vågorna och *Æolus* att innesluta stormarna (*Nothos*) i sin håla. Ej en irrande *Ulysses,* såsom hos Homerus, ej en from *Æneas,* såsom hos Vergilius, anförtros dem utan tre med de himmelska förbundna gudar *(socios Deos)*: *Cytherea Venus* 'Venus' (kärleks- och skönhetsgudinnan, med tillnamnet 'Cytherea' efter ön Cythere, där hon hade ett tempel), *Mavors* 'Mars' (krigsguden) och *Cyprius Infans* 'det cypriska barnet, Amor, Cupido' (jfr anm. till r. 47-60 samt 101: 16-20), d. v. s. lady och lord Howard och son.

92-104 *Neptunus* vill göra, vad han befallts. Han och hans havsgudar skola klyva vågorna framför skeppet. *Tritonerna* skola blåsa i sina vridna snäckor till hans ära, *sirenerna* sjunga hans lov, ej för att förtrolla honom liksom *Ulysses* (hos Homerus), och *Castor* och *Pollux* skola sitta på masten: *Castor och Pollux,* dioskurerna ('Zeus-sönerna'), Zeus och Ledas tvillingbarn, bröder till Helena, under antiken anropade särskilt såsom hjälpare vid storm på haven, visande sin gudomliga närvaro i de elektriska

ljusfenomen, som vid oväder flamma vid spetsen av masterna, s. k. S:t Elmseld. Var lågan dubbel, kallade man den 'Castor och Pollux', ett lyckligt förebud, var den enkel, fick den efter deras syster namnet 'Helena' och var ett ödesdigert tecken; jfr 232: 67 ff. med skildring av en farlig storm, då »Helenas skeen» brann i mörkret och »hotade mäd meen» och »Castor ok Pollux mäd sin Lykke-Lius ey lyste» samt I. Isogæus, Carla Seger-Skiöld (1714) s. 1006: »På resor til siös/ synas såsom facklor/ i stormar eldstiernor/ i takel och tyg/ segel och master. Syntes the twå; så kallades the af the gamle *Castor* och *Pollux;* men ett allena: *Helena.* The förre skattades för lyckelige teckn/ then senare för olyckeligit... The Spanier och Fransoser kalla them *Sanct Herms* eller *St. Elmi* lius; Italiänerne *St. Peters* och *St. Niclas* eld: hwilket namn vthan twifwel ock Ryssarne them gifwa/ såsom hwilka then Hel. Nicolaum för sin *Petra* ärkänna».

105-107 Efter *bemint* väntats kolon eller punkt. — Æolus skall nu som alltid lyda Jupiter.

108-112 *höfw's* 'behöv(e)s', såsom ofta — *fåfäng* onödiga. *I't* 'I det'; med då i all stil vanlig enklitisk anslutning av pronominet. *rät* riktigt. *besinna* tänka på. *Oden sielff* är Howard och *Frigga* lady Howard: jfr r. 86, där de kallas Mars och Venus; i visan n:r XIV str. 4 och 5 få också de nordiska Oden och Frigga ersätta krigsguden Mars och skönhetsgudinnan Venus. *håller honom Foot* 'håller stånd mot honom'; även 350: 42 f. »bida» eller »hålla Foot» för fienden; ty. Fuss halten. *tors* 'törs, vågar'; se anm. till 35: 27 »tårß». *full* väl. *Them Oden intet står* 'Dem Oden ej håller stånd mot'; Lind Ordb. 1749 'Han står then starkaste Karl' = 'er steht dem stärcksten Mann'; fsv. standa med sm. bet.

113-119 Efter *belleza* bör komma vid övers. strykas. — *Apollo* 'Solguden, Solen' lovar att sända ut sin skönaste glans, och han säger sig för övrigt ha allt skäl att rodna (*arrossire* 'bli röd', här 'bli röd av blygsel, skämmas'), då han ser 'den trefaldiga skönheten av dessa jordiska solar' *(la triplice belleza De (=Di) qvelli SOLI terrestri),* d. v. s. lorden, ladyn och deras son, ty de fördunkla honom; jfr t. ex. 18: 11, där »Venus muß selbst schamroth werden», då hon jämför sig med den sköna Climene.

120-124 *Phoebus,* Apollo i sin andra gestalt (se föreg. sida), lyckönskar Neptunus att på sina vågor få bära inbegreppet av alla gudar: *Vailliance* 'Tapperheten', d. v. s. Mars (r. 86), Oden (r. 110), lord Howard, *Sagesse* 'Dygden', lady Howard, *Beauté du Monde* 'Jordens skönhet(sgud)', Amor-Cupido, den lille sonen. — I Sahlstedts 'Om tankar i Vitterhetsarbeten' I (1756) s. 119 citerar 'Läsrik' detta »samtal emellan gudarna angående en viss Herres resa och dess lyckliga befordran» och finner dessa franska rader »underliga» och bevis på att »wåre Snillen älska at tala spitsfundigt», i det att »han som talar är ju sielf en gud och talar äfwen til hafsguden».

126 *ich fliege,* om Mercurius, gudarnas vingade härold, som nu skall flyga ut över världen med budskapet om Howards storhet.

121-129. X. *Gilliare Kwaal.* (Bröllopsskrift till *Conrad Gyllenstiärna* och *Märta Christina Vlffsparre.*)

Efter originaltrycket i och för bröllopet den 18 nov. 1669, 4to, titelsida + 7 sidors text, s. 5—6 med finare stil och mindre mellanslag för utrymmets skull, varför de rymma 38 rader mot övriga sidors 36; utan arkbeteckning; den franska gåtan upptar ensam s. 7. Trycket är ytterst sällsynt. Ett solkigt och tydligen ivrigt handhaft exemplar finnes inhäftat i ett annars propert och välbehållet pergamentsband av Hel. Bl. i U. B., med Joh. Henr. Schröders namn å pärmsidan, i st. f. det 1689 konfiskerade B-arket (= detta 'Gilliare Kwaal', se nedan), vilket saknas i detta exemplar. Uppenbarligen är det ett sådant orig.-tr., som Wieselgren (Biogr. lex. VIII (1842) s. 334) funnit, likaledes nedsmutsat av ivriga och svettiga händer, insatt i tomrummet efter B-arket i ett exemplar av Hel. Bl., tillhörigt Löberöds bibliotek, på sista sidan försett med namnet Lasse Johansson och på titelsidan med årtalet 1671 och namnet A. Tholstadius (tydligen komministern i Jakobs församl. Anders Tolstadius). I och för sin uppl. av L:s skrifter (1869) har Hanselli användt ett sådant tryck (jfr hans Förord s. XVI och text s. 114), under det han annars blott (i någon mån normaliserande) omtryckt ett exemplar av Hel. Bl.

Som bekant förde detta Gilliare Kwaal skalden inför domstol och i fängelse (dec. 1669—juni 1670; se nedan), men därmed var icke striden om kvädet slut. Då Johan Andersin, som enligt handlingarna i striden om kvädet år 1689 (Schück, Bibl. och litt.-hist. anteckn. s. 42 ff.) »förplägat umgiänge» med poeten under dennes livstid, på den 23 mars 1688 meddelat kungl. privilegium år 1689 (ovan s. 85) utgivit av trycket Hel. Bl., befanns, att bland dessa »Helicons oförwißneliga Blomster/ som tillförnde Tidh effter annan blifwit uthströdde medelst den berömmelige Swenska Poëten Lasse Johansson», också ingick detta Gilliare Kwaal. Men den Gyllenstiernska familjekänslan vakade, fast nu både det höga brudparet och dess olycklige bröllopspoet för längesedan skiljts hädan. Andersins dedikation i Hel. Bl. är undertecknad »Stockholm den 26 Febr. 1689», men redan den 8 mars, då dessa L:s skrifter just »för några dagar sedan hafwa begynts at förytras», var Hel. Bl. belagd med sekvester av brudgummens broder, överståthållaren Christopher Gyllenstierna (se ovan s. 125), sedan denne, därtill bevekt bl. a. av sin svägerskas (fru Eva Lewenhaupt, Conrad Gyllenstiernas efterlämnade maka i hans andra gifte) »gråtande tåhrar», lyckats utverka Kungl. Maj:ts muntliga order att tillsvidare förbjuda bokens försäljning och föra de tryckta exemplaren i säkerhet, »på det imedlertijdh intet deraf försålt och distraherat blifwa måtte». Den 12 mars inger fru Eva Lewenhaupt till konungen en supplik i ärendet, »eij utan en hiertans sorg och tårar» klagande över Johan Andersins tilltag att »ohemult uthwärka sigh E:d K. May:tz tillståndh» att ånyo från trycket utgiva och ibland nyfiket folk utsprida t. o. m.

»dhen försmädelige och sordide bröllopsskrifft, som widh min sahl. k. herres bröllop medh sin förra fru en lösker man wijdh nampn Lasse Johanson har obudin och obetänckt till mångas förargelse fattat i pennan». Hon citerar och lämnar som bilaga hovrättens utslag av den 22 juni 1670 i rättegången om kvädet, förmäler, att L. »föruth medh en godh tijdz membl. widh pass 4 månars fängelse derföre warit straffat» (hon åsyftar arresteringen under rannsakningen 1669-70) och konstaterar, att hennes »sahl. k. herre af des publicerande och der wijdh förknippade sine missgynnares dels sinistre dels oförståndige förtydande icke ringa fan sigh skimpfad och toucheradh» och att det förnyade utgivandet »än i dagh hoos mången owänn och oförskylte missgynnare», som icke felas »min sahl. k. herre» såväl som flera konungens trogne tjänare, skulle ge anledning till ny »tort och missfijrmande» av den avlidnes, hans efterlämnade barns och anhörigas heder. Under tiden hade Andersin utvecklat en livlig verksamhet, och han inlämnade till konungen flera böneskrifter, »i aldradiupaste underdånigheet, för Gudz och Jesu Christi skuld bediandes» att få tillgodonjuta det honom »förundte skyddebref och privilegium». Han hade för avsikt att taga det omstridda arket, varom saken åtminstone närmast rörde sig, ur »hwart eendaste och eet exemplar» och hade till den ändan låtit »sökia dem allesammans tillhopa», men han kunde icke inse, att mot privilegiet exemplaren skulle vara »aldeles förbudne, oansedt den skriften öfwer sahl. högwälb. Herr Conrads bröllop icke war deribland». Dessutom säger han sig den 12 mars hava nödgats fly ur sitt hus »heelt bittida full med skräck och ångest», eftersom »några af stadswachten» hade sent kvällen förut besökt hans hem och frågat efter honom och följ. morgon besatt och rannsakat hans hus till hans skam och nesa. I en längre supplik (den 16 mars) till konungen bemöter överståthållaren Andersins »ohemule quereler», »arga intention» och »obstinate ohörsamheet», förmälande bl. a., att Andersin, i stället för att åtlyda överståthållarens hos K. May:t utverkade förbud mot skrifternas vidare försäljande, tills K. Maj:t saken avgjort, och dem godvilligt avlämna till förvarande å neutralt ställe, »samblar undan alle desse be:de skriffter, stickandes dem utur wägen, twifwels utan att kunna bättre giöra deraf en otijdigh profijt och förbodet eludera». Han hade dessutom »hållit sigh och sin hustru undan, så att hwarken dhe, mindre dhe förbudne exemplaren någonstädz stode att igenfinna». Säkerligen voro misstankarna, att Andersin i hemlighet avyttrade de begärliga skrifterna, ej alldeles ogrundade. Det torde ej lida något tvivel, att han avsiktligt medtagit Giljarekvalet, som på sin tid för ett tjugutal år sedan väckt sådant uppseende och handlagts av kämnersrätt, magistrat och hovrätt, såsom ett särskilt dragande nummer, helst som Conrad och Christopher Gyllenstierna båda skaffat sig hätska fiender såsom lika hänsynslösa som nitiska befordrare av reduktionen och det kungliga enväldet. Desto häftigare ingrep släkten mot »denne argsinnte Andersin», som med »hela procedeuren... till intet annat ändamåhl syfta synes än att min sahl. broders

goda nampn skimpfeligen wanwyrda och missbruka, dess efterlembnade anhörige dermed bringa till sorgh och tårar» och »in publico ny förargellse upwäckia». Ärendet remitterades till Kungl. Revisionen, vars handlingar för år 1689 äro förlorade, men, såsom känt är, nådde Gyllenstierna sitt närmaste mål: Andersin bibehölls vid sitt privilegium, men arket B, Gilliare Kwaal, indrogs, vadan detta ark vanligen felas i de bevarade exemplaren av Hel. Bl. Jfr S. J. Alnander, Hist. librorum prohit. in Svecia, I, 1764; Lidén, Hist. litt. poet. sv., II, 1765: »inde factum, ut pauca admodum integra supersint exemplaria et rarius etiamnum obveniant, quibus plagula B illæsa remanserit»; Braad, Ostrogothia literata II (Link. B.) omtalar likaså indragningen, »hwarföre den (brudskriften) uttogs, så Exemplaren med arket B äro sälsynte»; Magnus v. Celse, Lärde och berömmelige swenske mäns minnen (handskr., K. B.), vet att berätta, att brudskriften Giljarekval »blef förbuden och exemplaren (efter deras uttagande ur Hel. Bl.) upbrände, utom några få. Finnes i et exemplar jag sedt»; Olof Celsius d. y., Saml. till sv. biogr. lex. (handskr., U. B., *X 201*), meddelar ungefär detsamma: »Detta arket togs ur alle exemplaren och bars hem i hans (gref Gyllenstiernas) hus, då har Grefwinnan ej nögt sig för än hon sielf fick stå och se upå huru dess kammarbetiänt kastade dem på elden. Denna betiänten har dock i det samma kastat ett i sin barm, hwilket D. Roberg sedan fått». Så sällsynta äro dock ej dessa B-ark av 1689, som av dessa anteckningar synes framgå (Andersin hade hunnit avyttra åtskilliga), men tydligen var dikten föremål för det livligaste intresse. I vissa exemplar av Hel. Bl. finnas inhäftade handskrivna B-ark. K. B., handskr. *W 35*, som enligt D. G. Neschers anteckning innehåller ärkebiskop Haquin Spegels mestadels egenhändigt nedskrivna samling »af dels egne, dels andres Poesier», meddelar å s. 6 f. Giljarekval i mycket fri avskrift, och U. B., *V54*, har 'Gilliare Kwahl' i avskrift från 1600-talet och t. o. m. efter orig.-tr. från 1669.

Olof Celsius d. y. och Magnus v. Celse a. st. uppge, att Erik Benzelius d. y. låtit omtrycka Giljarekval i 12 exemplar, en uppgift, som visserligen av Lidén och hans efterföljare (Braad m. fl.) misstolkats till att avse visan *Skulle jag sörja*, varom se ovan s. 44, men som är riktig. I sin 'Svenska vitterheten' (1818) s. 165 säger Hammarsköld, att arket B måste omtryckas, vilket betvivlas av utg. av 2:dra uppl. (1833) P. A. Sondén och förnekas av Hanselli (1869; Förordet s. XVI), men den flitige och kringsynte Hammarsköld torde fått sin uppgift från det i U. B. *(U. 172)* befintliga, interfolierade, med Lidéns egenhändiga anteckningar och rättelser försedda, exemplaret av hans Historiola, där Lidén antecknar om Giljarekval: »Några Exemplar hafwa bliſwit omtryckte hos Werner år 1707» (utan att han dock samtidigt rättar sin uppgift om att Benzelius låtit trycka 12 ex. av nämnda fängelsevisa), en uppgift, som han fått från Erik Benzelius' egenhändiga annotation å arket i dennes eget vackra, pergamentsbundna exemplar av Hel. Bl. i Link. B.: »Thetta ark wart förbudit, men sedan

några exemplar omtryckta hos Werner åhr 1707», och arket i detta exemplar är just det enligt de cit. källorna av Benzelius i 12 ex. föranstaltade omtrycket (efter Andersins uppl. 1689), vilket är sällsyntare än förlagan. Omtrycket är avsett att inhäftas i Hel. Bl. i det indragna B-arkets plats, har därför samma papper, samma arkbeteckning, (i det allra närmaste) samma stilar, rubriken + 12 rader å s. 1 och sedan 32 rader å varje sida men har bland även andra mindre (typografiska och ortografiska) olikheter tryckfelen s. 1 r. 6 *ell* (*aller*): Hel. Bl. *än* (*aller*), s. 7 r. 7 nfr. *skillia*: Hel. Bl. *gillia* (Benzelius har i sitt ex. ändrat till det riktiga *gillia*), s. 8 slutet *baifers*: Hel. Bl. *baisers*. Då en av anklagelsepunkterna 1669 mot L. gällde, att han »inthet förvndt Herr Gyllenstierna och dhess frw dheras rätta titlar», utsätter Andersin (och därmed Benzelius' omtryck) titlar och gårdar, till vilka brudparet skrev sig, i fullständigt skick. — Klemming, Ur en antecknares samlingar ('Samlaren' 1883), uppgiver, att det finnes ännu en särskilt tryckt uppl. med både arksignaturen B och custod i slutet i och för insättning i luckan i Hel. Bl. men med en starkt förkortad rubrik: 'Gilliare-Kuaal. Beskrijfwit Af Lucidor then Olyckelige', en mig obekant eftertrycksupplaga.

Rad 196 står här *på*: läs *så*. Här har utan anmärkning ändrats en del tryckfel i det ytterst slarviga orig.-tr., såsom *ä* för uppenbarligen avsett *å*, t. ex. r. 9 *läwar* för *låwar*, r. 136 *Mät* för *Måt* — Hel. Bl. uppvisar här större olikheter med orig.-tr. än annars är fallet, beroende på dettas (visserligen språkligt intressanta) brister såsom tillkommet och tryckt i bokstavligen taget sista minuten (se ovan s. 87). Här må antecknas från Hel. Bl.: rubr. (utom fullständiga titlar, se ovan) *Gilliare Kuaal och* (genomgående för *ok* i början) *Brud-Löfftes-Dag* r. 1 *iag* (för *jahg* eller *iagh* genomgående) *har* r. 2 *fullfölia* r. 6 *All'd* r. 7 *tijdlig altijd* (så strykes regelmässigt *h* i dylik ställning: jfr *iag* för *jahg*) r. 10 *Stor' Ord* (jfr till r. 7) *mig* (för *mihg* eller *migh* genomgående) r. 13 *lytkte* r. 15 *ha'er* (för *haar*) r. 16 *Hurleds hon* (genomgående) *ökt:* r. 17 *ha'er* (för *ha'r*) r. 20 *frå*. r. 22 *sih'na*/ r. 24 *Elendigheet* r. 25 *måtť liwa* r. 26 *doch rädd's Korgen*/ r. 28 *-lijkt beer:* r. 30 *sällia*/ r. 31 *lykton föör* r. 37 *Swän* (för *seen*) *iwrig* r. 39 *ok Glam* r. 41 *Jungfrun* r. 43 *blier* r. 44 *skull*/ r. 46 *förbannat* r. 47 *Hugh*/ r. 52 *Broor* r. 56 *af-undz på*/ r. 60 *init'ä* r. 62 *tusend draer ändlig* r. 64 *Bancoruth,* r. 66 *skäkta*/ r. 67 *emoot;* r. 68 *dhen* (för *han*) r. 70 *Jomfrun courtisera;* r. 72 *Legedräng* r. 75 *wäl*/ r. 76 *Siäl*. r. 78 *låter;* r. 80 *kittel-kåt* r. 83 *Åthbärd hoos wäl* r. 85 *måtť* r. 90 *måtť* r. 96 *Lam*/ r. 97 *någe kåt* r. 98 *reenlig;* r. 103 *måtť stoor*/ r. 104 *katt-lijk gloor* r. 123 *haa* r. 127 *ikke* r. 128 *törs* r. 136 *Måtť* r. 138 *dråp-ögon Skålar*/ r. 140 *skållåt* (Benzelius' omtr. *skållot*) r. 149 *Skiortor* r. 151 *vthländskt ikke* r. 157 *wärr går'et* r. 158 *Håret* r. 160 *rättlig* r. 161 *Hjulet* r. 164 *ok* (för *og*) r. 184 *Fek* r. 190 *fast'et* r. 191 *how'et Swäl* r. 192 *satť'et* r. 195 *Sa'e wor* r. 201 *Suk*/ *han* r. 202 *Wågor* r. 205 *o-ut-talig* r. 208 *Pennan* r. 210 *intet* r. 211 *blij* r. 216 *tri*. r. 219 *Träl* r. 220 *wäl*.

— r. 223 *m'a* r. 229 *meurs* r. 230 *coeur:* r. 232 *produict,* r. 233 *corps* r. 235 *sçaurois à personne,* r. 237 *sçauront*

Det är återigen Prillwitz (se ovan s. 124 f. och Schück, Bibl. och litt.-hist. anteckn. s. 21 ff.), som ivrigt eggar L. att skriva ett kväde och i nämnda syfte bl. a. uppsöker poeten hos Capten Forbuss, »dher han waar och något verterade för Capten». L. är ovillig på grund av svårigheterna att få kvädet till herr Christopher presenterat i bröllopsgården (ovan s. 124 f.). Prillwitz, som säger sig vara »kändh i hoffwet», skriver då själv en brudskrift och presenterar den redan på månd. den 15 nov. Följande dag mötte L. »Jöran Cammartienaren i kyrckiobrinken» och frågar honom, »om han skulle waara lustigh i bröllopet dhen dagen», men får då veta, att bröllopet skulle ståndа först på torsdagen. Jöran uppmanar honom: »skrifwen I medh»; först på onsdagsaftonen kommer hans Giljarekval på trycket, är färdigt kl. 7 på torsdagsaftonen, och »studiosus antiquitatum Johan Bergh», som L. uppsöker hos »Herr Stiernhielm», åtager sig levererandet av skrifterna i gästabudshuset, »hwilket han så willigt tillsadhe, effter han ährnadhe tillijtha Lorentz i dhet italienska språket». L. följde honom till dörren, vakten släppte in Berg vid underrättelsen, att det var brudskrifter, han ville presentera, en brudens page hänvisade honom till en brudgummens page, vilken överlämnade dem till »brudhgummens broor herr Christopher, som kom i döören». Skriften »waar ändå wåth, nyss tagen vthaf trycket». Och så utdelades Giljarekvalet »uti Hans Kongl. Maij:ts wår allernådigste Konungz och Herres, Hennes Kongl. Maij:ts Rijkz Enkiedrottninghens, fwrstlige perssoners och höga herrars närwaru». Snart började man »thala illa om hans skrifft», sägande poeten vara »bestucken» till att skriva den av en greve Douglas, med vilken brudgummen tillförne haft »någon handell». L., som säger sig »några gångor besökt herr Stiernhielms huus att discurera medh honom, som een lärdh man ähr», besöker denne »tree dagar för än (han) kom in i arresten, då Herr Stiernhielm sagdt till hoonom: iagh höörer I ähr en olyckeligh (= råkat i olycka), Lucidor». För att visa, att han har godt samvete och ej velat dölja sig under pseudonymen, skickar L. genom studenten Strobelius till brudgummen »vndher sitt ägit nampn» ett förklarande brev jämte två exemplar av kvädet. Men den 8 dec. sitter dock poeten, som ofrivilligt råkat inom skottlinjen i de höges »quereller», »i wachtmestare-cammarn fengligen insatter» för att på brudgummens »klagelige angifwande» rannsakas och dömas »angående en smädeskrift, han vpå Herr Landzhöfdingens heedersdag i deras Maij:ters konungens och drotningens närwaru hade understådt sig att uthdehla . . . och andra sådane ähreskiämmare samt K. M:tz placatz förbrytare (se ovan s. 124 om stadgan av år 1668) till warnagell alfwarligen afstraffas». Sedan målet behandlats av kämnersrätten, remitterades det till magistraten, som den 10 jan. 1670 avkunnade sin dom. Kvädet stämplades visserligen ej som en paskill, alldenstund det — såsom L. själv ständigt framhöll — ej kunde syfta på landshöfdingen och hans fru personligen utan skildrade mänskliga svagheter och passioner i allmänhet, men då L. författat det

»obedin» och sålunda mot K. Maj:ts stadga, med en ofullkomlig titel (ovan s. 139) mot vad bruket är, och på grund av att han icke betänkt, »hwadh snack och tahl, oroo, förtreet och harm een sådan dicht under så höga och förnembliga brudfolckz nampn upwäckia kunde», dömdes L. att »holla sig ifrån denna stadzens societet och gemenskap på åhr och dagh». Saken gick emellertid till hovrätten, tydligen på den uppretade Gyllenstiernas föranstaltande. Den 12 februari släppte rätten Lasse Johansson ur arresten blott mot hans egen skriftliga försäkran, »der uthj han widh sitt lifz och ähras högsta förplichtan tilbiuder sigh sielf caution, att han ingenstädes wijka skall, förr än att laga sluth i saaken giörs». Detta fann rätten skäligt, »aldenstundh I asse Johansson lenge suttit fengzligh uthj denne starcke kiölden», motparten dessutom icke var tillstädes i staden och »eij heller saaken capitall» Den 16 april får emellertid hovrätten, som tydligen såg på saken med andra och mänskligare ögon än brudgummen, K. Maj:ts befallning att åter taga L. i arrest, tills laga utslag fallit, påminnandes hovrätten, att K. Maj:t själv honom tilltörne arresterat. Den bortreste brudgummens broder, överstelöjtnanten Christopher Gyllenstierna (se ovan s. 125), hade nämligen bevakat broderns och släktens intressen och hos K. Maj:t inlämnat påminnelser i saken. Den 20 april måste hovrätten anmoda herr Christopher att ändtligen inkomma med sina besvär mot magistratens dom, den 3 maj anhåller L. »om ett ändteligit uthslagh i saken» och om att få tillbaka sin cautionsskrift, vilket allt hovrätten lovar. Först den 10 maj äro Conrad Gyllenstiernas slutpåminnelser inkomna, och den 22 juni 1670 föll domen: »Rätten finner skiähligt, at sedan Lasse Johanson medh sielf sins ede hafwer betygat, at han denne skrifft icke animo calumniandi eller af nogon annan upstudsat författat, blifwer han ifrån allt wijdare åtahl befriat, hwar medh bägge parterne skola wara aldeles åtskillda. Men at Lasse Johanson emot Kongl. Maij:tz stadga och utan någors begiäran giort een bröllopsskrifft och der utj brukat någon större licens än som sig boort, hade den Kongl. Rätten wähl fogh honom derföre at plikta låta; Dock i anseende till dhet han allaredo uthstått hafwer, blifwer han der medh förskont, medh åthwarning at han här effter försikteligare förer sin penna».

Hovrättens domsslut röjer en omisskännlig välvillighet, särskilt i betraktande av att striden stod mellan en mäktig, högadlig herre i full vrede och en »lösker man», en under dåtida förhållanden synnerligen ojämn strid. Juridiskt sett var poeten hemfallen till visst straff såsom »obedin» bröllopsskald (ovan s. 124). Men något kungl. placat med förbud mot bröllopsskrifter ville han med ed betyga sig icke hava känt, »och dher han i dhetta fall oweetandhes kan hafwa något förbruttit, vndherkastar han sigh i all vnderdånigheet Kongl. Maij:ttz nådher». Det var ock endast vid ett sådant särskilt behov, som påbudet befanns lämpligt till användning. Däremot visste han väl, »dhet pasquiller icke allenast särdheles af Kongl. Maij:tt, vthan och widh alle wälbestälte republiquer och rätter ähre strängeligen förbudhne», men »ingen skall heller kunna bewijsa, dhet hans skrifft ähr något pasquill».

Både magistraten och hovrätten delade hans mening, och L. utgick ur fängelset utan skuggan ens av att vara vad motparten påstod, en »calumniant» och mutad »ähretiuf». På den höga motpartens anklagelser, som till största delen äro idel, i juridiska och kvasifilosofiska spetsfundigheter insvepta spegelfäkterier, ofta otroligt sökta och naiva, svarar L. punkt för punkt lika öppet och manligt som överlägset klart och ofta med förkrossande sarkasm. Intet om L. känt är så ägnat att höja denne poetiske vildfågel i våra ögon och vår aktning som hans uppträdande under denna rättegång, som också började med L:s stolta svar på motpartens fråga, »om han ähr af adell»: »ney, vthan så wijdha dyghden angåår». Man kan endast beklaga, att detta så klara och goda huvud satt på en så oböjligt styv nacke och tänkte så litet på sin sociala uppkomst här i världen. De tunga och oproportionerligt hårda följderna av det käcka och i ypperligt humör skrivna om än drastiska Giljarekval blevo honom ingalunda en anledning till sinnesändring men tyvärr till »at här effter försikteligare föra sin penna» och hålla den vanliga lunken i umgängelsen med de stora. Visserligen är dikten, för att citera Magnus von Celse a. st., »mot fruentimmer mycket bitande och owettig, item mot cavaillerer», men den är icke rå eller osedlig utan ett både käckt och oförargligt raljeri med tidens, även av L. själv i visorna ivrigt övade, omåttliga bombasm och osanna »ordros» i den erotiska modediktningen (ovan s. 19). Dess ton var heller icke i och för sig anledning till rättegången. För den tidens öron var kvädet säkerligen rent av oskyldigt. Utan tvivel hade regementskvartermästaren Klangh träffat huvudet på spiken, då han enligt kapten Jacob Forbus' vittnesmål sagt: »att dher han (L.) wille säija, hvem hoonom hadhe bestuckit, kundhe han slippa, och dhe hadhe misstanka på Grefwe Duglatz», och både brudgummen och hans ombud förutsätta, att L. »skall weetat af någon handell (en »querelle»), som emellan hoonom (Gyllenstierna) och Grefwe Duglas skall waara föreluppen», utan tvivel en duell, kanske för brudens skull, som den svartsjuke giljaren kastat sig in uti men som ej avlupit vidare tillfredsställande: jfr r. 61 ff. Ombudet uppmanar L. att uppge, vem man misstänker hava bestuckit honom, »elliest hölle hans herr principal Lars Johansson för sin man». L. »hadhe fuller höördt, att Grefwe Duglas skall hafwa slagitß», men »han wille medh eedh bekräffta», att han ej »weetat af någon querelle, som Herr Gyllenstierna skall hafft hafwa», ehuruväl han nu visste »effter folckß tahl, hwem dhe mistenkia före att hafwa bestuckit hoonom». Om Douglas betygar han: »dhet ähr dhen Herren iagh aldrig een gångh kom nähr». Jfr ovan s. 136 f. Ingen behöver betvivla sanningen i L:s uppgifter. Han fick ock själv bära brudgummens och hans släkts vrede för »dhen picquante skrifften», som honom, nykommen till staden, ovetande rört vid synnerligen ömma punkter och tydligen var allmänt samtalsämne i huvudstaden.

Conrad Gyllenstierna, son av riksrådet Erik Carlsson Gyllenstierna och Beata von Yxkull ('Pintorpafrun' se ovan s. 125 f.), f. 1645, landshövding Viborgs och Nyslotts län 1667 (alltså vid 22 års ålder), över Kalmar

län och Öland 1674, d. 1684: år 1680 förordnad till ordf. i Stora kommissionen och liksom brodern Christopher en konungens handgångne man vid reduktionen och enväldets genomförande (ovan s. 125 och 137). Han skildras såsom 'chétif et stupide' och mycket feg i 'Anecdotes de Suède' (1716), en visserligen grumlig källa, men rättegången med L. lämnar i ingen mån material till motbevisning. *Märta Christina Ulfsparre,* dotter av landshövdingen över Kalmar län och Öland Göran Eriksson Ulfsparre och Christina Sparre, f. 1654, den 18 nov. 1669 gift med Conrad Gyllenstierna, vilket bröllop »theres Mayestäter/ wår allernådigste Konungh och Drotning/ medh theras Konglige höga föllie aff Förstlige Personer/ och Rijkzens höga Herrar och Damer/ allernådigst behagade bijwista och bepryda», d. 1671; vid hennes bår framräckte den ridderlige poeten sitt 'Tugend-Gedächtnis' (n:r XVI s. 154).

Rubriken. Den ofullständiga titeln i rubr. var en ofta upprepad anklagelsepunkt. L. säger sig ej riktigt hava känt brudgummens titlar, visste bl. a. ej, om herr Conrad skrev sig till andra gårdar än brodern Christopher (n:r VIII), den engelske ambassadören hade ock fått nöja sig med »etc. etc.» (n:r IX), »som lijkwäl wäl ähr blifwit vthtydt», »vthi titlar till konungar plägar sättias effterst etc. etc.», boktryckaren »badh hoonom giööra een hållensk titel», vilket ock denne, Niklas Wankijf, intygade. *Bruhd-Löfts Dahg* 'bröllopsdag', se anm. till s. 79 rubr. *Continuerad* 'Fortsatt', ty dikten är en fortsättning till ämne, stil och anda av 'Gilliare Kuaal' till brodern Christopher, där L. (r. 68 f.) lovar »en ann gång skrifwa mehr ther om». Jfr ock r. 1 f. här. Den 3 maj bad L. hovrätten om »ett ändteligit uthslagh», därvid till hovrättens eget begrundande blott anmälande den enda nya anklagelsepunkt, som herr Conrad kommit med, i det han slagit ned på ordet *Continuerad,* »giörandes däraf *Conrad,* sedan medell stafwelsserne blifwa borttagne»: *Con(tinue)rad,* vilket landshövdingen ansåg bevisa skriftens karaktär av nidskrift! *Lucidor*: enligt käranden åter ett bevis på att L. var en »ähreskämmare», i det att enligt ombudet och dennes »instruction» L. »icke allenast min herr principal och dhess frw, vthan dheras familia, Gyllenstiernorne, medh sin grofwa allusion myckit stoor schympf tillfogat», ity att Lucidor skulle betyda »så myckit som Lux de or», som motparten alltså synes tolka som 'ljus av guld, Gyllenljus', d. v. s. 'Gyllenstierna'! Jfr anm. till 113:115 »Stella d'ORO». Poeten svarar, att »dhet ordhet Lucidor hafwa många poeter för hoonom brukat» (se ovan s. 105), att han förut användt den pseudonymen till Conrad Falkenberg den 8 dec. 1668 och att han »vndher sitt ägit nampn» tillskrivit landshövdingen, sedan man börjat tala illa om kvädet (ovan s. 140). Även uttrycket *Then Olyklige* blev föremål för misstanken, att det syftade på brudgummens »Gilliare Kwaal» och »querelle» med greve Douglas, men L. hänvisade till bröllopsdikten till Pehrman den 29 okt. 1668, »dher i han kallar sigh olyckeligh».

1-10 *kommer jahg igän*: jfr anm. till rubr. »Continuerad». *Gillie-Glamme(t),*

'det muntra språket om frieri (och dess kval)': jfr anm. till 109: 1 »Gilliare Kuaal». *sidst* nyss, nyligen. *breda Steen*, en lång och bred sten framför altaret, varpå brudparet stod under vigselceremonien (Feilberg, Ordbog over jyske almuesmål), 'stå på breda sten' alltså = 'gifta sig', jfr ty. 'auf den breiten Steinen stehen', provinsiellt uttryck för 'stå fadder', emedan i många kyrkor breda stenplattor lågo omkring dopfunten. *Gyllenstiärna*, nämligen *Christopher* (se till n:r VIII). *något sēē* 'något sen(t ute)'; jfr ovan s. 87 och 140. *faller* kommer. *Ordkuäde* (*kuäder*: ordlek) 'Ordspråk'; Serenius' Diction. 1734 'Adage' = 'ordspråk, ordqwäde, adagium'. *Alt* 'under alla förhållanden, visserligen, för visso'; jfr Hel. Bl. »All'd» ('Alltid'). *aller* 'aldrig'; vanlig form i fsv., ä. nsv. och i dial.; r. 8 »aldrig». *tihdlig* 'tidigt' (om adv. på *-lig* se anm. till 4: 32 »jemmerlig»); fsv. tidhelika, mlt. tideliken, tîtliken; Lind Ordb. 1749 'tilig, tidlig adj. zeitich, zeitlich se tidig'; 60: 116 »tidig». *myckit*: angående *-it* jfr anm. till 62: 22 »egit»; i föreliggande fall synes hos L. *i*-formen överväga. *full* nog, visserligen. *Stor Orhd* etc., ordspråk, se anm. till 33: 27. *föga* mycket litet. *duga* passa, anstå.

10-20 Väntat punkt i radsluten 12, 16, 20. *oswijklig* som ej sviker. *list* svek, falskhet. *En* 'någon'; se anm. till 12: 9. *Dy* Därför, Alltså. *lycktde* 'slutade, lyktade'; stavningen synes ange synkopering av *a* i 'lyktade'. *Förfarit* Erfarit. *iagh't* 'jag det'; om sådan enklitisk anslutning av pron. se anm. till 26: 70 »bährat». *hoon*, d. v. s. »Gillie-Kuaal» (r. 14), som L. alltså skulle sätta som fem., såvida ej »plåga» i r. 17 redan här föresvävat honom och bestämt genus; r. 35 »sådan Gillie-Kuaal» kan vara neutr. plur. med oböjt pron., resp. adj. (se 4: 28 »min stora Qwaal», där i anm dock (oriktigt?) blott mask. förutsättes som alternativ), likaså r. 127 »stoor Kuaal», r. 177 »sådan kuaal», men fem. (eller mask.) synas böra ansättas 404: 103 »Then ... kwaal»; mlt. quale 'Schmerz' fem., ty. Qual fem., och även i fsv. och ä. nsv. förekommer ordet med realgenus (mask. eller fem.?) understundom jämte vanligt neutr. *trapwijs* gradvis, steg för steg. *korsar mihg* (eg. 'gör korstecknet') 'ber Gud bevara mig'. *mäd gohd skiäl* 'på goda skäl (grunder)'; oböjt adj. i neutr. plur., se strax ovan.

22-32 Väntats punkt i radslutet 28. *fåer Jomfruns taal* får tala med jungfrun. *en gång* ens, bara. *mälte* skildrade. *hans Förakt* 'föraktet som visas honom' av den tillbedda, som »giör aap och spee vthaf hans Gilie-Taal» (110: 24 f.). *hans usl' älendigheet* hans sorgliga elände. *måt* (eller *mått, måtť*) 'måste'; såsom ofta jämte 'måst(e)'. *rä'ß* (Hel. Bl. »rädd's») 'rädas' eller 'räd(e)s', se anm. till 109: 5 »räddas». *twiwel-huhg ok mohd* (d. v. s. (*twiwel-*)*mohd*) 'tvivelsjuka håg och sinne, ängslan och ovisshet'; ty. Zweifel-Sinn, Zweifel-Muth. *rätt* riktigt, alldeles. *staaff-karls-lijk* 'som en stavkarl, tiggare'; av 'stafkarl' kommer vårt 'stackare', urspr. 'stackar', t. ex. Columbus' Ordeskötsel s. 58. *Swart-Siukan*: se anm. till 110: 33 »swarta Strumpor». *földe* 'följde'; det vanliga bortfallet av den mellersta konsonanten. *sidst* till slut. *kuällia* plåga. *i oträngd mål* (med »oträngd» för »oträng(d)t»: jfr anm. till 3: 6 »beröfwat», 22: 26 »fölgdt» etc., eller

kanske »oträngd» oböjd form, som ofta, i neutr. plur.; Lind Ordb. 1749 'I oträngdo måle' = 'unnöthiger Weise') 'i oträngt mål, utan nödtvång'. *å lycktan* (Hel. Bl. »å lykton»; Stiernhielms Herc. 325 »å lykton») 'till sist, till slut'; »lycktan» väl att fatta som en dialektal (kompromiss)form av den best. formen av st. fem. subst. lykt 'slut' (Spegels avskr. har »å lychten», även annars ä. nsv. 'på(å) lykten', jfr nsv. 'på ändalykten'), varom se 11: 28 »Färgan», 34: 11 »Sanningan», 53: 11 »döran», såvida ej L. här, som ofta, rör sig med ett verbalsubst. på *-an* (av 'lykta' = sluta), fsv. lyktan f. 'slut', jfr 8: 5 »Sloknan» etc.; även 277: 16 »Lyktan». *förr*: Hel. Bl. »föör». *tusend gånger dör*: om älskandet såsom en ständigt upprepad död se anm. till 3: 12-14, 10: 15-17, 15: 11—16.

33-44 I radslutet 44 väntats punkt eller komma. *Stadna* 'stannade'; med uppsvensk apokopering av *-de* i impf.; 194: 74 »stadna», 239: 113 »staana», 326: 49 »stana» (: 'wana'), Lindh Ordb. 1749 hänvisar vid 'stana' och 'stanna' till 'stadna', Möller Ordb. 1790 blott 'stadna', fsv. staþna. *besinna* erinra mig. *oorsaker* förorsakar. *ywrig* 'het, upphetsad, orolig'; jfr ä. nsv. ifrighet 'svartsjuka', ty. Eifer(-süchtig). *later* beteende, åtbörder. *ögnehuarw* blickar, ögonkast. *kiärleeksskarw* 'kärleksskarvning, hopdiktat kärlekssprat'; ej annars funnit 'skarv' i sådan bet. men jfr vb. skarva 'hopdikta, utsmycka med diktade tillsatser'; Lind Ordb. 1749 'skarfwa (ljuga)' = 'lügen'. *föracktar* ej uppskattar. *närwist* närvaro. *waktar på* väntar på, vaktar efter. *swart-soot dull* 'galen av svartsjuka'; *swart-soot* 'svartsjuka'; även r. 68, se anm. till 110: 33 »swarta Strumpor». *dull*: anm. till 37: 21. *At tänckia* 'Att han tänker' eller 'Genom att tänka' (Spegels avskr. »Oc gißar»).

45-56 I radslutet 46 bör komma vid översättningen utgå men tilltänkas i radsluten 52 och 56. *lyd-säll* 'artig, förekommande (mot folk)'; ej annars av mig i nsv. påträffat, mlt. ludesalich, lûtsalich 'den Menschen wohlgefällig, anmutig', ty. leutselig med sm. bet.; första sammansättningsleden fsv. liuþer (lyþer), isl. ljóðr (lýðr), ä. da. lyd, mlt. lût (plur. lude), ä. nsv. och dial. lyde 'folk'; Lind Ordb. 1749 'Lyde' (neutr.): 'ung lyde' = 'die junge Leute'. *förbannat* bannlyst. *heel* (adv.) 'helt, alldeles'. *rysk* 'vild, galen'; såsom ännu i talspr. och dial.; av L. här satt i ordlekande samband med »Tysk» följ. rad. *tår* 'tör, torde'; se anm. till 58. 57 »tor»; här med inf. »troo» omskrivande pres: 'tror'. *stadigt* fast. *hyffz-lijk* 'hövisk, belevad, städad'; Hof, Dial. Vestrogoth. (1772) s. 157 höffselig 'prydlig, vakkerr, städadd'; sv. dial. höffsliger 'snygg, städad' (Rietz). *dräng* ung man. *Husä* huset. *Låwen* (tro och) loven, löfte. *kränkia* bryta. *förtänker* 'misstänker'; mlt. vordenken 'in Verdacht haben'. *Leek-Systren* (flickan, med vilken hon ständigt lekt, leker,) barndomsväninnan. *bohl* 'bord'; anm. till 106: 157 »håla». *mä* med, också. *miß-lynd* 'misslynt'; med, som ofta, *-d* för väntat *-t*: jfr anm. till r. 30 »oträngd» och r. 43 och 79 »glaad-lynt».

59-68 *At (lokka)* För att (locka). *troo wist* 'var säker på det!'; inskjuten försäkring. *twiwlar ey ..... at wara* tvivlar ej på att han är. *Fast Hönan inte* (sc. är: Hel. Bl. »int' ä») *hans*: 'fast hönan (flickan) inte är hans (hustru)'.

Hanerey 'hanrej', d. v. s. en (av sin hustru) bedragen man; av L. sammanställt med ty. Hahn 'tupp'. *rinner han full ond*: en kontamination av sådana uttryck som 'sinnet (vreden) rinner över för honom' och 'han blir full av vrede'; *full* (*ond*) 'fullt, helt, mycket (ond)', fsv. ful, ä. nsv. full, mlt. vul, ty. voll såsom förstärkning framför adj. och adv. 'helt, fullkomligt, mycket', jfr t. ex. fsv. fulgodher 'fullgod, mycket god'. Eller snarare *rinna* i den i fsv. och ä. nsv. (även om personer) vanliga bet. 'ränna, löpa', alltså: 'han ränner (sätter) åstad fullvred' för att utmana till duell: r. 62 f. *swärria siu tunnor tusen full*: jfr Johann Lauremberg i 'Satyra, qva rerum bonarum abusus et vitia quædam nostri seculi perstringuntur' (1636): adelsmännen svärja för att ge krydda åt konversationen, och om det blott gäller att säga 'goddag', så åberopa de så många djävlar, som rymmas i en holsteinsk tunna: »Quot teneat Stygias Holsatica tonna cohortes». *dra'er på* tar på sig, spänner om sig. *wijg-breew* 'utmaningsbrev' (till duell); jfr fsv., ä. nsv. vig(h) 'strid' och vårt 'envig'. *Karen* karlen. *Fast om* Om också. *Hare-mohd*: jfr hare, harhjärta i bet. 'feg stackare'. *seen* sedan, då det gäller. *spelar Bancoruth* 'spelar, (eller numera vanligen) gör bankrutt'; med vok. *-o-* från det ytterst långivande språket, ital. banco rotto. I r. 66 *är* underförstått. *Astrilds skäkta* 'Astrilds (Amors, se anm. till 30: 35) pil'; alltså 'kärlekens pil' duger ej i en duell, där *Odens swärd* (se anm. till 30: 37 »Oden(s) Brynia») är skarpare. *ra-galn* 'spritt galen'; no. ravgalen 'reent gal', da. ravgal 'aldeles forrykt'.

69-80 L. ironiserar över de galanta fransyska orden. På samma sätt Lauremberg i sin ovan cit. lat. satir och i de något senare (1652) utkomna kostliga 'Veer Schertz Gedichte', vars tredje satir handlar 'Van vormengder Sprake und Titeln': Frankrike fördärvar och förhäxar hela Europa, »Europæ priscos corrumpit Gallia mores», mandom försvinner för kvinnlig vekhet, fransk 'alamodisk' svulst fördärvar språket, fransk lyx och franska seder i klädsel och uppförande utbreda sig liksom 'franska sjukan' och franska duellen. — *håfuera* 'fjäsa, göra sin kur'; mlt. hovêren, ty. (einem) hofieren. *reeser vp* reser sig, går upp. *hoon*, d. v. s. solen. *Lägedräng* 'legodräng, betjänt'; 366: 32 »Legodräng»; om kavaljeren »legodrängen», som 'curtiserar' sin dam och i galanta ord försäkrar, att han natt och dag står till hennes tjänst jfr Lauremberg: »..... Tuus, O Galathea, minister Servitii promptus seu sol seu sidera poscant». — *haga* 'behaga'; mlt. hagen (eller behagen), ty. hagen (behagen) 'gefallen'; jfr t. ex. Columbus' Ordeskötsel s. 24 'haglig för behaglig'. *liwnar* 'ger liv, gör, att han lever'; sådan trans. bet. även Spegel i Guds Werk och Hwila (1685) s. 272 »Gudz Ande ljfnar alt/ Gudz Kärleek all Ting warmar»; angående *-i-* se anm. till 79: 6 »lifnad». *nånsin* någon gång. *hawa akt* se till. *måt* måste. *kittel-kått* 'en som genom kittling retas till skratt'; 'kåt' med den förr även om människor mindre klandrande bet. 'glad, yster'. *någo* 'något'; jfr r. 97 »någå», 111: 55 etc. »någe».

82-92 *länker* 'rättar'; även 23: 42. *All Åthbärd*' 'alla åthävor (åtbörder), hela sitt

sätt att uppträda'; 'åtbärd(er)' en och annan gång i ä. nsv., med *-ä-* från 'bära sig åt' (Stiernhielms ordl. till Herc. 'Åtburd à bära sig wäl/ eller illa åt') eller genom påverkan från mlt. gebere 'Gebahren, Benehmen', ty. Gebärde; fsv. atbyrd, nsv. åtbörd. *ther hooß* därjämte. *Lagh* natur, sätt. *mått* måste. *mäd* med, också. *försakar* 'förnekar, bestrider'; vanlig bet. i fsv. och ä. nsv. *Swanan* 'svanen'; av L. tydligen fattat som fem. genus, jfr sv. dial. svana (Rietz) och än (i poet. språk) plur. 'svanor' och anm. till r. 31 »lycktan». Om den vita korpens sällsynthet vittnar annars ordspråket 'Thet ær sjælsywnt at see hwid Raffn' (Peder Lolles 'Ordsprog'); Juvenalis »Rara avis in terris nigroque simillima cygno». *måt* måste. *pipa* 'blåsa, spela' (på blåsinstrument av varjehanda slag, på 'pipa'); jfr Matth. 11: 17 (Bib. 1541) »Wij haffue pipat för idher, och j willen intet dantza». *fehla* (även fedla, fidla) 'spela på fiol' (på fedla, fela, fidla 'violin', fsv. fidhla, feedla, mlt. ved(d)el(e), viddel(e), ty. Fiedel), sv. dial. fela, fejla, fila med sm. bet.; än 'fila' om dåliga violinspelare och 'birfilare', ty. Bierfiedler, i bet. 'dålig fiolspelare', egentl. 'krogspeleman'. *sticka Pipan in* 'sticka pipan (på en säckpipa) i säcken', d. v. s. upphöra med musiken, helt snällt tystna.

93-143 En drastisk men schwungfull drift med alla de osanna »prunkohrd» och »all Fägrings-Roos», som tidens poeter och ej minst L. själv i visorna visat sig »wäl kunna på sin Nagel» (r. 133). Om än L. är den förste i Sverige, som oförblommerat ryckt bort de vackra ordens slöja och presenterat »jordgudinnan», sådan hon är eller kan vara, så saknar han dock ingalunda mönster i utlandets litteratur under 1600-talet. Såvida kärleksdikten ej var en herdedikt, som redan genom antagandet av den arkadiska kostymen fick över sig en översvinnelig och sentimental stämning och osanning, så följdes den ofta av en parodi, där den svulstiga tillbedjan i den erotiska konstdikten av kvinnan såsom ett högre väsen utbyttes mot en raljerande, eller rent av kvinnofientlig, realistisk skildring av hennes kroppsliga och andliga fel och brister, något som upptagits från folkdikten, som gärna ställer ungkarlens lycka mot bakgrunden av kvinnans otrohet, giftaslystnad, falhet och andra defekter. Opitz, som ingalunda annars saknar de översvinneliga orden om kvinnan, har i 'An eine Jungfraw' parodierat den gängse poetiska kvinnobeskrivningen. Han säger, att hon är nog förträfflig, men han vill inte ljuga för att få hennes gunst, och han behöver det icke heller, ty han kan gud ske lov godt leva utan henne. Han exemplifierar, icke utan likhet med L., de vanligaste bombasmerna och slutar: »Ich glaube welcher sich nimpt solcher lügen an Er Feder vnd Pappier auch schamroth machen kan» (Opera II s. 170, Amst. 1646). Denna dubbelhet framträder mest belysande hos den långt ned i sen tid populäre Georg Greflinger ('Seladon'), som i sina kärleksvisor i tidens konstmanér anslår den sentimentala och patetiska tonen och de skyhöga orden men midt bland dessa inskjuter djärvt realistiska, burleska visor av utpräglat folklig karaktär och kvinnofientlig tendens. I 'Seladons weltl. Lieder' (Frankf. a. M. 1651) besjunger han kvinnans »Gelbe Haare, güldne

Stricke, Tauben-Augen, Sonnen-Blicke, Schönes Mündlein von Corallen, Zähnlein, die wie Perlen fallen»: jfr r. 135 »Gulltrådar ok Astrilds widior» om hennes hår, r. 136 f. om hennes ögon, som förmörka »gylne Solens skeen», r. 141 f. om läpparna, som skina som »Coral» och »Rubin». Därefter följer hos Greflinger 'Gegensatz in derselben Melodey': »Graues Haar voll Läus und Nisse, Augen von Schablack und Flüsse, Blaues Maul voll kleiner Knochen Halb verrost und halb zerbrochen»: jfr r. 134 håret »sträfft lijk Märre Tagel», r. 138 »drop-ögon», r. 142 läpparnas »Färg lijk åhlskin». Jfr ock L:s realistiska och burleska visor n:r XII och XIII och anm. dit. I Joachim Rachels 'Teutsche satyrische Gedichte' handlar den första satiren (1664) om 'Das Poetische Frauenzimmer', där kvinnan i verkligheten ställes mot kvinnan i litteraturen. Över manerets löjligheter och onatur gör sig t. o. m. Georg Harsdörffer, själv 'der Schäfer Strephon' i 'Hirten- und Blumenorden an der Pegnitz', lustig i 'Frauen-Zimmer Gesprechspiele' (1641 f.) I s. 117, där han berättar, hur en gång en målare efter en förälskad poets beskrivning på duken fäste hans älskades bild. På s. 119 återges i kopparstick denna bild: ögonen äro solar, som stråla ut pilar och lågor (jfr r. 137), ögonbrynen äro två bågar av ebenholz, hennes hår äro nät och band, i vilka förälskades hjärtan äro insnärjda (jfr r. 135), kinderna äro marken, där »Rooß ok Lillior gro» (r. 139), på pannan tronar en Cupido. I ovan s. 95 ff. cit. 'Früelings-Hochzeitsgedichte' (1631) skildrar Fleming v. 177 ff., hur giljaren i sin förälskelse måste sätta till den ena dagen efter den andra för att kunna hitta ord nog höga för att kunna återge den älskades härligheter, halvt satiriskt såsom bevis på kärlekens makt. Se i övrigt v. Waldberg, Die galante Lyrik (1885, Quellen und Forschungen) s. 77 f., Castrén, Stormaktstidens diktn. s. 61.

93-110 *kuellier* plågar. *rätt* riktigt. *hon sågh aldrig spinna* 'hon tittade aldrig åt spinnrocken'; ovanlig konstruktion; kanske L. skrivit *sågs? lill* 'likväl'; utom i denna dikt annars hos L. åtminstone nästan genomgående »lell», se anm. till 9: 42. *spaak* from, fridsam. *kåtl*: här tydligen åtminstone nära nuvarande bet. 'kåt, kättjefull', jfr anm. till r. 80. *ädelt Mohd* ädelt, förnämt, adligt (jfr anm. till 32: 5 »adelt») sinnelag. *aff stoort Blohd* 'av förnäm härkomst'; jfr än t. ex. 'av adligt blod'. *Far'en* fadern, far hennes. *ister-bukot* med isterbuk, stormagad. *en then som* en som. *kat lijk* 'som en katta, med kattögon', d. v. s. ilsket gröna och stirrande. *blöt-ögd* 'surögd', jfr r. 138 »drop-ögon», Lind Ordb. 1749 'Trieff-Äugigkeit' = 'blöt-ögdhet'; möjligen 'svagsynt', ty. blödäugig, blödsichtig; Möller Ordb. 1790 'Blötögd' = 'trieff-äugig, blöde von Gesicht'. *skarpsiktig* 'skarpsynt'; ty. scharfsichtig. *sade* talade. *rätt* riktigt. *En stammand Svada siälff* 'En som stammar (kallas för) själva *Svada*', den flödande vältalighetens gudinna. *Vulcanus* (Hefaistos) var enligt sagan halt. *giirhuhg* 'girig', fsv. girugher, av L. tydligen sammanställt med 'hug' (håg). *giäffmild* 'givmild', fsv. giäfmilder, av fsv. och ä. nsv. g(i)äf (gif) 'gåva'. *som* sc. 'är'. *gloseklook* 'fyndig, ordhittig'; jfr sv. dial. 'ol-(ord-)hittug', 'olslög', 'orakloker' med sm. bet. (Rietz).

Pallas (Athena; Minerva), studiernas och vetenskapernas gudinna. *Alecto*, en av (de tre) erinyerna, furierna, hämndgudinnorna, som i antik litteratur skildras som fasaväckande till utseendet. *Frigga*, jfr anm. till 29: 30 f. »Frigga ... Skiönhetens Gudinna». Om antikens mytologiska och historiska gestalter som jämförelsematerial se anm. till 18: 11.

111-124 *smikker-Ohl* 'smickrande ord'; jfr r. 125 »complementer». *lijk* liksom. *Jordgudinnor*, se anm. till 80: 26 »Jord-Gudinna» (om en älskad hustru), 92: 2 »Erd-Göttinnen» (om de svenska kvinnorna). *jämt* samt. *Spegel aff all dygd* 'dygdespegel, mönster, föresyn i alla dygder'; 88: 48 »Spiegel der Vollkommenheit», 94: 45 »Spiegel», 327: 75 »Spegel-lijkt». *ha'er allena* blott har. *Siäl*: jfr 6: 25 »min Siäl» (till den älskade). *Hierta*: 6: 19 »mit liufste Hierta». *andra jahg*: om och till den älskade ofta använd av L., se anm. till visan n:r III ovan s. 17, liksom av satirikern Balthasar Schuppius' (d. 1661) prokurator Lorentz från Hessen, vilken alltid vinnlade sig om sirligt uttryckssätt och för att bevisa, att han var en hessisk Cicero, tilltalade sin hustru även i vardagslag: »Du Hälfte meiner Seelen, du mein ander Ich, meine Gehilfin, meine Augenlust». *Ögne-lust*: 6: 26 »Ögna-Tröst», »min Lust». *min Sohl*: 23: 42 »min Sol», 18: 75 »Du meines Schattens Sonn». *Min Stierna*: 23: 47 »Min Magnet ock Stierna». *Min Planet*: hon är i astrologisk betydelse den planet, den stjärna, under vilken han är född och som sålunda bestämmer hans livsöde; jfr ä. nsv. planet (plånät) i bet. 'horoskop, nativitet', Lind Ordb. 1749 'plånæt' = 'Nativitetstellung', Hallman »Ditt plånät icke lyckligt är», sv. dial. läsa plånäte 'spå en människas öde ur handens linjer', stammande från astrologiens dagar, då den kloke i stjärnorna ('planet' i ä. nsv. även kallad 'flyttstjärna') troddes kunna läsa människornas öden; ordet kan dock, liksom 'Stierna' i sm. r., även stå i nautisk betydelse såsom den ledstjärna, efter vilken han seglar på livets hav. *Än* Ändå, Ytterligare. *bortlemna* utelämna. *Min Höna/ Gåß ok Grijß*, de gamla urmodiga smeknamnen, se Castrén, Stormaktstidens diktn. s. 57 och där cit. litt. *aktas ey een ...*: blott i förbigående vänder sig ombudet Croningh en gång mot denna för oss anstötliga och osmakliga punkt i dikten och finner det underförstådda ordet, »som rimar sigh emooth grijs», »ohöfwligit och grofft». Någon mera grav anmärkning var det för visso ej heller enligt den tidens begrepp, ty man förmådde då med fullt bibehållen sinnesjämvikt läsa och lyssna till det hart när otroliga i sådan väg. L. förstår ock genast, att käranden här sätter in på en för honom i målet oväsentlig punkt, lämnar den högtidliga och skarpt parerande ton, han annars anslår, och börjar raljera, föreslående som rimord 'glijs' och 'flijs' utan att dock vilja förneka, att liksom Croningh »han och tenkt på dhet ordhet, som betydher något grofft» men som han dock ej utsatt utan »lemnat hwariom och eenom frijt, huuru han ville rima».

125-132 *prunk-ohrd* 'svassande ord, galanta uttryck, komplimanger': *Complementer*, jfr 221: 118 »Complementer ell' Prunk-ordesätt». *Mått* Måste. *bespänter* försedd, laddad. *ynka* '(med-) ömkan', fsv. ynka. *ikki*: slutljudande

-i för *-e*, särskilt efter *g* och *k*, ett uppsvenskt dialektdrag, jfr anm. till 80: 23 »Silkis» och där cit. litt.; 'ikki' även r. 151 och 174 men 'ikke' r. 68; så växla även annars hos L. formerna på *-i* och *-e*. *stoor Kuaal*, jfr anm. till r. 16 »hoon» ovan s. 144. *lärd* 'lärt' (supin.); ang. *-d* för väntat *-t* se anm. till 3: 6 »beröfwat». *torß* 'törs', se anm. till 48: 46. *slät* vanligt, vardagligt. *Män* Utan. *booklärd*: ett högst betecknande ord; man måste vara en studerad karl och väl känna mästarna för att kunna 'göra' en kärleksvisa (r. 132) enligt den erotiska modediktningens recept; även 110: 38-44 skämtar L. med den rådande bombastiska stilen, osjälvständigheten och osanningen i kärleksdiktningen, jfr anm. dit och till visan n:r V.

133-143 *måt* måste. *(kunna) på sin Nagel* '(kunna, ha) på sina fem fingrar, till punkt och pricka'; jfr med sm. bet. ty. (etwas kennen, wissen) bis auf den Nagel, fra. (savoir quelque chose) sur le bout du doigt, ital. (avere una cosa) sulla punta delle dita och lat. ad (in) unguem 'på håret, in i det minsta'; 'på nageln' i bet. 'precis, på spiken' o. dyl. ej sällsynt i något äldre nsv. *som* (sc. är) *sträfft. lijk* (adv.) liksom. Om den besjungnas hår såsom *Gulltrådar* och såsom *widior*, band, varmed kärleksguden, *Astrild* (Amor, se anm. till 30: 35), snärjer och binder hjärtana, se anm. till 29: 9-16 (ovan s. 34 f.). *Silki-lehnt* 'mjukt som silke'; ang. formen på *-i* se anm. till 80: 23 »Silkis Hår». *Förmörka* (så i alla trycken; Atterbom, Sv. siare och skalder, ändrar till 'Förmörkna'), tydligen att fatta i intrans. (pass.) bet· 'mörkna, varda mörka', jfr fsv. myrkia (opersonl.) i bet 'mörkna', ä. nsv. mörka 'mörkna', Lind Ordb. 1749; Möller Ordb. 1790 hänvisar vid mörka till mörkna 'dunkel werden'; såvida icke möjligen 'han' är att supplera ur r. 133 såsom subjekt i satsen, då 'förmörka' kan få sin nuvarande akt. bet. 'göra mörka'. *för* inför, i jämförelse med. *drop-ögon* sura ögon, rinnande ögon. *Dahlkarls Skålar*, ett slags förr använda, i synnerhet i Dalarne förfärdigade, träskålar. *Rooß* med plur.-änd. *-or* att supplera ur följ. *Lillior. gro* växa. *lijksom en skållad So* 'som (huden på) en skållad so (sugga)'. *skållad*, om svin, som efter slaktningen övergjutits med kokhett vatten, skrapats och avhårats. *Färgan*, om änd. *-an* se anm. till 11: 28. L. själv har i visan n:r V str. 4 användt om hennes läppar samma bilder, som han här parodierar. *lijk åhlskin*: antingen *lijk* för *lijk*' med anslutning till föreg. 'Leppar': 'lika ålskinn' eller *lijk* anslutande sig till 'Färg': 'lik (den på) ålskinn'. *åhlskin* 'ålskinn', det avflådda, torkade, gråbleka skinnet efter en ål; även användt som 'klarskinn'.

143—158 Här skildrar L. satiriskt de moderna franska sederna beträffande klädedräkten. Redan i visan n:r XV str. 4 och 5 hade han varit inne på detta ämne, de 'alamodiska' kläderna, mot vilka tidens satiriker så gärna vände sig, t. ex. den förträfflige humanisten och satirikern Johann Lauremberg i sin mot adeln riktade 'Satyra, qva rerum bonarum abusus et vitia quædam nostri seculi perstringuntur', år 1636, och i de 1652 utgivna lågtyska 'Veer Schertz Gedichte', i vars andra satir, 'Van almodischer Kleder-Dracht', han utöser sin kärva men frodiga satirs hela styrka över dessa

galliska påfund, som förhäxat och korrumperat Europa; jfr anm. till r. 69-80. — Såsom bevis på att poeten vid sin skildring av »all tokot Gilie-Kuaal» ej, såsom han urgerade, åsyftat att blott teckna friare i allmänhet utan brudgummen särskilt, åberopar under rättegången kärandeombudet, »att Lars Johansson uthtryckeligen förmäler om couleur de feu bandh och ponsa, sådhan färga bandh som Herren vthi 14 dagars tijdh för bröllopet på sine klädher dragit hafwer» — jfr L:s »Gilie-Kläder» i r. 145 — varpå L. vill med ed betyga, att han aldrig känt Gyllenstierna och så »myckit mindhre kunnat weeta, hwadh färga han dragit hafwer». Vidare hade L. enligt ombudet skymfat icke allenast hans höge principal »vthan och så på alle Herrars Ridderskapetz och Adelens drecht pasquillerat medh håårlufwa, liugare ermar etc.», vilket L. parerar med att han ju (r. 147) talat om »een sådhan, som tit ligger på stråå, hwilket inthet till Herr Gyllenstierna och andra Herrar kan appliceras». — *siälff-egne* egna, honom själv allena tillhörande. *haga* 'behaga'; se anm. till r. 75. *måt* måste. *Hår-luwa* 'Peruk'; här den yviga allongeperuken med de långa nedhängande korkskruvslockarna, en dyrbar pjäs, som ännu åtminstone tydligen ansågs som ett privilegium för adeln; Spegels omdöme om detta skönhetsmedel se anm. till 32: 13; Lauremberg sparar icke på färgerna i sin cit. 'Satyra' mot adeln: Bakifrån ser karlen ut som en älskogsjagande Phryne eller amazondrottningen Penthesilea. Krusiga lockar flyta ned på axlarna, krusade med det varma järnet och prunkande i hundrade ringlar och med papiljotter av kärleksbrev. Och dock dinglar värjan vid höften på denne odugling! Hans fjäderbuske svajar på huvudet, som är ännu tunnare än plymen: jfr L:s *Bäwer-hatt/ ther på en brokot Fiäder* (r. 146) och se anm. till 32: 17-20. *ligger tit på Strå* (bildl.) 'är ofta alldeles pank', och måste dock ståta i »Gilie-Kläder», som han, om han så kan få, måste ta på kredit, *på borg* (r. 152; samma tanke 33: 19 f., ovan s. 42); jfr ty. auf dem Stroh liegen 'in der äussersten Armut sein', einen aufs Stroh bringen; Lind Ordb. 1749 'Stroh-Juncker' = 'knap-adels-man, fattig adels-man'. *a la mode Band* 'moderna band' (fra. à la mode 'efter modet, modern') i *couleur de feu* 'eldfärg' och *ponceau* 'ponso, purpurrödt' hade brudgummen burit dagarna före bröllopet, se strax ovan. *rynk-Skiorter*, linnen med efter dåtida bruk i rynkor lagda manschetter (?). *liugar-ärmar* (rättegångshandl. 'liugare ermar') eg. 'ljugare-, lögnareärmar', d. v. s. 'falska ärmar, lösärmar', originell övers. av fra. fausses manches; utanpå de trängre ärmarna applicerade man ett annat par ärmar, lösärmar, som voro uppfläkta på framsidan och tomma böljade ned mot marken; de hörde nu tydligen till ridderskapets och adelns högtidsdräkt (se strax ovan) och skattades högre än de verkliga, väl emedan de icke tjänade något förnuftigt ändamål; från dem stammar det franska uttrycket 'c'est une autre paire de manches' = 'det är en annan sak'. *Cambrays Duuk* 'kambrik, batist', en särdeles fin och dyrbar linnevävnad, sedan gammalt tillverkad i norra Frankrike och Belgien; namnet kambrik antingen från den flandriska linnevävaren Baptiste Chambray eller

från fra. staden Cambrai. *Cotton* 'kattun'; av arab. kothon, fra. coton 'bomull'; ett då dyrbart, tunt bomullstyg. *hwar* var och en. *elß* eljest, annars. *Lapperi* lappri, strunt. *all Gilliar' äre rika*, ett gammalt, vidt utbredt ordspråk, framhållande, att alla friare, även de fattiga, vilja uppträda såsom rikemän för att därigenom öka sina chanser, emedan tyvärr »Jomfrufolket mäst skåda hunn (=hunden) effter Håre» (r. 158), d. v. s. döma efter ytan; Grubb, Penu proverbiale s. 15 'Alla Bedela rijka', da. 'alle beilere ere rige', holl. 'alle vrijers rijk', ty. 'alle Freier sind reich'. *måtte* måste. *dy werr* tyvärr. *går'e* (Hel. Bl. »går'et») 'går det'. *mäst* mestadels.

159-196 Sedan L. väl avvärjt anklagelsen att hava missfirmat Gyllenstierna personligen och ridderskapet och adeln i allmänhet (anm. till r. 143-158), vill Croningh urgera, att poeten »hafwer skympfat heela ächtenskaps ståndhet och förargat bådhe högh och lågh medh sine fule och skamlöse ordh», vartill Lars Johansson svarar, att »han hafwer dhet inthet giordt, vthan mehra kundhe hwar och een taga sigh till waara, nähr man veet så och så plägar tillgåå». På giljarekval hade han »seedt exempell bådhe här, i Engelandh, Italien och Franckrijket, och här hafwer han höördt een hafwa för några åhr sedhan skutit sigh ihiäl för ett qwinfolck skuldh». Så glider förhöret här liksom på andra ställen i rättegången efter dylika på sidan av kärnpunkten liggande inslag till huvudfrågan, nämligen »querellen», som brudgummen haft med greve Douglas (ovan s. 142), och L. såsom en av denne bestucken och intalad nidskrivare L., som med ed vill betyga sin obekantskap med Douglas, försäkrar, att han »meenar ingen i particular (=ingen särskild person) medh samma querelle, inthet mehra än han meenar någon in particularj medh dhen sigh wille hängia (r. 189 f.), taga förgifft in (r. 185 f.), och slåå sigh ihiel (r. 191 f.), vthan till tookar, som skrifwas sådhant giordt hafwa».

169-176 Nya belägg på hur friaren måste visa sig 'rik' och generös eller, såsom Grubb cit. st. med åberopande av Erasmus uttrycker det, »Buler müßen sich frisch halten». — *Han måste smöria wäl/ som rätlig köra wil*: jfr Grubb, Penu proverb. s. 94: 'Den wäl smörier/ han åker lätt', 'Osmord Wagn knarrar giärna', ty. Schmieren und salben hilft allenthalben. *rätlig* (adv. på *-lig(h)* se anm. till 4: 32) 'riktigt, bra'. *stadnar* 'stannar'; se anm. till r. 33. *jule* 'hjulet'; med uppsvensk apokopering av *-t* och *h-* bortfall i förbindelsen *hj. Marknadz gåfwor*: marknaderna spelade förr en helt annan och större roll än nu; där fanns godt urval av annars svåråtkomliga varor, och liksom de anhöriga av marknadsbesökaren väntade sig 'marknadsgåvor', så måste ock giljaren härvid tänka på sin flicka med någon skänk. I Cronanders 'Surge' (1647) säger den 'oflijtighe studenten' Circeius till sin 'jungfrw Virgo': »Tager och til marknasgåfwa Then gyllendwk, som iagh lofwa» (Hanselli XXI s. 36); bland landsbygdsbefolkningen är seden ännu icke utdöd. *Bindbrew*: fordom brukade man vid överlämnandet av namnsdags- och födelsedagsgåvor 'binda' mottagaren, d. v. s. omkring dennes hals eller arm med ett band eller snöre fästa själva presenten eller blott

binda ett band med påskrift om gåvan; kunde man ej personligen 'binda' festföremålet, skickades med sändningen av gåvan ett band, ett 'bindeband'; jfr s. 422, där L. i sitt »Bind-Brew» på Margaretadagen beklagar, att han ej har något »rätt wärdigt Binde-Band» åt hennes »Swan-hwijt Snö-Marmor-skiöna Arm»; han sänder i st. sitt hjärta som »Offer-Band». I st. f. annan gåva kunde lämnas eller sändas till lyckönskning en på bindebandet skriven vers eller dikt eller ett brev, 'bindebrev', vari tydligen ofta även ett band medsändes, fast icke annan gåva än brevet medföljde. Även om ofta och väl ursprungligen 'bindandet' ansågs för festföremålet medföra skyldighet att 'lösa sig' från 'bandet', väl främst genom att ställa till en festlighet för de uppvaktande, fick 'binda' snart bet. 'begåva, fira'; Lind Ordb. 1749 under Angebinde 'Namens-Geschenke', 'bindelse på ens namns- eller födelsedag': »Was soll ich dir zum Angebinde kauffen» = »Hwad skal jag kjöpa til at binda tig med på din namns-dag»; ännu hos fru Lenngren i 'Den glada Festen' (1796), där prästfar tidigt födelsedagsmorgonen av sin Gumma »med en stoppad nattrock blifvit bunden, rån och skålbröd, caffe utvaldt godt». *spela grönt*, fra. jouer au vert, en under 1600-talet vanlig vadlek under maj månad, varvid varje medspelare under hela månaden skulle bära ett grönt blad (löv), plockat samma dag; anträffades någon av de vadhållande utan att vara försedd med detta blad, blev han dömd till något slags plikt; givetvis fick denna lek gärna en erotisk anstrykning, och giljaren måste ju visa sig artig och förlora; jfr filippin. *Håwor* 'ägodelar'; han är utfattig. *måt* måste. *par discretion* 'genom artighet'; han måste låta flickan vinna. *og* 'också'; rätt vanlig form hos L. *foort* sin väg. *Hwad kostar Nyåhr/ Juhl*, d. v. s. julklappar och nyårsgåvor; förr tillönskade man varandra icke blott godt nytt år utan man gav och mottog även 'nyårsgåvor', vilken senare plägsed mer och mer kommit ur bruk. *snart* så när, nära nog. *ingin* 'ingen'; *-in* ett uppsvenskt dialektdrag, men dock är även hos L. 'ingen' i majoritet gent emot det dock vanliga 'ingin', jfr Noreen, Vårt språk III s. 273 f. och anm. till 9: 29 »bedragin». *Ynst* 'ynnest'; även 221: 119, 346: 120 men 354: 2 »ynnest». *laga wäl mäd* 'må ställa sig på god fot med'; 'laga' liksom *muta* pres. konj. *hå* 'ha'; nog tryckfel för 'haa' eller för 'få'. *woro* 'vore'; med den under hela ä. nsv. tiden ofta förekommande ändelsen *-o* i impf. konj. av starka verb. i st. f. väntat *-e*, liksom å andra sidan i impf. ind. ändelsen *-e* för väntat *-o* är mycket vanlig. *man* 'blott, bara'; se anm. till 34: 19. *För tusend pokkor*, även r. 179 *tusend pokker*: *pokkor* eller *pokker*, fsv. plur. pockor, pocker, som av Söderwall översättes med 'koppor' men på de flesta av honom cit. st. synes betyda 'syfilis', av mlty. pocke 'blåsa, kvissla' med plur. pocken 'koppor' (sjukdomen); i sin härvarande användning som svordom tvivelsutan ursprungligen betecknande 'veneriskt utslag, syfilis', vilken bet. ordet kunde ha, som nämnts, redan i fsv., ä. nsv. »fransoser och pocker», »pockor af löösachtigheet», under vilken tid dock 'fransoser' var det vanligaste namnet på sjukan (jfr anm. till 32: 16 »Frantzoser»), franska

sjukan, mlt. de walschen pocken 'de välska pockorna, syfilis', ä. da. »frandzosser oc hin fremmede pocker». Bruket att svärja vid pockorna,' den leda sjukan' (jfr 32: 16 »stygste Frantzoser» och 213: 34 ff.), uppstod därigenom, att man önskade sina fiender den vederstyggliga och fruktade sjukdomen, att 'pockorna' skulle ta dem; om de adliga jungfrurna i Maribo kloster berättas det, »at de ønskede hinanden Satan i vold, svor ved 'Guds Død', bandede ved tusinde Skokke Djævle og ønskede hinanden indbyrdes, at 'Pokker' skulde falde paa dem saa store som Fade» (Troels-Lund, Dagl. Liv i Norden V s. 255). Tidigt uppfattades emellertid ordet (liksom nu) såsom namn på hin onde, såsom redan hos Spegel (1685) »se ut som sielfwe Pocker», dels genom att ur 'pockor' genom metates uppstått nsv. 'koppor' med icke vanhedrande innebörd och dels säkerligen genom anslutning till det gamla puke 'djävul' (sv. dial. puken 'hin onde': 'Puken tar dej', pukanyp 'blå fläckar på kroppen', se Rietz); i de båda beläggen här synes dock ordet hava den ursprungliga bet. i svordomen, nämligen 'fransoser', varpå tyder dels plur.-änd. *-or* i 'pokkor', dels frasen *slå tusend pokker til* i r. 179, vilket väl får tolkas som 'må tusen 'pokkor' slå till (på mej), flyga ned (på mej), drabba (mej)': jfr ovan cit. från Troels-Lund och ä. danskans vanliga 'saa faa hand pock'; däremot tyckes i 460: 934 ff. »hwem/ tusend Pockar/ haer... Så hårdan Lag för Pigor satt» plur.-änd. *-ar* i 'Pockar' tyda på att ordet getts bet. 'djävlar' och satts i samband med puke 'djävul', plur. pukar (Hel. Bl. har dock även här 'Pocker'). Nu fattas ordet endast som sing. i bet. 'hin onde, fanen': 'Pocker ta honom', men ännu Sundén Ordb. 1892 anför 'För tusan pocker!': jfr r. 175. *Magnet-lijk* alldeles som en magnet. *Mark* 'mark'; myntet.

177-196 *längi*, se anm. till 36: 12 *tit* ofta. *är ey wiliat* 'vill icke, är icke hågad'; även 238: 86 »iagh war williat»; med *-at* för väntat *-ad*, varom anm. till 3: 5 »bedröfwat». *galn* (jfr r. 68 och 322: 15) 'galen', här 'galen av kärlek', 'ytterligt förälskad': jfr uttryck som 'han är alldeles galen i (efter) henne', isl. galinn 'förtrollad'. *will* 'vild, bragt från vettet'. Eller ock kan *galn* fattas som ett lindrigare uttryck för mannens 'galenskap' och kärlekstokighet före uppskovet, som gör honom alldeles *will*, alltså *galen* 'galen, tokig. dåraktig' och *will* 'fullt från vettet'. *i sidstes* för någon tid sedan. *feek* 'fick'; även r. 184, 188, 241: 176; annars 'feck', 'fek', 'fekk', som dominera över *-i-* formerna, jfr anm. till 42: 41. *Feek Kalw-skin* 'fick korgen'; 251: 60 (om Ingeborg) »Som Kalffskin gaaff/ ok fekk en Korg»; 'få (ge) kalvskinn' ännu vanligt i sv. dial. för 'få (ge) korgen' vid frieri, liksom i nordl. Sverige 'få skinn' säges om den, som erhåller avslag vid de nattliga besöken hos flickorna och 'ge skinn' om flickan, som giver detta avslag (Rietz); hos lapparna är det ej bara ett talesätt, utan bönemannen får för överlämnande till friaren ett beredt kalvskinn. Se Tegnér, Hemmets ord s. 64 f. och Hellquist, Etym. ordb. på 'korg'. *Asteld* 'kärleksglöd', se anm. till 30: 35 »Astrild» och till 79 rubr. »Asthold». *togt* 'tog'et, tog det'. *sputa* 'spruta' eller 'spotta'; 201: 79 »Lät honom

(avunden) sputa uth grön Galla/ Etter/ Gift»; fsv. sputa, likaså i dial. *skuwar* skyr, ryggar för. *fastet* fast'et, fast det. *huxa* (med apokope av *-de* i impf. av verb efter I konjug.) 'betänkte', vanligt ord hos L., 253: 109 »huksar», annars 'huxa', men Stiernhielm anser sig böra förklara det i sin 'Yt-tydning' av gamla och sällsynta ord: »Huxa/ .i. tänckia sig om/ ab Hug/ animus», och likaså Spegel i sitt Register till Guds Werk och Hwila (1685): 'Huxa, betänka', fsv. hugsa (huxa etc.), sv. dial. hugsa, hogsa. *Howet* (d. v. s. how'et, hov det) 'kastade det, vräkte det'; 436: 260 »häfwit Steek... i Askan», 436: 266 »Maat åt Fisken häfs i Åån». *Swärd*: Hel. Bl. »Swäl» (: »ihiäl»), jfr anm. till 106: 157 »håla». *Sattet* satt'et, satte det. *Sae* 'Sade:'. *worr* vore. *throm* 'därom, på det'; även 205: 6, 214: 61; såvida icke här i 'throm' gömmer sig den i dial. spridda interj. 'tromme'='sannerligen' (se Rietz på 'Trami'), vilket är föga troligt. *liwer* 'lever', se anm. till 3: 14. *sin koß* bort, undan.

197-215 *trefåld* 'trefaldt'; se anm. till 108: 201 »Trifald-salig». *thensamma* densamme, han. *sörglig* 'sorglig, sorgfylld'; med *-ö-* från 'sörja'. *höwer* 'behöver'. *räddas* 'rädas'; se anm. till 105: 128 och 109: 5. *Wågar* 'vågor'; 'wågar' även 208: 13, 232: 70, 330: 6, 367: 70 men 109: 6 »Wågor» (såsom ock här i Hel. Bl.); plur.-änd. *-ar* i ordet vanlig i ä. nsv. och förekommer ännu hos Geijer ('Svegder': 'östervågar'). *Astrilds Swaan-blöt Duhn* etc. se 81: 45, 109: 6 ff. samt anm. därtill. *o-vthaalig* (Hel. Bl. *o-ut-talig*) outsäglig. *som* (sc. är) *o-twiwlig* 'som man ej kan tvivla på'. *Pennen*, men r. 33 »Pennan»; fsv. pänne, mask. *lill* dock. *töwa* 'vänta' (med att få veta mera). *när året kring går* 'när året börjar sluta sitt kretslopp', då *the som äre twå... läre wara tri*, en stående refräng i bröllopsdikterna: 221: 135 »innan Åhre går omkring at wij få sij/ At The som Twå i dagh då läre wara Trij», 389: 143 f. »wij åth åhre dricka/ En Ander Laues Skål». *(vthan) Twijk* '(utan) tvivel'; 'twijk', 'twik', även 140: 33, 187: 31, 202: 108 etc., till synes genomgående subst. till vb. 'twijka' 265: 53, 317: 26 etc., möjligen arkaiserande i st. f. nsv. 'tveka' av fsv. twika (no. dial. tvīka), jfr L:s omhuldade 'lifwa' (se anm. till 3: 14), men troligen utgående från en fsv. sidoform med långt *i*; 201: 85 »twikacktigt», 255: 36 »twijkligt», 282: 32 »twijksamt»; jfr Noreen, Vårt språk III s. 182, Lindroth, Stiernhielms Hercules s. 238.

221-238 Brudskrifterna plägade gärna avslutas med en 'gåta', som framlades till gissning för de närvarande ogifta kvinnliga bröllopsgästerna, »I liufste Jungfru Folk» (r. 218), »Lille liufwe Mör» (262: 65 ff.), »alla Kysk-Sinte ok Dygdälskande Möör» (323: 66). Denna gåta eller, som den ibland kallas, 'efterrätt' för damerna avsåg merendels att jaga rodnaden upp på deras kinder genom att ofta ohöljt cyniskt formulera en gåta, vars lösning bestod i ett mycket oskyldigt ting. L. är härutinnan ingalunda ensam eller ens den djärvaste, och denna 'énigme pour les dames' är både oskyldig, älskvärd och sinnrik. Lösningen är: en kyss, något som antydes genom att de jungfrur, som gissa rätt, till belöning skola få 'mille & mille baisers'.

dans une douce gverre: att framställa och skildra kärleken som ett krig, en strid är ett särskilt älskat ämne, men det är ett ljuvt krig, »ein högstangenehmer Krieg» (Lohenstein); ofta möter man en i detalj genomförd jämförelse mellan kärleken och kriget, se t. ex. 216: 104 ff.

130-135. XI. *Martis und der Musen TRAUR-KLAGE.* (Gravskrift över *Karl Filip Wrangel.*)

Efter Hel. Bl.

Carl Philip Wrangel var son till den namnkunnige fältherren Carl Gustaf Wrangel, f. 1613 på Skokloster, d. 1676 på sitt gods Spieker på Rügen, och Anna Margaretha von Haugwitz, f 1622, d. 1673, med vilken han $^{1}/_{6}$ 1640 förmälde sig »uthi lägret för Erford». Vid fältmarskalkens begravning $^{21}/_{9}$ 1680 voro av 11 barn, 5 söner och 6 döttrar, blott 3 döttrar i livet (Joh. Vultejus' likpredikan, tryckt 1681, U. B.). Carl Philip hade redan $^{6}/_{5}$ 1668 avlidit i London såsom kavaljer hos svenska sändebudet därstädes (C. A. Klingspor, Sveriges adel under 1600—1700-talen II s. 332 ff.). Ambassadören själv, greve Christopher Delphicus von Dohna, som $^{25}/_{4}$ 1668 i Westminster undertecknat Sveriges slutliga inträde i den ryktbara trippelalliansen mellan Sverige, England och Holland, avled i London få dagar efter Carl Philip, näml. $^{21}/_{6}$ samma år. Då magnatsonens tidiga grav öppnades i Skoklosters kyrka $^{14}/_{11}$ 1670, framräckte L. detta tyska sorgekväde.

Det här, för enda gången, använda skaldenamnet *Adelfino* (Adelfinus) *der Klagende*, sammanställt med grek. *ἀδελφός* 'broder', gav tidigt anledning till gissningar angående poetens då ännu helt mytomspunna börd. Jfr ovan s. 14, 109 f. och särskilt 114 f. Om L:s härkomst säger sig J. H. Lidén, Hist. litt. poet. svec II (1765), varken kunna eller vilja yttra sig bestämt: »de patre nec satis scio, nec, si sciam, dicere ausim». Traditionen och särskilt samlaren Elias Palmskiölds anteckningar, källan för så många ödesdigra uppgifter och gissningar angående den ryktbare poetens börd och leverne, hade nämligen märkliga ting att förtälja för Lidén. Denne meddelar alltså, att L. vanligen (vulgo) ansågs som son till vice amiralen Johannes(!) Strussenhielm(!), vilket namn utgivaren av Hel. Bl. Andersin i offentlig skrivelse tilldelat skalden och vilket denne för övrigt själv genomskinligen skulle usurperat i sin signatur under tvenne tryckta skrifter (se ovan s. 114 f.), men att man dock därjämte börjat dämpat tala om (incesserat rumor), att L. haft en annan fader och blott lånat Strussenhielms namn. Härvid citerar Lidén Palmskiöld: »Lars Johansson, den namnkunnige Svenske Poëten, förmenas hafva varit filius naturalis R. Feltherrens Gref Carl Gustaf Wrangels, ändock Strussenhielm skulle hafva namnet [av fader]; deraf mena ock somliga, att Lucidor uti en sin skrift öfver Carl Philip Wrangel kallar sig underst med det förborgade namnet *Adelfinus*». Även på ett annat ställe

(U. B. *Palmsk. 352*) förmäler Palmskiöld, efter att hava framfört gissningen om Lucidors identitet med Magdalena Sjöblads älskare, studenten Lasse Johansson (se ovan s. 14): »Mig är berättat att denne Lucidor skal ha warit Sahl. Feltherrens Gref Carl Gustaf Wrangels filius naturalis». Talet om L. såsom född i oäkta säng går således tillbaka till poetens samtida. Den redan i Johannes Schefferus' 'Svecia literata' (1680) förekommande och sedan alltjämt till sen tid (jfr ovan s. 115) vidhållna oriktiga uppgiften, att L. var född i Östergötland, utgår tydligen från hans förutsatta sonskap till amiralen Strusshielm, som var född i Norrköping 1574 (Wester i 'Samlaren' för år 1898), och den andra uppgiften, att L. i själva verket varit Wrangels »filius naturalis», torde närmast söka sin hemul i det hemlighetsfullt antydandé, endast här använda skaldenamnet Adelfinus, ett blygt och halvtyst hävdande av rätten till broderskap med den avlidne stormanssonen.

Men traditionen torde ha ansett sig finna stöd för denna senare, annars till synes rätt omotiverade uppgift även i ett annat sakförhållande, som tyckes ha tillräckliga kriterier på sanningsenlighet, nämligen att Wrangel åtminstone till en tid tagit sig an den unge L. Efter att hava återgivit ovan citerade 'förmenanden' om L:s härstamning fortsätter nämligen Palmskiöld (hos Lidén) i bestämd form: »Eljest har Feltherren Wrangel kostat mycket på honom uti dess ungdom till studier och andra öfningar», sedermera återgivet och närmare utlagt av skaldens senare biografer. Amiralskan Strusshielm avled på fästet Caseburg an der Schwiene i Pommern $^{21}/_{12}$ 1648, och amiralen, som i 10 år residerat som befälhavare och ståthållare därstädes, följde sin maka i döden $^{2}/_{10}$ 1653, och då dessutom efter allt att döma hans moder vid denna tid för längesedan gått ur tiden, var den 15-årige Lars, vilken utan tvivel haft sin barndoms dagar i Strusshielms hem i Tyskland, ställd ensam i världen (jfr ovan s. 22, 102, 109, 114 samt Karlfeldt s. 41). Det kan anses som mycket sannolikt, att Wrangel nu kommit vapenbroderns begåvade skyddsling till hjälp, helst som fältmarskalken sedan 1648 var generalguvernör i i Pommern och såsom sådan måste ha kommit i nära förbindelse med Strusshielm, vilket ock av bevarade brev framgår (se ovan s. 102 och 109 samt Wester i 'Samlaren' 1898 och Karlfeldt s. 41). L:s senare olyckliga öden efter det ödesdigra överflyttandet till Stockholm i juli 1669 (ovan s. 132 f.) och Palmskiölds cit. uttryck ge vid handen, att Wrangels stöd lämnades honom under tidigare år: uttrycket »kostat mycket på honom uti dess ungdom till studier och andra öfningar» måste väl avse hans universitetsstudier i Uppsala, där *Laurentius Johan.*(-nis) *Holmens.*(is) inskrevs $^{21}/_{1}$ 1656 (se ovan s. 102), och ej minst hans vidsträckta och förvisso långvariga resor, under vilka han, enligt egen i förbigående fälld uppgift (se anm. till 126: 159—196 ovan s. 152), besökte »Engelandh, Italien och Franckrijket» och säkerligen även, utom Tyskland, Holland, dåtidens kanske mest givande studieort, vars språk han ju ock visar sig

behärska bland sex andra. Utrikes resor voro då för tiden en nödvändig ingrediens i en mera fulländad uppfostran. Wieselgren antar som sannolikt, att L. i Uppsala blivit informator för den här besjungne Carl Philip och sedermera efter vanligheten med honom gjort utrikes resor (Biogr. lex. N. F. Bd VI, 1868), vilket allt är förmodanden. Att L. genom Wrangels bistånd och i egenskap av Carl Philips hjälpare eller reskamrat fått tillfälle till dessa dyrbara och vida färder, kan emellertid anses som mycket antagligt. Väl kan L., sådan vi känna honom endast från hans senare vildfågelsår i Stockholm, ej synas lämpad för rollen som en ung mans stöd, men ödet hade ännu icke gjort den hoppingivande och begåvade »Lars Johansson, scientiarum humanarum artiumque studiosus upsaliensis» till den illusionsfrie och livströtte Lucidor den olycklige, som vi ensamt känna. Och att han väl användt sin ungdomstid och sina resor »till studier och andra öfningar», framgår granneligen av hans eminenta språkkunskap, då för tiden svårförvärvad, och av hans även i övrigt bredt europeiska bildning, som samtiden högt beundrade (se ovan s. 88). Såsom nämnt, dog Carl Philip i London $^{6}/_{5}$ 1668, och just samma år återfinna vi L. i Sverige, i det han tänder sin 'Ehren-Fackel' för Joachim Lillienhoff, som den 19 sept. 1668 adlades (ovan s. 90). Följande vinter informerar han studenterna i språk »som en annan professor» (ovan s. 88 och 112), deltager med bravur och i hög stämning i den »allmänna Frögde-Fästen» i Stockholm den 29 juli, då kung Karl blev strumpebandsriddare (ovan s. 132 f.), men beträder därefter vägar, som genom omständigheternas makt leda till fängelset $^{6}/_{12}$ 1669—$^{22}/_{6}$ 1670 (ovan s. 140 f.).

L. hade fått veta under rättegången, att Kungl. Maj:ts stadga av år 1668 vid böter förbjöd var och en att »obedin» skriva gravskrifter och bröllopskväden, och hovrätten hade i välmening givit honom en »åthwarning att han här efter försikteligare förer [måtte föra] sin penna» (ovan s. 124 och 141). Efter det hårda slaget, som visserligen ej kränkte hans heder och som han bar utan att ett ögonblick förfalla till omanlig undfallenhet, är L. också tyst en längre tid, och det är betecknande, att han först vid Carl Philips bår finner sig kunna och böra bryta tystnaden med denna sin »Traur-Klage». Det är svårt att under dessa omständigheter undgå det intrycket, att kvädet framräcktes som en naturlig gärd åt minnet av en död ungdomsvän och på samma gång som ett skyldigt tack åt den sörjande fadern, vars ätt och hjältedom han besjunger. Väl kan man ej med Wieselgren (Biogr. lex. N. F. Bd VI, 1868) finna, att skaldens smärta i runorna över Carl Philip »märkes vara mer djupgående än i de öfriga dödssångerna». Poetens ställning var nu sådan, att det skulle föga passat honom att anslå mera intima och personliga toner, och den dödes börd och faderns dominerande ställning fordrade för övrigt enligt tidens uppfattning, att den ståtliga likbegängelsen förevigades med all den poetiska utsmyckning och hela den mytologiska

apparat, som stod barocken till buds. Det var endast under vördnadsfulla bugningar och under svängande av rökelsekaren, den ringe poeten fick nalkas de store. Men det må dock vara tillåtet, att i det av L. valda skaldenamnet, här liksom ofta annars, se en avsikt, en för allmänheten förborgad men personligen djupt medveten antydan om att dikten ägnats den döde av en, som sörjde som en broder och blivit hulpen och behandlad som en broder. För övrigt bör framhållas, att L. i långt större utsträckning, än vad man hittills ansett sig ha anledning förmoda, ägnat sina tillfällighetsdikter såsom gärder av minnesgodhet gentemot vänner eller annars till honom genom ungdomsminnen eller personliga band anknutne (jfr ovan s. 102, 103 f., 109, 113).

Rubriken. *Martis und der Musen TRAUR-KLAGE*: gudarna sörja över det hårda slag, som ödesgudinnorna (»die Parzen» r. 12 etc.) bragt dem genom den tidigt bäddade graven; särskilt är *Mars*, krigsguden, upprörd, och djupt sörja ock *die Musen*, sånggudinnorna, visdomsguden Apollos mör, konsters och vetenskapers beskyddarinnor: den grymma dödsgudinnan Atropos har klippt av ett liv, som skulle blivit lika skickat till att förvärva hjältens lager i Mars' tjänst som till att främja musernas (Apollos) gärning. Hela dikten är byggd på detta uppslag, som L. även annars använder. En sörjande gudavärld framföres likaså i gravskriften över Conrad Falkenberg (n:r IV s. 86), vilken på samma sätt som den unge Wrangel ägde »Mavors Muth» och »Apollons Sinnen» (s. 88: 40). Christ. Gyllenstierna är prydd med en dubbel lager, den krigiska och den vittra ärans, »Martis et Artis» (s. 113: 109 och se anm. till 112: 98—114), och i dikten över fältmarskalken Lorenz von der Linde (s. 193 f.) utvecklas närmare innebörden: »Konst och Modh», Bookwett och skarpa Swärde», »Konst-huaßslipat Swärd ok Sin-klookskurin Fiäder», »Frjds- ok Krjgs-Konst» äro lika nödvändiga för verkligt adelskap. *Sölfwitzborg*, Sölvesborg i Blekinge. *Lindesberg*, Lindeberg i Halland. *Ludenhoff*, i Livland. *Skokloster*, i Uppland, det nuvarande slottet uppbyggt av C. G. Wrangel. *Wrangelsborg*, Wrangelshof (?) i Harrien, Estland. *Spiker*, Spieker, Wrangels gods på Rügen, där han dog $^{25}/_{6}$ 1676. *Ekebyhoff*, i Ekerö socken, Stockholms län. *Adelfino*, se ovan s. 156 f.

1—12 Naturen sörjer. Elementerna äro i uppror. Gudarna träda tysta samman *in Saturnen-Farb*: planeten Saturnus, i astrologien den skadligt inverkande, hemska och kärlekslösa stjärnan (s. 338: 35, 339: 45 f.), har en blek, dyster färg av bly; en sådan Saturnusfärg vilade över gudarna och deras omgivningar, spökligt mörkljus, jfr liknande situation s. 268 f. och där särskilt r. 13 f. Hela världen var liksom ett dystert likrum. *Jupiter*, gudars herre, lät falla ett regn av tårar, ej av guld: *nicht von Gold*", såsom då han enligt myten i form av ett guldregn hade kärleksmöte med Danaë. *Mars* och *Febe*, väl för 'Febus' (Apollo), vilka hårdast drabbats av förlusten, anklaga i vrede inför Jupiter *die Parzen*, lat. parcae,

ödesgudinnorna, som tilldela människorna deras livslotter: jfr anm. till 10: 13—14 »Dödz-Gudiñan». Mars för själv sin talan (r. 14—49), men Phoebus låter skalden företrädas av museрna, vilkas ledare han är (r. 58—106).

14—25 I r. 15 ersättes semikolon vid övers. med komma. *Deiner* (*Parzen*): Jupiter tänkes här alltså som ödesgudinnornas herre. I antik diktning framställas de än såsom beroende av hans vilja, än såsom hans övermakter. *MICH*, näml. Mars själv, som identifierar sig med den döde, som ägt krigsgudens alla egenskaper. *deßen*, näml. fältmarskalkens, faderns, åt vilken Mars genom *di Klugheit* 'Visdomen, Vettet' för längesen överlämnat *di Helden-Krone* 'hjältelagern': C. G. Wrangel var både svärdets och kunskapens man (se föreg. sida anm. till rubr.). *So* (r. 19) 'Som', oböjl. rel. pron.

30—31 *Er*, fältmarskalken Wrangel, hade bekrigat *Ost*, Österrike, det mot en katolsk universalmonarki syftande habsburgska huset, varför *Süd*, det protestantiska Tyskland, och *West*, Frankrike och Holland, Habsburgs fiender, binda honom ärekransar.

34—36 *Von der Scyten Helden-Samen* 'av skyternas hjältesläkt', d. v. s. här 'av götisk (ursvensk) stam'. För de antika förf. var Skytien, lat. Scythia, ett väldigt land, som låg norr om Svarta havet och Balkan och för vilket de ej kände några gränser. I detta okända och sagohöljda norr levde flera naturfolk och stammar sitt lyckliga och fria liv, geter, skyter och andra, vilka, starkt idealiserade, spela en stor roll i de gamles historia och dikt; se t. ex. Horatius Od. III 24. Tidigt sammanblandades geter och skyter med goterna, så t. ex. i goten Jordanes' på 500-talet nedskrivna bearbetning av Cassiodorus' gotiska historia, 'De origine actibusque Getarum', vilken blev betydelsefull och ödesdiger för vår egen äldre historieskrivning. Då nu den gotiska sagan själv förmäler, och väl med rätta, att goterna utvandrat från den stora ön 'Scandza' (Skandinavien), och då man identifierade goter och götar (göter) och därmed på dessa senare kunde överflytta, vad Jordanes från de grekiska och latinska förf. hade samlat om geter och skyter (i vilka senare många ville se svearna), erhöll man en lysande fornhistoria om 'de yverborna götarnes dater'. Den prosaiska krönikan (från omkr. 1450) börjar vår historia med syndafloden: Noaks son Jafet fick Europa på sin lott, och från honom stamma 'sithe' och 'gethe', skyter och geter, vilka sedan kallades götar eller gotar och till sist svenskar. Siterna eller svidiarne bodde i Hälsingland och norr om Tiveden och Kolmården (svearna). Söder därom bodde götarne. Hos L:s samtida Olof Rudbeck, 'Atland eller Manheim' (från 1677 f.), är Sverige just det gamla Skytien, »dedan Japhetz afkomne /de förnemste Keyserlige och Kungelige Slechter ut til hela werlden /henne att styra/ utgångne äro», och bland de därifrån uttågade folken nämnas ock 'Skyttar', som i den lat. texten motsvaras av 'Scythae', och 'Giotar', lat. 'Gothi', 'Gethi'. Olof Broman (d. 1750) förmäler i 'Glysisvallur' (K. Hægermarcks utdrag s.

54), citerande Rudbeck, att enligt forngrek. förf. Skytien låg långt i norr: »Vill man se, huru Skyternas eller de forn-nordiska Skyttarnas afkomlingar än i dag bära bågen och kolfven, så behöfver man blott resa upp till Dalarne och Helsingland.» Dalin håller före, att Sverige blivit bebyggt av skyterna vid pass 500 f. Kr. (Svea Rikes hist. I s. 49, 1749). Ännu Oxenstierna använder 'skytisk' i betydelsen 'götisk' (svensk; Vitterhets Nöjen III s. 3, 1772); jfr anm. till 74: 24 f. — *vor disem Peleus-Sohne* 'för denne Peleus-son', för denne (nye) Akilles. *vor seiner Dafne Krone* 'för hans lagerkrans', d. v. s. för hans storhet och ära, symboliserad genom lagerkransen; lagern, grek. 'dafne' (δάφνη), helgad åt Apollo, vilket förhållande sagan velat förklara genom berättelsen om nymfen Dafne, som för att undgå gudens omfamning på egen bön blev förvandlad till ett lagerträd (Ovidius Metam. I 452 ff.), sedan antikens dagar symbolen för såväl krigisk som vitter (och vetenskaplig) ära och seger: jfr 179: 32 f., där Henry Coventry säges vara prydd med lagern i dess båda symboliska betydelser: »Martia Laurus», krigarens lager, och »Phoebeia Daphne», Phoebus' (Apollons) vittra lager.

37-43 Rad 37 bör så interpunkteras: *Ist Er* (näml. Carl Philip) / *Herscher aller Himmel!* (tilltal till Jupiter, himlakonungen).

47-49 *Atropen*, Atropos, den sista (r. 108) och hemskaste av de tre ödesgudinnorna, parcerna; hon tänktes i den av henne bestämda dödsstunden klippa av människans livstråd med sin sax. Mars vill med sitt svärd, *Sebel*, hugga av hennes *grimme Klauen* (jfr 269: 36 vid Wibblings bår »Wist hafwer Atropos hijt sträkt sin grymma Hand») och splittra hennes *Schäre* (jfr 231: 14 »Thens Lijffstråd Atropos omilde Sax affskurit» och r. 18 »Deiner Parzen Sensen-mähen»).

52-57 Såsom Apollos mör föra museрna hans, konstens och vetenskapens, talan; jfr anm. till r. 11. »Febe». Som sig bör, är *Melpomene*, sorgespelets gudinna, den förnämsta tolkarinnan av Parnassens sorg.

59-63 *ein drey* 'ett tretal', de tre parcerna. *drey gedreite*, 'de nio', museрna, som 74: 19 nämnas »du drey gedritt'te Schaar». Parcerna, i motsats till museрna, veta ej av någon *Klugheit:* de äro stumma, döva, dunkla (och hänsynslösa) makter (jfr r. 75 »der dummen Parzen Schär»), de veta *nur daß alle folgen müssen*, då de kalla.

67-74 *Sind wir nicht di ALLES seyn? Die wir* etc. 'Äro icke vi de, som representera Allt, vi som' etc. Museрna beskydda ju över huvud varje slag av ideal verksamhet. *Stygis*, gen. av lat. Styx, i antik myt den underjordiska floden, dödsfloden.

75-80 Museрna säga sig hava spunnit hans livstråd, *Draat*, och flitigt fuktat den med vatten ur *Pegas Brunnen*, 'Pegasus-källan', den inspirerande Hippokrene, 'hästkällan', som enligt den antika sagan den bevingade skaldehästen Pegasus genom ett hovslag framlockade på Apollons och museрnas berg Helikon, d. v. s. de ha ägnat den dödes ungdom, *Blumen-Lentz*, åt studier.

83-90 I rad 86 är *ist* utelämnat. — *Mitternacht*, Norden, Sverige; här i tilltal. Den döde, en son av *di Klugheit*, skulle hava kunnat verka mycket för svensk andlig odling och desslikes, alldeles som fadern (*Vater-gleich*), kunnat vara en *Erdreichs-Stütze*, en stödjepelare i vid och internationell mening.

96-97 *An Verstand mehr Grund ergründet Alß wir selbst* Beträffande förstånd (och visdom) pejlar flera djup, ser skarpare i tingens mening än vi själva.

103-106 *Feben Kind* 'Phoebusbarn, Apolloson' (jfr r. 11 »Febe»), i och genom vars död alla nio muserna på en gång dött.

110-130 *Atropos* får här representera den rent kristliga synen på livet och döden. Jupiter har vikit för Bibelns Gud. Det är Gud, ej ödet, som i sin kärlek kallar tidigt hem den han älskar.

123 *Wo Hercul noch hält Hut* 'Där Herkules ännu håller vakt', d. v. s. i Norden, Sverige, varöver stjärnbilden Herkules lyser; jfr 194: 76.

131-137 Den kristnes vissa hopp om uppståndelse (r. 137) och evigt liv förvandlar naturens och de olympiska gudarnas sorg till jubel, en för tiden betecknande blandning av kristet innehåll och litterär mytologisk apparat.

138-139 En hyllning åt den kvarlevande fadern, något som synes omotiverat och föga passande, om man icke däri finge se ett tack till en hjälpare.

136-138. XII. *Ny-Åhrs-Gifft.* (Till *Magistraten i Stockholm*, 1671.)

Efter Hel. Bl.

Man tager säkerligen ej miste, om man i denna nyårsskrift på 6 språk ser ett L:s försök att få fast fot i det borgerliga samhället. Signaturen *Hoffman* (ty. hoffen 'hoppas') torde få tolkas som »den dråpelige Skrijf-Mästarens» hoppfulla anhållan om en syssla hos magistraten, och slutet av den holländska versen (r. 71 ff.) formar sig till en rörande ödmjuk bön, att de höga herrarna ej måtte låta hans hopp komma på skam. Det ligger närmast till hands att antaga, att L:s skrift till magistraten, inför vilken han ett år tidigare stått som anklagad (ovan s. 140 f.), ej gäller en helt ny anställning utan avser tillåtelse att få fortsätta med den syssla (som skrivare eller översättare), som han tydligen innehade hos magistraten vid rättegångens början (dec. 1669). På förbindelser med magistraten av sådant slag tyder rad 5, där han talar om sin »Skyldigheet» gentemot dessa 'stadzens stoder', liksom ock upplysningen i rättegångshandlingarna, att en viss Johan Printz »waarit hoos hoonom i gambla Rådhstugan» för att meddela honom, att han ställts under åtal (ovan s. 125, 140). Åtalet och den halvåra rannsakningstiden får i så fall antagas hava avbrutit L:s ämbetsmannabana redan i dess begynnelse. Och det föreligger ej någon anledning att förmoda, att magistraten nu av denna vädjan föranleddes att räcka poeten en hjälpande hand.

Att L. en tid haft en skrivaresyssla, uppge enstämmigt källorna;

sålunda O. Celsius d. y. i Saml. till sv. biogr. lex. (handskr. i U. B.): »han var skrifvare i Stockholm til en tid, men lefde sedan en lång tid utan tienst»; likaså Magnus v. Celse i Lärde och berömmelige svenske mäns minnen (handskr. i K. B.) och Högmarck i Psalmopoeographia, 1736, s. 183. I enlighet med den under tidens gång allt frodigare mytbildningen kring den originelle poeten söka senare källor orsaken till dess upphörande i L:s egen ostadighet och obekvämhet för det lugna arbetet, såsom Lidén, Hist. litt. poet. svec. II, 1765, s. 32; Braad, Ostrogothia literata II (handskr. i Link. B., U. B.); Gjörwell, Kongl. Bibl:s tidn. om lärda saker, 1767, s. 89; Gezelius, Biogr. lex. II, 1779 etc. Intet stöd finnes emellertid i tillförlitliga handlingar för dessa färglagda skildringar av vare sig L:s tygellösa liv och självförvållade misär eller hans ovilja mot arbetets ok.

Rubriken. *Loft.*(ige) lovvärda, berömliga. *konstig* konstfull.

1-12 *Stoder* stöttor, stödjepelare. *med at Alt ha'er rätt* ('riktigt, på ett rätt sätt') *sit Lop* 'därigenom att allt går sin gilla gång': magistraten var både förvaltningsorgan och domstol. *min Skyldigheet framräcker* är det min skyldighet (är jag av tacksamhet förpliktad) att räcka fram. *täcker* 'täck(t)ens, behagaden'; den akt. formen påfallande men, utom rimmet, även 215: 91 »han täkte . . . giwa» och 165: 63 »Gudh täck» (Hel. Bl. 'täkz'; se anm. dit); annars depon., t. ex. (i personlig konstruktion) 307: 17 »Gudh befalla täks» och (i opersonl.) 185: 161 »tig nådigt teks . . . skilia». *Ny-Åhrs-Gifft* 'nyårsgåva'; jfr hemgift, avgift, mellangift; i äldre tider ej blott önskade man varandra 'godt nytt år' utan hade även för sed att utdela nyårsgåvor, en sed, som under 1700-talet mer och mer kom ur bruk; jfr anm. till 126: 166.

13-28 Det väl formade latinet är en hymn till »den dråpelige Skrijf-Mästarens» egen konst, utan vilken världen skulle återföras till den råa okunnighetens kaos.

43-58 Hanselli har i sin uppl. förbättrat (interpunkterat) och rättat den i Hel. Bl. illa korrekturlästa orig.-texten: r. 43 *divinator* r. 46 *Coi* r. 52 *All'* r. 53 *Stocolma* r. 55 *ch'avrai* r. 58 *l'onoro.* — Den försummade interpunktionen torde ej vålla svårigheter vid översättningen, om blott r. 44—50 uppfattas som en inskjuten parentes. — Strofen innehåller en hyllning till den berömliga magistraten.

139-143. XIII. *Lykönskande Klag-Rim.* (Avskeds- och lyckönskningsdikt till *Byrje Carlberg.*)

Efter Hel. Bl. — Där står r. 77 *skiödlen,* tryckfel för *skiölden.* — Om diktens plats i Hel. Bl. se ovan s. 85.

Byrje (*Börje, Birger*) *Carlberg*, f. 1640, d. 1683 (andra uppg. 1684); son av borgmästaren i Karlstad Johan Börjesson, driftig bruksidkare, samt Christina (Kerstin) Olofsdotter Spak; vik. kyrkoherde i Kristinehamn 1670; kyrkoh. i Varnum 1671, i båda de nu nämnda pastoraten 1675; förf. till psalmen 'Den wederwärdighet, som mig eländan trycker' (Svedb. Ps. B.

343, G. Ps. B. 293, N. Ps. B. 238); gift $^{6}/_{7}$ 1670 med Anna Gudmundsdotter Nordberg, dotter till kyrkoh. i Gillberga Gudmundus Norenius och Elisabeth Flygge samt systerdotter till generaltullinspektoren Crispin Flygge, som L. ägnat bröllopskvädet 'Lust-Skempt' (n:r XVIII) följande år.

Dikten, som överräcktes, då Carlberg stod i begrepp att lämna Stockholm för att begiva sig till sitt pastorat och sin väntande fästmö (se r. 67—114), är till ordval och anda en väns dikt till en vän. Enligt v. 17 ff. hade Carlberg tydligen tagit lektioner i engelska av språkmästaren Lucidor (jfr ovan s. 125). De förenades nog också av gammal bekantskap sedan studentåren i Uppsala. »Anno 1656 sept. 10» inskrevs nämligen »Birgerus Johannis Carlbergius Wermel.» i universitetets matrikel, alltså samma år som L. (jfr ovan s. 102, 104 och 113); år 1664 responderade han i Uppsala ('Dissert. de Sacræ Scripturæ integritate et sufficientia') under presidium av den berömde prof. Jordan Edenius, till vilken även L. synes ha stått i personlig beröring (se ovan s. 112 f.); anträdde därefter studieresor till utländska universitet, således till tiden efter allt att döma sammanfallande med L:s peregrinatio (ovan s. 157 f.); efter hemkomsten »Hof-Predicant» hos rikskanslern Magnus Gabriel de la Gardie, över vilkens moder, Ebba Brahe, och unge son L. synes hava »ristat» en »Grifft-Skrifft» (n:r LVIII).

Om Carlberg se vidare U. B. *X 241*, *X 46*, *Palmsk. 208* och *199*; Högmarck, Psalmopoeographia, 1736, s. 87 och 156; E. Fernow, Beskrifn. öfwer Wärmeland, 1773, s. 798; de la Gardiska archivet, utg. av P. Wieselgren, VI, 1835, s. 34; Biogr. lex. III, 1837, s. 176 och dito N. F. III, 1859, s. 139; Beckman, Swensk psalmhist., 1845, s. 595 och 1024; J. Hammarin, Carlstads stifts herdaminne I, 1846, s. 341.

Rubriken. *fordom* f. d. *Philosoph: Magister* blev enl. sagda källor C. först 1674 i Giessen på en därstädes tryckt avhandling. *til sit Hem*: Kristinehamn eller fadershemmet i *Carlstad*. *williefärdigste* redobognaste, tillgivnaste.

1-10 *wäna* 'älskliga'; enl. Stiernhielm i sin 'Vttydning' av gamla ord: 'Wän i. täck, älsklig (amabilis)'. *aldels* för alltid, definitivt. *Blygd* skam. *han* d. v. s. »(Stockholms) Stad», mask., se anm. till 46: 9. *rosad af* prisad för. *Lefnad* god vandel. *af* (*wårt Land*) 'i'; jfr användningen av ty. von. *Stoder* stöd, stödjepelare. *blifwa* stanna. *förlåta* lämna. *hårt* högeligen.

11-25 *Kierngar* 'käringar'; tvåstavigt, jfr anm. till 110: 22. *wist* för visso. *Alt hwad som* sc. är *högt ok lågt*, d. v. s. 'Alla (i samhället), höga och låga'. *lärdom* undervisning. *Straff* 'bestraffande ord, tillrättavisningar'; jfr 396: 30 »Straffordh» och Bib. (1541) Ordspr. 15: 32 'then som straff hörer han warder klook'. *förman-*, med senare leden *-röjk* suppl. ur följ. sammansättning, en säkerligen unik ordbildning. *gi Eer tusen Rooß* 'ge Er tusenfaldt (d. v. s. utmärkt) beröm', med »tusen» såsom starkt förstärkningsord; jfr tusenskön(a), Bellis perennis, efter ty. tausendschön. *sin Kooß* 'bort',

se anm. till 13: 31. *Nimme* 'fattningsgåva, förstånd'; eg. 'förmågan att mottaga, uppfatta': sv. dial. nimma 'fatta, inhämta, lära' = fsv. *stakkot* kort. *wettiga* kloka, kvicka. *kränker* smärtar. *för* (*Stokholm*), styrt av »nyttig». *Sinnet lenker* riktar hågen. *Lande*(t) 'landsorten', i modern stockholmsk bet. såsom omfattande allt utom »Hufud-Staen» (r. 24).

26-40 *sinnar rätt* tänker efter riktigt. (*mäst I*) *kun* '(så fort, det hastigaste Ni) kan': sammandragning av 'kunnen' (eller apokop. av de med *-en* i ä. nsv. växlande *-a* eller *-e*). *med prädika* 'genom predikan(de)', inf., såsom ofta, i subst. användning. *Nu* 'När (nu)'; se anm. till 6: 11. *Lär* sc. de *blij. lät* 'låt' sc. mig. *utan twijk* utan något tvivel. *at himlen så behagar* att det är Himlens (d. v. s. Guds) vilja. *hans willia Eer alt efter willian lagar* 'hans (d. v. s. Guds) vilja styr Er efter Eder egen önskan': Guds och hans önskan stå i samklang med varandra. *haten* skyr. *älsk* (*ok ährat*) d. v. s. 'älskat', med *-at* suppl. ur »ährat»; ang. *-at* för väntat *-ad* se anm. till 3: 6 »beröfwat». *öfwer bord* vid bordet, till bords.

42-54 *gierhug-buken* 'girigbuken'; adj. fsv. girugher, ä. nsv. girug ~ girig; av L. här tydligen sammanställt med hug 'håg'. *stog* 'stod'; vanlig (uppsvensk) analogiform, hos L. ~ 'stod'. *ti* 'uti, i'; se anm. till 22: 16. *gijr det alt god Dag* ger det alltsammans en god dag. *kulit Nordan-Wäder* 'kall (kallt) nordanvind (nordanväder)'; r. 53 »kalt ok kulit», 236: 34 »kulit Wäder», 307: 21 »Kulen Nord». *Tråß* I trots av. (*Lap*)*mud* '(lapp)mudd, päls', från lapska muödda, fi. muti, gen. mudin, 'päls', nordsv. dial. mudd 'lapparnas pels eller rock af renhud' (Rietz), no. mudd 'laadden Skindkufte, Finnepels. Finnmudd' (Aasen), Sahlstedt Ordb. (1773) Lappmudd 'Amiculum ex pellibus villosis rangiferinis'. *Warg ok Räf* med *-mudd* 'päls' såsom underförstådd 2:a sammansättningsled (jfr vargskinnspäls). *Mård* d. v. s. *Mård*-(skinnskläder) ur följ. »Looskins Kläder». *kyla* komma att förfrysa. *Lilli-* (enstavigt = 'Lilj-') och *Nelk-* med plur.-änd. *-er* eller *-or* att supplera ur föreg. eller efterföljande plur.-former; 297: 77 plur. »Nälker». *med* (r. 50) 'också, likaledes'. *elß* 'eljes(t)'; r. 35 »elliest»; se anm. till 49: 29. *Är falnad / wißnad bort*: antingen sing. 'är' för väntad plur. 'äro', med »Tulpaner» etc. som subj., samt »falnad», »wißnad» stympade för 'falnade, wißnade', eller snarast med »alt» r. 49 såsom subj., »Tulpaner» etc. såsom exemplifierande apposition och »falnad» etc. med *-ad* för väntat *-at*, varom se anm. till 3: 6 »beröfwat» och 125: 128 »lärd». *bär* bär frukt. *Ei paras* etc.: samma tanke i samma ord se anm. till 3: 17—19, 80: 13—16. *trumpit* (och) *illa wulit* 'dystert (betryckt) och olustigt', antiteser till »Frögd» och »Lust» i samma r. *wulin* 'beskaffad', nsv. (uppsv.) dial. vulen, från fsv. vurþin till vb. varþa 'bliva'; Serenius Ordb. (1741) Illa wulen til modet 'Ill disposed'.

55-58 Efter *Klinter* punkt uteglömd i Hel. Bl. — L. övergår till vinterns välde över det våta elementet. — *Neptunus* personifierar här 'havet'. *dragit på* iklädt sig. *Harnisk* 'harnesk', väl funnen personifierande bild för 'isen'. *som* sc. äro *fasta*. *Klinter* 'berghällar, klippor'; även 106: 161 (se anm.).

60-66 *Kakelung*, även 460: 945 »Ungen», ännu ett dyrbart lyxting, här i motsats till *Spijs*, den murade öppna spiseln, den ringes värmekälla. *tiäna Eer för skiölden* tjäna Er som (till) sköld', d. v. s. försvarsmedel; jfr Bib. (1541) 2 Mos. 13: 16 'Och thet skal wara tigh för itt tekn'. (*At*) *dämpa* (då det gäller att) övervinna. (*som* sc. är) *Ond* '(som är) ondt': *ond* för 'on(d)t' även r. 64 »Ond» (:»Gott»), r. 101 »alt Ond», 165: 46 »intet ond» etc. (men 221: 111 »ondt Krakkeel», 227: 105 »ondt»: »gådt» etc.), tydl. oberoende av rimmet. *niuper* nyper.

67-114 L. går här över till den sångbara visan (jfr r. 66 *en siungand Röst*). Dikten går på en då tydligen mycket känd vismelodi och har samma byggnad som visan n:r XIV »Grymme Tartar / stygge Took», se ovan s. 34. Den behandlar kärlekens makt. Ty det var ej blott plikten och ämbetet, som drog L:s 'väna vän' till Värmland utan ock den väntande fästmön.

67-74 *Tråß hwad smikker-orden trålla* 'Trots alla trollkonster med smickrande ord, Trots de tjusande komplimangerna', varmed man sökte förtrolla honom och hålla honom kvar. *blifwa* stanna. *Hwar som* Där varest. *owilligt* 'ogärna': fästmön ville tydligen ej slå sig ned i Stockholm. *fatt* beskaffad.

75-81 *Eld* d. v. s. kärlekseld; jfr anm. till 127: 185 »Asteld». *Höfwer* Behöver. *är god til skiölden* 'duger till sköld' (= skydd, försvar: jfr r. 62), jfr sådana ty. uttryck som 'Der ist gut zum Soldaten', varigenom förklaras såväl »god» (för 'godt') trots neutr. genus hos »Blåß» som den best. formen hos »skiölden». *Frost* köld. *friskt* frejdigt.

85-90 *skynt* 'skyndsamt, brådt', jfr fsv. adj. skynter. *fijker* brådskar. (*Hwad*) *ok* (Vad) än. *giära* 'göra, ta sig till med'; fsv. biformen gæra, nordsv. dial. gära (gera) jämte göra (Rietz). *fast* om ock. *hoos elden* = *i Wermeland* (sammanställt med 'värme'), där ock fästmön bodde.

91-98 *Surrar* Susar. *Wäst* västan. (*Somar-*)*Wäder* '(Sommar-)vind', även r. 94. *bläst* 'blåst, vind', gammal biform till 'blåst', i ä. nsv. minst lika vanlig som 'blåst', *öfwerwinna* vinna seger. *lär* (som ofta i fut. bet.) 'kommer att'. *fast I brinna* och således ej egentligen behöver *Werma* (Eer): ordlek på »Wermeland» (r. 90).

99-105 *fort* åstad. *Himlen* Försynen, Gud. *bewahra* bevare. *sammanfäst* etc.: de älskandes förhållande symboliseras ofta genom tvenne av (Amors, Astrilds) pilar genomskjutna och sammanfästade hjärtan.

107-109 *wälsingn* ('välsigne') *Eert Hione-lag* 'Edert äktenskap', *Edert Wisthuus / edra Bullar* 'Edert visthus och Edra kakor', d. v. s. 'give Eder barn och bröd'; således *bulle* i nuv. bet. av '(rundt, kullrigt) bröd': jfr 211: 81 »Then Högste sign' Eer Säng (jfr här »Hione-lag») / Eert Wisthuus / Bool (d. v. s. mat-bord) ok Bullar», där de tre sista lederna väl böra fattas som synonymer för 'dagligt bröd'; *bulle* i bet. 'dryckeskärl, bägare' av visst kupigt slag (i fsv. och nsv. dial.), alltså här 'dryck' i motsats till

»Wisthuus» och »Bool» (= mat, bröd), möjlig men mindre sannolik här. *Gi Carlberg en hoop Karlkullar*, en tillönskan om rik äktenskaplig frukt i ordlekens form: *Carlberg*(et) ger upphov till en hel hop *Karlkullar* (av *kulle* 'höjd, litet berg'), och stavningen med *K* synes därjämte vilja urgera, vad som Isogæus (i 'Carla-Seger-Skiöld', 1714, s. 666, hänvisande till själve Rudbeck, Atland III s. 462) påstår: »Carl (Karl) betyder en modig / starck ok tapper man»; alltså en vänlig önskan om både högt antal och hög kvalitet hos barnen.

144-147. XIV. *Wårens Liufligheet.* (Bröllopsdikt till *Martin Nyman* och *Margareta Blom.*)

Efter originaltrycket, U. B., K. B., 4:o, 4 sidors tryck.

Dikten ingår ej i Hel. Bl. Den har först observerats av Castrén såsom med all sannolikhet tillhörande L. (Några dikter från stormaktstiden, Förhandl. och Upps. XX, Hfors 1906, s. 388 f.). Samma signatur överräckte något senare på året, i augusti, till Ribbing-Rosenhane »Kärleekz-Frucht och Dygdens-Skördand» (n:r XVII).

Utan tvivel är dikten av L:s hand. Han särskiljes ganska lätt i hopen av samtida diktare. Hans val och formning av signaturer, de svassande och konstfulla rubrikerna, anslagen och motiven samt stilen i övrigt äro för honom utpräglat säregna i det samtida Sverige. Först sedan han gått hädan, kommer tillfällighetsdiktens högflod. Han blir då mönstret och får en väldig skara efterföljare, som med större eller mindre framgång formade sig efter honom. Väl kan anmärkas, att föreliggande dikt, liksom ock den till Ribbing-Rosenhane, är ovanligt jämn, utarbetad och återhållsam för att vara ett alster av L., ja, präglas av en allvarlig religiös ton, men dessa egenskaper äga alla de dikter, som följa närmast på det olyckliga Gilliare Kwaal, vare sig nu detta beror på en verklig sinnets ändring till eftertänksamhet och måtta efter det hårda slaget eller på hovrättens »åthwarning at han här effter försikteligare förer [måtte föra] sin penna». Den i det lyriska partiet visserligen ovanligt utpräglade herdetonen behöver icke förvåna hos en poet, som var så fullt hemmastadd i tidens modelyrik.

Än starkare tala mera speciella kriterier för L:s auktorskap. Rubrikens stilisering är typiskt Lucidorisk, likaså signaturen. Brudens namn Blom kommer honom att skapa blomstersignaturen *Lilliamellus* (*Lilliamello*), liksom han i pseudonymen *Lilius* (*Lilio*) *Blumen-Freundt* leker med namnet Lillienhoff (ovan s. 91), och i gravskriften över Brita Torstensson (n:r XXI), som han besjunger som »Blumen-Königin», kallar han sig *Bluminus* (*Blumino*) *der Seufzende.* Liksom epitetet *den olycklige* påminner om Herr von Stubenbergs ordensnamn i Fruchtbringende Gesellschaft 'der Unglückselige', *then Döödlige ock Odödlige* (i nästfölj. dikt, n:r XV) om Andreas Gryphius' skaldenamn i samma orden, 'der Unsterbliche', så erinrar här *den Oförtrutne* om C. G. von Hille, som i sällskapet kallade sig 'der Unverdrossene' (ovan s. 105 f.), säkerligen här valt

som en, för L. betecknande, käck antydan om att han ej tappat modet, trots att lyckan varit honom »wrång» (visan n:r XVI). Till yttermera visso äro begynnelsebokstäverna i signaturen här desamma som i hans vanliga, ej minst genom rättegången om Gilliare Kwaal ryktbara signatur *L*(ucidor) *d*(en) *O*(lycklige), som han ock själv understundom förkortar till *L. D. O.* (t. ex. i n:r XL den 8 dec. 1672). Diktens byggnad är ock i hög grad betecknande för L. i hans tillfällighetsdikter: alexandrinerna avbrytas eller avslutas av partier på kortare, lyriska versmått. Särskilt påfallande är likheten med den nästföregående, 4 månader äldre dikten till Carlberg. Båda kvädena börja med en naturskildring på alexandriner, följd av en i viston hållen avdelning. I dikten till Carlberg avbrytes alexandrinpartiet med att någon ber honom vara tyst och lyssna till »en siungand Röst» (141: 65 f.), här (r. 35) uppmanas Thalia att vara tyst, »ty rätt nu sången börias». Förkärleken för uppräkningar, hopandet av synonymer, kärleken till ord- och klanglek, t. ex. r. 4 och 7, är ock ett karakteristikum liksom den ymniga användningen av den antika mytologien: sjöbottnen blir »*Neptuni* grund» (r. 6, jfr 141: 55), den som älskar, han diar »*Venus* Pappar» (r. 14) etc. Enskilda språkliga uttryck och anslag peka också på L. Versen har därtill hans fart och egenart.

Brudparet, *Martin Nyman* och *Margareta Blom*, har icke kunnat identifieras. Troligen tillhörde brudgummen den rika och ansedda bergslagssläkten Nyman (Falun), genom giftermål befryndad med flera av Stockholms förnämare borgarsläkter, även mötande hos L., såsom Kinmund (Kinninmundt), n:r XXVIII, Thomas Andersen, n:r XXXVIII. L:s påtagligen närmare beröring med bergslagsmän har ofta observerats (Linck s. 42, Karlfeldt s. 40). Med brudgummen synes han hava varit nära bekant (se r. 30 ff.).

Rubriken. (*Dhen nys*) *blomstrade* (*Wårens*) '(Den nyss) med blomster och grönt komna (vårens)'; part. perf. av verbet har i fsv. bet. 'blomstrande, grönskande' (Söderwall); jfr 'uppblomstrad'. *Lämpat til* Tillämpat på, Såsom ämne för kvädet till. *Jacob Blome*, tydligen tysk, Blume, jfr ock följ. rader.

1-36 Motivet, kärlekens obetvingliga allmakt i naturens liksom i människans värld, var nu särskilt tacksamt i den blomstrande vårens ljuvlighet. Den anmärkningsvärdt livfyllda naturskildringen bör jämföras med den i »Gifte-Roos» (n:r II, se anm. dit ovan s. 94 f.).

1-10 *förandra* förändra, skifta. *nylig* (adv.) 'nyss'. *söndrar* skingrar. *Skyn* '(moln-)skyarna', best. form plur. liksom *Töcknen* 'dimmorna', jfr fsv. skyn, nom. och ack. plur. best. form: 'skyn toko han aff therä öghom' (Söderwall). *Grön / skön / käck / täck*: jfr anm. till 33: 34-36 »Glas / Fnas / As» etc., äkta Lucidorisk ord- och klanglek. *Swalan kryper fram / vthur Neptuni grund:* I äldre litteratur, även vetenskaplig (Olaus Magnus; Athanasius Kircher, Mundus subterraneus II s. 88 f., Amst. 1665 etc.), möter

man ofta berättelsen om hur svalorna övervintra på sjö- och flodbottnen (*Neptuni grund*). På hösten stiga de under ljuvlig sång ned i vattnet för att vid vårens inbrott dyka upp igen till sommarens liv och glädje. Fiskare berättas hava fått upp med kroken hela sammanhängande knippen av de under vattnet sovande fåglarna. Föreställningen lever allmänt i folktron (se Hyltén-Cavallius, Värend och Virdarne I s. 321, 1864). *skötten* men 149: 37 »Skytten». (*seer sitt*) *rahm* 'lägligt tillfälle, lägenhet'; även 345: 100 »ramm», 387: 86 »ramm» med samma bet.; Sahlstedt Ordb. 1773 'Se sitt ram, opportunam observare occasionem', nsv. dial. samma uttryck liksom 'passa (på sitt) ram' och vb. rama (ramma) 'gripa om', 'träffa, råka'. *just* precis, noggrant. *rättar* måttar, riktar. *lättar* lyfter, höjer. *nåntin*, en annars ej hos L. mötande form, 29: 15 »nånsin», 107: 180 »någnsin» etc., men ej ovanlig under 1600-talet, hos Dahlstierna 'nontij (nåntij)' ~ 'nånsin', hos Skogekär Bergbo (i Venerid) genomgående 'nåntin' ('nånten'), tydl. hopsmältning av 'nånsin' och 'någon tid'. *tafft* 'tappt', se anm. till 34: 18. 11-14 *Tundret* fnösket. *vthi miugg* 'i smyg, lönnligt, utan att det märkes'; 220: 83 »kom i miuk» (: »tugg»), 283: 51 »i miukk», 345: 97 »i tystan miugg». *lama* (med i olika sammanhang skiftande bet.) 'utmattad, svag'; 'ofärdig'; 'förlamad'; 'oduglig', 'onyttig', 'tom'. *Pappar* 'spenar, bröst'; *pappe* vanl. ord i ä. nsv. och än i dial. jämte vb. pappa 'dia'. *dijr* 'diar'; jfr 80: 34 »dißa» (ur rubineklipporna den nektar, som kan ge både liv och död). — R. 13-14 äro svåra att tolka. R. 11-12 hänvisa till 'forna tiders' (antikens) bevis på att Astrild alltid behållit segern med sina tändande pilar. I stället för att ge speciella exempel härpå synes L. nöja sig med en allmän sammanfattning av de lärdomar, som gången tid ger oss angående den kärlek, som näres och ledes av Venus, sinnesrusets gudinna: den blir till aska (r. 13-14). Lucidors hänvisning till »forna tijder» jämte formuleringen av r. 13-14 synes ge vid handen, att han haft i minnet ett ställe i Ovidius', även av L. flitigt skattade, Metamorphoser, I 452 ff., där Apollons häftiga kärlek till den ouppnåeliga Dafne skildras: Utque leves stipulæ demptis adolentur aristis, Sic deus in flammas abiit, sic pectore toto Uritur ('Liksom den lätta halmen antändes och brinner, så går guden upp i lågor och förtäres i sitt hjärta av eld', varefter omedelbart följer:) et sterilem sperando nutrit amorem' ('och närer en ofruktbar, onyttig kärlek genom att hoppas', nämligen på genkärlek, som ej gavs honom): jfr L:s *lama hopp* 'onyttiga hopp', 'tomma förhoppningar' (Lind Ordb. 1749 'Et lamt tal, eine lahme oder alberne Rede', Stiernhielms Herc. 398 'lame Saalbader' = dumt, tomt prat) och Ovidius' 'sterilis sperando amor', alltså r. 13-14: 'Så förgår det tomma, ofruktbara hopp, som söker sin näring vid Venus' bröst': det förtäres såsom »tundret» och såsom »leves stipulæ» och blir till »Aska», till intet. Sådan kärlek ger ej, vad den lovar. Ett bröllop borde till synes ej föranleda till tal om kärlekshoppets tomhet och ofruktbarhet, men L. har genom att fortsätta naturskildringen, r. 15-26, glömt att här genast precisera en motsats, som

han tydligen från början avsett, näml. motsatsen mellan »thet lama hopp», som står till det hedniska sinnesrusets meningslöst förtärande gudinna, och å andra sidan brudgummens »ädla hopp» (r. 32), som »går fort», ej är »lamt», d. v. s. ej förtäres och blir aska, emedan det »zytes aff Himmels ynnest», d. v. s. grundar sig på det av Gud instiftade äktenskapet, som i dygd och ärbarhet skall sätta verklig frukt.

15-20 *Lögor* löjor. *löβnat är* (*-at* för väntat *-ad* som ofta hos L.) 'brutits'; Lind Ordb. 1749 'Lösna (loßna), los werden, los gehen'. *Watnet* (*är gladt*) med samma personifiering som 141: 55 ff. och i vid betydelse av 'vattnets rike': jfr »wädret» (luftens rike) i följ. r. *tijden* (*är så när*), d. v. s. kärlekens, glädjens tid. — Stället här bör jämföras med 80: 13 ff.: »fiskeleek begyns»: »Fisk leker»; »Alt hwad i wädret rörs» etc.: »Lufft-fät paras»; »åtrån Naturen twingar»: »Naturens drifft» är världens »bå' nöd ok öde Lagh».

21-26 I r. 21 hade väntats 'komma' ej efter *spar* utan efter *ey*. — *söta* ljuva. *reetar* eggar. *Lust* glädje. *Steglijsan*, Steglitsan, ofta nämnd i äldre naturskildringar, på grund av sin sång: 'tråtzar mången gång Euterpes egen cittra' (Spegel). *mäst* (*then*) 'mäst, framför allt (honom', d. v. s. Gud).

27-34 *klijfwa* 'stiga', utan vulgär bibetydelse här, som ofta annars (244: 2 etc.). *går fort* 'går framåt, till fullbordan': jfr ovan till r. 14 »lama (hopp)». *Himmels ynnest*, jfr r. 27 »Himmels högd», 53: 11 »Himmels-döran» och anm. dit; alltså 'Himlens (Guds) ynnest'. *zytes* 'vårdas, skötes om', fsv., nsv. dial. syta 'ansa, sköta'. *grönskar sigh* 'frodas, blomstrar', jfr ty. sich grünen; 166: 73 »grönska» med samma bet. *tin Blom* 'din Blomma', ordlek på brudens namn, jfr r. 56 »Bloman min». *bepärlat* (med vanligt *-at* för *-ad*) 'pärlbesatt', syftande på brudens förnamn Margareta, grek. μαργαρίτης, lat. margarita 'pärla'; och pärlornas art anger följ. r.: »all Dygders Ehrbahrheet»: hon var alltså en dygdepärla; von Brobergen imiterar: 'I fåå, herr brudgum, nu til skiäncks en dygde-pärla, En *Margaretha*...' (Hanselli XII s. 301; 1694).

35-36 *Thalia*, komediens, skämtets och uppsluppenhetens sånggudinna. *lähr* kommer att.

37-66 »Sången» är lagd i herden-brudgummens mun och närmast ställd till herdinnan *Chloris*, bruden.

37-42 Punkten efter *igen* ersättes vid läsningen av 'komma' och placeras i stället i slutet av följ. rad. — (*Kom*) *här* '(Kom) hit', ty. her; vanligt i ä. nsv. *wrijd* bind, fläta. *Skogz-Gudinnor* 'nymfer'; Lind Ordb. 1749 'Wald-Göttin, skogs-gudinna'; Spegel (Guds Werk och Hwila, 1685, s. 176): 'Pan, Faunus, Satyrus, och alla Skogz-Gudinnor Begynna hwar sin Dantz'. *härt och twärt* 'hit och dit, åt alla håll'; »härt» väl ett rimord till 'tvärt' (av 'tvär') bildat på 'hit' (i 'hit och dit') eller på 'här' (i 'här och där'); vanligt i mellansv. dial. i sagd betydelse.

43-48 *wunnit rum* förverkligats. *Echo* 'Ekot, Genljudet', personifierat: jfr »hon» följ. r.; lat. Echo, en skogsnymf, som i obesvarad kärlek till Nar-

cissus tynade bort och blev blott en röst, en stämma (Ovid. Metam. III 339 ff.). *yppa sinnet mitt* 'röja, utgjuta, öppna mitt hjärta', nämligen i sång: han hade fått ja av Chloris och måste sjunga ut sin lycka, str. 3.

51-52 *Töhrnen* törnena. *hwaß och hård*: i ä. nsv. äro, genom tyskt inflytande (?), adj. i predikativ ställning ofta oböjda. *kärleeks flam* kärlekslågan.

55-60 Strofen naturligast att fatta som en bön till »Himmeln», Gud (r. 54). — *Blomster-Gudinn* (ty. Blumen-Göttin), apposition till *Bloman min*, bruden Margareta Blom. *tigh* (näml. »Himmel») 'åt dig, dig till ära'. *öka wår Fåårehiord*, pastoral omskrivning för tillönskan om rik äktenskaplig frukt. *yppna* med hos L. genomgående *y*-vokal. *war ey Lycka blindh* 'var oss ej den blinda lyckan', slumpen, det indifferenta ödet, alltså ej den Fortuna, den obeständiga, som avbildas sittande på ett hjul och som Cicero Nat. deor. III 24, 61 kallar insana et cæca, oförnuftig och blind, utan den som Gud sänder: jfr följ. r. och särskilt 338: 19 f. *Vpoffras söthan Lucht / aff ähren-prijs* 'få ljuvligt doftande tackoffer av äre(n)pris', det sista ordet innehållande en dubbelmening: dels blomman ärenpris, ä. sv. även ärepris, ty. Ehrenpreis, eg. 'den blomma som förtjänar hederspris' (främst genom sin läkekraft: Veronica officinalis), en lämplig offergärd av invånarna i Arkadiens blomsterland, dels ä. sv. ärepris, ty. Ehrenpreis, 'pris och ära'.

61-66 Brudgummens tack till gästerna, 'herdar och herdinnor', för deras närvaro vid Chloris' bröllop. — *ehrt Tiähl*(?) 'Ert (herde-)tjäll', passande i herdestilen, men orden 'glömt bort' och 'dheß beswär' försvåra bl. a. en sådan tolkning; nog därför 'Ert kel', d. v. s. Ert kelande och pysslande med Era lamm och får (jfr kelgris). *Eder liufligheet* Edra älskvärda personligheter.

148-153. XV. *Oundwijklige Dödens Öde.* (Gravskrift över *Elisabeth Juliana Strijk.*)

Efter originaltrycket, U. B., K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Här har utan anmärkning rättats uppenbara tryckfel, såsom rubr. *Are-Minne*, r. 44 *mäst* (för 'måst') etc. R. 30 står *Menniskior*, som fördärvar rytmen. R. 64 *tåes*, som bort rättas såsom tydligt tryckfel för 'ta'es': jfr t. ex. 121: 5 »ta'er». — Den 'andliga sången', r. 113-137, är utan direkt angivande av förf. år 1685, således före Hel. Bl., avtryckt av P. Brask i hans översättning av de la Serre's 'Söte Döds Tankar' (se ovan s. 63 och 79). Brasks text, i fortlöpande rader, företer inga väsentliga olikheter med orig.-tr. utom i fråga om stavningen och stor bokstav, t. ex. r. 113 etc. *du* r. 114 etc. *INTET og en .. Giäst* r. 115 etc. *det då* r. 117 *skal* (för »kan») r. 119 etc. *ditt* r. 120 *Högfärd / Prakt og swijkfullt Prål* / r. 123 *og tog din Far / Far-Fars Far* / r. 125 *intet Myntet* r. 126 *gladlynt* r. 127 etc. *dig sig* r. 128 *när hon smikkrand' smeeker* / r. 129 *såll* / r. 132 *Lijfw'* r. 133 *Lifwe / förr'n* r. 136 *där*. — Hel. Bl. har konsekvent genomfört stor begynnelsebokstav för subst. Dessutom kan antecknas: rubr. etc. *ok Fordom* r. 5 etc. *iag* r. 5 *denna* r. 9 *med* r. 16 *Dag* r. 30 *Mennskior* r. 39 *kund'* r. 46

komme (tryckfel för »somme») r. 57 *bort* r. 61 *Lät* r. 64 *tags* r. 102 *Archnens* (tryckfel) r. 123 *tog* r. 126 *glad-lynt* r. 127 etc. *sig tig* r. 130 *rätta* (tryckfel för 'lätta') r. 134 *kan*.

Elisabeth Juliana Strijk, dotter till landshövdingen i Jämtland, Medelpad och Ångermanland Johan (Hans) Strijk, f. i Estland 1595, d. 1653, samt Brita Larsdotter Skytte; hennes födelseår är obekant, men då den närmast äldre bland syskonen uppgives vara född 1647, torde hon vid sin död hava varit några och tjugu år (Anrep).

Landshövding Strijk hade tagit del i 30-åriga kriget och var således vapenbroder till L:s (styv-)morfar, den med honom jämnårige Lars Mattsson (Strusshielm), som samtidigt gjorde sin lysande militära karriär (jfr ovan s. 101 f., 109 f. och jfr personanm. till n:r XI och XX). Diktens äkta patos och rubrikens »willigst framställt» tala för att L. känt sig närmare förbunden med familjen Strijk. Den avlidnas broder, Gotthard Strijk, hyllade han också två år senare i ett ståtligt kväde, som »skyldigst» överräcktes vid dennes bröllop med Christina Ribbing (n:r XLI; se anm. dit). Särskilt bör observeras, att denne Gotthard Strijk som assessor i Svea hovrätt deltog i handläggningen av målet angående Gilliare Kwaal (1670), varvid rätten visade den ensamme och hårdt förföljde poeten omisskännlig välvilja, något som framgår särskilt av de nyfunna processhandlingarna i ärendet (se Fredrik Sandwall, Nya akter i rättegången om Gilliare Kwaal, Samlaren 1926).

Griftkvädet är sedan gammalt berömt för sin kraft och personliga äkthet (J. H. Lidén, Hist. litt. poet. svec. II, 1765, s. 36; Isak Reinh. Blom, Utkast till hist. och crit. afh. om sv. vitterh. före von Dalins tid, Saml. skr., Sthlm 1827, s. 241).

Här liksom annars i L:s gravskrifter kan man ej undgå att hos L. finna slående likheter med Andreas Gryphius, f. 1616, d. 1664, år 1662 medlem av Fruchtbringende Gesellschaft eller Palmenorden under namnet 'der Unsterbliche' (jfr L:s signatur här). Liksom L. tidigt föräldralös och ensamställd, är han gripen av svårmod och världsförakt. Väl kunde även han, liksom L., i hymeneerna skämta om äktenskapets fröjder och följder, men grundstämningen är världsförakt, ja, världshat, och det ständiga temat är 'die Eitelkeit und Vergänglichkeit der Dinge der Welt' (jfr ovan s. 111). Jämte Paul Fleming är han den bland Opitz' omedelbara efterföljare, som mest inverkat på L., vilken liknar honom i begåvning och kraftfullhet men ock i irrationell djärvhet i tankar och språklig form.

Rubriken. *Dygd-Död* Död i dygd (oskuld, renhet). *Fördom* f. d. *Skogs Ekeby*, Västerhaninge socken, Södertörn. *Grimsta*, Grimstad, Skrukeby socken, Östergötland. *Norby* (?). *Elgelungra*, väl nuv. Älgmyra, förr kallat Agelungra, Amyra, Elmyra, Kristbergs socken, dito. *Theophilander* Han som älskar Gud. *then Döödlige ock Odödlige*, väl att fatta i kristlig mening: genom döden når den gudfruktige (det eviga) livet (se r. 56), ett vanligt

tema i gravskrifterna; men kan ock tolkas som ett utslag av skaldisk självhävdelse: han blir odödlig genom sin diktning, i likhet med Horatius, som i Od. III 30: 6 vittnar om sig själv: 'non omnis moriar'.

1-8 Det kraftiga anslaget återljuder hos Andreas Rydelius i gravskr. över Margaretha Sparre (o. 1700, Hanselli XI s. 32 ff.). *rättligh* (adv.) 'riktigt'. *Skien* '(utvärtes) sken'; *-i-*vokalen i ordet, hos L. övervägande, beror på anslutning till 'skina' (eller på lån från mlt. schîn). *sminkte* (partic.) 'sminkade', 'falska': jfr samma tanke 134: 113 f. om världen: »Wo nichts die Farbe hält / Da alles ist gesminket». *haa i akt* han i sikte, sen till. *gran-skådden* 'betrakten granneliga', en för L. typisk ordbildning. *nederlagd* kastad till jorden, tillintetgjord.

9-20 (*Ehrt*) *fåfängt* (*hopp*): i fsv. och ännu i ä. nsv. kunde efter poss. pron. stark form av adj. användas, där nu språkbruket fordrar svag. *dårlig* 'dåraktig', ofta på gränsen till bet. 'usel', 'tarvlig'. (*mäd*) *olustig Lust:* (*the*) *glade sorger* (*lijsen*): en både konstfull och meningsfull användning av antitesen, dels så, att alexandrinens båda halvor ställas i motsats till varandra, och dels så, att adj. förenas med subst., vilka till sin betydelse äro deras motsatser men dock gemensamt med dem bilda en förenad, innehållsrik enhet; *olustig Lust* är enligt 403: 70 den lust, som »afflar Sorg ok pust», som bringar sorg, ånger, kval, förtappelse, alltså denna världens fröjder och njutningar, varmed världsmänniskorna söka *lijsa* 'lindra' *the glade sorger*, d. v. s. livets sorger och hemsökelser, som dock äro »glade», bringa verklig lycka och glädje, i det de såsom Guds skickelser innerst avse vår bättring och beredelse för himlens glädje. *Betänken Eder rätt* Tänken efter riktigt. *vpspinna* 'tänka ut, finna på'; jfr hopspinna, spinna hop. *Tijdernas förtreet* 'tidens vedervärdigheter', samma bet. som r. 20 *Tijdens skarpa Tand.* Om den 'stadiga' (beständiga) *Ostadigheeten* (r. 16-18), ett hos L. ständigt återkommande motiv, se utredningen till 104: 91-205 ovan s. 118 f. och särskilt 122 f. *affdör* dör. Ostadighetens stadiga växling av födelse och död även 107: 164-170. *Ödes* ödets. *Demant* (*Band*), vanligaste formen i ä. nsv. (från ty.), även hos L., som blott en gång, 422: 16, har »diamant», då direkt om ädelstenen, ännu stundom i poetisk stil, t. ex. 'demantehård'; redan i klassisk diktning är 'demanten' en sinnebild av obetvinglig hårdhet (och fläckfri glans).

21-32 Väntat punkt i slutet av r. 26 (= Hel. Bl.). — Som bevis på 'ostadighetens herravälde framföres det öde, som drabbat de skönaste och mäktigaste verken av människohand, 'världens sju underverk', ett vanligt motiv i förgängelsemeditationerna, här även 410: 49-56. *Babels Muur*, muren omkring det forntida Babylon, om vilkens höjd och bredd äldre tider enligt Herodotos' uppgifter hade vidunderliga föreställningar. *Dianae Aff-gudz huus*, Dianatemplet i Efesus, antändt och uppbränt av *Then som wil* (för *wil'* = ville) *blij känder*, näml. Herostratos, som genom detta dåd ville skaffa sig ett odödligt namn. *Rhodis Reeß*, vanl. benämnd 'kolossen

på Rhodos', i staden Rhodos på ön av samma namn, kolossalstaty av solguden; *Reeß* 'rese, jätte'; se anm. till 33: 36. *hwar then som sägges / aff Mausoli stålte Grifft* 'var (är nu) den man, som nämnes efter, har sitt namn, sin berömmelse av Mausoli stolta gravmonument', jo, han ligger *begrafwen i sijn Graaff*: honom känna vi blott genom hans stolta gravvård och av denna känna vi blott namnet: 374: 91 »hwar är Mausolus graf?»; jfr samma tanke om de stores »Griffter» 107: 183 (se ovan s. 122) och hos Lohenstein i hans gravskrift över modern (1652): allt är förgängligt, Artemisia byggde av allt det dyrbaraste i världen ett monument över sin döde gemål, men allt har sopats bort utom namnet: 'Es lebe, wie es will, so lebt es doch nicht selber, Allein der Name noch . . .' *Mausolos,* härskaren i Halikarnassos i Karien (377-353 f. Kr.); Artemisias gravmonument över honom, *Mausoleum,* räknades som ett världens sju underverk. *Pharos,* Alexandrias ryktbara fyrtorn. *usle* elända. *Rummet* 'platsen', där de stått.

33-40 Man hade väntat frågetecken i slutet av r. 34 och komma eller punkt i radslutet 39. — L. övergår till exempel på 'ostadigheten' från den levande naturen. *hwad Lijflööst* sc. är. *Hiorten* är alltsedan antiken överallt i äldre litt. stående exempel på snabbhet (*snell* 'snabb') och långt liv, 411: 67 f. »stirbt zuletzt von allen Thieren», även 278: 60; Juvenalis Sat. XIV 251 'longa et cervina senectus'. *Tårr-wijg-skanklad* (*-Död*), en för L. karakteristiskt djärv sammansättning, attribut till Döden, benrangelsmannen (vars bild för övrigt finnes å tryckets titelsida), med de 'tårra' (hos ett benrangel) men 'wijga', snabba 'skänklarna' (benen): *skanklad* till 'skank, skänkel', lårben, skenben, ben. *tog . . . igän* hann upp. *ju* alltid. *fridde* fredade. *Alexanders Band* etc. åsyftar vad Plinius (Nat. hist. VIII 32 (50) och efter honom t. ex. Solinus i Memorabilia mundi och Seb. Münster i Cosmographia universalis) som bevis på hjortens långa liv berättar, nämligen att Alexander den store på flera infångade hjortar bundit gyllene kedjor för att därigenom fridlysa dem och få kännedom om deras livslängd och att man hundra år därefter fångat dem, ännu fullt livskraftiga och med kedjorna djupt invuxna i köttet. *Kråkan,* liksom hjorten, redan i antika litt. anförd som belägg på långt liv, 'annosa', 'vetula' etc.; 'Gammal som Kråkan', ett ordspråk för att beteckna en hög ålder (Grubb, Penu proverbiale, 1677, s. 243); även *spå-wijs* 'spåklok', spådomsfågel, augurie fågel (vars skrik och flykt till höger eller vänster voro onda, resp. goda förebud), ominös ännu i folktron, i det hennes kraxande kan båda olycka (eller rentav död), jfr 199: 8 »OlyksKråkan». *owijß* (i avsedd motsats till »spåwijs»): dåraktigt att förlita sig på fåglaläten. *Trullkarl* 'spåman' (men 25: 45 »Troll-Bär», 199: 19 »Troll»). *tydde* tolkade. *Aff* Från. Den här framställda konkreta situationen med kråkan i det ruttna pilträdet och 'trollkarlen' nedanför lyssnande till hennes spåvisdom är påfallande i föreliggande allmänna sammanhang om dödens allmakt. Den lärde poeten har tydligen direkt hämtat den från

Vergilius' Bucolica, Ecl. IX 14 f., och utan vidare satt in den här: Herden Moeris (här »Trullkarlen», som »owijß» vill tyda framtiden) har, varnad av kråkan i den ihåliga eken (här »ruttna Pijleträt») på vänster hand, i sista ögonblicket lyckats rädda sig undan de soldater, som våldsamt trängt sig in i hans hus: quod nisi me quacumque novas incidere lites Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix, Nec tuus hic Moeris nec viveret ipse Menalcas. *Långstlijfwde* 'Den mycket länge (eller 'längst') levande', en säkerligen unik sammansättning. *Phoenix*, sagans underfågel, som efter månghundraårigt liv antänder sitt rede och bestiger bålet för att sedan ur askan uppstå igen som en ny fågel Fenix; även 382: 115 f. (*om han*) *är* finnes till. *frij* näml. från döden. Kråkan, hjorten och Fenix sammanföras ock 278: 60, alldeles som hos Plinius, åberopande Hesiodos, som enl. honom först skulle lämnat uppgifter ang. dessa djurs väldiga livslängd (Hist. nat. VII 48 (49)); såsom exempel på förgängelsens till slut alltid segrande allmakt anföras de tre även av Rudeen (1686, Hanselli VIII s. 252) och Frese (1726, Hanselli XX s. 269).

41-46 Vi sakna komma efter *Jordeklimp*, *käkker* och *åhr*. — *Hwad* 'Varför', även 278: 57. *Jordeklimp* (se anm. till 49: 28 »then usle Jord»), *Mullsäk* och *Maske-maat* (se anm. till 53: 19 »Maske-Seck»): L. har här tydligen haft i minnet strof 4 i psalmen 'Aufer immensam', i svensk övers. 'Wendt aff tin wredhe' (t. ex. i Then Sw. Ps.-B., Upsala 1616; n:r 308 i G. Ps. B., 387 i N. Ps. B.): 'Äre wij doch träck, en skugga och mulsäck, En Jordklimp oreen'. *fräk* (här väl) 'dristig, djärv'. *huis* vars. *räcker* räcker upp. *Fädgars* '(för)fäders'; 191: 3 »the gamle Fädgers Namn» i bet. 'ättelängd'; arkaism, väl efter Stiernhielm, Herc. v. 479 'sijne Fädgars Titlar och Ahner'. *tu thet lilla Alt* 'du som är det lilla alltet', mikrokosmos, parvus mundus, måste *förgå* 'gå under' liksom *Alt* 'alltet', makrokosmos, världsalltet, varav människan är blott en upplaga i mindre format, se utredn. i anm. till 79: 1-20 (ovan s. 95 f.), 103: 79-82 (ovan s. 118), 80: 16 (ovan s. 98). *Somme* 'några', den inhemska formen, bevarad i sv. dial.; 214: 59 »Somblig'».

47-53 *Panace* 'panacé', universalläkemedel. *Theriac*, 'theriaca Andromachi', efter Neros livläkare Andromachos, berömt motgift, ännu inpå 1700-talet under växlande sammansättning som universalmedel mot alla smittosamma sjukdomar. *Mithridat*, 'antidotus mithridatica', en teriak, som skall ha komponerats av kung Mithradates i Pontus till skydd mot giftanslag. *L'or-vie-estant* torde avse 'orvietanum', 'orvietan', också ett berömt läkemedel och motgift, som brukar hänföras till den ital. staden Orvieto. *drik-lijkt Gull*, ty. Trinkgold, trinkbares Gold, aurum potabile, i vätska löst guld med föregiven underbar hälsoverkan. Frågan om aurum potabile var, såsom framgår av texten, aktuell på L:s tid. Den lärde Athanasius Kircher förnekar möjligheten att lösa guldet och ber läsaren misstänka den gula färgen på vätskan (kap. 'De auri arcanis' i Mundus subterraneus II, Amst. 1665). Men den berömde svenske professorn, 'astronomus regius' S. A. Forsius

talar godt om de medicinska förtjänsterna hos 'guldwatn', vars beredningssätt han ock avhandlar (Mineragraphia, Sthlm 1643, s. 45 ff.). Poeterna blanda sig ock i leken. Johann Rist hånar i dikten 'Aurum potabile' alkemisten-bedragaren, vars 'guldsaft' är humbug utom som 'Trinkgold', dryckesguld, till krogbesök med fuktiga bröder (Poetischer Schauplatz, Hamb. 1646). För Lohenstein är guldvattnet däremot en av mänskoandens stora triumfer: 'Bereitet trinkbars Gold, macht Wasser aus Metall, Giebt in drei Tropfen ein wohl hundert Kräuterkräfte' (i dikten 'Höhe des menschlichen Geistes' vid A. Gryphius' död, år 1664). *Trismegisti Steen*, 'de vises sten', lapis philosophorum, det underbara ämne, som alkemisterna, guldmakarna, ävlades att framställa och som många föregåvo sig och troddes hava funnit, mäktigt att förvandla alla oädla metaller till guld men också att — och det är denna 'dygd' hos de vises sten, som här avses — ge hälsa och långt liv, alltså 'livselixiret', 'den stora panacéen' i verklig mening, innehållande livsprincipen i allt. Innehavarna av denna hemliga konst, adepterna, betraktade som alkemiens grundläggare och sin mästare en viss forntida egyptisk vis, *Hermes*, kallad *Trismegistos* 'den trefaldt store', varför alkemien kallas 'den hermetiska konsten' (jfr ännu uttr. 'hermetiskt tillsluten'). Denne troddes hava kunnat förvandla, vad han behagade, till guld, och Egyptens härliga skatter voro en frukt av Trismegisti konst; han ägde 'de vises sten'. Ännu på L:s tid behärskades det allmänna åskådningssättet av de alkemistiska spekulationerna, vilka ju ock in i vår tid haft troende 'adepter', men det är intressant att se, hur L. tydligen är med i den opposition, som nu från 1600-talets midt så småningom uppträder och skapar den moderna, på iakttagelse och experiment fotade moderna kemien: alkemisten är en *klook-lijk Took*, en tok, som blott liknar en klok man, blott spelar lärd, och han dömer *skijn-wijs-lijkt* 'med sken av att vara vis', och 'Trismegisti sten' är *osynlig*, d. v. s. obefintlig. *Giges*, Gyges, den lydiske herden, om vilken Platon (i 'Staten') berättar, att han en gång funnit en ring med en dyrbar sten och att han blev osynlig för alla, då han bar ringen med stenen vänd inåt, mot kroppen; tack vare stenen vann han drottningen och riket.

53-60 *hädan skillia* 'skiljas hädan'; samma speciella bet. även 306: 7, 325: 16, men 165: 65 »skillia» = åtskilja, 404: 102 »skils» = åtskiljas. *råtnar* ruttnar, förmultnar. *hur' längi thet ok blijr* 'hur länge det ock (än) dröjer', tills du blir mull igen.

61-64 Här nämnas några av de *dyra Specerij* (plur. 'specerier', kryddor), som inlades i bukhålan och huvudskålen vid balsameringen för att skydda den dödes kropp mot förruttnelse. *asphaltens Kåda*, jordbeck; asfaltens sammanhang med balsameringen framgår av ordet 'mumie', som skall återgå på arab. mūmiyā 'asfalt'. *Myrrho* myrrha. *Nard* nardus. *Aloë*, här i den farmaceutiska bet. 'den intorkade saften ur aloeblad', även 325: 31. *båda* 'sända bud' (för att hämta något); jfr anm. till 60: 100 »Bod». *Intil* Ända bort till. *Molukske Öör* 'de molukkiska öarna', som lämnade bl. a. peppar,

kryddnejlikan, muskotnöten (jfr deras namn 'Kryddöarna'), *specerij*(er), som då voro lika eftersökta, ej minst som läkemedel, som dyra. *Sarumbun*(?), kanske en sammandragning av namnen på de viktigaste öarna i den sydliga gruppen av Molukkerna: Ceram (Buru och) Amboina, vilken senare enl. Palmblad (Handb. i Geogr. IV s. 491 f.) på malajiska heter Ambon, eller för Seremban, plats på halvön Malakka, också en huvudort för kamfer, peppar m. m. I varje fall måste dessa rader återgå på Andreas Gryphius' drama 'Cardenio und Celinde' akt 4, v. 401 ff., liksom här om dödens allmakt (Trauerspiele, hg. v. H. Palm, Stuttg. Litt. Ver. Bibl. Bd. 162, s. 326):

Bringt Aspaltens hartz hervor,
Balsam, nard' und myrrhen,
Was Socotor ie erkohr,
Was die, so stets irren,
Um Sarunbun lasen auf!
Bringet specereyen,
Die Molucc ie gab zu kauff!
Hier wird nichts gedeyen.

Palm vill i komment. till stället i 'Sarunbun' se 'Zar Abbas, eine grosse Seidencolonie ... in Transkaukasien', en omöjlighet redan därför, att här är ej fråga om siden utan om konserverande kryddor (jfr Sokotra-*aloe*). 65-68 *Hwad Mumi' är then* vad för mumie det är som. *först* (jfr följ. r. »på nytt») *dödde aff* dogo för första gången. *får ... på nytt een lifwand graaff*, d. v. s. de begravas på nytt genom att förtäras av de levande: På grund av de många kryddor, varmed de döda kropparna voro insyltade, användes mumier flitigt i medicinen och införskrevos av apoteken samt preparerades till pulver, salvor, elixir etc. Pharmacopeja Holmiensis Galenochymica, 1686, stadfäst 1688, gällande ännu framåt senare delen av 1700-talet, upptager bland andra märkliga ting även mumier bland läkemedlen. På 1700-talet synes förbrukningen hava blivit mindre. Michael Eneman berättar sålunda, att läkarna nu mindre betjäna sig av mumier och att därför 'många 100:de mumiekistor ligga i Marsiliska förrådshusen orörda, som sjelf jag hört af köpmännen beklagas' (Resa i Orienten 1711-1712, I s. 195 f.). 69-72 *Dödens glömsko* glömska av att vi måste dö. *reeter* frestar, lockar. (*är*') *Intä* '(äro) Intet', ty de förgås liksom *Alt*, som också således i grunden är 'Intet'; jfr r. 121 och rubr. s. 371 *Allt* (är) *Inte*, en älskad antites, liksom följ. *Krona*: *Plog* och *Rijkz-Staaff*: *Heerdekiäp* 'spira, scepter' (ty. Reichsstab): 'herdestav'. *jämlikes* sida vid sida; som jämlikar.
73-81 Ädel börd gagnar icke mot döden. — *lyda* (väl närmast) 'lyssna'. *rättlig* riktig. *öwer sinna* tänka efter. *bemödt* bemödat, lagt sig vinn. *dubbel-Adel:* hennes ätt hade förvärvat sitt adelskap på båda de legitima sätten, under krigsguden Mars' fanor och i tjänst hos Pallas, vetenskapens och konstens gudinna; samma tanke se anm. till 113: 109 och 130 rubr. etc.

81-88 *Förståndet* begåfvningen. *Frägden* ryktet, eftermälet. *teknas* 'ristas' *i thet blå-bestiernte Himmel taak Som* ('som' sc. är = d. v. s.) *Äwigheetens Book:* jfr t. ex. 246: 69 f. om Biörenklous förtjänster: »lär Frägden diuft ingräfwa I Stiernones Saphir Hualff», 78: 146, där L. hoppas, att Lillienhoffs ätt må »mit geehrtem Ruhm bis an die blauen Bühnen Der Sternen steigen auff», vanliga hyperboler för att uttrycka odödlig berömmelse, ytterst från antik litt., t. ex. Hor. Od. I, 1: 36 'sublimi vertice feriam sidera', d:o IV, 2: 23 educere aliquem in astra (jfr vårt 'höja någon till skyarna'); särskilt nära kommer L. här Cl. Claudianus i hans 'De consulatu Stilichonis' (II 476): 'Scribunt ætheriis Stilichonem sidera fastis.' *owets* ringa förstånds, fåkunnighets. *omdömma* omhandla. *Blygd* blygsamhet, oskuld.

92-100 *hiert-drypand'* från hjärtat kommande, hjärtinnerlig. *Skijn* sken, glans. *troßa* trotsa, mäta sig med. *them* sc. det var *så kiärt. wett'* (för 'wetta') 'veta, märka', se anm. till 43: 64. *döö-blåt* 'med dödens blåa (blåbleka) färg', jfr 291: 72 ty. »sterbe-blau (gefärbt)», vårt 'dödsblek' och lat. 'pallida (mors)'.

101-112 *för* förr, förut. *kämpa* tävla (kappas). (*hand-*)*kånstig* (*wärk*) konstfull (handaslöjd). *Arachne*, en flicka från Lydien, enligt den grek. myten så skicklig i vävkonsten, att hon utmanade Pallas Athene själv till tävling; då gudinnan ej fann något att anmärka på hennes arbete, förvandlade hon henne i vredesmod till en spindel (grek. Ἀράχνη, lat. Arachne; se Ovidius' Metam. VI 1 ff.). *dämpa* övervinna. *stälnad* stel, styv. *olyks-Törn* (*ok Tistel*, d. v. s. -*Tistel*, med »Olyks-» supplerat ur föregående sammansättning) 'olyckornas (sorgernas, lidandenas) törne (och tistel)'; 224: 15 »Törn/ Tistel», 332: 70 »Afunnds-törn», 295: 34 »i Tistell ok i Törnen»; jfr angående tankeinnehållet 256: 39 f. *förmå* (*någon Krafft*) äro mäktiga (någon kraftutveckling). *Fåfängheet* fåfänga, fåfänglighet, flärd. *röttren*, den best. plur.-formen väl föranledd av ställningen i rim med »Föttren»; jfr sing. 'rot' i bet. 'rot, källa, upphov' 50: 49, 435: 246.

113-114 *tänck* betänk. *blotter* 'blott och bart, allenast'; här adj. (till »gäst») såsom ännu i t. ex. 'se med blotta ögat'.

119-125 *ögne-måhl* ögonmärke. *Fahr-FFFFFF*, där de många *F*-en representera 'Far' i oöverskådliga led bakåt; jfr textanm. *mynte* 'myntet', varmed du velat köpa dig fri från honom, näml. 'Högheet/ makt' etc. r. 120.

126-131 *glad-lynd*, även 284: 84; 122: 43 »glahd-lynt». *Stemmer hoon vppå tihg Såll* 'samlar hon samman fiendtlighet över dig, bildar hon sammangaddningar mot dig'; Ihre, Sw. dial.-lex. (1766): 'Soll. Sammangaddning, våldsamt folk', varjämte han antecknar 'samka soll på en' såsom västg. och 'samka sorl(!) på en' såsom värml.; Sven Hof, Dial. vestrog. (1772) s. 270, översätter 'sôll pro sôld' med 'sammangaddning, enn vålldsamm fålkhop' samt anför frasen 'sangka (samka) sôll på enn', vilken åtskilliga uppsvenskar (sueci) uttrycka med 'stämma såll ällerr såld på enn' = 'factionem contra aliquem comparare', just L:s fras; Aasen, Norsk ordb.

(1873), har Soll 'Støi, Skraal'; 'en samlet Hob eller Flok' samt 'sanka Soll paa' = 'flokke sig omkring som til et Angreb'.

133-134 *Döö i Lifwet / för'n tu dör* 'Dö, medan du lever', d. v. s. döda den gamla människan, *at tu dööd kant lifwa* 'på det att den lekamliga döden må kunna bli ingången till det eviga livet', synnerligen älskade antiteser i tidens religiösa litteratur.

139-149 *Hiert-wägen* Besinnen innerligt. *Hiert-kuaf-ängslig pust*: jfr 171: 1 f. en rad av synonymer »Ängslan/ Pust/ Suk/ Snyftan/ Jämmer/ Sorg/ Kwaal/ Tårar/.Hierte-kwaaf», 301: 69 »Ångst/ Hiertekwaaff ok Tårar», 325: 14 »mäd Hiert-kwäwiand ah!», Spegel 'förtwiflad och hiertqwafd' (Dahlgrens Gloss.). *lyß* lyser. *äwig* (r. 149) evigt. — Ej blott tanken utan även vissa speciella uttryck här, särskilt de i r. 143 ff. framförda antiteserna, återfinnas i slående likhet hos Gryphius i hans berömda, även i flera sångböcker upptagna ode 'Terra, vale!' (se ovan s. 111 i anm. till 99: 44-64): Varför sörja? Betänken, kära, var jag är och var I ären. Missunnen I mig min lycka?

Ich lach', ihr weynt; ich sieg', ihr kriegt;
Ich herrsch', ihr dient; ich steh', ihr liegt;
Ich leb', ihr müsst verschmachten etc.

154-159. XVI. *Tugend-Gedächtnis.* (Gravskrift över *Märta Christina Ulfsparre.*)

Efter Hel. Bl. Där står r. 23 *Anßug*, r. 80 *Ew.* — Här står r. 95 *Beede* (= Hel. Bl.), läs *Beide*

Märta Christina Ulfsparre, se anm. till n:r X ovan s. 143. Vid begravningen den 20 aug. 1671 i »Hennes May:tz Rijkz Enckiedrotningens Kongl. Presens» höll kyrkoherden i S. Jakobs församl. Magnus Pontinus Calmariensis likpredikan över henne (U. B. Cronst. saml. 4: 76, 4:o). Enligt personalierna i denna hade fadern dött 1656 och modern 1662, varefter hon, som den enda kvarlevande av barnen, kom till morbroderns hustru, drottningens hovmästarinna fru Giörel Bååt; år 1668 fattade frih. Conrad Gyllenstierna, 'Riddare', 'ett lofligit och kärligit behagh til henne' och 'wann ther vthi önskeligit Vthslagh', varefter bröllop firades den 18 nov. 1669 och den unga bruden omedelbart därefter åtföljde sin make till landshövdingesätet i Viborg. Här insjuknade hon fred. den 10 febr. och låg sjuk till söndag middag, då till världen kom en dödfödd son, som 'medh henne vthi hennes Lijke-Kista ligger'. Själv dog hon söndag afton den 12 febr. 1671, '16 år och så när 6 Månader gammal'.

Det var till hennes, den femtonårigas, bröllop, som L. skrev sitt ödesdigra Gilliare Kwaal. Brudgummens våldsamma framfart med poeten hindrar ej denne att nu med oförställd medkänsla vända sig till 'der hochedle Wittber' och vid den unga moderns tidigt bäddade grav överlämna detta 'Tugend-Gedächtnis', 'ett i dubbel bemärkelse vackert blad i Lucidors historia' (Karlfeldt). Den här använda signaturen *Philaretus*

'Dygdälskaren' tolkar utan tvivel riktigt motiven för den vackra och för L. betecknande handlingen, som framträder i än tydligare belysning mot bakgrunden av de nyfunna processhandlingarna inför hovrätten i målet om Gilliare Kwaal (se Fredrik Sandwall i Samlaren 1926).

Rubriken. Alla titlar och gårdar äro försiktigtvis utsatta, jfr ovan s. 139 och 141. — *Herresätter*, Herrsäter, Värna socken, Östergötl. län. *Uhlaborg*, Uleåborg, Uleå socken, Österbotten. *Nääs*, Näs, Skallsjö socken, Älvsborgs län. *Nyborg*, Håtuna socken, Upps. län. *Rööstein*, väl Röstena, S:t Olovs socken, Stockh. län. *Nynääs*, Nynäs, Bälinge socken, Södermanlands län. *Åhråås*, Åråsa, Kölingareds socken, Skaraborgs län. *Churöön*, Kurö, Teda socken, Upps. län. *Wartoffta*, Åsaka socken, Skaraborgs län.

15 *von deß Caucas Felsen-Stein*, jfr Bording (i en gravskrift år 1663, Poet. skr., 1735, s. 85): 'Den Marmor-haarde Caucasus Sig blød mod dig kand sige'; från klassisk litteratur, där Caucasus ofta nämnes såsom bild för vild och hård otillgänglighet; även 202: 109, 325: 18.

19-24 *So*, gammalt rel. pron. *gehekt*, av hecken 'ruva'.

35-36 Jfr här anm. till 151: 82-84 ovan s. 178.

61-62 *faulen Schimmel* (ungef.) 'utlevade gamla gråa syndare'. *Hell* d. v. s. Höll', Hölle.

70-72 Om *döden* såsom ingången till *livet* se anm. till 99: 44-64, 153: 132-134. Samma tanke r. 88 f.: det döda barnets födelse gav henne *Toot* men ock *Leben*.

160-162. XVII. *Kärleekz-Frucht och Dygdens-Skördand.* (Bröllopsskrift till *Erik Ribbing* och *Beata Rosenhane*.)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck.

Omkring 3 månader tidigare hade *Lilliamellus(-o) den Oförtrutne* firat ett bröllop i vårtid med sin dikt »Wårens Liufligheet» (n:r XIV). Här står bröllopet i skördens och frukternas tid, till vilken poeten lyckligt anknyter. Intetdera kvädet har fått plats i Hel. Bl., men L:s auktorskap till båda bör anses vara ställt utom tvivel. Det här föreliggande, som har en minst lika starkt utpräglad Lucidorskaraktär, har redan A. G. Ahlqvist observerat i originaltext i U. B. och offentliggjort i ordagrant avtryck såsom ett nytt prov på L:s bröllopsskrifter (Ny illustr. tidn., 1876, n:r 43). Originaltrycket i U. B. har (liksom flera andra av skaldens där förvarade poem i originaltryck) en gammal anteckning: 'L. J. Lucidor', troligen av Elias Palmskiöld, till vilkens samlingar texten synes hava hört.

Erik Ribbing, f. 1640, d. 1675, kapten vid överste Johan Hårds västgötainfanteri 1661, överstelöjtnant vid Hälsinge regem. 1674. *Beata Rosenhane*, f. 1638, d. 1674, dotter av riksrådet och ståthåll. på Stockholms slott Schering Rosenhane och Beata Sparre. Bruden var en god och begåvad kvinna, vitter, liksom farbrodern Gustaf ('Skogekär Bärgbo'), för-

sökte sig på svensk, fransk och t. o. m. italiensk diktning, dessutom en utmärkt brevskriverska (Anrep; E. Meyer, Gustaf Rosenhane, 1888, s. 77 och i Nord. tidskr. 1889 s. 539 ff. och 591 ff., Loenbom, Anecd. om namnk. o. märkw. sw. män, II, 1773, s. 49).

Rubrikens »plichtwyrdigst» anger, att kvädet var motiverat av någon poetens tacksamhetsförbindelse till brudparet eller deras familjer. En syster till den av L. besjungne Conrad Falkenberg (n:r IV, se ovan s. 103 f.), Catharina Falkenberg, f. 1640, gifte sig år 1669 i Stockholm med brudgummens broder, Lennart Ribbing, f. 1638. Särskilt torde böra antecknas, att brudens broder, Axel Rosenhane, såsom assessor deltog i Svea hovrätts oväldiga och mot L. välvilliga handläggning av Conrad Gyllenstiernas mål mot L. angående Gilliare Kwaal (jfr personanm. till n:r XV, XXXI, XLI samt se Fredrik Sandwall i Nya akter i rättegången om Gilliare Kwaal, Samlaren 1926).

Rubriken. *Boxholm*, Ekeby socken, Österg. län. *Ikalaborg*, Kalajoki socken, Finland. *Torpa*, Torp, Husby socken, Söderm. län. *Engelholm*, Ängaholm, Aringsås socken, Kronob. län. *Hagen*, Haga (?). *Säby*, Järfalla socken, Stockh. län.

1-10 *Autumnus* (lat.), Hösten, i lat. dikt personifierad såsom en Gud, smyckad med frukter och ösande ut frukter ur sitt ymnighetshorn; t. ex. hos Ovidius i Metam. II 29 'Stabat et Autumnus, calcatis sordidus uvis'. *åhrsens ähre-Cron* (ty. Ehren-Krone) 'kronan bland årstiderna'. *Then skijn* 'Den (d. v. s. kransen r. 4) skiner'. *Lyys* Lyser, Strålar. *Roser* representera här de med hösten tävlande årstiderna, våren och sommaren.

11-20 Störande är kommatecknet efter *sigh* i st. f. efter *Föreente*. Efter *går* väntas ett större skiljetecken. — *Tå* 'Då', d. v. s. då Autumnus var som dejligast, alltså i härligaste höstetid. *bett* 'betat', av beta (pascere), som av ålder går efter II konj.; enl. Hof, Dial. vestrog (1772) s. 59, är pres. 'betärr' uppsv.

21-30 *planten* 'planteren, myllen ned' (i bildl. bet.) Eder kärleksfrukt, och så ädel och stor blir skörden, ättlingarna, att *Godt Rycktes Ceder aff liuff luckt Kringsprijdz i alle Land*, d. v. s. att odödlig och god ryktbarhet går ut över all land (och ökar de redan berömda ätternas ära; jfr samma tanke r. 37-40). *Cedern* i klassisk litt. först och främst en bild för det odödliga och oförgängliga: den är evigt grön, Plinius räknar den 'inter æternas materies' såsom ej kännande ålder och förruttnelse (Nat. hist. XVI 40 (78); dess olja bevarade för mal och förgängelse av olika slag (Plin. Nat. hist XVI 39 (76); jfr Horatius' Ars poet. 332 carmina linenda cedro 'sånger värda odödligheten' samt Persius I 42 cedro digna locutus); men ock *aff liuff luckt* (Verg. Æn. XI 137), och därför enligt Plinius använd vid rökoffer (Nat. hist. XIII 1); alltså en lämplig symbol för »godt ryckte» och evig berömmelse, ett oförgängligt och ljuvligt ting; jfr 188: 75 f. *liud* böneljud.

41-53 Det vanliga temat: kärlekens allmakt. — *Rose*, ordlek på brudens

namn, Rosenhane, liksom *Coste* (y. fra. côte) 'revben' på brudgummens, Ribbing, ty. Ribbe (Rippe), mlt. ribbe 'revben'.

163-166. XVIII. *Lust-Skempt ok Lyk-Roops-Rijm.* (Bröllopsdikt till *Crispinus Flygge* och *Sigrid Ekehielm.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Där står r. 63 *täck* (*Gudh*), här ändrat till *täckz* (*Gudh*; Hel. Bl. har *täkz*). — Trycket har tillkommit »i högsta hast». Boktryckaren har ej hunnit att rätta och normalisera den yttre textgestaltningen, såsom tydligen annars vanligtvis skett. I fri och originell stavning, i den regellösa användningen av stor bokstav m. m. är därför föreliggande text mer eller mindre skild från mängden av övriga originalltryck och står i sådant avseende på samma punkt som Gilliare Kwaal (n:r X, se ovan s. 87 och 139). Som följd härav blir texten i Hel. Bl. mera olik orig.-texten, än vad annars brukar vara fallet. Här må från Hel. Bl. antecknas: mera konsekvent genomförd stor begynnelsebokstav vid subst. samt rubr. *Småtullarne SIGRID Dag* (så genomgående *-g* för orig.-textens *-hg* (*-gh*), t. ex. r. 1 *Lag*, r. 5 *iag*, r. 25 *mig* etc.) r. 1 *Gud* (så genomgående för *-hd* (*-dh*), t. ex. r. 2 *Brud*, r. 4 *God* etc.) r. 8 *Hwi* r. 16 *spör* r. 19 *för* r. 29 *är't iag't* r. 31 *är'et* r. 37 *Huut* r. 43 *förlowa'* r. 59 *Frw Bruden* r. 65 *bli* r. 67 *altijd*

Crispin Flygge, f. i Mariestad 1628, d. i Stockholm 1673 (Anrep; enligt andra uppgifter 1674; gravskrift av N. Swilling den 30 aug. 1674, U. B.); son av den till Sverige invandrade, driftige och rike Petter Flygge på Bro (sedermera Kristinehamn), organisator av och inspektor över småtullarna i Västergötland, Värmland, Dal och Närke, samt Magdalena von Brehme; sin faders efterträdare som tullinspektor 1650; slutligen generaltullinspektor (se rubriken); adlad Flygge 1654. *Sigrid Ekehielm,* f. i slutet av 1640-talet, d. 1700 i Kristinehamn; dotter av Karl X Gustavs förre lärare, underståthållaren i Stockholm Bengt Baaz, adlad Ekehielm, och Eva Eggertz; förut gift med hovjunkaren Christian Stiernflycht (jfr r. 60 f.); efter Flygges död åter förmäld med assessoren Marcus Cronström; om henne se vidare Fernow, Beskrifn. öfwer Wärmeland, 1773, s. 779 och i personanm. till n:r XIII (Carlberg) cit. litt.

L:s nära förbindelser med bergslagsfolk och tulltjänstemän ha sedan länge observerats (Linck s. 42, Karlfeldt s. 40). Med generaltullinspektören Flygge har L. tydligen också haft personligt omedelbara anknytningspunkter. Börje Carlberg, L:s »wäna wän», var sedan den 6 juli 1671 gift med en dotter till brudgummens syster Elisabet (se anm. till n:r XIII ovan s. 164). Möjligen förtjänar det ock att antecknas, att den 20 sept. 1655 inskrevs i Uppsala universitets matrikel 'Carolus Ekehiälm Holmensis nobilis', uppenbarligen brudens broder Carl, således samtida och nationskamrat till L., som blott omkring fyra månader senare inskrevs som student (ovan s.

102, 104, 113 etc.). Samma år och dag upptages i albumet 'Magnus Johannis Bazius Smolandus', tydligen en brudens släkting på fädernet.

Rubriken. *Wästerwijk*, nu Gustavsvik, Varnums socken, Värml. län. *Boogård* (Fernow cit. st. skriver 'Bofors'), det gamla frälsehemmanet 'Bo' med 'Bofors hammare', Karlskoga socken, Örebro län; jfr 167 rubr. »Broogård». *Ekesberg*, Ekensberg, säteri, Över-Enhörna socken, Södermanl. län. *Figgetorp* (andra källor uppge 'Friggestorp')? *Bruudlöfftes dahg* se anm. till s. 79 rubr. *semper-lustige* 'alltid glade' i tydligen avsedd motsats till hans genom rättegången om Gilliare Kwaal ryktbara signatur 'den olycklige'; jfr hans visa n:r XVI »At I olycklig är lustig som Jag».

1-10 Utropstecken eller kolon väntats efter *rätt* r. 10. — *Möö-Gudinnor*, tydligen i bet. 'ogifta kvinnor', 'jungfrur'; om 'gudinna' som poetiskt modeord se anm. 80: 26 »Jord-Gudinna». *frij* (säkerligen adv., 'öppet, oförd olt', mlt. vrî = vriliken) *ok inte listigt* ('med list'): med tydlig anspelning på rättegången om Gilliare Kwaal, då L. anklagades för att hava 'medh särdheles behändigheet inbracht i bröllopssahlen och dher låtit vthdeela' sitt 'infame scriptum' (jfr ovan s. 140); här kommer han på annat sätt till 'laget'. *måwen* 'suren, hängen läpp'; da. maabe 'surmule'; sv. dial. måpa, måva med samma bet. *betänken Eder rätt* Tänken riktigt efter.

12-19 *på staen* 'på stunden, strax'; ä. nsv. nu på staden 'nu strax'; jfr ännu 'nu på fläcken (stället)'. *lätt* lätt till sinnes, glad. *spörr* frågar, spörjer. *til wissa* 'såsom visst, förvisso'; fsv. och nsv. dial. vissa 'säkerhet, visshet'; sv. dial. te vessa 'till säkerhet', med vissan 'förvisso'; eller ock innehållande adj. viss, fsv. vis 'viss, säker', fsv. til visso (visse, vissa) 'såsom visst, förvisso'; jfr 194: 98, 252: 80, 400: 127, 418: 19. *Fagermättan*, subst.-bildning på *-an* eller snarare här på *-a* till adj. 'fagermätt' om den som låtsar vara mätt eller är noggrann på maten; L. har här på situationen, då man kruserligt och med självaktning vinnlägger sig om att ej visa sin sparade aptit, applicerat ett gammalt ordspråk: 'Förmål (jfr »Frukost» r. 19) giör Brwden fagermätt i. e. När man haar hafft en godh dagwal (»Frukost» r. 19), så kan man wäl sittia granner wedh middagsmål' (Grubb, Penu proverbiale, 1665, s. 235).

21-31 *höff* behöven. *Spijßöhl* (220: 95 »Spijßöhls Kruus») 'svagdricka', halvt föraktligt i motsats till *öhl*, verkligt Bier. *elß* 'eljest, i annat fall', d. v. s. om jag ljuger. *taag mihg En Bööl* 'må böveln (fan) ta mig'; 'böl', sammandragning av 'bödel' (jfr anm. till 38: 14 »Bödlen»); »En» har ställts framför »Bööl» väl för att lindra svordomen och ge uttrycket dess ursprungliga bet. 'bödel'. *maaklööß* (adv.) makalöst; *ärt* (= *är't*) 'är det', jfr r. 31 *äret. iahgt* (för *iahg't*) 'jag det'.

33-43 *(om) hierne-will ok spilla*, d. v. s. *(om) hiernewill(a) ok (hierne)spilla*, '(om) att jag blivit tokig och tappat vettet'; *hiernewilla* 'oreda i huvudet, galenskap'; *hiernespilla* egentl. 'förlust av hjärnan' (förståndet, vettet), jfr anm. till 36: 4 »hiernlösa» och ä. nsv. 'Manspilla', nu 'manspillan', 'Tidspilla',

nu 'tidspillan'. *then sätter wijte* 'utsätter vite för den' (om den förgår sig). *Kaaß ok Huht*, se anm. till 24: 23 om att lära kattan »Kaas». *Min tienst som iahg Eer böör* 'Den tjänst, den uppvaktning, som jag är Eder skyldig', näml. att roa och rycka upp dem: r. 41-43; jfr III: 72 »Jagh är alt Kwinfolckz Dräng och alla Jungfrurs Träl». *at* nämligen att. *til hiß' ankar* till att sätta maskinen i gång. *förlowa* 'förlovade'; apokoperad form.

44-55 *Dy* Därför, Således. *högstädle Sinnen* 'högädla Själar' (vokativ); jfr anm. till 36: 1. *minnen* 'minnens, läggen på minnet'; akt. form även 36: 2, se anm. dit. *ond* ondt, elakt. *dommar lijda* etc., åter en hänsyftning på den bittra upplevelsen i processen om Gilliare Kwaal, där dock hans »Samwet» var »reent» (jfr ovan s. 141). *skiäl* tanke, uppsåt. *förtenker* uttyder mig illa. *afflofuar iag* lovar jag dyrt. — Det oskyldiga svaret på den icke oskyldiga gåtan, som här utelämnats, är: en knappnål.

57-65 *Bruud-Folcket* Bruden, och Brudgummen. *förra bandet:* bruden hade förut varit gift med hovjunkaren Christian Stiernflycht. — Den oförmedlade övergången från 'gåtan' till nedkallandet av Guds välsignelse är betecknande för tidens robusta själsliv.

167-170. XIX. *Himlischer Götter-Sluß.* (Bröllopsdikt till *Crispinus Flygge* och *Sigrid Ekehielm.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Format, papperssort och i vissa ord, såsom t. ex. i brudens namn, även stilar äro desamma som i nästföregående dikt. Båda trycken, nu åtskilda, bära spår av att en gång hava varit sammanhäftade och sålunda bildat en enhet, där den här föreliggande tyska diktens natur av del framgår även det förhållandet, att den saknar boktryckarnamn och tryckår, båda däremot, såsom vanligt, utsatta å den häftet inledande dikten. I Hel. Bl. har Andersin, tydligen för att starkare ange de båda dikterna såsom samhöriga alster av L., ändrat (sammandragit) rubriken: 'Himlischer Götter-Sluß Uber dasselbige erfreuliche Ehe-Bündnis An Hochfeyerlich-auf Ekeberg begangenem' etc. i likhet med originalet. I övrigt har Hel. Bl. inga nämnvärda avvikelser, utom genomförandet av stor begynnelsebokstav hos subst.

L:s författarskap till dikten kan icke gärna ifrågasättas. Poeten ville med sina två dikter på olika språk särskilt ära brudparet. Mängden av tillfällighetstryck ökade hedern såväl i bröllopssalen som vid båren. Åtminstone fem skalder utom L. strängade sina lyror, blott av ännu bevarade kväden att döma.

Till motiv och byggnad är dikten nära släkt med n:r XLI: en tvist mellan gudarna om den genom det förestående äktenskapet uppkomna situationen. I n:r XLI slites tvisten genom regelrätta domstolsförhandlingar med käranden och svaranden och domare, här genom beslut på en gudarnas plenarförsamling, där Saturnus, 'kall' och 'ofruktbar', besvärar sig över att Astrild tändt eld i två hjärtan där uppe i den frostiga Norden,

men gudaförsamlingen friar enhälligt Astrild och stämmer därefter upp en unison sång till kärlekens och äktenskapets lov.

Rubriken. *Götter-Sluß* 'Gudarnas dom'; jfr 251 rubr. »Apollos Domm». *Broogård*, säkerligen tryckfel för 'Boogård', se anm. till föreg. dikt. *Geheimb-Schreiber* privatsekreterare.
10-11 *Zwee Hertzen/ so doch eins* sc. waren (sind): de båda älskande äro en, ej två, ett vanligt tema i kärleksdikten, se t. ex. visan III och anm. till 81: 63 »enfold-dubbel Siäl». Som åklagare uppträder *Saturnus*, om vars karaktär se anm. till 130: 7; det var den kärlekslösa planeten Saturnus' olycksbringande roll i astrologernas beräkningar, som gav guden en motsvarande roll i den olympiska kretsen; 338: 35, 339: 46.
16 *Mors* (lat.) 'Döden'.
18-20 Man bör observera den konstfulla byggnaden av raderna, *band: zerstückt* och *brand: außgeblasen*, vilka båda led i omvänd ordning motsvaras av *neues Feur gemacht* och *(beider Herz) in eine Kette bracht*, jfr anm. till 29: 9-16 om den stilistiska figuren 'yathā-samkhya'; ur innehållssynpunkt kunna dessa rader jämföras med 165: 60-64: bruden är änka men hyser nu en ny kärlekseld och får en ny kärleksboja.
23-24 *Momus*, forngrek. gudomlighet, den personifierade tadelsjukan, 'Tadlet'; stående figur i renässansdikten; även 201: 76, 327: 78.
34-36 *Feldt-Götter*, här väl närmast 'satyrerna', som ju bruka sammanföras med *Faunen* 'faunerna' ('Wald-götter') och *Nymfen* 'nymferna', alla särskilt lämpade att uppträda vid ett bröllop på landet, »auf Ekeberg» (rubr.), fjärran från »der Städte Pracht» (r. 42); dessa landsbygdens gudar ställas här i motsats till »die Himmels-Götter», vilka bo högt över jordens fält och skogar.
38-41 *Hymen*, äktenskapsguden i den antika mytologien (jfr r. 58 »Braut-Gott»), framställd som en skön yngling med fackla (brudfackla) i handen; jfr 218: 11-12 »Hymen främst Brudfaklan tänder op». *Zynthia*, Cynthia, binamn till Diana, den sköna mångudinnan, fördunklas, liksom solen (r. 39), av glansen från bröllopsfacklan, med undermeningen, att Cynthia står efter bruden i skönhet och därför »verhült für Schaam Ihr Angesicht», liksom i visan IX »Venus muß selbst schamroth werden», då hon jämföres med skaldens Climene.
44 *auff das Feldt* ut på landet.
65 *Lebt! wachset und blühet!*, översättning av det gamla avslutningsformuläret på hyllningstal »vivas, vigeas et floreas!».

171-173. XX. *Sårg-Cypresser.* (Gravskrift över *Brita Christina Torstenson.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + 1 vit + 2 tryckta sidor. Några störande tryckfel, såsom r. 10 *skätt* för *skått*, ha här ändrats utan anmärkning. — Från Hel. Bl. (utom konsekvent genomförd stor begynnelsebokstav hos subst.): rubr. *ok* (genomgående) *Dag Grafwen* r. 3 *hwad*

r. 13 *Tiger-Sinne* r. 15 *uthaf* r. 19 *Lillie-Kinner* r. 24 *I* r. 25 *iag rät öfwer* r. 27 *taer Gud*

Brita Christina Torstenson, dotter av riksstallmästaren, sedermera riksrådet och presidenten i Åbo hovrätt greve Anders Torstenson, f. 1641, d. 1686, och grevinnan Christina Catharina Stenbock (Gustaf Otto Stenbocks dotter). Hon dog tydligen i mycket unga år (»vthi första Blomster-wåren» r. 9), anledning nog för L. att lägga en blomma på graven. Kanske ock den dödas namn väckte upp egna barndomsminnen i poetens själ. Hans (styv)morfar, amiralen Strusshielm, hos vilken L. säkerligen tillbragt sina barnaår (se ovan s. 102 och 109), hade tvivelsutan under sin krigarbana å tjänstens vägnar haft åtskilligt att skaffa med den dödas farfar, Lennart Torstenson, som bl. a. år 1641 blev generalguvernör i Pommern och överbefälhavare i det stora tyska kriget, allt under det Lars Matsson (Strusshielm) utan uppehåll innehade viktiga befälsposter på tyska östersjökusten sig anförtrodda.

Rubriken. *Sårg-Cypresser:* poetens kväde blir, bildligt, en på graven av en sörjande planterad cypress. *Ohrtala,* Ortala, Väddö socken, Stockholms län, huvudgård i Lennart Torstensons 1647 upprättade grevskap. *Wiresta,* Virestad, Virestads socken, Kronobergs län, ett år 1647 åt Lennart Torstenson upprättat friherreskap, delvis även inom Stenbrohults socken. *Forstena,* Tunhems socken, Älvsborgs län, stamgods för 'Forstenasläkten'. *Resta,* Restad, Naglums socken, Älvsborgs län. *Rasich,* i Estland. *L*(ars) *J*(ohan) *S*(on).

1-6 Uppräkningen av analoga uttryck, ett av L. flitigt användt stilistiskt grepp, särskilt i gravskrifterna för att ge uttryck åt stämningens patos. *Hierte-kwaaf* '(djup) förtvivlan', egentl. 'tillståndet, då hjärtat hotar att kvävas' (hoptryckas), d. v. s. stanna; närmare förklarat genom *klemmer* egentl. 'pressar ihop', så 'plågar, smärtar'; jfr 347: 140 »Ångst ok huad som Hiertat klämmer», 263: 2 »Ach huad Siäle Kwaal som klemmer». *Grufste* 'gruvligaste, grymmaste'; jfr 54: 37 »grym och grufvlig». *Olykshaaf:* L. älskar ordet 'hav', som skänker intryck av storhet och ändlöshet, ej minst i förbindelse med sammansättningsleden *olycks-*; 308: 69 blir livet detsamma som att »swäfwa uti Storm uppå ett olycks Haaff» och 289: 14 som »ein tieffes Unglücks Meer dem nicht ist zu vertrauen». *Then* 'Henne' som lever *i Lust* 'i (Himlens) glädje'.

11 *Hwad* 'Det som' sc. är *af himlisk* 'himmelsk' *Ätt,* d. v. s. den lilla oskyldiga döda. *thår* 'törs, vågar'; den hos L. vanliga formen för sådan bet. är 'tårs'; jfr anm. till 35: 27 »tårß» och 58: 57 »tor».

13-18 *Tiger* och *Leopard* äro sedan gammalt i diktarspråket bilder för grymhet och känslolöshet, t. ex. Ovidius' Metam. VII 32 f. 'Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam, Tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor'; Bib. (1541) Es. 11: 6 'Parder liggia ibland kedh'; sedan ständigt

hos renässanspoeterna. *Lycaon,* en sagokung över arkaderna, vilken överträffat alla i grymhet; hos Ovidius i Metam. I 163 ff. framförd som ett bevis på mänskosläktets förvildning och nödvändigheten för Jupiter att utrota det (se nedan till r. 24): för att pröva arten av Jupiters gudom lät han nämligen för guden framsätta som maträtt köttet av en slaktad gosse; av vreda gudar förvandlad till en varg. *Kynne* (vanligen i ä. nsv.) 'natur, art, sinnesart' men här uppenbarligen 'släkt(e)', isl. kynni 'släkt', sv. dial. kynne 'sinnesart' men även 'husfolk, familj'. *wärre som* 'värre än'; jfr 245: 27 »(mehr) som» och likaså 325: 19 »(mehr grym) som» i bet. 'än'; ty. (mehr) als. *Blod-koraller:* jfr 'gråta blod' om djup sorg. *Tåar-lijkt* som tårar.

21-24 *Pärle-salt,* om tårarna såsom dels klara och dels salta (bittra); jfr 98: 20 »salta Tårar», 108: 192 »peerle tårar», 360: 51 »Salt-pärlor». *Håller* Påstår. *i gjord* I (sc. ären) gjorda *af Pyrrhæ stenar:* Sägnen om syndafloden var i gamla Grekland knuten till de båda makarna Deukalion och Pyrrha, de enda, som undkommo floden, i en båt, som efter flera dygns färd över vattnet landade på toppen av ett av Greklands berg. De sörjde och gräto i sin ensamhet. Jupiter (eller, enligt andra sagor, Themis) förbarmade sig och lovade dem människosläktets förnyelse, om de kastade 'sin moders ben' över sina huvuden. De lyckades rätt tyda anvisningen: allas vår moder var jorden och hennes ben voro stenarna. De kastade stenar över sina huvuden och Deukalions stenar blevo män, Pyrrhas kvinnor. L. vill sålunda på detta marinistiska sätt blott ha uttryckt, att de, som nu ej gräto, voro okänsliga och kalla som stenen. Vid formningen av r. 23-24 har poeten säkerligen haft i minnet Ovidius' reflexion efter återgivandet av syndaflodsmyten och det nya människosläktets ursprung ur Deukalions och Pyrrhas stenar (Metam. I 414): 'Inde genus durum sumus experiensque laborum Et documenta damus, qua simus origine nati'.

26-30 *sinnar på* begrundar (saken). *Fäller* 'Slår till marken': *at En rätt kan stå* 'så det att man kan riktigt stå', en motsats, som för djupare syn avslöjar sig som samstämmighet, med samma innebörd som *föör genom nöd: uhr nöden* och *Död: gier lijf: igenom Döden,* d. v. s. den lekamliga dödens plåga är, djupare sett, början till (det eviga) livet; det finns alltså för en kristen ingen anledning till veklagan inför döden.

32 *Hwad som then Högste sårar* Det sår den Högste (Gud) tillfogar en.

37-39 *Votum* Tillönskan. *Lille Kropp: Säll större Siäl* 'Lilla Kropp men i himmelsk sällhet stora Själ (*större* i sällhet, näml. än vi, som ännu vandra i jämmerdalen); jfr liknande antitetisk gestaltning av samma tanke 108: 199 ff.

174-177. XXI. *Tränen-Kwell.* (Gravskrift över *Brita Christina Torstenson.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Dikten står ej i Hel. Bl., vilket dock ej är avgörande för L:s auktorskap

(ovan s. 86). Den intar samma ställning till nästföregående som 'Himlischer Götter-Sluß' (n:r XIX, se ovan s. 184) till 'Lust-Skempt' (n:r XVIII). 'Tränen-Kwell' liksom 'Götter-Sluß' är skriven på tyska. Båda ansluta sig till den föreg. dikten på svenska som delar av en enhet, även typografiskt, i det att endast inledningsdikten försetts med boktryckarenamn och tryckort på vederbörligt sätt. Båda trycken ha samma format, samma papper, samma stilar i rubriken som sina svenska samdikter, och båda trycken bära ännu spår efter sammanhäftningen med det svenska inledande kvädet. I båda använder L. annan signatur än i den första dikten i häftet, och i båda är signaturen hämtad ur diktens innehåll: I 'Götter-Sluß' är det *Cupidinis Geheimb-Schreiber*, som delger oss gudarnas domslut angående tvisten om Cupidos (Astrilds) maktbegränsning, här kallar sig poeten *Blumino (der Seufzende)*, därför att sången är ägnad »die Blumen Königin» 'das Lentzen-Kind', 'die Anemone'. Vad angår speciellt 'Tränen-Kwell' kan vidare anföras, att rubrikens stilisering är för L. betecknande, jfr t. ex. s. 130 rubr. »mit herrlich-und hochansehnlichem Trauergepränge», och dessutom nära ansluter sig till den svenska diktens, t. ex. s. 171 rubr. »Hiertälskade Dotters»: här »Hertz geliebten Töchterleins». Anslaget i 'Tränen-Kwell': vårblomman, som brutits av, återfinns i den inledande dikten, r. 9 »(vthi första) Blomster-wåren», r. 22 »i Blomstran döör». Den eleganta behandlingen av tyskan tyder också på Lucidor liksom kraften och farten i versbildningen.

De två (tre) första stroferna ansluta sig mycket nära till Paul Flemings lilla alexandrindikt 'Auf eines Kindes Ableben', alltså, liksom L:s, ägnad ett barn. Flemings dikt lyder (Paul Flemings Deutsche Gedichte, hg. von J. M. Lappenberg, Stuttg. 1865, s. 41):

Wo ist der Gärten Pracht, der Blumen Königin,
der Augen liebe Lust, die Anemone hin,
die so nur gestern noch in ihrem Purpur-Munde
und keuschem Angesicht' allhier zugegen stunde?
Wo ist denn heut' ihr Schmuck, ihr wollustvolles Häupt
und mit einander sie? Sie ist schon abgeleibt.
Hier steht ihr grüner Fuß, der Stengel, noch zu schauen,
der schon auch matt und welk. Hier siehst du, was zu trauen,
Mensch, auf dein Leben ist! Der, den man itzt begräbt,
das herzeliebe Kind, hat neulich noch gelebt,
und itzt, itzt starb es hin! Es war wie eine Blume,
wo nur nicht leichter noch, mit seiner Schönheit Ruhme.
Hier liegt sein leerer Leib; ihr Stengel steht noch hier.
Bald wird der Keins mehr sein. Beklagt es doch mit mir!
Was hilft es Menschen sein, was liebe Blumen küssen,
wann sie sind schöne zwar, doch balde nichts sein müssen.

Rubriken. *Segersiöö,* Lännäs socken, Örebro län. *Penningeby,* Länna socken, Stockholms län.

1-8 Väntats komma efter *Lust* r. 2. — *Fuß der Blum'* d. v. s. kroppen; jfr r. 9-10 »Der Stengel / Der leere Leib».

25 *Der grimme Würger,* d. v. s. Döden.

33-48 *Der Nordsche Helicon* 'Det nordiska Helicon', 'Muserna i Norden', har sorg. *Zytheris und ihr Sohn,* Venus (Afrodite) och hennes son (Amor, Cupido, Astrild). *Die neun Aonien* 'De nio aoniderna' (muserna), efter Aonien, en del av Beotien, där det åt muserna helgade berget Helikon låg, sånggudinnornas älsklingsplats och även *Apollos* och *Chariternas,* behagens gudinnor, gratierna. *Der Nimfen zunft* nymfernas gille (skara). — Även vid Karl Philip Wrangels bår står gudarnas skara i sorgdräkt och muserna gråta sin förlust (n:r XI s. 130 och 132 f.). Då den 8-årige Axel Gyllenstierna jordas (n:r XXXI), 'opteknar' L. likaså »Parnassens Sorg», han »sijr Apollo i swarta Sörgekläder» och avsträngad lyra och »alla Konst-Gudinnor (muserna) betee een jämmerfullan Lååt».

58-61 *Myrrh* myrrha. *fremdes* 'fjärran ifrån hämtad', även hos Fleming (se nedan) attribut till *Benzoe,* välluktande harts från bensoeträden i Indien. *Oliban,* Olibanum, oleum Libani, Libanonharts, ofta i bet. 'rökelse' i allmänhet, virak. *Aloe,* här 'den intorkade saften från aloeblad', liksom de föreg. ämnena välluktande och använd i rökelse vid gudstjänst och hyllning. I sin Klagegedichte över Jesu död och pina beklagar Paul Fleming, att han ej levde på Nikodemi tid; han skulle då i stället för sand och jord hava strött på graven violer, lager, rosmarin och amarant (1632; Lappenbergs uppl. s. 27):

> Das fremde Benzoe hätt' ich gezündet an,
> und wormit sonsten man die Toten ehren kan.

178-179. XXII. *Strena Votiva.* (Nyårsdikt till engelske ambassadören *Henry Coventry.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 1 sidas tryck. — Hel. Bl. har: rubr. *J. P.* (i stället för *Jean Prillwitz*) samt r. 6 *bissex* (för *bis tria*).

Förkortningen av Prillwitz' namn i Hel. Bl. är tydligen förestavad av utg:s önskan att undvika skenet av att i Hel. Bl. hava intagit dikter av andra än L. Utan tvivel är L. förf. till hyllningsdikten. Jfr däremot Castrén i 'Några dikter från stormaktstiden', Förhandl. och Upps., Hfors 1906, s. 387. Utgivaren av Hel. Bl. stod L. i livstiden nära (ovan s. 86) och kände nog väl till hans diktning och dikter. Inre skäl bestyrka L:s auktorskap. Ett år förut hade L. också skrivit en 'Strena votiva', »en lijten Ny-Åhrs-Gifft» (n:r XII r. 7 och 27). Tillägget till namnet, *Art.*(-is) *et Mart.*(-is) *Stud.*(-iosus), täcker nästan fullständigt motsvarande tillägg i gravskr. över Lorentz von der Linde (n:r XXV), näml. *A*(rtis) *e*(t) *M*(artis) *A*(mator). I båda fallen hava epiteten på för L. betecknande sätt hämtats

ur textens innehåll (jfr ovan s. 188): själv en älskare av *Ars* och *Mars*, Pennan och Svärdet, Konsten och Kriget ser han de besjungnas storhet just i förenandet i deras personer av dessa båda sidor av mänsklig dygd; jfr samma tankegång i liknande formulering 113: 109 (anm. ovan s. 131) och s. 130 rubr. (anm. ovan s. 159). Rubriken här anger dikten såsom överlämnad *Heliconis Arctoi nomine,* varvid kan jämföras str. 5 i föregående dikt, där *der Nordsche Helicon* också representeras av poeten. En jämförelse med hyllningskvädet till den engelske ambassadören Howard, n:r IX s. 115 f., visar också hän på L. som diktens förf.

Poeten har uppenbarligen skrivit dikten i Prillwitz' namn. Antingen har han skänkt honom den. Eller ock skulle Prillwitz som sin andel i affären 'presentera' dikten och utfå honoraret, som väl sedan delades dem emellan. Sådant samarbete ägde veterligen rum beträffande »Bruhd-Fakla» till Christ. Gyllenstierna (ovan s. 124) och var avsett även för »Gilliare Kwaal» (ovan s. 140). L. synes även annars stått Prillwitz bi i sådant avseende. I rättegångshandlingarna kan L. upplysa, att »han i dhe dagarne, (d. v. s. då han kom till Stockholm från Uppsala, alltså redan i juli 1669, se ovan s. 132) mötte een tysk student Prilwitz, medh dhen han ett åhr waarit bekant och för hoonom några skiffter skrifwit», och sammanhanget anger, att det är fråga om tillfällighetsdikter av detta slag. Denna »Strena Votiva» är en sådan 'för' Prillwitz skriven dikt. Det torde väl ock icke hava varit lämpligt, att L., som så nyligen väckt stort uppseende och låtit Kungl. Maj:t, hovrätt, magistrat och kämnärsrätt syssla med sin person och diktning, nu i eget namn uppträdt »obedin» med en nyårsskrift till en ambassadör.

Henry Coventry kom till Sverige hösten 1671. Efter trippelalliansens ingående hade Sverige med allt starkare band fästat sig vid England och Holland (ovan s. 131 f). Sverige ovetande, hade emellertid England övergått på Frankrikes sida, och detta bekräftades av Coventry, som nu arbetade för samma mål som den franske diplomaten Pomponne, vilken strax före Coventry anländt till Stockholm. I början av år 1672 avslöt också rådet allianser med Frankrike och England. Trippelalliansen var sprängd.

1-12 Innehålla motiveringen för nyårsönskningen: sedan gammalt ha sångens män vid ett nytt års början hyllat de stora, som älska Apollo, med blad från Parnassen. — Väntats punkt efter *Cornipedes* r. 4; r. 6—r. 9 behandlas vid övers. som en parentes. — *Aonidum,* om Aoniderna se anm. till 176: 41.

13-23 *Phoebus* (Apollo) och *Castalidum chorus* (Musernas skara) klaga, att Nordens kalla land är tyst och dess folk ej har gudagnistan i sitt blod samt uppmana skalden som representant för Nordens Helicon *(Heliconis alumnus arctoi)* fläta en krans som nyårshälsning. — Vid översättningen: *dolor!* som interjektion, frågetecken efter *artus,* komma strykes efter *Dei,* komma efter *auram,* frågetecken efter *Titan,* utropstecken efter *dextra.*

24-38 Kransen skall bindas åt den, som *Jupiter Anglus* (den engelske

Jupiter, den engelske överherren, Englands konung) sänder i hemliga uppdrag till *Mars Gothicus* (den gotiske, d. v. s. svenske Mars, den svenske krigarkonungen; i dikten till Howard talar krigsguden Mars svenska, se anm. till 118: 80 ff. ovan s. 144), alltså åt *Mercurius,* d. v. s. Coventry, liksom Olympens Mercurius ett gudars sändebud. Redan har skalden samlat kvistar av ek och oliv, av lager och myrten, då sångmön *Calliope* påminner om, att den höge britten redan bär kring sina tinningar ärans lager, symbolen såväl för krigisk berömmelse, *Martia Laurus,* som för Apolloniska gärningar, konst och diktning, *Phoebeia Daphne.* Och den medborgerliga förtjänstens eklövskrans, från den trefaldt store Kung Karls och Jupiters träd, eken, den kan icke skalden utan endast de båda härskarna skänka Coventry som tack för hans gärningar. — Vi hade väntat komma efter *misit, foedera, Martem, Abstine,* kolon efter *Cordi* och *vota,* punkt efter *Coventrj.*

180-185. XXIII. *Astrilds Skall-Gång.* (Bröllopsdikt till *Johan Utterklou* och *Ingrid Boij.*)

Efter Hel. Bl.

I »Himlischer Götter-Sluß» (n:r XIX, se anm. dit) hade de olympiska gudarna uppträdt i en överläggningsscen angående Astrilds förhållande till brudparet. Här få de spela med i en liten novell med Astrild som given huvudperson. Om den mytologiska apparaten i den svenska bröllopsdikten se f. ö. Castrén, Stormaktstidens diktn. s. 112 ff. Även i utländsk diktning möter denna form av hymeneer. Så har t. ex. Lohenstein i 'Siegender Cupido', vilken för övrigt i sitt anslag om våren såsom jordens och hela naturens kärleksfest starkt erinrar om »Gifte-Roos» (n:r II) och även »Wårens Liufligheet» (n:r XIV), skildrat Cupidos resa till brudgummens hemort, hur han förgiftar brudgummen-läkaren med en balsam och besegrar honom, varefter dikten på övligt sätt slutar med Cupidos försäkran, att en hans avbild inom ett år skall ligga i vaggan (Rosen, Bresslau 1680, s. 90 ff.).

Sedan gammalt observerat är det parti av dikten, som ger oss den burleska skildringen av gudasamkvämet i Olympen. Då 'Lärorik' i Sahlstedts 'Tankar i witterhetsarbeten' (II, 1756, s. 155) talar om 'nedrige tankar och ord i höge munnar', så exemplifieras detta bl. a. från L., som 'diktar på et ställe et guda-samqwäm, och kommer ibland annat at tala om, hwad desse togo sig där före: Saturnus sof och snarka: Venus fälas som et tok: Mars gick och hwislade: Vulcanus söp tobak. Jag lemnar, om icke detta är mera lämpeligt til personer, som roa sig tilsammans på något gement ställe, än til Gudar och Gudinnor i deras samqwäm'. Lidén anser också sådant otillbörligt såsom mot 'veterum exemplis' (Hist. litt. poët. sv. II, 1765, s. 35). Hammarsköld-Sondén klaga över, att gudarna ryckas ur sin ideala sfär ned i smutsen af skaldens eget vardagsliv, och 'föreställas i icke stort bättre skick, än det man kan

vänta sig finna hos krögare, månglerskor och gatnymphor, på den tiden, i Stockholm' (Sv. Vitterh., 2 uppl., 1833, s. 120). Atterbom omnämner ock det burleska bruket av mytologien, men finner, att det sätt, varpå L. låter figurerna uppträda, handla och konversera, 'har någonting som erinrar om Bellmans maner' (Sv. siare och skalder, II, 1843, s. 179), och Eichhorn ser i skildringen 'första förebilden till Bellmans och fru Lenngrens skildringar af Olympens gudaskara' (Sv. stud. II, 1872, s. 170).

Johan Utterklou, f. 1647, d. 1682; son av den framstående handelsmannen, sedermera borgmästaren i Stockholm Anders Jönsson (Utterclo) och Catharina (Carin) Ericsdotter; underlagman i Värmland 1670; assessor i Bergskollegium 1673, adl. Utterklou s. å. *Ingrid Boij*, f. 1636, d. 1696; dotter av handlanden och bruksägaren, sedermera borgmästaren i Stockholm Anders Boij och Maria Grooth samt syster till Jakob Boij, vilken L. ägnat 'Lättaste Träldoms Liufweste Boijor' (n:r LXIV; Anrep; Stockholms rådhus och råd II, 1915).

Kvädet, »til Lust framstält», hör tydligen till den stora grupp av L:s dikter, som ägnats vänner och förbindelser från studieåren i Uppsala. Om den 'Laurentius Johan. Holmens', som den 31 jan. 1656 inskrevs vid Uppsala universitet, är L. — såsom sen gammalt antagits — så var han samtida med brudgummen, i det matrikeln förmäler, att dagen före L., alltså den 30 januari, i albumet infördes 'Johannes Andreæ Vtterkloo Holmensis'. Två år senare, den 8 sept. 1658, inskrevs brudens ovannämnde broder 'Jacobus Andreæ Boy Holmensis' och följ. år i okt. tydligen ännu en, 'Andreas Andreæ Boij Holmensis'. Det torde ock böra anföras, att brudgummens syster Margareta, f. 1633, sedan 1652 var gift med assessoren Johan Lagercrona, f. 1618, vilken i Svea hovrätt deltog i handläggningen av målet ang. L:s Gilliare Kwaal (jfr personanm. till n:r XV, XVII, XXXI, XLI).

Rubriken. *Brudlöfts Dag* 'bröllopsdag', se anm. till s. 79 rubr. *Til Lust* för att roa. *Silvano:* signaturen på för L. karakteristiskt sätt hämtad ur textinnehållet, skallgången i »Mark ok Skogar» (r. 93), lat. silva 'skog'. 1-8 Punkt saknas efter *tapt* r. 5 och *förbij* r. 8. — *lustwandla* lustvandra, promenera. *när wid* 'alldeles intill' eller, med stavningen enligt upplandsuttal, 'ner(e) vid'; jfr anm. till 37: 34 »när under», 50: 43 »Böj... när». *i Synen fek* fick syn på. *Trä* 'träd'; 'trä' och 'träd' då ej med åtskilda former; Lind Ordb. 1749 'träd' eller 'trä', Baum, Holtz. *Rulla* rulle. *Papper*, förr, liksom ännu i vissa sv. dial., uttalat med accent på sista stavelsen. *tapt* tappat. *tog* och *löst* ('löste, vek upp') med obj., det enklitiska pron. *-it*, att hämta från *läst'it* 'läst'et, läste det'. *ther fäst* fästat därpå. *förn såsom* förrän. *Majen son*, 74: 15 »Majæ filius, 282: 20 »Majen Son», d. v. s. Mercurius, son av Zeus (Jupiter) och Atlas' dotter Maja, gudarnas budbärare. *heel* (adv.) helt, mycket.

8-14 *man* blott, bara. *såg* fick se. *frägad'* 'frågade', se anm. till 41: 15 »Frägde». *med Flijt* ivrigt. *tog på* började.
15-31 *Hör* Lyssna på. *sidst* nyligen. *Gudhopē* gudahopen, gudaskaran. *Råde-Kammar* 'rådskammare', där de brukade rådslå. *anammar* mottager. *Klag-Beswär* klagomål och besvär. *allfrämst* 'ensam i teten': de andra sedan *parwijs. them* (*andra*) de (andra). *til then* sc. som var *sämst* eller *til then sämst* (för *sämst'* = sämste) 'ringast', resp. 'ringaste' (i rang). *blåwälwde* med det blå valvtaket. *obegrijplig*, adv., som ofta hos L. utan *-t* eller *-en*. *Prestaff* 'ceremonimästare, marskalk'; Lind Ordb. 1749 'Stab-Träger, stafbärare, prästaf'; under 1600-talet 'uppvaktande (hos främmande sändebud)', 'marskalk' vid begravningar och bröllop; såsom gudarnas härold och sändebud bar ju Mercurius häroldsstaven (caduceus) och kallades 'stavbäraren' (caducifer). *någe giöra* 'något att uträtta, något ärende', näml. att etc. *nära wid* '(nära), ungefär vid' eller 'ner(e) vid', jfr r. 2. *Håll* kant, sida.
34-46 *man* bara. *mig't* mig det. *flitigt* ivrigt. *utaff Ixion saad'* 'talade (något) om Ixion', d. v. s. uttalade farhågor för att få samma straff som Ixion, vilken enligt myten förgrep sig på Juno (Hera) och därför till straff blev med järnband bunden vid ett evigt rullande hjul. *Tantal*(us), som i lyckans övermod förbröt sig mot gudarna och till straff måste stå i vatten ända till munnen utan att ändock få släcka sin eviga törst: han var sålunda ända till hakan *wattuklädder* 'klädd i vatten'. *up i Sky* upp i skyarna, upp i rymden.
49-72 Efter *Ankar* r. 54 väntats ett större skiljetecken, t. ex. kolon. — *geck smög* (gick och) smög. *Bool* 'bord'; sådant (tjockt) *l* för *rd* även 123: 54 »bohl», 211: 81 »Bool», 351: 67 »Bohl»; enligt Sven Hof 'omgiängestal' i Stockholm med omnejd (Sw. spr:s rätta skrifsätt, 1753, s. 162); jfr »håla» i anm. till 106: 157. *rätt* just. *kasta Ankar* 'lägga till', d. v. s. vem som härnäst skulle bli föremål för hans förförelsekonster, och vilka knep han nu skulle använda: de gamla, vilka Ovidius i sina Metamorphoser utförligt kommenterar, *them wil han ey mehra tro* 'på, lita till': *Swaū-Hamm*, svanhamn, i vilken gestalt han närmade sig Leda, som sålunda blev moder till Helena samt Castor och Pollux, *Gul-regn*, då han som ett gyllene regn fann vägen till den inspärrade Danaës sköte och blev fader till Perseus, *Bli Koo:* det ser ut, som om L. här »uthi hast» sammanblandat tvenne myter, dels den om Agenors dotter Europe, som Jupiter genom att förvandla sig till en vacker tjur lockade med sig över havet till Kreta, där han återtog sin gestalt och de förenades, dels den om Io, kung Inachos' dotter, till vilken guden fattat kärlek men som av hans svartsjuka gemål förvandlades till en vit ko och först efter långa irrfärder i Egypten återfick sin mänskliga skepnad och åt Zeus födde Epafos, Memfis grundläggare; själv blev Io föremål för dyrkan och sammanblandades med Isis: 241: 183 f. »Io (som sedan Isis heet) men fordom warit Koo». *Saturn*(us), grek. Kronos, 'Tiden' själv, sålunda ganska ålderstigen och i behov av en blund! *fählas* 'far fram, står i, väsnas'; egentl. färdas: 451: 678 »fählas

sakta»; jfr *Bool* r. 52. *med Sång* under sång. *Silenus*, Dionysos' (Bacchus') fosterfar och ständige följeslage, representant för ruset som glädjekälla. *Hölt*... *Snack* snackade, språkade, 'höll låda'. *myßla* 'visslade'; vanligt ord i ä. nsv. jämte 'hvissla'; Ihre, Dial. lex. (1766), anger mysla 'hvissla' som uppländska. *söp Tobaak* (med tonvikten som ofta i ä. nsv. och ännu i dial. på slutstavelsen) 'rökte', jfr 214: 56 »drikkes Tobaac», ä. ty. (Taback) trinken eller saufen, ä. fra. boire i sådan användning; motsvarigheter i de österländska språken, arab., turk., hindust., även nygrek. etc., där sålunda 'röka tobak' heter 'dricka tobak' (Tegnér, Språkets makt över tanken, 1880, s. 129); ännu Lind Ordb. 1749 'supa snus'; det var just i början på 1600-talet, som tobakspipan gick sitt segertåg genom Europa, visserligen även under svåra förföljelser såsom ett satans påfund till själens och kroppens fördärv; jfr visan XVIII str. 4. *Skäckta* pil. *Drog på Dören* gav sig på dörren, satte i väg.

77-92 Punkt väntats efter *nemnas* r. 90. — *skalla* hålla skalljakt, gå skallgång. *för sin Moor*, å sin mors (Venus, *Fru Fröja* r. 88, se anm. till 29: 25-30) vägnar. *Stor-Gudinnor*, d. v. s. himlagudinnor, här i motsats till »Jord-Gudinnor» (80: 26, 92: 2, 125: 113 etc.), den poetiska hyperbolen för jordens kvinnor. *spaak* from, fridsam. *Diana* blir vred både i egenskap av jaktens och den kyska jungfrudomens gudinna. *redligt* ordentligt. *tårs* 'törs' (vågas) (hos L. den vanliga formen, se anm. till 35: 27 men jfr ock anm. till 172: 11 »thår» och 262: 67 »thör» i anförd bet.) men den opers. konstrukt. är påfallande och anger närmast bet. 'tör, torde': 'Mera torde ej (böra) härom sägas': jfr 262: 66 »I törß» = I torden. *Skred* steg. *fortsteg* klev åstad.

94-107 *slog på många Bogar* 'gjorde många bukter, många lovar', d. v. s. slog in på olika riktningar, jfr 'gå över, slå om på en annan bog'. *Snart* än. *hwar som* 'där, varest' sc. var. *som* sc. var *hahl. tog på wänstra Handen* 'tog av till vänster'; jfr ty. zur linken Hand.

105-118 Enligt modern interpunktion väntat punkt efter *lyd* r. 116, komma efter *Hålt*, *Blåß*, *hända* och *minst* r. 117 f. — *tog han foort på ränna* började han ränna i väg. *sågen* (för *såg'en*) 'såg honom'. *intet wäl* inte riktigt. *Wädret eller Wind*, båda med bet. 'vinden', det senare med synkoperad slutartikel, jfr t. ex. 21: 12 »Wän'n». *sidt* 'långt', fsv. adv. sit 'långt (ned), vida', ä. nsv. sidt och widt 'vidt och bredt'. *Drabba* träffa (rätt). *färdigt* behändigt. *sig snabba*(de) skyndade sig. *feelt*, även 386: 46 »slog fehlt», 392: 48 »griper fehlt» (men 209: 32 »slagit feel»), med *-t* tydligen från andra adv. på *-t*. *mig tykker* men 121: 10 »thet tyks mihg», 141: 66 »mig tykkes at»; jfr 98: 24 »Tycken i» (I). *galit hända* 'gå alldeles galet, mot all förmodan illa', näml. om icke det, blosset, skulle antända (brudgummen), om jag *man* 'blott' råkar *minst* 'det allra minsta'.

119-129 Väntat punkt efter *låg* r. 124. — *fasna* fastna, stanna. *wilde* ville *wißlig* (adv.) 'visserligen, utan tvivel'. *när* 'nära'; jfr anm. till r. 2 »när

wid». *effter* (-som) *ther ett Skep, som* sc. var *kostligt, låg. gaff mig Tankar* kom mig att tänka på. *fäste* sc. på honom.

130-133 *Underting* en underbar sak. *hwad som än* 'ändå, ännu' sc. är *thet mäste* det märkligaste. *at han* (d. v. s. Uttern) sc. var *så lyklig* (adv. 'lyckligt') *wunnin* 'övervunnen'; jfr t. ex. 389: 132 »thet wun'ne Leion». 144-154 *Boior,* som äro *Frijheet,* en stående antitetisk omskrivning för äktenskapet, även t. ex. 128: 207 »fria Hymens band». *ti* uti. *Boy* 'boj' (ylletyget), vits på brudens namn. *Frantz de Moij* innehade källaren Färken (Farken) i nuv. Ferkens gränd (Wrangel, Stockholmiana, 1912, s. 18). 157-162 *mäd Roo* 'i frid och glädje'; ä. nsv. 'ro' ej sällan även i bet. 'glädje, nöje'. *sambyggia Boo* 'bygga (sätta) bo tillsammans', med subst. »Boo» tillfogat som objekt för ordklangens skull (jfr 'bygga bo'), fsv. sambyggia 'bo samman'. *skilia* 'skilja hädan', i motsats till »sambyggia».

186-190. XXIV. *Then Wissa O-Wißheet.* (Gravskrift över *Ignatius Meurer.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Ett omtryck härav, U. B. (*Palmsk. 390* och *Personalskrifter 1670-79*; även Link. B.), 4:o, titelsida + 1 vit + 4 tryckta sidor, tydligen tillkommet för att i ett häfte samla de i olika format och av olika förf. till begravningen utgivna sorgekvädena. Bland cit. Personalskrifter föreligger just ett sådant, med svart ryggkant försett häfte, innehållande, förutom L:s dikt, fem kväden på skilda språk av skilda förf., utgivet av A. Swanwall, som ock inledt samlingen med en poetisk hyllning till Meurers konst och som väl är den Meurers 'Dotter-Dotters Mann', som omnämnes i »Graaff-Skrifft» (s. 190) såsom havande »rest dhenna Åminns-Steen». »Graaff-Skrifft», som väl finnes i Hel. Bl. men ej i Palmsk. 390 eller i originaltrycket, ingår här, inhäftad omedelbart efter L:s dikt, som en särskild bilaga i synnerligen vackert tryck på ett avlångt, i häftet invikt blad. Att L., tydligen på anhållan av Swanwall, förf. densamma, synes otvivelaktigt. — I denna uppl. står felaktigt i rubr. *Enfaldeligen* (= Hel. Bl.) för *Enfaldligen*, r. 16 *Sit* (= Hel. Bl.) för *Sitt.* — Omtrycket 4:o är ett troget avtryck. — I Hel. Bl. har mera konsekvent genomförts stor begynnelsebokstav för subst.; vidare har, dock utan konsekvens mot slutet, genomförts *ok* för *och* (~ *ok*), *-g* för *-gh* i sådana ord som *iag, Dag, -d* för *-dh* i t. ex. *wid, Gud* samt r. 3 etc. *hon* r. 7 *skifftar* r. 11 *rät* r. 14 *Sömnestund;* r. 32 *Omkres's* r. 55 *leet* r. 57 *Hur'*

Ignatius Meurer, f. 1589 i staden Blanckenburg i Thüringen, d. 1672 och begraven s. å.; son av borgmästaren i Blanckenburg Hans Meurer och Elisabeth Axten; studerade, särskilt klassiska språk, vid universiteten i Erfurt och Greifswald; greps av lust att lära boktryckarkonsten och arbetade som gesäll i Greifswald och Rostock; inflyttade till Stockholm år 1610; satte där upp ett 'härligt' tryckeri och säges även hava »die Pappiermacher-Kunst in den Schwang gebracht» är 1612 gift med Chri-

stina Klinck, d. 1668, änka efter kungl. boktryckaren Amund Olofsson (Likpredikan, U. B., Link. B., av kyrkoherde J. Gerdessen; ovan cit. gravskrifter; *Palmsk. 226* i U. B.).

Rubriken. *Wissa O-Wißheet*, ett av L. älskat antitetiskt uttryckssätt för tanken om alltings 'vissa' men till dagen och stunden 'ovissa' förgänglighet; alltså 'den säkra osäkerheten'; jfr 149: 33, 277: 30, 330: 8, 343: 35, 344: 52 etc. Lucidorsbeundraren O. Wexionius talar ock i en gravskrift om livet som 'Beklagligt obestånd, som mäst beständigt varar Och i sin ovisshet dock aldrigh ovisst är' (1681; Hanselli VI s. 413). *Krist-waanlige* på övligt kristet sätt förrättade. *Lucidor then Olyklige*: först nu, omkring 2 år efter rättegångens avslutande, återtager L. sin signatur från Gilliare Kwaal.

1-12 Som inledning gives här en allmän erinring om förgänglighetens lag, med samma kosmogoniska perspektiv som t. ex. s. 104 ff. — *I*(n) *N*(omine) *J*(esu) 'I Jesu namn'. *Men* 'Medan', se anm. till 8: 10 »Män». *huxar om* tänker på, begrundar. *yret* yr'et (yr det). *dimmar* 'är dimmigt', även 360: 47 »Liuß som dimmar». *wist* (r. 7 f.) på viss bestämd tid. *fatt* beskaffad, underkastad den ordningen. *affmätt* 'tillmätta', med stark form, såsom ofta, efter poss. pron. *samdräktig Strijd:* en bra funnen antites, uttryck för lagbundenheten i striden mellan liv och död här i världen, en strid, men en strid enligt en harmonisk världsplan.

13-32 L. övergår till människovärlden. — *laga* styra, ordna. *Hoon weet* sc. att *ok weet dok ey när* hon skall dö. *thet gamble Bund* 'det gamla förbund'; jfr Frese i rubriken till en gravskrift: 'Det gamla förbund: Du måste dö! påmint vid . . . graf' (Hanselli XX s. 274) samt Bibelns 'Människan är förelagt en gång dö och sedan domen'. *döör . . . . dok aldrig född*, d. v. s. dör utan att hava blivit född (på nytt, till en ny människa), motsatser, ställda i ny belysning i följ. r. *i sielfwa Födslen: ödd* 'förödd, tillintetgjord', om de små, som äro döda vid födelsen: jfr 158: 88 »des todten Kindes Leben». *en Mark* 'ett fält', jfr Bibelns '(liljorna på) marken'. *Stock* 'stam, (kraftig) stjälk', jfr 'stockrosor'. *Örtesängiar* blomstersängar. *kulin* kall. *Twijk* tvivel. *Måhl* 'slut(-mål), meta' (för levnadsloppet), med samma bild för livet såsom en löpning på en rund rännarbana (med startpunkt och slutmål sammanfallande) som i följ. *omkreß*' ('krets' ~ 'kress' i ä. nsv.; här avses tydl. best. form av subst.: Hel. Bl. har *Omkres's*) *ändalopp*, 'ett slut på livsloppets cirkel': jfr ä. nsv. ändamål 'slut', t. ex. på levnadsloppet: 'iag . . . i början aff mitt Lopp til Ändamåhlet nått' (Lagerlöf, 1685, Hanselli IV s. 63).

33-56 Tyvärr lämnar L. här poesiens marker och övergår till den lärda anekdotens, vilken visserligen tilltalade L:s samtid mera än oss. — *rätt* riktigt. *til* (*sin Död*) alldeles intill, snuddande nära. *plä* 'plär', se anm. till 31: 61 och med samma pleonastiska användning som där, alltså *plä neka* 'nekar'. Enligt Justinus (Hist. XV 3) och Plinius (Nat. hist. VIII 16 (21)) blev den tappre *Lysimachus*, som väckt Alexander den stores vrede genom

att visa förbarmande med filosofen Callisthenes, på Alexanders befallning given till spis åt ett hungrigt lejon men räddade åt sig både livet och Alexanders förlåtelse genom att modigt sticka sin hand i lejonets gap (*Leyons mun*) och rycka ut dess tunga, så att vilddjuret dog. *at dö* ('för att dock sedan dö') *en annan stund*, näml. år 281 i nederlaget vid Kurupedion, *igenom dubbel Död*, i det att näml. ej blott han själv dog utan med honom också den ende kvarlevande sonen Lysimachus: 'moriens postremus domus suae ruinae cumulus accessit' (Justinus XVII 2). *Croesus*, den rike och mäktige konungen av Lydien, ville, berättas det, anse sig som den lyckligaste bland människor och tog illa upp den vise Solons vägran att prisa hans lycka, därför att ingen borde prisas lycklig före sin död. Slagen och tillfångatagen av Cyrus (Kyros), dömdes han att brännas och stod redan på bålet (*emellan Låg- ok Glöden*), då hans rop 'Solon, Solon, Solon' väckte Cyrus' undran. Sedan denne fått veta innebörden, blev han gripen av dess sanning och skänkte Croesus livet. De följande exemplen på det mänskliga livets bräcklighet äro till största delen hämtade från Valerius Maximus, särskilt i IX 12 'De mortibus non vulgaribus', och Plinius, främst Nat. hist. VII 7 (5), där med samma didaktiska tillämpning som hos L. här: människans maktlöshet inför döden. Några av anekdoterna stå att läsa hos Herodotos, Livius och Plutarkos. De återfinnas ävenledes i de dåtida lärda handböckerna för poeter, såsom J. Ravisius' 'Theatrum poeticum et historicum', och i de religiösa betraktelserna över livet och döden, t. ex. J. Drexelius' 'Æternitatis prodromus mortis nuntius'. Då *Sophocles*, som fått segerpriset för så många sorgespel, på gamla dagar mot förmodan segrat i tävlingen, skall han hava dött av *Nöye* 'glädje' (gaudium). *Philemon*, en grekisk komediförfattare, fick en dag se en åsna, som höll på att äta upp de fikon, som annars voro framdukade för honom själv. Han ropade på sin slav, att denne skulle köra bort åsnan, men då slaven ändtligen kom, hade åsnan redan gjort rent bord. Den gamle skämtaren bad då slaven, att han skulle ge åsnan också litet vin till maten, ett yttrande, som han själv fann så roligt, att han föll i ett så våldsamt skratt (risus immoderatus: *förmykkit löye*), att han dog. *Anacreon* satt en dag på sin höga ålderdom och läskade sig med vindruvor, då en vindruvskärna (*Wijnbärs koorn*) fastnade i halsen och han kvävdes (*stryps*). *Fabius* Senator prætor in lactis haustu uno pilo strangulatus est, enl. Plinius cit. st., med pred. *stryps* 'kväves' underförstått. Tullus *Hostilius*, Roms konung, hade försummat de religiösa angelägenheterna, dödades av Jupiters blixt och brann upp med hela sitt hus. *sen han* sc. blivit. Quintus Lutatius *Catulus*, romersk konsul, förklarades av Marius i akt men tog själv sitt liv genom att nykalka sitt sovrum och omedelbart därpå starkt upphetta det (*aff Ooß*). Om den sagoomhöljde *Homerus* berättas, att han en dag satt på stranden av ön Ios. Några unga fiskare vandra förbi, och han frågar dem, om de 'fått något'. De svara gåtfullt: 'Det vi ha fått, hava vi lämnat, det vi ej ha fått, hava vi med oss' och mena lössen, som de dels hava fångat, dräpt och lämnat

och dels ej lyckats få och därför bära på sig. Homerus dör av grämelse över att ej kunna lösa fiskarnas gåta (*Fiskiar-Spörsmåhl*). *Æschill* (Æschylus, Aiskylos), den store grekiske tragediförfattaren, satt på ett soligt ställe utanför en stad på Sicilien. Över honom svävade en örn, som fångat en sköldpadda (testudo). Troende, att Æschylus' *Flinte skalle* var en vit, blank sten, släppte örnen ned på densamma sitt rov, för att pansaret skulle spricka och han själv kunna komma åt köttet. *Ostra*, fem. genus även 457: 855 »Ostran»; ä. nsv. 'ostron' blott såsom plur. till 'ostra': Lind Ordb. 1749 'Ostra f. die Auster. Ostron plur. Austern'. C. Licinius *Macer*, anklagad av Cicero och dömd för utpressning, tog av blygsel och förargelse sitt liv genom att stoppa en näsduk, *ärmeklä* (sudarium; Spegel Gloss. 1712 'Näse-duk, ärmkläde'), i svalget och dymedelst kväva sig (*hiertekuaaff*: se anm. till 171: 2). *rund* 'rundt'; 38: 6 »rundom». *Dart* dolk. *Hedersdag*: Cæsar mördades på sin 'födelsedag', den 15 mars, idus Martiae.

61-68 Väntat punkt efter *from* r. 68. — *som fek knapt skåda stranden* som knappast en gång fick skåda havet (sjön). *på Landen* på land(-backen). *faller sigh ihiäl* 'faller och slår ihjäl sig', vanlig fras i ä. nsv. Drunkna *i ett stoop:* dräpas av *Kuinnekrop*, ypperliga, konkreta uttryck för 'dryckenskap' och 'liderlighet'. *förstå* d. v. s. *som* sc. är *from*.

74-84 *billigst* billigtvis, med största rätt. *lär* skall, kommer att. *grönska Ceder lijkt*: se utredningen i anm. till 161: 23 »Godt Rycktes Ceder»; även i bibelspråket är cedern en bild av oförgänglig kraft (Ps. 92: 13 'Then rättfärdighe skal wäxa såsom et cedreträ på Libanon'). *Afwunds-Tand*: personifikation av abstrakta begrepp, här genom att ge avunden en mänsklig kroppsdel, tanden, hör till renässanslitt:s karakteristiska stilmedel, för L. så kär, att han ej observerat dess omotsvarighet som subj. till pred. *kullrijfwa*, som däremot ansluter sig till *ähre-Minne* (r. 74), tänkt som en ärestod. (*hafwer*) *wänd* 'användt, lagt ner', med *-d* för väntat *-t*, varom anm. till 3: 6 »beröfwat». *rätt* rättrådig, rättskaffens.

85-92 *China* nämnes nog med rätta som boktryckarkonstens vagga. *Guttenberg*, Johan Gutenberg. *seen funnit* sedan i sin tur åter uppfunnit. *Artigheet* skicklighet. *hiertlig*, adv., utan *-t* eller *-en*, såsom ofta hos L. *mädan* så länge som. *Himmel brödh* 'himmelskt bröd, manna'; jfr anm. till 91: 121 »Engel-Brod», 95: 74 »Götter-Manna», 108: 191 »Engla bröd».

96-104 *Begynsel* 'begynnelse, början', även 34: 8 (se anm. dit); 260: 14 »Begynnelsen»; mlt. beginsel. *otwijkligt* otvivelbart. *fritt* (adv.) 'fritt, gärna'. *i hand ok himmel leta* 'spå i händerna och forska i stjärnorna', anlita kiromantiens och astrologiens konstgrepp, båda 'vetenskaperna' ännu under 1600-talet ivrigt odlade, ofta sammankopplade med varandra och i stora arbeten behandlade. *lysta til* 'lyssna, hör på'; även 442: 432 »Lystn» (imper.); sv. dial. lysta 'lyssna'. *förwaktar* 'avvaktar, förväntar'; mlt. vorwachten 'erwarten'. *Fullwiß* med *full-* såsom förstärkande sammansättningsled.

105-113 Se ovan textanm. — *wett* kunskap, insikt. *Sann-rätt* i sanning

riktigt, verkligt. *Effterdömme* (nu, ur en annan synpunkt, hellre) 'föredöme'. *Åhr-* med ändelsen *-an* supplerad ur följ. best. form. *Åhren. blåtta* 'idel', såsom adj.-attribut; se anm. till 152: 114 »een blotter gäst». *tidsens meen* tidens åverkan.

191-197. XXV. *Den Rätta Adels Dygde Wääg.* (Gravskrift över *Lorentz von der Linde.*)

Efter originaltrycket, Link. B., 4:o. Där står r. 36 *stdar*, r. 168 *langan.* — Hel. Bl. genomför konsekvent stor begynnelsebokstav för subst. Dessutom kan antecknas: rubr. etc. *Hwilken* r. 14 *Gull / Sölff /* r. 24 *Adligföddan* r. 61 *lell* r. 69 *Liung-Eld* r. 73 etc. *Hwar hwar* r. 74 *Kwar* r. 105 *Källådrar* r. 107 *Landskaps* r. 114 *fanns /* r. 120 *förbij /* r. 135 *Spör hos Polakken tyll /* r. 136 *tit* r. 138 *sin'* r. 143 *skiäl* r. 146 *wann* r. 148 *Holsteen* r. 155 *såf* r. 156 *Wijßhets-metan* r. 158 *toklig tattrand* r. 161 *Flykt:* r. 174 *Törst /* r. 175 *Blodh.* r. 177 *siit* r. 178 *fullt* r. 179 *oskad't:*

Dikten är skriven »efter begäran». Det gällde för L. att motsvara förtroendet som den höge herrens lovsångare. Fältmarskalken von der Lindes begravning firades med stå't 'in Begleitung beider Königl. Majestäten und vieler Herren Reichs-Räthe' ('Leben und Thaten Ihro Königl. Maj:t in Schweden Caroli XI', Leipz. 1697, s. 35). L. vände sig till sin samtida, den tyska marinismens yppigaste skald, Daniel Casper von Lohenstein (f. 1635, d. 1683) och fann sitt mönster i dennes gravskrift 'Wahrer Adel' (jfr L:s rubr.) vid Siegmund von Buchers begravning den 1 maj 1667 (Blumen-Hyacinthen, Bresslau 1680, s. 12 ff.; se ock Conrad Müller, 'Beiträge zum Leben und Dichten Daniel Caspers von Lohenstein', Bresslau 1882, s. 69). Lohensteins kväde börjar: 'Es ist nicht schlechter Ruhm viel edler Ahnen zehlen', alldeles som L:s dikt, som dock blott i sin första, mera allmänt hållna hälft (r. 1-109) ansluter sig till Lohensteins, än så, att L. rad för rad översätter sitt mönster, än så, att han griper idéer och uppslag, vilka han sedan på för honom betecknande sätt utförligare och djärvt realistiskt utvecklar. Det för båda dikterna gemensamma huvudämnet, nämligen att sann adel konstitueras av 'Ars' och 'Mars', 'Konst' och 'Krig', 'Pennan' och 'Svärdet', har L. förut flera gånger avhandlat, se anm. till XXII ovan s. 189 f. På grund av det tyska mönstret är L:s dikt mer än vanligt fylld av tyskfärgade ordbildningar. — Slutet bäres upp av en hos L. annars mera sällan förnimbar fläkt av stormaktstidens stolta patriotism.

Lorentz von der Linde, f. 1610, d. 1670; son av den från Holland inflyttade rike finansmannen Erik Larsson, adlad von der Linde; deltog i 30-åriga kriget; generalmajor och kommendant i Stade (Hannover) 1647; krigsråd; riksråd 1653; friherre s. å.; general 1655; fältmarskalk 1665; deltog i polska kriget ända till fredsslutet 1660; redan av Gustav Adolf sänd i åtskilliga uppdrag bl. a. till Frankrike; stod högt i gunst hos Kristina och hörde till Karl Gustavs närmaste förtrogna både före och efter

dennes tronbestigning; fick år 1654 i uppdrag att framföra dennes frieri hos hertig Fredrik av Holstein-Gottorp och lär ha haft konungens fullmakt att välja bland prinsessorna; han skildras i övrigt som en levnadsglad och vänsäll man.

Rubriken. *Den Rätta Adels Dygde Wääg* (jfr Lohensteins 'Wahrer Adel') heter »Konst ok Modh» (r. 55), »Konst ok Krijg» (r. 50), »Bookwett ok skarpa Swärde» (r. 62), »Phoebi Lagerkrans ok Martis (r. 64), antydt också av tillägget till poetens nu öppet utsatta namn, vilket tillägg utan tvivel bör utläsas *A*(rtis) *e*(t) *M*(artis) *A*(mator): jfr anm. till *Art. & Mart. Stud.* s. 178 rubr. *Lindeborg*, von der Lindes friherreskap i Medelpad. *Malmwijk*, säteri i Lovö socken, Stockholms län. *Nykloster*, väl Neukloster i stift Bremen. *Modligen* 'modigt'; även 210: 49 »stoltmodlig»; korresponderande med *Hieltligen* 'som en hjälte', jfr 332: 85 och 353: 104 »Hieltelijk» som adv. med samma bet. *öfwer nått* passerat. *wijster* framvisad, beskriven.

1-9 Visst är det en stor sak att vara av urgammal adlig ätt. — *slätt* ringa. *Fädgers* 'förfäders', se anm. till 150: 43 »Fädgars». *Hamn* (yttre) gestalt. *Affguten* gjuten. *halffbrutne Marmor Kroppar* bröstbilder, byster av marmor. *Ingräfwin* (till »theras Hamn») *vti Ståhl* avser väl minnesmedaljer (jfr Lohenstein 'in Alabaster gräbt') men kan ock avse 'stålstick', jfr samma rad om 'kopparstick': Lohensteins 'die man in Kupfer sticht'. *myntat* och *opstemplat* (med *-at* för väntat *-ad*, såsom ofta, se t. ex. anm. till 3: 6 »beröfwat») syfta på bruket att slå minnespenningar till någons ära. *billigst* rättvisligen.

10-20 Anorna ha dock betydelse blott som föredöme, 'nur ein Vorbild' (Lohenstein). — *Hwad geller* Vad har det för värde. *werke* (med vanlig uppsvensk apokopering av *-t*) 'handlingen, de egna gärningarna'. *slät* blott och bar; rätt och slätt. *ofgammal* 'mycket gammal, urgammal'; förstärkande partikeln *of-* rätt vanlig hos L., t. ex. 224: 14 »Of-skadlig», 294: 8 »of-gräßlig» och 296: 55 t. o. m. med superl. »Off-grymmeste», men kom ur bruk mot slutet av 1700-t.; fsv. ofgamal 'för gammal'. *barast* 'endast, allenast'; ej sällan i ä. nsv., även 245: 33, 397: 39, 456: 820, 226: 80 »barast'», 331: 46 »bareste»; sv. dial. baresta, bareste. *Junker* 'adelsman'; egentl. 'ung herre', särsk. adlig yngling. *Bond-* (med *-en* att supplera ur följ. »Bygden») *ok Bygden* d. v. s. underlydande bönder och gods; *Bygden* här i speciell betydelse av 'landsbygden', 'bondbyn'; jfr 234: 105 »Ädell aff Förtiänst / ok ey aff Bondens By», 270: 62 talas om »Adelsman» i motsats till »Bonden hans på Bygden». *Ett Nampn är blott et Ordh* etc., jfr alldeles samma tanke i anm. till 53: 21 »Hwad adlig Ätt? It Ord som glöms ok nämpnas». *mehr* sc. är, finnes *ther hoos* 'därjämte'. *Wind* väder.

21-32 *gijnar* 'gagnar'; ä. nsv. 'gina' eller 'gena', av adj. 'gin' eller 'gen'; Lind Ordb. 1749 'Hwad genar (gagnar) thet?' *Adels witne* vittnes-

börd om adelskap. *man* blott, bara. *en annars* 'en annans'; även III: 43; genet. av mask. nom. annar 'annan', enligt Sven Hof (1753) föråldrad form. *länte* 'lånade', hos L. ännu genomgående *-ä*-vokal, förhärskande även under 1700-t. *mäst* mestadels. *Lufft* 'lukt' (såsom ofta i ä. nsv. jämte 'luft') *aff Lijk:* ty det är de store döde i graven, som ge namnet dess värde: det luktar lik av namnet. *Amlerning* 'Emalj, Emaljering'; Sahlstedt Ordb. 1773 'amelering', som han återger med 'email'. (*Botten* sc. är) *gyllen* 'gyllene, förgylld'. *som syns* sc. vara (av) *Samt* 'sammet'; 76: 107 i tysk text »Samt»; 393: 69 'Sammetz Hyend'; ty. Sammet, Sammt, Samt. *neplig* 'näppeligen, knappast' (sc. är) *ylien*: jfr motsättningen mellan siden och sammet å ena sidan och vadmal å andra 76: 100 ff. *man* 'bara, blott' *blott,* pleonastiskt uttryckssätt, såsom någon gång i lösare skrift och tal 'bara blott'. *för mörka Sinnen* 'oupplysta själar', Lohensteins 'beym finstern Pöfel'. *lyß* 'lyser, strålar, glänser', antitetiskt till »mörka» (Sinnen). *Bonhunn* 'bondhund' i betydelsen '(bond)tölp'. — R. 25-29 och 31 motsvaras hos Lohenstein av:

Denn ohne Tugend ist der Adel fremde Haabe /
Verlohrnes Eigenthum / und nur entlehnte Pracht.
Ein Balsam / welcher reucht nach Leichen in dem Grabe /
Ein Firns / der was schon schön / nichts heßlichs schöner macht.
Ein Schmeltz / der nur bleibt Glaß / wenn nicht der Grund ist gülden /
Ein Feuerwurm / der nur beym finstern Pöfel gläntzt.

Det övriga är L:s vidare utveckling av tankegången.

33-48 I mera fri anslutning till Lohenstein utvecklas och exemplifieras satsen, att adelskap ger värde först när ättling går i förfädernas ärofulla spår. — *Pyrrhus*, även kallad Neoptolemus, erhöll sin stupade faders, Akilles' (Lohenstein har liksom L. genet. *Achillens*) vapen, däribland ock Akilles' mångbesjungna *Skiöld,* visar sig som en härlig hjälte och sin faders värdige son (Ovid. Metam. XIII 162 ff.). *Themistocles* brukade vandra sömnlös omkring på nätterna, och på förfrågan om orsaken svarade han: 'Militiades' segrar lämna mig ingen ro att sova' (hos Valerius Maximus VIII 14: 'Tropæa Militiadis me de somno excitant': jfr L:s »sömpn-wäkker», Lohenstein: 'nicht lassen schlafen ein'). *hädd* 'förhånad, till föremål för spott och spe'; den äldre böjningen efter III konjug. kvar i 'Som man är klädd, så blir man hädd'. *obeskämd* 'utan skam', 'med ära'; Lind Ordb. 1749 'unbeschämt, oblyg, osnubbad, outskjämd'; Lohensteins 'unbeschämt'. *i Fadrens Klädning klädd*, Lohensteins 'ins Vatern Ehren-Kleide'. *Då kan en Dwärg* etc. hos Lohenstein 'So geht ein Zwerg mit Fug den Riesen-Kindern nach', d. v. s. då kan *then* sc. som är *Ofrelse född* få höga, manande förebilder i den verkligt adliga adeln. *Gåhr Äre-banen vth* vandrar ärans ban(a) till slutet. *Lust* (här) 'lusta, sinnlig begärelse'. *sköter* bryr sig om. *mißwördar* föraktar. *rallas* pratas, pladdras. *sanskyld* sann(-skyldig), verklig.

49-56 *som* sc. är *adlig* 'av adel' *född. söker* 'strävar oavlåtligt' (på vetenskapens eller krigets fält). *Åran öker* ökar (ättens) ära. *Alexander* den store säges under sina gosseår hava sörjt över sin faders, konung *Philippus*, erövringar, emedan han befarade, att ingenting skulle bli övrigt för hans egen dådlust. *tee sigh fram* träda fram. *Manheet* 'mandom', ty. Mannheit. *rose*(t) berömmet. *Är dubbel Adlig född / aff Dygd / ok adlig Blodh* född adelsman i dubbel bemärkelse, nämligen dels med hänsyn till egen dygd (duglighet) och dels till den adliga härkomsten.

57-64 Åter nära anslutning till Lohenstein:

> Zu diesem Ansehn führt die Tugend auf zwey Wegen,
> Schwingt durch zwey Flügel sich zur grauen Ewigkeit.
> Der Adel gibt und hält die Feder und der Degen /
> Wenn hoher Witz das Haupt / der Muth das Hertz einweih't.

Stierne Thron bestiga såsom omskrivning för 'nå odödligheten', se anm. till 151: 82 f. (ovan s. 178). *mäd* också. *Bookwett* 'Kunskap', den 'dygdens' adelsväg, som i signaturen kallas 'Ars' (se ovan), r. 41 och 50 »Konst», r. 64 *Phoebi* (Apollons; konstens och vetenskapens) *Lagerkrans*, r. 70 »Sin-klook-skurin Fiäder», r. 85 »wett ok Konst», r. 109 »Förstånd ok Wetenskaper» etc., i motsats till *skarpa Swärde*(t), signaturens »Mars» (se ovan), r. 41 »modh», r. 50 »Krijg» etc. *Näfwen* 'handen', ordet då användt även i högre stil.

65-80 Översättning från Lohenstein. — De verkliga adelsmännen måste vara lika *Örnen*, redan i antiken kallad 'fåglarnas konung', som enligt Plinius (Nat. hist. X 3) har så skarpa ögon, att han utan att blinka kan se in i solen. Ännu innan ungarna fått fjädrar, tvingar han dem att blicka rakt mot solen, och bland sin avkomma låter han blott dem leva, som visa sig värdiga sin stolta släkt genom att därvid varken sluta ögonen, blunda (*vtan blund*), eller bli bländade (*oblindat:* jfr fsv. blinda 'blända, göra blind'): Lohenstein 'Muß Sonnen unverbländt ins Antlitz können sehn'. *Sin-klook-skurin* 'med förstånd och klokhet spetsad', typisk Lucidorssammansättning, utan motsvarighet hos Lohenstein. *Stodren* (best. form i plur.) 'stoderna, pelarna', mellan vilka landets välfärd *ståår* 'hänger': jfr Lohensteins 'Des Vaterlandes Heil hängt zwichen den zwey Seulen, näml. 'Feder' och 'Degen', 'Witz' och 'Muth'. Dessa 'stoder' äro jämväl den slutpunkt, *Gränß-Steen*, över vilken ingen kan gå till något än högre, ej ens den, som segerviss vill ila förbi *Alcidens sattę Måhl* 'den för (av) Alceusättlingen satta gränsen, metan', columnæ Herculis, Herkules' stoder, även kallade Herculeæ metæ 'Herkules' gränspelare (målpelare, mål)', 'gränsstenar' både för hans bragder och för världens krets, alltså ej ens den som söker nya världar för sin dådkraft; jfr anm. till 239: 115 »(non) plus ultra». *stadna* stanna. *The* (r. 75) d. v. s. »Konst» och »Krijg» äro ensamma mäktiga att skänka odödlighet, såsom 'Konsten' åt *Orpheus*, den trakiske sångaren, vars sång och spel kom skogarna att lyssna och stenarna att röras och vars *Speel* 'lyra' de över hans död sörjande museerna enligt myten satte på

himlen (stjärnbilden Lyran), eller såsom 'Kriget' åt *Hercules*, som efter sina storverk här på jorden upptogs i himlen och ännu strålar där i stjärnbilden av hans namn. *Himlisk* 'himmelsk, på himlen'; ty. himlisch. *tinter Eld* 'tindrande, gnistrande eld (ljus)'; 218: 18 (stjärnornas) »tinter lius»; 244: 7 kallas stjärnorna »Sylfwer-tinter Liuß. *huar som The* 'var och en liksom de', näml. Orpheus och Hercules. *planas vth* 'utplånas'. *ti* uti. *traaff*, då utan vardaglig stilprägel.

81-95 L. följer alltjämt Lohenstein, om än icke här rad för rad. — *Barendom* 'barndom', 323: 63 »Baren» (barn), 330: 21 »Barendomen» (dock 394: 120 »Barn», r. 169 här »Barne-Waggan» etc.); jfr 231: 43 »Ören» (Örn), 386: 38 »Biören» (björn), allt skrivningar motsvarande uppsvenskt uttal, framför allt i stockholmska språkkällor (se Hesselman, Språk och stil VII s. 234 f.). *Brast' vth* 'slog ut' (om växter). *wett* 'vetenskap' (egentl. 'vetande, kunskap') i samma bet. som r. 90 *Weetskap*, Lohensteins 'Wissenschafft'. *Alcides*, Alceusättlingen, Herkules, strypte, berättar myten, redan i vaggan två ormar, som Juno (Hera) sändt att fördärva honom. *Men* Medan... ännu. *dempa*(de) 'kuvade'. Om *Buxbom* och *Aloe* i jämförelse med *Cedern* Lohenstein: 'Denn eines Buchs-Baums Stamm wächst minder in viel Jahren/ Als Cedern eine Nacht/ an Aloe ein Blat.' Jämförd med *Ålderlijke* 'jämnåriga' var von der Linde (von Buchers) som Cedern till de andra svagare trädslagen.

95-109 Översättning från Lohenstein. — *ledamotrens* 'lemmarnas' (Lohenstein 'Glieder'), samma plur.-form även 307: 37. *Reeß* rese, jätte. *förvtan gissa* 'utan att (bara) gissa', säkerligen infin. 'gissa'; subst. heter i fsv. och ä. nsv. gissan f. 'gissning'. *trätt* (trä't) 'trädet'. *span långt* 'en spann långt'; 'spann', längdmått motsvarande avståndet mellan tummens och lillfingrets spets, då dessa utspännas; Lohenstein 'zwey Spannen'. *för rätt wissa* 'såsom något fullt säkert, med riktig (full) visshet'; jfr anm. till 164: 17. *Om thet* (trädet) *mädh Tidhen tiänligt wara kan til Hermes Belete* 'till Hermesbild' (material för en Hermesbild), Lohenstein 'Ob sie (die Pfropfer) zu Hermes Bild' ins künfftig taugen woll'n': här åsyftas de s. k. hermerna, lat. hermæ, hermes, nedåt avsmalnande, fyrkantiga, höga, upptill i ett huvud slutande (stenpelare eller) träpålar (jfr Juvenalis VIII 53 truncoque simillimus Hermæ), helgade åt Hermes (Mercurius), vägfarandenas gudomlige beskyddare, och uppresta överallt i det gamla Grekland på gator, vägar, framför husingångarna, på gravplatserna o. s. v.; det fordrades vackra och kraftiga trädstammar för hermerna: jfr Lohenstein i gravskrift över A. von Assig (cit. st. s. 20): 'Den ieder Zeug taug nicht zu Bildern des Mercur.' *gynt* 'begynte'; även 221: 117 »gynna», 282: 35 »gynte», 306: 10 »gynner»; även hos andra förf. någon gång i ä. nsv.; mlt. ginnen (jämte beginnen). *Ett* (betonat) *Himlens Huuß*, astrologisk term: astrologerna indelade himlasfären i tolv delar, s. k. hus, vilka var för sig behärskade en grupp av förhållanden, och horoskopets beskaffenhet berodde på planeternas ställning i husen i ett visst ögonblick.

Kälådrar 'Källådror, Vattenådror'; plur. på *-ar* den vanliga i ä. nsv.; fsv. adher, plur. adhrar. *såsom* (r. 105) 'emedan, eftersom'; dock har ordet kvar åtskilligt av sin jämförande betydelse såsom framgår av r. 107 *Så; såsom* kan också tänkas här, som ofta annars i ä. sv., fungera såsom rel. pron. 'vilka, som'. *Ländskaps* 'länders', med *-ä-* från plur. 'länder' eller tryckfel: Hel. Bl. 'Landskaps'. *blygd* skam. *Tookheet* oförstånd, galenskap. *Wetenskaper* kunskaper.

110-121 Härmed upphör i huvudsak L:s beroende av den tyska förebilden, då ju nu skildringen å båda sidor måste bliva individuell. — *rörder* driven. *Förlät* lämnade. *foort* vidare. *bemärkte* lade märke till, iakttog. *Inboonders* 'inbyggarnas'; jfr fsv. inboa 'innebo', inboande män 'inbyggare'. *Staat* Ställning, Tillstånd. *Handel* (väl i ä. vidare bet.) 'näringar'. *Regement* styrelse(sätt). *underlig* märkvärdigt. *Uthaff* med hänsyn till. *Konst* människoverk. *Wärdens lilla Wärld* 'en hel värld i smått', om Nederländerna, då ledande i vetenskap, konst, handel, sjöfart, industri. *Sequanen*, lat. Sequanus, floden Seine. *Rhodan,* lat. Rhodanus, Rhône. *mäd* också.

125-141 *lände* landade, steg i land. *under-Dygd* utomordentliga duglighet. *fritt* gärna. *dömma* yttra sig, fälla sina omdömen om. *vtan flärd* utan falskhet, uppriktigt. *fråge ... åth* tillfråge, spörje. *Spörr ... till* spörj efter. *lyst'* lyssna, hör efter. *En flyktig tartar* (formen 'tartar' genomgående hos L.): tatarerna bruka betecknas i den med L. samtida litt. såsom grymma (28: 1 »Grymme Tartar»), såsom utomordentliga pilskyttar (Solinus i Memorabilia mundi: 'sagittandi scientissimi', jfr ock visan XIV) och såsom 'leves et agiles' (Münster, Cosmographia universalis, t. ex. Basel 1550, s. 1059), vilket L. återger med »flyktig», d. v. s. rörlig, ostadig, åsyftande särskilt deras stridssätt, i det de angripa sin fiende i häftigt rytterianfall, kasta sig därefter oförmodat på flykten, skjuta dock under tiden på den förföljande fienden, vända så lika oförmodat om till anfall och bli segrare, då de synas som besegrade (Solinus cit. st.): jfr Stiernhielm i Herc. 337 'Fly / och fächt' icke minder å Rygg (som Tartarna sed är)'. *man* (vanligen 'blott, bara'), här som rent fyllnadsord ('då', 'gärna'). *nästa* närmaste. *Grannen*, kanske best. plur.-form 'grannarne', ty i samma rad följer »the»; 393: 70 »Arman» (armarna). *wäija* väja för, gå ur vägen för. *en Mars* 'en Mars i tapperhet', alltså stora hjältar, och detta har *ökt* 'kommit ... att växa' hans *Beröm* 'berömmelse' till en höjd, som övergår *Ajax'* (berömmelse för) *Mannheet* 'tapperhet, mandom'; *Ajax,* en av de homeriska hjältarna, den tappraste näst Akilles. *Frigga*, för Venus-Afrodite, efter Stiernhielm i Herc.

142-153 *Jemn-konstigt sammanfört* 'hos sig på ett fulländat sätt förenat', så att båda, konsten och kriget, fått sin behöriga del, varför han kunnat pryda sin hjälm med två fjäderbuskar: jfr r. 64 om de två lagerkransarna. *Romulus som möört* 'R., som mördat, dräpt', näml. brodern Remus, då de ej kunde komma överens om maktfördelningen i det nyanlagda Rom. Romulus bar *två Fiederbuskar,* en som segrare i många krig och en som

fredlig ordnare av det romerska samhället, för »Krijg» och »Konst». *had kunna* (d. v. s. 'kunnat', supin., med uppsv. apokopering av *-t*)*föört* 'hade kunnat föra', en ännu (i talspråket) mötande konstruktion. *wann* kunde övervinna. *witnar* 'intygar, bär vittnesbörd om (sanningen av)'; 340: 98 »wittna hwad iag sagt». Om von der Lindes beskickning till *Holsten,* Holstein-Gottorp, se ovan personanm. *Svada,* i antik mytologi vältalighetens, övertalningskonstens gudom. *wist* 'vetat', en i ä. nsv. ej alldeles ovanlig supinform. *effter börligheet* tillbörligt. *skrifwas* beskrivas.

154-161 Poeten är för svag att behandla ett så högt ämne. Han hör icke till Apollos och musernas utvalde: han har icke sovit på *Parnassi klint* 'Parnassi berg', icke tvått ens *Fingren* 'fingrarna' i *Hyppokrenen,* Hippokrene, 'hästkällan', i vars vatten man endast behövde fukta läpparna för att gripas av skaldeyran, hans penna har ej historiens musa *Clio skurit* 'spetsat', den har icke ryckts ur vingen på den flygande *Pegass* (Pegasus), inspirationens vingade häst, ej har han i livsloppet ännu nått *metan* 'målpelaren, målet, slutpunkten' av *wijßheet. man* blott. *toklig-tattrand,* karakteristisk sammansättning, *toklig-* (adv., som ofta, utan *-t* eller *-en*) 'tokigt, dåraktigt, innehållslöst' *tattrand* 'snattrande', jfr mlt. tateren 'unverständlich sprechen', om just gässens snatter. *konstig* konstfull. *Flijkt* vinge. — Raderna utgå från Persius' Prologus till hans satirer: 'Nec fonte labra prolui caballino, Nec in bicipiti somniasse Parnasso Memini, ut repente sic poëta prodirem.' I 'Deutscher Getichte Früling' (1642) efterbildar Andreas Tscherning samma Persius' ingress: 'Ich habe niemals recht deß Phebus Brunn berühret, Noch einen Traum dabey dem Wunsche nach gespüret' etc. samt Joachim Rachel i satiren 'Das Poetische Frauen-Zimmer' (1664, Sat. Gedichte, Neudruck Halle 1903, s. 13): 'Ich habe meinen Fuß auf Pindus nie gesetzet, Noch auf Parnaß getraumt, noch meinen Mund genetzet Auß Agenippen Strom.' L. har på för honom karakteristiskt sätt fritt och realistiskt vidare utvecklat uppslaget.

162-179 Poeten vill blott peka på hans förunderligt snabba gång till ärans höjder. — *undras* väcka förvåning. *hwad som* sc. är *föga smerre* 'mindre'. *skrålar* ligger och skriker. *i Ståhl* i full rustning. *fåne fåfengheet* dårars dårskap. *hwar om* 'varför', näml. varför han redan i vaggan blir så firad; ty. warum. *För thet* Jo, därför att han. *Seger-hufwan:* om fosterhinnorna vid födelsen åtfölja fostret svepta kring dess huvud, säges det vara 'född med segerhuva', vilket betyder framgång i livet. (*har...*) *måtte* (*strida*) 'måst': jfr supinformen *måtta*(t), till hjälpverbet 'måtte', anm. till 31: 63. *Slag* 'slask'; även 236: 34, 351: 62. *Honom alt oskatt* allt (dock) utan att skada honom.

185-196 (*Tåre*)*flodar,* i ä. nsv. en och annan gång, liksom följ. 'stodar', med plur.-änd. *-ar. Hufwud Stodar* 'huvudstöd, grundpelare', jfr 139: 5, 361: 1 och följ. rad: »Gudh stöde Tigh från fall», Gud, *Som* sc. är *Wärdens Hufwud Stodh. Grundewall* 'grundval, grundmur'. *gräfwas vth ok stikkas i Ceder, Ståhl ok Gull,* se ovan till r. 6 ff. och anm. till 161: 23

om *cederns* varaktighet, allt poetiska uttryck för odödlig ära. Jfr Rudeen i en gravskrift över Brita Lillienstedt: 'Nu mehr anständigt vara skall, Att man i ceder och metall Vår dödas minne grafver' (1697; Hanselli VIII s. 308). Sahlstedt finner det 'läckert och naturligt' att säga om en död, som väl levat: 'Dess namn skall skäras i Ceder', då ju 'Cedren är et fast och hårdt ämne, och har länge bestånd' (Tank. i witt.-arb. III, 1758, s. 338). (*Dygd genom*) *falle*(t): *ståår*, en ständigt återkommande antitetisk sammanställning, vars innebörd i liknande gestaltning återfinnes 99: 61, 153: 133 f., 153: 144 etc. *Huar som* sc. är *aff Hielte kynne* 'av en hjältes sinnelag', 'har mod i bröstet' eller snarare 'av hjältesläkt', jfr anm. till 172: 15 »utaf Lycaons Kynne», 234: 116 »aff Adams kynne» (jfr 'Adams barn', 'Adams ätt'), 276: 1 »Menske Kynne», 278: 65. *här* (på jorden) *ok Ther* (i himlen).

198-204. XXVI. *Ofalskade Sorge-Tårar.* (Gravskrift över *Anna Margareta Oxenstierna.*)

Efter originaltrycket, U. B. (*Personalskrifter 1670-79, Palmsk. 390*), 4:o, titelsida + 1 vit sida + 6 sidors tryck. På exemplaret i Pers.-skr. har en gammal hand, troligen Palmskiöld, å rubr. med bläck rättat *Frijherre* (*Dotters*) till *Grefwe* (*Dotters*). På sista sidan av samma tryck har samma hand antecknat: 'Lasse Iohanssons Graf-Skrifft af Samuele Columbo skrifwen:

Han sig i all sin tid *Olycklig*[a] sielfwer spådde,
Han ock uppå sin tid *olycklig ände*[b] nådde.
Så såg han werlden sin. Gack nu ehur' tu heter,
Och säg att eij är sant, Poëter ä Propheter.

a. Ty han kallade sig alltid i sine Skriffter Lucidor then olyckelige. b. Ty han blef af en... igenomränd.' — Enligt Hel. Bl. har här ändrats: r. 7 *liufligit* (för meterns skull) till *liufligt,* i radsluten 39 punkt strukits, r. 40 punkt utsatts, r. 64 punkt strukits, r. 104 semikolon och r. 108 komma utsatts. — I Hel. Bl. har genomförts stor begynnelsebokstav för subst., *w* för *u* i sådana ord som *huad, öfuer* (dock utan full konsekvens), varförutom kan antecknas: rubr. *Grefwe Dotters Södramöre / Vthgutne af* r. 9 *af-Föde /* r. 34 *Stöd* r. 37 *Ophoofs-Root* r. 52 *fromheets-lysand* r. 77 *friit Orme-Tung* r. 83 *Wijß /* r. 116 *billigt* r. 117-118 *Högden / Frögden.*

Anna Margareta Oxenstierna, f. 8/8 1650, d. 6/8 1672; dotter av riksrådet, rikskansleren m. m. Erik Axelsson Oxenstierna och Elsa Elisabeth Brahe; gift 6/7 1665 med riksrådet, fältmarskalken och generalguvernören över Livland Claes Tott. Hon var således vid sitt giftermål något över 15 år gammal och vid sin död '21 åhr och / widh paß / 11 månader'. Begravningen ägde rum den 19/6 1672 i 'Theras Konglige Majesteters Konungens/ Drotningens och Rijksänkiedrotningens närwaro' (Likpredikan av kyrkoherden i St. Iakob Magnus Pontinus, U. B., *Cronst. 76*, 4:o).

Rubriken. *Ofalskade* 'Oförfalskade, Innerliga', fsv. ofalskadher 'oförfalskad', till fsv. och ä. nsv. falska 'förfalska'. *Södermöra,* Södra Möre, Kalmar län, år 1645 förlänat som grevskap åt Axel Oxenstierna, omfattande 11 socknar. *Carlborg* (Carleborg), grevskap i Ny-Karleby, Finland. *Siundby,* Sjundby, Sjundeå socken, Finland. *Ekholms-Siund,* väl Ekolsund, Husby-Sjutolvta socken, Stockholms län. *Fordom* f. d.

1-10 *under-makt* märklig makt. *ett under-Lagh* 'en märkelig bestämmelse, ordning', med i sådan användning (lag 'lex'?) knappast väntat neutr. genus: jfr 227: 123 »thet (näml. att dö) är en oundwikligh Lagh». *odugse* 'som till intet duga', 451: 688 »oduglig». *Warg-* med änd. *-en* ur följ. »Biörnen». *Nattegala* 'näktergal' (d. v. s. han som gal 'sjunger' om nätterna), ä. nsv. även t. ex. nättergalen. *Olyks Kråkan:* om kråkans långa liv och ominösa betydelse se anm. till 149: 38 f. *ond* 'on(d)t': r. 20 »ondt». *Thet trifwes og skiötslööst bäst* 'Det trives, även i full sorglöshet (även då det ej bekymrar sig om någonting) bäst': *og* också, om också. *skiötslööst,* ä. nsv. skiötslös 'sorglös, bekymmerslös' (Dahlgrens Gloss.), sv. dial. skötlös, sköddeslös 'vårdslös, oordentlig', ä. da. sköde(s)lös 'ligegyldig, sløv'.

14-24 *Odygd* i bet. 'last, synd, brott', såsom motsats till *Dygd. grönskar Lager-lijkt:* liksom cedern är den evigt gröna lagern en symbol för hälsa och kraft. *aff* (*ähran arm*) 'med hänsyn till', en nu föråldrad konstruktion. *Polyxena,* dotter av kung Priamos i Troja, älskad av Akilles och den oskyldiga orsaken till hans död för Paris' pil, på hemresan från Troja av grekerna offrad på Trakiens kust som ett försoningsoffer åt Akilles' skugga, av Ovidius (Metam. XIII 443 ff.) framställd som en urbild av renhet och dygd. *Creusa,* Priami dotter, maka till Æneas och mor till Ascanius, under flykten ur det brinnande Troja av 'gudarnas moder' hämtad från jordens sorger (Verg. Æn. II 738 ff.). *Medea,* Jasons gemål, som i vild kärlek och vildt hat dödade sina två barn med Jason, sedan denne förälskat sig i en annan kvinna, sedan forngrekisk tid ett älskat ämne för tragisk diktning. *Medusas* skräckinjagande blick förvandlade enligt myten allt, som den mötte, till sten; även sedan Perseus lyckats döda Medusa genom att avhugga hennes huvud, behöll detta sin förstenande kraft. *som* sc. är *ondt. sannar mäd* bejakar, instämmer. *få miβtroo* 'misstänka, sätta i fråga', näml. att det icke är sant. *hueka* 'vackla, vara i ovisshet', jfr (Bib. 1541) Jer. 2: 36 'Hwi hwekar tu tå så mykit, och faller nu hijt och nu tijt', sv. dial. hveka 'vackla, svikta av och an'. *Hufwud-Lagh* 'grundlag', jfr r. 2 f. samt 84: 49 »... es ist ein alt Geboth Von Gott und der Natur: dem Leben folgt der Todt», 187: 21 (mänskan) »weet thet gamble Bund / at hoon måst' hädan fara».

27-36 *mäd flijt* ivrigt. *ti* uti. *Hiob,* Job, förbannar, i kap. 3 av Jobs bok, sin födelsedag och önskar sig döden. Om judakonungen *Hiskia* se 2 Kon.-b. kap. 20. *din timma är reda* 'redan' *runnin uth,* med bilden hämtad från timglaset med rinnande sand. *Stödd* (Hel. Bl. 'Stöd') *ok Stytta* stöd och stötta. *käk* duktig, kaxig. *ijβgrå* 'vitgrå (som isen)', 252: 90

»En Ijsgrå Gubbe», 467: 1122 »Ijsgrått Skägg». *man* bara, blott. *Jordens tyngd ok Last:* jfr 64: 73 f. »Jorden wil mig ej meer bära Som en neslig Tyngd och Last».

37-40 Allt som har sin *Stemma* (Stämma) 'ätt(-ledning), härkomst' från *Himlen,* Gud, går tillbaka *til sin medel prik* 'till sitt centrum, utgångspunkt (ursprung, hem)' d. v. s. till Gud, liksom allt här på jorden graviterar mot jordens centrum såsom sin 'medelprick': jfr t. ex. 366: 17: kroppen måste dö och »mäd sinn Jordisk tyngd til medel pricken ijla»; för den gudfruktige blir alltså livet här på jorden endast ett *kring-lop* 'kretslopp', från ursprunget, Gud, och tillbaka dit igen, och för honom mestadels ett kort sådant, *then minste rings.* L. kommer här i tankar och uttryck så nära de la Serre's 'Söte Döds Tankar' (se ovan s. 63 ff.) s. 31 f. och i nästan samma ord s. 53 f., att man knappast kan undgå att mellan dem se ett närmare samband: 'Alle ting syfta til sin Medelprikk. En Steen / som kastas i högden tager Wingar af sin tunga Natur / att koma så mykket fortare dijt / där han altijd tilförende warit hafwer... Efter nu Himmelen är wår Medelprikk / hwad kunna wij då heller åstunda / än att wistas utom oß sielfwe / på det wij såsom Stoft med wåre Kroppar / og såsom stråhlar med wårt Liuus måtte föreente blifwa', och s. 54: 'Himmelen är mitt Ursprung... ach skulle iag då ikke där emot draga en hiärtelig åstundan / att blifwa med dig (Gud) uti Himmelen förenad.' *skemma* 'bringa på skam', genom att till synes låta det förgås, men i själva verket påskyndande dess förening med sitt ursprung, Gud. *Odygdens kloot* 'syndens klot', jorden.

42-48 *Himmelswåren:* jfr 107: 176 »wåhr Ewigwarlig wåhr» i himmelen. *Olusts-Lust* d. v. s. världslig glädje, som till slut alltid för med sig sorg och lidande, i motsats till himmelens oförgängliga salighet, se anm. till 148: 10 »olustig Lust». *og* därtill. *huar ingen* sc. Gudhfruktigheet *finnes. som ey wil* att han ej vill.

50-60 *rätt* riktigt, verkligen. *Jord Gudinna:* se anm. till samma ord 80: 26. *alla Dygders Huus* boning för alla dygder. *Gudlig* gudfruktig. *allestädz* alltid, städse. *Nåde-syn* 'milda, förbarmande ögon', jfr 50: 43 »Nådes-Öron» om Gud vid bönen. *Then som* Hon som. *Usle* olycklige. *sist* nyligen. *Og gråter sig siälff ann / Trij / för han hielpen mist* (svåröversättligt) 'Och gråter över sig själv för det andra, för det tredje, därför att han mistat sitt stöd': jfr föreg. r., där den av henne hulpne för det första begråter henne.

61-72 *dömma* yttra sig. *Mit weet* (r. 63 *wett*) Mitt förstånd och min konst. En jämförelse mellan henne och *Frigga,* den nordiska skönhetsgudinnan (i st. f. Venus), och *Helena,* den sköna Helena, kung Menelaus' drottning i Sparta, jordens skönaste kvinna, kan varken öka eller minska hennes *rooß* 'pris'. *somt* somligt, ett och annat. *förutan* förutom. *Blygd* blygsamhet, ärbarhet.

73-80 *fulkommen* (adv.) 'fullkomligt'; som adj. 165: 56 »Dygd-fulkomne»,

257: 87 »fullkommen Man»; ty. vollkommen. *Momus,* tadelsjukans personifikation bland gudarna, drivande spott och spe med gudar och människor, redan i antiken och ofta ännu under 1700-talet i bildl. bet. om varje häcklare och belackare, ej sällan, som här, i sällskap med *Zoil,* Zoilus från Amfipolis, rhetor och sofist, som på 300-talet f. Kr. utgav nio böcker om Homeros, vilka en senare tid uppfattade som en smädeskrift, varför han fick namnet Homeromastix, Homeroshäcklaren, och blev en urtyp för en småaktig, skadeglad tadlare. *säya* opponera. *Then* Han som. *huad som* sc. är *utan last* 'tadelfritt'. *meste deles* förnämligast. *sputa uth* 'spruta ut' ('spotta ut'), se anm. till 127: 187 »sputa bort». *torß* törs, vågar.

81-92 Väntats punkt i radslutet 92. — Livets goda makter personifieras och tänkas stå sörjande vid graven. *Rättwißheet* 'Rättvisan(s gudinna)' väter (med tårar) sin *Blind-duk* (jfr ä. holl. blinddoek) 'ögonbindel': Rättvisan, Justitia, framställes ju ofta allegoriskt som en kvinna med våg i vänstra och svärd i högra handen samt ej sällan också med förbundna ögon, naturligtvis för att därmed beteckna hennes blindhet för yttre tillfälligheter och personliga hänsyn. *stadig* beständig, ståndaktig. I r. 83 synes det nödvändigt att ändra *wrångwijst* (även i Hel. Bl.) till *wrångwijs* el. *wrångwijs'* och *wijß* / (Hel. Bl. »Wijß /») till *wijß-* (med *-heet* från följ. »orättfärdigheet»): 'åt mångens vrångvisa vishet och orättfärdighet', d. v. s. åt falska domare och lagvrängare. *Synde slam* 'syndasmuts', jfr 44: 8 »Sünden-Wust Der unsre Seel beflecket». *twikacktigt* 'som i förtvivlan', till twijk 'tvivel' (tvekan) och twijka 'tvivla' (tveka), se anm. till 128: 215. *Reenligheet* Renhet, Oskuld. (*frågar migh*) *hwar om* 'varför', ty. warum. *them* (r. 91), näml. Rättvisan och de övriga sedliga makterna vid graven.

93-96 *huar* 'huru', i sådan bet. ännu på 1700-t. *Konst-Systrans* 'konstsystrarnas, sånggudinnornas', en annars ej av mig påträffad benämning, jfr 224: 33 f. och 244: 9 f., där alla »Konst-Gudinner», ty. Kunst Göttinnen, liksom här stå sörjande vid en grav jämte sin ledare *Apollo,* som nu i sin sorg glömmer sin älskade, till ett lagerträd förvandlade *Daphne* och i stället gömmer den dödas namn *i äwig Lager,* d. v. s. skänker henne odödlig berömmelse: jfr anm. till 197: 189 f. »gräfwas vth ok stikkas i Ceder», 285: 98 »Hoon (krigsgudinnan Bellona) Hans Nampn ... i Palm ok Lager skiär», cederns likar i kraft och oförgänglighet. *Nådgudinren* 'chariterna, gratierna (gracerna)', tydligen lånat från Stiernhielms Herc. 97 'Jämte the tree (sijne täcklige Tärnor) Nåde-Gudinnor' (i hans ordl. till Herc. 'Nåde-gudinnor. Charites, Gratiæ, Täcklighetz gifwande Gudinnor'); hos L. vanligare är »Huld-Gudinnor»: 303: 9 »Frigga ... fölgd aff tree Huld-Gudinnor», ty. 'Huld-Göttinnen', da. (Bording) 'Held-Gudinder'.

98-104 *huxar om* tänker efter, erinrar mig. *som* sc. är *utan maka. then* (d. v. s. hennes »Dygd» r. 101) *Frägden* 'Eftermälet, Ryktet' *skrifua lär* 'skall rista' *i äwigheetens blåd:* jfr anm. till 151: 82 f. (hennes begåvning) »lär igenom Frägden ... teknas i thet blå-bestiernte Himmel taak», d. v. s. i »Äwigheetens Book», hyperboler för den ära, som överlever en.

105-112 Här möta typiska omskrivningar för hårda och okänsliga människor, jfr 81:52, 155: 13 ff., 172: 13-24, 325: 17 ff. Den som ej nu gråter, han är *Then* 'En sådan som' *Perseus utan twik* 'tvivelsutan' genom Medusahuvudet förvandlat till sten (jfr ovan till r. 18); säkerligen tänker L. här på Ovidius' skildring (Metam. V), hur Perseus på sitt bröllop med den etiopiska kungadottern Andromeda blir anfallen av den försmådde Phineus och hans övermäktiga skara men finner räddningen i Medusahuvudet, vars åsyn förvandlar fienderna till stenstatyer men med fullt mänskligt utseende: alltså *en Menniskia til Kropp ok utaff bara skeen. på Caucass* 'Kaukasus' *wara födder,* berget redan i antiken ofta framfört såsom något särskilt vildt och ödsligt: jfr 155: 15 och 325: 18 »wara födder på Caucas' öda Berg». *med Tiger Blodh gödder,* se anm. till 81: 52, 172: 13 f. och Ovidius' Metam. VII 32 'Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam, Tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor'. *Lybien* i klassisk litt. ett hemvist för allehanda vilda odjur. *Vtaff Typhaei Släckt* (jfr i samma användning såsom omskrivning för otrolig hårdhet och liksom här sammanfört med »Tiger sinne» 172: 15 »Född utaf Lycaons Kynne»), efter lat. Typhoeus, giganten med de många drakhuvudena och de eldsprutande ögonen, vilken reste sig mot Zeus och Olympens gudar i trotsigt uppror (Ovid. Metam. V 346 ff.). *en Doloper ell' mehr* 'en doloper eller något än värre': doloperna, lat. Dolopes, en folkstam i Thessalien, i lat. litt. skildrad som 'gens aspera et ferox'; här tydl. från Vergilius, Æn. II 6 ff., där Æneas för Dido skildrar Trojas sorgliga öde och vill framhålla, att ingen, ej ens en doloper, kan vara så hård, att han därvid *ey Tårar teer:* — — — Quis talia fando Myrmidonum Dolopumque aut duri miles Ulixi Temperet a lacrimis? 113-120 Den kristne har ingen vare sig anledning eller rätt att sörja, då en älskad går in i den eviga glädjen. — *hwad* varför. *fins* befinnes (vara), är. *lykta* liksom *laga* (r. 120) är konjunktiv, som på 1600-talet ej sällan visar *-a* för vanligt *-e*. *billig* (troligen adv.: jfr Hel. Bl. »billigt») 'billigtvis, med (allt) skäl'. *hwar* då. Man bör i r. 116-118 observera de konstfullt ordnade antiteserna *lykta: begyns, gråått: frögd, Himmels: wärdens, Högd: diupa* och *klara: slim* etc. *wäxlat ... för* utbytt ... mot. *wäl* lyckligen. *slim* 'slem, orenlighet, smuts', med primär bet. 449: 645 »Slimmen» på snigeln.

123-132 *Allas Ödelagh:* jfr ovan anm. till r. 2 . och till 80: 16 världens »bå' nöd ok öde Lagh», 309: 104 allt som födes »haer mäd sigh Ödes-Lagh / at thet en gång måst Ödes», 365: 10 om döden såsom allas »Ödemåhl» i livsloppet. *ens halfwa Hierta,* vanligt uttryck om den älskade. Att tillönska någon *Nestors åhr* — Nestor levde enligt Homeros i tre människoåldrar (Horatius' Od. II 9 'ter ævo functus') — har varit övligt hos alla gratulationspoeter i alla tider, och redan Juvenalis skämtar med seden (Sat. X 246 f.). *trygglit* tryggt, lugnt. *hitta* uppsöka, gå att råka. *At fägna* För att välkomna.

137-147 *lemnad: ämnad* med *-ad* för väntat *-at* se anm. till 3: 6 »beröf-

wat». *Beläte* kroppsliga gestalt, kropp. *kuart,* således ännu böjligt, även 389: 126; neutr. till adj. 'kvar'. *han et* han det. *försett* bestämt, ordnat. *minste* obetydligaste. *Vtom Persons försyyn* Utan anseende till person.
150-156 Samma grundtanke i epitafierna: hennes *Tugend Ruhm, Splendida Fama* förbliver, jfr r. 103 f. om »Frägden», som skall föreviga hennes namn.

205-207. XXVII. *Astrilds Grufwe-Gång.* (Bröllopsdikt till *Johan Trotzig* och *Margareta Funck.*)

Efter Hel. Bl.

Liksom i n:r XXIII blir Astrild här huvudperson i en liten mytologisk novell. Uppränningen får poeten i brudgummens yrke: kronans gruvinspektor vid Falu koppargruva, där ju därtill »then Swenske *Venus* födes» (r. 9).

Johan Trotzig, d. 1692; kronoinspektor i Falun; son av Johan Trotzig, 'den rike' kallad, 'arrendator öfwer Österdalarna och Director öfwer Styckgiutningen wid Stora Kopparberget', f. 1597, d. 1647, i dennes första gifte (1620) med Kirstin Grooth, Karl IX:s guddotter och dotter till kungl. myntmästaren i Stockholm Antonius Grooth och Anna Giliusdotter Coyet. Brudgummen hade förut varit gift med Brita Bergengren. *Margareta Funck,* f. 1653, d. 1681; dotter av rådmannen i Stockholm Albrecht Funck, f. 1623, d. 1670, och Ingrid Hansdotter, dotter av borgmästaren i Stockholm Hans Hansson och örebroborgmästaren Lars Olofsson Bohms dotter Brita. (Likpredikan av kyrkoh. i Tuna Simon Benedicti den 18 juli 1647 över brudgummens fader, U. B.; Gravskr. över Albrecht Funck av Samuel Columbus, Hanselli II s. 150; Svenska ättartal VII s. 437, XII s. 515. Stockh:s rådhus och råd, 1915, II s. 39, 278 etc.)

Dikten undertecknas med »Wäll önskand Wän». Oavsett L:s sedan gammalt observerade förbindelser med bergslagsfolk (se t. ex. personanm. till n:r XVIII), tyder åtskilligt i brudparets släktförhållanden på att L. var närmare bekant med familjerna. Sålunda var en kapten Bengt Bohm av ovan nämnda örebrosläkt en stund med i L:s sällskap på källaren Fimmelstången den natt, som blev L:s sista (B. Schöldström, Lars Johanson Lucidor, 1872, s. 11; Elgenstierna, Sv. adelns ättartavlor I s. 471).

Rubriken. *Högbetrodde* 'högtbetrodde'; ty. hochbetraut. *Koppar-Räntan,* en statlig produktionsskatt på koppar, ofta uppgående ända till 1/4 av tillverkningen. *efterlefwade* 'efterlämnade': jfr 97 rubr. »Effterlemnade (Frues)», 299 rubr. »Effterlåtne (Änckia)», 263: 1 »Kuarlefwde (Barnens)»; fsv. äptirleva 'efterlämna'; jfr ännu subst. kvarleva.
1-12 *nytt* för nyheter. *nya* nyss företagna. *snart* så när. *fått bå näs'- ok neesa* (för 'näsa ok neesa') 'fått både (lång) näsa och nesa', ordlek, jfr ty. eine Nase bekommen 'få lång näsa' och 'få stå där med (skammen,) nesan'. *som snarest* genast, med detsamma. *weten* kännen till. *höfs* behövs. *throm*

(sammandragning av 'ther om') 'därom'; jfr anm. till 127: 195 »throm». *tiänte* passade. *then Swenske Venus* (*födes*) 'den svenska kopparen' (frambringas) (ur Falu koppargruva) med dubbelmeningen 'den svenska Venus', kärleksgudinnan Fröja, Frigga: *Chymistren* (se L:s not), alkemisterna, gåvo kopparn tecknet ♀ och namnet *Venus,* emedan i antiken malmen huvudsakligen hämtades från Venus-Afrodites förnämsta kultort, ön Cypern, varav kommer ordet 'koppar', senlat. cuprum, till grek. **κύπρος**. På liknande sätt fingo alla de då kända sju metallerna namn och tecken efter de sju himlakropparna, till vilka de ställdes i mystisk relation, solen-guldet, månen-silvret, Mars-järnet, Saturnus-blyet, Jupiter-tennet, Mercurius-kvicksilvret, Venus-kopparn. Astrologien och alkemien voro integrerande delar i samma hermetiska visdom. *Modren aldrig ödes* 'Modern (d. v. s. Astrilds mor, Venus, kopparen i Falu gruva) aldrig tillintetgöres, förödes (tager slut)', en förhoppning, som ej gått i uppfyllelse. *hawand-tiok* i havandeskap. *allesteds* alltid.

14-18 *endlig* (adv.) 'till sist, slutligen'. *Luwan* 'luven, (de rika) lockarna' (jfr 126: 146 »Hår-luwa» om den yviga och lockade allongeperuken) eller snarast, med lätt, skämtsam betydelseförändring, '(den lilla lockiga) skallen, lockhuvudet', som lätt kunde få en smäll i den låga gruvgångens tak: jfr r. 17 »hans lilla Skalle» och nutida 'taga någon, fara någon i luven'; ä. nsv. lufwa 'lugg, luv, tjockt hår', identiskt med luva '(luden) mössa', fsv. luva, isl. lúfa. *foort* vidare. *hög fahrlig* 'synnerligen farlig', jfr ty. hochgefährlich. *Oort* väl här i bet. 'ända på en gruvgång'. *Falle*(t) 'fallet, omständigheterna'.

21-28 *Alt op i Bredd* 'Allt upp i brädden, randen, kanten', r. 24 »Bredden», 297: 93 »Grafwens bredd». *At* Så att. *skrapa't af* tvivelsutan tryckfel för 'skrapa t'af', d. v. s. apokoperad impf.-form *skrapa*(de) och *t'af* < 'utaf' liksom ofta 'ti' < 'uti'. *kåsta* kostade. *innan kort* etc. såsom Astrilds monolog.

29-36 *dij* (dy) ty. *kom ey på Grunde*(t) 'nådde ej botten'. *ställt* ställd. *som snarast* med detsamma. *åtte* 'ägde'; även 399: 99 »åga» (äga), enligt Sven Hof (1765) 'efter den Upländska talarten'. *i hwad måtte* 'på vad sätt'; mlt. māte 'Art und Weise'. *skall I't förstå* skall Ni få veta det.

40-46 (*som*) *Funka* '(som) Funkade' ('lyste, sprakade'), med stort *F-* för att riktigt få fram vitsen på (Margareta) Funck; även r. 53 i bet. 'gnistrade'; r. 69 i bet. 'prunka'; sv. dial. funka 'pråla, prunka'. *Skäkta* pil. *bemäkta* övervinna. *löpp* 'lopp, sprang', med *-ö-* från löpa; 149: 35 »vndlopp». *Rosten* 'rosten, smältugnen', vari malm rostas. *såg åt* såg på. *Gåårkoppar* 'garkoppar, garad koppar' ('gara' kopparn, 'rengöra' den genom vissa processer); från ty. gar 'beredd'; jfr anm. till 80: 42 »Gårkök».

50-54 *full giärna* mycket gärna. *spent* (spente, med den gamla böjningen) 'spände'. *drabba wist* träffade säkert.

57-68 *sälle: Träldoms Ook;* en för L. betecknande sammanställning av motsatta begrepp, jfr r. 63 *frija: Fängselband* och *liuwe: Träldoms Last*

samt anm. till 148: 10 »olustig Lust», 128: 207 »fria Hymens band». *Kiea* ked(jor). *Signelse* 'välsignelse', fsv. sighnelse. *tin Hegn* 'ditt hägn', fsv. häghn fem., Lind Ordb. 1749 fem. och neutr. med frasen 'Taga en i sin hägn'.

208-211. XXVIII. *Lilla Astrilds Stora Makt.* (Bröllopsskrift till *Jacob Brandberg* och *Sara Kinmund.*)

Efter Hel. Bl.

Jacob Brandberg, f. 164.., d. 1674; handl. i Stockholm; son till 'Eric Pehrsson (Pedersson) på Åsen', f. 1606 i Hudiksvall, d. i Falun 1675, samt Magdalena (Malin) Olofsdotter, f. 1618, d. 1704, dotter av kyrkoherden i Bollnäs magister Olaus Andreæ. Fadern utbildade sig i handelsyrket hos Olof Gammal i Gävle, borgare och handl. i Hudiksvall 1634, handl. i Falun 1641, rådman där 1645, 'directeur wid Wedehandelen i Compagniets tid' 1664, senior i gruvrätten. *Sara Kinmund* (Kindmund, Kinmundt, Kinninmond(t), Kinninmundt; gammal skotsk ätt; brodern Robert 1680 naturaliserad svensk adelsman med namnet Kinninmundt; Anrep), dotter av den från Skottland 1629 inflyttade handl. i Stockh. Hans Kinninmundt, f. 1608, d. 1658, och Barbro Nyman, f. 1621 i Falun, d. 1656.

Signaturen »Wälwillig Wän» anger nära bekantskap med brudparet eller dess familjer. Jfr personnanm. till föreg. dikt, också riktad till bergslagsfolk. Brudgummen är också L:s samtida i Uppsala. Två år efter L. (se ovan s. 102), i jan. 1658, inskrevos nämligen i universitetsmatrikeln bröderna *Petrus, Jacobus, Ericus Erik f.* (-ilii, alltså 'Erikssöner') *Cuprimontani* ('från Kopparberget', Falun), vilka liksom de övriga syskonen togo namnet Brandberg. Då Jacob Brandberg begraves i Stockholm två år senare, framträder L. åter som »Wälwillig Wän» med sina »Klage Rijm» (n:r LXV). Jakobs äldre broder Peter Brandberg (sedermera adl. Cederberg) bevistade ännu i febr. 1663 Erik Benzelii (d. ä.) enskilda föreläsningar (U. B. *U 96*), anträdde 1665 vidsträckta utrikes resor, alltså ungefär vid samma tid, då L. måste förutsättas hava gjort sina peregrinationes (ovan s. 157 f.). Något senare, i febr. 1659, inskrevs i studentmatrikeln brudens broder 'Robertus Kindmund', student i Åbo 1660, åter i Uppsala 1663, och ännu år 1666 antecknas 'Robert Kinninmondt Holm'.(ensis) såsom åhörare av Erik Benzelius' föreläsningar (U. B. *U. 96*; U. B. *X 255* 'Familia Brandbergiana'; U. B. *Palmsk. 196* och *218*; Anrep; Elgenstierna).

Dikten inledes med en hyllning till Astrild, den allsmäktige, drivkraften i allt som sker i makrokosmos och mikrokosmos. Jfr härvid anm. till »Gifte-Roos» (n:r II ovan s. 94 f.) och där cit. litt., bl. a. Paul Fleming i 'Frülings-Hochzeitgedichte' (1631), i vilken dikt Fleming alldeles som L. här från talet om den kosmiska kärleken och dess roll i världens liv och bestånd övergår till att exemplifiera kärlekens makt från klassiska

myter om Jupiters förvandlingar, Apollo och Daphne, Neptunus och Thetis etc. Likheten upphör med vers 55 i L:s dikt.

Rubriken. *upsatt* framvisad, skildrad.

2-8 Kärleken för *Himmel/ Sky ok Jord til Samdräkt:* samma tanke om solens och jordens giftermål genom förmedling av luften, regnet (*Sky*) som i 79: 3 ff., se anm. till detta ställe och där cit. litt., vartill kan läggas Lohensteins dikt 'Venus', där det heter: 'Itzt liebt die gantze welt! des Titans glut wird mächtig Die erde zu vermählen/ der himmel machet trächtig Mit regen ihren schooß' etc. (Benj. Neukirch, Herrn von Hoffmannswaldau u. anderer Deutschen auserlesene ... Gedichte I, Leipzig 1697, s. 238). *Under wärdt* förundransvärdt, underbart. *binder* knyter hop. *Demantfaste:* se anm. till 149: 19 »Ödes Demant Band». Kärleken *hålls för blinder:* jfr anm. till 101: 17, 112: 83; hos Fleming cit. st. (v. 95) i samma sammanhang: 'Lieb' ist ein großes Ding; diß wil mir nur nicht ein, Daß er ein kleiner Knab' und blind darzu soll sein.' *Ett* vart och ett enskilt. *Alls,* väl gen. sing. neutr. (fsv. alz), såsom väl även hos Stiernhielm Herc. v. 94 om Fröja, kärleksgudinnan, såsom 'als-lefwande Moder/ och Amma'; arkaiserande. *Warnad* kan representera ä. nsv. 'wår(d)nad' (fsv. varþnaþer, varnadher) med bet. 'vård, skydd, hägn' (Lind Ordb. 1749 'Wårdnad m. och r. die Warte, Wartung, die Wache, die Hut, se wård') eller, konkret, 'genius, skyddsande' (Swedberg, Schibboleth, 1716, s. 273 'genius, wårdnat'), alltså i så fall 'alltings hägn, skyddsande, uppehållare'; eller tryckfel för 'värnad' (Fru Nordenflycht i Qwinligit Tankespel 1746-47 s. 26 till Adolf Fredrik: 'Et tecken at Du til en Thron har warit ärnad, Som mer af wishet än ar magt behöfwer wärnad'), alltså 'värn, hägnad'; troligen dock en av L. på 'vara' gjord nybildning med bet. 'väsen' (ande) och sålunda liktydigt med det följande, samordnade »Natur», vilket antagande stödes av Flemings cit. dikt (v. 117 f.), där kärleken kallas 'der Geist der Welt' och (v. 125) 'der schöne Zweck, darauf wir alle denken, Dahin wir Tag und Nacht die leichten Sinnen lenken'.

9-20 *Root-Orsaak* yttersta grunden, roten och upphovet. *höga Solen: then nedra Jord,* motsättningen även hos Fleming cit. st. 'Der hohe Himmel liebt die tiefe Schoß der Erden' (se f. ö. ovan s. 97). *Säd* 'säd(esvätska)', ty här är det fråga om solens och jordens omarmning. Man bör observera de utarbetade antiteserna *Man* (människor): *Diuur, wildt: spakt* ('tamt, fromt'), *Warg: Lam.* (Jordens) *Grund* 'djup, inre', sådan bet. även i fsv. *Ey M. til Meen* utan att skada m. *eld-lågar ... utaff* flammar upp i eld ifrån. *utan Stoder stöder* utan stöd (stöttor) håller uppe. *wedrigt* (widrigt) 'som är emot, stridigt, motsatt'; ty. widrig, till wider 'emot', mlt. wedderich. *Atlas,* jätten, som enligt grek. myt bar upp himlavalvet på sina skuldror.

21-55 I likhet med Fleming exemplifierar L. kärlekens makt ur den antika myten och sagan.

21-28 (*hoos*) *Hedna Höjß* (tydligen) '(hos) hednafolk'; den vanliga formen är ju 'hedenhös', använd nästan uteslutande i uttrycket 'från (av) hedenhös', fsv. af hedhnom hös; formen »Hedna» och prep. »hoos» synas ge vid handen, att uttrycket för L. ej hade begriplig innebörd, varför han intolkade bet. 'folk' i ordet 'hös', något som tyckes framgå också av r. 23 plur. *theras* (Gudar). Lika dunkel var tydligen ordets betydelse även för Kolmodin (Qwinno-Spegel I, 1732, s. 86): 'I dystra hedenhös så illa näpplig giöres', för att icke tala om Triewald (Läre-Spån uti sv. skaldekonsten, 1756, s. 107): 'Jag vånd han kund sin slägt ur heden-öset taga, Från Odens mörka stam...'; jfr däremot 331:61 *I Höset* 'I huvudet' och anm. dit. Ordets härledning kan ännu icke sägas var fullt klart, se Noreen, Vårt spr. VII s. 194, Hellquist, Etym. ordb. *mykket stoor* som mycket stor. *beskriwin: blijwin* med *-in* för *-en* se anm. till 9:29 »bedragin». *ounderkuwat* (samt *bewäpnat* r. 26) med *-at* se anm. till 3:6 »beröfwat» *Skäkta* pil. *Thors Wigg mäd brinnand Eld bewäpnat* d. v. s. åskguden Thors vigg, åskviggen, som åtföljes av blixten, jfr (med blixten som det primära) 387:74 »Thors wigg-bewäpnad Ild»; jfr ock anm. (ovan s. 37 f.) till visan n:r XIV str. 5, där den förälskade Thor inför Lisettes fot lägger ned sin makts symbol, sin »Dunner-Kijl», åskviggen, och *Oden,* stridsguden, sin *Brynia,* här i den fasta allitterande sammanställningen med *blå,* d. v. s. sitt *Swära.* — *ey...i minstonne* (tydligen) 'ej i minsta mån, ej i ringaste grad', jfr 326:46 »i minston» och fsv. eigh at minsto 'icke ens'.

29-36 Den forngrek. sångaren *Orpheus* bevekte med sitt spel och sin sång *Pluto,* Hades, dödsrikets herre, att till honom och livet lämna åter hans älskade *Eurydice,* som sålunda fick lämna *Helwits Put,* Stiernhielm Herc. 289 'Stygia putt', Vergilius Æneid VI 323 'Stygia palus', avgrundspölen, avgrundshålan, nsv. dial. putt 'puss, pöl', även om avgrundshålan. Har sålunda musiken, representerad av Orpheus, kunnat beveka t. o. m. dödens herre, så har dock själva musikens gudom *Apollo* med sitt 'konstfulla mästerspel' intet förmått mot Astrild, kärleken, hans våldsamma begär till nymfen Dafne (se anm. till 145:11-14 ovan s. 169). *Astrilds Wälde funni*(t) erfarit A:s makt. *Hedna Skiäl* 'hedniska bevis, intyg'; speciellt om de antika folken, greker och romare.

37-48 *förandra* förändra, förvandla. *Gudligheet* gudomlighet, gudagestalt. *Amphitryo*(n) var borta på ett krigståg, då *Jupiter* iklädde sig hans *Hamn* och sålunda närmade sig hans hustru, den sköna Alkmene, som åt guden födde sonen Herkules (Ovid. Metam. VI 112 ff.). Om Jupiters förvandlingar i kärlekens tjänst se anm. till 182:51 ff. samt Paul Fleming a. st. 'Diß (Kärleken) ist die süße Lust, die aus dem Himmel brachte Den heißen Jupiter, die ihn zum Stiere machte'. I Metam. V 359 ff. skildrar Ovidius, hur dödsrikets härskare *Pluto* vid ett tillfälligt besök på jorden får se *Proserpina,* plockande blommor på en äng i Sicilien: 'hon blev av guden nästan på en gång sedd, älskad och rövad'. Hennes moder

Ceres irrar sedan i vild sorg omkring, sökande sin dotter, och varken öster eller väster ser henne vila. *Neptunens Rijke* 'havet, vattnen' (se anm. till 141: 55 »Neptunus») blev *Tethys'* hem, sedan hon i kärlek förmälts med havsguden Okeanos, Oceanus. *Under-Makt* underbara makt. *funs* funnes. *otalig* (adv.) *fleer* 'otaligt (många) fler(a)', näml. 'fall, än jag här omnämnt'.

49-52 *stolt-modlig* 'i stolt maktkänsla', jfr ä. nsv. stoltmodig 'stolt, högmodig', mlt. stoltmodicheit 'stoltzer Sinn' och 191 rubr. »Modligen» (adv.). *Korn* smul, dugg. Om hur Astrild drivit *Moer sin*, Venus, i armarna på *Mars* och därigenom *satt på Vulcan* (*två*) *Hoorn*, gjort honom till hanrej, se anm. till 27: 88 »Hornen» och 42: 44-45 samt jfr Fleming cit. st. (v. 97 f.): 'Ist er ein schwaches Kind, wie, daß er denn kan zwingen Den stärksten Ritter, Mars, ihn zu der Mutter bringen Und zusehn, wie Vulcan ein groß Paar Hörner kriegt, Der doch sein Vater war...'

53-55 *Hercules*, som dock utfört så många bragder, blev av kärlek till den lydiska drottningen *Omphale* så förvekligad, att han lade av lejonhuden och *Klubban*, klädde sig i kvinnokläder och satte sig att spinna ull bland hennes tärnor. 'Herkules och Omphale' blev ett stående exempel på kvinnans, kärlekens makt (Ovid. Fasti II 305 ff.). *Frustumälron* (best. form i plur.: 'frustusmällorna') 'kammarjungfrurna (-tärnorna)'; Lind Ordb. 1749 'Frustugu-smälla, frustugu-piga f. die Kammer-Magd'. *Teen* 'tenen', enstavigt, med synkoperat *e* i slutartikeln.

56-68 L. övergår till Astrilds roll i nutid. — *än* ännu (i våra dagar). *man* blott. *märka* lägga märke till. *går til wärka* (gen. plur.) 'går till verket, går till väga'. *artigt* bra, finfint. *Gudinnan* d. v. s. bruden. *wara när* vara till hands. *om... att* (*räcka*) (måste väl anses som ren tysk konstruktion: um... zu) 'för att (räcka)'. *Then* (*haer han*) Henne (har han).

69-76 *aff Siukan* sc. blifwit *trötter*. *Läk- ok Styrke Rötter* 'läkande och stärkande rötter' (från officinella växter), d. v. s. 'medicin': jfr anm. till 30: 37, där läkekonstens uppfinnare och gudom Apollo för Lisettes för lägger ned »Rötter», symbolen för sin konst. *kostlig* (väl för *kostlig*') 'kostbara' eller (adv.) 'i kostbar mängd': jfr *säkerlig* (adv.) 'tryggt'. *Nymphen* d. v. s. bruden. *förundra* förundra sig över.

77-84 *heeta* 'kalla', liksom i fsv. *wettig* klok. *Säng: Wisthuus: Bool: Bullar* också i önskeformuläret till Carlberg (se anm. till 143: 107 ff.), som också tillönskas »en hoop Karlkullar» liksom Brandberg här *många små Bergs Kullar*. Ordlek på Brandberg även (*Eer*) *Brand:* (*Sions*) *Berge*.

212-216. XXIX. *Nyeste Nya Extraordinarie Aviser*. (Vid ett bröllop i Falun.)

Efter Hel. Bl. — Här står r. 59 *Om*, bör stå *Ok* (= Hel. Bl.).

Av rubriken framgår blott, att bröllopet firades i Falun, dit L. översändt dikten. Av nyheterna från Falun (s. 215) kan man emellertid med säkerhet sluta, att brudgummen hette *Schaeij* eller *Schaij* (r. 79, 90), att bruden vistades i Falun, dit Schaeij 'drages' av kärlek, och att hon sannolikt hette *Magnet* (r. 80). Omkring ett år senare, den 1 juni 1673, diktar L. sin »Hiärtans Sorg» vid arbogaköpmannen och brukspatronen Peter Schaeijs grav (n:r XLVII s. 311). Det brev med underrättelse om det timade dödsfallet (och väl ock med önskan om några rader till den dödes ära), som L. där säger sig hava fått (r. 15), har tydligen sändts honom av brudgummen här. Poeten säger nämligen, att han redan samlat stoff till »Glädie-Rijm» över en av honom väntad »liten Schaey» men att han nu i stället i sorg måste dikta »Lijke-Klagor». Av detta och annat i gravkvädet synes framgå, att brudgummen var son till Peter Schaeij (t. ex. r. 73 »Så klage I som Barn / så klaga alla Wänner»). I dikten talar L. om att dödsfallet gripit honom själv särskilt hårdt, därför att sorgen här drabbat »en Wän», med vilken han känner sig som David till Jonathan. L. stod alltså i jämförelsevis nära bekantskapsförhållande till brudgummen. Bröllopsgästerna voro nog här till stor del desamma som vid Johan Trotzigs och Jacob Brandbergs bröllop en månad tidigare (och vid Johan Giliussons något senare, n:r XXX), ansett och förmöget bergslagsfolk, och i dikten här hänvisar L. till förhållandena vid de båda nämnda bröllopen (r. 78).

För att variera har L. givit denna dikt gestalten av ett tidningsnummer, med nyheter, sanna och osanna, troliga och otroliga, viktiga och oviktiga, blandade om varandra. Versformen verkade då icke främmande för ett nyhetsblad. I denna tidningarnas barndomstid klädde sig gärna nyhetspressen i poetisk dräkt. Mellan åren 1650-1665 utgav Jean Loret sin versifierade La Muze historique. Från Hamburg redigerade L:s samtida, poeten Johann Georg Greflinger sin Nordischer Mercurius, följd i Danmark av Anders Bordings månadsblad Danske Mercurius (1666-1677) på alexandriner, med alldeles samma uppställning som L:s Extraordinarie Aviser. I Sverige utkom den äldsta tidningen, Ordinari Post-tijdender, år 1645, bytte under de första årtiondena emellanåt om namn, t. ex. Nyia Aviser, utkom vid tiden för denna L:s bröllopsskrift åter under sitt första namn, Ordinari Post-Tijdender, varje vecka som ett 4-sidigt kvartblad, ibland med bilagor, kallade Extraordinari Post-Tijdender (jfr rubr.). Då L. undertecknar med *Postmästaren* (vti Parnasso), så är detta fullt stiltroget, i det att redigeringen av och ansvaret för tidningen då på kungl. förordnande ålåg generalpostmästaren i Stockholm, vilken av inhämtade nyheter skulle 'låta formera och trycka korta extracter och dem sedan till postförvaltarna förskicka att spargeras under K. M:tz undersåter'. Först genom en Karl XI:s resolution av år 1685 skildes 'gazet- och adviswäsendet aldeles från postwäsendet, dit det intet bör höra'. — Visserligen har L. i sin tidning blandat in såväl 'tidningsankor' — ty redan då ansågs 'en Aviserskrifware' såsom ej alltid fullt trovärdig — och tyvärr också plumpheter,

men i stort sett blir hans nyhetsblad ett bevis på att han noga 'följde med pressen'. De reella uppgifterna stämma väl med händelsernas verkliga gång. Exemplar från föreliggande tid av Ordinari Post-Tijdender synas icke vara bevarade till vår tid, varför ingen jämförelse härmed kunnat göras.

Någon brudskrift i tidningsform före L:s Nyeste Nya Aviser känner jag ej, men genom exemplet från honom blev genren rätt flitigt odlad, se t. ex. Castrén, Stormaktstidens diktn. s. 123 f.

Rubriken. *Aviser,* plur. till avis 'meddelande, underrättelse'; jfr tidning (egentl.) 'underrättelse', med plur. tidningar även i bet. 'nyhetsblad' (Post- och inrikes tidningar); nybildningen sing. 'avisa' jämte *Gazett*(e), r. 3, ännu i slutet av 1700-talet den vanliga benämningen på 'tidning'. *sidst* nyligen, nyss.

1-4 *Almanak:* tidens kalendrar upptogo ej blott de rent kalendariska uppgifterna utan fylldes också av allehanda berättelser och notiser. *Courant,* liksom 'Mercurius', ett då vanligt namn på tidningar, t. ex. 'The Courant or Weeklys Newes' (från 1621).

5-9 *Bassa* (plur. *Bassar*) 'pascha'. *Skiekter* pilar. *The* Man (De styrande). *resa op* 'uppresa sig', se anm. till 22: 21. — Tidningarna hade en tid mycket sysslat med en av sultanens mor och broder ledd och mot sultanen riktad stämpling, 'hvorover sig befand I Riget stor Oprør og Larm hos alle Mand' (Bordings Danske Mercurius, dec. 1671).

10-14 *Sabito Skurvvisin,* Zabity skurvysyn, polskt skällsord, ungefär 'genompiskade lymmel'. — Under hela året 1671 hade Polen ivrigt rustat för att möta ett befarat turkiskt infall i Ukrajna.

15-19 *thetta nytt* denna nyhet. *skriwi*(t) (med uppsv. apokop. av *-t*) i dolt orent rim med *bliwi*(n). *Klemmet* ä. nsv. biform till Klemens. *Ertz-Catholisk* ärkekatolsk. *ther* d. v. s. i Rom. *Klööf-Saal* 'klövsadel', se anm. till 32: 8. — L. skämtar om att den gamle, nu 82-årige påven Clemens X blivit ärkekatolsk, och notisen om kardinalernas vägran att begagna packsadel är väl en reminiscens från skildringarna av påvens lysande intåg i den heliga staden efter påvevalet år 1670: 'Hvor gammel Paven er, hand dog sin Hest kand ride, Ja vil af Alderdom og Svaghed intet vide. Som hand loed see, der hand sin Residentz antog, Og der ind ridendis med sine Klercker droeg' (Danske Mercurius, sept. 1670).

20-24 *billigt* med rätta. *är en Ynka* 'kan betecknas som bedrövligt', Lind Ordb. 1749 'ynka f. der Jammer. Thet är en ynka at se på, es ist ein Jammer anzusehen'. *Maskana* 'maskarna' skulle hava fördärvat saltet i Portugals stora havssaliner!

25-29 *Lusitanske* (*Hästar*) efter den gamla rom. provinsen Lusitania, det nuvarande Portugal och en del av det angränsande Spanien, sedan antiken berömd för sina goda hästar. — Här synes driften med avisornas vidunderliga

notiser kulminera: det höga priset på de spanska hästarna skulle bero på att det *reda* 'redan' i flera år i landet blåst *Östanwäder* 'östanvind' åt väster, något som alltså skulle minskat häststammen. Materialet till notisen har emellertid hämtats från Plinius (Nat. hist. VIII 42(67)), som förklarar Lusitanias goda och snabba hästar vara barn av vinden och just av västanvinden, favonius, som om våren med sina fläktar utan vidare gör stona dräktiga. Dessa västanvindens barn leva dock ej mera än tre år: Constat in Lusitania circa Olisiponem oppidum et Tagum amnem equas favonio flante obversas animalem concipere spiritum, idque partum fieri et gigni pernicissimum ita, sed triennium vitæ non excedere. Då nu enligt L. östan blåst i flera år, måste tillgången på hästar blivit liten, efterfrågan stor och priset högt!

30-42 Sedan Ludvig XIV sprängt trippelalliansen och t. o. m. dragit England och Sverige över på sin sida (se anm. till n:r IX och XXII ovan s. 131 f. och 190), överskred han med en välrustad här Hollands gränser våren 1672. Borgararistokratien under ledning av Hollands rådspensionär Johan De Witt hade under sin iver att befästa den aristokratiskt republikanska författningen och utestänga det oraniska huset från ledningen försummat försvaret. Republiken syntes dödsdömd. Stad efter stad föll. Sådan var ställningen, då L. skrev sina 'Aviser'. Först något senare störtades genom en folkresning aristokratpartiet, och ledningen togs av prins Vilhelm av Oranien som ståthållare. — *Cornelis*, kanske avses Cornelis De Witt, den ovannämnde Johan De Witts broder och medhjälpare, liksom denne dödad vid ett folkupplopp i Haag den 20 aug. 1672. (*uthaff*) *Fransoser* (*döör*): med dubbelbetydelsen 'fransmän' och 'fransoser, franska sjukan, syfilis': se r. 40 »Läkedomar» och r. 42» samma Soot». *Choser* 'saker', fra. choses. (*i*) *Utrecht* (*är Fransoser*), där fransmännen den 30 juni hållit sitt intåg, sedan staden den 21 juni kapitulerat. *sprungit* 'hoppat', om den 'holländska dansen' framför *SkänkenSkans*, Schenckenschans, ars Schenckia, le fort de Schenck, fästning i Geldern, nyckeln till Holland, 1586 anlagd av holl. generalen Martin Schenck, juni 1672 tagen av Turenne: 'Ja Skenken-Skandse selv saa fast ej sloeg fra sig, Den jo med stormer Haand blev tagen endelig' (Danske Merkurius, juli 1672). Det kostliga *Gewürts* 'de kostliga (läkande) kryddor, specerier' (såsom en del av apotekens »hälsomat»), som Holland fått från *Holsten* 'Holstein' mot *Fransosren* (se ovan till r. 34), torde, ordlekande, åsyfta generalen och fältmarskalken (Paul) Würtz, borgarson från Slesvig (-Holstein), känd även i svensk krigshistoria, svensk general och friherre, Karl X Gustavs vän; efter dennes död dansk fältmarskalk och kommenderande general i hertigdömena och slutligen holländsk fältmarskalk och kommenderande general. Tapper och klok, blev Würtz dock ej den räddare från »fransosren», som man hoppats.

43-51 *Befruktar* fruktar. *samme Soot* 'sjuka', se anm. till r. 34. *Reinströms Gränsen* Rhengränsen. *ond Lufft* 'elak, besmittelig lukt (luft)': jfr ovan r

40 om »Gewürtz», här *Piller utaff Bly* 'kulor (och krut)', som medicin mot samma franska smitta. *hwad* något som. *will* kommer att. *Purgera* rena. *Mästerlig* (adv.) förträffligt. *Natur*, här nog, enligt sammanhanget, medvetet avsett att fattas även i den i fsv., sv. dial., ä. da. vanliga bibetydelsen 'könsdrift, könsumgänge, könsdelar'. *artigt* finfint, efter alla konstens regler. *Kwastebad* 'risbastu' (egentl. 'bad, där den badande piskas med (ris-)kvast)', här fig. bet. 'pisk, stryk'; ä nsv. 'gifwa en gåsse et qwast-bad' eller 'risbadstuga' (Lind Ordb. 1749). *konstig* konstfull. — Även Bording i Danske Merkurius, maj 1672, talar om att kejsaren och Tyskland satt 12 000 man på benen till skydd mot franskt anfall.

52-56 *the* (näml. engelsmännen) *är i maak* 'äro i (lugn och) ro'; jfr 39:39 och fsv. meþ mak ok ro. *ännu* alltjämt. *styft* duktigt. *drikkes Tobaac*, se anm. till 182:67 »söp Tobaak». — I Danske Merkurius bestå nyheterna från England 'för denna tid' också mestadels i uppgifter om anslag till och manövrer med krigsflottan i samband med förberedelser för utträde ur trippelalliansen (se anm. till n:r XXII).

57-59 (*Danske*) *Man*, apposition till »Granne» och best. form ('danske) mannen' med synkop. ändelsevokal. *vnkar* jämrar sig. *Somblig'* 'somliga', d. v. s. danskarna själva.

60-62 *rätt föga litet* måste väl fattas som sammanslagning av de båda synonyma uttrycken 'rätt föga' och 'rätt litet' och betyda 'mycket litet'. *throm* (ther om) 'därom', näml. att det »går Somblig' illa» (r. 59). *glad* med 'ryssen' som tänkt sabj.

68-72 Väntats punkt eller kolon efter *an* r. 71. — *hwad företagas* 'vad som företages' eller 'vad som skall företagas'. *än* annat än, mer än. *opfyller* 'fyller, ersätter' *hwad* som *aff Oden* (såsom krigsgud, ersättande Mars, jfr anm. till 30:37) *öde blij* 'blir förödt': jfr 'lägga (och ligga) öde'; *blij* för 'blijr' liksom t. ex. 'ä' för 'är', 'plä' för 'plär', varom anm. till 31:61. — Att Astrild botar krigens revor och fyller luckorna, är ett vanligt tema i bröllopsdikten, särskilt under Karl XII:s ständiga krig, då också Runius gav motivet dess klassiska formulering i bröllopsdikten till löjtnant Drake (år 1711): 'Lät delas nu ut kyssar Och annat liufligt mer, Så botas hwad the ryssar I slächtren rifwit ner' (Hanselli XIV s. 266).

73-93 Det finns tydligen två *Magneter*, en i Stockholm och en i Falun. De dra varandra till sig. Än segrar Stockholms-Magneten, som dit drog Johan Trotzig och Jacob Brandberg, än, såsom nu, Falu-Magneten. — *serdeles* (adj). 'särskild, utomordentlig'. *Som the* 'Alldeles som (å andra sidan) de', näml. Trotzig och Brandberg i r. 78. *som* äro *här* (i Stockholm) *gifta*. *Magnet-lijk* likt en Magnet. *först i forna Tid* 'tidigast i förgången tid', d. v. s. 'i tidens morgon'. (*all ting ställde*) *raa-rätlig* (adv.) 'i rätta, i full (gång och) ordning', så att allt går riktigt och rad i rad: ty kärleken är ju den stora kosmiska kraften, som från början håller allt i gång och på sin riktiga plats. *otruglige* 'ljuva, milda' (jfr fsv. adj. thrugheliker 'hotfull; hänsynslös', till thrugh 'hot, förtryck'), i samma

antitetiska förhållande till sitt subst. *Twång* 'förtryck, träldom' som r. 82 »liuwe» till »Kiärleeks-Wälde», 207: 57 »sälle» till »Träldoms Ook» etc., etc., allt om 'äktenskapets ljuva boja'. *beer mig ey förtänka* ber att man ej illa uttyder, tager illa upp. *Gästren* gästerna. *giord* 'gjort' (part. neutr.). *täkte* 'täcktes, behagade'; akt. form även 136: 6 »I täcker» och i originaltrycket 165: 63 »nu täck Gudh». *siälff önskligt* såsom sin egen innersta önskan. 99-103 *Ond* ondt. *Nestoris Åhr* 'Nestors år (ålder)', se anm. till 202: 130. 104-127 Dikten är strofisk, med 4 rader i varje strof. I radsluten 107 och 115 böra större skiljetecken tilltänkas. — Hanselli ändrar bl. a.: r. 107 *élément*s. r. 111 *déplaisir*. r. 120 *sçavez* r. 126 *heureuse* — Diktens tema, kärleken ett krig, ha tidens poeter flitigt användt, t. ex. Opitz i 'Auff Herrn Doctor Johann Gleißels Hochzeit': 'Diß laß ich alles gehn; ich will nur bloß berühren / Wie Venus Krieg auch pflegt gleich als ihr Mars zu führen', och dikten slutar: 'Geht hin / ihr liebes par / geht / geht das Streiten ein; Dann sonst kan zwischen euch kein rechter Friede seyn' (jfr r. 123 *Faire trèves, faire Acord*). I dikten 'Der Liebende und der Soldat' anställer Johann Rist en detaljerad jämförelse mellan Mars' och Venus' soldater med resultatet: 'Wie ist doch zwischen Lieb und Streit Ein gar so kleinen Unterscheid.' (Müller-Förster, Bibl. deutsch. Dicht. des 17 Jahrh. Bd. VIII s. 15). Även för Lohenstein i brudskriften 'Reine Liebe' blir kärleken ett krig men 'höchstangenehmer Krieg / wo der Besiegte siegt' (Rosen, Bressl. 1680, s. 111; jfr här r. 125 f. *un fort plaisant Combat* och *tres hereuse ruine*). I Sverige blir temat efter L:s tid mycket vanligt, t. ex. Carl Gripenhielm, f. ö. med nära anslutning till Stiernhielms Hercules (t. ex. v. 165 ff.), om ett 'krijg medh art, dher Astrild förer baneret' (Hanselli IV s. 282) och Rudeen i ett par 'bröloppz vijsor', 'Astrilds krig' och 'Om krig och örlig' (Hanselli VIII, s. 206, resp. s. 237).

217-222. XXX. *Giäst-Buds-Lust.* (Bröllopsskrift till *Johan Giliusson* och *Margareta Swaab.*)

Efter originaltrycket, K. B., 4:o. — Hel. Bl. genomför stor begynnelsebokstav för subst. mera konsekvent liksom bindestreck mellan sammansättningsleder, t. ex. r. 18 *Tinter-Lius*. Dessutom kan antecknas från Hel. Bl.: rubr. *Residentz* och *Q F F Q S:* utelämnat. r. 1 *förlängtar* / r. 2 *tidt* r. 4 *god föör* / r. 7 *någ'nsin* r. 17 *gyllen-färga* r. 18 *utmålar* (utan punkt) r. 21 *ok* r. 29 *när* (för övrigt ovisst, om orig.-tr. har *når*, då *å* och *ä* äro svåra att skilja i trycket) r. 67 *är't* r. 71 *hur'et* r. 83 *miugg* / r. 94 *Siälff-önsklig grönskand'* r. 126 *låß onder* r. 127 *tegen* r. 133 *seger* r. 154 *ondt*

Johan Giliusson (*Tollet*), f. 1626 i Kristinehamn, d. 1684 i Falun; son till befallningsmannen över Filipstads bergslag Gilius Giliusson (Tollet) och Brita Larsdotter Brun; stud. i Upps. 1643; landssekreterare i Örebro; residenssekreterare vid danska hovet; landssekreterare i Falun 1675; efter sin

svärfar konststatsinspektor i Stora Kopparbergs bergslag 1677, ägde hytta och masugn i Falun. *Margareta Swab* (Swabe), »Matrona» (rubr.), änka efter handels- och rådmannen i Falun Hans Hansson Brander och dotter av inspektoren vid konststaten i Stora Kopparbergs bergslag Fredrik Swab (Swabe) och Catharina Reinkel (eller Reinich). Bröllopet anges i rubr. hava ägt rum i juli, dock utan angivande av månadsdag, men det firades tydligen först den 2 augusti enligt en (i U. B. *Pers.-skr. 1670-79*, 4:o, bevarad) bröllopsskrift på god svensk hexameter: 'Ehre-Skrifft till ... Johann Tolles samt ... Margareta Swabes Gifftermåhl, hwilket med zierlige Ceremonier ingicks vthi Fahlun den 2 Augusti åhr 1672, stelt af Erich Frychman'. (Sv. ättartal XII s. 516; J. A. Almquist, Bergskollegium och Bergslagsstaterna 1637-1857; A. Wilskman, Släktbok I:1 Hfors 1912 Elgenstierna, Köping stads tjänstemän 1605-1905, Sthlm 1907.)

Pseudonymen »En Williefärdig Wän» är så godt som sammanfallande med dem han använt omkring en månad tidigare: »Wäll önskand Wän» vid den rike och förnäme bergslagsmannen Johan Trotzigs bröllop med Margareta Funck samt »Wälwillig Wän», då Jacob Brandberg, också av bergslagssläkt, trädde i brudstol med Sara Kinmundt. De tre bröllopen hade nog icke blott samma bröllopspoet utan ock säkerligen till stor del samma gäster, bergslagsfolk, som voro i släkt med varandra eller nära bekanta med varandra och förvisso även med L. Brudskrifterna till Trotzig och Brandberg hade tydligen slagit an, och nu får L. en beställning (»effter begiäran» i rubr.), vilken han effektuerar med »Giäst-Buds-Lust». Gästabudsglädjen upplevdes i Falun, och L. fick endast i tankarna dela den: »Jagh som är ey tilstäds / iagh gläder migh i tankar.»

Atterbom har i Svenska siare och skalder särskilt observerat denna brudskrift och finner den vara ett exempel på att man även utanför dryckesvisorna, i vilka redan Hammarsköld fann en förklang av Bellman, kan hos L. märka 'frändskapstycke af Bellman'; jfr ock Karlfeldts Lucidorsmonografi s. 142 f. (Sv. ak:s handl. XXIV, Sthlm 1912). Dikten erinrar till ämne, åskådlighet och fart starkt om den berömda 'Bröllopps Beswärs Ihogkommelse'. Mera påtagligt beroende kan dock ej påvisas (se f. ö. Johan Nordström, Hvem har skrifvit Bröllopps Beswärs IhogKommelße?, Samlaren 1914, särskilt s. 112).

1-10 *Q*(uod) *F*(austum *F*(elix) *Q*(ue) *S*(it) 'Måtte det ske i en lycklig stund', den gamla romerska önskeformeln om en god utgång av en förestående viktig handling. *förlänktar* längtar efter. *hiertkwälliand* 'hjärtpinande, hjärtängslande (hjärtedjup)', jfr anm. till 171:2 »Hierte-kwaaf» och 153:140 »hiert-kuaf-ängslig». *Then* sc. dag *som hwijt teknas böör* d. v. s. en lycklig dag, lat. dies albus, dies candidus 'en vit dag', i motsats till en olycklig dag, dies ater 'en svart dag': romarna plägade symboliskt notera glada dagar med ett (vitt) kritstreck, cressa nota, creta alba notare (jfr *teknas hwijt*), olyckliga med ett kolstreck, carbone notare: Horatius Od. I 36, Catullus

CVII 6. *Hwad* (r. 7) Allt vad. *Smeek/ Leek ok liufwe Speel* 'smek, ras och ljuvlig lek', allt olika uttryck för vad som 20: 9 kallas »Venus Spiel». *i tankar* i tankarna.

10-20 Situationen är klassisk. Främst bland 'bröllopsgudarna' går *Hymen*, bröllopsguden framför andra, svängande *Brudfaklan* framför brudgummen och bruden. Situationen är hämtad från Ovidius' skildring av Perseus' och Andromedas bröllop (Metam. IV 753 ff.; jfr anm. till 202: 106 f., som är hämtat från samma ställe), då brudtåget inledes av Hymen och Amor: tædas Hymenæus Amorque præcutiunt. Den icke alltför unge brudgummen träder fram lik *Adonis,* den sköne ynglingen, som kärleksgudinnan älskade (se anm. till 43: 55), den gången, då Venus *först* 'för första gången' gladde honom med sin *Närwist* 'närvaro'. Och bruden, som poeten tycker sig se, *långt Venus öfwergår i fägring. lijk om Daen* liksom om dagen. *skijnlös* utan glans, förmörkad. *gyllen färga* (gyllenfärgade,) gyllene. *tinter lius* 'tindrande ljus', se anm. till 194: 76 »tinter Eld» om stjärnornas ljus. *blåß* (här) 'eld, blossande sken'. *vthmålar* plånar ut. *Phoebus*, solguden, solen, som går ned att kyssa *Thetys*, Thetis, havsgudinnan, omskrivning för solens nedgång i väster (-havet). *gien geet* ger åter.

21-32 *Så* d. v. s. Såsom solen bland stjärnorna. *Jord'ske Stiernor* och *the liufwe Himmels Tärnor,* som förklaras med *ädla Möör,* hennes *följskap* 'följe'. *kring om* 'omkring', jfr ty. rings um. *Diana,* mångudinnan, nattens och stjärnornas drottning, jfr 268: 4 f. »Tinter Liusens Moer Diana». *then* sc. som är *från skottet långt* 'utom håll för skottet', kärlekspilarna, *the skiöne Ögons Lågor. når* 'när': annars hos L. *när* (liksom här i Hel. Bl.), varför *-å-* bör betraktas som tryckfel. *Jord-Gudinnor* om jordens sköna kvinnor se anm. till 80: 26 (92: 2). *Som* sc. äro. *aff* med hänsyn till. *Blygd* blygsamhet, oskuld. *Fägrins(-Förstinnor)* ('furstinnor i) fägring', med bortfall av *-g-* i omgivning av andra konsonanter, 203: 146 »Fägring» etc. *Kiärleeks-Liungant Syn* kärleksblixtrande ögon. *Ögnaskåt* 'ögonskottet' (best. form, med apokop. av slutartikelns vokal).

33-44 *Hwart vth* Vart. *länker* leder, för hän. *Min* (oböjt såsom ofta i neutr. plur. i ä. sv.) 'Min(a)' *hijt* 'hittills' *orimlig* (med oböjd form såsom ofta, särsk. efter poss. pron.) *Rijm* 'rim, vers(er)': 'orimlig' (ordlekande med 'rim'), emedan han i sin »ringheet» vågat tala om kärlek i samband med dessa »Jord-Gudinnor», en *osämligheet* 'otillbörlighet', jfr ty. Unzähmlichkeit, ä. nsv. även adj. sämlig 'hövlig, skickelig'. *giord* (supin.) 'gjort': se angående *-d* anm. till 3: 6. *Perla:* vits på brudens namn Margareta, grek. μαργαρίτης, lat. margarita 'pärla'. *Then sijr iagh huxand* 'Honom (Astrild) ser jag tänkande (på) att, i färd med att' eller snarare 'Honom ser jag i tanken, i andanom' (ty L. var frånvarande): jfr anm. till 253: 109 »huksar» = skådar (i andanom). *som han fäst* liksom han redan sammanfästat. *myser Munn* 'ler': 224: 6 »åt Roser munnen myste». *hufud Luur*

'stor luver, ärkefilur', mlt. lûr, lûrer 'Laurer'. *tors* törs, vågar. *wäds* (inf.) 'slå vad', av vädias, vanligt i sv. dial. och i ä. nsv., särskilt i uttrycket 'kom väds'.

45-52 *Comus* (*then feta*), ursprungligen en satyr i Dionysos' följe men upptagen i de olympiska gudarnas krets för att förströ dem, personifikationen av gästabudets fröjder, givetvis närvarande vid detta rika bröllop bland »Bröllop-Gudars Tropp», *rödbrusot*, ej närmast på grund av övermått av vin utan, fullt i stil med diktens bastanta realism, *aff Koke-Spisens heta* 'hetta'. *sudin* 'kokt', till sjuda 'koka'. *Ahasverus*, den i 1:a kap. av Esters bok omtalade konungen i Medien och Persien, grekernas Xerxes, som åt landshövdingarna i sina 127 länder anordnade ett gästabud, som varade i 180 dagar, ofta nämnd i litteraturen som ett exempel på frosseri. *för Swältan* 'på grund av svält'; ang. nu obrukliga verbalsubst. på *-an* (och *-a*) se anm. till 8: 5, 10 »Sloknan» (och »Klaga»). M. Gabius *Apicius*, berömd läckergom och konstnär på maträtter under kejsar Tiberius' tid, redan i den lat. litt. ofta ordspråkligt nämnd som beteckning för en lysten läckergom och slösare; han sades hava nedskrivit sina recept i en bok över kokkonsten. *Kräsmäte* 'lystmäte' (Hanselli och Dahlgren i Gloss. ha 'kråsmäte', men både originaltrycket och Hel. Bl. ha *-ä-* liksom vid 81: 43 »Kräs och Lust-Maat)», fsv. krasmæti 'kräslig mat, kräslighet' men ä. da. kræsmæde (kræs) med samma betydelse; jfr f. ö. anm. till 81: 43 (ovan s. 99 f.). *Caligula*, den romerske vällustingen på kejsartronen. *sin Maathofwa* 'sin vederbörliga ranson', d. v. s. 'sitt lystmäte'; ordet har jag ej annars påträffat i ä. nsv. (liksom det ej heller finnes i fsv.).

53-64 *Höns* etc. med sammansättningsleden *-stekar* ur följ. *Kalfwestekar. en* man. *Järp* 'Järpe', även annars någon gång enstavigt i ä. nsv. *Höns som komm* ('komma') *från Kalikuth* 'kalkoner', vilket senare ord också egentl. betyder 'från Kalikuth' (Calcutta) såsom kortform till sådana ä. nsv. uttryck som 'calkonske hanar och hönor', 'kalkons höns', lt. kalkûnsche höner, motsvarande ty. kalekutscher Hahn (kortform 'kalekut'); jfr 'Sånger af en fånge i Simbirsk' (Hanselli XI s. 31) om den ryska kvinnans utseende: hennes näsa är 'Ett kruthorn rödt som eld, en tupp från Calecut Har ey en sådan näbb'. Kalkonen är visserligen från Mexiko, men då i äldre tider Amerika antogs vara en del av Indien (jfr än 'Västindien' och 'indianer'), fick kalkonen namn av Indiens mest kända och största stad, Calcutta, jfr fra. poule (coq) d'Inde, varifrån väl den missuppfattande benämningen 'höns från Kalikuth' utgått. *Maat-Guden*, Comus, se ovan. *Flyt vth*, av fly 'lämna, räcka', nu föråldrat. *tår* 'torde, tör': se anm. till 58: 57 »tor». *Paste* 'Pastej', ä. fra. pasté (påté), ty. pastete; vanliga formen i ä. nsv. pastei, pastey. *Konstskurne* konstfullt formade. *Tarter* 'tårtor', fra. tarte. Wivallius (Schück II s. 75; 1631) anger pastejer och *Mandel-Tarter* som ytterst fina rätter vid kurfurstens bankett för kejsaren: 'Sköne pastey med spitzerey Mandel tarter lät man och gee.' Däremot torde brudens vägran att på sitt bröllopsbord ha *sådan Prunk*

som *Arm-Riddar* 'fattiga riddare' (jfr ty. arme Ritter, Armritter) och *någon Munk* vara att anse som ironiskt skämt av poeten.

66-72 *gahla* 'skrika, orda, prata', vidt och bredt och onödigt, liksom tuppen gal bara för att låta höra sig, även då han ej förstår, vad som är å färde. *Nog ärt* (är't) 'Det är nog att säga:'. *bräk* brist. *Wargewåmb* 'buk som en varg': jfr 'äta som en varg', ty. fressen wie ein Wolf, fra. manger comme un loup. *huar han taar til Knifwen* 'var och en (alla) tar (ta) till kniven' (än i dag kan man i Skåne få höra värdfolket uppmana gästerna: 'Va' så bra och ta te kniven'), d. v. s. hugger in på anrättningarna. *huret* hur det. *vndra migh* förundra mig.

73-84 Liksom ovan i »Lust-Skempt» (n:r XVIII) raljerar L. här med kvinnornas sätt att låta 'krusa sig'. Sådant hörde emellertid till god ton. Särskilt gällde det att låta nödga sig med avseende på maten för att visa, att man väl fått mat förr (r. 81; jfr anm. till 164: 11—19). — *gran* (antagligen för *gran-*, alltså 'grann-mätt', som jag dock ej annars påträffat) *ok fagermätt:* se anm. till 164: 18 »Fager-mättan» och jfr sv. dial. grann 'fin, nogräknad', göra grant (Hälsingl.) 'krusa, vara förbehållsam', grannas 'vara alltför fin, nätt, taga för sig för litet, låta persvadera sig', grannäten 'som äter litet, matgrann'. *när j kom* när I kommen. *När Gran-Jomfrun Eer beer* 'När Jungfrun, som är Er granne vid bordet, bjuder Er, vill lägga för Er', så är det inte rätt av Er att svara: *Syster tack iagh hafwer ätit wäl* 'nog, tillräckligt'. Jungfrun måste, då något bjöds henne, först säga 'nej tack', ej minst beträffande det mest åstundade. Det var regel för god ton, ett bevis på höviskhet och tukt. Att L. här fullt realistiskt tecknat läget, framgår av boken 'Alle christelige oc dyderige Jomfruers Æreskrantz', Sorø u. å. (Troels-Lund, Dagl. Liv i Norden V, 1908, s. 243): 'Naar noget Godt bliver lagt høviske Jomfruer for, skulle de først med Tugt forsage det; men nødes de ydermere, da skulle de tugtelig med en Kniv. skære lidt deraf; det andet skulle de lægge fra dem igen eller ogsaa for den, der sidder næst hos dem, om det er en Kvindeperson og deras Jevnlige' (jfr om »Gran-Jomfrun» hos L.). *fritt* gärna, för all del. *Förn som I ginge vth* 'förrän I gingen hemifrån', så att Ni inte genom svält förberedt Er för välfägnaden. *kom i miuk* 'komma i smyg, i skymundan, för sig själva'; 145: 13 »vthi miugg». *lagom lijten* d. v. s. avpassad för deras verkliga behov. *tugg* tugga, munsbit.

85-94 *Beta* 'munsbit', skämtsamt om den väldiga välfägnaden. *höfs* behövs, behöver man. *leta,* näml. efter en god dryck. *kommer när* komma fram, närmar sig. *Sölff* silver, silverkärl. *et stoort Bokal* 'en stor pokal', med *b-* såsom ofta i ä. nsv., ännu Bellman; även y. fsv. bokal; jfr 212: 6 »Bassa»; y. fsv. bokal även neutr. jämte mask. *mäst han tåål* av all sin kraft. *vthdricker . . . til* tömmer (till ära) för. *Danman* (d. v. s. *Danman-*) *ok Danquin-Skåål* 'dannemans- och dannekvinneskålen', som dracks för

brudgummen och bruden såsom numera danneman 'äkta man, husfader' och danneqwinna 'husfru', alltså 'de nygiftas skål'. *Siälff-önsklig-grönskand' Lykka* en lika blomstrande lycka, som de själva önska och hoppas.
95-105 *I skönste Nimpher* (nymfer), om kvinnorna, särskilt de giftasvuxna flickorna, se anm. till 92: 1. *sijn at* (enl. sammanhanget) 'sen till, att ej' *Bacchus*, liksom *Astrild*, bedrager, lurar (*swika*) dem, ty båda äro skalkar. *I Sokker ok Reenst* (Reenskt) *Wijn förwandlat*: Rhenvinet var då i Norden ansett som den förnämligaste drycken, långt övergående de franska och spanska vinerna. Mera sällan dracks det emellertid oblandat. Åtminstone de mera förmögna 'förbättrade' det genom iblandning av åtskilliga kryddor, framför allt socker och honung. I Magnus Stenbocks 'Glädie spel och ähre-sång' finnes en 'entrée', som 'dantzas af 2:ne druckne Schweitzare': 'Godt gamalt Rheiner wijn, det är wårt bästa nöje. Gif oss man hit et glas, wij wet wäl lefwa, wij. Hwad glädie wore mehr i werlden til at dröja Förutan godt Renskt wijn och såcker der uti?' (1701; Hanselli XXII s. 319; se även Troels-Lund cit. a., 1908, V s. 152). *artigt* stiligt. *til Wijnet går i Pannan* 'tills vinet stiger åt huvudet' (jfr 37: 30 »man blier heeter om Pannan»), då de stränga reglerna för god ton upplösa sig i anarki. *fast* 'stadigt', utan att dyka under bordet, fast han »burit dagsens last». *taer på lespa* börjar att läspa, sluddra.
109-124 *som* sc. äro *mäd Glaas rund* 'rundt, rundtom' *kringskanßa* 'kringskansade': bordet bildar liksom en skans av glas. *springa* hoppa. *Musicantren*, samma då vanl. plur.-form som r. 93 »Gästren», varemot väl *Strengnen* är tryckfel för 'Strengren' (se sådana plur.-former hos Rydqvist, Sv. språkets lagar II s. 341); 224: 22 och 282: 9 plur. »Stränger». *En* 'någon' (flicka). *mäd konstdanßwijg Foot:* jfr Stiernhielm Herc. 32 om Lustas dotter Kättia, som var 'dans-wijg å fotom'. *Kees un Broot* 'ost och bröd', ty. Käs(e) und Brot, mlt. kese und brôt. *gynna* begynna. *Complementer* 'komplimanger': jfr 125: 125 »prunk-ohrd .. som kallas Complementer». *snäller* rapp, klok. *gäller* är det fråga om. *får faveur* får (hennes) gunst, blir hennes vän.
126-136 *låß-onder blifwa* ('bliva låtsat ond'; jfr 271: 86 »Skijnbar Låßfromheet» = låtsad fromhet, skenfromhet) 'låtsas bli ond'; Hel. Bl. har *låß onder blifwa* (utan bindestreck) d. v. s. fattar *låß* som infin. (låss, låtsas): jfr t. ex. 251: 57 »hoon låß (= låtsas) blunda». (*är full*) *tegen* (*bäst*) '(är det väl bäst) att tiga', subst.-bildn. till 'tiga, teg, tegat'; jfr sådana på motsvarande verb bildade ord som 'borgen', 'loven' och de mera sällsynta 'frågen', 'hållen' ('Lofwen är stundom bättre än reeda Penningar', Grubb. Penu proverbiale, 1678, s. 468), 'lygen' (lögn) samt ty. Schweigen ist das best, mlt. Swygen ist dat beste; Eximia est virtus præstare silentia rebus' (Ovidius). *sammanfäst*(ade). *som* sc. är *en Skalk*. Om hur *Hymen* drager för *Sparlakanen* 'sänggardinerna' lånar Rudeen för ett bröllop i Karlstad (1687; Hanselli VIII s. 218). Även 288: 187 går brudparet till vila, under det att »*Lucina* (äktenskapsgudinnan, födslogudinnan) leer / ok

Astrild lille smilar», och 304: 21 uppmanas *Lucina* att sköta om brudfolket, »at the må fruktbart groo». *som* sc. äro *Twå*.

137-168 »Lykönsknings-Skåål» har typografiskt formen av en pokal. Särskilt medlemmarna av Nürnbergskolan, Georg Harsdörffer, Siegmund von Birken och de andra svärmande herdarna i den 1644 stiftade 'Hirten- und Blumen-Orden an der Pegnitz', skrevo sådana 'bilddikter' i form av pokaler, lutor, kransar, hjärtan, gravstenar, träd, äpplen o. s. v. Förtjänsten i denna konstfulla och förkonstlade formgestaltning låg emellertid minst lika mycket hos boktryckaren som hos versmakaren. — *ond* 'ondt' (= Hel. Bl.). (*lijfwa*) *hell ok säll* 'i välgång och lycka', den gamla välönskningsformeln, ofta, såsom här, i förbindelse med 'lev(en)' eller 'bliv(en)'; fsv. blifwin badhe heel ok säl; ej sällan med 'och' utelämnat: 'Häll! Säll! Sey gegrüsset! Gott grüsse dich!' (Lind Ordb. 1743); nsv. interj. 'hell!'. *förinnan Åhre kring* 'innan året slutat sin rund' med underförstått ('är' eller) 'går': jfr r. 135 »innan Åhre går omkring». *Barsöhl* 'barnsöl', även 459: 908 »Barsööl».

223-229. XXXI. *Parnassens Sorg*. (Gravskrift över *Axel Gyllenstierna*.)

Efter originaltrycket, U. B., K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — I orig.-tr. står r. 14 *Öd-Örts* (Hel. Bl. *Od-Örts*), r. 30 *sijre't* (Hel. Bl. *sijr'et*), r. 63 *uhrminnes tijdh* (Hel. Bl. *Uhrminns-Tijd*). — Hel. Bl. har genomfört stor begynnelsebokstav hos subst., bindestreck mellan sammansättningsleder, i viss grad förbättrat interpunktionen m. m.: r. 4 *ödelagt* / r. 6 *myste* / r. 12 *Satyr- ok Willdiurs-Språng* r. 13 *Blomster-Wäxer* r. 15-16 *finn's minn's* r. 19 *liuffsött* (utan komma) r. 41 *hur'* r. 42 *bedröfwat* (tryckfel) r. 59 *Herr'* r. 121 *hämnen* (tryckfel) *eder affirocken* (tryckfel) r. 125 *Ehren- und Gedächtnüs-Seule*.

Axel Gyllenstierna, f. 1663, d. 1671 (se rubr.); son av riksrådet, hovrättsrådet i Svea hovr. och presidenten i reduktionskollegium m. m. Georg (Göran) Gyllenstierna (f. 1632, d. 1686, broder till Johan Gyllenstierna, 'Stor-Jan') och Barbro Margareta Banér (Anrep; Elgenstierna).

Dikten är skriven »Efter Begäran». Det är ett märkligt förhållande, att medlemmar av ätten Gyllenstierna beställa ett gravkväde av L. blott två år efter den långvariga, uppseendeväckande och av andra medlemmar av ätten med våldsam hätskhet förda processen mot poeten angående hans Gilliare Kwaal (ovan s. 140 f; se Fredrik Sandwall i 'Nya akter i rätteg. om Gilliare Kwaal', Samlaren 1926). Ännu 1689, då både brudparet och dess bröllopspoet länge vilat i sina gravar, vakade den Gyllenstiernska familjekänslan och föranstaltade rättslig aktion mot utgivaren av Hel. Bl., där ock Gilliare Kwaal beredts rum (ovan s. 136 f.). Orsaken till beställningen måste under sådana omständigheter ligga däri, att man ansåg poeten oskyldig och orättrådigt kränkt under processen. Beställningen blir sålunda en upprättelse för L. Att situationen var sådan, blir ett faktum genom det förhållandet, att den döde gossens fader, riksrådet Georg Gyllenstierna, i egenskap av

hovrättsråd deltagit i handläggandet av målet om Gilliare Kwaal i hovrätten, som så mildt och välvilligt behandlade poeten i hans ojämna strid, och även med sitt namn undertecknat hovrättens försonande slutdom d. 22 juni 1670 (jfr ovan personanm. till n:r XV och XVII samt se utgiv. cit. st. Samlaren 1926, s. 107). Belysande är ock, att L. här under gravskriften till en Gyllenstierna stolt sätter samma pseudonym som under Gilliare Kwaal, näml. 'Lucidor den Olyklige', vilken pseudonym under rättegången såväl inför kämnärsrätten som hovrätten så ivrigt framförts som bevis på att L. var en 'ähreskämmare', som genom densamma icke blott Conrad Gyllenstierna och hans fru 'vthan [ock] dheras familia, Gyllenstiernorne, myckit stoor schympf tillfogat' (ovan s. 143).

L. vill tydligen också visa sin tacksamhet och motsvara förtroendet och förväntningarna. Kvädet hålles i de högsta tongångarna med användning av barockens största poetiska och lärda apparat, och L. utnyttjar så godt som hela registret på gravskriftsmotiv. Ämnet för diktens första avdelning, *Parnassens Sorg* vid graven, har skalden förut användt, främst vid den unge Carl Philip Wrangels bår (n:r XI »Martis und der Musen Traur-Klage»). Men han har lämpat sig efter förhållandena. Att här ej krigsguden Mars deltager i sorgen vid sidan av *Apollo* och sånggudinnorna, *Konst-Gudinnorna* r. 33, på diktningens, konstens och lärdomens *Parnassus* och *Helicon* beror tydligen på hänsyn till den döde gossens höge fader, vars gärning föll helt och ensamt inom det fredliga odlingsarbetets område.

Rubriken. *Rådh* Riksråd. *Lundholmen*, Vrigstads s., Jönköpings län. *Stäket* (Almare-Stäket), Stockholms-Näs s., Uppsala län. *BiörkeSund*, Tystberga s., Södermanlands län. *Torönßberg*, S:t Annæ s., Östergötlands län. *Snälle* hastiga, tidiga. *opteknat* (med *-at* för väntat *-ad* se anm. till 3: 6) 'upptecknad, skildrad'.

1-7 Den starkt försummade interpunktionen torde ej vålla svårigheter vid läsningen. — *Cypress*, sorgens och dödens sinnebild. *Lager*, livets och bragdens symbol: 199: 15 »grönskar Lager-lijkt». *Hager* '(hag, ängar,) trädgårdar', egentl. 'inhägnader'. *rundt omkring*, näml. Parnassen. *munnen myste ... åt* 'logo mot'; även 219: 41. *Hyacinth som än aff Ajax märke bär*: Enligt Ovidius (Metam. X 162 ff.) blev den sköne ynglingen Hyacinthus, Apollos älskling, vid en tävling i diskuskastning träffad och dödad av gudens kastskiva. I tröstlös sorg lät Apollo ur ynglingens blod en blomma spira upp. Hon fick bära hans namn, Hyacinthus (orientalis), och på hennes innersta kronblad inskrev guden sina suckar: *AI AI* ('Ipse suos gemitus foliis inscribit, et *AI AI* Flos habet inscriptum, funestaque littera dicta est'). Ovidius låter vidare Apollo säga till den döde, att den tid skall komma, då den tappraste hjälte skall förena sig med denna blomma och låta sitt namn bli läst på detta samma blad. I Metam. XIII 382 ff. ges förklaringen: Skalden sätter här Hyacinthusmyten i samband med sagan om *Ajax*, Aias, Telamons son, enl. Homeros näst Akilles den tappraste

bland de grekiska hjältarna framför Troja. Då Aias ej fått på sin lott den stupade Akilles' vapen, stöter han i raseri svärdet i sitt bröst. Ur hans blod skjuter upp samma blomma, som förut födts ur Hyacinthus', blomman med tecknet *AI*, återgivande både Apollos verop och (begynnelsebokstäverna i) Aias' namn, alltså 'hon bär ännu *märke aff Ajax*': Littera communis mediis pueroque viroque Inscripta est foliis, hæc nominis, illa querelæ'. Jfr ock Vergilius Ecl. III 106 'Dic, quibus in terris inscripti nomina regum Nascantur flores'.

12-20 *För* I stället för. *Ört* med plur.-änd. *-er* supplerad ur följ. *Blomster*. *Of-skadlig* 'Mycket skadlig (giftig)', om det förstärkande *of-* se anm. till 192: 16 »ofgammal». *Od-Ört*, Cicuta virosa. *bexer* 'besk(er)', liksom 466: 1104 (neutr.) »bext»; formen torde bero på i neutr. uppkommen metates av *k* och *s* och är vanlig i mellansv. (t. ex. uppl.) dial.; 212: 12 »besker». *än nyligh* (adv.) 'ännu en gång (= jämförlig med denna) på mycket länge'. Om den åt museрna helgade källan *Hippocrene* på sångarberget *Helicon* se anm. till 196: 160; en dryck av dess vatten troddes väcka skaldeinspirationen. *Flood* (rikt) flöde. *vpswälla* forsa fram. *Hoon dröpplar vth* 'droppar fram, dryper ut droppvis' *Tåre-lijkt* 'liksom om hon gräte' *Brand-salta Watnet* 'brännande salta' *i ställe för liuffsött* 'liuvligt sött' (näml. vatten), en översättning, som förutsätter, enl. våra interpunktionsvanor, strykandet av komma efter »liuffsött», såsom skett i Hel. Bl. Hanselli sätter komma efter »Tåre-lijkt» och även efter »liuffsött», varigenom detta senare ord sättes i motsats till »Tåre-lijkt» och ej, såsom vid övers. här, till »Brand-salta», en, särskilt ur innehållssynpunkt, sämre utväg. *som* sc. är *vtan krafft*, utan förmåga att inspirera.

23-37 *Amaranth*, ofta nämnd i samband med *Cypress* såsom sinnebild för sorgen men ock för hoppet om odödlighet; 297: 91, 359: 6. *Lynde* 'skick, sätt'; fsv. lynde i skaplynde 'sinnelag', fisl. lyndi 'Sindelag', nsv. lynne; formen och betydelsen här ge vid handen, att L. hämtat ordet från Stiernhielms Herc. 14, där Lusta med döttrar och son komma an i sådana *lynde* 'vis, sätt'. Stiernhielm har härmed säkerligen pånyttfödt ordet (se ock hans ordl. till Herc.). *Kinnet* 'hakan'; bet. 'haka' även hos Stiernhielm Herc. 127 'Grepe tu een (flicka) under Kinn'; beträffande ordets genus (neutr.) jfr mlt. kin, kinne m. ell. n., ty. (och lt.) Kinn n. 'haka'. *fast* tungt, hårdt. *twee-händes* i båda händerna. *trygger* stilla. *Ögne-hwarff* sidoblickar. *Föruthan Blinck ell Blund* 'utan att blinka eller någon gång sluta ögonen', alltså 'med alltjämt vidöppna ögon'. *rät ändast op i Skyyn* rakt opp i skyn. *Phoebus sielfwan* Phoebus, solguden, solen, själv. *Konst-Gudinnor* sånggudinnor, muser. *weekmodigheet* 'vekhjärtenhet', ty. 'Weichmüthigkeit, blötsinthet' (Lind Ordb. 1749). *som Kuinnor* kvinnligt. *betee* låta höra. *liommar* 'ljuder (det)'; se anm. till 62: 43.

40-47 (*Hwad som*) *man* ('blott', här) 'än'; jfr ty. was nur. *Atropos*, ödesgudinnan, som klipper av livstråden, se anm. till 10: 13, 132: 47 f. etc.

lefwa Nestors åhr 'bli gammal som Nestor', se anm. till 202: 130. *ijsgrådd*, med tanke på åldringens gråa hår; jfr 252: 90.

49-54 *ömkar* beklagar. *ok ungdom* (: han överträffade alla i klokhet) 'och desslikes i (d. v. s. i trots av sin) ungdom'. *i Barneskona* '(redan) i barnskorna' (trots sina barnår); ej ovanl. best. plur.-form, ännu Bellman, Fredm. ep. 9 'Si på Jungfru Lona, Röda band i Skona, Nya strumpor himmelsblå'. *gråå aff* en gråhårsman (en gammal vis man) med hänsyn till. *för sin Kappa skuld* etc. få sin förklaring i antika förhållanden. De gamla klassiska filosoferna, kanske särskilt stoikerna, buro en särskild mantel eller kappa, pallium, samt långt (hår och) skägg, därmed redan genom sitt yttre meddelande ett intryck av allvar och värdighet. Men detta blev ofta blott en förklädnad, ty varken filosofmanteln eller det långa filosofskägget gör en filosof (: *ok torr* 'tör, torde' *lell* 'dock, trots utstyrseln' *litet weeta*). L. tänker troligen på den ofta cit. anekdoten hos Gellius, där den kvicke och bildade Herodes Atticus får besök av en man i filosofmantel och med skägg, som räckte nedanför magen, han ber om pengar och säger sig vara filosof, varpå Herodes svarar: 'Nog ser jag skägget och manteln, men filosofen kan jag inte upptäcka' (Noct. Att. IX 2). Hos Horatius (Sat. II 3: 35) är sapientem pascere barbam 'göda det visa skägget' detsamma som att 'spela stoiker', och det lat. ordspråket 'barba non facit philosophum' vill likaså säga, att det icke är det yttre, som skapar en lärd. Mantel har även i senare tid varit de lärdas kännetecken, varför väl L. vid talet om just det långa skägget tillägger ett *för uth* 'i äldre tid'.

62-67 *witterlig* bekant. *Ophofft* 'upphovet, härstamningen' med pred. 'är' utelämnat, jfr 199: 37. *röör om* berör, avhandlar.

71-72 *Svada*, vältalighetens, ordets gudinna, 124: 107, 196: 150. *såsom* 'som' (som rel. pron.).

79-96 Betecknande nog för tiden är det särskilt minnet, som får representera begåvningen, och män från antiken få tjänstgöra som jämförelsematerial. L. cit. sina källor riktigt, om än något summariskt, i margnoterna: *Cicero*, De oratore II 86, 88, Tusculanæ disputationes (quæstiones) I 24; *Plinius*, näml. Naturalis historia VII 24 (ej 34); *Valerius Maximus*, näml. Memorabilia VIII 7 (kunde ock tillagts I 8); *Cajus Julius Solinus*, Memorabilia, sedan omkr. 300 e. Kr. utg. i flera uppl. och bearb., t. ex. C. Julius Solinus, Memorabilia mundi, utg. med not. av G. Dravidius, Frankf. 1603, där s. 294 kap. 5 handlar 'De memoria'; *Marcus Antonius Coccius Sabellicus*, ital. humanist, död 1506 såsom professor i Venedig, vars väldiga 'Opera omnia' utkommo i Venedig 1502 och vars 'Exemplorum libri X' utkom på flera språk och i särskilt många uppl. under 1500- och 1600-talen; *Johannes Ravisius*, Theatrum poeticum et historicum (i en lång serie uppl., t. ex. Basel 1595) IV 6. *Alex ab Alex* (Gen. l. 64 c. 18)? *snälle* dugliga, villiga. *lade win* vinnlade sig. *förundra* 'förundra sig över, beundra'; 210: 76. *så snell-mint är* har så snabbt och säkert minne. *rätt* direkt. *konstig* konstfull. Sofisten och skalden *Simonides* från Keos, omkr. 500

f. Kr., hade lyckan (jfr *lykligh*) att uppfinna *Minne-Konsten*, mnemotekniken, genom en *Olycka* 'olyckshändelse': S. var på middag hos en storman Skopas i Thessalien och framförde härvid en äredikt till värden. Men då skalden i denna hade besjungit även Castor och Pollux, harmades Skopas och ville utbetala endast hälften av det utlovade honoraret; den andra hälften borde de båda tvillinggudarna få gälda. Då anmäldes, att tvenne ynglingar stodo utanför och enträget bådo att få tala vid S. Då denne kom ut, voro väl ynglingarna (det var Castor och Pollux) försvunna, men i samma stund störtade huset in, och alla innevarande dödades och lemlästades till oigenkännlighet. Släktingarna, som ville begrava sina anhöriga men ej kände dem igen, vände sig till S., som med ledning av sitt minne av deras plats vid bordet kunde identifiera dem. Detta skulle, enl. Cicero, givit honom uppslag till mnemotekniken, i form av en topologisk sådan, en 'memoria localis', i det erinringen underlättades genom att minnesbilderna bundos vid vissa ställen och föremål i ett bestämt rum. *Metrodorus*, från Skepsis i Mysien, filosof och statsman, levde omkr. 100 f. Kr., utrustad med ett, enligt Cicero, 'nästan gudomligt minne', stärkt även genom mnemotekniska grepp. Om *Cyrus* berättar Plinius och Valerius Maximus cit. st. L:s uppgift om kejsar *Hadrianus* har jag ej kunnat återfinna (jfr dock Ælius Spartianus, o. år 300, i hans arb. över kejsaren: 'fuit memoriæ ingentis'), ej heller om *Keyser Otto*, väl Otto III, kallad 'ett världens under', mirabilia mundi, på grund av kunskaper och begåvning. *endersten* 'endaste (en)', men r. 108 »endaste», 238: 100 »huar endast Ortt». *som under Thers* som fanns i deras. *Slijkt* På liknande sätt. 'L. *Scipio* reddidit nomina populo Romano' (Plinius cit. st.). *Carmidas*, tryckfel för Charmadas, filosof i Aten, av den akademiska skolan, samtida med Cicero (Tusc. disp. I 24 'nuper Charmadas'), som enligt Plinius hade så godt minne, att han, precis som han läste innantill, kunde utan vidare redogöra för vilken bok man än önskade. *Cyneas*, Cineas, kung Pyrrhus' legat, kunde enligt samma källa dagen efter sin ankomst till Rom namnen på alla senatorer och riddare. *Archippus*, den pytagoreiske filosofen i Tebe, vilken höll i troget minne alla sin lärares satser och ej behövde anlita böcker. *Til undra* 'till undran' med lutning åt 'till tvivel'; tydl. inf. i subst. användning. *om Cæsar mäls* (hos Plinius Nat. hist. VII 25), att hans själskraft var snabb som eld, att han på en gång kunde skriva eller läsa, diktera för sina skrivare och åhöra andras anförande. *bägge Scaliger*, de båda italienska humanisterna Julius Cæsar Scaliger, d. 1558, och dennes son Joseph Justus Scaliger, d. 1609, om vilkas lärdom, begåvning och minnesförmåga samtid och närmaste eftervärld berättade vidunderliga ting. *är så skiäls* 'är på det sättet, är riktigt'; jfr ä. nsv. till skiäls 'till fyllest, riktigt' (Dahlgrens Gloss.), ä. da. saa skiæls ('på den måde?', Kalkars Ordb.); även i sv. och da. dial. (Rietz s. 585 sp. 1).

97-103 I r. 101-104 fordrar modern interpunktion utropstecken efter *Lust*, strykandet av parentesen, flyttandet av frågetecknet till radslutet *röfwat*

och utropstecken efter *Dygd.* — *Tusend andra* näml. exempel att anföra i detta sammanhang. *tår* tör, torde. *gissa* »behöva gissa sig till»; med ett 'utan' att underförstå framför följande satser. *förwissa* 'som visst (och säkert)', jfr anm. till 164: 17 »til wissa». *blygd* blygsamhet, renhetsdrift. *Konst* (i ursprungl. vid bet.) 'kunnande, vetande, visdom'.

112-120 *genom döö Ens rätta Lijf begyns:* den lekamliga döden är början till det rätta (riktiga, eviga livet), en i antitesens form klädd tanke, som ständigt återvänder i gravskrifterna. *Wij will-ok walla här* 'vi irra och valla (vandra) omkring här', om den ovissa jordevandringen: jfr t. ex. 319: 87 »wij willa kring i Nödh», 308: 71 (om jordelivet) »uti En Jemmerdaal i tusen Sorger willa», 274: 172 »I Willen» (= faren vilse) men 284: 72 »willa» i den nu vanliga bet. 'föra vilse'; *walla* 'vandra, irra omkring'; jfr ä. nsv. wallareman 'pilgrim' och 236: 16, där livet tecknas som en »mödsam Pilgrims färdh».

125-157 Dikten har formen av vad rubriken anger: jfr anm. till 222: 137-168. — Gravskriftens formulering i början och slutet med uppmaning till läsaren att stanna och betänka, att den döde en gång varit, vad läsaren är, och att denne en gång skall bli, vad den döde nu är, återfinnes i »Grifft-Skrifft» över Rosenholm (s. 234) och för övrigt över allt i tidens dödsbetraktelser på vers och prosa, såsom Zacharias Lund i en Grabschrift (Müller-Förster, Bibl. deutsch. Dicht. des 17 Jahrh. Bd. 13 s. 75): 'Was du jetzunder bist, war ich vorhin auf Erden, Was ich anjetzo bin, das wirst du auch bald werden' etc.; Andreas Gryphius (cit. arb. Bd. II) låter den döde säga: 'Fahrt wohl, ihr Gäste dieser Erden! Ich geh' euch vor, ihr folget mir, Was ich jetzt bin, muß jeder werden, Es galt mir heute, morgen dir' etc.; G. W. Sacer har samma formulering i 'Betrachtung eines Todten' (1665; Fischer-Tümpel, Das deutsche evang. Kirchenlied des 17 Jahrh. Bd. IV s. 506) etc.

165 *gek ... genom nedergången op,* samma tanke, i liknande antitetisk formning, som i r. 112.

230-234. XXXII. *Wällförtiänt Äreminne.* (Gravskrift över *Erik Rosenholm.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Sista sidan upptages av »Äredikt ok Grifft-Skrifft» (s. 234) med följande efterskrift: »Sin Sahlige käre Moder-Broder til ytterste Äre-Tiänst Sörgligen satt Aff J. Nordanwäder.» — I orig.-tr. står r. 14 *Atrops* (tryckfel). — Hel. Bl. genomför stor begynnelsebokstav för subst. samt *hw-* för *hu-* i sådana ord som *huem, huar, huad,* varförutom må anföras: rubr. *Härads-Höfding Härader högst-begråtlige* (samt signaturen utelämnad) r. 3 *beklädt/* r. 6 *säger* r. 31 *Gäst-rijLand* r. 33 *låtar* r. 37 *tiäner/* r. 39 *Hopp/* r. 40 *Thet sijt.* r. 47-48 *besij; förbij:* r. 51 *mikkin* r. 59 *Häräds Höfding* r. 61 *gråt* r. 72 *Klipp-Grund/* r. 73 *nogsam* r. 78 *Rijdom* (tryckfel) r. 91-92 *I* (för orig:s *j*).

Erik Rosenholm, Erik Pedersson Holm, 1653 adlad Rosenholm, f. 1613 i Vadstena (margnoten r. 9-10), d. $^{16}/_{1}$ 1672 (enl. L:s not r. 60 dock 1671); son av skolmästaren i Vadstena, sedermera kyrkoh. och prosten i Skänninge Peder Ericsson samt Ingeborg, änka efter slottskamreraren i Vadstena Hieronymus Nilsson; stud. i Uppsala 1633 (r. 30); lärare vid läroverket i Gävle 1635-39 (r. 31-32); rådman i Stockholm 1646 (r. 49); byggnadsborgmästare där 1652 (r. 52); stadens fullmäktige vid riksmötet 1653 och talman för borgarståndet samt s. å. adlad (r. 53-54); assessor i kommerskollegium 1658 (jfr r. 58); häradshövd. över sex härader i Uppland 1665 (rubr.); gift två gånger: I år 1646 (enl. L. not r. 50 år 1648) med Anna (i andra källor: Margareta) Pedersdotter (Sohlberg), dotter till befallningsmannen över Vadstena slott och län, v. lagmannen Peder Larsson till Solberga och Anna Bagge av Berga, II år 1658 (enl. L. not r. 50 år 1662) med Märta Beata Stuart (se n:r LVII »Sorge Tröst»), dotter av kammarherre David Stuart och Beata Chesnecophera Lillieram (U. B. *Palmsk. 236;* Anrep; Stockholms rådhus och råd, festskr. 1915, II s. 40; Strokirk, Kultur- och pers.-hist. ant. I s. 146, 1915).

Dikten är skriven »effter begäran», tydligen framställd av den Johan Nordanwäder, som försett originaltrycket med nämnda efterskrift och som väl ock lämnat L. de i påfallande grad detaljerade biografiska uppgifterna om den döde. Utan tvivel har kvädet, som mot vanligheten saknar boktryckarenamn och tryckår, ingått som del i ett större häfte gravskrifter, samlade och utgivna till begravningen av Nordanwäder; jfr A. Swanwall vid Ignatius Meurers jordefärd (se anm. till n:r XXIV ovan s. 195). Att det är L., som förf. såväl själva gravskriften som »Äredikt ok Grifft-Skrifft», står utom allt tvivel. Nordanwäder är blott den, som 'rest' den gravstensliknande 'äredikten' (jfr anm. till 190: 105-113 samt 222: 137-168).

L. synes hava haft närmare beröringspunkter med familjen Rosenholm. Då den nu avlidnes änka, Märta Beata Stuart, den 22 mars 1674 begrovs, framträdde L. åter »effter begären» och som »En Mäd-Söriande». Möjligen datera sig förbindelserna, såsom tydligen ofta annars (se ovan s. 102, 113, 164, 192 etc.), från L:s Uppsalavistelse. I universitetsmatrikeln inskrevs den 28 juli 1658 'Petrus Erici Rosenholm Holmens.(is) Nobilis', den avlidnes äldste son, f. 1646, d. 1699 som vice Holm-Amiral. Dennes universitetsvistelse blev troligen kort, men längre studietid måste förutsättas för 'Johannes Laurentii Nordanuueder Ost-Gothus', som inskrevs 4 månader senare, den 17 nov.; födelseår obekant, d. 1707; son av ryttmästaren vid Östgöta kavalleri Lars Nordanwäder och Erik Rosenholms syster, Anna Pedersdotter Holm (se ovan personanm.); advokatfiskal i bergskollegium 1674; assessor där 1683; lagman i Närke 1690; adlad Nohlanwähr 1682; gift 1681 med Brita Funck, syster till den Margareta Funck, vars bröllop med Johan Trotzig L. två månader tidigare firat med »Astrilds Grufwe-Gång» (se n:r XXVII o. anm. dit).

Rubriken. *Härads-Höfding*, *Härader* (även r. 59; i Hel. Bl. rättade till *-a-* vokal utom r. 59, där det obegripna *-å-* fattats som *-ä-*), intressanta former, troligen börande sammanställas med vissa norrl. ortnamn, t. ex. Nordingrå, där *-rå* tydl. är resten av sista sammansättningsleden i 'härad' med ursprungligt långt *ā* och med, såsom ännu i vissa norrl. dial. (Medelpad) tonvikten på sista stavelsen, vars *ā* således övergått till *å*. [Möjligt är dock, att L. själv roat sig med att etymologisera fram formerna genom att sammanställa dem med 'råd', fsv. rāþ, och att de således ej motsvara hans (eller boktryckarens) uttal.] *Sohlberga*, Veta s., Österg. län. *Erikstadh*, Erikstads s., Älvsb. län, där säteriet Västergården i slutet av 1600-t. tillhörde ätten Rosenholm. *Ramsberg*, Hyltinge s., Södermanl. län. *L*(ars) *I*(ohan) *S*(on) *S*(cientiarum) *H*(umanarum) *A*(rtiumque) *S*(tudiosus) *W*(psaliensis), se anm. till s. 100 rubr. ovan s. 114 f. samt 115 rubr. L. synes (inför Nordanwäder) ej vilja anses som f. d. civis academicus.

1-14 *uſßle* elända. *Rätt hållas at the än / som VisiGothi stå* 'Med rätt hållas för de där, som ännu stå där som Visigoter'; *Visigothi* 'ädelgoterna', namnet på en av goternas stammar, redan av Jordanes tolkat som 'västgoter' och av Rudbeck [identifierande 'goter' och 'göter' ('götar'), jfr anm. till 74: 23-28 »der edlen Gothen» och 131: 34-36 ovan s. 91 f., resp. 160 f.] i hans Atland III s. 7 som 'westgöther', sätter L. här uppenbarligen i samband med 'vis', alltså 'de visa goterna', och ger det som hedersnamn åt östgötarna. *fram burit* framfödt. *Atropos*, se anm. till 10: 13 »Dödz-Gudinnan», 132: 47 f.

15-26 *hans Farfar*, Ericus Nicolai, kyrkoh. och prost i Styrstad (Östergötl.) 1560, d. 1582 (Anrep), alltså präst *hoos Konung Johan* III. *hans Far-Fars-Fader*, Nicolaus Jonæ, som omkr. 1550 blev den första lutherska prästen i *Wastena* (Vadstena; Håhl, Link. stifts herdam. I, 1846, s. 283; Anrep på ätten Rosenholm, citerande Hel. Bl., där det dock står *Herr Erik:* tydligen av misstag genom förväxling med »hans Farfar»). *uhrminsgammal Ätt / ok Adel som ey* sc. är *dölder* 'dold' (av 'dölja'; 150: 67 sup. »dölgt»): ättens nämnda stamfar Nicolaus skulle på fädernet leda sin härkomst från 'en gammal urminnes adelig ätt, som kallades Laxman' (Anrep) och på mödernet från *Jacobs Sköldar* 'Jacobsköldar', adl. ätten Jacobskiöld (se Anrep). *Fädrens* (plur. best. form till 'fader') 'fädernas, fädernets' och *Mödrens* (dito till 'moder') 'mödrarnas, mödernets': jfr 330: 22 »alla Möder» (plur. obest. form) = alla mödrar; 309: 94. *Levi Stam*, prästsläkten, som enl. 2 Mos. 32: 25 fick Guds löfte om prästämbetena. *Til huad the warit för* ('förr'), näml. adligt stånd. *höfwes* behöves. *of-gamle* mycket gamla.

32-46 *weet* vett, förstånd, insikt. *förbida* (liksom *blifwa* r. 26) 'anstå'. *hoop:* Hel. Bl. *Hopp*. *bloon* 'blodet', hos L., liksom överhuvud i ä. nsv. (och fsv.), mask. eller neutr. *Ören* 'Örn', tvåstavigt, tydl. motsvarande L:s uttal; jfr anm. till 194: 83 »Barendom». *'tur* (ur 'u-tur') 'utur, ur'. *anpreklat* (med *-at* för väntat *-ad*) 'eggad, sporrad'; mlt. prekelen 'stechen,

stackeln, stimulare', lt. präkeln (prikkeln) 'stechen'. *bort ... giömma* undangömma.

52-60 *effter lite* efter kort tid. *Heere Daan* (tryckfel?: jfr r. 39 »hoop» för 'hopp' men r. 60 »hopp» för 'hop' eller 'hoop') 'herredagen, riksmötet', där han var borgerskapets talman. *Then* (r. 58) 'Som', näml. »Konglig Majestet» (r. 56).

63-70 *Rosenholm ... Thin Holmes rätta* 'riktiga, sannskyldiga' *Stokk* med samma bet. som följ. koordinerade *Stood* '(stödje-)pelare, stötta'; ordlek liksom r. 65 *Thu war En Rosenholm Stokholm*, enligt Sahlstedt en 'osmaklig lek med ord och namntydning' (Tank. i witterh.-arb. III, 1758, s. 416). *trugh* 'hot', synonymt med *pokk*. Om S:t Elmselden såsom olycksbådande, *Helenas skeen*, och lyckosiande, *Castor ok Pollux*, se anm. till 118: 98 ovan s. 134 f. *resand* 'då den reste sig till stånd mot' (alltså till »Krop») eller (snarare) 'sig resande, sig upptornande' (till *Wågar* 'vågor'; jfr anm. till 22: 21 »reser»).

71-81 *Hielt-lijk* (adv.) 'som en hjälte'; även 332: 85. *hölt ... modh* behöll modet, fattningen. *moget* 'fullt utvecklat' och sålunda till synes omöjligt att fördriva. *Wist* (impf.; jfr *wiste* r. 79) 'visste'. *slagit* drabbat.

91-92 *Om j* 'Om I' sc. ären. *At* Så att.

97-119 *Ståån* Stannen. *Här om* 'förbi'; ty. her um. *Om* (r. 103) 'Efter' (såsom 'om' ofta i fsv. och ä. nsv. för att uttrycka ett syfte) *Thes* 'vilkens' *lijk* 'like' *Diogenes skull leta*, näml. den cyniske filosofen Diogenes från Sinope, som efter Diogenes Laërtius' berättelse gick omkring på ljusa dagen med tänd lykta och sade: 'Jag söker en (verklig) människa.' *Ädell* 'ädel, adlig' (jfr anm. till 32: 5 »adelt») *aff Förtiänst / ok ey aff Bondens By*, samma tanke i liknande ord se 192: 18 ff. och anm. dit; jfr 32: 7 »Then Dygden adlar Han är rättlig Adel» och anm. dit samt L:s svar på frågan inför kämnärsrätten, om han var av adel: »Ney, vthan så wijda dyghden angår.» *straffa* klandra. Om *Af-unds Man*, som *förtärer* sig själv jfr talesätten: 'Afwund frätar ther hon boor' (Grubb), ty. Neid frisst sich selbst wie Rost das Eisen, holl. De nijd verteert zich selven, it. L'invidia rode se stessa, lat. Invidus invidia consumitur intus et extra (Horatius). *Segerwinna* övervinna, vinna seger över. *Teehn* 'tenen (sländan)', enstavig best. form med synkop. slutartikel. *afluppin* 'utlöpt', så att det ej finns någon tråd mera på den slända, varpå *Tränne Systrar*, de tre ödesgudinnorna, *spinna* människans livstråd, se anm. till 10: 13-14 ovan s. 20. *at j* sc. ären *aff Adams kynne* 'släkte' (se anm. till 172: 15) och således hemfallna åt döden. *Som är huad Thu läär blij:* jfr anm. till 228: 157 ff. ovan s. 232.

235-243. XXXIII. *Hela Wärldens PilGRims Färd.* (Gravskrift över *Truls Kåhre.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 6 sidors tryck. Där står r. 21 *Fåfne* (men r. 94 *Fåhnars*) r. 37 *stora* (Hel. Bl. *stor*) r. 73 *Siöwirlar-*

(Hel. Bl. *Siöwirflar/*). — Här står r. 147 *Loodiceam* läs *Laodiceam* och noten r. 168 *Metest.* men orig.-tr. (liksom *Palmsk. 421*, se nedan) synes närmast ha *Merest.* samt r. 184 *Ifis* (= orig.-tr.), tryckfel för *Isis*. — Omtryck U. B. *Palmsk. 421*, 4:o, s. 85-94, tr. hos Nicolaus Wankijf u. å., såsom bilaga till pastor primarius (sedermera ärkebiskop) O. G. Swebilius' likpred. $^{18}/_{8}$ 1672 över 'Truls Kohre'; lösryckt från likpred. och särskilt inhäftat finns omtrycket även i U.B. *Personalskr. 1670-79*, 4:o; från detsamma kan antecknas: rubr. *Truls Kohres/* r. 17 *ondt* r. 21 *Fåfne* r. 31 *wij* r. 92 *Huetbröds* r. 106 *skiäl/* r. 145 *Åth* r. 150 *någon* r. 165 *geck r.* 170 *skiäl/* r. 176 *feck* — Hel. Bl., som tydligen följt orig.-tr., har genomfört stor begynnelsebokstav för subst., *hw-* för *hu-* (~ *-hw*) och *kw-* för *ku-*, varjämte kan antecknas r. 6 *Tijger-snelt* r. 10 *inlykt* r. 21 *Fåne plää* r. 30 *friit* r. 31 *wij* r. 35 *Påwiskt* r. 36 *sijr nästan lijk HIN/ som i Calicuth* r. 40 *Beprydder/* r. 44 *oknowen* r. 73 *Storm/ Ijlning/ Säd ok Reeff/ Siöwirflar/ Steen-Klipp-Banker* r. 180 *Bort-swartna* r. 184 *Isis* r. 190 *sijt* r. 193 *förr* r. 219 *set/* r. 229 *Herr*

L:s versifierade journal över Kåhres resor överensstämmer alldeles i sak och ofta även rent verbalt med personalierna i Swebilius' likpredikan. Tydligen ha de sålunda haft en gemensam källa. En sådan föreligger ock i ett manuskripthäfte (U. B. *X 241*, 4:o) inom nytt omslag med påskrift 'Kååre Truls. Resebeskrifning'. Enligt detta, som såväl L. som Swebilius med vissa, särskilt mot slutet, starka förkortningar följt steg för steg, började resan 1641 och avslutades med ankomst 'hijt till Stockholm Juleaffton näst förledin', d. v. s. (enligt personalierna) 'jwleaffton anno 1645', varför alltså det ursprungliga nedskrivandet ägt rum år 1646. Berättelsen är helt igenom hållen i jag-form. I föreliggande skick kan emellertid handskriften ej vara en egenhändig nedskrift av den kunnige och vidtfarne rådmannen. Därtill innehåller den alltför många obegripligheter och felaktigheter, särskilt beträffande ortnamnsformer. Dessutom har själva den i jag-form hållna reseberättelsen en ingress, som är skriven av samma hand som manuskriptet i övrigt men som ej gärna kan härröra från Kåhre själv: 'Een kort berättelse om dhen fahrliga, långa och mödosamma Reesan, som dhen wijdt och högdt förfarne Mannen H:r Trulß Kååre vthi fremmande Land förfahrit och vth stådt hafwer.' Uppenbarligen är manuskriptet en (förkortad?) avskrift av Kåhres år 1646 gjorda egenhändiga skildring, en avskrift, kanske åstadkommen just för L:s och Swebilius' nödiga orientering i ämnet.

Det ser ut, som om den nu nämnda situationen skulle hava föranledt Swebilius och L. till något slags samarbete även utanför själva redogörelsen för Kåhres resor. Det inledande partiet i L:s dikt är nämligen till idéer och disposition i så frapperande grad sammanfallande med officiantens själva 'Lijk-Predikan', att likheten knappast kan förklaras endast genom hänvisningen till den här naturligt givna grundtexten för båda: livet en 'Wandring', en 'Peregrinatio' (Swebilius), en 'Pilgrims-Färd' (Lucidor).

Från sina upprepade utvikningar återknyter L. till den för båda gemensamma utvecklingen av ämnet med t. ex. ett »Men ah! Jagh gåår för långt» (r. 50; jfr på samma sätt r. 85).

De i margen tillfogade noterna äro L:s egna anmärkningar till de givna reseuppgifterna och ha ingen motsvarighet i Kåhres skildring av sina färder. De ha tyvärr fått lämna tryckpressen i otydligt och delvis felaktigt skick men visa dock hän på en märklig kringsynthet i den språkliga och geografiska litteraturen och stödja sig på tidens förnämsta auktorer, delvis citerade. Det finns ingen anledning att stämpla dem såsom 'befängda' ('lärd galimatias': A. G. Ahlqvist, Ny illustr. tidn. 1876, n:r 43, s. 381).

Slutet av L:s (och Swebilius') färdeskildring är starkt sammandragen: Enligt Kåhres skildring gick färden år 1645 från 'dhet sköna Florens' (jfr r. 215 ff.) till Livorno igen. 'Dhenne krokota wägen' (jfr r. 215 »geek i krook») gick han för att från Livorno sätta över till Spanien. Rykten om att 'Algieriske Flåttan' gått till sjöss från 'Barbariet' avskräckte honom emellertid från den spanska färden (jfr r. 203 ff.), varför han genom Piemont begav sig till Frankrike och kom efter åtskilliga avstickare till Paris, där han vilade i 4 månader. Därefter besökte han England, men 'effter alla orter dher för krijget skull woro osäkre', dröjde han där blott en månad, skyndade åter till Frankrike, därifrån till Holland (r. 219), så 'vpp åth Tyßland' (r. 219) till 'Åhßnebrygg', där han uppsökte och fick 50 rdlr. till uppehälle av Sveriges delegat i fredsunderhandlingarna Johan Oxenstierna, därifrån åter till Holland: 'Dher kom iag i sällskaap med Fransöske Residenten Mon:sr Athoni Gemut [d. v. s. Chanut, drottning Christinas blivande förtrogne, som anlände till Sverige just 1645 och lämnade det 1649], som här nu [d. v. s. 1646, se ovan] residerar i Ståckholm, och blef hans Tolck hijt, dher igenom iag vnder wägen hade min näring.' Hemkomsten skedde julafton 1645 (se ovan). — I 'Resor i Europa och Österländerne' (Stockh. 1826-28, III s. 82 f. och 98 f.) återger J. Berggren gången av Kåhres resor i stort sett alldeles som L. och utsätter årtal för resans stadier alldeles som skett i Kåhres skildring och hos Swebilius, men han utsträcker därutöver färderna långt utanför de rums- och tidsgränser, som samstämmigt angivas av dessa tre källor och vilka jämväl i allo bestyrkas av Kåhres latinska epitafium i Stockholms Storkyrka (Rüdling, Det i flor stående Stockh., 1731, s. 54 f.; även Link. B., där förf:s namn också utsättes: 'Amico dum vixit integerrimo posuit J. Widekindi', tydl. rikshistoriografen Johannes Widekindi). Även i övrigt kommer Berggren med uppgifter, som måste vara felaktiga och som väl finna sin förklaring i att förf. på vissa punkter sammanblandat Kåhres resor med någon annan svensk peregrinators.

Truls Kåhre (Kohre, Kore etc.), f. 1600 i Kåremo, Ryssby s., Kalmar län, d. ogift $^{16}/_{7}$ 1672; son av bonden Håkan Börjesson och Kerstin Trulsdotter; studerade vid trivialskolan i Kalmar, uppehållande sig 'medh läsande och siungande för Portarne i Staden', och i Stockh., där han som god

sångare blir 'i Trivial Skolan antagen för Musico eller Basunist'; begav sig med hopsparade slantar till Uppsala akademi, där han avlade 'åthskillige goda Prof vthi Philosophia och jure, så med disputerande som perorerande'; informator för riksrådet Mathias Soops söner och fullgjorde 'vthi Hoffwet' så hederligt sin tjänst, att han senare blev deras handledare vid studierna i Uppsala, där 'Carolus [och] Gustavus Soop' inskrevos $^{4}/_{2}$ 1636 (enl. universitetsmatrikeln); anträdde 1641 sin långa resa, sedan bröderna Soop avslutat sina uppsalastudier för vidare utbildning i utlandet och sedan han själv genom Axel Oxenstiernas bemedling fått ett 'härligit' stipendium, som den höga 'Demornaiorum familia' till studerandes underhåll avsatt; efter hemkomsten rådman i Stockh. 1646; preses på Norrmalms kämnärsrätt 1647; ledamot av justitiekollegiet 1648; preses i Stadens kämnärsrätt 1659 etc. Berggren cit. st. uppger, att denne Kåhre 'stiftade ett Stipendium till fördel för de Studerande af vissa nationer i Upsala'. Uppgiften (även i Stockh:s rådhus och råd, festskr. 1915, II s. 180) torde vara felaktig. Varken L., Swebilius eller Widekindi i cit. epitafiet antyda något sådant. Däremot stiftade kanslisten Gudmund Kåhre, stud. i Upps. 1634, son till bonden Jon Kåhre och Bengta Håkansdotter, från Hemmesjö s., Kronob. län, genom testamente år 1684 tillika med sin hustru Anna Pedersdotter ett sådant stipendium, även omnämnt i epitafiet över honom i Stockh:s Storkyrka ('Pauperibus, Musis ... plurima dona dedit', Rüdling cit. arb. s. 56 f.).

Rubriken. Johan Elasson, en omkastning av stavelserna i 'Lasse Johansson'.

1-14 Alldeles som L. går Swebilius i sin likpredikan igenom de olika bibliska bilderna för människolivet och stannar slutligen liksom L. för bilden av en pilgrimsfärd såsom den mest talande. — *liβle* 'lille'; även 385: 22; annars 'lille', t. ex. 208 rubr.; formen kan vara religiös arkaism (Bib. 1541 har ofta 'litzla' etc.) men kan ock vara naturlig för en uppsvensk: jfr ännu uppsv. dial. *fort rinner* rinner bort, rinner fram. *Tygersnelt* (egentl.) 'snabbt som (floden) Tigris'; 'pilsnabbt'; äldre skildringar berätta om floden Tigris' (ä. nsv. även 'Tiger') vidunderligt snabba lopp: åskådaren på stranden känner svindel inför de förbiilande vattenmassorna; det uppgives också, att namnet på floden på pers. betyder 'pil', alltså 'den pilsnabba floden'; jfr Hor. Od. IV 14: 46 'rapidus Tigris'. *Skiött* snabbt, snart. *inlijktt* 'innelyckt, den innestängda', näml. inom, i *Wattubläsår* 'vattenbubblor'.

15-24 Även Swebilius ordar om det fåfängliga i att samla gods och guld och 'kostelige Huus och Pallatz' (jfr r. 22), fast vi blott äro 'Wandringsmän'. — *ond*' on(d)t', som ofta. *lijk* lika godt, likgiltigt.

25-34 Swebilius talar liksom L. om det 'högnödiga' i att i förväg träffa anstalter för resan, såsom 'Reesekläder' (jfr r. 33) till skydd 'emoot kiöldh eller heta, effter som åhrsens tijdh är'. — *Legd* lejd. *Wägebreff*, ett godt ord för 'pass'. *gängse* 'vanlig, allmän' (väg), så att ej vandringsmannen själv kastar

sig i fara på okontrollerbara stigar. *fritt (Legd,* väl adv.) 'utan avgift': jfr r. 27 »en Säker Legd»; men kan ock vara attribut till *Legd* såsom neutr.: någon gång i ä. nsv. t. ex. 'ett fritt Leigde', mlt. leide n., da. leide n. och jfr följ. r. *bryta't* 'bryta det'. *werras* försämras. *Slag* '(slagg) slask'; jfr ordet i samma omgivning 197: 174, 408: 85. *kulit Wäder* 'kall blåst'; jfr 140: 45. 35-49 I radslutet 36 bör kommat strykas liksom i Hel. Bl. — Talet om 'resekläder' för L:s tankar in på de katolska pilgrimsfärderna och pilgrimsdräkterna. — *Pawiskt* påviskt. *syr nästan lijk HIN som i Calicuth| Mäd Offer dyrkkas plä* etc. 'ser ut nästan som Hin (Onde), som plägar dyrkas med offer i Calcutta'. Denne 'Hin i Calicuth' möter ofta i äldre reseskildringar från Indien under namnet Deumo, Deumus, och hans beläte beskrives som hemskt och skräckinjagande. Med djävulen sammanställes han ock i Petrus Johannis Gothus' övers. av Phil. Nicolais 'Een kårt Berättelse om Caluinisternes Gudh och Religion' (Stockh. 1602): 'Hvar lyder denna guden (d. v. s. calvinisternas gud) hän? Till Calicut i Indien, ty där varder djävulen af det hedniska folket uppenbarligen ärad och åkallad i Guds stad' (Westerlund-Setterdahl, Link:s stifts herdam. III, 1919, s. 88). I Sebastian Münsters (Munsterus') väldiga Cosmographia universalis (uppl. 1550, s. 1087; ty. uppl. 1628, s. 1574) skildras utförligt 'Calecuth' och även Deumus. Framställningen illustreras med en bild av denne: han sitter på en tron, fyra väldiga klor bilda hans fötter, tre hans händer, huvudet löper ut i fyra horn och prydes av ett diadem, munnen blottar fyra huggtänder, näsan är missbildad och ögonen skräckinjagande. Varje morgon tända, enligt Münster, präster, 'Bramini', rökelse och bringa offer åt honom. Jfr ock t. ex. J. A. von Mandelslo's 'Morgenlendische Reise-Beschreibung' (utg. av Adam Olearius, 1668, s. 128 f.), där det ock talas om offren i 'Calicuth' åt den förskräcklige tempeldjävulen, 'dem erschrecklichen Silbern und Güldenen CapellTeuffel'. Denne Deumo får här tjänstgöra som en bild för 'ett påviskt tok' i pilgrimsdräkt, som sedan närmare beskrives, drastiskt och med stark förtrytelse, väl ej oberoende av det förhållandet, att pilgrimsfärderna, som under reformationstiden avtagit, fått nytt uppsving under 1600-talet i samband med den allt större livaktigheten och aggressiviteten inom den katolska kyrkan. Den tidigare enkla pilgrimsdräkten, där pilgrimsmärket blott utgjorde ett kors av rödt kläde på hattbrättet och ett annat på den grova grå kappan, hade nu blivit till en rik, ganska fantastisk utstyrsel: Över axlarna hade man en läderjacka med krage: *en stor läder Kraga som slijk Soomaga* (om den påviske pilgrimen, tydl. från ty. Saumagen, särsk. i folkspråket om en omåttlig, otuktig och orenlig människa) *huelwer kring om sin skijnhelig Halß* 'låter som ett valv omsluta sin skenheliga hals' *lijk en Skiöld som* sc. är *helig* 'liksom en helig sköld', ty färden skulle vara en helig färd och pilgrimen en helig, okränkbar person. Kragen och *Hatten lijka så* var *bepridder* 'beprydd' *mäd många Narre ting,* näml. *mäd Korß ok kröke mäd Siö-Skaal* 'med snäckor i kors och krok (krumelurer)': kragen och hatten voro tätt besatta med större och

mindre snäckor, de senare ordnade i korsfigurer. Pilgrimssnäckan, ett slags lejdebrev för ostörd vandring i fromma ärenden, blev ett kännetecken på alla dem, som voro stadda på vallfart, oberoende av vallfartsorten, men synes ursprungligen hava burits blott av dem, som besökte S:t Mikaels helgedom, Mont-Saint-Michel, på ön av samma namn utanför Normandies kust. Till utstyrseln hörde vidare en *Taska* 'väska, skräppa' och *Flaska aff Pump-Skal* 'flaska, gjord av skalet av pumpa', Cucurbita lagenaria, flaskkurbits, flaskpumpa, kalebasspumpa, sedan märgen uttagits. *i Fälte*(t) 'ut på fältet', i motsats till bebyggda orter: 'ut på den ensamma vandringen'. *oknouen* (Hel. Bl. 'oknowen') 'okänd'; 345: 83 »knoen» (=känd). En *Staff* behöver varje vandrare men ej den långa pilgrimsstaven, *twe-knappot* 'med de tvenne knapparna' uppe vid spetsen, ofta *ey stödhlijk* 'ej till stöd' utan *til Twång* 'till våld'. *affsid-wäghs* på ensamma stigar. *Fuhl-grym* 'fuling', ett av L. på 'ful' och 'grym' bildat ord, avsett att jämte sin reala innebörd genom ljudlig samklang föra tankarna till 'pilgrim'. Givetvis funnos i pilgrimsskarorna också 'vallaremän', som hellre borde satts i fängelse än släppts på vallfart som syndabot.

52-56 *Took-Klokheet*, en för L. typisk förening av motsatser till ett innehållsdigert begrepp, se anm. till 150: 51 »klook-lijk Took» och särskilt 148: 10 »olustig Lust». Om de gamla grekiska filosoferna *Democritus* och *Heraclitus* berättas, att den förre alltid skrattat, då han rörde sig bland människorna och såg deras dårskaper och fåfängliga ävlan, den senare däremot fällt tårar. Demokrits löje och Heraklits gråt blevo ordspråkliga redan under antiken (Juvenalis Sat. X 33 f., Seneca, De ira II 10).

I brådskan har L. omkastat namnen: jfr 365: 1, 25 f. *ey wiste til* ej kunde. *giord* 'gjort' (supin.). *Om ... at besij* 'För att (vidare) ta i betraktande': jfr ty. um .. zu 'för att' framför en infin.

57-68 Även Swebilius avhandlar nödvändigheten av ett godt ressällskap. — *Stalbroor* 'kamrat', här utan klandrande anstrykning såsom 255: 10 och i nuvarande språkbruk. L. exemplifierar med från »gamble Bökker» berömda vänpar: På grund av sitt förhållande till *David* (1 Sam. kap. 18 etc.) står *Jonathan* ofta i bet. 'förtrogen vän utan svek'. Samma roll spelar i klassisk litt. *Pylades* i förhållande till *Orestes*, som enl. Valerius Maximus (IV 7) blivit mera berömd som Pylades' vän än som Agamemnons son och hämnare. De båda pytagoreiska filosoferna *Damon* och *Phintias* (*Pintias*, *Pythias*) bildade det andra klassiska vänparet, i vilkas vänskapsförbund tyrannen Dionysius i Syrakusa, efter att ha prövat dess hållfasthet, bad att få bli upptagen (t. ex. Valerius Maximus cit. st. IV 7 'De amicitiae vinculo'). 'Min Damon' blev liktydigt med 'min bäste vän'. *wåla* 'värdera, akta, bry oss om', (uppsvensk) växelform till 'vårda', jfr anm. till 106: 158 »håla» (till 'hårda'), nu förvisat till dial. *om the man som* sc. är *wårt behagh .. sigh skikka* om de blott, oss till behag, lämpa sig.

70-80 *eenfält* en och en (i sänder). *kunnog* 'känd, bekant'; jfr r. 44 »oknouen». *ylning* (ijlning) 'kastby, vindby'; sv. dial. iling 'väderil, orkan',

ilning 'vindkast'. Hel. Bl. har rättat till *Reeff* / *Siöwirflar* / *Steen-Klipp-Banker*. *Afskära* slita av. *Plikt-Anker*, det stora i nödfall kastade stormankaret. I *will-wall-hwälwand* (*Siö*) har L. skapat ett starkt suggestivt attribut till det villande, oroliga och osäkra havet; samma känsla för havets faror och poesi har han sökt ge uttryck åt genom en besläktad ljudmålning 83: 14 »die wilden Wüsten Wogen Des Meeres»; med samma språkliga medel uttrycker han jordevandringens ständiga irrande och oro 227: 120 »Wij will-ok walla här». *en dubbel Graaff*, dels i havets djup, dels cenotafiet, rest av sörjande därhemma på kyrkogården. *grimm*', även 264: 17, annars 'grym'. *giöra ban*' (*bane* '(våldsam) död') *ok sår* 'döda och såra'.

82-86 *dempa* 'kväva, undertrycka' men här säkerligen i den gamla speciella användningen 'dämpa skott', d. v. s. (genom magiska medel) förtaga verkan av skott. *flärd* 'svek, bedrägeri', således här synonymt med *Swijk*. *Ther* Då... dock. *war williat* (för väntat 'williad') 'ville, ärnade, avsåg'; även 127: 178 och jfr 'var sinnad'. *först* från början. *rättlig* direkt, utan vidare (utvikningar).

90-96 (*rätt*) *ährlig* '(högst) hedervärd, aktad', om allmogemän långt in på 1800-t. *Huettbröds Barn* 'vetebrödsbarn', bortklemade barn, som ha 'sötebrödsdagar'. *innan Knuth* 'innanför knuten', (hemma hos mor) som stuggrisar. *fast* som fastspikade. *sitta på Biörne Fellen* 'sitta på (den mjuka) björnskinnsfällen', äro latmaskar, veklingar; jfr ty. auf der Bärenhaut liegen 'lata sig, vara en veklig stackare', Bärenhäuter 'lätting, odugling'. *mogne Äplen steker*, jfr ä. nsv. 'äplestekare' om en karl, som helst sitter hemma vid spisen. *Gökkel Dokkor* 'gyckeldockor', som göra putslustiga rörelser, marionetter, till 'gyckelspel', här väl dock i allm. bet. 'lekdockor, rodockor', som annars blott småflickor bry sig om. *Hampus* bör sammanställas med Hans i bet. 'dumsnut', ofta namn på narren eller den dumme drängen i skådespel, ty. dummer Hans, sv. dummerjöns etc.; jfr t. ex. komedien 'En bättrad will-hierna', där vännen spelar 'Tienare eller Dräng' åt Baron Sorgfrij och ber att som sådan kallas 'Hans eller Hampus, som I tillförene på skämt mig kallat' (1721, Hanselli V s. 248). *Pankaka* stackare, blötfisk. *uti Askan röör* etc., jfr ty. Aschen-Blaser, Aschen-Brödel, askblåsare, askfis (Lind Ordb. 1749), odugling, som sitter hemma vid spisen.

100-104 *Ortt som* sc. var (är) *Handelrijk*/ *ell stark* 'befäst'. *Siufalte Nederlanden*, d. v. s. de 7 provinser, *som* sc. äro *sammanfäst*(ade) 'unierade' såväl av naturen som *Wänskaps Banden*, d. v. s. unionen i Ytrecht, där 'de sju provinsernas' statsförbund, Vereenichde Nederlanden, bildades. Havsguden *Neptunus* beskyddar landet, som då ännu stod som havens och världshandelns behärskare.

107-112 *Breganz*, Braganza. *Portoport* (Port à Port), Oporto. *Cascabo*, väl Cascaës, lat. Cascale. *Hetubul*, Setubal (så i X 241). *Conimbria* ä. form [lat. Conimbri(g)a] för Coimbra. *Herculs smala Haaff*, fretum Herculis, nu Gibraltar sund, dit Kåhre kom i början av år 1642 (X 241). *Fesse Rijke*, lat. regnum Fessæ, en del av nuv. Marocko, efter huvudstaden Fez,

lat. Fessa. *Scuta*, tryckfel för *Seuta* (= X 241), d. v. s. Ceuta, vid sundet i dåvar. kungariket Fez, som var en av de *barbarske* staterna: 'de barbar(i)ska staterna' eller 'Barbariet' (r. 204), den dåtida vanliga benämningen på Barbareskstaterna, Berberiet, hela nordafrikanska kusten utom Egypten. *Herculs Stoder* (jfr anm. till 194: 74), en på vardera sidan om fretum Herculis, på den europeiska *Alpe* (tryckfel för *Calpe* = X 241), nu Gibraltar, på den afrikanska *Abide* (tryckfel för *Abile*, lat. Abyla, = X 241).

114-120 *Opwekt* 'Eggad' *aff Keiser Carl*, som *här*, d. v. s. i trakten av Herkules stoder, *upmana*(de) 'eggade' *Sigh Siälff*, näml. att ej såsom Herkules sätta någon gräns för sina stordåd, genom orden *Bettre Fram*, i noten lat. *Plus ultra* (egentl. 'mera på andra sidan'; 'vidare!'), fortsatte Kåhre sin färd. L:s dunkla ord torde böra förklaras genom fabeln om Herkules, som då han skilde Abyla och Calpe åt och därigenom förenade Oceanen och Medelhavet, på dessa sina »stoder» skulle hava inristat orden 'Non plus ultra' ('Hit och icke vidare!'): de voro gränspelarna för hans storverk (jfr 194: 74 »Alcidens satte Måhl»). Cadiz, Gibraltar, Badajoz och andra sydspanska städer ha nu, i strävan att få sätta sin stads grundläggning i samband med Hercules, som stadsvapen upptagit två pelare, föreställande 'Herkules stoder', Columnæ, med inskriften 'Non plus ultra'. Kejsar Karl V lär nu upptagit dessa pelare som sköldhållare i sitt vapen men ändrat inskriptionen till *Plus ultra*, *Bettre fram!*, 'Vidare!' (jfr Büchmann, Geflügelte Worte, Berl. 1912, s. 338 f.). *Cales*, ä. form för Cadiz. *Madrit*, så i alla trycken (X 241 'Madril'), för Motril, kuststad i Granada; huvudstaden Madrid, ä. form Madrit, kan ej här avses, då i resejournalen säges, att K. ej tordes 'wijka ifrån siökanten inij landet' utan blott besåg 'the städer liggiandes wijd siökanten öster vth,' emedan han ej kunnat 'practisera' sig något pass, därmed han kunde 'befrija' sig vara svensk, d. v. s. ett falskt pass. Krig rådde ju mellan Sverige och 'Österrikes krona'. *Almoria*, Almeria (X 241 'Almora').

121-131 (*Thet*) *Stolte* (*Genua*), X 241 'högferdige'; redan tidigt hade de ital. städerna fått stående attribut, såsom 'la superba', lat. superba 'övermodiga' om Genua. K:s vistelse i Italien blev nu ganska kort på grund av att allmänt därstädes rådde osäkerhet 'för det krijget skull, som då begyntes emillan Påfwen j Rom och förstarna vthi Italien' (X 241). *Calarea*, tryckfel för Calaren (= X 241), lat. Calares, nu Cagliari. I *Trappano*, Trapani, började K. sin färd över land genom Sicilien, sedan han 'bekommit' pass på 'dhet iag [han] een Tysk man war' (X 241). *Castello*, Castellamare. *Alacatha*, Alicata.

137-140 På *Cyperns* västkust låg den forngrek. staden *Paphos*, Pafos, med sin *Offer-Altar Kyrka*, det berömda Venustemplet, se anm. till 29: 25-32. *Frigga ok Astrild*, d. v. s. Venus (Afrodite) och Amor (Eros). *Hedna* 'hedningarna', spec. om de antika folken. *fort* vidare. *Famagusta*, enl. noten *Ol.*[im] *Salamine postea Constanza:* jfr samma uppgift t. ex. hos Joh. A. Maginus, Geographia (Col. Agr. 1597, II, s. 238) 'olim Salamis

deinde Constantiana dicta'; i själva verket ligger dock F. några km. söder om det gamla Salamis-Constantia.

141-143 I Kåhres resejournal står verkligen, att han färdades från Cypern 'medh ett Wenetianiskt skeep genom *Sinum Euxinum* till stoora Asien och landsteg vthi *Syrien*, j lilla *Alexandria*'. Sinus Euxinus (jfr L:s not *Sin. Euxinus*) måste här vara felskrivning för Sinus Issicus, det gamla namnet på Alexandretteviken, vid vilken ligger just *Alexandretta*, Alexandrette, 'lilla Alexandria', turk. Iscanderun (jfr noten *Incol.*[ae] *vocant Escandarunech*). Felskrivningen *Sinus Euxinus* i X 241 förde i hastigheten L:s tankar till Pontus Euxinus, det klassiska namnet på *Swarta Siön*, Svarta havet, och på så sätt kom L. att i misshugg ge K:s färd denna omöjliga sträckning. L:s not, *N*[ota] *B*[ene], till *Alepo*, Aleppo, visar, att han flitigt studerat geografiska auktorer. Att staden fordom hetat *Nerea* uppger den av L. här ej cit. Vilhelm från Tyrus (Berggren cit. arb. II s. 138). *Incolae* sc. vocant *Halep:* arab. Haleb, turk. Halep, som åtminstone folketymologiskt kan tolkas som *lac* 'mjölk'. Som hemulsman för att Aleppo är det gamla *Berroea* åberopas *Gyllius*, Petrus Gyllius (Gillius), vidtberömd forskningsresande i närmare Orienten, d. 1555. För Aleppo såsom det forna *Hieropolis* (Hierapolis) hänvisar L. till *Bellon.*, Petrus Bellonius (Pierre Belon), Gyllius' färdkamrat och sekreterare, i vilkens Observations de plusieurs singularités et choses mémorables etc. (Paris 1554, s. 158) står: 'Je sçay qu'il y a autheurs modernes qui pensent que c'est elle qu'on nommoit anciennement *Hierapolis*, combien que Gillius a esté d'opinion qu'elle avoit nom *Berrea.*' Jfr här ock Berggren cit. arb. II s. 137 f. Som stöd för uppgiften, att Aleppo också hetat *Antiochia*, cit. L. *Villanovan.*, väl spanjoren Michael Serveto Villanovanus (Michel de Villeneuve), d. 1553, förf. till bl. a. Claudii Ptolemæi geogr. enarrationes, libri VIII, cum scholiis et annotationibus. Som källa för namnet *Bambica* åberopas *Strabo*, i vars 'Geographica' XVI 748, 751 Bambyke (*Βαμβύκη*) avhandlas: jfr ock Plinius Nat. hist. V 23 (19) 'Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur'.

144-149 Från *Arra* (X 241: 'dhen nampnkunnuge staden *Arra Euphratis*; Personalierna: 'then nampnkunniga Staden *Aria* [!] widh Elfwen Euphratis belägen'; kanske 'Maarrat') gick resan tillbaka mot havet, då K. ej vågade ensam företaga den annars avsedda färden till Babylon, tillbaka till 'lilla Alexandria' (X 241), L:s *Alexanders Stadh.*

149-157 *Damasco,* Damaskus, med noten: *Damascus in* 'i' *Scia* (jfr nedan Sciam, Scham; 'Scia' tydligen lat. abl.-form med anledning av prep. 'in') *i.*[d] *e.*[st] 'd. v. s.' *Siria* 'Syria, Syrien' *Arab.*[ice] 'på arabiska': Damaskus ligger i Syrien, som på arab. heter Scham (Sciam). — *Sciam S.*[ive] 'eller' *Demasc.:* araberna kalla staden dels med provinsens namn Scham (Sciam), dels Dimeschq (äldre källor med annan vokalisering: Damaschk, Demeschk). — *Syr.*[ice] 'På syriska' *Darmsuc quasi* 'så mycket som' *Doro* '(den) röda' *Sumoco* 'bostaden (landet)': staden uppges verkligen på syriska

heta Darmesuk (Ersch-Gröber; Allg. Encykl.), och L:s lärda etymologisering av stadsnamnet såsom *terra rubra* ur de båda cit. syr. orden för 'röd' och 'bostad (land)' anknyter sannolikt till den gamla sägnen, att Kain här skulle färgat jorden röd med sin broder Abels blod. Andra ha vid liknande tolkning av stadsnamnet utgått från att det röda vinet här sedan gammalt haft sitt bördiga hemvist (Zedler, Grosses vollst. Univ.-lex.). Den vidtberömda staden och dess namn, Gamla Test:s Dammeseq, ha ju sedan gammalt omspunnits av fabler. *Capham*, Chaipha, Chaifa, Caiffa (Haifa).

154-166 *mädh löije* med glädje. *smaal* tunn. *Jerusalem* nådde Kåhre nyåret 1643 (X 241). *Sinn-satt*(e) beslöt. I *Christi Graff* var han 'een heel natt innelaster' (cit. st.). *Joppe* Jaffa. *Caravanen* på 600 kameler kom från Damaskus, och med den följde K. 'genom Arabien och then stoora öknen *Ethon* och *Sur'* (Personalierna, likaså X 241, där dock *Sur* felaktigt ändrats till Sues). L. har återgivit (felläst; eller tryckfel?) Ethon med det i G. Test. ofta nämnda *Ekron* (*Ecron*), mellan Joppe och Gaza; jfr 2 Mos. 15: 22 'öknen Sur', 4 Mos. 33: 8 'Ethams ökn', i samband med Israels vandring ur Egypten.

167-171 L:s uppgift i noten, att *Damiata*, fra. Damiette, är det gamla *Pelusium*, var på L:s tid den allmänna åskådningen. Ännu Michael Eneman, om än med någon överdrift: 'Alla gamla beskrifningar stadfästa det, att Pelusium måst hafva stått på den båttn, som nu Damiata står' (Resa i Orienten 1711-1712, Upps. 1889, II s. 87). Pelusium låg dock ett stycke öster om Damiette. L:s *al*(ias) *Heliopolis* 'med ett annat namn Heliopolis' kan ej avse den omkr. 10 km. nordost om Kairo belägna staden Heliopolis, 'solens stad', det fornegypt. Pera, 'solens hus', Bibelns On eller Bet-Semes, utan återgår på gamla geografer, såsom Maginus cit. a. II s. 209 och Sebastian Münster (Munsterus) cit. a. s. 1011 och 1136 (uppl. 1550), vilka om Damiata-Pelusium förmäla, att den fordom kallats Eliopolis (Maginus: Æliopolis) efter fursten Elius (Ælius), som omgett den med en tredubbel mur (triplici muro cinxit). Varifrån dessa uppgifter stamma ytterst, är mig obekant. *Cayro* (*Alcayr*) har försetts med en lärd not (*NB.*). Om *Metest* här får anses som tryckfel för *Ve*(tus)*test*(amentum), bli de två följande orden riktiga och förståeliga: *Mizraim* (*Mesraim*) är nämligen Gamla Testamentets namn på Egypten och därmed på dess huvudstad. Ävenledes riktig är L:s uppgift om Kairos (Egyptens) arab. namn *Mazar* (Masr) eller *Mizir* (Misr); och dess binamn *Alcahera* [el-Kahira; Masr (Misr) el-Kahira] återges, som sig bör, med *Victrix* 'det segerrika' (jfr r. 170 *Seger wunnit*), vilket binamn eller epitet segrat över det egentliga namnet och givit *Alcayr*, Alcair (el-Kahira), Kairo (Kahira). Det gamla *Memphis* låg däremot snedt emot Kairo på motsatta, västra Nilstranden, men på L:s tid identifierades allmänt de båda städerna.

173-189 Utan närmare stöd i Kåhres resejournal utvecklar L. här Egyptens under. I X 241 nämnes blott, att Kåhre besökt 'Pyramides, Babylon Ægypti, gamble Alcair, dher iagh war vthi Mariæ kammar, som hon vthi

bodt hade landzflychtig för Herode, Josephs Koornlador, Maatkammar vthi landet Goosen'.

173-174 I noten väntas komma efter *fyrkantigh, bredh, diuup, neer* och *Watne.* — *Josephs konstigh* 'konstfulla' *Brun* möter en i alla äldre reseskildringar från Egypten. Thevenot, Woyages en Europe, Asie et Afrique (Paris 1689, del II) har i kap. 'Du chateau de Caire' en lång beskrivning av 'le puits de Joseph', som han kallar 'assûrément une merveille'. Michael Eneman, Resa i Orienten 1711-1712, I s. 184 f., ger liksom Thevenot uppgifter om måtten, konstruktionen och sättet för vattnets upphämtande ur djupet, jfr ock Johan Hedenborg, Resa i Egypten och det inre Afrika (Stockh. 1843) och von Knorring, Två månader i Egypten (1873). L:s sifferuppgifter, vad angår brunnens dimensioner och antalet oxar, som draga uppfordringsverket, synas väl kraftigt tilltagna. Om alnarna reduceras till fot, komma hans siffror i detta hänseende något så när i överensstämmelse med de visserligen sinsemellan åtskilligt divergerande men i allt fall imponerande talen i mig tillgängliga källor. L:s auktor i detta fall har jag ej kunnat utröna. I övrigt är hans i noten givna beskrivning fullt sammanfallande med andra skildrares. Brunnen är sprängd i berget i två våningar, den undre till omfånget mindre. Till mynningen av den senare leder en i berget insprängd, rundt brunnen i spiral gående trappväg, på vilken *man kan gå ok rijda neer* och på vilken även oxarna föras ned. Där nere vandra oxar rundt och draga medelst ett hjulverk i stora tunnor upp vattnet till den nedre brunnens mynning, varifrån det genom ett liknande, av oxar draget uppfordringsverk vid övre brunnens öppning upphämtas för att sedan genom rör och kanaler ledas till önskade platser. Alla de gamla skildrarna uttrycka sin häpnad inför detta i berget insprängda jätteverk, och vattnet beskrives som klart och godt. Med *Josephs Huuß* åsyftar L. säkerligen Kåhres 'Josephs Koornlador, Maatkammar i landet Goosen' (se strax ovan). Även Thevenot har i kap. 'Du vieux Caire' åtskilligt att berätta om dessa 'greniers de Joseph', om vilka man säger, att de byggts av Bibelns Josef, där han som Faraos högtbetrodde man för kommande svåra år förvarade de goda årens överflöd. Eneman beskriver dessa 'Josefs kornbodar': ett stort fält inom höga murar, avdelat genom lägre murar i vissa rum, i vilka ännu varje år lagras sultanens spannmålsräntor, varje slags säd i sitt bestämda rum. Tak saknas och behöves ej på grund av det torra klimatet. Endast mattor täcka spannmålslagren. Redan Thevenot misstänker byggnadsverkens samhörighet med patriarken Josef, och Eneman är fullt på det klara med, att de ha sitt namn av 'en Turkisk Jusuph', och vad angår Josefs brunn, uppger han, troligen med rätta, att den som byggherre har 'en turkisk Jusuf, en Califa, som äljest hett Salahdin Jusuf', d. v. s. den frejdade Salahdin Jusuf (1169-1193).

175-176 Redan antika skriftställare tala om dessa *ungnar* för äggkläckning. Münster skildrar dem utförligt i sin Cosmographia (1550; s. 1140), likaså

Eneman (I s. 207 f.), som också uppger, att för kläckningen gemenligen åtgå 21 à 22 dagar (se L:s not). *under* förundran.

177-185 Varken hos den av L. cit., lika fantastiske som lärde, *Athanas.*(ius) *Kirch.*(er), *Oedip.*(us) *Ægypt.*(iacus) III (Rom 1652), ej heller annorstädes, har jag kunnat finna någon skildring, som kunde sägas direkt vara källan för L:s uppgift i text och not om 'sandorten under jorden' av 20 mils längd och täckt av ett makalöst valv, platsen för *all Mumien.* I kap. 'De cryptis locisque subterraneis, in quibus condi solebant mumiæ sive medicata corpora' talar Kircher blott om det kolossala antalet och den märkliga beskaffenheten av dessa kring det gamla Memfis liggande grifter, cavernæ, vilkas mängd är så stor, att de sträcka sig över många mil (ut ad multa milliaria sese extendant) och både till tal och prakt överträffa de romerska katakomberna. Han fabulerar ock om underjordiska gångar, som en gång skulle förbundit Memfis såväl med Amonstemplet i Libyska öknen som med Heliopolis. I varje fall måste L:s underliga föreställningar gälla den kolossala begravningsplats, som på västra Nilstranden kring det gamla Memfis breder ut sig över milsvida områden och där oräkneliga mumier, täckta av ökensanden, vila i sina mastabor, kryptor och vidsträckta katakomber, en väldig underjordisk dödsstad. *Mumien föres hijt,* näml. till Europa, framför allt till medicinskt bruk (se anm. till 150: 65), varvid de lätta och glänsande svarta skattades högst: L:s *bort swårtna*(de) 'svartnade' *lijk som Kåhl* 'kol'. *små Figurer,* gudabilder eller bilder av heliga djur (skarabéer o. dyl.) och ting, vilka lades i svepningarna eller i mumiens kroppskaviteter (jfr Eneman, a. arb. s. 196). Om *IO / som sedan Isis heet* 'kallades' se anm. till 182: 55.

187-189 *the trij berömde Pyramider,* näml. de vid nuv. byn Gize, väster om Nilen, några km. norr om det gamla Memfis. *Herodotus* (Hist. II 134 f. se L:s not) anger som byggmästare de omedelbart efter varandra regerande faraonerna *Cheops* [lat. gen. *Cheopis*; *al.*(ias) *Chemnis*: Cheops har identifierats med den av Diodorus (I 63) omnämnde Chemnis, Chemmis], dennes broder Chefren och son Mykerinos (lat. *Mycerinus*, L:s not). Om den andra pyramiden, Chefrens, nämner L. intet, men angående *den 3* (L:s not) 'den tredje' ansluter sig L. till de grek. förf. (se ock Plinius Nat. hist. XXXVI 12 (17)), som mot Herodotos anse den *bygd aff Rodope En Sköke*, hetären Rodopis från Trakien, vilken genom sin skönhet och lättfärdighet skall hava i Egypten förtjänat så stor rikedom, att hon åt sig kunnat bygga den tredje (och minsta) av de tre berömda Gizepyramiderna (se Herodotos cit. arb.).

191-194 *Raßchit,* turk. Raschit, arab. Raschid, *Roseto,* Rosette. Ifrån Rosette färdades Kåhre (enl. X 241) till 'dhen stoora Alexandria', varifrån han 'på een Turqwesk Gallion' styrde kosan mot Rhodos. En storm, varunder Kåhres skepp miste stormasten, drev emellertid skeppet till Cypern. Härifrån gick han på ett grekiskt skepp till Apollonia i Mindre Asien, besökte, något som L. blott föga berör, stad efter stad därstädes, och ö

efter ö i arkipelagen, bl. a. *Rhodos*, vartill L:s not nästan ordagrant återger Münsters uppgift i Cosmographia: '*Ophiusa* prius dicta est, deinde *Staclia*, postea *Telchin*' (uppl. 1550 s. 990; uppl. 1628 står 'Stacilia'), återgående på Strabo XVI.

195-204 *Stambolla*, lat. form för turk. Stambul. Gamla geogr. och reseskildrare, såsom Münster, cit. a. (1550) s. 943, och Pietro della Valle, Viaggi (1662), åberopande Petrus Gyllius, identifiera *Pera* och *Galata*, liksom L. i noten. *baak wägen* återfärden. För tredje gången for Kåhre nu i början av 1664 till Mindre Asien och besökte även nu många av dess orter, något som L. blott antyder genom namnet *Sardes*. Från *Corinth* gick Kåhre, efter flitiga färder i Grekland, med ett grekiskt skepp till sjöss med Malta som mål. Turkiska galejor ansatte emellertid fartyget, 'så att wij [de] vthi vndanflychten kommo till siöß igen vnder Mauritania eller *Barbarijt*', men de lyckades till slut med Kåhres 'högste Contantement och åthnöye' nå *Francke-rijk*, vars södra delar K. genomreste, utan att detta av L. beröres.

205-212 Det var nu lugnt i Italien (jfr ovan anm. till r. 121-131), så att Kåhre utan större risk kunde befara landet. Påven Urban IV hade just avlidit. Då K. gärna ville vara med om ett påveval, men ett sådant ej på avsevärd tid kunde komma till stånd, i det kardinalerna måste från alla länder först samlas till Rom, använde han tiden till att bese Syditalien och än en gång Sicilien. — *Retz*, Reggio (di Calabria), vid Messinasundet. R. 210 alluderar på den kända hexametern 'Incidis in *Scyllam*, cupiens vitare *Charybdin*'. Senare sagor förlade de av Homerus (Od. XII 85 ff.) skildrade, på ömse sidor av ett sund på rov lurande havsvidundren (havsvirvlarna) *Scylla* och *Charybdis* till det nu av Kåhre befarna Messinasundet. *Monte real*, Monreale.

213-219 Efter vidsträckta resor på Sicilien for K. till Neapel och så landvägen till Rom, där han fick 'besee dhenne Påwen Innocentij inauguration och Cröningzprocess'. Därpå gick resan genom en mängd av Norditaliens städer, av vilka L. nämner blott tre. Slutet av Kåhres resa se ovan s. 237.

220-236 Kåhre har — i motsats till många andra — dragit verklig nytta av sina peregrinationer. — *dra som en Gåås ther hän* och komma som en *Gååß til baka hem igän*: jfr ty. rimmet 'Es flog eine Ganz wohl über den Rhein und kam als Giggag wieder heim': den tidens adelsmän reste till Frankrike för att utbilda sig och kommo hem så pass lika sitt forna jag som en Giggag ('gås') liknar en Ganz ('gås'), eller det svenska 'Suggan for till Rom och kom som svin tillbaka'. Skenet av något nytt hos den hemkomne ger en del onyttigheter och löjligheter, som han inlärt. *skräppa* skryta över. *Bokke språng*, här 'kapriol', ett slags vigt och lätt språng i dansen, liknande en bocks krumsprång; kapriol betyder 'bocksprång', av ital. capriola, till lat. caper 'bock'; även ty. bocksprung, da. bukkespring; 418: 7 i egentl. bet. om satyrernas krumsprång. *humeur* sätt. *weta* känna till. *a Vous* 'skål!' och *Serviteur* 'Er (mjuka) tjänare': sådana ord från »Wijn ok Kwinfolks Huuß» är det, som han lärt sig att »hosta uth», de

äro jämte de nya kläderna a la *mode*, vilka dock blott för de förvånade hemmalandsmännen äro nymodiga men i utlandet (Frankrike) redan för länge sedan ur bruk (*affnött mode*), resans enda behållning. Tidens satiriker behandla ofta detta förnedrande och fördärvliga inflytande från Frankrike i seder, språk och klädedräkt. Jfr anm. till 123: 69-80, 126: 143-158. *planas* utplånas. *Lethe*, den underjordiska floden, vars vatten skänkte glömska, glömskans flod.

236-237 »Graaff-Skrifft» är sedan gammalt berömd ('acute scripsit Noster' säger Lidén, Hist. litt. poët. svec. II, 1765, s. 37; jfr ock Sahlstedt, Tank. i witt.-arb. I, 1756, s. 49 ff.). Tanken framföres ofta i utländsk och svensk litteratur, ej sällan även i verbalt nästan sammanfallande formulering. Den torde utgått från Propertius (Eleg. II 9: 13), som om Akilles aska säger, att Briseis 'höll i sin lilla hand den store Akilles väldiga kropp', och upptagits, utvecklats och spridts av Ovidius (Metam. XII 615 f.), som jämväl om den döde Akilles yttrar: 'Jam cinis est, et de tam magno restat Achille Nescio quid parvum, quod non bene compleat urnam.' Theobald Hock diktar en sång, vars titel sammanfaller med L:s gravskrift här: 'Ein Pilger ist die Welt zu eng, sein Grab ihm zu weit' (n:r XLIII i Schoenes Blumenfeld, år 1601; Neudruck, Halle 1899, s. 62). I Andreas Gryphius' i flera sångböcker upptagna 'Vanitas! Vanitatum Vanitas!' formuleras tanken så: 'Dem hie die welt zu enge Dem wird ein enges grab zu weit' och i 'Grabrede Daniels von Czepko' (tryckt först 1662 i nya uppl. av Gryphius' 'Kirchhofs-Gedanken', ej 1657, såsom uppgives ovan s. 111): 'Ein kleiner hügel ist mein reich, Ein ort von dreyen elen' [Ellen]: Vier bretter, einem kasten gleich, Verwarhn mich und viel quehlen' (Andreas Gryphius, Lyrische Gedichte, hg. von H. Palm 1884, s. 218, resp. 365). I Sverige ha, efter L., bl. a. Gunno Dahlstierna i 'Kunga-Skald' str. 261 och Wexionius i 'Melancholie' (Hanselli VI s. 331) användt tanken, den förre om Karl XI, den senare om Alexander den store.

244-248. XXXIV. *Ære-Ruhna*. (Gravskrift över *Matthias Biörneklou*.)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Hel. Bl. har utelämnat årtalen i margen, genomfört mera konsekvent stor begynnelsebokstav för subst., ersatt *hu-* med *hw-* samt r. 6 *swart* r. 22 *Ond* r. 107-108 *skiäl wäl*/ r. 128 *teet*

Matthias Mylonius, adlad 1646 *Biörneklou (Biörnklou, Biörenklou)*, f. 1607, d. 1671 (begr. 8/9 1672); son till mjölnaren i Nykvarn, sedermera borgaren i Västerås Erik Mattsson och Brita Jönsdotter; stud. i Upps. 1627; lärare för riksmarsken Jakob De la Gardies äldste son Magnus Gabriel 1632; profess. i Upps. 1637; protokollsekreterare i kungl. kansliet 1640; legationssekreterare vid västfaliska fredsverket 1643; resident i Münster 1647-1649; regeringsråd i Bremen 1650; sändebud till kejsaren 1651; Sveriges representant på riksdagen i Regensburg 1653-1654; statssekreterare 1654; president i bremenska regeringen 1656; svensk legat till

Frankfurt a. M. 1657-1659, där han bevistade kejsarvalet; svensk minister i Paris 1659; hovkansler 1661; riksråd och kansliråd 1664; under Karl XI:s minderårighet var han i rådet en motståndare till sin f. d. lärjunge Magnus Gabriel De la Gardie och dennes äventyrliga och franskvänliga politik som rikskansler; gift 1640 med Margareta Wallia, adlad Wallenstedt, f. 1623, d. 1692, dotter av biskopen i Strängnäs Laurentius Olai Wallius. Han efterlämnade ingen son, och hans ätt utdog med honom (Elgenstierna, Sv. adelns ättartavlor).

L. har skrivit dikten »effter begäran». Poeten har t. o. m., såsom framgår av kvädet, informerats angående de viktigaste data och uppdrag i den avlidnes märkliga karriär; jfr i detta fall t. ex. dikten till Rosenholm (n:r XXXII). Begravningen beskrives i de gamla källorna såsom synnerligen ståtlig.

Rubriken. Elmahoff, Ellma(hof), Vansö s., Söderm. län. *Wannestadh,* Vansta, Ösmo s., Stockh. län. *Tißlinge,* Östuna s., Stockh. län. *Kongshamb,* Kungshamn, Alsike s., Stockh. län.

1-13 'Parnassens sorg' var huvudtemat i gravskriften över Axel Gyllenstierna (n:r XXXI, se anm. dit ovan s. 228). Även i gravkvädet över Carl Philip Wrangel (n:r XI) låter L. Apollo och muserna framträda med »Traur-Klage», fast där även Mars vid krigaresonens grav får uttrycka sin vrede över dödsgudinnan *Atropos*, som så omildt med sin sax skär av livstråden. — *Sorge-Klagor*, plur. till »Klaga», se anm. till 8: 10. *swårt* 'svart', även 241: 180 »swårtna» (= svartnade); Hel. Bl. har på båda ställena insatt *-a*-vokal. *Sylfwer-tinter Liuß,* om stjärnorna, som stå kring sin drottning, mångudinnan *Diana*, jfr anm. till 194: 76 och 218: 24. *Konst-Gudinner* 'muser, sånggudinnor', ty. Kunst-Göttinnen, såsom ofta. *Sörgs'* sorgse, sorgsna. *Themis,* rättvisans och vishetens gudinna. *moot willian* 'motvilligt', ty hennes natur är att vilja döda.

13-18 *Himlen ... neerfäller daglig Tårar:* begravningen ägde rum i en regnig höstmånad, jfr r. 5-8. *Huar om?* 'Varför?'; ty. warum? *Danneman*, här ännu om en god medborgare i allmänhet, liksom 243: 235; jfr 220: 92. *råda* styra.

21-28 *trefflig* 'förträfflig, utmärkt', ej annars hos L. men vanligt i ä. nsv.; ty. trefflich. *ond* ondt. *underwett* underbara förstånd (och kunskap). *mehr som för wäll* 'mer än för väl', d. v. s. 'alltför väl'; jfr ty. mehr als och 172: 16 »wärre som», där *som,* likaså efter en komparativ, betyder 'än'. *dubbel-ädel* 'i dubbel måtto ädel (adlig)': genom ädla anlag och dygder och genom nådigt meddelat adelskap.

31-45 *tåhla* medgiva. *Bookklookheet* 'lärdom'; jfr 193: 60 »Bookwett». *mäd torran Foot (för bij gå)* 'torrskodd' i bildl. bet.; jfr Lind Ordb. 1749 'Torr-skodd, torr-fött gå öfwer något, trockenes Fusses, oder mit trockenem Fusse, etwas übergehen'. *lalla* 'enfaldigt, enkelt som ett barn tala', blygsamt ordval för att framhålla sin oförmåga att orda om så höga ting:

jfr r. 3. *En Mantuaner Swaan* 'En mantuansk svan', d. v. s. 'En gudabenådad epiker, En sångare som Vergilius': Mantua var Vergilii hemstad, och 'svan' användes redan i klass. litt. som poetiskt uttryck för 'skald, sångare', t. ex. Horatius Od. IV 2: 25, där Pindaros kallas cygnus Dircæus 'den dirceiska svanen', efter källan Dirce i hans hemland Beotien. *dygdebahn* 'dygdens vädjobana', *-bahn* (för *-bahnen*, jfr 193: 42 »Äre-banen»), enstavig best. form med synkoperat *e* i slutartikeln. *(mitt) owettigt wett (weet ey)* '(mitt) oförståndiga (ringa) förstånd, min fåvitska (kan ej, förstår sig ej på)', allitteration och skenbar antites mellan 'wett' och dess attribut 'owettig'; jfr ang. innebörden 151: 85 och ang. antitesens form 148: 10 »olustig Lust». *Konstrijmligen* (tydligen) 'i konstfulla (konstnärliga) vers (rim)'; jfr 350: 33 »med korta Rijmm beskrifwa» (hans ungdom). *klökre* 'insiktsfullare, kunnigare', säregen komparativ till 'klok'; jfr ty. 'klüger' till 'klug'. *Staats Wijßheet*, d. v. s. vad som då kallades 'politik', kunskapen om statslivets teoretiska och praktiska former, fra. la science politique, en kunskap, varpå Biörenklous hela karriär baserade sig. *prydnan* 'prakten, glansen, glansfulla tiden', best. form av obest. nom. »prydna», t. ex. 336: 34. *Taalmän*, ordets mästare, vältalare. *måhl* 'mål', näml. på vältalighetens tävlingsbana.

47-56 *klooksinnigt Sin* (ordlek) 'skarpsinniga Sinne (förstånd)', jfr ty. Klugsinn 'skarpsinne', klugsinnig 'skarpsinnig'. *Secretaire om Rijksens Hemligheet*, d. v. s. han förde protokollet i Kungl. Maj:ts kansli (se ovan), där hemliga ting förehades, varjämte sekreterare, fra. secrétaire, av mlat. secretarius, egentl. bet. 'den som har (det hemliga) sekretet, sigillet om hand'. Den vanliga uppgiften är, att B. blev legationssekreterare vid fredsverket år 1643, noten här anger 1641. Detta hans uppdrag var ytterst vanskligt, främst på grund av motsättningarna mellan de båda svenska delegaterna, Adler Salvius och Johan Oxenstierna. *aff skiäll* med skäl, på goda grunder. *under weet* 'underbar, märklig klokhet', jfr r. 25 »underwett» och r. 55 »wett».

57-72 *Alemanien* 'Tyskland', lat. Allemannia, fra. ännu Allemagne. *i Gull ok Ceder skära*, omskrivning för 'ge honom odödlig ära', se anm. till t. ex. 191: 6-7 och särsk. 197: 189-190. *Tyska Frijden* d. v. s. västfaliska freden (1648). *sedan*, d. v. s. efter nämnda fredsslut, *til Ferdinandum sänder*, år 1651, för att av kejsaren (Ferdinand III) mottaga investituren på Sveriges besittningar i Tyskland. I *Praga*, Prag, började ju 1618 det stora 30-åriga kriget. *För samma Ordsaak skull*, näml. för att söka få ordnad den trots beskickningen 1651 ännu olösta frågan om kejserlig investitur på Sveriges nyvunna tyska områden, varav berodde Sveriges ställning som tyskt riksstånd. Riksdagen i *Regensburg* öppnades i juni 1653, men många delegater infunno sig redan i slutet av *1652*, däribland Biörenklou, såsom L. rätt angiver. Riksdagen gällde ju ock val av efterträdare till Ferdinand III som romersk konung. När dennes nu valde son, *Ferdinand*(us) IV, *bleef aff Döden röfwa*(d), var B. svensk plénipotentiaire

vid kejsarvalriksdagen i *Franckfurt när widh* (ty. am; jfr anm. till 37: 34 »när under») *Main*, då *Leopold*(us) I blev år *1658* vald till romersk-tysk kejsare trots svenskt motstånd. *Sin-förståndigt* 'skarpsinnigt och klokt'; jfr än sinnrikt 'som visar djupt förstånd'. *korne-Förster* (väl) 'kurfurstar' som sedan gammalt valde, korade, kejsare. *lär Frägden* 'skall Ryktet, Eftermälet' *diuft* 'djupt' *ingräfwa* i *Stiernones Saphir Hualff*, omskrivning i barockstil för 'låta evigt minnas'; se anm. till liknande hyperboler 151: 81-84; 202: 103-104; 228: 136 f. *Leionet*, näml. det svenska lejonet, Sverige, med ett lejon i riksvapnet. *En Tupp*, Frankrike, lat. Gallia, som sedan gammalt sammanställts med lat. gallus 'tupp'; särskilt under franska revolutionen var tuppen, le coq gaulois 'den galliska tuppen', symbol för den franska nationen och prydde fanstängerna, också sammanhängande med att i antiken det stridbara och vaksamma djuret var Mars' fågel (jfr 'stridstupp'), vars galande bådade seger. *Örne* 'Örn', d. v. s. Tyska riket, tyske kejsaren; 'örnen' sedan gammalt (med arv från romartiden) tysk rikssymbol, sedan kejsar Sigismund (1433) med två halsar och huvuden, 'dubbel-örnen'. *Lillian* 'Liljan' (d. v. s. liljebaneret, baneret med de tre franska liljorna, som först genom den stora revolutionen måste vika för trikoloren, alltså Frankrike) *mist Lufften* 'lukten, doften' (d. v. s. sitt inflytande) *i Tyskland*.

73-81 År *1659* sändes B. till *the gamble Frankers Rijke* av Karl X Gustav för att söka utverka franskt stöd i Sveriges kamp mot de många fienderna. *Tiänst* sc. blivit *skiärskåda*(d). *betiänte* skötte, förvaltade.

85-100 Biörenklou var ingen krigare. Därför måste L. i detta fall av de båda vägarna till ära och storhet, *Konst* och *Swärd*, *Hiernan* och *Näfwan*, starkast peka på den förra, Biörenklous »dygdebahn» (r. 36), dock under viss reträtt i r. 99-100, varvid bör jämföras gravskr. till Lorentz von der Linde (n:r XXV) och anm. dit ovan s. 199. — *Kartow-Fyrmöß*(-Granater): *Kartow*, mlt. kartouwe, ty. Kartaune (83: 25), ett slags stor kanon; *Fyrmö*(r)*sare*, ty. Feuermörser, egentl. 'eldmortlar' (ty. Mörsel 'mortel, mortare'), grova kanoner, med kort, vidt lopp, liknande mortlar, avsedda för avskjutning av ihåliga med sprängämnen fyllda lod, *granater*, eller annat fyrverk. *Stormkuhlor* och *Eldkuhlor*, d. v. s. fyrbollar, som voro av mångahanda slag och konstruktion och med mångahanda uppgift, kastade av människohand eller av (fyr-)mörsare, såsom bomber, granater, brandkulor (för att antända), lyskulor (för att upplysa terrängen) etc. *Stormklubbar*, väl samma föråldrade vapen som ty. Sturmkolben, klubbformade vapen, omvecklade med brännbara, i beck doppade ämnen, liksom stormkulorna använda särskilt vid stormningar; möjligen avses här de s. k. fyrpilarna, som avskötos mot hus och fästningar; jfr 351: 54 »skiöt uth Eldkulor ok Granater/ Storm Klubbor» etc. *i Feltet* i fält. *neer dämpa*(t) kuvat. *konstigt wett* (egentl. 'konstförfaret förstånd') 'skicklighet och klokhet'; jfr 193: 41, 62-64.

101-120 *någle* 'några'; även 231: 28; jfr da. nogle. *ett orijmligt Tahl:*

jfr anm. till 218: 34 »Min orimlig Rijm» om hans verser till personer, som han i sin ringhet ok ofullkomlighet ej bort närma sig, och r. 33 »lalla», alltså 'ett ovederhäftigt, meningslöst tal', såsom *Tuppen gahl i otijdh* 'på opassande, orätt, tid', då han galer, ej i behörig tid på morgonen för att väcka, utan av övermod, utan mening, blott för att låta höra sig. *mäd alt sit Sinne* med (trots) allt sitt förstånd (snille). *skyldigt* tillbörligt. *klookrijkt* (egentl. 'rikt på klokhet') 'snillrikt', väl unik ordbildning. *Efftерminne* 'minnesruna'; jfr ä. ty. Nachgedächtnis 'Andenken', da. Efterminde 'Eftermæle, Nekrolog'. *Svada*, ordakonstens gudinna, är lika tyst som *Harpocrat*(es), en egyptisk gud, 'Barnet Horus', son av Osiris och Isis, avbildad som ett barn, som lägger fingret på munnen, därför senare fattad som tystnadens genius, redan i klass. litt. ordspråkligt som symbol för tigandet. Att B. lämnat fosterlandet *i roo* 'i frid och trygghet' torde tvivelsutan syfta på hans ledande ställning i rådet som chef för oppositionen mot rikskansleren Magnus Gabriel De la Gardies äventyrliga politik med anslutning till Frankrike under den krigslystne Ludvig XIV. Han var sålunda med bland dem, som, trots Ludvigs ivriga bearbetningar och De la Gardies hetsiga yrkanden, genomdrevo Sveriges anslutning till trippelalliansen 1668 och därigenom tvingade Ludvig till freden i Aachen s. å. Då Frankrike, i syfte att än en gång anfalla Nederländerna, år 1671 ånyo sökte förbund med Sverige, var B. alltjämt en verksam motståndare till de franska planerna. Men han dog på hösten nämnda år och slapp sålunda uppleva Sveriges övergång till alliansen med Ludvig i början av år 1672, det sedermera följande för Sverige olyckliga och nesliga kriget och oredan i den inre förvaltningen; jfr anm. till n:r XXII och XXIX ovan s. 190 och 219. *Man om man* man efter man, den ene efter den andre.

122-134 *Faderlande*(t)*s* 'fosterlandets', även 324: 7; ty. Vaterland. *diger* 'stor', arkaiserande, liksom (*Dygde-*)*Mader* '(dygdens) man', fsv. maþer 'man'. *skattar,* sådan plur. även 396: 25 och vanlig i ä. nsv. (och fsv.). Kung *Midas*, som av Bacchus fått löfte att få se sin käraste önskan uppfylld och till sin egen olycka valde, att allt, som han vidrörde, bleve till guld (Ovidius, Metam. XI 85 ff.), liksom den lydiske kungen *Crœsus*, redan i klass. litt. ordspråkligt representant för 'rikedom'. *hooß tigh* inom dig.

249-253. XXXV. *Then lustige Spåå-Dom.* (Bröllopsskrift till *Johan Vilhelm Stamm* och *Susanna Emmerich.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol. — Från Hel. Bl. kan antecknas: genomfört stor begynnelsebokstav hos subst., bindestreck mellan sammansättningsleder (t. ex. rubr. *Wijgsel-Dag*), *hon* för *hoon* (utom r. 27 och 71), *-d* för *-dh, -g* för *-gh, hw-* för *hu-,* r. 1 *I* r. 4 (10, 29) *ingen* r. 24 *lönske Ting* r. 29-30 (64) *wäl! stiäl* r. 72 *Ögon* r. 97 *ok* r. 100 *mykket* r. 104 *kysk-sinte*

L. kommer till bröllopet som »en spåkloker Man», vilken avslöjar »thet liufwe Möfolkets» karaktär och framtida öden ur handens linjer: »Then Handen sin åt migh will få / Skall Lyckan sin rätt strax förstå» (r. 35 f.), enligt den urgamla 'handspåkonsten', kiromantien, som på 1500- och 1600-talen hade en blomstringsperiod; jfr anm. 189: 98. Att L. härvid presenterar sig som »en Lapp», är ingen tillfällighet. Lapparna voro ännu till största delen hedningar och över hela Norden kända som trolldomsfolket. De kunde förgöra folk, förtrolla väder och vind, ägde fjärrsynthet och spådomskraft. 'Lappekonst' och trollkonst användes som synonyma begrepp, och det hette om lapparnas hela släkte, att det är troll, trollpack. Olof Broman berättar, hur folk vid sjukdomsfall sökte hjälp hos 'Visfinnar' och 'Trollappar'. Själv hade han i sina 'kitzliga ungdoms dagar', eggad av vad Johannes Schefferus i Lapponia illustrata (1673) och Olof Rudbeck i Atlantican förmält om lapptrummorna och deras användning i trolldomstjänst, bedt 'en af de då mest namnkunniga Spålappar A. N. S. att visa detta häxeri'. Broman blev emellertid så förskräckt, att han sedan ej kunde ens se på sina båda gamla lapptrummor (Glysisvallur, från början av 1700-talet, i utdrag av K. Hægermarck, 1900, s. 229 och 242; se f. ö. Hyltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne II, 1868, s. 18 f.; Troels Lund, Dagl. Liv i Norden I, 1908, s. 141 ff.; Forsblom, Om trollskott, Skr. utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finl., n:r 135, s. 96 ff., 1917). Brudskriften skrevs ju ock under häxprocessernas vidskepliga tid. Den 20 febr. 1670 'hölts öfwer hela Sweriges Rijke/ och enkannerligen i Stockholm en solenn Böne-dag/ för den förskräckeliga och oerhörda Trulldom skull/ som wid den tiden mest öfwer hela Swerige (bland gemena hopen) i swang gick' (Rüdling, Det i flor stående Stockh., 1731, s. 222). Motivet var således högst aktuellt, och L. framhåller ock med ironisk trosvisshet sin konst.

Johan Wilhelm Stamm, f. 1645, d. omkr. 1702; son av den från Giessen, Hessen, invandrade sten- och bildhuggaråldermannen i Stockh. Johan Wendel Stamm och Heilvig Gottschalksdotter; politieborgmäst. i Nyköping 1679; riksfullmäktig för Nyköping 1682; justitieborgmäst. där 1687. *Susanna Emmerich* (Embrich), f. 1655, d. som änka; dotter av Valentin Emmerich (Embrich), f. 1626 i Schlesien, barberaregesäll i Stockh. 1645, amiralitetsbarberare 1665, kungl. kirurg, äldste i Tyska kyrkan 1670, d. 1675 ombord på sv. flottan vid Jylland, och Susanna de Merle i hennes 2:a gifte, f. omkr. 1627, d. 1707 (Anrep, Sv. slägtboken III, 1875, s. 23; Indebetou, Nyköp:s minnen II, 1874, s. 18 ff.; Sv. ättartal IX, 1893, s. 137; U. B. *Personalskr. 1670-79*, 4:o 'Ehredicht och Kiärleeks Minne ... då ... Johan Wellam Stamm och ... Susanna Fallentin(!) begingo sin Bröllopsfäst i Stockh. åhr 1672 den 14(!) Septembris ... aff Wänn vthi Gästebudzsahlen').

I jan. 1657 inskrevs i Uppsala universitets studentalbum 'Jahannes Vilhelmus Stam'. Enligt U. B. *Palmsk. 346* s. 273 ff. har 'Johannes Wil-

helmus Stamm, Holmensis', förf. flera avhandlingar. L. synes sålunda även här hava hyllat en studiekamrat och landsman.

Rubriken. Canceli Förwandt, tjänsteman i Kungl. Maj:ts kansli. *i Sanning-Skämt* med sanning (sannspåddhet) i skämtet. *Möfolket*, flickorna på bröllopet.

1-5 *Q*(uod) *F*(austum) *F*(elix) *Q*(ue) *S*(it), se anm. till n:r XXX ovan s. 222. *glamman* 'tal, röster', som blott han, spålappen, kunde höra; jfr 39: 35 »glam», 121: 2 »Gillie-Glamme(t)». *Ith* '(för *I'th*) 'I det'.

8-18 *hoos sigh* inom sig. *rånnen* rodnen. *blygd* blyghet. *näffsa* näpsa. *Huad intet* sc. är *yppen-bart* Vad som inte är (uppenbart,) allmänt känt. *räddas* 'rädas (för)', som ofta, se anm. till 105: 128.

19-24 *flijß* 'fnittrar, fnissar', till 'flisa' ('flissa'), vanligt i ä. nsv. och sv. dial. *för sant* såsom sant, förvisso, sannerligen. *få mei Rijß* 'ge mej (annars) ris, vid vite av pisk'; jfr *få* med den trans. bet. 'giva, räcka', även r. 35. *Lönske ting* (Hel. Bl. *lönske Ting*) 'lönnliga saker, hemligheter'; sv. dial. lönsk 'hemlig'; jfr lönskaläge.

34-36 *Hött är som snarast bött*, ordspråklig vändning, jfr 'hot dräper ingen', 'hött är med ingo bött' (Grubb, Penu proverbiale, 1677, s. 371, där det förklaras 'För ogiord giärningh böthes ofödt fää), alltså 'höta' ('hötta') här, liksom i fsv., med bet. 'hota' i allmänhet (och ej blott, såsom numera, 'hota med tillhygge').

40-48 *män huad* sc. är *störst* men vad som är viktigast. *Måst* Må, Får-*döms* avdömes, domsäges. *Till någon ondsko taas* ge anledning till vrede, tagas illa upp. *Gutt åhr* 'Gutår!, 'Skål!'; även 39: 41 »guttåhr!»; med redan ganska oklart sammanhang med det ursprungliga (egentl. vid glaset uttalade tillönskan om) 'godt år!'; jfr Stiernhielm Herc. 202 Gott-åhr-bror 'skålbroder, dryckeskämpe'.

50-60 *artigt* fint, kvickt. *suhrmuhlt* 'surmulen; tyckmycken', nyper surt på mulen 'truten'; jfr ä. nsv. surmul 'surmulen person' och surmula 'vara surmulen'. *kaaß* och *huht* se anm. till 24: 23. *troen* liten på. *Kalffskin gaaff* 'gav korgen', se anm. till 127: 184 »feek Kalw-skin».

67-78 (*som*) *elß* 'i övrigt' sc. är *huijt. såkker-Tänder* avser väl tänder, som förstörts och svartnat av för mycket sötsaker; ordet ej annars påträffat. *At hållana för Wän* Att hon skall bli min kärasta. *spåsker* 'spotsk'; jfr anm. till 104: 111 »wäska». *Dårheet* 'dårskap'; Stiernhielm Herc. 347 'i dårheet och barnsliga fåhnsko', vilket senare ord Stiernhielm i Ordl. tolkar 'fantasterij'; ty. Thorheit.

79-88 *som är Wååp* 'toka, tokstolla'; 124: 96 »hoon är ett wåp» (i motsats till »spaak som Lam'»), 323: 52 »slijkan Wåp» om en framfusig och närgången karl, alltså hos L. utan direkt betydelse av 'dum, enfaldig', såsom numera, utan snarare 'vettvilling, tosing' ell. dyl. *för sant ok wissa* 'som sant och visst, fullt och fast'; jfr anm. till 164: 17 »til wissa» och 327: 87 »(troo) för santt ok wist». *Gloop* 'snorkilling, pojkvalp'. *tyfwe-stulin* 'tjuv-

stulen', starkt uttryck för 'bestulen'; jfr sv. dial. tjyvstjäla 'stjäla allt löst som finns på ett ställe' (Rietz). *wåt ok kuhlin* 'fuktig och kall', utan tvivel en tillämpning av tidens lära om de olika temperamenten och deras orsaker. I 'Förtaal' till sin 'Sundhetzens Speghel' (1642) anser Andreas Sparman den åsikten vara med sanningen mest överensstämmande, att människokroppen är sammansatt av de fyra elementen, jord, vatten, luft och eld. Dessa äga sinsemellan olika och motstridiga kvaliteter, såsom värme och köld, fuktighet och torrhet men bliva dock genom naturens ordning 'til god accord brachte, hwilken Temperament blifwer kallad'. Temperament är således intet annat än en 'förmängningh' av sinsemellan stridande elementer. 'Och aff thet elementet som öfwerhanden hafwer/ kallas en Menniskia kall/ warm/ fuchtigh eller torr/ eller warm och fuchtigh/ eller warm och torr/ kall och torr/ eller kall och fuchtigh': *Sigrids* temperament var den sista 'förmängningen'. *Haer Kiärlek lell ospaart* (väntat 'ospard': jfr 284: 75 »mäd ospart möda» men 400: 137 »mödan är ospard»: »kuart») 'Har dock inte sparat på kärlek'.

91-113 *Snart* Så när. *Mökärng* som mökäring, gammeljänta. *kyskynte,* Hel. Bl. *kysk-sinte. Skrudh* 'prydnad', med samma innebörd som det samordnade *Jomfru Skatt. huksar* 'märker, ser' jag, näml. i andanom såsom spåman. *drabbar* 'inträffar'; ä. nsv. drabba målet 'träffa målet', drabba rätt 'träffa rätt'; sv. dial. drabba 'träffa' etc.

254-258. XXXVI. *Wän i Nöden/ Wän i Döden.* (Gravskrift över *Hinrich Myrman* och *Catharina Hansen.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Från Hel. Bl. kan antecknas: genomförandet av stor begynnelsebokstav hos subst., *hw-* för *hu-*, rubr. *Hwilokommar* (tryckfel) r. 39 *Stig* r. 47 *Huus*) r. 77 *för* r. 81 *baar't* r. 83 *seger* r. 86 *Oweet* r. 93 *största* (tryckfel) r. 94 *Pykka/* r. 103 *Wänskaps-Band* r. 112 *öfwer-sällan* r. 120 *sält Theta*

Henrik Meurman (U. B. *Palmsk. 226* s. 53 har även formen Myrman, Mürman, liksom L.), f. 1625, d. $^{6}/_{7}$ 1672 och begr. $^{29}/_{9}$ s. å. på samma gång som hustrun; son av sidenkramhandl. i Stockh. Hindrich Johansson Meurman (Likpredikan av J. J. Pfeiff, U. B.), f. 1584, d. 1651, inflyttad till Stockh. från Västfalen (Tyskland) samt Maria Andersdotter; kom först i skola hos Howelman i Harlem, där han bl. a. lärde franska språket; var därefter i tjänst hos handelsmannen Valentin Wenelzer i Hamburg till 1644 och sedan hos sin fader till 1649, då han blev egen handl. och borgare i Stockh.; kämnär 1660; vald till e. o. rådman $^{24}/_{5}$ 1669; satt ännu $^{18}/_{9}$ 1671 i kämnärskammaren; sedan 1655 gift med *Catharina Hanssen*, f. 1636, d. 1672, dotter av handl. i Stockh. och äldste i Tyska kyrkan Peter Hanssen och Anna Hansdotter Stecker. Av barnen blevo de båda sönerna Pehr och Henric adlade Mannerstedt (Sv. ättartal XII, 1898, s. 338 f.; Stockh:s rådhus och råd, festskr. 1915, II, s. 281).

Omkring 6 veckor tidigare hade L. »effter begäran» följt rådmannen Truls Kåhre till graven med ett kväde (n:r XXXIII). Han hade där av vederbörande erhållit noggranna informationer angående den dödes liv och resor. Här besjunger han åter »effter begäran» en rådman, tecknar sig som »En Wän» och kan i dikten anslå en ton, som tyder på närmare bekantskap med de båda avlidna. Den omständigheten, att L. stått som anklagad inför kämnärsrätt och magistrat (och sedermera inför hovrätt), synes ej i någon mån ha skadat L:s anseende. Man ansåg honom uppenbarligen oskyldig. Annars kan man ej förklara, att så många, även från domstolarnas sida, trädde fram och bådo poeten om en dikt (jfr särsk. anm. till n:r XXXI ovan s. 227 f.). Rådmannen Sven Törner, som under L:s fängelsetid (1670) lovat denne att bliva hans cautionsman inför Svea hovrätt, var preses för Stockholms stads kämnärsrätt år 1669, alltså då målet angående Gillare Kwaal där handlades, och 'Hindrich Murman' (den av L. här på begäran besjungne) står i handlingarna upptagen som bisittare i rätten, då denna den 11 dec. sagda år upptog ärendet och anställde förhör och utredning.

Rubriken. then H(elige) *Mikkels Dagh,* Mikaelsdagen, den 29 sept. *Affritat* tecknat, skildrat.

2-8 *weet aff* känner till. *bedrog* 'svek, bedrägeri'; jfr lt. bedrog, ty. Betrug. *flärden* här med samma bet. som »swik» och »bedrog». *Eris,* Tvedräkten, om vilken berättas, att hon, som ensam bland gudar och gudinnor ej inbjudits till Peleus' bröllop med Thetis, i vrede kastade in bland gästerna ett gyllene äpple med påskriften 'Till den skönaste', vilket äpple gav anledning till strid mellan Hera, Afrodite och Athena och i sinom tid indirekt till trojanska kriget; därav ännu 'Erisäpple', stridsäpple. *belasta* trycka ned; förkväva. *iäff* 'protester, tvister', till synes ovanlig bet., ur fsv. jäf 'tvivel'. *'ti* (ur 'u-ti') 'i'.

9-24 (*i*) *döllian* '(i) lönndom', subst. på *-an* (eller *-a*), (av L.?) bildat på vb. 'dölja'. *Absalon,* som bedrog sin fader David, i äldre litt. typgestalt för svek och falskhet, liksom Davids tjänare och skenvänner *Achitophel* (Ahitofel) och *Simei,* vilka avföllo tillsammans med Absalon (2 Sam. kap. 15 och 16). *Stall-Bröer,* här i (nutida) klandrande bet.; jfr däremot 237: 57. Som motsatser framföras de stående vänneparen: *Jonathan* och *David, Orestes* och *Pylades, Damon* och *Pythias* (om vilka alla se anm. till 237: 59-60). Om de båda senare berättar Valerius Maximus (IV 7), att tyrannen Dionysius i Syrakusa ville pröva halten av deras vänskap. Han lät därför fängsla och anklaga Phintias för stämplingar mot tyrannens liv, något som gällde livet (*fängslas på sin Hals* 'sättas i fängelse för livssak'), men gav honom tillstånd att till solens nedgång vistas på fri fot för ordnande av sina enskilda angelägenheter, om Damon med sitt liv borgade för hans återkomst. Damon tvekade icke. Hovmännen logo. Men Phintias kom åter! *Häkt* häkte(lse). *Upsättia* sätta på spel. *Eurial* (Euryalus),

269: 24 nämnd i samband med sin vän *Nisus*, det tredje klassiska vänparet, berömt genom Vergilius' vackra skildring av deras död (Æneiden V 294, IX 176-445): de båda trojanerna hade gjort ett tappert, nattligt infall i rutulernas läger, på återvägen dödades Euryalus av det fiendtliga rytteriet trots gemensamt tappert motstånd, varefter Nisus frivilligt offrar sitt liv för att hämnas sin vän och faller, genomstungen av lansar, död ned över sin döde väns kropp. *Sinrörning* 'förmåga att röras, gripas'; ej annorstädes av mig påträffat; jfr 'sinnesrörelse'; da. Sindrøre 'Uro i Sindet'.

25-32 *of grymm*' 'mycket grymme' *Asmode* (r. 44 *Asmodeens*), Asmodeus, den onde demonen, som enl. Tob. 3: 8 dödar sju av Saras män under brudnatten, här som ofta i ä. litt. symbol för allt det, som förstör den äktenskapliga lyckan. *huem är som* 'för vilken' *Then ey* sc. är *känder*? *osäll* olyckliga. *Härskap* '(herra)välde'; mask. eller fem. även 400: 122, väl genom påverkan från tyskan. Den rike men onde och hårde *Nabal*, som tog sitt liv, varefter David äktade hans begåvade och fagra hustru Abigail (1 Sam. 25), ofta som typ för 'en ond man' i motsats mot den gode och fattige *Lazar*(us) i sitt *Hyble* 'hybble, usla koja'. *Batshebah* (Batseba) *Systrar*, d. v. s. lättfärdiga kvinnor; det var dock David, som lockade Batseba till äktenskapsbrott, men L. vill tydligen urskulda honom såsom förförd genom hennes konster (jfr 2 Sam. 11 etc.). *Susanne-Gubbar*, vanligare är 'Susanne-Bröder', såsom allmän benämning i ä. litt. på 'gamla otuktiga män'; ty. Susanne-Männer; från historien om Susanna, Joakims dotter i Babylon, vilken anklagades för äktenskapsbrott av ett par försmådda gamla förförare, i ett apokryfiskt tillägg i Daniels bok. *Sinna* Tänk efter. *om ey* om så ej är fallet. *mins* kom ihåg, vet. *Mars* var ej blott krigaren utan ock förföraren (av Venus, se anm. till 42: 44-45, 210: 50): sådana Martisbröder finnas nu ej blott i fält utan ock hemma vid spisen.

35-44 *Iris*, den goda gudinnan, som på gyllene vingar (Vergilius Æneiden V 605) som gudarnas budbärarinna besökte jorden, är försvunnen *Himmel opp* (jfr ty. Himmelauf) 'uppåt, till himmelen', och blott *Eris*, Tvedräkten (se r. 5), är kvar. *twijkligt Hopp* 'ovisst hopp' eller, snarare, som antitetisk förbindelse 'tvivlande hopp, hopp som i grunden är tvivel' (jfr anm. till 148: 10 »olustig Lust», 128: 215, 201: 85 »Hoppet *twikacktigt* ('såsom i förtvivlan') händren wrider»). *thet arga* 'det onda'; jfr 203: 140. *lämde* 'förlamade'; även 443: 467 (supin.) »lämt»; till ä. nsv. lämma (fsv. lämia) 'slå sönder, krossa; förlama'. Den i Gamla Test. omnämnda ormen eller draken *Leviathan* har i äldre tider identifierats med djävulen, satan, vars *Näät* och snaror ständigt lura på människan.

51-60 *Wälls Then* 'Lycklig den'; ä. nsv. wäles, wälis: Serenius' Ordb. 1741 'Wäl ästu/ vulg. Wälis dig, O brave you, happy you'; Lind Ordb. 1749 'Wäl är (vulg. wäles) honom, wol dem, wol ihm'; sv. dial. t. ex. välis, väles 'hell', väles deg 'lycklig du' (Hälsl.); se Kock, Sv. ljudh. I s. 234. *minst* minst av allt, i allra sista hand. *Uβelheet* elände, olycka. (*hans största*) *Roo* 'nöje'. *säker* sorglösa. *i hui* i ett (en) huj, på ett ögon-

blick. *Vän* 'vännen', best. form, med synkoperad vokal i slutartikeln. *Som aldrigh Sigh förlijkt:* en konstlad omskrivning för 'Som aldrig tvistat' och därför aldrig behövt förlikas; jfr r. 63 och samma tanke i samma uttrycksform 346: 116.

61-72 *falle*(t) med spec. bet. 'dödsfallet'. *Pino-Stalle* (även 271: 84 »Busiris Pinostall») liksom 99: 60 »Plage-Stall» (se anm. dit) 'nödstall', i bildl. användning 'pinorum, plågostad'. *frijdlig* fridsam. *fans* befanns, visade sig. *Beprijsd aff* prisad för. *ilsk-wett* ondskefullhet, illvilja. *neerkwafft* 'förkvävt; undertryckt', till ä. nsv. qwäfja, qwäfwa. *Trät-dryge* trätgiriga, stridslystna.

76-84 *dygd-byrdor* 'dygdbördor', d. v. s. i dygd och ärbarhet födda barn. *förr*, Hel. Bl. *för*. *beprijd*, Hel. Bl. *beprydd*. *mäd efterdömme* genom sitt föredöme, exempel. *blygd-* (med *-en* ur följ. »Dygden») 'blygsamheten'. *bör* anstår, åligger. *baart* (d. v. s. *baar't*) 'bar det'. *thes lika* desslikes. *halfwa Hierta*(t) *sitt*, om den älskade hustrun, från den erotiska lyriken hämtad omskrivning: jfr anm. till 21: 11. *Sellant* 'sällsynt', tydl. adj. liksom även 272: 119 (adv. 307: 35); som adj. står även fsv. sældan, sialdan.

85-92 *Theon*, en viss romersk frigiven, beryktad för sin elaka tunga och lust att smäda; ordspråklig redan i klass. litt., t. ex. Horatius Epist. I 18: 82 dente Theonino circumrodi 'rundt om gnagas av Theons tand' (smädas av belackaren): jfr 272: 115 f. »Theons Lastertand», med 'tand' symboliserande den gnagande, giftiga illviljan och avunden (Horatius Od. IV 3: 16 dente invido morderi); senare i ä. litt. stående symbol för den illvilliga lusten att häckla, ofta nämnd i samband med två andra representanter för klandersjukan, Momus och Zoilus (se anm. till 201: 76). *owett* vanvettigheter, ursinne. *super klook* överklok, utomordentligt klok. *mäst*, näml. 'felar och faller' (r. 91).

94-100 *Konst*, i gammal, vid bet. av 'konst, insikt, kunskap' o. dyl., till vb. 'kunna'. *Pykkia* (Hel. Bl. *Pykka*) 'stackare, gröngöling'; Scroderus, Lex. lat.-scond. (1637; enl. Dahlgrens Gloss.): 'Pyckia, Mesonauta, ein geringer Schiffmann', alltså en som ännu ej alls kan sin konst; jfr ä. nsv. pyck(i)are (pyckere, pythkare), mlt. putker (putteker) 'der niedrigste Diener auf dem Schiffe (der das Wasser auszuschöpfen hat?)', lt. puttker 'Schiffsknecht' och ang. tankeinnehållet Grubb, Penu prov. (1677) s. 45 och 507: 'Pyckiare/ förr än Skippare', d. v. s. 'Man måste krypa til dheß man lärer gå'. *unstöder* stöder, stöttar, håller uppe. *uti mästas Swijk* 'under svek, falskhet från den stora hopens, den övervägande delens sida': *mästa*, en subst.-bildning att jämföra med 'bästa', t. ex. 232: 66 »Gemene Bästas Roer», 232: 72 »Edert Bästas Skeep». *flärden* bedrägeriet, falskheten.

102-120 *Sämio-Sellan* (av 'sämja' och 'säll') 'genom endräkt lycklig' eller (av 'sämja' och adj. 'sällan', se till r. 84) 'sällsynt endräktig', varför talar stavningen med *-e-*: jfr r. 84 och 101. *trätt-samt* trätosamt. *Gier oåthskilt Lijfw igenom döö* 'ger oåtskilt liv igenom att dö, genom döden', en i gravskrifterna ständigt återkommande tanke, se t. ex. anm. till 172: 26-30.

huxa om tänka på. *förn then* 'förrän hon som' *affdödt* 'dött' sc. är *rätt* 'riktigt' *kaller om Föttren*, d. v. s. redan innan dödskylan nått fötterna, innan hon är riktigt död.

259-262. XXXVII. *Bröllops Skiämt.* (Bröllopsskrift till *Johan Simonsson* och *Christina Jacobsdotter Bratt.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — I orig.-trycket står r. 19 *'It* (Hel. Bl. *I't*). — Hel. Bl. har genomfört stor begynnelsebokstav hos subst., *-d* för *-dh* (t. ex. rubr. *Med*), *-g* för *-gh* (t. ex. r. 2 *iag*), *hw-* för *hu-* (t. ex. r. 3 *Hwar*), rubr. *Wälaktad* r. 42 *wäl* r. 45 *Åhret* — Dikten är delvis avtryckt i Atterboms Sv. siare och skalder II.

Johan Simonsson, landssekreterare i Skaraborgs län och bosatt i Mariestad (se rubr.), i övrigt av utg. okänd. *Christina Jacobsdotter Bratt*, dotter av Jacob Larsson Bratt (f. 1614, d. 1695, handelsman i Mariestad, rådman där 1647 och borgmästare 1660, stadens riksdagsman 1664) troligen i hans första gifte med Karin Larsdotter Aurell (se U. B. *West. saml.*, 4:o, 'Personalia' över handelsmannen i Mariestad Lars Bratt, tydligen brudens broder; Anrep och Elgenstierna, Sv. adelns ättartavlor I s. 579, uppgiva endast Jacob Larsson Bratts andra gifte med Agneta Weinheim och sonen i detta gifte Johan, 1720 adlad von Bratt).

Atterbom (cit. st.) kan 'ej utan deltagande' läsa den bekännelse, som ligger i den här valda signaturen, och finner dikten vara ett fåfängt försök av L. att visa sig glad. Poetens ton anger, att han väl kände brudgum eller brud, och i r. 54 ff. anser han sig, »som gammal uti gåhl», ha rätt att »få Barne Foten».

Rubriken. Signaturen (*En som haer bekymmer Som*) *Är-ickE. L.ite* är utan tvivel en anspelning på Wivallius' försvar inför domarna för sitt tilltag att ge sig ut som friherre Erik Gyllenstierna: 'hwarföre iag kallade mig Erick.. är thenne orsak. Iag tänckte: kan skee du blifver anklagat, så kann tu thet med skämptachtighet affslå, ty igenom ödmiukhet och skämpt bewekas offta stora herrar till nåde, och säija: iag hafuer sagdt rætt, iag Erick Gyllenstierna, ty vthi thenna voce *Erick* är en æquivocationis fallacia *är-icke*. Therföre kallade iag mig *Er-ick*' (Schück, Wivallius I s. 50). Med de stora bokstäverna i signaturen har antydts skaldenamnet: (LASS)*E* *L*(UCIDOR). Anspelningen på Wivallius' sofistik var desto naturligare, som L. ett par år förut haft åtskilligt att skaffa med just en Gyllenstierna och därvid beskyllts för att liksom Wivallius hava uppträdt som Gyllenstierna, i det att pseudonymen *Lucidor* skulle betyda 'så myckit som *Lux de or*' alltså 'Gyllenljus', Gyllenstierna, genom vilken 'grofwa allusion' han Conrad Gyllenstierna 'myckit stoor schympf tillfogat' (se anm. till 121 rubr. ovan s. 143 och Fredrik Sandwall i Nya akter i rättegången om Gilliare Kwaal, Samlaren 1926, s. 40 och 68 etc.); även epitetet *Then Olyklige* skulle enligt motparten syfta på Conrad Gyllenstiernas missöden på giljaresträten.

1-8 *Q. F. F. Q. S.*, se anm. till 217: 1. *Huar* 'Då': som konjunktion i bet. 'om, då' rätt vanligt i fsv. och ä. nsv. *skate-boo* (tydl.) 'huvud, skalle', som ju ofta omskrives som bostad för allehanda oroliga (liksom tankarna), hit och dit farande och krälande djur, t. ex. *Griller,* ty. Grillen (egentl.) 'syrsor, gräshoppor', så 'underliga, sällsamma (eller dystra: jfr rubr:s »bekymmer») tankar, idéer'; jfr sv. 'ha (få) myror i huvudet', ty. Ratten 'råttor' eller Mäusenetz(er) 'råttbon' im Kopf haben, ty. även Tauben 'duvor' och Mücken 'myggor': Wer keine Tauben hat, der hat Mücken; då skatorna äro oroliga (och störande) fåglar, blir 'skatebo' en god beteckning för poetens av 'griller' fyllda huvud: jfr Christian Weise i 'Narrenbeichte' (Müller-Förster, Bibl. deutsch. Dichter des 17 Jahrh., Bd. 14, Leipzig 1838), där huvudet med de dåraktiga tankarna blir ett Taubenhaus 'duvbo, duvslag': 'Dem Schädel fehlt ein großer Sparren; Das Haupt ist wie ein Taubenhaus; Da fliegen mir die jungen Narren Bald vornen ein, bald hinten aus.' *Phoebus konst* 'konsten att skalda' sc. är *ogill* ('ogiltig,) ej möjlig'.

9-32 *full-tänkt* alldeles bestämt tänkt. *Begynning* 'Början (Inledning)', *Medel* 'midt (avhandling)', *ända* 'slut (avslutning)', alla tre orden i följ. r. fattade i andra på bröllopet och dess följder syftande betydelser. *Holk* 'Bacchi vän, dryckesbror' (jfr r. 21 »Bachus Folk»); sv. dial. hålk bl. a. 'drinkare' (öknamn; Rietz), östsv. dial. holk 'om en person som dricker mycket vatten, mjölk eller starka varor' (Vendell); jfr sv. dial. hålka i sig 'dricka omåttligt'. *gahla* 'prata' (ovederhäftigt; jfr anm. till 247: 104). *förwänd* (nog adv., med *-d* för väntat *-(d)*t liksom i *händ* 'händt' (sup.)) 'förvändt, åt galet håll'.

33-40 (*Stora*) *Mogul,* benämningen på den 1526 i Indien (Delhi) grundade mongoliska dynastien och även på dess rike, spelade för 1600-talet ungefär samma roll som Crœsus för antiken. *Tzina* Kina. *tahl-lijkt* ('språksamt, vänligt; villigt', ä. nsv. taligh 'alfabilis', se Dahlgrens Gloss., men snarare av L. direkt bildat på 'tal' och 'tala', alltså) 'på samma sätt som, allt efter talet', ty pennan liksom tiden har *bräk* 'fel, brist': pennan oduglig och tiden knapp. *bann* en bannlysningsbulla.

44-56 *leta* undersöka, se efter. *En liten Jahnson,* en liten son till *Johan* (Simonsson). *Röö Skålan bra må drikkas* 'Skålen (för 'ungmor') tappert må drickas ur den röda skålen (bägaren)', d. v. s. den förgyllda silverkappen, silverbägaren, i vilken i rikare hem högtidligare skålar druckos. På sådana 'röskålar' syfta tydligen de tvenne 'Dannemän', som Andreas Rydelius i en brudskrift av år 1704 låter skildra ett bröllops gamman och glans: 'På skienken silfwer stog så rödt som bara Sola' (Hanselli XI s. 79). I en bröllopsdikt av år 1698 anhåller von Brobergen, 'at vij hvarannan svara Med danmans röda skål, danqvinnans lijka så, Och sedan tre på rad kring bordet låta gåå' (Hanselli XII s. 323; jfr här ock anm. till 220: 92). I brev 1673 meddelar Catharina Ehrenstéen sin man, som då vistades som ambassadör i London, att hon hemma på Forsby tillsammans med församl:s präst ofta och ej utan tårar i röda skålar dricker sin äkta herres välgång

(Ellen Fries, Teckn. ur sv. adelns fam.-liv I, 1910, s. 212). I Dahlstiernas 'Kungaskald' str. 213 sätter Giarmund skald upp som tävlingspris 'Röömåla Skåål/ den Ingen kan uttåga Fast om i Hwijlor tree', här dock tydl. en rödmålad träbägare. *Må Barne Foten få* etc. 'må bli bjuden på barnsölet (och få dricka barnsängsskålen)': *Barne Foten,* d. v. s. bakelser och annat godt, som kringbjöds efter förlossning eller på barnsöl och varav de kvinnliga gästerna även brukade taga med sig smakbitar åt de hemmavarande, enligt lågtyska källor härvid för barnen föregivande dem vara gåvor, som det nyfödda barnet förde med sig fästa vid foten (se Sv. Ak:s Ordb. och där cit. litt.). L. kan således också skämtsamt blott ha velat anhålla att få sig lite 'barnefot' hemförd. *Barsängs* 'barnsängs'; jfr 222: 168 »Barsöhl».

62-72 *rijkfult* 'rikt och fullt', en säkerligen av L. nybildad sammansättning. *törꝑ* 'torde, tör(en)'; sådan användning som modalt hjälpverb någon gång i ä. nsv. *Gentor* jäntor, flickor. *töhr* törs, vågar. *Göör Gåtan först beskedh* 'besvarar, förklarar först gåtan'; jfr ä. nsv. göra (någon) besked 'besvara en skål'.

75-78 *huad* (sc. 'sker' eller dylikt verb) *i hast. wara* förbliva, fortvara. *fallner* 'försvinner, förgår', egentl. 'vissnar, tynar bort'; biform till falna, ytterst vanlig i ä. nsv. (jfr 'fallaska' jämte 'falaska'); 57: 32 »faalna» (om 'kransar'), 141: 51 »falnad/ wißnad bort». *fast* alldeles. *bär . . . fram* 'framföder (frambringar)', jfr 231: 13. *Frukt, Fruchten:* anspelning på kärlekens frukt. — Gåtans tydning är: en kyss. I bröllopsdikten till brudparet Björckman-Warg har von Brobergen följt L. i sin 'Gåta till plägnings för möö-folcket': . . . Min lijfztijd är heel kårt, I samma ögnebleck iag föds, iag också dör. Nu gissen hvad iag är, i dygdesinte möer, Som pryden detta lag. Den gåtan hittar på, Hon skall, af hvem hon vill, tre dussin kyssar få' (1691; Hanselli XII s. 284).

263-267. XXXVIII. *Sorge-Suck ok Tröst-Taal.* (Gravskrift över *Thomas Andersen.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol. Varken orig.-tr. eller Hel. Bl. har tydlig strofindelning. Hel. Bl. har få avvikelser från det ovanligt väl vårdade orig.-tr., t. ex. *hw-* för *hu-,* r. 17 *grymme* r. 18 *Gråt.* r. 29 *bedröfwad* r. 39 *endlig* r. 45 *Faar-kär*

Thomas Andersén, rik och ansedd handelsman i Stockh., härstammande från skotsk adel; f. i Stockh., d. därstädes 1672; gift 16(52) med Sara Nyman, d. 1670 i barnsäng (jfr r. 21 f.), dotter av borgaren i Falun Petter Nyman, d. 1633, och Gundborg Olofsdotter av den vidtutgrenade Halfstadrasläkten från Hälsingland. Av de 11 barnen, det äldsta (Margareta), f. 1653, de yngsta (Welam och Christina, tvillingar, Welam d. späd) f. 1670, blev Thomas, f. 1661, år 1693 adlad Blixenstierna. Thomas Anderséns syster Elisabeth (Lisa), begr. 1652 i S:t Jakobs kyrka i Stockh., gifte sig

1643 med den rike rådmannen i Stockh. Johan Erichsson Furubom, f. 1598, d. 1668, och blev moder till Samuel Johansson Furubom, f. 1646, d. 1688, juni 1654 jämte sin broder Olof inskriven vid Uppsala universitet (jfr angående L:s uppsalavistelse ovan s. 102, 104, 113 etc.), v. häradshövding inom Uppland 1672, häradshövding 1680, år 1683 adlad Furubom, samme 'häradshöfding Fuhrubom', som jämte 'capitein wälb. Bengdt Bohm' och 'lieutenanten wälb. Arfwed Christian Storm' enligt rannsakningshandlingarna inför kämnärsrätten utgjorde L:s sällskap på källaren Fimmelstången hans sista natt den 12-13 aug. 1674, tydligen en nära bekant till skalden (Anrep; Elgenstierna, Sv. adelns ättartavlor II s. 865; Sv. ättartal XI (1896) s. 40 f.; U. B. *Palmsk. 192* s. 493).

Linck tolkar i sin Lucidorsmonografi (s. 41) något långsökt signaturen *I. B.* som 'J(ohansson) B(roder)'. Castrén synes böjd att närmast frånkänna L. författarskapet till dikten, i det att initialerna 'säkerligen' betyda J(ohan) B(ergh), den 'studiosus antiquitatum', som L. uppsöker hos 'Herr Stiernhielm' för att bedja honom i bröllopshuset leverera det olycksdigra brudkvädet Gilliare Kwaal. Det är möjligt och t. o. m. troligt, att *I. B.* betyder 'Johan Bergh', med vilken L. förut tydligen samarbetat (se ovan s. 140), men i sådant fall måste dikten vara en L:s gåva, en vän- och återtjänst till Bergh, ity att L:s författarskap på grund av både yttre och inre kriterier icke gärna kan sättas i fråga, här t. o. m. mycket mindre än beträffande den »Strena Votiva», som i Prillwitz' namn framlämnades den 1 jan. 1672 till den engelske ambassadören Coventry (se anm. ovan s. 190 till n:r XXII och Castrén å där cit. st.). Rubrikens stilisering är i allt typisk för L. Hans »Tröst Taal» här till barnen har samma tankeinnehåll, samma psalmton och nästan samma versbyggnad som »Trost-Rede» vid Conrad Falkenbergs och »Tröst-Taal» vid Margareta Boijes grav (n:r IV och VI). Språket, ordval och ordbildningar, pekar direkt på L. Dikten har ock fått plats i Hel. Bl.

Rubriken. *Krist wanligen prydde,* jfr anm. till 186 rubr. »Kristwaanlige». *sorglig* bedrövad.

1-12 *Kuarlefwde* kvar-, efterlämnade. *klemmer* plågar, smärtar. *brista* tryta, fela. *Nu* 'Då nu' (se anm. till 6: 11), med pred. 'är' utelämnat i satsen.

13-24 *Tyranner* (även i Hel. Bl.) troligen tryckfel för *Tyrannen*; jfr 156: 37 »Du Tyran» om Döden. *utom wetet* 'alldeles utom oss', av sorg. *En at Lijf-ge lifflöß blifwit:* modern dog tydligen i barnsäng (1670); liknande antitetiskt uttryckssätt om Märta Ulfsparres död 158: 88 f.

25-47 *Hiertnupit* (nupit), stungit, sårat oss i hjärtat. *bedröfwa* 'bedrövade', med (uppsv.) apokopering av änd. *-de. någoleß* på något sätt, i minsta (motsvarande) mån. Fadern hade tydligen rest med barnen till *Sala* och insjuknat strax efter återkomsten till Stockholm. Då de på hans bud skyndat tillbaka till staden, låg han redan på bår (r. 43 ff.). *Allas Ögon öfwer gå* 'fyllas allas (våra) ögon av tårar'; jfr ty. es wollten mir die

Augen übergehen 'ögonen tårades på mig'. *mond han skrifwa* 'skrev han (icke)' med *mond*(e), liksom i fsv., jämte infin. omskrivande imperf. *endlich* ovillkorligen, nödvändigt. *undertrykka* slå till marken, bryta ned.

50-93 Sådana växelsånger mellan de överlevande, som klaga, och den döde, som tröstar, möta en och annan gång i tidens griftekväden. Ofta voro de, såsom tydligen här (jfr ock n:r IV och VI), författade till någon känd psalmmelodi och till synes avsedda att sjungas vid graven. I gravskriften över Hedvig Örenstedt formas slutpartiet, här dock liksom det övriga på alexandriner, som ett tröstetal av den avlidna till den sörjande maken (n:r XL, s. 280).

52-69 *twijka* tvivla. *förlåta* lämna. *man* blott. *Last* (en stor skuld-)börda.

81-98 *Huar* 'Där varest' (även r. 87) *iagh* ... sc. är *nögd. flärden* sveket. *rätt wisserlig* riktigt visst, fullt och fast. *ok at tu rättlig weet* 'och för att du må riktigt förstå (få veta sammanhanget)': *Här ligger* etc.

268-275. XXXIX. *Äre-Stoodh.* (Gravskrift över *Henrich Wibbling.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — I orig.-texten står r. 1 *Wärldenes* r. 9 *da* r. 15 *Nör.* — Hel. Bl. har genomfört stor begynnelsebokstav hos subst., nästan konsekvent *hw-* för *hu-*, en och annan gång *d-* för *-dh* samt har bl. a. r. 1 *Wärldenes* (ger felaktig rytm) r. 43 *fånot/* r. 68 *Odigden än ingän.* (tryckfel) r. 75-76 *finn's) spinn's* r. 84 *kwäls* r. 90 *oskämd* r. 92 *Ham̄* r. 96 *Strek* r. 108 *Gråt* r. 115 *lijka* r. 118 *Äre-Rykte* r. 138 *Enwälds* r. 152 *sât* r. 155 *Tunnan* (för *Kannen*) r. 164 *Säg* r. 166 *Framträder/* r. 179 *Gråt* r. 195 *gått/*

Henrik Hermansson Wibbling (Wibbeling), f. 163(6) i Söderköping, d. 1672; son, äldst bland 15 syskon, av borgmästaren i Söderköping Herman Wibbling, f. 1607, d. 1668, och tullnärsdottern Helena Henricsdotter Kruus, f. 161(6), d. 1674, från Kalmar; tjänsteman vid Stora sjötullen i Stockh.; tillika riddarhuskamrerare.

L. kallar sig *En Wän.* Med tulltjänstemän har L. haft nära förbindelser livet igenom ända från dopet (E. Wester, Samlaren 1898, s. 45 ff.; Karlfeldt, s. 40 f.). Skalden kan också hava knutit vänskap med den döde under studentåren i Uppsala, där 'Henricus Hermanni Wibbeling' år 1652 inskrevs i Östgöta nations matrikel. Hans yngre broder 'Hermannus Hermanni Wiblingh' antecknas den 8 juni 1665 i universitetets album. Systern Magdalena, f. 163(7), d. 1723, var sedan 1661 gift med Olaus Austrell, f. 1640, slutligen (1683) politiborgmästare i Stockh.

Rubriken. *ok* (*widh Stora Siötullen*), 'd. v. s., närmare bestämt' (vid etc.). *Näär* (*Graffwen*) Vid (graven). *oprättad* rest.

1-16 *Demant blänkiand,* se anm. till 149: 19 »DemantBand». *Swart målne Floor* '(sorg-)flor av svarta moln': det är höst, då begravningen äger rum; jfr alldeles samma motiv, den molnhöljda (sörjande) hösthimlen utan stjärnor,

Tinter Lius, om natten och utan sol, *Wärldens Öga,* om dagen 244: 5-8, 13 f. Stjärnornas *Moer*, mångudinnan *Diana. Bootes* 'Björnvaktaren' *wakar* ej längre på himlens norra *Ax* 'himlatrakt', ä. nsv. även axel, efter motsvarande användning av lat. axis 'himlatrakt', särsk. den norra. *Zephir*, sefyr(er), västanfläkt(ar). *Floras Blomster drift* betyder väl 'Floras blomsterskara' (jfr 'boskapsdrift'; blommorna äro ju Floras boskap), som förvandlas till *Cypress*, sorgens, dödens symbol: jfr anm. till 223: 1 f. *Melpomene*, sorgespelets sånggudinna. *Sorgligt* dystert. *Till Olyks Röst ok Tröst* (d. v. s. Olycks-Röst ok (Olycks-)Tröst) 'Som en tröstande röst i olyckan'. Salen hade samma färg som *Saturnens Hualfw* 'Saturnus klot, planeten Saturnus' med den dystra, bleka blyfärgen; jfr anm. till 130: 5 ff., där gudarna träda samman »in Saturnen-Farb» efter den unge Wrangels död. *halff* (adv.) 'till hälften, nästan'; jfr 'hel' (adv.) t. ex. 43: 62 »heel blyg». *Oliuds* (med bet. 'disharmoniskt ljud', utan nuv. klandrande bet.) *liomm* ('dovt ljud', än vanligt i dial.) 'disharmoniska dova ljud', såsom frambragta av en, genom sinnesrörelsen, *halff bruten* 'halvt brusten', klagande stämma; jfr ty. mit halbgebrochener Stimme.

17-24 I denna sorgens sal tycker sig skalden höra klagande röster, som erinra om de uttryck av djup sorg, som i den klassiska litteraturen skildrats som överväldigande, särskilt av Ovidius i Metamorphoserna. *Cypris,* Venus, sörjde djupt sin *Adonis*, dödad under jakt på *Erimantens* (Erymanthus') berg av ett vildsvin, som den svartsjuke Mars sände mot honom. *Cynthia*, Diana, mångudinnan, sövde sin älskade *Endymion* för att få kyssa honom under sömnen, men han vaknade aldrig mera upp. Havsgudinnan *Thetis* samlade sin son Akilles' aska i en gyllene urna, som hon ständigt förde med sig. *Hectors* död framför Trojas murar förde hans fader, kung *Priamos*, och hela hans *Slekt* till undergång, och Ovidius skildrar i starka färger, hur Hecuba, *Hectors Moder*, under veklagan och gråt, på hans grav lämnade kvar sina gråa hår som ett fattigt dödsoffer (Metam. XIII 422 ff.). Om de klassiska vänparen *Orestes* och *Pylades, Nisus* och *Euryalus, Damon* och *Phintias*, vilka sorgen över vännens olycka kunde driva i döden, se anm. till 237: 59-60, 255: 15-22.

25-35 *then åthhohga* sådan lust, iver. *Harpocrates*, Tystnadens gud, se anm. till 248: 112. *Suck-liom* 'det dova ljudet av suckar', se anm. till r. 15. *tår* tör. *om Jagh färgan troor* 'om jag sätter (får sätta) tro till färgen' på den 'mörkljusa' salen (r. 13), som liknar dödens rike. *hys* bor. *Morpheus,* Drömmarnas, Sömnens gud: *hans Broer* är Döden: jfr Vergilius' Æn. VI 278 'consanguineus Leti Sopor'. *tyder* vill betyda. *rysa* skälva, darra. *sweft-weft-darrand* (d. v. s. änd. *and*(e) suppleras ur *darrand* till *sweft-* och *weft-*) 'flämtande, fladdrande, darrande', lika målande som svåröversättligt attribut till dödsfacklornas skälvande sken; ä. nsv. swefta 'sväva; röra sig (fram och åter)', jfr sv. dial. (Svealand) sviftande 'ögonblicklig rörelse', svift (adv.) 'skyndsamt'; ä. nsv. wefta 'vifta; fläkta', jfr sv. dial. veft, veftande 'kort stund, ögonblick' (Rietz). *lijk sörgse* liksom i sorg.

mörksamt dunkelt. *förr* (=*för*) 'i stället för'. Även 93: 21 f. talas om att strö ut aska i stället för *Cyper-sand* såsom tecken på sorg (se anm. dit).
39-44 *Clotho*, som jämte sina systrar *Atropos* (r. 36) och *Lachesis*, de tre ödesgudinnorna, sades spinna livstråden, *span* hans *Lijfstråd* i första ungdomen *mäd Bly* men *Fortuna steen af gull*, d. v. s. ungdomens sorger och hårda öden avlöstes sedan av lycka och framgång, förkonstlade omskrivningar, som L. tydligen hämtat närmast från Lohenstein, Hofmannswaldau och andra medlemmar av den marinistiska andra schlesiska skolan. I t. ex. Lohensteins skådespel Cleopatra (tr. första gången 1661) håller Antonius en monolog om gudarnas oblidhet mot honom: 'Ihr Parzen/ die ihr uns den Lebens-Faden spinnet/ Wie kom̄t's: daß einem Gold von eurem Rocken rinnet? Daß ihr dem Silber dreh't/ dem andern Stal und Blei? Dem reist die Spille bald/ dem andern spät' entzwei. Ihr Parzen/ wie daß ihr das Gold der ersten Jahre (jfr r. 38 f.) Mir itzt in Ertzt verkehr't/ und mir die Todten-Baare Mit so viel Jammer schwärtz?' (Rosen, Bresslau 1680, s. 70; även på andra ställen hos Lohenstein, t. ex. cit. st. s. 73 i bröllopsdikten Reiches Heyrath-Gutt: 'Die Zeit strickt endlich Gold/ und spinnt zum Scharlach-Kleide' etc.). De bildliga uttrycken utgå från användningen av guld- och silvertråd såsom dyrbart och skönt inslag i (livs-)väven och så skapas konstlat som en motsats trådar av bly, redan i antiken en motsats till de ädla metallerna, t. ex. i sådana ordspråkliga vändningar som 'in manu eius plumbum fiebat aurum' (Petronius), om en lyckans gunstling, jfr även sv. ordspr. 'Blyswärd i Gullbållia' (guldbalja), d. v. s. 'Fager skapnad/ grofwa seeder' (Grubb, Penu proverbiale, s. 51). I 'Afsked ifrån Helicon' följer fru Nordenflycht alldeles L.: 'Döds-Gudinnorna' skilja herden och herdinnan: 'De skära nöjets Gulltråd af, Och herden ned i Grafwen sända: En tung med bly bewefwad slända Den grymma Cloto åt mig gaf' (Qwinligit Tankespel, 1750, s. 74); jfr 396: 32. *Morta*, hos Gellius namnet på en av dödsgudinnorna. *meän* (enstavigt!) 'medan', 8: 10 »Män» (se anm. dit) etc. *mäst* som bäst.
45-52 *Om* Beträffande. *will' ey haa't* såg det ej gärna, ville ej tillåta. *flärd* list, bedräglighet. (*gull-*)*glysand* 'lysande'; sv. dial. glisa, glysa 'glittra, glimma'. *Gudh-wett* gudsmedvetande. *lysta* 'lyssna, hör', vanl. hos L., t. ex. 189: 99. *förstå* få veta.
53-62 *rooßlijkt* som prunkar och lyser som en ros. *wett* (här synonymt med *Skiäl*) 'förstånd, insikt'. *illwillia* ondska. *för tidhen* i förtid. *få* 'giva, skaffa' sc. honom; jfr 250: 35. *ärder* ärad. (*aff*) *illist-konst* '(med hänsyn till, i) illistighetens konst, illslughet'; illist 'illistighet'. *sörger* har omsorg för, tänker på. *Adelsman* i motsats till *Bonden hans på Bygden* (jfr 32: 5 f., 193: 48, 234: 105) och *Bygden* i bet. 'landsbygden, bondlandet, bondbyn': jfr ty. etwas riecht nach dem Dorfe i klandrande bet. av bondskt, rustikt väsen.
64-68 *Olustig kättias Lust:* kättian ger blott ögonblickets lust, snart följd av sin motsats, olust, ånger; jfr anm. till antitesen »olustig Lust» 148: 10.

leker i hans Hogen väl konstruerat efter uttr. 'leker honom i hågen'. *argt* dåligt, ondt, förkastligt. *än igen* ännu kvar.

69-76 *war hans blygd* var för honom skamligt, en skam. *Hans Blygd* hans blygsamhet, tuktkänsla. *Odygds Dygder*, en antites: det som gäller som dygder, förtjänster, i de icke dygdigas sällskap, varpå ex. lämnas i de föreg. verserna; jfr antitesen 277: 27 »Last-full Dygd». *mått* sätt att mäta, att värdera. *skift-wijß* 'omväxlande', utan gemensam moralisk norm. *fins* befinnes, äger rum.

82-90 *Crocdille Tårar* 'krokodiltårar', falska tårar. *kittlar Sigh* fägnar sig. *Busiris* (*Pinostall* 'plågostad': se anm. till 256: 62), en egyptisk sagokung, som vid Jupiters altare slaktade alla främlingar, som kommo till hans land, tills han ändtligen dödades av Herkules, vilken han beredt samma öde, redan i klass. litt. använd som symbol för grymheten, t. ex. Ovidius' Metam. IX 182 ff. Då L. här sammanställer *Abners hälsning* och *Judas Kyß* såsom bildliga uttryck för förräderi och falskhet, har han begått ett misstag (jfr 255: 29 angående Batseba) och tydligen sammanblandat Abner, Sauls ädle härhövitsman, med Joab, Davids överfältherre, som förrädiskt mördade Abner och senare svekfullt nedstack sin kusin Amasa efter att hava hälsat honom med 'Fridh ware medh tigh' och därvid fattat honom 'i skegget medh höghra handenne/ såsom wille han kyssa honom' (2 Sam. kap. 3 och 20): 'Joabs hälsning, famntag, kyss' blev sedan i litt. detsamma som 'Judas kyss', en förrädisk, falsk vänskapsbetygelse. (*Lögn*) *Vernis* '(lögn-, falsk) fernissa', ä. nsv. fernis(s) jämte fernis(s)a, mlt. fernis, fra. vernis. *oskämd*' (Hel. Bl. *oskämd,* alltså trol. där adv. med *-d* för väntat *-(d)t*) 'icke ohelgade, utan fläck' eller 'utan blygsel': jfr 192: 36 »obeskämd».

95 99 *Okysk Lust* kallas *Wänligheet:* jfr 124: 97 »Om hoon är någå kått/ så måst hoon heeta wänlig». *drunkar* 'drinkare, suput'; jfr mlt. drunkert 'Trunkenbold', holl. dronkaard 'Säufer', eng. drunkard med samma bet.; ä. nsv. någon gång drunk 'dryck'. *puß* puts, upptåg. *Calmeuser* 'grillfängare, fantast, konstig kropp'; lt. kalmüser, ty. Kalmäuser; med ungefär samma bet. som *Skoolfux* pedant. *Bonde blygd* bondblyghet.

101-112 *Som Folke*(t) *finnes till* Såsom nu folket är beskaffat.(?) *hederwyrdat* hedrat och vördat. *giord* 'gjort', *winlagd* 'vinnlagt' (supin.), *på byrdat* 'påbördad' (partic.): se anm. till 3: 5-6.

115-140 *Lyka wäll* likaväl, dock. *Theons Lastertand,* Theons smädetand, giftiga tunga, ur Horatius 'dente Theonino (circumrodi)', se anm. till 257: 85. *Äre-rijkte* hans ärofulla rykte (eftermäle). *Sellan* (trol. adj.) 'sällsynt', se anm. till 257: 84. *allt Dygd-Afwel* 'all dygdens avkomma, alla goda människor'; jfr r. 137 »Dygdens Foster-Barn»; neutr. genus knappast väntat. *uti en Dwala* 'i en sinnesdvala, hänryckning': jfr r. 131 f. *andkwewiand* 'förtvivlad', jfr anm. till 153: 140 »hiert-kuaf-ängslig pust», 188: 51 »hiertekuaaff». *fast* 'alldeles' eller 'nästan'. Vännerna kalla honom alla sin *Jonathan*, d. v. s. 'svekfrie vän', se anm. till 237: 59. *wärdslig-säl* 'lycklig här i världen'; jfr det ofta använda 'salig-säll' med bet. 'säll i himlen, salig'.

143-156 *thit* ditt. *stå theraff* avbryta det. *jemlijkt* 'i samma grad' som vi, näml. som en broder. *blinden* förblinden. *dok wäl!* 'gärna dock', näml. 'mån I rinna'. *är wij till frids* 'äro vi tillfredsställda med att' *I blijr* 'I (tåreflodema) förbliven, fortfaren'. *then oß* sc. är *så sått ok kiär. see... sigh om... om* 'se sig om efter'; jfr ty. sich um (eller nach) etwas umsehen.

157-162 *bittra Sorge wått,* om 'sorgens bittra tårar'; jfr ty. Thränennass, Trauernass. *tee Hierta(t)s Siäla agg* 'lägg i dagen hjärtats smärta, vår djupa, innerliga (själs-)smärta'; jfr samvetsagg 'den gnagande smärtan i samvetet'. *troo* trogen.

165-200 Här låter L. *Ödet* framträda och avslöja sig som blott ett tomt ord, *ett Namn:* Vad villfarande människor kalla *Ödet,* det är i grunden blott Guds vilja, som 'är öde för oss alla' (r. 173). Att klaga över ödet, det är att klaga över Guds rådslut. Jfr anm. till 134: 110-130, där dödsgudinnan Atropos göres till uttryck för Guds kärleksfulla vilja och domslut. — *sij... huar ÖDE framträder* 'se, hur Ödet (nu) träder fram': men skalden ser icke dess *Hamn* 'gestalt' och k a n icke se den, ty ödet finns icke; han hör blott en röst, Guds röst, som talar, ett av de många försöken i tidens religiöst färgade diktning att på samma gång använda och urskulda användningen av den klassiskt-hedniska apparat, som man ansåg sig icke kunna eller böra lämna å sido. *Willen* faren vilse. *Aff thet* 'På grund av det', näml. »hwad Gudh will» (r. 173). *reser* reser sig, står upp. *(saligt) fall:* genom vilket vi *ståå* och *Döden: en Wäg til lifwe(t),* ständigt återkommande antitetiskt formade tankar, t. ex. 153: 132-134, 172: 28 etc. *kwellier* plågen. *mäd andra* (som bör tänkas inom kommatecken) 'jämte andra' (näml. hedniska folk). Om det okristliga i att visa sin sorg i samma hopplöst våldsamma former som *the Thebaner* och i att te sig som *Bacchides,* d. v. s. bacchanterna, menaderna, vilka *Ulfw-tiutt(a)* 'tjuta som vargar', se anm. till 102: 39 f. och 102: 42. *huad Eer* sc. är *gådt* 'godt'.

276-280. XL. *Döds Tankar.* (Gravskrift över *Anna Hedwig Örenstedt.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Där står r. 71 *ymnügt.* — U. B. *Palmsk. 432* har ett omtryck, 4:o, av kvädet, ingående i ett häfte, som innehåller utom »Döds Tankar» tre andra gravskrifter, på tyska, över den avlidna jämte kyrkoh. Johann Gerdessens tyska likpredikan, alltså tydligen en på övligt sätt föranstaltad samling av gravskrifterna till ett häfte (jfr t. ex. anm. till n:r XXIV ovan s. 195), här gjord efter begravningen, i det tryckåret är 1673. Samma omtryck även U. B. *Palmsk. 390.* Härifrån kan antecknas rubr. *Öfwersinnandes* (tryckfel) r. 5 *Stämma?* (säkerl. riktig ändring av orig.-tryckets *Stämna?* = Hel. Bl.). — Hel. Bl. har, som vanligt, genomfört mera konsekvent stor begynnelsebokstav hos subst. och ersatt *hu-* med *hw-.*

Anna Hedwig Örenstedt (även skrivet *Örnestedt, Örnstedt*), f. $^{20}/_{6}$ 1655 i Wismar, d. $^{26}/_{3}$ 1672; dotter av Karl XI:s gunstling Frantz Joel Örenstedt,

f. 1624, d. 1685 (av en pommersk läkaresläkt Joel, fadern, Franciscus Joel, med. d:r och prof. i Greifswald), sekreterare i Pommerska kammaren, referendarie i Wismarska tribunalet, Kungl. sekr. 1656, adlad Örenstedt 1660, statssekreterare 1665, kansliråd, hovkansler, samt Anna von der Deilen; gift $^{26}/_{9}$ 1671 med *Johan Adolph Rehnsköld,* f. 1646 i Stralsund, d. 1680 i Stockh.; kanslijunkare 1668, kanslisekreterare 1671, hovråd 1672; broder till sedermera fältmarskalken Gustaf Adolph Rehnsköld och son av Gerdt Antoniison, 1639 adlad Rehnsköld, fältkamrerare vid armén i Tyskland 1632, kamrerare över hela Pommern 1639, tillika över Mecklenburg 1640, överkamrerare i de nämnda länderna 1646, kammarpresident 1650, sedermera rikskammarråd och regeringsråd i Pommern (J. Gerdessens likpredikan, se ovan; Sv. biogr. lex. N. F. X, 1907, s. 726; Anrep).

Det bör observeras, att både den avlidnas och hennes makes fäder varit verksamma i Pommern under den tid, då L:s (styv-) morfar, amiralen Strusshielm, i oavbruten tidsföljd förvaltade framskjutna poster i Nordtyskland (se ovan s. 102, 109, 157 etc.). Det måste förutsättas, att de härvid haft livliga förbindelser, åtminstone i tjänsten. Särskilt gäller detta Strusshielm och Gerdt Antoniison Rehnsköld. Då L. bör antagas hava vistats i Strusshielms hus till dennes död 1653, kan han hava haft minnen eller ansett sig hava förbindelser, som motiverat gravskriften. Dödsfallet var också i och för sig självt ägnat att röra Lucidor. Den avlidna var nämligen vid sin död blott något över 16 år, och vid dödsfallet hade hon varit gift 'på dagen 22 veckor' (jfr personanm. till t. ex. n:r XV, XVI, XX).

Rubriken. *Skottorp,* Skummeslövs s., Hallands län, inköpt av Frantz Joel Örenstedt. *Krusenhoff,* Kvillinge s., Österg. län. *Hoffgård* (?). *Grybenau* (Gribenow) och *Hohenwardt* i svenska Pommern. *Steensättra,* Turinge s., Stockh:s län. *Siälsöriande* 'innerligt sörjda', med en märklig, passiv bet. *L*(ucidor) *D*(en) *O*(lycklige).

1-9 *Menske Kynne* människosläkte. *Mäd siinde Ögon blint* 'blindt trots seende ögon', till »Sinne» r. 2. *blott en Gäst* (i världen): jfr 152: 114 »een blotter gäst». *ophoffs-Root ok Stämma* (*Stämna:* se textanm.) 'ursprungsrot och härstamning'; alldeles samma ordval och tankegång 199: 37. *Warelse* väsen. Om människan som *then lilla Wärd,* mikrokosmos, en sammanfattning i smått av *Then Stora Wärden,* makrokosmos, världsalltet, se anm. till 79: 1-20 (ovan s. 94 f.). Där blev läran om människan som en mikrokosm tillämpad för att vid ett bröllop giva bevis på, att ej heller människan kan undandraga sig den stora, i allt verkande kraften, kärleken. Här blir samma lära ett bevis för att människan, 'den lilla världen', ej kan undandraga sig 'den stora världens' *flärd* 'osäkerhet, förgänglighet'. Tanken är sålunda lämpad för såväl bröllop som begravningar: allt älskar och födes och allt dör. Fleming tillämpar i en gravskrift samma lära: allt går mot döden, 'Wo selbst die Natur hin stehet, Wo die große Welt hin gehet, Dem eilt auch die kleine zu' (1635; Lappenbergs uppl. s. 276, Oden II

n:r 14). Lohenstein avhandlar saken detaljerat i gravskriften över Andreas Gryphius (d. 1664) 'Die Höhe des menschlichen Geistes' (Hyacinthen, Bresslau 1680, s. 23 ff.). *Henne,* d. v. s. världen.
10-22 *Sätt... op* Öppna. *Sinnen* 'sinne, själ, förstånd'; jfr 319: 75, 325: 11, 408: 80 samt i tysk text 88: 40. *fylligt* 'till fullo, fulleligen'; jfr mlt. vullik (adj.) 'völlig', lt. füllig (adj. o. adv.) 'völlig, gänzlich' och 287: 157 »till fyllo». *wett-löß* i ditt oförstånd, i din dårskap. *minder* '(än) mindre'; även 47: 29 etc. *måhl* slut. *Lyktan* 'ändalykt, slut'; även 122: 31. *(fåhnars)wett* klokskap. *wäiia* falla undan för. *roopa i gall* 'ropa högljudt', motsvarande nusv. 'gallskrika'. *Skijn* 'skyn' här 'luften', ett av elementen liksom *Jord* och *Siön* 'vattnet'. *utkräftad* 'kraftlös, utmattad'; jfr ty. entkräftet.
23-28 *og* också. *Mullwads Ögon:* ofta, särskilt i ä. litt., bild för, framför allt i andlig mening, svaga och blinda ögon, här om människans såsom sådan ofullkomliga och mörkt seende öga; man trodde förr, att mullvadens öga helt var täckt av en fin hud och att sålunda djuret var blindt; ännu Dalin talar om att Gud 'skapt dig (lilla Mullwad) til en ewärdlig natt' (Argus, Vitterh.-Samf:s uppl., II, s. 166). *skymt-stråland* 'skumt, skymtvis, svagt strålande', en säkerligen unik ordbildning. *mörkre* mörkare. *Fierrglaaß,* jfr ty. Fernglas, Fernrohr, övers. av 'teleskop', uppfunnet år 1609 av Galilei (*Galilæi Briller* 'glasögon'), varmed han studerade månen och Jupiters drabanter och genom vilket han och andra ville se, *hur Landet är* 'är beskaffat', *Thet* 'Som' *Theras klook-lijkt wett* 'spetsfundiga, självkloka huvud' *bygt* 'byggt upp' *i Huar Gång-Stierna* (övers. av) 'planet', jfr ty. Wandel-Stern. — Här, särskilt i r. 23-24, berör L. spörsmålet om solfläckarna, maculæ solis, vilket då livligt sysselsatte den lärda världen, ej minst beträffande punkten, vem som rätteligen borde få äran som deras första upptäckare, jesuiten Cristopher Scheiner eller Galilei, vilka själva en mansålder förut häftigt stridt om prioriteten. Två år senare, den 13 dec. 1674, ventilerades i Uppsala en avhandling 'Disputatio physico-mathematica de maculis solis' av Andreas Rhodijn, där utslaget fälles till förmån för Scheiner, som skulle upptäckt fläckarna i mars 1611, under det att Galilei, visserligen oberoende av Scheiner, skulle iakttagit dem först år 1612, och där i övrigt gentemot alla tvivlare fastslås, att intet celest fenomen är säkrare bevisat genom en mängd av övertygande grunder, att fläckarna komma och gå, att de äro flera eller färre vid olika tillfällen, att de äro orsaken till kallare temperatur, emedan de uppfånga eller ej genomsläppa solstrålarna, och att de göra solens anlete fläckigt och dystert (tristis): jfr L. om att solen *skymt-stråland mörkre blijr.* Såsom även av L:s framställning i viss mån framgår, väckte läran om solfläckarna religiösa betänkligheter, och Scheiner själv hade ålagts att ej publicera sin upptäckt. L. vågar ej ta säker position: vi människor ha ju dock 'mullvadsögon' och se så kort.
32-40 *et strek* en (liten) sträcka, ett steg. *Skyn* 'luften', se r. 21. *uthödd* uttorkad. *ALT* (*huad* sc. som är *något*) INTE *blijr* 'Allt blir (till) Intet',

en antitetiskt formad tanke om alltings och alltets förgänglighet, ständigt återkommande i samma gestaltning, t. ex. ämnet för gravskriften över Gabriel Oxenstierna (n:r LX, s. 371): »Alt (sc. är, blir) Inte vthi Wärldens Förändring ok Ändning» och r. 1 därstädes» »ALt hwad i Werlden är/ är fåfängheet/ Alt Inte».

41-64 Här lämnar L. exempel på alltings vissa förgänglighet och död, delvis hämtade från alkemiens-kemiens-astrologiens områden. — NICHT, '(vitt) nikt', '(vitt) intet', här och sedan gammalt uppfattat som identiskt med ty. Nicht 'Icke, Inte' (jfr r. 40), lat. nihilum album 'vitt inte(t)', den gamla kemiska benämningen på zinkoxid. *Rost äter Jern ... som kallas Mars then raska* (jfr i enahanda mening 106: 152): Enligt de gamla astrologerna (och alkemisterna) fanns det ett intimt och starkt samband mellan stjärnorna och världen under dem. Den hemliga visdomens mästare Hermes Trismegistos (se anm. till 150: 50) skulle sålunda hava lärt, att alla himmelens stjärnor finnas på och i jorden liksom alla jordens element på himlen. Särskilt stark släktskap rådde mellan planeterna och malmerna. Sålunda var blyet släkt med den 'grymme' Saturnus och fick hans tecken. Venus strålade i kopparen (se anm. till 205: 9 med L:s not). Mars uppenbarade sig i järnet. Gudarnas härold, den *wingfota*(de) *Mercur*(ius), här identifierad med planeten, var verksam i det oroliga kvicksilvret, som således kallades *Mercur* och spelade en dominerande roll i alkemisternas guldmakeri. L. förmenar, att deras *rijka hopp* att med *Mercur* 'kvicksilver' göra guld, *Mynt,* liksom den vingade guden Mercur flyr upp genom *Korsteen* 'skorstenen' i deras laboratorier; jfr anm. till 150: 50 f. *Tartar,* tartarus, alkemisternas namn på vinstenen. Om kopparns förtärande *GRÖNA* 'ärg', se anm. till 106: 150 f. *ey söök* 'sök inte, du behöver ej söka' därefter. *Manna lijfw* ett (kort) människoliv. *synligt märka* direkt iakttaga, med sinnena märka. *torde* tordes, vågade. *Robert Hook,* Hooke, en av samtiden högt skattad engelsk lärd, förf. till talrika arbeten i naturkunnighet, f. 1635, d. 1703. Om *Hiortens, Kråkans* och sagofågeln *Phœnix'* långa liv se anm. till 149: 30-40. *ändlig' ända* slutliga slut.

69-80 *all's Öde* alltings öde. *Mean* (enstavigt, som ofta ännu i talspråk) 'Medan'. *som* sc. är *widh Helsan trygger* som känner dig trygg vid full hälsa. *Maske Säkk,* om människans fysiska varelse, blott en bostad för maskar. *skiött* snart, fort. *meta,* synonymt med *måhl,* ändpunkt, lat. meta 'målpelaren' på rännarbanan; jfr r. 93 f. *huad will widh torra bli'?* vad skall (då) ske med det torra? *säker* sorglös.

83-92 *wärdsligh* (adv.) världsligt sett. *Höfd's* behövdes. *snelle* snabba. Den döda har *mäd oförwandlat syn* 'med oförändrad syn, med öppna ögon' *lijk Örnen* 'liksom örnen' (se anm. till 193: 65-66) flugit *Himmel op* 'upp mot himlen' (ty. Himmelauf), där hon har sitt rätta *Boo ok Stelle* (ty. Stette, Stätte 'ställe': ordlek på namnet Ör(e)nstedt). *förlåter* lämnar. Romarinnan *Lucretia* skyddade sin dygd genom att stöta dolken i sitt bröst och blev i

litt. symbolen för 'en god kvinna', Sokrates' hustru *Xanthippa* för en 'grälsjuk (elak) kvinna'. *ond* ondt.

100-120 Den döda framställes såsom tröstande den efterlevande maken: jfr anm. till 265: 50 ff. *Mitt (fordom) Andra Jagh,* om den älskade maken, från terminologien i den erotiska lyriken, se t. ex. anm. till visan n:r III. *höfwer* behöver. *Ögnehwarff* ögonblick.

281-288. XLI. *APOLLOS Domm Emillan Themis ok Frigga.* (Bröllopsdikt till *Gotthard Strijk* och *Christina Ribbing.*)

Efter originaltrycket, K. B., 4:o, titelsida + 7 sidors tryck. — Orig.-tr. har bl. a. r. 10 *sonder* (Hel. Bl. *sönder*) r. 11 *Brudlofts* (Hel. Bl. *Brudlöfts*) r. 25 *Opa* (Hel. Bl. *Opal*) r. 48 *radd'* (borde rättats till *rådd'* = Hel. Bl.) r. 56 *företaa.* (= Hel. Bl.; punkten här struken) r. 120 *sport.* (= Hel. Bl.; punkten här struken) r. 165 *Root* (Hel. Bl. *Root.*) — Hel. Bl. har bl. a., som vanligt, mera konsekvent genomfört stor begynnelsebokstav hos subst., har, nästan konsekvent, *-g* för *-gh* (t. ex. rubr. *Dag,* r. 5 *Jag*) och *hw-* för *hu-* (t. ex. r. 1 *Hwi*) r. 7 *frestat* r. 18 *Seg'll* r. 39 *skull* r. 42 *kund'* r. 45 *Henn's* r. 67 *sittiand'* r. 68 *trädde* r. 75 *ospard* r. 84 *Gladlynt* r. 95 *Siäl* r. 97 *såt* r. 104 *heel* r. 120 *hoos hwar må blij sport.* r. 157 *Tahl*

Gotthard Strijk, f. 1634 i Stettin, d. 1692; son av landshövdingen Johan (Hans) Strijk samt Brita Larsdotter Skytte; inskriven vid Uppsala universitet jan. 1648; disputerade därstädes under Johannes Schefferus' presidium 1654 'De fœderibus'; efter utrikes resor assessor i Svea hovrätt 1666-88; landshövding över Västerbotten 1688; gift $^{12}/_{3}$ 1673 med *Christina Ribbing,* f. 165.., d. 1705; dotter av landshövdingen i Växjö Gustaf Ribbing och Christina Pauli (Anrep; Anjou, Svea Hofrätt, 1899, s. 67).

Kvädet angives som »skyldigst» översändt. I vers 12 talar L. om »börlig plikt» att sjunga på högtidsdagen. Gravkvädet två år tidigare över brudgummens syster Elisabet Juliana var »willigst framstält». Allt tyder på att L. känt sig stå i särskild och tacksam förbindelse till familjen Strijk, vare sig nu denna härrör från gammalt krigsbrödraskap mellan skaldens (styv-)morfar, amiralen Lars Mattson Strusshielm, och brudgummens fader, eller från Lucidors och Gotthard Strijks studieår och utrikes resor eller från den senares uppträdande i Svea hovrätt, då målet angående Gilliare Kwaal där handlades (se personanm. till t. ex. n:r XV och XXXI ovan s. 172 och 227 f.

L. låter här Olympens gudar uppträda i en regelrätt domstolsscen, ett nära till hands liggande arrangemang, då ju brudgummen var jurist och domare. Käranden är rättens och lagarnas gudinna *Themis,* som yrkar straff på kärleksgudinnan *Frigga* (Venus), för att hon lockat till sig brudgummen, som förut helt ägnat Themis sin tjänst. Frigga kan svara, att Themis förut begått samma brott, i det hon vändt brudgummens håg till domarens fredliga kall från krigsgudinnan *Bellona* (r. 95 ff.), som sålunda fick finna sig berövad det lysande krigarnamnet Strijk: Gotthard Strijks

fader, f. 1595 i Estland, 1631 naturaliserad svensk adelsman, var en gammal krigsbuss, som kämpat i tysk, fransk och venetiansk krigstjänst och sedermera tjänat sig upp till överste i svenska armén.

Rubriken. *Mörsel,* i Estland. *SkogzEkeby,* Västerhaninge s., Stockh. län. *Norby*(?). *Österby,* Tumbo s., Södermanl. län. *Wahlstadh,* väl Hvargarn (Vargarn), Lista s., Södermanl. län.

1-20 *Thalia,* lustspelets glada sånggudinna. *lyder* ljuder, klingar. *nu Hoon* sc. är *tyst* 'då hon nu är tyst'. *giga* spela (på giga). *huad som är Minerven til Miβhagh* 'vad som sker utan (Minervas) kallelse'; jfr Horatius' 'invita Minerva aliquid dicere'. *osamse (Strenger)* 'oeniga (Strängar)': de vilja ej giva *Sam-Liudh* 'ackord', bli till 'harmoni'. *Brudlöfts* 'bröllops', se anm. till s. 79 rubr. *börlig* vederbörliga, tillbörliga. Kraften i källan *Hippocrenes* (se anm. till 196: 160, 224: 17) inspirerande vatten är *uth dämpat* 'uttorkad'; jfr ty. ausdämpfen. *lysten* lyssnen. *förstå* få veta. *Majen son,* Mercurius, son av Jupiter och Atlas' dotter Maja.

22-36 *'ti* (av *u-ti*) 'i'. *Demant,* se anm. till 149: 19. *oskattlig* (adv.) 'oskattbart, ovärderligt'. *huxsa . . . om* övertänkte. *besinna* erinra mig. *gynte* begynte. *lönlig-sårland* 'otydligt (ty. mångstämmigt och svåruppfattbart) sorlande' *skråhl* 'larm, stim', dock utan nusv. bet. av 'våldsamt oljud'.

39-52 *hålla (Friggas Saak)* 'stödja'; jfr ty. halten i sådan användning, t. ex. die rechte Sache halten. *tystli* (tystlig(en), adv.) 'i tysthet'. *troon man fritt* '(tro bara fritt därpå,) var säker därpå!' Kärleksgudinnan hade ju förut förhjälpt Jupiter till många erotiska erövringar och hade därför anspråk på återtjänst: kungadottern *Callisto,* som den svartsjuka Juno förvandlade till en björninna, sedan förvandlad till nordhimlens skönaste stjärna, Stora björnen, Karlavagnen (Ovidius' Metam. II s. 401), kung *Inachus' Dotter,* Io, *Europe, Leda* och *Danaë,* om vilka se anm. till 182: 51-56. *wildhugh* 'partisk'; fsv. vildogher; motsats till r. 53 *owildhugh* 'oväldig, opartisk'; av L. tvivelsutan fattat såsom sammansättning av adj. *wild, will* 'oriktig, förvänd' (jfr r. 75 *en will dom*) och subst. *hugh* 'håg, sinne'. *radd',* säkerligen tryckfel för *rådd',* rådde. *somm'* (somma), somliga. *i miukk* i miugg, i smyg. Nymfen *Cyrene,* liksom *Daphne* (se anm. till 131: 36 och 145: 13-14, 201: 95 etc.), älskad av Apollo, Vergilius' Georg. IV 317 ff.

58-67 *som rättsint ok klook-listig* såsom (varande) rättsinnig och tankeskarp, förslagen. *förlofw* lov, permission. *Gudlig* gudomlig.

70-78 *baar* naken, utan förklädnad, rätt som hon är. *sminka* (Hel. Bl. *Sminka*) 'smink, skönhetsmedel', här närmast bildl. bet. 'förställning'; tydl. fattat som subst. fem.: jfr 350: 29 (best. form) »Smicker sminkan»; jfr ty. Schminke 'smink', da. Sminke. *swinka* vika av, smita undan. *illkonst krokot taal* illistiga konster och krumbukter i framställningen. *Segel-Steen* 'magnetnålen, kompassnålen', som ständigt pekar på *kalla Biörnen,* stjärnan vid nordpolen.

101-102 *för Lagh ok Rätt består* 'inför lag och rätt består, står sig' *thens oskuld som mäd flijt* 'med iver' *eftergår* 'följer, handlar på samma sätt som' *Rättwisan*, d. v. s. Themis själv, rättvisans gudinna.

105-109 *hueka* 'uppmjuka, böja, mildra'; jfr däremot 199: 22 »hueka» = vackla. *grim* (*grimm*) 'grymhet, vrede'; även 296: 58 (i ty. text 99: 45 »Grimm»); 384: 2 »grymm». *omhugh* omtanke, omsorg.

115-124 *från huar Han Thet till länkt* från det, vartill han länkat, böjt det (sinnet). — *Förstå* D. v. s., Jag menar. *understytta* understödja, söka hålla uppe. *neplig* knappast.

125-150 *från uthrijks Landen:* ätten Strijk stammade från Estland. *Försatt* flyttat, omplanterat. *Morta*, dödsgudinnan, döden: se anm. till 270: 40 (102: 37). *wißnas bort* 'vissna bort'; sådan pass. form även 330: 35, 405: 15, jämte den vanliga akt. t. ex. 80: 32 »wißnar bort». *min Jemnelijk'* 'min jämlike', näml. i skönhet, d. v. s. bruden, Christina Ribbing. *Dygds efterdömme* förebild, mönster i dygd. *liuf-lyndt löije* älskvärdt (vänligt) leende.

155-170 *lönt* hemligt, dolt. *än sig ägnar* än som anstår (dem). *Gudligh* gudomlig. *Sång* 'sjöng'; jfr likställda ljudslagsenliga formen 'språng' (impf.; fsv. sprang) ännu i Geijers 'Vikingen' samt 304: 27 »Klång» (fsv. klang). 174-196 *Huld-Gudinnorne*, gracerna, chariterna, se anm. till 87: 19 »Huld-Göttinnen» och 201: 93 »Nådgudinren». *idksamt* ivrigt. *mirthe blaad* myrtenblad. Födslogudinnan *Lucina* och *Astrild* uppträda i samma situation även 221: 130 ff.; jfr ock 303: 11, 304: 21 f. *utan någen twijk* utan något, utan varje tvivel. *Phoebus*, Solguden, Solen, gör sitt *ring-lopp* 'kretslopp', d. v. s. ett år förflyter. *hopp* 'hop': jfr r. 178.

289-293. XLII. *Ungewisse Flucht Menschlicher Jahre.* (Gravskrift över *Hans Sadewasser.*)

Efter Hel. Bl.

Hans Sadewasser, borgare i Stockholm, tysk: jfr r. 120. Dikten är framlämnad »freundwilligst». Det är tydligen den avlidnes syster, Maria Sadewasser, som L. några månader senare »efter Begäran» ägnar griftkvädet O-Öde Öde (n:r LIII).

Det centrala partiet av dikten är skildringen av världen såsom en stor blomsteräng med blommor av allehanda slag, Guds egen stora trädgård, ansad av honom själv som den store örtagårdsmästaren. Samma motiv bär helt upp Paul Flemings lilla gravskrift 'Auf eines von Grünental Leichbestattung' (Poet. Wälder II, n:r 2, Lappenbergs uppl. s. 37 f.). Även vissa detaljer såväl i föreliggande dikt som, än mer, i den strax härefter följande över Henrich von Brobergen (n:r XLVI) visa sådana likheter med Flemings vackra kväde, att man måste antaga direkt påverkan. Som vanligt tillgodogör sig L. i allmänhet dock blott uppslag och impulser, som han sedan mera självständigt och bredt utvecklar.

12-20 Bilderna här för mänskolivets korthet och ovisshet förekomma delvis även i gravskriften över Kåhre, 235: 5-12, även liknelsen av livet vid *ein lüfftig Wasserkind* (här poetiskt uttryck för) 'vattenblåsa, vattenbubbla', som uppstår i ett *hui* (se anm. till 256: 57 »i hui») men genast spränges sönder i fin luft: 235: 10 »widh Wattublåsår them inlijkt Lufft sönder-rifwer». *Ichts* 'något'.

69-95 Fleming talar cit. st. liksom L. om *die flüchtigen Narcissen,* om *der Hyacinth,* om *die Tulpen,* om *die gesunden Nelken, an die Gott täglich reucht:* jfr L:s *Die Neglk der Gottesfurcht. Tugend-Rosen:* rosen, som blommar bland törnen, ofta använd som bild för dygd och renhet under nöd och förföljelser. *Der Sonnen Wunder-Blum,* solrosen, jfr anm. till 23: 40 f. »Sool-bloman», som »sigh effter Soolen wänder». *Coloquint,* frukten av Citrullus Colocynthis, lämnande den ytterst bittra drogen 'kolokvint'. *Wärmuth,* malört, i Bibeln ofta som bild för lidande och bittra hemsökelser. *Zwiebel,* (röd)löken, som framkallar tårar, här bild för de hårda men stärkande skickelserna i livet. *Schirling,* sprängört, odört, 224: 14 »of-skadlig Od-Ört», synnerligen giftig, liksom *Napell,* Aconitum Napellus, stormhatt, båda ofta som symboler för allehanda slags laster, här *Neid* och *Haß. der Palmen-Baum so keiner Last wil weichen:* Palmen, liksom cedern och lagerträdet, är sedan gammalt i litt. en bild för oförgänglighet och kraft. I kap. om palmens styrka och natur berättar Gellius (III 6), åberopande Aristoteles och Plutarchus, att den aldrig viker sig under en börda. Om en fälld palmstam så hårdt belastas, att den ej kan motstå trycket, så kröker den sig ej nedåt utan uppåt, mot tyngden. Därför har palmen blivit ett tecken för oböjligt mod och seger; se även Plinius Nat. hist. XVI 42 (81). *Die Äpfel der Begier:* efter Eva, som ej kunde motstå begäret efter den förbjudna frukten. *die Feigen-Bäum der Zucht:* väl efter det första människoparet, som dolde sin blygd med fikonträdets löv; enligt gammal folktro har fikonträdet också sådan kraft, att den vildaste tjur, som man binder vid dess stam, blir tam och spak, och att kött, som hänges i dess grenar, blir godt och mört.

294-298. XLIII. *Krist-börlige Tåårar.* (Gravskrift över *Anna Blixencrona.*) Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Dikten föreligger i omtryck från början av 1700-talet i 'Några utwalde Bröllopps-Graf- och Lyckönskningz-Skriffter öfwer Blixencrone-Slächten och deß Anhörige/ Uppå åthskillige Tijder och wid synnerlige Tilfällen sammansatte af förnäme och berömlige Personer. Ånyo uplagde och tryckte. Stockholm/ af Olao Enæo Kongl. Antiq. Arch. Booktr.', u. å., ett 32 sid. starkt häfte, 4:o, U. B. *Palmsk. 488,* troligen föranstaltat av Elias Palmskiöld själv, vilkens bröllop med Catharina Magdalena Blixencrona den 9 okt. 1700 Sophia Elisabeth Brenner celebrerar med en i häftet ingående brudskrift. Av här inrymda, i tidsföljd ordnade dikter är den äldsta en av Samuel Columbus författad gravskrift den 5 sept. 1667 över assessorn Mårten Blix,

adlad Blixencron, och hans dotter Elisabeth Blixencron, den yngsta Sophia Elisabeth Brenners gravskrift den 26 nov. 1701 över Gustaf Blixencrons maka, Mätta Ribbing. — Från *Hel. Bl.* och *P(almsk. 488)* kan antecknas: r. 7 P: *lååt|*, Hel. Bl.: - *Låt|* r. 10 Hel. Bl.: *Kynner* r. 11 P: *grååt|*, Hel. Bl.: *Gråt|* r. 17 P: *sämer* r. 19 P: *grååt|*, Hel Bl.: *Gråt|* r. 25 P: *godt* r. 26 Hel. Bl.: *änslig* r. 28 P: *Ehr (andra)* r. 36 P: *sitt (Sorgegwaal)* r. 40 P: *weta* r. 51 P, Hel. Bl.: *förgrymmer* r. 56 Hel. Bl.: *aldeles* (som metern fordrar) r. 58 P: *blifwit* r. 63 P: *och* r. 71 P: *Tärn-* r. 86 P, Hel. Bl.: *Skiäl* r. 89 P: *lefwa* (men r. 126 *lifwa*) r. 92 P: *hwarie* r. 105 P: *räds* r. 112 P: *lifwet*

Anna Blixencron (i yngre skrifter *Blixencrona*), f. 1/10 1641, d. (i barnsäng) 12/9 1672; dotter av assessorn i kammarrevisionen Mårten Pehrsson Blix, adlad Blixencron, och Margaretha von Wahle; gift 4/12 1671 med kanslijunkaren, sedermera generalmajoren och landshövdingen *Andreas (Anders) Sparrfelt,* f. 1645, d. 1730. Andreas Sparrfelts syster Birgitta, f. 1643, d. 1694, var sedan 1664 gift med generalkrigskommissarien Philip Joachim Joel, adlad Örenstedt, bror till Frans Joel, adlad Örenstedt, vilkens dotter, Anna Hedvig Örenstedt-Rehnsköld, L. några månader tidigare ägnat gravskriften »Döds-Tankar» (n:r XL; Anrep).

L:s dikt ansluter sig mycket nära till Paul Flemings gravskrift (år 1634) 'Auf des Edlen und Hochgelahrten Herrn Philipp Krusens, der Rechten Licent. und der Zeit Fürstl. Holstein. Abgesandten nach Moskow und Persien u. s. w., geliebten Hausfrauen Ableben' (Poët. Wälder II, n:r 14, Lappenbergs uppl. s. 53 ff.). Vissa partier äro en jämförelsevis trogen översättning, så t. ex. de inledande raderna, som hos Fleming lyda:

> Wenn, Edler, unser Geist auch mit dem Leibe stürbe,
> und, wenn er sich verschleist, die Seele mit verdürbe,
> so wär' es zweimal recht o. s. v.,

och framför allt hela slutpartiet, r. 100 ff., som rad för rad följer den tyske mästarens avslutning:

> . . . . . sag' mir, was es sei,
> diß Leben, wie mans nennt! Ein Rauch ists, der verschwindet,
> ein Nebel, der nicht steht, ein Strick, der Seelen bindet,
> ein Kerker der Vernunft, ein Zuchthaus voller Not,
> ein Süßes auf den Schein, ein halb belebter Tod.
> Wie mahlen wir uns denn den Tod so scheußlich abe,
> sind Unmuts und betrübt, wenn man uns sagt vom Grabe,
> das man zwar hassen wol, doch nicht vermeiden kan!
> Der ist doch nicht so arg, als wir ihn sehen an.
> Tod ist das Leben selbst: er führt uns zu dem Leben,
> schleußt unsern Himmel auf etc.

I övrigt har L. hos Fleming fått blott ett och annat uppslag, som han på för honom betecknande sätt mera fritt och djärvt utvecklar i dikten. Jfr t. ex. anm. till n:r XLII ovan s. 273.

Rubriken. *Krist-börlige (Tåårar)* 'som anstå en kristen', ej hedningarnas vilda sorg, såsom »the som ey förhopning hafwa» (r. 13). *Eskilsäter*, Eskilsäters s., Värml. län. *Kårnäs* (?). *Wärnbärgh*, Roslagsbro s., Stockh. län. *Schönfeld*, i Pommern.

1-16 *affdöör* 'avlider, dör'; jfr ty. absterben. *Han* d. v. s. *Andan* 'anden, själen'. *ändas* ändades. *Som* sc. är. *tiuta warge lijk* 'tjuta som vargar': jfr 274: 182 »Ulfw-tiutt' ok illa roopa» i samma användning om hednisk, hopplös sorg. *of-gräßlig*, med det, ofta hos L. förekommande, förstärkande *of-*; jfr r. 55 *Off-grymmeste*. *og* också, på samma gång. *leet* 'lät(o)', ropade, jämrade sig, impf. till 'låta'. *wärst låta som man kan* låta, jämra sig det värsta man kan. *än* ännu därtill.

17-24 *semmer* anstår, passar. (*När* sc. han) *halfwa Hiertat (mist)*, d. v. s. den älskade, makan: även Fleming cit. st. r. 8: 'Sie, euer halb Ihr, liegt'. *ånger* sorg. *Then* Om vilken.

29-40 Även djuren sörja sin maka. Partiet saknar alldeles motstycke i Flemings dikt. — *för* för.. skull, efter. *Pard* leopard. *willa* vilda. *sin* (P. har *sitt*) *Sorge-kwaal*, realgenus, fem. (eller mask.?), eller möjligen neutr. plur. med där, som ofta, oböjt pron. 'sin' för 'sina', se anm. till 122: 16 »hoon» om »Gillie-Kuaal». *Han* 'hanne, make', i ä. nsv. vanlig ordform för 'djur av manligt kön'. *knulla* 'kuttra'; Bib. 1541 (Es. 38: 14) 'Jagh lät som een Trana och een Swala/ och knulladhe såsom een Duffua'. Duvan blev redan i antiken en bild för trohet och kärlek. Plinius har sålunda mycket att berätta om dessa fåglars hängivna sorg efter makans död (Nat. hist. X 52). Att duvan i sin sorg söker sig bort till det vissna trädet, var en allmän föreställning, t. ex. Wivallius i visan 'Min hiertans Tröst och Lilia': 'Och om tu migh bedragher/ Een Dufwa kleen/ Är iagh alleen/ På torran Green/ etc. (Schück, Wivallius II, s. 56).

41-48 Raderna äro L:s egen närmare motivering för satsen: *dok ingen större Nödh/ Än när et äkta band slits aff förr hastig dödh*, vilken han hämtat från Fleming (r. 10 f.): 'So groß ist keine Not, als wenn das Ehband reißt durch einen frühen Tod.'

49-63 *skiäcktar* pilar. *befäcktar* 'bekämpar'; ty. befechten. *öfwermäktar* 'besegrar'; mlt. overmechten. *bloßet som nys aff Hymen tändt*, bröllopsfacklan, som tändes d. $^{4}/_{12}$ 1671, 'bräcktes' av döden den $^{12}/_{9}$ 1672. *Gudlig* gudomlig. *twijk* tvivel. *grimm* grymhet, vrede. *ey vtan* ej annat än, blott. *Thu tog ey på* Du började ej därmed.

65-68 *artigheet* skickelighet. *Herrisk (wänligheet)* 'som anstår en härskare, herremässig; generös', men härskaren-tyrannen Döden kan av intet bevekas i sin grymma otillgänglighet. *had' orka*(t) *hielpt* hade kunnat uträtta något. *vtan Maka* makalöst.

77-85 Verserna äro en något fri och sammandragen översättning av Fleming (v. 37-53):

> . . . . . Wie Veilgen unter Nelken,
> Pol unter Rosen reucht, auch wenn sie schon verwelken,
> — — — — — — — — — — — — — — —
> die schöne Luft von sich in nah' und weit verhauchen,
> so ist ihr edles Lob. Ihr Preis kan nicht verrauchen,
> ihr Ruhm, der stirbet nicht. Was aus der Tugend kömmt,
> das überlebt den Tod, bleibt, wenn ein Ende nimmt,
> was ist und noch nicht ist. . . . . .
> . . . . . Preis ist der Seelen Theil,
> dem, wie dem Ganzen auch, mit keiner List und Pfeil,
> ihr Parcen, könnet zu.

Nälker nejlikor. *ok ey är* 'och (ännu) ej är (till)', jfr Fleming: 'und noch nicht ist'. *makt* våld. *winna* övervinna, förgöra.

91-100 *Fiol* 'viol', vanlig form i ä. sv. *bredd* brädd. *kränken* plågen. *Huis* vars.

100-128 Direkt översättning från Fleming (v. 84-112), se ovan s. 275. — *halfflefwandes en dödh:* Flemings 'ein halb belebter Tod'. *arg ok ellaker* 'ond och led', 'hård och stygg'; vanligare i ä. sv. är formen 'il(l)ak(er)'. *rätt* i verklig mening. *bytt* ombytt. *försätter* 'omplanterar': Flemings 'versetzt'. *Bätter* Bättre. *(Then Salig döde Fruen) är wäll* 'har gjort ett lyckligt byte, är lycklig': jfr Flemings 'Es ist ihr wohl geschehn'. *undrar högt therpå* förvånar (förundrar) sig högeligen däröver. *drifwa* öva, bedriva. *thet wij mäd Henne lifwa* 'på det att vi må leva med henne': Flemings 'auf daß wir mit ihr leben (in langer Seligkeit)'. Slutradens uppmaning att dagligen dö ifrån synden, dagligen döda vår gamla människa för att efter döden få evigt leva, hos Fleming: 'Wer eh' stirbt, als er stirbt, der stirbt nicht, wenn er stirbt', förekommer ständigt i tidens gravskrifter och religiösa diktning, särskilt ofta hos L., och under ständig strävan att giva den en påfallande, en ny antitetisk formulering.

299-302. XLIV. *Klag ok Tröst Skrift.* (Gravskrift över *Christina Hansdotter Otter.*)

Efter Hel. Bl. — R. 64 *Klago-lät* säkerligen tryckfel (i Hel. Bl.) för *Klago-låt.*

Christina (Kerstin) *Hansdotter* Schemmelkorn, f. 1619, d. i Örebro 1673; dotter av drottning Christina d. ä:s husgerådsmästare på Nyköpings slott Hans Bertels Schemmelkorn, från Danzig, och Elisabeth Basthiansdotter Geijer; såsom änka efter Henrik Olofsson gift 1646 (enligt U. B. *Palmsk. 228* år 1648) med *Casten Otter* i hans andra gifte, f. 1589 i stift Bremen, Tyskland, d. 1657 i Örebro; invandrade som ung till Sverige; i tjänst hos hertig Carl samt hos dennes änka, drottning Christina, och son,

hertig Carl Philip; jämte sin förste svärfar, borgmästaren i Nyköping Joachim Danckwardt, arrendator av all kronans ränta i Södermanland och Närke; erhöll 1626 privilegier och fullmakt som Kungl. faktor vid gevärsfaktoriet i Örebro; hade i sina båda äktenskap 20 barn; begravd jämte sina båda hustrur i Nikolaikyrkan i Örebro, där hans epitafium, nu förvarat i Örebro läns museum, uppsattes; sonen i hans andra gifte Salomon adlad och baroniserad von Otter (U. B. *X 43*; Biogr. lex. X, 1844, s. 258; Anrep; Strokirk, Kultur- och pers.-hist. anteckn. III, 1920, s. 195).

L. angiver dikten som »wänwilligst» och till de sörjandes »behag» uppsatt. Han var sålunda närmare känd i sorgehuset.

Rubriken. *Effterlåtne* efterlämnade. *Kwarleffd* kvarlämnade. *til behag* efter önskan.

3-20 *liomar* ljuder (dovt). *grumla* 'brumma, dåna fram'; ä. nsv. även grumma 'brumma'; mlt. grummen 'ein dumpfes Getöse machen', lt. grummeln (grummen) 'ein dumpfes, rollendes Getöse machen'. *Lijke Sång* gravsång. *bräkt* förkrossat. *Bekende* bekanta. *theß lijke* vars like. *wetig* lärd, kunnig. *konstig* konstnärlig.

21-39 *Hwad dygdigt* sc. var. *Hwart* (Ett vart,) Allt. *som* sc. var *alla Dygders Huuß* 'som var en boning för alla dygder'. *skiötte* vårdade. *mildelig* barmhärtigt. *Uβelheet* olycka, elände. *Band* bojor. *betedde* visade, lät vederfaras. *Affraa* (avrad,) lott, tribut.

42-51 *arge* onda. *Maske-säck*, om kroppen, se anm. till 53: 19 »en färgad Maske-Seck». *uβel* olycklig. *fäster* (väl) 'stänger in, för i häktelse'; jfr lt. festen (bl. a.) 'verhaften'. *ofmörkt* 'nattsvart', med det förstärkande *of-*. *Armodē* (tydligen för *Armoden,* alltså realgenus, f. ell. m.?, såsom ej sällan i ä. sv., jämte neutr. genus) 'eländet, nöden'. *hās* hans.

54-55 *Skäckta* pil. *stäckre* 'kortare'; fsv. komp. stäkkre.

72-74 *leer* ler åt, beler. *arge-fulle* ondskefulla. *arg* usel. *Flärden* svek, falskhet.

86-100 *Löije* glädje. *Torstig* 'törstig'; jfr anm. till 37: 35. *them som obotlig Soot* (där enligt fortsättningen *som* måste ersättas med 'aff' eller ock ett 'aff' eller 'i' underförstås framför *obotlig*; tydligen en anakolut, med *Soot* såsom först avsett subj.) *sängfaste ligge nidh* 'dem som i obotlig sjukdom ligga slagna, fjättrade vid sängen'; *ligge nidh*: jfr anm. till 47: 40 »(Folket) ligger neer» = ligger besegrat, kuvat; ty. niederliegen; observera de följ. antiteserna: *obotlig Soot: gier Döden Boot* etc. *känner* till, kan tänka sig. *at the ... fruckta* för att de må frukta. *uβle* elända, beklagansvärda.

303-305. XLV. *Lyk-önskande Brölops-Rijm.* (Bröllopsdikt till *Elias Tehedt* och *Anna Hane.*)

Efter Hel. Bl.

Om brudparet ha inga uppgifter stått att vinna utöver dem, rubriken meddelar. Lucidor tecknar sig »En Wän».

Rubriken. *Konstrijke* konstfärdige.
1-12 *Nys* Nyligen. *i grönan* 'i (vår-)grönskan'; jfr anm. till 106: 151 »Gröna». *lust wandla* promenera. *lijk några sammanhandla* liksom (om) några överlade med varandra. *rätt grant* riktigt väl. *Huld-Gudinnor,* chariter, gracer; ty. Huldgöttinnen; r. 25 benämnda, efter Stiernhielm Herc. 97, *Nåd Gudinnor,* se anm. till 201: 93. Efter bröllopsguden *Hymen* följde födslogudinnan *Lucina* och fruktbarhetens gudinna *Ceres.*
13-20 *Demantliuse:* om 'demanten' såsom sinnebild för (hårdhet och) glans se anm. till 149: 19 »Demant Band». *bör tig* tillkommer dig. *billig* 'berättigat', såsom adj.-attrib. till *prijs,* eller kanske snarare att fatta som adv. på *-lig*(h): 'billigtvis, med rätta'. *Så ästu käre Sonn* Så är du min (kärleksgudinnans) käre son. *tig böör* dig åligger.
23-27 *Ceres* skall ur sitt ymnighetshorn skänka dem *all Godas Ymnogheet* 'allt godt i ymnigt mått'; (*all*) *Goda,* tydl. fattat som subst.; jfr sådana uttr. som 'denna världens goda' och 232: 66 »(Gemene) Bästas (Roer)» samt användningen av lat. bona till adj. bonus. *Som akten på* 'sen till, vården' *min Kropp:* de *trij liuwste Nåd Gudinnorna,* Huld-Gudinnorna (r. 9), behagens tre gudinnor, systrarna Aglaia, Euphrosyne och Thaleia, gåvo skönhets- och kärleksgudinnan [Venus-Afrodite, här ersatt med den nordiska *Frigga* (r. 9), *Fröja* (r. 13): se anm. till 29: 30] hennes kroppsliga tjusning och behag; det var chariterna, gratierna, ständigt i hennes sällskap, som adlade hennes skönhet. *linda* 'milda, ljuva'; ty. lind. *Klång* 'klang'; ä. ljudlagsenlig form, växlande med det senare inlånade 'klang'.
30-45 De tre gracerna framträda med var sin lyckönskningssång. — *at the boo* att de må bygga och bo.
48-49 (*drikka*) *Brud-Folks Skål* 'de nygiftas skål', först 'dannemansskålen' för brudgummen och *nu* ('så') 'dannekvinneskålen' för bruden; jfr anm. till 220: 91 f. *Säll* 'Hell!, Leve!', en variant av den gamla hälsnings- och lyckönskningsformeln '(lev, bliv) häll (och) säll'; jfr anm. till 222: 156 »Lät them lijfwa hell ok säll!». (*Anna*) *Hans,* ordlek: bruden hette 'Hane' (med biformen (subst.) »Han» 295: 37, se anm. dit) och var på samma gång 'Hans' (poss. pron.), d. v. s. brudgummens, Anna.

306-310. XLVI. *Ytterste Äre Tienst.* (Gravskrift över *Henrich von Brobergen.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors text. Omtryckt hos Hans-Georg Eberdt 1673 tillsammans med Linköpingsbiskopen J. E. Terserus' likpredikan, U. B. *Sv. biogr. saml. 6,* 4:o. — Från Hel. Bl. kan antecknas: mera konsekvent genomförd stor begynnelsebokstav hos subst., *hw-* för *hu-* samt rubr. *Norköpings* r. 6 *i Morgon'n* r. 13 *säk'r* r. 45 *legga sattan* r. 52 *Oduglig* r. 76 *suttet/*

Henrich von Brobergen, f. $^{12}/_{9}$ 1582 'vthi Hertigdömet Brehmen och Huuset Wollenbeck', d. $^{31}/_{8}$ 1673 (begr. $^{21}/_{6}$ 1673) i Norrköping; av 'uhradelig

Härkombst så til Fäderne som Möderne' (jfr r. 79); son av Christopher von Brobergen och Margaretha von Honhorst; tidigt faderlös och berövad sitt arv genom slösaktiga förmyndare, kom han som 14-årig i tjänst hos köpmannen Gerdt von Senden i Lübeck; började åtta år därefter egen handel, 'först på Nylöse (Nya Lödöse, nuv. Göteborg) här vthi Sweriget/ men sedan Krijget Anno 1610/ emillan Cronan Swerige och Dannemarck begyntes och Nylösa wardt förstördh/ hafwer han sin Handel på Stockholm/ Tälge och Nyeköping widare fortsatt in til Åhr 1620'; borgare i Nyköping 1620; tullförvaltare där 1623; inspektor över Stora sjötullen i Norrköping 1624, arrendator av tullen där och i Söderköping 1625; tullförvaltare i Norrköping 1637; avsked 1659; gift I) $^{27}/_{10}$ 1612 med köpmansdottern Anna Kröger från Lübeck, d. $^{25}/_{9}$ 1629, som skänkte honom 9 barn, av vilka 1 son och 2 döttrar vid hans frånfälle voro i livet; gift II) $^{10}/_{10}$ 1630 med Christina Staffansdotter, d. $^{29}/_{6}$ 1651, dotter till slottsfogden på Johannisberg vid Norrköping Staffan Svensson, i vilket äktenskap han hade 10 söner och 7 döttrar, av vilka 7 söner överlevde honom och $^{21}/_{2}$ 1678 adlades under bibehållet släktnamn; då han nära 91-årig dog, hade han fått 'sex och tjugu Barn/ och hans Säd så wijda vthspridd/ at han... sine Barn och Barnabarns Barn til Ett Hundrade och Fyra vthi tahlet räkna kunnat/ hwilket honom vthi hans höga Ålder ingen ringa Frögd och Glädie warit hafwer' (jfr texten här r. 91 ff.; J. E. Terseri likpredikan, se ovan; Anrep; Svenska ättartal, 1905, s. 62).

L. framlämnar dikten »willie-färdigst», ett uttryck, som L. använder, då han känner sig som mera närstående, 139 rubr. »williefärdigste Wän», 217 rubr. »Williefärdig Wän». I varje fall framgår det, att kvädet tillkommit på de sörjandes önskan. Dessa ha därtill uppenbarligen försett honom med behöriga biografiska uppgifter, vilka sammanfalla med dem, som biskop Terserus återger i likpredikans personalier. L:s nära förbindelser med tulltjänstemän ha ovan ofta framhållits, se t. ex. personanm. till gravskriften över Wibbling ovan s. 263. Terserus tillägnar sin predikan den avlidnes kvarlevande döttrar och söner, av vilka nämnas Hendrich von Brobergen, tullförvaltare av Stora sjötullen i Norrköping, Peter v. B., kontrollör vid Stora sjötullen i Stockholm, Andres (Anders) v. B., »Hennes Kongl. M:tz Drottning Christinæ Secreterare i Rom». Den senare inskrevs som student i Uppsala i sept. 1655 ('Andreas von der Brobergen, Ostrogothus') och var sålunda efter allt att döma L:s samtida i universitetsstaden (se ovan s. 102, 104, 113 etc.). Peter var fader till skalden Henrik von Brobergen, f. 1669, d. 1708, vilkens 'Ledige stunders poetiske tijd-fördrijf' visa stark påverkan från L. (Hanselli XII, s. 257 ff.).

4-10 *Himel åth* 'upp mot himlen'; jfr ty. Himmelan. *i morgonn* (best. form: jfr Hel. Bl. *Morgon'n*) 'i morgonen', i livets morgon, i antites till (*fann sin*) *Kuäll. skillia* (i den pregnanta bet.) 'skiljas hädan'. *skiött* snart. *gynner på* 'begynner' (livet); se anm. till 194: 101 »gynt».

11-27 Detta parti av dikten utgår från Paul Flemings 'Auf eines von

Grünental Leichbestattung' (se anm. till gravdikten över Hans Sadewasser ovan s. 273) med dess genomförda skildring av världen som en stor blomsteräng, Guds trädgård, där blomstring och förgängelse ständigt växla under den store trädgårdsmästarens hägn. En del verser äro direkt översatta. Så återfinnas r. 11-15 hos Fleming: '.... Hier gilt es nicht zu bauen Auf seiner Jugend Zeit. Die Jungen wie die Grauen Sind stets dem Tode reif....' Även r. 23-26: allt växlar, den ena blomman vissnar tidigt, den andra sent:

> Wenn sich der Hyacinth mit seiner Zier entbricht,
> da sind die Tulpen dar. Wenn diese sind vergangen,
> da stehn Pæonien und Rosen in dem Prangen.
> Itzt schosset diß herfür, itzt fället jenes ab;
> was Eines wieder war, das ist des Andern Grab.

I r. 27 övergår L. till tillämpningen av bilden på samma sätt som Fleming: 'So ist es auch bewandt um aller Menschen Sachen.' I övrigt företer emellertid dikten inga likheter med Flemings, som därtill är helt uppbyggd på motivet om världen som den stora blomsterdalen. — *ey geller* det har icke något värde, det betyder intet. *mogot:* annars hos L. »moget». *Altt* 'för visso, sannerligen'; jfr 121: 6. *fehlt* fel. *Skäcktar* pilar. *snella* snabba. *måhl-löst* (här) 'som ännu ej lärt sig tala'. *aff-lefwad* 'utlevad, orkeslös', som levat sin tid ut; ä. da. aflevet, ty. abgelebt. *Kulen Nord* kall nordan. *förfaller* 'faller (till marken), vissnar, dör'; ä. ty. och ty. dial. verfallen 'fallen; sterben'. *blijr aller* blir all, är förgången.
28-38 *Gåår i sin Opgång Neer,* d. v. s. dör, då hon först börjat livet, en sammanställning av motsatser, liksom 229: 165 »nys gek en Gyllen-Stierna genom nedergången op» i motsatt användning. *foort* sin kos. *falla* sjunka. *Ledamotrens* lemmarnas. *döör aff* 'dör bort'; ty. absterben. *sinn Siälffs-egen* ('sin egen') d. v. s. 'sinn siälffs (Graff)' och det med 'siälffs' (= 'egen') synonyma »egen» avsiktligt tillagt såsom förstärkande: den orkeslöse, utlevade gubbens grav blir ju hans 'egen' grav i sannare och egentligare mening än det tidigt, i livets morgon skördade barnets; jfr 13: 28 »mit sielfz-Straff-Altar» (se anm. dit), 331: 53 »theras Siälffs förswar» (= deras eget försvar), fsv. i sino siälffs blodhe 'i sitt eget blod', varest alltså poss. pron. regelmässigt rättar sig efter tillhörande subst.; i fsv. kunde emellertid poss. pron. också rätta sig efter den här använda gen. av 'siälver', t. ex. medh siälffsins (d. v. s. siälffs sins) edhe 'med sin egen ed', varifrån torde utgå L:s 140: 48 »(sörja) siälf sin Dö», (sörja) sin egen död, 349: 10 »Aff Siälf-sin Hierte-kwaal», där han dock i den arkaiserande, halvt oförstådda konstruktionen låtit genetivens *-s* falla i 'sins', liksom i 'siälffs' i det med det föreliggande analoga fallet 126: 143 »hans siälff-egne Kropp».
42-45 *fodrar* (fordrar,) kallar, påropar, instämmer. *klandra* anföra klander, protestera. *satten* (Hel. Bl. *sattan*) föresatta.
54-64 *Skymm* 'töcken, dimma'(?), ett annars av mig ej påträffat ord; jfr

ä. nsv. skum (subst. neutr.) 'töcken' och adj. skym 'skum' ('blifwa skymt'). *Guds egen Man ok Munn*, näml. Moses, gudsmannen, som Psalt. 90: 11 säger: 'Wårt lijff warar siwtiyo åår/ åt högsta (jfr L:s *til öfwer-mått*) ottatiyo åår'. *Fader-rijs* fadersris, faderliga aga. *til Är-*, med *-an* suppl. ur följ. *Åhren. ond* ondt. *nederdämpa* kuva, slå ned.

68-74 *Uth-lifwa . . . länge* 'genomleva ett långt liv' och därigenom 'överleva andra'. *intet är än* intet annat är än. *flärden* svek, falskhet. *dränks i Wällusts-kwaaf* (dränkes,) drunknar i vällustens djup, går i kvav i njutningarnas virvel. *willa* irra. *Otidigt* meningslöst. *twijksamheet* ovisshet.

78 *när in till then sidsta Peel* 'nära intill' eller snarare (se anm. till 50: 43) 'ner (ned) intill den sista pelen', intill dräggen, sista droppen (av korsets, prövningarnas bittra kalk); *pel,* de märken, knappar, som voro med regelmässiga mellanrum anbragta på den inre sidan av kannan och tjänade som mått för en ordinär dryck eller klunk; åt gästen räcktes en sådan kanna med tillsägelse att 'dricka en pel', d. v. s. just så mycket som rymdes mellan två märken, med risk att annars nödgas dricka till nästa pel; 'dricka till pels' var tidens tävlingsdryck, då man tömde kannan från pel till pel; pel blev även namnet på ett bestämt mått flytande vara, och justerade kärl skulle vara försedda med pel för att utmärka målets rätta höjd.

92-94 *fierde Sleckten* fjärde ledet. *Moder Möders Faer* 'mormödrars far', far till två mormödrar; sådan plur. till 'moder' även 330: 22 »alla Möder»: fsv. plur. mödher och jfr fader, plur. fäder.

101-104 *I som* sc. ären *Barn. bör icke Eer* tillkommer det icke Er. *Ödes-Lagh* 'den ödesbestämda, ofrånkomliga lagen, ordningen': jfr anm. till 80: 16 och 202: 123. *Ödes* ödas, tillintetgöras.

311-315. XLVII. *Hiärtans Sorg ok Siäla-Tröst.* (Gravskrift över *Peter Schaey.*)

Efter Hel. Bl. Här står r. 76 *O* läs *Ok.*

Peter Schaeij (Schaey, Schaij), f. $^{22}/_{9}$ 1613 i staden Bommel i Geldern (Holland), d. $^{7}/_{5}$ 1673 i Arboga; handlande och rådman i Arboga; ägare till Oppbåga bruk (Oppbågahammar) i Fellingsbro socken; kungl. faktor vid Jäders kronobruk i Arboga socken; gift 164.. med Margaretha Heijdrath, dotter till anläggaren av Jäders bruk Hans Heijdrath (Anrep; Elgenstierna, Köpings stads tjänstemän 1605-1905, Stockh. 1907, s. 87; Strokirk, Kultur- o. pers.-hist. anteckn. III, 1920, s. 176).

Av dikten framgår, att L. nåtts av ett brev med underrättelse om dödsfallet och väl ock med anhållan om ett griftkväde, att brevskrivaren var skaldens »wän» och tydligen en son till den avlidne samt tillika den Skay (Scay), vilkens bröllop L. ett år tidigare firat med »Nyeste Nya Extraordinarie Aviser» (n:r XXIX, se anm. dit ovan s. 217), kanske Wilhelm Schaeij, vilken Lohman i sin 'Arboga Känning' (1737) s. 43 anger som 'factor här wid Bruket' år 1673.

Rubriken. *Arboga Up-Kvrkia,* gamla namnet på Arboga landsförsamling, där Jäders bruk låg. *skiftad* 'fördelad', nämligen rubrikens *Sorg* och *Tröst.*
2-9 *Andan intet högt op på Parnassen drifwer* (ungefär) 'spänner icke den poetiska flykten mot Parnassens topp'. *spenner* 'slår sina klor i, sargar'; särskilt om rovfåglar: 'höken spände sitt byte'. *Lethens Flodh,* glömskans flod. *För* Förr, Snarare. *kwällier* smärtar, plågar.
14-15 *alla Sinnen* i antites till *enda Öra,* motsvarande nusv. 'örat ensamt'. *Bodet* budet, budskapet.
17-23 *reda* redan. *tänkt* övertänkt. *Stoft* stoff, ämne. *wandlas* förvandlas.
25-29 *Lijke-Klagor* 'klagande gravverser', plur. till *Klaga* 'klagan'. *Stodh* stöd, stödjepelare *bootlöß* obotlig. *ligga neer* 'ligga fälld'; ty. niederliegen; jfr anm. till 47: 40. *twiner* tvinar bort, avtager, svinner.
33-41 *hiertlig ond* innerligt ondt. *Herrans Fruckt* gudsfruktan. *Himmel åth* 'upp mot himlen'; jfr ty. Himmelan. *börlig* 'tillbörlig, väl motiverad'; mlt. borlik 'gebührlich'. *blygd* 'blygsamhet; förmåga att känna skam, blygsel', näml. över *Wärldens Argheet* 'ondska'.
42-48 *som Mann är* som är en verklig man. *dömma* yttra sig. *Sälle* salige. *Schaey* sc. är *sin Kooß* 'borta'. *tiänstigh* 'tjänstvillig'; ty. dienstig. *fans* befanns (vara), var. *redebogen* tjänstfärdig. *han* (hann,) förmådde. *giörd* (d. v. s. giörd', giörde) 'gjorde', med *-ö-* från inf. 'giöra'. *Kong ok Knap* (Knape) 'kung och knekt' (tjänare, sven), 'herre och dräng', antiteser liksom *Stadh ok Bygd* 'landsbygd'.
52-59 Man observere de konstfullt ordnade antiteserna *Gagnet: Skadan, vthi Mun* ('i ord'): *i Näfwen* ('i handling'). *fijker* strävar, ligger i. *understytta* understödja. *män* medan. *Öfwer-Män* förmän, överordnade. *undergifwen* underhavande, underlydande.
61-68 *miß-lyckte Åhren* de felslagna (hårda) åren. *stulpit* (till 'stiälpa') 'störtat i fördärv'. *Snart* nära nog. *hela Landen* hela länder, hela riken. *ond om Honom dömmer* säger något ondt om honom. *frijmund* [väl för 'frijmun(d)t', adv., med vanligt *-d* för väntat -(d)t, jfr »ond» föreg. r. och anm. till 3: 6] 'med fri, otvungen, frivillig mun, fritt, uppriktigt', ett säkerligen av L. bildat ord; jfr formellt vårt 'bredmunt'. *Flärd* falskhet, svek. *af* med hänsyn till. *gäffmild* (subst.) 'givmildhet'; jfr anm. till 124: 108 (adj.) giäffmild 'givmild' och fsv., ä. nsv. milde (isl. mildi, ty. Milde) 'mildhet'.
71-82 *twiksam* oviss, villrådig. *mycket mehra* 'snarare': jfr ty. vielmehr med samma bet. *ingen ting... än* 'intet annat än, intet utom': jfr ty. nichts als. *outalig* outsäglig.
86-122 *stadigt* ståndaktigt. *skräcka* förskräcka. *styft* fast, oböjligt. *reddes* 'rädes', se anm. till 105: 128. *heel* helt. *oskräckter* oförskräckt. *aff Waanhopp* 'förtvivlan' *så låta* 'jämra sig' *Lijk Hedna* 'Som hedningarna', de där intet hopp hava, men en kristen bör ha sitt hopps ankar i Gud (r. 85 ff.): jfr t. ex. anm. till 294 rubr. »Krist-börlige Tåårar» och 294: 1-16, där

den hedniska vilda sorgen skildras och motiveras. *klemmer* trycker. *Som skadan håller godh* 'Som håller skadan, förlusten för något godt': *skada* här väl i den gamla pregnanta bet. 'förlust vållad genom någons död'.

316-320. XLVIII. *Förgänlige Wärldens Sanna För-Ackt.* (Gravskrift över *Catharina Uttermarck.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Där står r. 5 *Menniskian* (Hel. Bl. *Mennskian*) och r. 42 *sammpara?* (Hel. Bl. *samman para?*).

Catharina Uttermarck, f. $^{20}/_{9}$ 1623 i Vreta kloster i Östergötland, d. $^{11}/_{3}$ 1673 (begr. i Riddarholmsk. $^{1}/_{6}$ 1673); dotter av sedermera kyrkoh. i Tåby, Östergötl., mag. Ericus Nicolai och Christina Michelsdotter; i tjänst hos drottning Christinas hovmästarinna fru Beata Oxenstierna i 4 år (till 1640); sedan 'cammarpiga' hos drottningen; gift $^{30}/_{11}$ 1650 med *Daniel Bengtsson Utter,* 1653 adlad *Uttermarck,* f. 1617, d. 1683; son av gästgivaren i Kvarsebo i Östergötl. Bengt Månsson; fältbokhållare i tyska kriget 1648; pfalzgreven Carl Gustafs kamrerare; slotts-hauptman på Gripsholm 1655; ståthållare i riksänkedrottning Hedvig Eleonoras livgeding. I äktenskapet funnos 9 barn, av vilka 5 döttrar och 3 söner överlevde modern, de senare samtidigt inskrivna i Uppsala universitets album i början av år 1669, då L. vistades i Uppsala (se ovan s. 88; Marcus Simmings likpredikan över Catharina Uttermarck, tryckt Stockh. 1680, U. B. *Palmsk. 430,* Link. B.; Anrep).

Dikten kan betecknas som en, för övrigt för L:s förhållande till sina förebilder betecknande, fri bearbetning av Opitz' gravskrift 'Auff den tödtlichen Abgang der... Fürstin Sophien Elisabethen/ Hertzogin in Schlesien' etc. (Poet. Wälder III i hans Opera Poetica, Amst. 1646 eller Bresslau 1690). Vissa partier äro direkt översatta. Från Opitz lånade ord och uttryck, tankar och bilder ge emellertid L. anledning att på för honom övligt sätt göra täta utvikningar på egen hand. Han stryker, vad som i Opitz' långa dikt ej passar honom eller ämnet, och omdisponerar stoffet. Han ger över huvud kvädet sin egen färg och ton, vida skilda från den mera torra och tama förebildens. Åtskilliga verser eller mindre verspartier i Opitz' dikt har L. f. ö. gjort sig till godo även här och var i sina andra griftekväden (jfr om L. och Opitz ovan s. 119 ff.). Å andra sidan blev detta 'Förgänlige Wärldens Sanna För-Ackt' tidigt efterbildat. Redan 1676, då Petrus Brask, för vilken L. kom att stå som den store, i allt efterföljansvärde mästaren, skrev sitt tidigast kända signerade arbete, gravskriften 'Farwäl all Werldzlig Flärd' över Wilhelm Drakenhielm (den 10 dec. 1676, K. B.), hade han framför sig L:s dikt. Anslaget, 'O Säll ok Öfwersäll then HERREN täckes kalla Från denna Elendheet...', är nästan likalydande med L:s, och även annars är överensstämmelsen ofta rent verbal (se ock Liedgren, 'Petrus Brask' i 'Vox Angelica', 1917, s. 98; jfr om L. och Brask ovan s. 63, 77, 79 f., 118 f.).

Rubriken. *Förgänlige* 'Förgänglige', med vanligt talspråkligt bortfall av en konsonant mellan andra konsonantljud. *Wilestadh,* Vilsta(d), Klosters s., Södermanl. län. *Löffstaholm,* Frösunda s., Stockh. län. *Löffhambra,* Skepptuna s., Stockh. län. *L.*(ars) *J.*(ohan) *S.*(on).

1-7 Opitz' inledande rader om lyckan att få gå hädan i sin blomstrande ungdom har L. måst mera allmänt omskriva, då ju hans kväde ägnades en till medelåldern kommen kvinna och moder. — *Fåfängheet* fåfänglighet. *klifwer.. op* 'höjer sig, stiger uppåt', över jordens grus. *warlig* (väl adv.) 'med aktgivenhet'. *huxar om* överväger, tänker på.

9-20 Här närmar sig L. till översättning, om än fri, av Opitz: lycklig den, som i ungdomen ... 'schon auff das Ende sihet/ Das allen ist bestimpt/ vnd laufft mit Lust vnd Ruh/ So bald jhm Gott nur winckt/ auff seine Stunde zu. Er wird von Eytelkeit der Dinge nicht verblendet Die bloß auff Wahn bestehn; hat allezeit gewendet Sein himmlisches Gemüt' in das so ewig währt/ Verleßt was aussen ist/ ist in sich selbst gekehrt. Je weiter er dann geht auß dieses Leibes Ketten/ Je höher kömpt er auch/ kan über alles tretten Was Welt genennet wird/ sieht vnter sich die Klufft Der schnöden Sterblichkeit ...' — *Segel-Steen* magnet. *När Öde fodrar på* 'när ödet kallar': jfr Opitz 'So bald jhm Gott nur winckt'. *blindad* 'bländad': Opitz 'verblendet'. *på skijne* (sc. är) 'till skenet, skenbart'. *mindre* 'än mindre' *lindad* 'insnärjd'. *Wällusts O-lust,* d. v. s. vällust, som till slut dock bringar olust; om sådana av L. älskade antitetiska ordförbindelser se anm. till 148: 10 »olustig Lust». *Himlisk* 'himmelska, odödliga'; ty. himlisch (Opitz). *otrött* utan att tröttas, med outtröttlig iver. *fijker* strävar, hastar. *flärd* flärd, fåfänglighet.

21-36 Här sluter sig L. än närmare mönstret: '..... Wie wann der Printz der Lufft/ Der Adler/ ohn gefehr durch sein Gefängniß reisset/ Vnd über alle Berg' hin in die Wolcken schmeisset/ Schwingt mit der Flügel Krafft sich auff das blawe Dach Des schönen Himmels zu/ vnd eylt der Sonnen nach. Ein solcher grosser Sinn/ im Fall er in sich weichen Vnd gantz wil seine seyn/ vermag nicht zu verbleichen Für keiner Sterbensangst' etc. Raderna 30-31 och 36 sakna motsvarighet hos Opitz. — *Wingrans* 'vingarnas', jfr anm. till 221: 113 »Strengnen». *Skyna* 'skyarna, molnen'; jfr Psalt. 36: 6 (Bib. 1541) 'tijn godheet recker så wijdt som skyynar gå'; Opitz 'die Wolcken'. *Et så högt Sinne* 'En så stor (ädel) själ (ande)'; jfr 36: 1 »I Männ af höga Sinnen». *twijka* känna oro, ängslan. *Förvthan blundan* 'Utan blundning, Utan att blunda' (av fasa), märkligt (av L. bildat?) verbalsubst. på *-an* (jfr anm. till 8: 5 »Sloknan»), även 339: 48; annars hos L. »blund» i samma bet., 224: 28 (se anm.), 368: 103 (skåda döden) »mäd Ögon vtan blund»; Opitz 'mit frischen Augen'. *fort* vidare. *Går öfwer sigh/ til Gudh* 'höjer sig över sig självt upp till Gud'; Opitz 'Steigt über sich zu Gott'. *thet,* näml. »Et så högt Sinne» (r. 25); Opitz 'er'. *gnistrar* 'gnistor', med oorganiskt *r* liksom i ä. sv. 'gnistror' (från vb. 'gnistra'?); 110: 26 »Gnistar» (se anm.). *Så är then* Sådan är, Så förhåller sig den som.

37-40 Utan direkt motsvarighet hos Opitz. — *rätt* rakt. *Nu som* När (nu). *Intet... förvtan obeständ* 'förutom obeständigheten, förgängligheten' (*som* sc. är *stadigt* 'beståndande') *blijr stadigt* 'förbliver beståndande', en tanke, som ständigt återkommer i olika antitetiska formuleringar, se utredningen till 107: 181-184.

41-48 Åter delvis anknytning till Opitz: 'Sie sehen wie wir nun von etzlich tausend Jahren Sind Jung vnd Alt gemach einander nach gefahren: Wie immer eine Flut die andre vor sich treibt Vnd keine durch den Strom ohn fortgerissen bleibt.' Opitz' hänvisning till berömda städer, som gått under, har L. här ingen användning för. — *seen som Wärlden Wärld* 'sedan världen (blev) värld', alltsedan skapelsen. *Mäd-Åldren* 'medelåldern', som L. medtager, ty dit hörde den döda.

49(48)-52 L:s egna, verkningsfulla rader. — *fort* sin kos. *rijfna* trasiga.

53-62 Motsvara hos Opitz en lång utläggning om alltings förgänglighet i den döda och levande naturen. Med denna ha L:s rader intet gemensamt utom inledningsraderna: 'Ein jedes Ding verstäubt. Der Anfang zeucht das Ende. Diß lehrt mich die Natur' (jfr r. 53 f.) och tanken i raden *Elementren sigh mäd Elementren giffta* (r. 62), som Opitz formulerar: 'Die Elementen selbst/ die werden stets gebohren Vnd gehn stets wieder ein.' — *ofrijdlig Frijdh* 'fredlös fred', en antitetiskt formulerad tanke om världsutvecklingens karaktär: en *stadigh Wäxel-Stridh* råder mellan allt och alla, det enas födelse blir det andras död, men all denna strid blir i det hela och för det hela *Frijdh,* harmoni i världsbyggnaden. *twärt emoot* tvärtom. Allt som finns i tiden och som uppbygges av de enkla elementen (jord, luft, vatten, eld) växlar således beständigt, *som Tijdren Tijden skiffta* 'liksom tiderna sjelva skifta tiden', d. v. s. avlösa varandra (alldeles samma tanke 107: 164-170; se anm. dit) och liksom själva *Elementren* alltjämt ingå nya föreningar och upplösa de gamla.

63-72 Anslutning till Opitz, som inleder ett ganska långt parti på samma sätt som L. här (r. 63 ff.): 'Drumb handelt dieser wohl der von der Erden klimmet/ Vnd nimpt schon hier voran ein Theil derselben Lust Die keinem noch zur Zeit von vns ist recht bewust: Der seinen Sinn erhöht/ so viel diß schwache Leben Vergönnen wil/ vnd schaut die schönen Geister schweben Vmb jhren Schöpffer her', varjämte L. lyckats tillgodogöra sig partiets vackra slutrad om den stund, då 'des Lebens müdes Schiff die Segel streichen soll' (jfr r. 72). — *högt vphöyer,* över det jordiska. *Illske* ondska.

73-112 Då Opitz mot slutet av dikten närmare går in på den dödas person och personliga förhållanden, har L. kunnat hämta blott ett och annat anslag från detta parti. — *Satt Syn- ok Sinnen til* 'Riktat blicken och hågen (sinnet)'; *Sinnen,* tydligen ty. plur. Sinnen, ofta, särskilt under 1600-talet, använd som sing.: jfr 408: 80 »Fader-Sinnen», d. v. s. faderssinne (fadershjärta), ty. Vater-Sinnen. *Som mehr* sc. är. *timmlig* (säkerligen) 'var

stund, i varje ögonblick'; jfr stundligen, ty. stündlich. *willa* irra. *full-trött* mycket trött. *mästedelen* mestadels, merendels. *fins* befinnas. *i Troheet* i sannfärdighet, i sanning. *äret* (för 'är'et') 'är det'.

321-323. XLIX. *Astrilds Befalnings-Brefw.* (Bröllopsskrift till *Melcher Classon* och *Catharina Hansdotter.*)

Efter Hel. Bl. — Den avslutande 'Gåtan' på 14 kortrader har här uteslutits. Gåtans lösning är: en knappnål.

Brudgummen och bruden för utgivaren obekanta. L. synes hava själv »upläsit» kvädet i bröllopslaget.

Dikten har form av ett påbud, utfärdat utav Hans Maj:t Konung Astrild efter hörande av hans »Råd» och »Wänner».

Rubriken. *Möö-Pigor* 'ungmör': jfr 163: 3 »Möö-Gudinnor». *giftgille* 'fullgoda ifråga om giftermål, giftasgoda': jfr 433: 181 »Mangill».

4-16 *heel* alldeles. *will* vild, ursinnig. *goda Willia* gunst. *SkogsEld,* ordlek genom omkastning av stavelserna i *Älskhug,* Älskog, uppfattat som Ell-(Eld-)skog; Henrik von Brobergen imiterar i brudskriften till Gabriel Palm och Anna Håkansdotter (1693): 'Så at man undra må, at Palmen icke blifvit Af denna skogzeld i så långan tijd förbrändt, (Jag tänckte älskogseld, men bleef i hast förskrifvit) Som ren för sex åhrs tijd hans hiärta hafver tändt' (Hanselli XII, s. 293). *Kinne,* tydligen, med (uppsvensk) apokope av *-t* i best. formen av subst. neutr. sing., för 'Kinnet', vilken form L. använder 224: 26 i bet. 'hakan' (se anm. dit), ty. Kinn n. 'haka', men här givit bet. 'kinden', fsv. kin f. och ä. nsv. kinn f. 'kind'; 439: 340 »Kinnens» (kindens), 11: 22 etc. »Kinners» (kinders). *strywer sig* 'sätter sig på tvären, borstar upp sig'; mlt. sik struven, lt. sik strüven, ty. sich sträuben. *sätter op sit Sinne* bli uppstudsiga. *hambla Näwen kring* 'famla, fumla armen om livet' (på dem); sv. dial. hamla 'famla, treva'; här i säregen trans. användning. Ha i *Hiernan Wurm/ Maskar eller Maln* d. v. s. inte vara fullt klok: störningar i hjärnan tillskrevos förr *Maskar,* ty. *Wurm* 'mask' (jfr ty. Wurm-Hirn, einen Wurm im Kopf haben, ä. sv. wurm-hufwud, ha en wurm, wurmstucken 'vurmig'; i senare tid i modifierad, bildl. användning); en gnagande, förtärande, från det religiösa språket särskilt känd 'mask' var *Maln* 'malen', mallarven, förr ofta, såsom här, sammanställd med 'mask' som dess synonym och betecknande i allmänhet 'gnagande insekt, mask', t. ex. Es. 14 (Bib. 1541) 'Maal skal wara tijn säng/ och matkar titt offuerteckelse', och Michael Renner talar (1690) om 'en frätand' samvetzmaal', samvetsmask, Gewissenswurm (Hanselli XIII, s. 282). L. ger uttrycket en ganska ursprunglig användning, och på hans tid var föreställningen om maskar, som 'åto' hjärnan (eller andra kroppsorganer) hos levande människor så gängse, att ännu Linné ansåg sig behöva polemisera däremot i sitt Tal om insekterna.

20-24 *tår* torde. *Swane-Stall*(?), kanske tryckfel för 'Swine-Stall', ty. Schwein-

Stall 'svinstia, svinhus': hon menar, att han är ett 'svin' och passar i svinstian. *söken* (sök'en) 'sök honom'. *ander stands* annorstädes. *går pois* 'gå Er väg!'; väl finska *pois* (adv.) 'åsido, undan, bort'; jfr Almqvist, Amorina (1839) s. 227 'vet pois och knuffa mig ej!'

27-35 *miin* min, ansiktsuttryck. (*Tyskt*) *Soo-Swiin* 'vildsvin'; ty. 'Sau-Schwein' ell. blott 'Sau': den vanliga jägartermen för 'vildsvin, Eber' (utan avseende på kön); vildsvinet skildras redan i den antika litteraturen som ett synnerligen farligt, snabbt och ilsket vilddjur, gruvligt att skåda i vredens stund (jfr r. 27 *miin*; Ovidius Metam. VIII 260 ff.). *Ok på ringste Ting en artig Löök neerlägger* 'Och har en liten utsökt elakhet att säga även om den obetydligaste sak', har en kvick spydighet till övers för allting, har alltid något att anmärka och klandra; jfr 393: 84 *Hur' then haer Löken lagt* 'hur den har klandrat, lagt lack och lyte på' och talesättet 'lägga lök på laxen'. *Hummelstöör* humlestör, humlestång. *Gurkefiälng* (Gurkefiäling) 'gurkfjärding'. *sien* (si'en) 'titta på'n!' *artigt* skickligt, fint. (*löpa*) *Lijk Koon på Nötte-Trä* 'Precis som en ko på ett valnötsträd'; kon är motsatsen till vighet och behändighet; bilden använder Luther om en sin motståndare: »Er ist ... in der heiligen Schrift fertig, behende und läuftig, wie eine Kuhe auf dem Nußbaum oder seine Sau auf der Harpen'; *Nötte-Trä*, ty. Nussbaum 'valnötsträd'; i ä. sv. även 'hasselbuske'; jfr sv. dial. 'nötabuske'. *Lyt' ok Ökenampn* d. v. s. Lyt-(ok Öke-)nampn, öknamn, som anspelar på någon kroppslig brist, lyte hos en person.

38-48 *Wille-Walla* 'villervalla', vanlig form i ä. nsv. *Fru Mor kiär* d. v. s. Venus-Frigga (Fröja), se anm. till 42: 34. *som säges* som man säger. *giöra god Beskeed* 'lämna godt besked, vänligt svar'; jfr ä. sv. stackot ell. slätt besked 'kort ell. snävt svar'. *rättlig* på rätt sätt.

52-63 *Wåp* 'vettvilling' (eller kanske här snarare 'sladdertaska'); jfr anm. till 252: 79. *Spåskheet* spotskhet. *til goda*, i ä. nsv. ~ 'til godo'. *Wett* förstånd, omdöme. *Fiender*, tvåstavigt som ofta i ä. nsv. *Baren* 'barn', varom se anm. till 194: 83.

324-328. L. *O-För Wijssnelig Amaranth.* (Gravskrift över *Mårten Brenner.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Där står r. 22 *seinn* (tryckfel) r. 67 *första* (= Hel. Bl.; säkerligen tryckfel för *förstå* = Hanselli) r. 76 *Haad* (tryckfel för *Huad*, Hel. Bl. *Hwad*). — Här r. 104 *Them* läs *Then*. — Från Hel. Bl. kan antecknas: mera konsekvent genomförd stor begynnelsebokstav hos subst., *hw-* för *hu-*, *kw-* för *ku-*, r. 1 *klaga* r. 49 *stahna/* r. 55 *weet* r. 57 *Likwäll* r. 63 *Thal* r. 89 *Siäl*

Mårten Brenner, f. $^{18}/_{6}$ 1626 i Stockh., d. $^{31}/_{8}$ 1673 och begr. $^{22}/_{6}$ s. å. i Storkyrkan därstädes; 1664 adlad Brenner; son av handl. och rådmannen i Stockh. Knut Hindersson Brenner, f. 1587 i Mustasaari i Österbotten, d. 1641, samt Carin Mårtensdotter, d. 1678, dotter till borgmäst.

i Stockh. Mårten Olofsson; student i Uppsala 1638, där han med särskild iver och framgång studerade klassiska språk; informator för greve Nils Brahe 1651 och företog med honom resor genom de flesta av Europas länder 1652-1656; assessor i Svea hovrätt 1655, revisionssekreterare 1665; gift 1664 med Regina Elisabeth von Beijer, f. 1645, d. 1679, dotter till hovrådet och överpostdirektören Johan von Beijer och Margaretha Weiler. Kusin till Mårten Brenner var den kände hovminiatyrmålaren och numismatikern Elias Brenner, f. 1647 i Finland, stud. i Uppsala 1663, från 1668 anställd i antikvitetskollegium, med vars tjänstemän L. tydligen haft umgänge, 1676 gift med Ehrengerdt Stamm, syster till Johan Wilhelm Stamm, vars bröllop L. firat med ett kväde d. 12 sept. 1672 (n:r XXXV). Rubriken. *Amaranth*, grek. ἀμάραντος 'oförvissnelig', redan i klass. litt. sinnebild för odödligheten [Plinius Nat. hist. XXI 8 (23)]. *L.*(ars) *I.*(ohan) *S.*(on).

1-16 *Klaga* (subst., se anm. till 8: 10) 'klagan'. *swaga*(d) 'försvagad'. *Faderland* 'fädernesland'; ty. Vaterland. *Som troget Hierta* Liksom (med) troget hjärta. *känßel-löß* känslolös. *aff Sinnen* 'till sitt sinne'; ty. Sinnen (med sing. användning, se anm. till 319: 75) 'sinne, själ, hjärta'. *orörlig* 'utan att bli rörd'; jfr r. 15 *obewekter* 'orörd, känslolös'. *skillia* (som ofta i den pregnanta bet.) 'skiljas hädan'; ty. (von hinnen) scheiden.

17-36 *födder På Caucas' öda Berg*, som omskrivning för omänsklig känslolöshet, se anm. till 155: 15, 202: 109 (etc.). (*Mehr grym*) *som* 'än'; jfr ty. als, wie. *Håhl* hård. *kenna* känna till. *Sinn-löß* 'oförnuftiga, förnuftslösa'; jfr ty. sinnlos. *ond* ondt. *og* också. *Dygde-Stodh* dygdens stödjepelare. *Konst* 'Kunskaper, Vetenskap', även r. 44. *Mirrh* 'myrrha', *aloe*, *Benzoin* 'benzoë', *Oliban*, välluktande salvor och rökelseverk, även 176: 57-60 (se anm. dit). *Saba*, det gamla kryddrika kulturlandet i sydv. Arabien, jfr Bib. Kon. 10. *willa* vilja. Om det för en kristen ovärdiga i att visa och hänge sig åt en vild och tröstlös sorg liksom *Hedna* 'hedningarna', en ständigt återkommande tanke, se anm. till 102: 40-42, 274: 179-184. 37-55 *ståret* för 'står'et'. *Gudi* gammal dativ, här använd som subj. och nom.-form. *merck' ok ackta* (med *wij* såsom subj.), d. v. s. 'merck-(a) ok ackta', bemärka och observera. *serdels* (adj.) 'särskilt, makalöst'. *affmåhla* 'skildra, teckna'; jfr ty. abmahlen. *Förutan afunds Munn i minston till at wåhla* 'Som man väl åtminstone borde kunna värdera, skatta, akta utan att avund kommer med i spelet': sedan, med mannaåren, kom framgången och därmed avunden; *wåhla* i ä. nsv. ~ vårda, sv. dial. våla 'bry sig om' m. m. *Opkomst* 'uppkomst, karriär', eller snarare 'utveckling, utbildning'. *Bookwett* lärdom. *ock, huad som* sc. är *eliest mehr* 'viktigare', *Hans långa Reesor tee* 'framvisa, skildra'. *skeer* må ske. *Fins* Befinns vara, Är. *stana* 'stanna', som ofta i ä. nsv. jämte 'stanna' (och 'stadna'). *Särla* (som adj.) 'sena'; även 333: 123 och 350: 22 »särla tidher»; jfr Jer. 5: 24 (Bib. 1541) 'arlaregn och seerlaregn'. *wett* förstånd.

61-75 *wälska* 'italienska'; jfr ä. nsv. Walland 'Italien'. *Thall* tal, språk. *första* 'förstå' (se ovan textanm.). *affrita* 'teckna'; jfr r. 45 »affmåhla». *finnas* (befinnas) vara. *Spegel-lijkt* såsom i en spegel.

78-108 *Momus Laster-tand,* Momus' smädetand, giftiga tunga, se anm. till 201: 76 »Momus», 257: 85 »Theons giftig Munn», 272: 115 f. »Theons Lastertand» och »Momus afwunds Hand», 333: 111. *wäija* vika för. *flärd* svek. *Som* Såsom ju, Liksom ju. *Otwikligt* otvivelbart. *halfft* till hälften. *kränka . . sigh* bedrövas, sörja. *Fader Hand* 'fadershand'; ty. Vater-Hand. *skadan,* här närmast i den gamla pregnanta bet. 'skadan, förlusten, vållad genom någons död'. *falla . . . på thet hann stå kann* 'falla . . . för att han må kunna stå', d. v. s. 'dö för att kunna leva', en hos L. i ständigt nya antitetiska former klädd tanke, se följ. rader.

329-333. LI. *Jordisk Pust/ Himlisk Lust.* (Gravskrift över *Börje Olofsson Cronberg.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Där står r. 21 BARNDOMEN (= Hel. Bl.) r. 45 *sätt*? (= Hel. Bl.; nog tryckfel för *sätt*) r. 109 *plågor* (tryckfel; Hel. Bl. *plåger*). — Hel. Bl. mera konsekvent genomförd stor begynnelsebokstav hos subst., *hw-* för *hu-* (utom i r. 1) r. 83 *hafwer* r. 89 *frij* r. 109 f. *Heta weta;*

Börje (Börge) *Olofsson Buræus,* 1654 adlad *Cronberg* (Croneberg, Kronberg), f. 1622 i Örebro, d. $^{6}/_{8}$ 1673 i Stockh.; son av slottsfogden i Örebro Olof Jonsson (Olaus Jonæ) Buræus och Ingrid (Ingeborg) Cantera (Canterus); kungl. hovkassör; assessor i kammarrevisionen; kungl. räntmästare 1653; gift I 1652 med Maria Hansdotter, dotter till borgmäst. i Stockh. Hans Hansson; II 1664(?) med Anna Maria Gyldenklou, d. 1705, dotter till den lärde och skicklige diplomaten Anders Gylle, 1639 adlad Gyldenklou, samt Anna Buræa (Buræus). Cronberg var en av Stockh:s rikaste borgare, hade ett väl inrättat handelskontor i sitt hus (det s. k. räntmästarehuset vid Slussen, jfr ännu 'räntmästaretrappan') och drev särskilt handel med juveler (U. B. *Palmsk. 201*; Anrep; Hagström, Strängn. stifts herdam. IV, 1901, s. 224).

Såsom framgår av rubrikens *Efter Behagh* var dikten beställd.

Rubriken. *Hanestawijk* och *Lijhna,* Västertälje socken, Stockh. län. *L.*(u)*C.*(i)*D.*(o)*R. D.*(en) *O-L.*(ycklige).

2-12 *Olustig Lust,* vanlig antitetisk sammanställning om världslig glädje, falsk glädje, i motsats till sann lycka; jfr anm. till 148: 10. *för utan Skämma skämmer* (väl) 'utan skam, skamlöst, skändligt skämmer, skadar, kränker'; *skämma* (subst.) i denna bet. ej annars av mig anträffat; bildat som ordlek här till vb. *skämma*? (*på*) *willa* (*Wärlden*): jfr 353: 103 »Wärldens wille Haaff», 367: 70 »Hafwets willa Wågar»; fsv. vilder 'ödslig, vild, villande; villsam', om (öde-)mark och hav. *uβle* stackars olycklige, elände. *twijksamt* ovisst, tvivelfyllt. *O fåfäng Fåfängheet* etc.: jfr Sal. Pred.

1: 2 (Bib. 1541) 'Alt är fåfengeligheet/ Alt är icke annat än fåfengeligheet', lat. texten 'Vanitas vanitatum et omnia vanitas!'

14-20 Raderna (och i viss mån även det närmast följande) återgå på Plinius' ofta cit. klagan över människans olyckliga lott i Nat. hist. VII (början): Hon födes till världen hjälplös och skyddslös. Hon kastas vid födelsen ned på marken omedelbart till gråt och jämmer. Bland så många djur är hon det enda, som genast i livets begynnelse födes till tårar: *jemmerligen lååta.* Av sig själv kan hon blott ett: gråta. Sorgen är hennes gåva. Därför anse många, att det bästa är icke att födas utan att så fort som möjligt utplånas: *sin Olycksfödslan* 'olyckliga födelse' *gråta* 'begråta'. — *utom Lust* utan (all) glädje. *förtreet* ledsnad, sorg.

21-24 *Barendomen* 'barndomen'; även 194: 83 (se anm.). *Möder* 'mödrar'; även 309: 94 (se anm.). *mann* blott. *åthfråge* tillfråge, spörje. *at thet* sc. är. *begråtlig* begråtansvärd.

25-28 *Ynglingskapen* 'ungdomen'; ty. Jünglingschaft. *ond* ondt. *öfwer stått* genomgått.

29-47 *Mandomen* mannaåldern. *Luft* lukt, doft. *träds* trampas ned. *Lastsam Lättia* 'lastbar lättja', antitetisk ordförbindelse och ordlek: jfr last 'börda'. *Gijrhugh fijksamhet* girig fikenhet, girig iver, girighet. *Obörlig* 'otillbörlig' *Lust* d. v. s. *Kättia. Flättian* 'lättsinnet, fåfängligheten', *som är allwärst* 'allra värst, allra farligast', sc. plågar (från r. 41) *Begge,* näml. de båda nämnda offren för de båda andra Stiernhielmska döttrarna till Fru Lusta, *Lättjan* och *Kättian*: men då nu L. erinrar sig, att han ock dessutom nämnt offren för *Gijrhugh fijksamhet,* tillfogar han utan vidare ett *trij* 'alla tre' och får sålunda ett riktigt tal: Flättjan, den världsliga fåfängligheten, är alla lasters moder och drivkraft. *Mullwaden* som symbol för (andlig) blindhet se anm. till 277: 23. *bareste* bara, allenast. *Maskesäcken,* om vår kropp, se anm. till 53: 19. *troo* göra sig en föreställning om.

49-70 *Ogudligt* ogudaktigt. *täncker* förmenar, anser. *Huad... mädh* Allt detta, varmed. *Sinnlöst* 'oförnuftiga'; ty. sinnlos. *Laghe-löse Lågor Aff Odygd* (ungefär) 'tygellösa lustars brand'. *Kwellier* pinar. *theras Siälffs(förswar)* 'deras eget'; se anm. till 13: 28, 307: 38. *man* blott. *kräncker* plågar, tränger. *besnilla* bedraga, lura. *Sammanhåld* 'sammanhållning, endräkt'; jfr fsv. samhald n. med samma bet. *förwilla* störa. *Höset* 'huvudet', alltså neutr., fsv. hös 'huvudskål' m., sv. dial. hös 'huvudskalle' m.: 'slå någon på hösen' (Rietz). *än som huar* än som (han har där,) varest. *trygger* trofast. *FrustuMö* kammartärna. *mehr* 'mera, snarare' *Skiöka,* näml. än *Mö. 'taff* (ur 'u-taff') med hänseende till. *Hoon,* d. v. s. 'Lyckan', framgången (r. 63), för med sig 'Affund', varmed hon ständigt hotar den självständige och redlige i hans medgång, *dock backlängs* 'dock (nu) baklänges, dock (nu) med ryggen (baken) före', ordagrann översättning av lat. adversa: Fortuna 'Lyckan' är nu ej längre (Fortuna) secunda 'medföljande, ledsagande, gunstig' utan har blivit (Fortuna) adversa 'motvänd, hindrande, fiendtlig,

ogunstig', hon har blivit 'Motgång, Olycka'. *ansa* akta, bry sig om. *utan wett* besinningslöst. *Afunnds-törn* avundens törne (törntaggar).

73-86 *Åldern* ålderdomen. *Himmel opp* 'upp till himmeln'; ty. Himmelauf. *gamman* glädje. *Hieltelijk* 'som hjältar, modigt'; jfr 191 rubr. *nederdämpa* slå ned, kuva.

89-100 *Tempe*, den i klass. litt. mångbesjungna dalen i Thessalien, genomfluten av floden Peneios och omgiven av bergen Olympos och Ossa. *belysta* 'förnöja, fröjda'; ä. ty. belüsten. *Amphion*, den tebanske sagokungen, som byggde en ringmur kring sin stad, varvid stenblocken skola hava fogat sig samman av sig själva efter tonerna från Amfions lyra; liksom levande och döda ting lyssnande följde *Orpheus Lyre-Klång*; jfr anm. till 304:27. *Kappe* bägare. *trij på raa*, dryckessed, se anm. till 39:42.

101-132 *Luftar* doftar. *Musc* 'mysk'; fra. musc. *Civet*, sibet, sibetolja, det dyrbara sekretet från en körtel hos Civetten, sibetkatten, beståndsdel i vissa parfymerier. *Benzoin*, se anm. till 176:58. *Storax* (*Styrax*) *Calamit*(us), preparat för rökelse (och parfymer), från trädet Liquidambar orientalis. *Wyrök* (Hel. Bl. *Wijrök*) 'virak', försvenskad form av mlt. wirôk, ty. Weihrauch (eg. 'vigd, helgad rök'), rökelse, rökverk, speciellt oliban(um), oleum libani 'Libanonharts', särskilt använt vid rökelse; se anm. till 176:59. *Luft* lukt, doft. *särdels* (adj.) särskild, makalös. *Theons Laster Tand*, se anm. till 272:115, 327:78. *Grymmart* eg. 'en person, som har den egenskapen att vara grym'; samma bildning som 271:95 »drunkar» (fyllbult; se anm. dit). *Gudhligh* gudomlig. (*skrifwa*) *I Särla tiders Ståhl* '(rista) i stål som varar till sena tider'; jfr 191:6 och 326:53-55; omskrivning för 'giva ett odödligt namn.' *agg* illvilja. *og* också.

334-336. LII. *Önske-Rijm.* (Bröllopsdikt till *Esbjörn Reutercrantz* och *Christina Creutz.*)

Efter originaltrycket, U. B. *Palmsk. 390*, 4:o, titelsida + 3 sidors tryck. Tryckets andra sida upptages av strofen *När som* etc. på midten avdelad av två i en sirad cirkel omramade händer, som trycka varandra. Under händerna står 'Quod deus coniunxit Id homo non separet' och rundt cirkeln följ. distikon: 'Palma velut palmam ceu casta columba columbū Sic vero coniux coniugē amore colat'.

Esbjörn Reutercrantz, f. 163.., son till beridaren Esbjörn Mårtensson, 1649 adlad Ryttarecrantz (sedan utbytt mot Reutercrantz) och Emerentia Swahn; kungl. stallmästare vid Strömsholms och Ulvesunds (Kungsörs) stallstater 1669; gift I $^{9}/_{7}$ 1673 med *Christina Creutz*, dotter av riksrådet och presidenten i Åbo hovrätt frih. Ernst Johan Creutz och Anna Silfversparre; gift II med Maria Euphrosyne Cronberg, dotter till kongl. räntmästaren Börje Cronberg (se anm. till näst föreg. dikt) i hans första gifte och änka efter kaptenlöjtnanten Gideon Gyldenklou (Anrep).

Dikten ingår ej i Hel. Bl. men har upptagits (utan särskild anmärkning därom) av Hanselli. Att L. författat den, synes vara ställt utom varje

tvivel. Det kan knappast förutsättas, att någon annan skulle hava undertecknat en sin dikt med den kända signaturen *L.*(ucidor) D.(en) *O.*(lycklige), i samma förkortade form använd av L. ett halvt år tidigare under gravskriften över Hedvig Örenstedt (n:r XL) och i liknande form under nästföregående kväde över Börje Cronberg tre dagar tidigare. Man kan knappast heller förutsätta, att en annan poet dåförtiden skulle kunnat så väl träffa L:s stil. Dikten har alldeles samma byggnad som visan *Nys när Frigga satt i bade,* säkerligen skriven till en då mycket känd vismelodi. Rubrikens *til skyldigh Ähretienst* anger, att poeten kände sig stå i tacksam förbindelse till brudparet, närmast väl brudgummen, till vilken han vänder sig, visserligen å de mångas vägnar, med 'tu', 'tigh'.

Rubriken. *Önske-Rijm*: jfr 163 rubr. »Lyk-Roops-Rijm». *Stensiö,* Rytterne s., Västm. län. *Signelsholm*(?); pseudonymen 'Nicandor', som också firade bröllopet med ett 'Veneris Ähre Prijs' (U. B., fol.), har 'Signesholm'. *Cassaris,* Kassaritz, i Livland. *Malma* (Malmgård), *Siunby* [Sjund(e)by], *Tambefors* (Tammerfors), i Finland.

3 *Bund* 'förbund'; även 187: 21.

13-30 Från klass. litt., närmast Ovidius' Metamorphoses, hämtade exempel på Astrilds omotståndliga makt. — *the Græcers fägrings lius,* den sköna Helena, som *Paris* rövade, vilket i sinom tid hade som följd *Trojas* undergång och brand. Redan Martialis sammanför, liksom L. här, *Byblis* och *Scylla* såsom exempel på kärlekens makt att kunna förleda även till skändliga handlingar. Enligt myten, berättad av Ovidius i Metam. IX 418 ff., förälskade sig *Byblis* i brodern Caunus, lider länge i tysthet svåra kval, sedan hon blivit medveten om sin lidelse, men vid tanken på att bland gudarna kärlek mellan syskon ej var förbjuden, får hon mod att för Caunus bekänna sin böjelse. Förskräckt flyr han från sitt fosterland Jonien, men hon följer honom i spåren genom länderna *(löper många fåfäng fiäth),* tills hon utmattad sjunker ned på marken, förintas av sina tårar och blir till en källa. *Scylla,* kung Nisus dotter, förrådde sin fader genom att till konung *Minos,* som belägrade hennes faders kungastad, Megara, överlämna en purpurfärgad hårlock, som hon klippt från faderns huvud under sömnen, ehuru hon visste, att hans makt och lycka var knuten till den. Från ett torn hade hon nämligen fått se den härlige Minos, skön i vapenskruden, men ändå skönare, sedan han avtagit kopparhjälmen: *när hon Minos ögon seer,* blir hon vansinnigt förälskad, *råer ey om sigh sielwer meer:* alldeles efter Ovidius (Metam. VIII 33 f.) 'Vix sua, vix sanæ virgo Niseïa compos Mentis erat'. Till straff blev hon förvandlad till fågeln Ciris. — Å andra sidan blir försmåendet av ren kärlek grymt bestraffat och som bevis meddelas, vad Ovidius berättar (Metam. XIV 698 ff): Den lågättade men sköne *Iphis* älskade *Anaxarete,* Cyprens (ön Cyperns) prydnad, högättad ättling till konung *Teucrus* (Teucer, Teukros); han hängde ofta på hennes dörrpost av tårar fuktade kransar (r. 26), men

hon avvisade hårdt och föraktfullt hans dyrkan (jfr r. 27); då han i sorg tog sitt liv, förvandlades hon av den vredgade kärleksgudinnan till en bildstod av sten (jfr r. 29 f.).

337-341. LIII. *O-Öde Öde.* (Gravskrift över *Maria Sadewasser.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Från Hel. Bl. kan antecknas: (mera) konsekvent genomförd stor begynnelsebokstav hos subst., *hw-* för *hu-*, rubr. *Efter Begäran* utelämnat, r. 2 *Wet/* (r. 25 *Weet/*) r. 17 *Rosor* r. 30 *säyer*

Maria Sadewasser, trol. syster till Hans Sadewasser (n:r XLII). Dikten var beställd, 'efter begäran', jfr till Hans Sadewasser »freundwilligst».

Rubriken. *O-Öde Öde* (väl) 'Öde och dock icke Öde': det är vårt öde (vår lott) att en gång dö, men det är icke Ödet, som bestämmer, vad oss skall hända, fast vi säga så och många tro så, utan det är Gud (se r. 44-53): »för dy at Öde ey är annat en ett Namn» (ord) 274: 168, »dy alt hwad som Gudh will är Öde för Eer alla» 274: 173; *öde* i *O-Öde* får väl betraktas som adj. (se ex. i Dahlgrens Gloss.) 'av ödet bestämt' och *O-Öde Öde* 'av ödet icke bestämt öde' som en antitetisk förbindelse av samma hos L. vanliga typ som »Olustig Lust» 148: 10 (se anm. dit). *efterlefwde* efterlämnade.

1-20 *Mänskheet* 'människonatur, det som gör henne till människa', d. v. s. förnuftighet; ty. Menschheit. *Skiäl* förnuft. *Hedna* hedningarna. *Fortunen,* Fortuna, slumpens, lyckans gudinna, hade många tempel i Rom. *wrongwijst* förvändt. *Lycksfalle*(t) 'slumplyckan'; jfr ty. Glücksfall. *Plump* (väl här närmast) 'dumbom, dumsnut'. *hwad Honom* sc. är *Öde* vad som för honom är ödesbestämt. *dela* tilldela. *Irus,* lat. form av Iros, den homeriske tiggaren på Ithaka, redan i klass. litt. som omskrivning för 'fattig man, stavkarl', i motsats till *Crœsus* 'en rik man'. *Polycrat*(es), den forngrekiske envåldshärskaren på ön Samos, berömd för sin exempellösa framgång och lycka, ofta *moot sinn troo* 'mot sin (egen) förmodan', varvid åsyftas sägnen om hur han, för att blidka på hans lycka avundsjuka gudar, offrade, som han trodde oåterkalleligt, det dyrbaraste han ägde, en sigillring, genom att kasta den i havet; men några dagar senare återfanns ringen i en fångad fisk. *hwar som* (enligt sammanhanget) 'under det att å andra sidan'. *Lycaon,* sagokungen i Arkadien, vilken vreda gudar förvandlade till en varg; se anm. till 172: 15. *willa* vilda. *Nestor,* som enligt Homeros levde tre mansåldrar (202: 130 etc.), ställd i motsats till *Astyanax,* Hektors och Andromaches lille son, som grekerna störtade ned från det stormade Trojas murar, för att han ej skulle en gång bli sin faders och sin stads hämnare (Ovidius Metam. XIII 415). *fånga* få. *gitter* kan. *o-omtänckt* oförutsett.

24 *nå Lijfwe*(t)*s sidsta streek,* passera livsloppets mållinje, d. v. s. dö; med livet liknat vid loppet på den antika rännarbanan, där 'sista strecket', lat. ultima linea, en med krita eller kalk fylld tvärfåra, betecknade 'målet,

slutet' (här slutet på livsloppet, döden: jfr lat. mors ultima linea rerum est); även 319: 84.

25-44 L. vänder sig mot den astrologiska vantron, som anser sig 'på stjärnetaket' kunna läsa ödets hemligheter. Astrologerna äro lika förnuftslösa som de, vilka tro på Ödet, Fortuna, Lyckan, och vilka i det föregående omhandlats. — *grundet* 'grunden, orsaken' (till livets öden; ty astrologerna grundade sin lära på den föreställningen, att alla förändringar i den sublunara världen hade sina motsvarigheter och orsaker i himlakropparnas rörelser; särskilt var människan såsom en mikrokosmos i släkt med makrokosmos och stod under stjärnornas inflytande); jfr r. 7 om Ödet som »en Slump *förutan Ordsaak*». *will-Stiärnor,* övers. av lat. stellæ erraticæ, planeterna (av grek. *πλανετός* 'kringirrande'), Saturnus, Mars, Mercurius, Jupiter, Venus, vilka jämte solen och månen genom sin ställning *(rum)* och rörelser i födelseminuten *(alt efter tidens mått)* särskilt dirigerade människornas öden; till villa 'irra'; jfr ä. ty. Irrstern. I det följande nämnes en del av de s. k. aspekterna, d. v. s. de olika ställningar solen och månen och planeterna vid olika tillfällen intaga i förhållande till varandra, såsom de visa sig sedda från jorden. Aspekterna, sådana de voro i födelseminuten, spelade en viktig roll i astrologien och tillskrevos särskild betydelse och inflytelse. *trij-kant* avser trigonal aspekt, trigonus, trinus, ty. Gedrittschein, i och för sig gynnsam. *Ey undfår miβlynt-skijn aff Marte,* d. v. s. ej står i opposition eller kvadratur till Mars; de voro nämligen onda aspekter, i det planeterna ansågos betrakta varandra med 'ovänliga' strålar. Efter *Folck* bör vid övers. punkt sättas. *swijklige* bedräglige. *Sexskijn,* sextil aspekt, sextilis, ty. Gesechstschein, en god aspekt i och för sig. *finnes* befinnes vara, är. *fyrkant skijn,* kvadratur, quadratum, ty. Geviertschein, i allmänhet olycksbådande. *Är twärt moot Solen sat* 'står i opposition mot solen', opposition, ty. Gegenschein, en ond aspekt, se ovan till r. 30. *Fadren sinn,* d. v. s. Saturnus, som enligt den lat. myten av sonen Jupiter blev störtad från himlatronen. *i Olyckstecknen* under olyckliga himmelstecken. *ey än* 'ej annat än'; jfr ty. nichts als.

48-59 *utan blundan* 'utan blundning, utan att blunda, med öppna ögon', även 317: 28. *som Loo-synt intet sij* 'som trots sina lodjursögon dock inte kan se' (jfr med alldeles samma innebörd 331: 44 »Så at widh skarpste Syn the lijk en Mullwad sij»): trots sin skarpblick (sina sinnens och sitt förstånds skärpa) äro de blinda i andliga ting; 'lodjursögon', särskilt i ä. litt., spridd bild för skarpa ögon, även om intellektuell skärpa, såsom här närmast; motsats 'mullvadsögon', se anm. till 277: 23, 331: 44; även 101 20 »lynx» i motsats till »talpa». *fijker* strävar ivrigt. *i mörkre* i obemärkthet. *Froβ- ock Skiälfwe-soot* 'frossa, skälva, skälvosot'; Schroderus' övers. av Comenius' Gyllene Tungomåls Dör (1641, art. 310) 'Skälfwan medh Rysande kallas Frossa (Kallsiuka/ Frossesiuka)'; i motsats till *Bränn-Siukan,* hetsig feber, febersjukdom; fsv. brännesiuke.

67-90 *O-wetligt* outgrundligt. *huad som* sc. är *Ond* 'ondt'. *wederfahra*

påkomma, vederfaras. *bäst* uppriktigast. *aff-Gudhsinte* med från Gud vändt sinne. *swijker* bedrager. *usle* eländiga. *Dårligheet* dårskap. *Drick* dryck. 98-118 *wittna* intyga. *troot* (d. v. s. troo't) 'tro det'. *geenwördigheet* ledervärdighet(er), vidrighet(er). *Momus,* det personifierade tadlet, se anm. till 201: 76. *byta* må få tillbyta oss.

342-348. LIV. *Äre-Roser.* (Gravskrift över *Nils Jonsson.*)

Efter originaltrycket, U. B. *Palmsk. 390*, 4:o, titelsida + 1 blank + 6 tryckta sidor; även U. B. *Pers. skr. 1670-1679* och K. B.; kanske dock snarare ett omtryck (av ett nu förlorat originaltryck), gjort på övligt sätt efter begravningen för att i ett häfte samla alla de inkomna gravskrifterna; härpå tyder, att trycket är utan år och boktr.-namn och 4:o, under det att L. annars vanligen tryckte griftekvädena fol. Trycket är ovanligt vårdslöst. Där står r. 12 *Luf-Lekand Löffw/ beprydde äre* (ger felaktig meter; Hel. Bl. = här) r. 47 *skylde* (= Hel. Bl.; ger felaktig meter). r. 48 *drog.* (Hel. Bl. = här). r. 72 *gådr.* (Hel. Bl. *Går*). r. 86 *räknade* (= Hel. Bl.; ger felaktig meter; här *räknd'*, tryckfel för *räknad'*). r. 87 *ijdh.* (Hel. Bl. *Ijdh*). r. 88 *räkte* (= Hel. Bl.; ger felaktig meter). r. 109 = Hel. Bl. = här, metriskt felaktig. — Hel. Bl. har i allt nära följt originalet och ej ens, som annars, mera konsekvent genomfört användandet av stor bokstav för subst. Rad 7-8 *tårt/ bårt.* r. 11 *bret* r. 19 *män* r. 26 *dyge-Träsken* r. 29 *diupt* r. 30 *Fiskenät/* r. 58 *fiät/* r. 68 *brått/* r. 105 *Sinnander/* (tryckfel).

Nils Jonsson (Hällberg), lärftskrämare i Stockh., rik och ansedd; gift med Brita Michaelsdotter; av barnen blev Margareta gift med handelsmannen, sedermera rådmannen i Stockh. Thomas Pehrman (se n:r II »Gifte-Roos»), Brita med Jacob Boij (se n:r LXIV »Lättaste Träldoms Liufweste Boijor»), vilkens syster Ingrid var gift med Johan Utterklou (se n:r XXIII »Astrilds Skall-Gång»). Såsom av det antecknade framgår, var L. icke okänd för den avlidnes familj.

Rubriken. *Åminne* åminnelse.

1-36 Med *Lijksom en Liufwlig roos* etc. börjar en rad av liknelser, vilka först i r. 37 få sin tillämpning med *Rätt äfwen lijka så* etc.

2-8 *spritta fram* spricka ut. *Lufft-fulle* (luktfulla,) doftrika. *Konst-skifftad* konstfullt växlande. *påskådaren* åskådaren. *åthleer* ler mot. *Morgon-roddan* 'morgonrodnaden'; isl. morgunroði, gammalt mask., här tydligen fem., genom inflytande från Aurora? *Lystern* 'lysten'; jfr ty. lüstern.

11-14 *rund* rundt. *all omkring* allt rundtomkring. *Skaten* 'toppen' (på träd). *Moot-fota* (adj.) 'antipodisk, antipodernas'; ä. nsv. även 'motfotare' (= antipod); jfr ty. gegenfüssig, Gegenfüsser. *rotar* 'sänder sina rötter'; även 105: 137.

17-24 Man bör i r. 17-18 observera (den allitterérande) ljudmålningen av fågelsången. *Spring kring* hoppa kring. *tittra* 'kvittra'; jfr sv. dial. tittra

'småskratta'. *swittra* 'kvittra'; jfr ty. zwitschern. *mään* medan. *hans* 'hannens', se anm. till 295: 37; kan ock vara poss. pron. 'hans', d. v. s. fågelns. *Blij* 'blir', med *r-* bortfall i obetonad ställning; jfr vanligt 'plä' för 'plär'. *Olycks Kråka,* även r. 46; om kråkan som olycksbådande spådomsfågel och långlivad se anm. till 149: 38, 199: 8. *beta* bit.

25-28 *skyla* gömma. *dyge träsken* 'dyige träsken'; Hel. Bl. har 'dyge-Träsken', varmed väl avses ett 'dyträsken'; fsv. dyi m., ä. nsv. dye m. 'dy'. *Skall-Mans* jägarens. *wädersnälle* vindsnabbe.

30-36 *gristågt* 'glest'; sv. dial. grest, grist, gristot 'gles' (om vävnad). *fasna* 'fastna', även 184: 119, 129, 450: 673. *Slantt* 'slant, slantkrok', fiskredskap. *Miälor* mjärdar. *begynning* begynnelse, början. *otwijkligt* utan allt tvivel. *afdöör* dör bort.

38-50 *Han* d. v. s. »Menniskian» r. 37. *hårt förbödh* vid strängt straff stadgade. *Blomstran* 'blomstringen', se anm. till 8: 5 »Sloknan». *komma på kneek* komma på kneken, komma på fall. *trijfwde* '(trivdes), hade framgång, lyckades'; med den akt. formen föranledd av rimmet(?), annars dep. form 194: 102, 199: 10 etc. *å inte sätt* på intet sätt. *swijka* lura, narra. *skäktan* 'pilen', dödens pil. *undan fijka* skynda sig undan.

55-80 *Lust* glädje. *Ijsgrå* gråhåring. *ti* uti, i. *spårr ok fiätt* spår och fjät. *slijk* troligen tryckfel för *lijk* 'liksom'. *rått* färskt, friskt. *Himlens hualff alt genom wille leta* 'ville helt genomleta himlens valv', d. v. s. ville rådfråga alla himlens stjärnor för att läsa hos dem sitt öde. *doch ey öfwerwann* 'men som han (döden) dock ej övervann', då han fällde honom; ty den rättfärdige lever genom att dö: *Han faller* 'falle' *när Han wil* 'så må (falla)'/ *så kann Hann rättlig* 'riktigt, i verklig mening' *stå,* ständigt återkommande antites, i ny formning följ. rad: *ingå genom timlig dödh til ämigt Lijff.*

82-104 *börlige* tillbörlige. *knoen* 'känd, bekant'; jfr 236: 44 oknouen 'okänd'. *mäd* i sitt förhållande till. *born ok kläkter* 'född och uppfödd', vanlig sammanställning i ä. nsv.; jfr visans 'I Sorunda är jag bå födder och kläckt'. *Hoon* d. v. s. hans *Ätt* (r. 86). *tross* trots, i lika hög grad som. *Korne buuk,* vanligare i ä. nsv. kornbonde, korngud, kornjude (ty. Kornjude; även här sammanställt med *Jude* r. 93), egentl. en som uppköper eller gömmer på spannmål under goda år för att sedan under nödår utförsälja den till oskäligt pris, sädes-, spannmålsockrare, sedan mera allmänt en som till oskälig vinning begagnar sig av dyr tid eller även annars, såsom genom förfalskning av mått och vikter, ockrar på sin nästa. *mäd hand ok Liude* 'med hand och mun, med vinkar och rop', som en jude i sin butiksdörr. *nööp* nöp, lurade. *wäya* ta hänsyn till. *sijr sitt ramm* 'ser sitt (lägliga) tillfälle kommet'; se anm. till 144: 6. *sine* dess. *taga skiähl* 'taga (skälig) betalning' i avsedd motsats till (adv.) *Oskäligt. Fast Lazar swölt* (väl för *swölt*' 'svulte') *ihiähl* 'Om också (härigenom) Lasarus svulte ihjäl'.

105-117 *thet kränkte Then Armas klage-låt Hans hierta* 'Den fattiges klagan gjorde hans hjärta ondt', opers. konstruktion (efter tyskt mönster?)

eller, möjligen, *thet* 'Den' syftande på följ. *klage-låt* såsom neutr., jfr fsv. lat n. och isl. lát n. 'låt, jämmer', men dock annars hos L. realgenus, 224: 36, 274: 180 etc. *at* så att. R. 107-109 äro svårtydda och r. 109 dessutom metriskt felaktig. Tydligen drev Jonsson handel även med järn och koppar bredvid lärfts- och klädeshandeln: *Hann waar ey Jernehåhl* 'järnhård' *Aff Hierta* 'till hjärtat', *fast än om* 'om än' *Hans Handel,* näml. *Järn ok Ståhl,* sc. var sådan (näml. hård; ordlek), sc. Hann waar (från r. 107) *Ey är gott* 'ej ärgot, ej ärgig' (d. v. s. ej, andligen talat, angripen av ärg, rost), *fast han* sc. handlade med *Koppar. blifwa* härmed bero, härmed stanna. *aldrig Sigh förlijkt Mäd någon ärlig Mann,* d. v. s. aldrig tvistat med någon hederlig karl; samma konstlade omskrivning 256: 60 (se anm. dit).

126 *Om i* sc. ären *rätt förnögd* 'Om I haven ett tillbörligen förnöjt sinne'. 128-133 *skiötta* 'korta, kortvariga', i motsats till följ. *långa. ingen Olycksfall* 'inga olycksfall, inga olyckor', där *ingen* är (oböjt) neutr. plur. (jfr 341: 112 »något Olycksfall»). *rätt* (adj.) 'riktigt' eller (adv.) 'riktigt, i verklig mening'.

134-138 *flärden* flärden, falskheten, skenet. *Fast Hann* (d. v. s. »Then GVdh til Sigh tager») *war wäl här/ är ther bäst* 'Även om han hade de godt här, har han det bäst där' (hos Gud), säregen personl. konstruktion, att jämföra med sådana opersonl. uttryck som 'wel är then som alltijdh vmgåår medh Gudz ord' (Syr. 15, Bib. 1541), 'säll ästu och wel är tigh' (Psalt. 128: 2).

140 *klämmer* trycker, ängslar.

164 *Präst/ Riddar/ KiöpMan/ Bonde lijk* 'Som en prästens, riddarens, köpmannens och bondens like', ty efter döden, inför Gud, äro vi alla lika.

349-353. LV. *Åminnes-Steen.* (Gravskrift över *Erik Slatte.*)

Efter Hel. Bl.: r. 23 *Syknas* tvivelsutan tryckfel för *Skynas* r. 26 *om* väl tyckfel för *ok* r. 45 *Åskie-lijkt* måste för meterns skull uttalas tvåstavigt.

Erik Slatte, d. $^{27}/_{4}$ 1673, son av överstelöjtn. Nils Slatte och Carin Soop; överste vid infanteriet; gift I med Märta Kagg och II den $^{19}/_{10}$ 1664 med Sophia Beata Skytte, dotter till landshövdingen Jacob Skytte till Duderhoff och Anna Nilsdotter Bielkenstierna; jämte Slattes tre barn, Anna Maria, Gunilla Sophia och Erik, överlevde hon maken (r. 85 ff.; U. B. *Palmsk. 240,* s. 11; Anrep).

Dikten är författad »efter Begäran». Såsom av rubriken framgår, ägde begravningen dock ej rum i Stockholm, där L. nu vistades. Datum för begravningen hade man vid beställningen av dikten glömt att meddela L. (se rubr.).

Rubriken. *Åminnes-Steen* Minnessten. *Ytterste* sista. *Huußby,* Husbygård, säteri, Husby s., Söderm. län. *Steensholm,* Hakarps s., Jönk. län. *Hoffby,*

V. Eneby s., Österg. län. *Öfwer-Sela*, Överselö s. (Söderm. län), i vars kyrka ännu finnas vapensköldar av ätterna Slatte, Soop m. fl.

1-12 *ST!*, (interj.) 'Tyst!'. *Melpomene*, sorgespelets sånggudinna; jfr 324: 1, 132: 52-57 (och anm. dit). *all mäst* 'allra mest'; jfr 181: 21 »allfrämst». *Liomm* (dovt) ljud. *agg* stickande smärta i själen, själskval. *utan Taal* utan ord. *hwar Sigh* var och en för sig. *kräncker* plågar; bedrövar. *Siälf-sin* 'sitt eget', se anm. till 13: 28 och 307: 38. *Sinn-willand* sinnesförvirrande. *Vthblottar* uttömmer; berövar sig. *vthblåser* utsläcker. *miß-hagas* bli föremål för misshag, ogillas.

17-32 I stället för sorgens Melpomene frammanas *Clio*, historiens gudinna, som prisar de tappras namn och dåd. — *Dygd-rooß* dygdepris. *then seenre Wärld* eftervärlden. *o-aktlijk* 'föraktligt; värdelöst'; mlt. unachtlik och ty. unachtlich 'verächtlich'. *Stofft* 'stoft, mull', om kroppen, den fysiska tillvaron. *Moot särla tidhers meen* 'mot sena tiders skadegörelse' (på hans minne), d. v. s. 'så att de (hans bedriffter) aldrig glömmas'; *särla* se anm. till 326: 55, 333: 123. *Syknas*, säkerligen tryckfel för *Skynas* 'skyarnas, molnens', se 317: 22 Skyna 'skyarna'. *o-utsläcklig* 'outplånlig'; jfr ty. unauslöschlich. *måhla* teckna, skildra. *långt Forne* långt i forntiden sig sträckande, urgamla. *mäd Smicker sminkan* 'med smickersmink, smickerfärg; i smickerfärger'; jfr anm. till 284: 70 ang. subst. »sminka». *pråhla* (lysa, smycka sig) *mäd länte* (lånade) *Fiädrar*, som ordspråk redan i klass. litt., från *Æsopus'* bekanta fabel om kajan (κολοιός; i olika bearbetningar sedan olika fåglar, kråkan, *skatan*), som i sin högfärd till sin egen olycka prydde sig med främmande fjädrar; även 366: 46. *Alt* (adv.) alltjämt. *hwar som* under det att. *wänd igen* '(vände tillbaka,) gick tillbaka'; fsv. vända igen.

34-38 *Pallas helgat* 'vigd åt Pallas', d. v. s. åt studier. *synte* 'syntes, tycktes'; akt. form från ty. scheinen(?); 431: 112 »syntes». *taala mäd en Mun aff Koppar ell aff wälhårdat Ståhl*, d. v. s. tala med Stentors-röst, tala med så vidtljudande röst som Stentor, den homeriske kämpen framför Troja, vilkens röst var lika stark som femtio andra mäns i förening, med epitetet χαλκεόφωνος 'mannen med koppar- (järn-, stål-, metall-) rösten', den starkt dånande rösten, rösten med metallklangen. *lijk Fama högliudt gaala* 'gala, skrika högtljudande som Fama', Ryktet, vilket Vergilius skildrar som ett vidunder med ett vakande öga, ett lyssnande öra och en talande mun under varje fjäder på dess kropp (Æn. IV 173 ff.) och Ovidius som ett monstrum av ljudande metall: tota est ex ære sonanti (Metam. XII 46).

42-54 *Fienden* uttalas tvåstavigt; även r. 72, 104. *hålla Foot* 'hålla stånd' även 119: 110. *Malm-bössor* kanoner. *Ok Örne-Locken fällde* 'och det slog lock för öronen' (av smällen). *Sky* (här) 'himlen, det blå'. *Eld-Mortlar* 'mörsare', ä. sv. även mortare, grova, korta, mortelliknande kanoner; ty. Feuer-Mörser, ä. nsv. fyrmörsare, se anm. till 247: 86 ff. liksom angående *Eldkulor* och *Storm Klubbor*. *Piqvers* 'pikars'; 'pik', här i fra. form *pique*,

stötvapen med långt träskaft och smal järnspets, ofta ända till 5 meter långt, huvudvapnet för det tunga infanteriet, de s. k. pikenerarna.

62-69 *Slagg* (slagg,) snöglopp, slask. *hwad mehr ond* vad mera ondt som finns. *wrång-lynt sågh* blickade ondskefull, hotande. *dijssar* (*Tobacks-Röök*) 'suger'; jfr anm. till 182: 67 »söp Tobaak», 214: 56 »drikkes Tobaac». *til hierta går i Pannan* 'tills hjärtat, d. v. s. modet, stiger åt huvudet' (jfr 220: 101 »Wijnet går i Pannan»): han blir modig i ord. *hwad Soldat haer til betyda* vad det vill säga att vara en soldat, knekt.

81-88 Slatte har krönts med *Ähre-Kronor*, ärekransar, av *Gräß*, d. v. s. lat. corona graminea, som hären skänkte den befälhavare, som räddat den ur ett förtvivlat läge, av *Eek-Löff*, lat. corona civica, belöning åt den, som i striden räddat en medborgares liv, av *Lager*, lat. corona laurea, segerns och ärans sinnebild. *lijk* såsom. *förtysten* tysten ned. *begges* (*Tröst*) d. v. s. både makans och barnens.

90-127 Raderna bilda rubrikens »Åminnes-Steen». — *Hwad som* sc. är *giödt* 'vad som frodas, blomstrar'. *ophugge* uthugget, inristat. *mäd all Dygd bleff mödder* blev mödad, fick möda sig i alla dygdens (dughlighetens) värv. *Of-gamle* 'urgamla', *of-* förstärkande partikel. *wille* 'ödsliga; vilda, villande'; jfr anm. till 329: 3. *Nu* När nu. *beslijkit* 'överrumplat'; mlt besliken 'überrumpeln', ty. beschleichen. *Swijka* bedraga. *man* blott, bara. *feck igen* fick i stället. *weet* känner, har erfarit.

354-357. LVI. *Ähredicht.* (Bröllopsskrift till *Andreas Graan* och *Sophia Fattenborgh von Lemke.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Där står r. 33 *wunnit.* (= Hel. Bl.). — Gåtan på 6 rader här utelämnad. Den latinska avslutningen börjar på s. 3 i trycket och avslutas å s. 4. — Hel. Bl. har ej upptagit de lat. distika (r. 50-75) liksom ej heller deras underskrift. I övrigt följer Hel. Bl. noga orig.-texten med blott smärre avvikelser, såsom mera konsekvens i användningen av stor bokstav vid subst., rubr. *Hög-Greſl.* r. 15 *Lät* r. 25 *Wänners-Wännen*

För L:s auktorskap till diktens första svenska avdelning tala avgörande språkligt-stilistiska skäl, även oavsett det förhållandet, att ju Andersin beredt den plats i Hel. Bl. De latinska distika behandla det vanliga, i renässansdikten övermåttan älskade temat: de älskande äro en, ej två, samma tema, varpå L. byggt visan III (se anm. dit ovan s. 17) och som han även annars utnyttjat. Något som direkt kan sägas visa hän på. L., innehålla de ej. Visserligen har L. vid denna tidpunkt iakttagit en anmärkningsvärdt lång tystnad, från oktober 1673, då han skrev gravskriften över Erik Slatte, till föreliggande bröllopsdikt den 8 mars 1674, varför man kunde antaga, att han för tredje gången i avsikt att fortsätta studierna besökt Uppsala, där ju åtminstone de latinska verserna ange sig vara författade (den 4 mars) och varifrån han sålunda skulle insändt kvädet. Men detta är i sin helhet tryckt i Stockholm, och underskriften

anger en signatur *J*(terum) *R*(elegantur), under vilken L. svårligen kan tänkas vara gömd. Det förefaller därför troligast, att en vän (J. R.) till brudgummen (och L.) från Uppsala sändt dessa distika i manuskript till skalden, som med egen svensk inledning befordrat dem till trycket, »ut Holmiæ iterum relegantur», näml. vid bröllopet, kanske av L. själv. Härigenom förklaras såväl, att Andersin, som väl kände till L:s författarskap (se ovan s. 86), uteslutit dessa distika, som ock att L. själv ej som vanligt med eget namn eller egen signatur undertecknat dikten.

Andreas Gran (*Graan*), 1677 adlad Granberg, d. 1694; son av landskamreraren i Upps. län Nils Andersson Gran och Magdalena Bjugg, dotter av handl. i Hudiksvall Lars Ericsson Bjugg och sedan omgift med slottsfogden i Uppsala Samuel Sten; notarie i reduktionskollegium; sekreterare hos riksrådet Bengt Oxenstierna; sekreterare i nämnda kollegium; häradshövding i Valla och Skånings härader 1677. *Sophia Fattenborg von Lemke* (Anrep: von Lemkes), adopterad dotter till revisionssekreteraren i krigskollegium Henric Henricsson Fattenborg, 1676 adlad (jämte denna sin adoptivdotter) Lilljeborg (Anrep).

6-12 *Siälfwa wijßheten* 'själva Sofia' (brudens namn), grek. *σοφία* 'vishet'. *lille Lamme*(t)*s*, ordlek på namnet Lemke, r. 7 i formen *Lemken*, sammanställt med ty. Lämchen 'litet lamm': jfr r. 27 »Lammet». *döör* 'lider dödens kval'; om 'död' och 'dö' i den erotiska lyriken se anm. till 3: 2. *klämmer* trycker, plågar.

16-21 *Skwaller rall* (Hel. Bl. *Skwaller-Rall*) 'skvallersladder, pladder och prat'; jfr 193: 46 »rallas» och ä. nsv. och sv. dial. rall (eller »raller» såsom 391: 25) 'prat, sladder'. *vpstegh* uppgång. *Lijk galne Höns otidigt gahla* 'i otid galer (kacklar, utskriker) liksom galna höns', även 391: 25-32 jämställes »gali Raller» och »Käring-Skwaller» med hönsens (hönornas) galande (kackel) i otid: »Lät Hönsen gahli gahla» och 247: 103 f. säges »ett orijmligt Tahl» (ovederhäftigt prat) ha samma värde som »huad Tuppen gahl i otijdh», på obehörig tid och således meningslöst (se anm. dit). *Vthsprida gröna Grane grenar*, en tillönskan om talrik och blomstrande äktenskaplig frukt (och ordlek på namnet Gran), i liknande formulering 287: 176 f. »Eer ädla Stamm mäd gröne grenar må wexa lagerlijk».

28-39 *hyrde* herde. *klyppa* klippa. *Sanck* 'Samla'; 367: 61 »samla», 443: 453 »samkar». *wija* viga.

49 *komm wädz at* 'slå vad att, jag slår vad att'; jfr anm. till 219: 44.

358-362. LVII. *Sorge Tröst.* (Gravskrift över *Märta Beata Stuart.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Där står r. 68 *maklöst*, här för rytmens skull ändrat till *makalöst* (= Hel. Bl.), r. 89 *låten* (= Hel. Bl.) men r. 93 *lätn'* (Hel. Bl. *låtn'*) och r. 95 *Lätt* (Hel. Bl. *Låt*). — Hel. Bl. dessutom mera konsekvent stor begynnelsebokstav vid subst., *hw-* för *hu-*, rubr. *Ädel* (för *Ädl*) *Jordfärdes* (tryckfel) *fattat* r. 4 *högtbedröfwad* r. 82 *Lija* r. 88 *blijr*

Märta Beata Stuart, f. 1642, d. 1673 och begr. $^{29}/_{8}$ 1674, dotter till kammarherren David Stuart och Beata Chesnecophera Lillieram och gift 1658 med assessorn och häradshövdingen *Erik Rosenholm* i dennes 2:a gifte (se anm. till n:r XXXII ovan s. 233). Dikten är riktad till de sörjande barnen, två i Rosenholms första gifte och fem i hans andra. Den anger sig författad »effter begäran», och L. kallar sig »En Mäd-Söriande». Liksom skalden i kvädet över Rosenholm, här åberopat r. 9 ff., uppenbarligen fått de detaljerade biografiska uppgifterna från de den avlidne närstående, meddelar L. här i noten under kvädet en del upplysningar om ätten Stuart, vilka tydligen lämnats honom av familjens medlemmar i och för användning i gravskriften. Den skotska adelssläkten Stuart fördelade sig, förutom den gren, som genom arv kom i besittning av Skottlands och sedan även av Englands kungakrona, i tre grenar, och den svenska adliga ätten tillhör grenen Ochiltree, *Stamhuset Ochiltre*. Den i noten omnämnde *Johan* (Johannes, Hans) *Stuart*, f. i Skottland, inflyttad till Sverige, slutligen generalkrigskommissarie, d. 1618, erhöll 1579 från ättens huvudmän i Skottland ett på latin avfattat och till konung *Johan* III och hertig *Carl* ställt intyg om sin härkomst från samma stam som de själva, och år *1585* utställde *konung Jacob* VI Stuart av Skottland ett öppet brev på latin, där konungen på ansökning av sin *BlodsFrände*, skotske lordkansleren earlen av Arran James Stuart, tillåter hans närskylde, denne Johan Stuart och hans ättlingar, att bruka nämnde earls familjevapen (se Anrep, på adliga ätten Stuart). Johan Stuarts söner, bl. a. den avlidnas fader, David Stuart, introducerades på riddarhuset 1625.

Rubriken. Lagebro, avses tydligen Långbro (Brännkyrka s., Stockh. län), som tillhört den avlidnas morfader, hovkansleren Nils Chesnecopherus, vars barn adlades Lillieram. *fattad* 'avfattad, nedskriven'; jfr ty. fassen (särsk. part. gefasset) och ä. da. fatte i sådan användning samt ännu t. ex. 'fatta något i pennan'.

8-16 *Till minn mädönckans Pant* 'Som underpant, bevis på mitt medlidande'; jfr anm. till 6: 19. *fångne* 'gripne, fängslade', i sorgens bojor. *klaga ach! ok nödh* 'klaga sitt ve och sin nöd'; med *ach* såsom subst., 've, sorg'. *jämmer-låta* 'klaga:', med följ. rad som direkt anföring.

17-32 *grete* 'begräto', där *-e-* motsvarar uttalet i nsv. dial. norr om Mälaren och i Finland och i skriftspråket tävlat med *-ä-* in i våra dagar (Hesselman, Språk och Stil V s. 102 ff.); även 49: 40. *Stytta* 'stöd, stödjepelare', näml. Rosenholm, se 232: 61 ff. *Nytta* nytta, gagn; hjälp. *Eer förlorad Tröst* 'Er förlorade, mistade Tröst', näml. den döda, modern.

33-48 *Dygdens ädle grenar*, barnen till den döda, som r. 26 kallas »Dygders prakt». *wäxt* 'växt, gröda', d. v. s. avkomma, ättlingar. *skänker bäxt* 'iskänker bittra droppar, giver en bitter dryck'; *bäxt* (466: 1104 »bext» såsom motsats till »liuft») 'beskt', se anm. till 104: 112 »bäska», 224: 14 »bexer». *klemmer* plågar, smärtar. *duppel-Slaag* dubbelslag, dubbla

slag. *dimmar* 'höljes i dimma, mörknar'; jfr 186: 6, 366: 35. *när man* sc. är *nögd.*

51-64 *pärle trinna* 'trilla, rulla som pärlor'; »trinna» även 108: 192 (om tårar). *Wist then* Förvisso (endast) den som *Ey Sinne-känsell haer* är utan förmåga att röras i sitt sinne, är alldeles känslolös. *Odygds-elden* lasternas eld. Hava *wargen til Faer* såsom omskrivning för djurisk känslolöshet: jfr samma innebörd 172: 15 f. »Född utaf Lycaons Kynne»: Lycaon och Lycaons söner enligt fabeln förvandlade till vargar (se anm. till cit. st.). *blandat* blandad. *beandat* '(beandad,) besjälad'; jfr da. beaande 'begejstre'. *Odygds-hamnen* 'den människa, i vilken odygden, synden, lasten tagit skepnad, den lastbare'; jfr 391: 40 »Odygds-Träl». *Män uti Lifwet döör* (trots långt liv): dödar sin själ och sitt odödlighetshopp i syndens tjänst.

73-80 Innehålla den direkta anföringen till föreg. strofs sista rad, som alltså borde enligt vårt bruk avslutats med kolon. — *uβle* arme, olycklige. *flärden* sveket. *huad blygd* 'blygsamhet, ärbarhet' sc. är (för något).

81-94 *weet ey* känner ej till, kan ej. *Spijr* 'spira, scepter' *ok Krona* i samma användning om jordens mäktige även 318: 50. *Så blyr ok* Så blir det ock med. *undanrymmer* 'kan undfly' (döden). *hålla Guds domm gill* låta Guds domslut gälla oklandrat.

363-364. LVIII. *Grifft-Skrifft.* (Gravskrift över *Ebba Brahe* och *Ludvig Pontus De la Gardie.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., 1 sidas tryck.

Ebba Brahe, f. 1596, d. i Stockh. 5/1 1674, bisatt i Stockh:s Storkyrka 5/4 s. å., begr. i Veckholms kyrka i De la Gardieska gravkoret; dotter till riksdrotsen Magnus Brahe och Brita Leijonhufvud; gift 1618 med riksmarsken och generalfältherren Jakob De la Gardie; känd för sin skönhet och godhet och sin besvarade kärlek till den unge Gustav II Adolf. *Ludvig Pontus De la Gardie*, Ebba Brahes sonson, f. 1662, d. 1672, bisatt i Stockh:s Storkyrka 5/4 1674, begr. i Veckholms kyrka; son av rikskansleren Magnus Gabriel De la Gardie och prinsessan Maria Euphrosyne av Pfaltz-Zweibrücken (Elgenstierna; Anrep).

Gravskriften har ej fått plats i Hel. Bl. Den är dock otvivelaktigt av L:s hand. Dess tankeinnehåll och formning till språk och stil visa direkt och till alla delar på L. Det hade för övrigt varit anmärkningsvärdt, om icke tidens ryktbaraste griftepoet deltagit i den unisona sorgekören. Ebba Brahe, 'fältherrinnan', hade länge legat sjuk i våldsamma plågor i sitt hus på Södermalm. Det bads för henne i stadens alla kyrkor både före och efter predikan. Vid den ståtliga bisättningen den 5 april, då också hennes sonson vigdes till gravens ro, deltog även konungen i processionen. Ebba Brahes 'hjärtans allra käraste' Margareta Boije hade L. 1668 ägnat en »Grifft-Skrifft» (n:r VI, se ovan s. 108) och rikskansleren Magnus Gabriel De la Gardies »Hof Predicant» Börje Carlberg ett »Lykönskande Klag-Rim» (n:r XIII, ovan s. 163 f.). Bland skalder, som uppvaktade vid

de båda gravarna, märkes Samuel Columbus med 'Wankelmood i Ståndſ-waal/ Jämte en Discurs Om Döden ock Lijfwet', skrivet 'til underdånig tacksamheets teckn emoot däd höga Huuset'.

Rubriken. Grifft-Skrifft: hela dikten är gestaltad som en gravinskrift eller ett epitafium; jfr t. ex. »Grifft-Skrifft» över Margareta Boije s. 97 f., »Epitaphe» och »Grifft-Skrifft» över Axel Gyllenstierna s. 229, »Äredikt ok Grifft-Skrifft» över Erik Rosenholm s. 234, »Grifft-Runer» över Erik Slatte s. 353, »Graff-Skrifft» över Thomas Andersen s. 267 etc. *Wisingsborg*, på Visingsö, som tilldelades Peder Brahe som grevskap 1562. *Läckö*, på Kållandsö, tilldelat som grevskap åt Jakob De la Gardie 1615. *Runsa*, Eds s., Stockh. län. *Arnöö*, Övergrans s., Upps. län. *Axholm*, Fläckebo s., Västm. län. *Sundholm*(en), Espereds s., Älvsb. län. *Kägelholm*, Kägleholm, Ödeby s., Örebro län. *Tullgarn*, Hölö s., Söderm. län. *Arensborg*, Arensburg, slott och gods på ön Ösel, 1648 förlänat som grevskap åt Magnus Gabriel De la Gardie. *Ekholm*(en), Veckholms s., Upps. län, 1571 förlänat som friherreskap åt Pontus De la Gardie. *Hapsal*, slott i Estland. *Helmet*, slott i Livland. *Magnushoff* (så även i Columbus' cit. gravskrift), varmed väl avses Magnusberg, såsom slottet Karlberg en tid skall hava benämnts (Anrep), sedan Magnus Gabriel De la Gardie på 1670-talet förvärvat och ombyggt detsamma. *Höyentorp*, Eggby s., Skarab. län. *Wännegarn*, Venngarn, S:t Olovs s., Stockh. län. *Sorgligen ristat i hast* 'med sörjande hand i hast ristad', jfr 244 rubr. »Äre-Ruhna .. i all som störste hast ristad», 263 rubr. »Mäd sorglig Penna ... affattat». *L*(ucidor?).

3 *vthan blygd* utan att behöva skämmas därför, med allt skäl.

13-14 »Grifft-Skrifft» över den lille sonsonen, som följde sin mormoder i graven liksom *Phosphorus*, morgonstjärnan, följer *Sol* 'solen': samma tanke i »Grab-Mahl» över Sophia Kruus och hennes lille son: »Folget Phosphor auch gemach/ Seiner Abend Sonne nach» (n:r V s. 96). Men han skall genom sin nedgång gå upp under en ny sol: samma tanke i »Grifft-Skrifft» över Axel Gyllenstierna (n:r XXXI s. 229): »Men nys gek en Gyllen-Stierna genom nedergången op.»

365-370. LIX. *Mänskligh Fåfängio.* (Gravskrift över *Jonathan Figrelius.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Hel. Bl. visar något mera konsekvent genomförd stor begynnelsebokstav vid subst., använder ej (som regel) *v-* för *u-*, varjämte kan antecknas: rubr. *Johanson.* r. 3, 4, 27, 28 *skeet leet* r. 26 *skiäligit* r. 44 *sålt* r. 72 *hand bred* r. 102 *förtret* r. 112 *Wet* r. 115 *weet/* (= r. 121).

Jonathan Olai Figrelius, f. i Linköping, d. 1674; fadern hospitalspredikant i Linköping; notarie i Stockh:s justitiekollegium och förmyndarkammare 1672; primariekämnär vid Stockh:s kämnärsrätt 1673 (Odén, Östgötars Minne, Stockh. 1902).

Dikten är skriven »effter Begäran». Den uppbäres av varm sympati och synes bygga på personlig bekantskap med den döde. Möjligen daterar sig bekantskapen från studentåren i Uppsala, i vars studentalbum 'Jonathan Olai Figrelius. Lincop. Ostg.' inskrevs i juli 1657. Enligt Odén cit. st. inskrevs Figrelius 1668 som student i Åbo. Han skildras i kvädet som en synnerligen lärd man. Som en mycket duglig och kunnig man skildras den avlidnes äldre broder Olaus, f. 1629, stud. i Åbo 1649, i Upps. 1653, med. d:r i Leyden 1663, prakt. läkare i Stockh. 1665, död där 1671.

Rubriken. Fåfängio 'fåfänglighet' eller här kanske snarare 'dårskap'. *Jahanson*: *Jahan* (för Johan) ej ovanlig form i ä. nsv. (se Kock, Sv. ljudhist. II s. 314 f.).

1-23 Om *Democrits* löje och *Heraclits* tårar inför mänskornas dårskaper och fåfängliga ävlan se anm. till 237: 52 f. Vid djupare syn på världens lopp måste dock även en Demokritos *fälla tårar* och, *som skiäligt* (sc. är) 'som skäligt, grundat är', *låta* Heraklits gråt *gälla* 'låta (H:s gråt) vara gällande, anse (H:s gråt) som giltig, fullt motiverad'. *fåwetskhugh* (eg. fåvitsk håg, fåvitskt sinne) 'fåvitska, fåvitskhet'. *fåfängheet* 'fåfänglighet, dårskap'; även r. 55. *föresatte ring* föresatta, bestämda kretslopp. *framsliker* 'framsmyger'; mlt. sliken, ty. schleichen. *Öde-måhl* 'ödesbestämda, oundvikliga mål', d. v. s. döden, målet, metan, på livets rännarbana; jfr anm. till 337 rubr. och 374: 72 »(världens) Öde-Dödh». *fijker* skyndar, hastar. *Dædalus* flydde enligt den forngrek. sagan på konstfullt konstruerade vingar med sin son Icarus ur fångenskapen hos kung Minos på Kreta (Ovidius Metam. VIII 159 ff.). *Bellerophon* nedlade med hjälp av den vingade hästen Pegasus det eldsprutande odjuret Chimæra, men då han i övermod ville på Pegasus svinga sig upp till de odödliga gudarna på Olympen, slungades han av hästen, störtade och dog. *Phaethon*, son till *Phœbus*, solguden, utbad sig att för en dag få köra solvagnen men kunde ej tygla det eldiga spannet, avvek från den föresatta stråten, varvid jorden var nära att brännas upp; slutligen måste Jupiter ingripa, döda körsvennen med sin blixt och slunga honom ned i floden Eridanus (Ovidius Metam. II 47 ff.). *Öst-West-* etc. med *-ast* från *Nordast* 'längst i norr'. *mäd sinn Jordisk tyngd til medel pricken* '(jordens) medelpunkt' *ijla*, enligt tyngdlagen; jfr anm. till 200: 38. *dårligheet* 'dåraktighet'; även r. 49 och 340: 89. *konstwett* 'kunskap (skicklighet) och lärdom'; jfr 194: 85 »wett ok Konst», 194: 90 »Konst ok Weetskap», r. 121 »Konst-wett ok Lärdom». *Ärefrägd* ärat namn och rykte.

29-52 Här framhållas ungdomsårens frestelser; i huvudsak desamma varmed Fru Lusta i Stiernhielms Hercules (v. 150 ff.) lockar denne: *Lättjan* (jfr r. 51) bjuder på kortspel och brädspel, *Kättian* (jfr r. 51) på jakt under Astrilds ledning och Ruus på fyllda kannor och krus (jfr r. 33 ff.). Man kan jämföra de senlat. verserna 'Dives eram dudum, fecerunt me tria nudum, Alea, Vina, Venus, tribus his sum factus egenus'.

29-36 *sliter bort* 'förnöter'; jfr 405: 1. *äwigh* (adv.) 'evigt'. *men* medan. *dimmar vth* dunstar bort. *Gäck* narr, dåre. Dummare än en *Arcadisk Häst*, d. v. s. '(arkadisk) åsna, mula'. Strabo förmäler, att det grek. landskapet Arkadien med sina utmärkta betesmarker frambringar präktiga åsnor, och även Plinius [Nat. hist. VIII 43 (68)] framhåller Arkadien som hemvist för de bästa och största åsnorna. Till skymfordet 'åsna', som redan i klass. litt. får stå som beteckning för en 'dum människa', blir sålunda 'arkadisk' ett förstärkande attribut; med syftning just på de stora, präktiga åsnorna i Arkadien kan Juvenalis (Sat. VII 160) tala om arcadicus juvenis 'en arkadisk (d. v. s. dum) ung man'. L. förstärker än ytterligare bilden genom att placera åsnan i en situation, som gör henne än stupidare: *som dricker vhr en Bäck*, tydligen från Plinius (cit. st.), som berättar, hur åsnorna vilja dricka endast ur de källor på betesmarkerna, som de äro vana vid och till vilka det finns torr väg, hur de kunna gå genom eld för att nå sina föl men rygga tillbaka för den minsta lilla bäck (rivus minimus) i deras väg och bäva för att blott väta fötterna (pedes tinguere).

37-40 Efter vinet går L. över till spelet. — *Lyster* har lust till att, lyster det att. *Sigh i Brädet tätt förskansa* 'förskansa sig, intaga en befäst ställning tätt vid brädspelet (spelbrädet), orubbligt sitta fast vid brädspelet'; jfr ä. nsv. spela i bräde, ty. im Brett spielen. *döda Been mäd många Ögon*, d. v. s. tärningarna. *At läsa Meffertz Book* 'I att studera Mefferts bok', d. v. s. kortleken, efter en under 1600-talet berömd kortspelsfabrikant Pieter Mefferdt i Amsterdam; 'Mefferts bok' i bet. kortleken känner jag f. ö. endast från Johann Laurembergs lågtyska satir 'Van Almodischer Poësi und Rimen' (den 4:e satiren i 'Veer Schertz Gedichte', 1652; jfr om Lauremberg ovan s. 146 ff.), där han (vers 347 f.) liksom L. här talar om personer, som litet förstå av allvarliga ting: 'In sülvern Kannen sindt gy beter gelehrt (jfr här r. 33 f.), Vnd hebben in Peter Mafferts Boeck lenger studeert'.

41-44 Om kättjans offer. — *Thais*, namn på åtskilliga berömda hetärer, av vilka Thais från Aten är mest bekant, Alexander den stores älskarinna och sedan gemål till Ptolemæus I av Egypten, av L., liksom ofta annars i litt., här sammanblandad med *Lais*, hetären i *Corinth*, om vilkens skönhet och elegans och högt betalda gunst den antika litt. har mycket att berätta. Från hela Grekland skola rika och berömda män hava ilat till Korint för att vinna henne, men få kunde betala priset, hon fordrade. Rusningen till Korint (jfr L:s *i fyrsprong fort til Corinthen löpa*) och tävlingen där blev till det grek. ordspråket *οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς* 'ej var mans färd går till Korint', för att beteckna det, som det ej är var mans sak att nå, och härpå syftar Horatius Epist. I 17: 36 'Non cuivis homini contingit adire Corinthum'. Enligt L. gällde det dock blott att *för högste prijs* köpa *Olustig Lust*, d. v. s. den lust, som i grunden är olust, såsom förande med sig ruelse och ånger (jfr anm. till 148: 10), eller att *dyrast ånger kiöpa*, varvid han åsyftar anekdoten om hur också

den berömde vältalaren Demosthenes i hemlighet besökte Lais i Korint men därvid avfordrades en så oerhörd summa penningar, att han förskräckt utropade: 'Jag köper icke ånger för så dyrt pris!' Se huvudkällan Gellius' Noctes Atticæ I 8.

45-48 Här presenteras den tredje av Fru Lustas frestande döttrar, Flättjan, flärden, fåfängligheten. — *Prål-Hans* 'pråljöns, prålsjuk narr', jfr anm. till 238: 95 »Hampus» och ty. Prahlhans 'storskrytare'. Om *Æsopi Skior* 'skata', som prålade med lånta fjädrar, se anm. till 350: 31. Liksom fabelns 'skata' prålar människan med lånat gods: *mäd diuur*, d. v. s. med klädespersedlar från djurriket, ylle, pälsverk etc., och *mäd Mask*, d. v. s. med silke, siden, från silkesmasken. *Kläder ask* 'klädkista', vårt 'garderob'.

49-51 *Vßle* eländiga, beklagansvärda. *Otijdigh* (egentl. 'skeende i otid') 'otillbörlig'. *Lättie-*, d. v. s. *Lättj-* enstavigt och med *-ans* ur följ. *kiättians*.

53-60 *slijkt dårskap*, jfr 397: 61 »mycken dårskap»; fsv. darskaper mask. men t. ex. Olaus Petri 1527 'itt stoort dåårskap' (Dahlgrens Gloss.). *Sinnen* 'sinne', tydl. ty. plur. Sinnen i sing. användning, se anm. till 319: 75; även 277: 10, 325: 11, 408: 80; jfr 88: 40 i tysk text. *fins* befinnes. *sin Vßelheet* 'sin ömklighet, sin ynkedom', d. v. s. 'sin stackars ömkansvärda person'. *Härskaps Staff* 'seepter, spira, kommandostav' såsom tecken på herravälde, överhetsmakt; fsv. och ä. nsv. härskap (herrskap) 'herravälde; överhet'; i motsats till *Bondens Träldom;* jfr t. ex. 150: 71 »Krona ok Rijkz Staaff» i motsats till »Plog ok Heerdekiäp».

61-64 Här anger L. fyra olika, i konstfull antites ordnade sätt, på vilka man ävlas att samla skatter, genom *mödo: wåld, orätt: rätt*, de tre första exemplifierade i r. 65-75. — *Skattar* 'skatter'; även 248: 130 (se anm. dit). *fattar* 'fattas'; jfr (ä. nsv.) ofta 'felar' jämte 'felas'.

65-72 Mödans och farans väg. — En river *then dolde Skatt*, d. v. s. guldet, *vtur sinn Moders kwed* 'ur sin moder jordens kved, ur jordens moderliv'. En annan söker rikedom på havet i farliga handelsfärder. *Guhl gull-Soot*, ordlek på 'gull-(guld-)soten' (guldsjukan, girigheten) och 'gulsoten', som färgar kroppen gul som guldet. *Tår* törs. *willa Wågar* 'vilda, villande vågor', jfr 329: 3, 353: 103; plur. *wågar* även 127: 202, 208: 13 etc. *ihåhl* (adj.) 'ihålig'; ä. nsv. även adj. håhl 'ihålig'.

73-75 Våldets och orättrådighetens väg. — *hemta* hämtade, skulle hämta. *o-twijkligt* tvivelsutan.

76-84 Dock är alla denna ävlan dårskap. — *Euclio* den gamle girigbuken i Plautus' komedi Aulularia; han hade gömt sin skatt i en kruka, som han ängsligt bevakade, men förgäves: skatten blev rövad; originalet till Molières 'L'avare'; här som beteckning i allmänhet för 'girigbuk'. *blinda Lyckan* d. v. s. slumpen. *akt* aktning, värde.

86-97 *yrkan* utövning. *förfrämier* befrämjar. *i förna klumpen gå* 'uppgå i den forna klumpen', d. v. s. i kaos, den råa, formlösa massa, varur världsalltet en gång framgått; *förna* ur 'forna' genom anslutning till 'för(r), förut-

(-varande)'. *man* blott. *omhuxar* tänker på. *Odygdigh* lastbar. *skräcker* förskräcker. *hämn-mogne* för hämnden mogna; hämnande.

103-110 *Mäd Ögon vtan blund* 'Med ögon utan blundning', d. v. s. 'med öppna ögon, oförskräckt'; jfr 224: 28, 317: 28, 339: 48. *sinn Anda gie* uppge andan. *og när hann långseen* sc. är *döder* 'även om han för längesedan är död'. *trossar* trotsar. *Hwar* Allt under det att (däremot). (*Oß all'*) *i samt* (Oss alle)samman, tillsammantagna. *bebåda* giva vittnesbörd om.

113-120 *fiärre* längre. *redebogen* färdig till tjänst. *Mädbroor* nästa. *vthı wärke siälff* ('i själva verket, utförandet', d. v. s.) 'i handling'. *börlig* tillbörlig.

122-124 *undertogo* 'företoge'; jfr ty. unternehmen. *effter Lärda* enligt lärda män. *dömma* vittna, intyga. *För honom* sc. var *lijka swårt* (d. v. s. lätt).

126-136 *Themis wijsheet,* lagkunskapen; *Themis* rättvisans gudinna. *wetskap* 'vetande, insikt'; även 194: 90. Figrelius hade tydligen studerat särskilt romersk rätt, vars källor på föranstaltande av östromerske kejsaren *Justinianus* I (527—565) samlades i *Codex* justinianeus, vilken kejsaren lät kungöra som rikslag (r. 130); vid sidan av denna codex samlades några år senare under samme kejsare de s. k. *Pandectæ,* pandekterna, utslag, förklaringar och betänkanden av äldre rättslärde, sammanställda efter olika titlar för juristers praktiska behov, vartill slutligen kommo *Novellæ* (sc. constitutiones), 'nya förordningar', tillkomna sedan den romerska rätten redan kodifierats och spridts i codex och pandectæ; bland novellerna urskildes de s. k. *Authenticæ* (sc. novellæ), samlade i det s. k. *Authenticum,* ordagranna, som officiella gällande översättningar till latin av vissa av Justinianus på grekiska avfattade noveller, till skillnad från senare gjorda mera fria bearbetningar; *Rubric* 'rubrik', lat. rubrica, egentl. 'röd färg' (till lat. ruber 'röd') och sedan, såsom också här, närmast som speciell juridisk term om 'de (med röd färg skrivna) överskrifterna i den romerska rätten', vilka naturligtvis ej hade lags karaktär, då de ju ej alltid utgingo från lagstiftaren själv och således ej voro autentiska (i r. 127 ställas de också därför i motsats till *authenticæ*). *wist* vetat, känt. *wist* för visso. *monn* mån, båtnad. *Ått Högom kiär* och *ått Lägre Sååt* enligt sammanhanget närmast 'för de höga kär' och 'för de ringare såt', alltså 'älskad av alla', men synes dock böra tolkas 'älskande de höga' och 'tillgiven de ringare', alltså 'älskande alla': enligt den i ä. nsv. ytterst vanliga konstruktionen 'kär åt' med aktiva betydelsen 'kär i, älskande', för övrigt redan i fsv. kär at 'älskande, kär i'; jfr vårt 'glad åt'.

137-146 *odygd* synd. *mildan* mild, barmhärtig. *förswarslös* utan försvar, skyddslös. *Idksamheet* idoghet, flit. *wänt* tillgodogjort sig. *mången nytta* mycket gagn, mången fördel. *troom* låtom oss tro.

149-156 Epigrammen innehålla *Allusio ad Nomen B*(eati) *Defuncti* 'anspelningar på den salige dödes namn', Figrelius, tolkat som *figura Solis* 'en bild av solen'.

371-377. LX. *Alt Inte.* (Gravskrift över *Gabriel Oxenstierna.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Där står r. 130 *krålla* (Hel. Bl. *krälla*) r. 171 *Redeligheet* (Hel. Bl. *Redligheet*). — Hel. Bl. har i mindre utsträckning än i föreg. tillfällighetsdikter genomfört stor begynnelsebokstav hos subst., har i rubr. utelämnat de gårdar, till vilka den avlidne enligt L. skrivit sig, varförutom kan antecknas: rubr. *Öfwer-Marskalck* r. 8 *resor* r. 67 *taret* r. 83, 121, 147 *Weet* r. 148 *teet.* r. 172 *lett.* — Här betecknas r. 130 felaktigt med 125.

Gabriel Gabrielsson Oxenstierna, f. 1619, d. $^{12}/_{6}$ 1673, begr. $^{24}/_{5}$ 1674 i Storkyrkan i Stockh. jämte sin maka Marca Christiana (se följ. dikt); överste för Blå regementet 1644 och s. å. med sitt regemente beordrad till Värmland för gränsens försvar mot danskarna; drottning Kristinas hovmarskalk 1645; riksjägmästare 1650; riksråd 1653; förtrolig vän till Karl X Gustav och av honom nämnd till riksmarskalk 1657; lagman i Värmland s. å.; högt skattad även av Karl XI (jfr r. 160), som skall hava besökt honom tre dagar före hans död och därvid gråtande tagit avsked av honom med orden: 'Jag hoppas ännu, att Gud hjälper min riksmarskalk till hälsan igen för min skull.' Vid begravningen 'följde konungen och drottningen med och var en stor process' ('Oxenstiernska minnesboken' se De la Gardieska archivet utg. av P. Wieselgren X, 1838, s. 40 ff.; Klingspor, Sveriges adel under 1600—1700-talen I, s. 289).

Dikten rymmer en ganska fullständig samling av de motiv, varav tidens gravskrifter i den högre tonarten byggdes upp och vilka L. själv förut mer eller mindre grundligt utnyttjat och därför också på vederbörlig plats här kommenterats.

Rubriken. *Alt Inte* 'Allt (är) Intet', den antitetiskt formade huvudtexten: allt i världen är förgängligt och fåfängligt, hos L. ofta i liknande formulering, efter honom hos Johan Paulinus i den även i övrigt av L. t. o. m. verbalt påverkade 'Världzens fåfängia' över Margaret Blixencron (1683; Hanselli VI s. 277): ... 'så allt, hvad här man sijr, Ey annat är än int', och allt till inte blijr: Ja int' är världen all, och världen all allzinte'. *Korßholm* och *Waasa,* Österbotten, Finland. *Mörby,* Fasterna s., *Rosensbergh* (Rosersberg), Norrsunda s., och *Edzbergh,* Sollentuna s., Uppland. *Lindholm,* Strö s., Västergötl. *Tanatophilander,* Dödsälskaren.

1-30 Inledningsvis belyser L. ur mera kosmologiska perspektiv, hur allt skapat går en evig kretsgång, *en ewig rundningz lopp,* från liv till död, med utgångspunkt från (Empedokles' och) Aristoteles', *Stagyritens* (Stagiritens), lära om hur själva de fyra *Elementen, Eld, Lufft, Watten, Mull* (Jord), all tings urämnen, ständigt och utan uppehåll växla och förändras. L:s skildring av detta elementernas ändlösa 'omskifte' återgår uppenbarligen på Ovidius, som i Metam. XV 176 ff. låter Pytagoras undervisa de dödliga om alla tings eviga växling och ostadighet, tidens, himlakropparnas,

årstidernas, mänskoåldrarnas, ytterst orsakad av den växling, som de fyra urämnena, quattuor genitalia corpora, äro underkastade: 'Hæc quoque non perstant, quæ nos Elementa vocamus; Quasque vices peragant, animos adhibete, docebo', varefter följer en utredning om elementernas aldrig stannande kretslopp, till vilken L:s nära ansluter sig. I 'Trostschrifft: An Herrn David Müllern', vilken innehåller ett rikt register på uttryck för alltings obeständighet, nämner också Opitz elementernas eviga vandring: 'Die Elemente/ auß denen alle andere Sachen herrühren/ fangen unendlich zugleich an zu leben und zu sterben; und von ihrer Veränderung pfleget dieses zu werden/ jenes unter zu gehen.' Se f. ö. ovan s. 119 ff. i anm. till 104: 91-205, särskilt till 104: 91-114. — *fåfängheet* fåfänglighet. *nogle* 'några'; även 231: 28, 247: 101. *få* fatta. *wexel* 'växling'; ty. Wechsel. *öfwrigt* 'överflödigt'; jfr ty. übrig, da. øvrig i sådan bet. *vndsätter* håller vid makt. *lijk* liksom. *reser opp* reser sig, stiger upp. *råttnan* 'ruttnande, förruttnelse', d. v. s. förintelse, död; angående formen jfr anm. till 8: 5, 10 »Sloknan» och »Klaga». L:s formulering av läran, att *all warelse* 'allt varande' består, att intet begynt och intet *ändar* 'upphör', men att *Naturen leker mädh under-ändring*, d. v. s. på ett underbart sätt omskiftar och förnyar allt i nya gestalter, är helt densamma som hos Ovidius (Metam. XV 252 ff.): Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix Ex aliis alias reparat Natura figuras. Nec perit in tanto quicquam, mihi credite, mundo, Sed variat faciemque novat; nascique vocatur Incipere esse aliud, quam quod fuit ante; morique Desinere illud idem. Även den följande exemplifieringen från de fyra elementens kretslopp 'ur sig själva och åter till sig själva' är hämtad från Ovidius: jorden upplöser sig till vatten, till dunst förtunnad vätska bliver luft, som, efter borttagen tyngd, stiger uppåt till den övre elden (d. v. s. etern), varifrån den kommer åter tillbaka: ty elden förtätad övergår i luft (jfr L:s *Eld aff Åskian blijr i Wäder* 'vind, luft' *snart förwänd*), och denna åter övergår i vatten, och det hopträngda vattnet förtätas till jord; men trots all förvandling och växling äger dock det hela bestånd: summâ tamen omnia constant.

30-40 Från de mera kosmologiska aspekterna på den eviga växlingen övergår L. till exemplifiering från den mera närliggande verkligheten, först från den levande naturen: djur och växter dö, men ur dem födas nya liv i ständig växling. I varje slag av djur alstras ett särskilt slag av maskar. Varje slag av växt har sin särskilda mask. Ja, i varje del av djuret (människan) och växten frambringas ett *särdels Maske slaag;* jfr r. 35, där varje växt säges hava *sinn Mask, then blaad och root förtär,* och 106: 146 ff., där de olika växterna sägas ha sina egna »them infödde Maskar», vilka förtära dem. Allt detta är i full överensstämmelse med tidens åskådning. Man trodde, att maskar alstrades av sig själva, genom generatio spontanea, ur de ämnen, vari de utbildades, somliga ur djuren, andra ur växterna och åter andra ur de livlösa tingen, såsom jord och vatten, och i de olika fallen av olika slag. Enligt den berömde italienske

naturforskaren Ulysses Aldrovandi hade sålunda varje växt sina egna och särskilda maskar: 'plantis omnibus, ut herbis, fruticibus, arboribus, sui sunt vermes, quos generarunt', liksom också varje del av växten, rot, blad, frö, frukt: 'hæ omnes plantarum partes vermes producunt'; samma är förhållandet med människan och djuren (De animalibus insectis libri VII, Bonon. 1638, t. ex. s. 647 och 684). Om levande väsens (växters och djurs) självalstring, 'De spontaneo Viventium ortu', ordar vidlyftigt Athanasius Kircher i Mundus subterraneus, Amst. 1664, II, s. 336 ff. och flerstädes, bl. a. (s. 347): 'non est ulla in rerum natura aut planta aut animal, quod non ex seipso aliud insectum differentis tamen speciei spontaneo ortu producat' och 'nulla planta est, quæ non proprium sibi animal (d. v. s. vermis) producat'. Särskilt påtaglig fann man maskars självalstring i ruttnande organismer. Jfr ock Isidorus Hispalensis, Originum sive etymologiarum libri XX, Paris 1509, lib. XII cap. V De vermibus. — Då L. talar om möjligheten att ur sin 'aska' *kwäcka åter* 'återuppväcka' en ört tack vare dess *Salt*, så torde han vara inne på alkemistiska tankegångar, enligt vilka de kemiska elementen (principerna) voro kvicksilver, svavel och salt, vilket senare var orsak till bl. a. koagulationen, konkretionen, oförstörbarheten genom eld. Enligt Athanasius Kircher (Mundus subterraneus I s. 162 f.) ingår salt ('sal') i alla ting, utan salt kan intet bestå, det är ett 'elementum terrestre seu semen quoddam naturæ, omnibus rebus corporis tum consistentiam, tum alimentum præbens'; det är ett 'semen universale' (cit. arb. II s. 332), och i begynnelsen föddes enligt Guds vilja växter 'ex semine universali Naturæ, id est, salis vegetabilis per universæ telluris intima viscera diffusi vi et efficacia' (cit. arb. II s. 340).

41-48 Även 106: 150-156 och 278: 41-52 (se anm. dit) anför L. metallernas omvandlingar och förändringar som bevis för alltings vissa förgänglighet och död i tillvarons eviga växling. — (*Bly haer sin*) *minie* 'mönja' (mlt. minie, lat. minium), en ur bly vunnen röd färg; jfr J. G. Wallerius, Mineralogia, 1747, s. 291: '(Bly) står ock lätteligen at calcinera til en grå aska, som kallas blyaska, hvilken vid starkare eld först gulnar, och kallas blygult, vid starkare eld ronnar, och kallas Mönja.' *Tenn* (haer) *arsenic* 'arsenik' (fra. arsenic), varom jfr Wallerius cit. arb. s. 302: '(Tenn-malmerna äro) ej särdeles hårda; ronna då de rifvas, smälta icke af sig sjelfva i eld, men spricka snart sönder och bli utvärtes hvita mjölige af arsenikmjölet; osa ock starkt arsenik.' *Koppar* (haer) *grönan* 'ärgen (kopparrosten)' liksom *Järnet haer sin rost*, som förtär det. *siälfwa Silfwer skiönan* ('själva, t. o. m., det sköna, glänsande silvret', med änd. *-an* i *skiönan* införd i nom. sing. neutr. från ursprungligen ack. sing. mask., eller, snarare, 'själva silverskönheten, silverglansen', i så fall ett subst. fem. *skiöna* 'skönhet, vit glans', jfr mlt. schône f. 'schönheit' och adj. schône 'schön, hell, klar' samt i föreg. r. subst. *gröna* 'grönhet, ärg', även 106: 151 »Koppar..bliwer Gröna») *förtärs af thes Lasur*, d. v. s. anlöper

och blir lasur, asur, (himmels-)blå färg: jfr 106: 153 ff. och, än närmare, 278: 49 f. Även *Gullmalmen* har *meen* 'lyten, brister': jfr 278: 43.
53-66 *wyrdat* värdigats. *hoos* därjämte. *Sohlegrann* 'dammkorn, damm', ofta i förbindelse med 'stoft'. *ändlig* till slut. *dugse* 'dugligt' med pred. 'är' underförstått. *Som* Såsom ju. *måhl* ände, slut.
69-72 *i Ewig-wärldzlig-sinnte* 'I som menen, att världen som helhet är evig', att Alltet som sådant evigt består trots de enskilda tingens eviga växling och förvandling; härmed anknyter L. till tankegången i inledningsverserna (r. 1-16). *Öde-Dödh* av ödet bestämda, oundvikliga död.
83-88 *vthan wett* oskäliga. *förlängtand* längtande, längtans. *twungne* betryckta, plågade. *Skyn* himlen. *höter* hotar.
89-104 Även 'världens sju underverk' ha visat sig underkastade förgänglighetens lag, ett i förgänglighetsmeditationer ständigt återkommande motiv, hos L. t. ex. 149: 21-32 (se f. ö. anm. dit). — *Nini Drottningz muur*, d. v. s. Babels (Babylons) ryktbara murar, som skola hava uppbyggts av Semiramis, den assyriske konungen Ninus' drottning och efterträderska. *Jovis Belätt*, Fidias' kolossalbild av Zeus i Olympia. *kwaf* drunkning. *Wijröök* 'rökelse, rökverk'; mlt. wîrôk, ty. Weihrauch. *hwasse* 'hårda' (eller 'spetsiga'). *undstöd* '(under-)stöd': jfr 257: 96 »unstöder».
105-124 *wåld* välde. *wyrd*' 'värdighet, anseende'; jfr ty. Würde. *fornas* 'forntidens, antikens', ett subst. 'forna' till adj. 'forn' liksom ä. nsv. och sv. dial. 'gamla' f. ('ålderdom') till adj. 'gammal'. *Assur*, Assyrien, den forntida stormakten. *Persen*, en i ä. nsv. rätt vanlig form för 'Persien'. Om Persiens *prål* 'prakt, stål' jfr anm. till 31: 70; Horatius, Od. I 38: 1, talar om 'persicos (= splendidos) apparatus'. *then konst-knutne knut* 'den konstfullt knutna knuten', den gordiska knuten, som *Alexander* löste med ett svärdshugg. *ansar* bryr sig om, frågar efter. *i warelsen ey ståår* ej består i sin tillvaro; jfr 107: 164-170 och anm. dit. *Crassus*, Marcus Licinius Crassus, som år 71 f. Kr. slog Spartacus och sålunda kuvade det stora och farliga slavupproret. *weet* känner (till).
134-148 *uβel* eländig, värdelös. *skräckt* avskräckt. *lijka sigh* jämställa sig. *fins* befinnes vara, är. *sielfwa Rom haer förr måst rädas ... en Oxenstiernas nampn:* torde syfta på Axel Oxenstierna och hans ledning av Sverige i det stora religionskriget mot påviskt förtryck.
159-168 *som* sc. är *rättwijs*. *Then Trijdie Majestet all Konglig Nådh bewijst* 'Och vilken tredje Majestätet bevisat all kunglig nåd', d. v. s. tre Majestät, Kristina, Karl X Gustav och Karl XI, ha visat honom sin kungliga nåd: se ovan de biogr. uppgifterna om den döde. *Förträdt* förrättat, uppehållit. *otwijkligt* tvivelsutan. *Ätt til Ätt* från släkte till släkte.
170-183 *omstiga* gå förbi. *ord-smekning* smicker, skenfagra ord. *Öre-hwiskan* örontasslan, lismande. *bedräglig räfwe lekning* 'falskt smicker, hycklande, lismeri', jfr ty. sich füchzig erzeigen 'bete sig rävaktigt', fuchsschwänzerei 'lismeri, krypande inställsamhet'. *lystad*' kände begär efter, hade sin lust i. *Håfwe-Soot* 'hovsjukdom': den döde var hovman. *Sorg* omsorg.

378-383. LXI. *Verewigter Tugend-Ruhm.* (Gravskrift över *Marca Christiana Oxenstierna.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Titelsidan med dess sinnebild (emblem), graverad av Isebrandt ('Isebrandt sculpsit'), är här återgiven som bil. (n:r 5 till texten) i förminskat faksimil. Med emblemet bör jämföras rubr:s »ein Drei-Ständiges Sinnen Bild», r. 32 ff. samt särskilt r. 125-128 i sista strofen. — I orig.-tr. står r. 99 *verstreichen* (Hel. Bl. *verstrichen*). — I Hel. Bl. upptager vinjetten egen sida ('A Halling sculpsit'), rubriken har förkortats såsom i föreg. dikt och texten är tryckt utan klar strofindelning; r. 28 *Schlaven* r. 38 *güldnen* r. 82 *Nechsten* r. 88 *Schweflicht* r. 125 *schnelle*

Marca Christiana Oxenstierna, f. 1625, d. 1672 på Stockholms slott efter mångårigt lidande, begr. $^{24}/_{6}$ 1674 jämte sin make i Stockholms Storkyrka; dotter till översten i venetiansk och svensk tjänst greve Georg Ludvig Eberhardsson till Löwenstein och Scharffeneck samt grevinnan Elisabeth Juliana av Erpach; gift 1644 med Gabriel Gabrielsson Oxenstierna (se föreg. dikt).

Rubriken. *Drei-Ständiges Sinnen Bild,* trerummig sinnebild (emblem). *Tanatophilander,* Dödsälskaren.
1-2 *Ihr Nymphen dieser Meler-Flut* (jfr 418 rubr. »Mälare *Nymphers Chor*»), marinistisk omskrivning för Stockholms (Sveriges) kvinnor. *kermen* '(ve)klagan'; mlt. karmen, kermen, holl. kermen, ty. karmen (ä. ty. även kärmen) 'weklagen, jammern'.
14-15 *Cyper-Staub* 'cyperpulvret', poudre de Cypre, i motsats till 'askan' (här därtill aska från sorgens och gravens träd, cypressen) som sorgens symbol; även 93: 21-30 (se anm. dit).
30-32 *beständig wie das Goldt* 'oföränderlig som guldet', som aldrig rostar, alltid behåller sin renhet. *gleicht Sie best der Himmels Sonnen:* jfr diktens emblem (bil. 5 i textbandet).
65-72 *Welschland* Välskland, Italien, där hennes fader gick i venetiansk tjänst. *die Mitternacht* (die Mitternachtsgegend), Norden, Sverige, i vars tjänst fadern trädde.

384-389. LXII. *Astrilds Leyon Fänge.* (Bröllopsdikt till *Andreas Law* och *Margareta Barckhusen.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. — Hel. Bl. har dikten tryckt utan klar strofindelning, genomför (ganska) konsekvent stor begynnelsebokstav vid subst., ändrar *-gh* till *-g* (t. ex. *mig*), *-dh* till *-d* (t. ex. *mäd*), varjämte kan antecknas r. 31 *klämma* r. 52 *snabb* r. 90 *bygd* r. 107 *Fönster-Liusen* r. 111 *Här/* utfallet och fört till följ. r.

Andreas (*Anders*) *Low* (*Law, Lauw*), f. 1641, d. 1694; son av rådmannen och postmästaren i Magdeburg Andreas Low; stud. i Uppsala och

sedan vid åtskilliga utländska universitet; kanslist i kungl. kansliet 1661; presidentssekreterare i kammarkollegium 1665; inspektor över accisen och småtullarna i Stockh. 1673; häradshövding i Askers, Sköllersta m. fl. härader i Örebro län 1687; s. å. adlad Leijonhoff; död barnlös och slöt själv sin ätt; gift $^{10}/_{6}$ 1674 med *Margareta Barckhusen*, f. 165.., d. 1726; dotter till bergsmannen och borgmästaren i Arboga Henrich (Hindrick) Petersson Barckhusen, f. $^{9}/_{7}$ 1607 i Lübeck, d. $^{1}/_{2}$ 1671, samt dennes hustru i hans 2:a gifte Margareta Jonsdotter Palmgren, borgmästaren Jon Jonssons dotter (Likpred. över Henrich Barckhusen av prosten i Arboga Georgius Vintrosius, tr. Västerås 1673, U. B. *Palmsk. 410*, Link. B.; Anrep).

Enligt Anrep hade brudgummen studerat vid Uppsala universitet, i vars matrikel inskrevos i maj 1659 en 'Andreas Andreæ, Holmensis' och i aug. 1656 'Jacobus Andreæ, Holmensis, Andreas Andreæ, Holmensis, fratres' (möjligen brudgummen). I mars 1654 inskrevos som studenter 'Petrus Henrici, Johannes Henrici Barckhusen, fratres', tillhörande Västmanlands landskap och tydligen bröder till bruden; den senare, Johannes (Hans), borgmästare i Arboga efter fadern. De hava således efter allt att döma varit L:s samtida under universitetsåren; jfr ovan s. 102, 113 etc.

Dikten har formats som en liten versifierad novell om hur kärleksguden *Astrild* fångar ett *Leyon:* brudgummen hette *Low* (Law, Lauw), mlt. louwe, lauwe, lowe, lt. louwe 'lejon', ty. Löwe.

Rubriken. Pseudonymens begynnelsebokstäver *E(n) J(ägare)* gömma (Lass)*E J*(ohansson).

1-5 *Q*(uod) *F*(austum) *F:*(elix) *que S*(it), se anm. till 281: 1. *grymm* 'grymhet, vildhet'; 285: 107, 109 och 296: 58 »grimm». *Stimm* larm. *mädömk* 'medömkan, medlidande'; jfr da. Medynk.

11-14 *sin Moer*, d. v. s. *Frigga* (Venus), se anm. till 29: 30, 30: 35. *kyste then Korall* kysste de korall-(korallröda)läppar.

17-22 *wiste* förstod att. *liuf-lynt* 'med så älsklig uppsyn, så älskligt'; jfr Stiernhielm (i 'Vt-tydning'): 'Glad-lynt/ læto vultu' och 'Lynt/ den som så eller så är wulin'. *dwale* tillstånd av försjunkande, bortovaro i egna tankar. *liβle* 'lille', se anm. till 235: 1.

25-32 Astrild anordnar en regelrätt skallgång. *Nät,* jaktnät (jfr vargnät *ställas*, uppspännas; likaså *Dukar*, jaktdukar, jaktlappar, med rep kantade vävstycken av oblekt lärft, bemålade med bilder i bjärta färger och spända omkring jaktplatsen för att hindra och avskräcka djuren från att lämna densamma (se t. ex. G. Swederus, Skandinaviens jagt, Stockh. 1832). Skallfolket *blåβ i Horn* och *pukar* 'slår på puka'. Även *Skogs-Råne* 'skogsråen' (skogstrollen, skogsjungfrurna, av vilkas gunst ju jaktlyckan beror) delta villigt i skallet med sin *gielland* 'gälla, ljudande' stämma. Djuren drivas mot de fångande, snärjande näten eller mot Astrild, som *slår* 'dödar, fäller' dem.

33-40 *Skäckta* pil. *öfwermäkta* 'besegra'; mlt. overmechten. (*vtan*) *brak ok*

wind (väl) '(utan) buller och bång, larm och väsen', alltså 'lätt och lekande'; *wind* bör väl sammanställas med ty. wind i wind machen 'skrävla'. *Biören* 'björn'; se anm. till 194: 83 »Barendom». *Biuren* bävern. *arg* ond, ilsken.

46-48 *slog fehlt* 'slog fel, misslyckades, bommade'; se anm. till 184: 111 »skiöt feelt». *sidst* till slut. *ånger* ledsen, orolig. *förspehlt* 'förlorad'; ty. verspielt.

50-55 *födsel-Art* kynne, skaplynne. *understå* 'företaga, ta itu med'; jfr ty. unterstehen och 369: 122 »undertogo», jfr ty. unternehmen. *många* av mångahanda slag.

60-64 *Räfwkruut* 'rävkryddor; rävpulver; rävgift', d. v. s. här bete, förgiftat med (pulver av) 'rävkakor' ('rävkryddor', 'rävfikon'), de platta, runda, kakformade fröna av rävkaketrädet, Strychnos nux vomica, ett häftigt gift (stryknin), som dödar genom att framkalla stelkramp och som fått sitt namn genom dess användning vid rävjakt med giftigt bete. *swi'ka* lura. *slätt* blott och bart. *förslagh* planer, beräkningar.

65-69 *twinga* betvinga. *ther som* då likväl. *Parder* leoparder.

75-80 *skräcka* förskräcka. *som* sc. är *wild*. Liksom allt i tillvaron måste även *afgrunds Guden* villigt underordna sig allhärskaren Astrild (Kärleken): Pluto (Hades), härskaren i underjorden, dödsriket, greps ju enligt myten av oemotståndlig kärlek till den fagra Proserpina (Persefone) och bortrövade henne, då hon en dag plockade blommor på en äng i Sicilien (Ovidius, Metam. V 359 ff.).

85-86 (*kröp*) *luta* 'lutad, lutande, nedböjd'; vanligt i ä. nsv.; fsv. luto (luta med samma bet. *ramm* lämpligt tillfälle.

92-104 *Fromheet* godhet, ärbarhet. *wista* 'vistas, uppehålla sig'; aktiv form även 3: 17 »wistar» (: »qwistar»). *roo* nöje, glädje. *liuda* 'höras'; jfr mlt. luden 'giva ljud ifrån sig'. *förre* (adv.) 'förr'.

105-111 *Hann* d. v. s. Astrild, Kärleken. *Porten aff Rubijn* d. v. s. de (rubin-)röda läpparna; jfr 11: 24-28 och 80: 34 »twå Klippor aff Rubin» (om läpparna). *Fänster-liusen* (jfr r. 114; ännu Dalin Ordb. 1850 'Fenster se Fönster') d. v. s. (de båda demantestrålande) ögonen. *wåhlar* bryr sig om, aktar.

114-120 Astrild sköt på 'Lejonet' *vhr Fönstren* (på 'Barkhuset', d. v. s. ögonen) *neer* en *låga*, en lågande kärlekspil, en kärlekslåga: det är ögonen, vars strålar Amor enligt tidens kärleksfilosofi använder som vapen i sin segerrika kamp; jfr anm. till 10: 15-17 »Dit Sool-stråland' Ögne-paar Tänder Eelden som Jag haer» och 80: 27 »Eld ... genom twå Ast-Liungand' Ögon tend» (se anm. dit).

121-127 *wijka* väja undan. *undfijka* skynda undan, undfly. *kwart* 'kvar', böjt, såsom ofta, se anm. till 203: 138. *unga Leion*, ättlingar av Low 'Lejon'. *gifwa* ge liv åt. *artigh Art* finfint slag.

129-136 *Nympher*, om brudtärnorna. *Mirther* (plur. till en sing. 'mirth') 'myrten', kärleksgudinnans träd. *wun'ne* övervunna, besegrade. *Kiärleks-*

kiuse(t) 'kärleksförtrollningen', kärleksruset; till fsv. kiusa 'förtrolla'; med *kj-* långt in på 1700-talet. *Leions*, d. v. s. Lows, brudgummens, *Brand.* 141-144 *Sign* 'välsignelse', väl att fatta som *Sign-*, med *-a* supplerat på vanligt sätt ur följ. *Lycka,* alltså ett subst. *Signa,* jfr fsv. sighnan 'välsignelse' och anm. till (8: 5 »Sloknan» och) 8: 10 »Klaga», fsv. klaghan; 207: 68 »Signelse» med samma bet. *En Ander* 'annan, ny' (ty. ander 'annan' och på samma gång ordlek på brudgummens namn Andreas, Anders) *Laues Skål,* näml. vid barnsölet; jfr 222: 168 »At förinnan Åhre kring/ wij må lustigt Barsöhl drikka».

390-394. LXIII. *Åhre-Rijm.* (Bröllopsdikt till *Johan Matzon Zelin* och *Anna Nilsdotter Plinning.*)

Efter Hel. Bl.

Brudgummen och bruden okända. Brudgummen var uppbördsman vid Stockholms tolag. L:s påtagligen närmare beröring med tulltjänstemän (och bergslagsmän) har ofta ovan framhållits, jfr ock bl. a. Karlfeldt s. 40.

Diktens ämne är framhållandet av vikten att välja rätt, då man skall välja maka. Man bör jämföra Gabriel Voigtländers 'Weibernehmen ist kein Pferdekauff' och 'Allerley bedencken in Heyrathen', där liknande varningar framläggas (visorna n:r XVI och XVIII i 'Allerhand Oden vnnd Lieder', Sorö 1642; jfr anm. till visorna XII och XV ovan s. 29 f. och 39 ff.).

Rubriken. *mått'* bör. *Åhre-Rijm* Hyllningsrim, Hyllningsverser. *Kiörke-wahnligen* enligt övlig kyrklig sed. *Brudlöffte* 'bröllop'; se anm. till 79 rubr.

14-16 *bör* tillkommer, är tillbörligt. *lycksamt* lyckligt, i lycka. *miβlynt* harmset, med missunnsamhet. *sij* betrakta (oss).

17-23 *skiöter* aktar, bryr mig om. *Miβ-unnan* och *Miβ-ynst* 'missunnsamhet, avund'. *Åt then ey gier i Tunnan Behöfws ey wara Träl* 'För den som ej vill skänka något i ens krus (som ej vill hjälpa en i nöden) behöver man ej krypa', tydligen från det gamla talesättet '(När min tunna rann, kände mig båda kvinna och man), Men när min tunna lyktade rinna, kände mig varken man eller kvinna'.

25-32 *gali* 'galet, tokigt, ovederhäftigt' *Raller* 'prat, sladder', *Kiäring-Skwaller*, ovederhäftigt, som då hönsen (hönorna) i tuppens frånvaro eller i tuppens ställe ge sig till att *gahla,* något som är *gahli* 'galet, förvändt, mot ordning och skick'; jfr Thorsten Rudeen i 'Giftkärs och Astgrams samtaal' om mannen och kvinnan i äktenskapet: 'Men, Giftkär, hur ser ut i byn, ther hönsen gala Och tuppen tiga måst, ther mannen betsel drar' etc. (Hanselli VIII s. 223; 1689). *höra tahla* höra talas, höra att man talar. *Last* klander.

35-40 *spaker* klok; förståndig. *wil* sc. är *ey rätt. skiäligt* förståndigt. *rät*

riktigt, verkligt. *Skiäl* förstånd, omdöme. *oskiäligt* oförståndigt, dumt. *Odygds Träl:* jfr anm. till 361: 62 »Odygds-hamnen».

41-48 *Girhug* (tydl. subst.; jfr r. 43 och 45 subst. »Högferd» och »Odygd») 'Girighet'; men jfr 369: 138 »Girugheet», 124: 108 (adj.) »giirhuhg», 331: 42 (adj.) »Gijrhugh». *make-lijk* 'passande; värdig'; jfr isl. makligr 'passande; värd(ig)', mlt. gemaklik, makelik 'bequem, gemächlich', ä. da. magelig 'passande'. *fehlt* fel.

50-63 *Blygd* blygsamhet. *Grant* Noggrant, Noga. *söfwes* somnar.

70-72 *Arman* armarna. *Man* 'mannen'; best. form sing., med synkoperad slutartikel, såsom ofta. *torß* törs, vågar.

73-80 *effter tota* försöka att göra (apa) efter. *Syßlar* 'sysslor'; kanske tryckfel för sing. 'Syßla': jfr rimmet »tißla». *Är stygg åth* stygges vid, är led vid. *taßl' ok tißla Om Thetta/ thet ok thet,* d. v. s. skvallra, pladdra om det och det och det, om allt och alla; tydl. avsett som övers. (r. 80 tryckt med fet stil i Hel. Bl.) av Wittenbergprofessorn Friedrich Taubmanns (d. 1613) omtyckta skämtvers:

(Quando conveniunt Margretha, Cathrina, Sybilla,)
Garrire incipiunt et ab hoc et ab hac et ab illa,

såsom den lyder i 'Kurtzweiliger Zeitvertreiber' 1666 s. 56 (jfr Büchmann, Geflügelte Worte, 1912, s. 419). Sista hexametern cit. av Bellman, återgivande ekot av klappträna med '.... et ab hoc et ab hac et ab illa' ('Lefnadsteckning'; Saml. skr., utg. av J. G. Carlén, I s. IV).

84 *Hur' then haer Löken lagt/ På sådant* etc. 'Hur den sagt någon elakhet om sådant' etc.; jfr anm. till 322: 30 och E. Schroderus: 'Hennes dagelige öfning är at... kuxa genom fönstren och läggia löök på alla' (Thet qwinlighe könetz lustgård, 1638, IV s. 322; Dahlgrens Gloss.).

92-96 *Lååt* klagolåt, jämmer, beskärmanden. *Beta* matbit.

101-103 *Huus-Troo* 'hustru' (satt i, folketymologisk, förbindelse med 'tro': jfr anm. till 25: 42), som skall vara en *Lius-Roo* (ljudlek på 'hus-tro') och *Natt-Roo*, ett dagens och nattens glädjeämne, med *Roo* närmast i den ä. nsv. sekundärbet. 'nöje': jfr r. 96 *Roo* 'ro, lugn'.

110-111 *weet* förstår. *Hwad som* sc. är *wårt Gagn.*

395-400. LXIV. *Lättaste Träldoms Liufweste Boijor.* (Bröllopsdikt till *Jacob Boij* och *Brita Nilsdotter.*)

Efter originaltrycket, K. B., fol. — Hel. Bl. har genomfört mera konsekvent stor begynnelsebokstav hos subst., varjämte kan antecknas r. 29 *bill'gen* r. 93 *märcka* r. 94 *lijka-sinte* r. 146 *oppe/ går/*

Jacob Boij, f. 164(6), son till handl. och bruksägaren, sedermera borgmästaren i Stockh. Anders Henriksson Boij och Maria Anthonidotter Grooth; häradshövding; fick kommissaries titel 1674 och tjänstgjorde i sådan egenskap i kammarrevisionen från 1676; gift $^{25}/_{6}$ 1674 med *Brita Nilsdotter (Hällberg),* dotter till den rike lärftskrämaren i Stockh. Nils Jonsson och Brita Michaelsdotter.

L. var uppenbarligen närmare bekant med brudparet eller dess familjer. Kanske föreligger bekantskap med brudgummen från studenttiden i Uppsala, i vars universitetsmatrikel 'Jacobus Andreæ Boy Holmensis' inskrevs den 8 sept. 1658 (jfr ovan s. 102, 113 etc.). Systern Ingrid Boijs bröllop hade L. besjungit två år tidigare med »Astrilds Skall-Gång» (n:r XXIII). Då brudens syster Margareta vigdes den 29 okt. 1668, hade han framräckt sitt »Gifte-Roos» (n:r III), och på fadern Nils Jonssons grav hade han året förut utkastat sina »Äre-Roser» (n:r LIV). Se anm. till cit. dikter.

Rubriken. *wijste* framvisade, skildrade. I pseudonymen gömmes skaldens namn: *TräL*(asse) *I*(ohan) *S*(on)*ommar.*

3 *Sinnen* 'sinnet, tanken', i förbindelse med *Synen* 'synen, blicken' även 277: 10, 319: 75 (se anm. dit).

15 *dömmas* anses (vara, befinna sig). *wärre* (adj.) 'sämre, hårdare'.

18-23 *noga* (väl adv.) 'knappt', fsv. nogha, sv. dial. nogja 'knappt', mlt. nouwe 'kaum' *Wälde nått* 'fått makt, kommit till makt'. *rätt* riktigt. *Thers* vars, vilkas. *lättligh* (adv.) 'lätt(eligen)'. *slippand* undanflyende, försvinnande.

25-29 *Skattar* 'skatter'; sådan plur. på *-ar* även 248: 130. *fattar* 'fattas, felas (felar)'; i samma rim även 367: 62, se anm. dit. *billgen* (Hel. Bl. *bill'gen,* d. v. s. billigen) 'med fog'.

33-39 *löije* glädje, munterhet. *Lättie',* d. v. s. (enstavigt) Lättj- med *-an* från följ. *Kättian. barast* 'blott, allenast'; även 192: 18 etc.

41-48 Somliga yvas över sin urminnes ätt, som *ophäffs* 'lyftes upp, högt uppbäres' *aff Trädstockar,* tydligen åsyftande stamträd, med höga stammar och konstfulla grenar (jfr *vppå mång' vndersätt*). Härvid händer, att man *proppar i sin Stamm Hwadh andras grenar spilt* 'tappat, förlorat', d. v. s. insätter falska stamgrenar eller, kanske snarare, för höjande av sin egen ätts stamträd tillgodoräknar sig ingifta personer från andra ätter, vilkas heder man tillskriver sig: jfr r. 47-48 förgyller upp sig med *stuli* 'stulet' *Gull.*

49-56 *Phoebens Wagn,* Phoebus', solgudens, vagn, solen. *Prometheus,* titanen, som enligt den forngrekiska myten stal elden från himmelen *(Solen)* och gav den åt människorna. *Aff mycklan Lärdom twina,* tydligen sammanfattande strofens föreg. rader: '(Med ett ord) de som försmäkta, tyna af mycken lärdom'; *myckla(n)* annars som best. form av 'mycken': Lind Ordb. 1749 'myckla, myckna der, die, das viele, se mycken' och 'thet myckna, myckla, rägnet'.

59-64 *Til Solegran ok pricka* I varje minsta sak, Till alla delar; *Solegran* 'stoftkorn, dammkorn, grand' (jfr 373: 59), i fig. bet. för att beteckna något mycket litet ('litet grand', 'en liten grand'), punkt, prick; jfr uttrycket 'till punkt och pricka'. *Förvthan annan flijt* 'Förutan annan egen flit (omsorg), annat eget nit (arbete)' än att lita på Lyckan. *Plä* som ofta för 'plär' genom verbets täta förekomst i obet. ställning. *fnaas* 'avfall, skal'

i motsats till kärna, alltså 'skräp'; jfr Olof Kolmodin, liksom här, om Lyckan (1720 i 'Oförmodligit Möte i Gifftermål', Rudin i Sv. ak:s handl. XV, 1900, s. 344): 'Nej, Lyckan är et glas, et fnas, et aas, et Inte' och Triewald (Hanselli XVIII s. 415): 'Men grefve! I, som lärt ej fnas för kärna taga.'

68-72 *slintand*' på vilken man lätt slinter. *täcker åth wår Syn* vacker för vår syn, vacker att se på. *Går aff* Viker av.

75-78 *Är wist lell* Är det dock visst och säkert. *swårheet* möda.

83-88 *then som* sc. är *Allena. minder* 'mindre', ofta hos L. se anm. till 47: 29. *og* också.

99-101 *Serdeles* (adj.) 'särskilda'. *åga* 'äga'; Lind Ordb. 1749 'åga', 'ega' och 'äga'; impf. »åtte» 206: 33. *neerstiälpa* 'falla ned, stupa'; jfr »nederstielpt» och »stiälpa neer» i trans. bet. 375: 103, 108.

107-112 *Gier sitt Paar Ohl* [»Paar Ohl»: jfr 125: 111 »smikker-Ohl», 106: 157 »håla» för hårda (se anm. dit), skämtsam försvenskning av fra. parole 'ord, försäkran'] *mäd Tummen* 'Ger sitt ord, sin försäkran med tummen (därpå), bekräftar, svär med uppsträckt tumme (på)': att vid en utsago lyfta tummen i höjden gav densamma karaktären av edgång. C. J. Lohman (f. 1694, d. 1759) sjunger om 'förra gylne tid, när redligheten log' och 'när upsatt tumme gallt mer än försäkrings-skrifter' (i 'Gyllene tiden', Hanselli XIX s. 384). 'Jag swor... med vpräckt tumme' (Kolmodin, Bibl. Qwinno-Spegel I, 1732, s. 297). Jfr ännu 'tumma på något' eller 'giva någon tummen på något', till bekräftelse av löfte eller överenskommelse. Jfr ock ä. ty. mit Daumen und Mund geloben. Enligt gammal föreställning var tummen sätet för övernaturliga krafter, 'Gudsfingret'. *vnderstödh* hjälp, stöd. *stielp* stjälpande, fall.

117-120 *Jagh swär widh Jungfru Låre:* uttrycket för den heliga eden, visserligen omdanat för situationen vid ett bröllop, är hämtat från Genesis 24: 2, 9 (Bib. 1541): 'Tå sadhe han (Abraham) til sin äldsta hwstienare... Lägg tina hand vnder mina lend/ och swär migh widh Herran... at tu icke tagher minom sone hustru aff Canaans döttrar'. *innan* inom. *Åth burne Boijor leer,* d. v. s. gläder sig åt en liten Boij.

122-150 Den obscena gåtans lösning: (ett ankare och) en ankarboj (jfr brudgummens namn Boij och r. 150). — *Herrskap* 'överhet', kvinnokönet, som vars *Träl* han betecknar sig; angående ordets genus jfr anm. till 255: 27; fsv. härskap n., mlt. herschop f. och n., ty. Herschaft f. *Huld-Gudinnor,* chariter, gracer, se anm. till 87: 19 »Huld-Göttinnen». *för sant* 'som sant, i sanning, sanningsenligt' (jfr 252: 80, 327: 87 etc.), förstärkt med det synonyma *til wissa* 'med säkerhet' (jfr 164: 17, 194: 98 etc.), alltså 'fullt sant och visst'. *nägle* några. *hwadh i botten ligger,* näml. ankaret, vars läge ankarbojen utvisar. *Thet* 'Som, Vilket' (näml. ankaret). *styfft* 'hårdt, oböjligt' (ankaret). *i fall man* sc. är *något pigger* 'pigg, vid sunda vätskor'. *ofall* olyckshändelse: ankarkättingen kan brista. *sijr åth* ser till, ser efter. *håhl-Skep't eller rumm* 'hålskeppet eller (köl-)rummet',

med slutartikeln *-et* (*'t*) supplerad ur föreg. *Skep't. mutan* 'mutan, gåvan', fsv. muta 'gåva som ersättning' (vanligen i plur. 'mutor'). *wandlen* 'vandren, gån'; jfr anm. till 3: 4. *Kook-matens* 'kökspojkens'; holl. koksmaat (koksgast) och lt. koksmaat 'Gehülfe des Kochs, ein Küchenjunge auf Seeschiffen'. *Koey* 'koj'; holl. kooi. R. 150: 'Vid galjonen (I fören) finner Ni ankaret och (ankar-)bojen' (holl.).

401-404. LXV. *Klage Rijm.* (Gravskrift över *Jacob Brandberg.*)

Efter originaltrycket, U. B., fol., titelsida + 3 sidors tryck. Där står i rubr. tryckfelen *Brooktr.* och r. 78 *Welden.* — Hel. Bl. har mera konsekvent genomfört stor begynnelsebokstav vid subst., varjämte kan antecknas r. 42 *gjärning* r. 60 *liust/* r. 97 *förr* r. 98 *Låt* r. 103-104 *öfwerstått... mått.* — I orig.-tr. bildar, liksom här, texten på varje sida ett kors.

Dikten är det sista bevarade alstret av L:s hand. Den 11 aug. 1674 sjöng han som 'välvillig vän' detta sitt sorgekväde över Jacob Brandbergs 'omogne död'. Den 13 aug. klockan 5 på morgonen hade han själv mött döden på källaren Fimmelstången vid Kindstugatan, dräpt i envig »vti sin bästa blomma/ sin Ålders Middags tidh» (r. 13 f.).

Angående *Jacob Brandberg* se anm. till L:s brudskrift den 18 juni 1672 »Lille Astrilds Stora Makt» (n:r XXVIII), där han ock kallar sig »Wälwillig Wän».

Rubriken. *fordom* f. d. *Omogne* 'förtidiga'; jfr 307: 14 »mogot till at dö». *satte* författade.

4-16 *Vhtkryster* Pressar ut. *Thin* (d. v. s. Kwaal/ Sorg etc. i r. 1) *rätta fruckt ok frö,* apposition till *Tårar,* som äro kvalens och sorgens rätta frukt. *fåhrar* 'fåror', även 439: 339 (utom rimmet), vanlig plur.-form ännu under 1700-talet (med sing. for, får, fåre), till fsv. for (plur. -ar). *klagar* klagar över. *När wij* sc. äro *som trygst* 'tryggast, säkrast'.

23-38 *thet band/ som Astrild knöt* hänvisar till L:s brudkväde »Lille Astrilds Stora Makt» (n:r XXVIII) till Brandberg. *hård aff Sinne* hård till sinnelaget. *handel* handlingssätt, beteende. *sött* ljuvligt, behagligt. *Hwar* Då. *skinn' ok skafwa* 'att skinna och skava', jfr ty. schinden und schaben, i grund utplundra, så att man liksom flår av skinnet och skaver köttet från benen: Micha 3: 3 (Bib. 1541) 'I skinnen them hudhena aff/ och kötet jfrå theras been'. *är* kallas, anses som.

43-56 *försiktigh* förtänksam, klok. *illwunne* på orätt sätt förvärvade. *Hwadh honom geck vppå* 'vad honom påkommit, vad honom trängde'; fsv. ganga up a.

59-80 *trug* trug, tvång. *skyna* 'skyarna, molnen'; jfr anm. till 317: 22. *blygd* blygsamhet, tukt. *Ähr-leek,* även 461: 974, lek i all ärbarhet, ordlek på *Kiärleek* och i motsats till följ. *kättia. Olustigh lust* (se anm. till 148: 10 »olustig Lust» och »glada sorger»), d. v. s. den lust, som *afflar Sorg och pust,* världens syndiga lust. *wils* vilse, vill.

86-116 *the fromma* 'de goda, redbara', i motsats till *Argheet* 'ondska, svek'. *Then .. grymste kwaal*, om vars genus se anm. till 4: 28 och 122: 16 »hoon» (tydl. om »Gillie-Kuaal»). Man bör, *som en Christ* 'kristen', *sörria mäd mât* 'måtta', ty för den kristne är döden ingången till livet, en ständigt återkommande tröstegrund, se t. ex. anm. till 102: 39 ff. (ovan s. 116 f.). *'ti* uti, i. *förswaar* skydd, värn.

405-408. LXVI. *Graf-Skrift* över hustrun Margareta *Thilman*.

Efter Hel. Bl., där Andersin givit dikten plats mellan gravskriften över Hedvig Örenstedt den 8 dec. 1672 och den över Hans Sadewasser den 13 mars 1673. Dikten inledes i Hel. Bl. med följ. anmärkning: 'Thenne Graf-Skrift är ibland *Authoris Concepter* utan någon Titul.' — Här står r. 61 *Hast*, läs *Fast*.

Den avlidna var maka till en *Thilman* (r. 68) och hette tydligen Margareta: *Hon war / lijk Nampne war / Kyskhetens rena Pärla*, grek. μαργαρίτης, lat. margarita 'pärla'; jfr 145:33 »bepärlat är tin Blom» om Margareta Blom, 219: 38 »Swaab ok Perla», om Margareta Swaab. Av 11 barn överlevde 4 den nu avlidna modern (r. 70 ff.).

Gravskriften är en översättning av Opitz' dikt 'An H. David Müllern / über seiner Haußfrauen Marien Renischin Absterben' (i 'Poët. Wälder III', Opera Poetica, Amst. 1645 f., II s. 124 eller Opera, Bresslau 1690, II s. 131). L. följer visserligen Opitz strof efter strof, men hans översätt ning är jämförelsevis fri och självständig och ej sällan starkt personligt färgad. Strof 10 (r. 55-60) saknar motsvarighet hos Opitz. Till jämförelse mellan originalet och L:s översättning kan anföras strof I:

Die Zeit so wir verschliessen /
Pflegt als ein Strom zu fliessen
Der keinen Halt nicht weiß:
Wann unser Maß ist kommen
Das Gott uns hat genommen /
So fehlt der Kräuter Fleiß.

Opitz' gravsång bildade ursprungligen den poetiska avslutningen till hans 'Trostschrifft: An Herrn David Müllern' (Opera, Bresslau 1690, II s. 295), en på Heinsius' 'De contemptu mortis' återgående samling av meditationer över all tings förgänglighet, förut utnyttjad av L., se anm. till 104: 91-205 ovan s. 118 ff.

1-7 *förslita* 'förnöta, tillbringa'; verbet vanligt i ä. nsv. i sådan användning. *hålla* hålla tillbaka. *Glas* timglas. *Suk* (d. v. s. inf. *Suk-*), med *-a* ur följ. *Gråta*.

15-20 *wisnas* 'förtorkas; multna'; Opitz: 'Das muß verweset seyn.' *swijka* bedraga, överlista. Döden *giör Olijke Lijka: En Heerd-Kiäp* 'herdestav' ok *Rijks-Staf* (ty. Reichsstab) 'scepter, spira', jfr 150: 71 f.; Opitz mattare: 'Der Tod streckt seine Hände An iedes Ort und Ende / Und greifft uns

allen ein.' *Then första Wärdens Skarar* ('skaror'; *-ar* den vanligaste plur.-formen ännu under 1700-t.; sing. skare, fsv. skari m.), Opitz' 'Der ersten Erden Schaaren', de äldsta, första människogenerationerna. *längst* sedan mycket länge.

25-31 *kohren* 'utvald, bestämd', Opitz: 'Dein Tod ist schon erkohren.' *Räkning* beräkning. *förhänga* 'medgiva, så besluta'; ty. verhängen (ej hos Opitz här).

38-48 *Klaga* (subst.) 'klagan'. *Thensamma,* näml. han som förmenar, att man ej skall sörja. (*Then om*) *sit klufne Hierta* (Opitz: 'Wer bey zertheiltem Hertzen'): döden skiljer makar, som äro ett hjärta (och en själ: jfr anm. till visan III). *Kiänsel-lös* känslolös. *Huuß-Ära,* jfr Bib. 1541 Ps. 68: 13 hwsäran 'hustrun', ty. Hausehre; se Esaias Tegnér, Hemmets ord (1881), s. 32. *troligt* 'trofast'. *Slag som* sc. är *hårt!*

49-59 *Dygde-Handel* dygdiga uppförande, dygdiga liv. *Blijr oförkränkt* 'Förbliver oförsvagad', Opitz: 'Bleibt nur unabgemeyt'. (*alla Dygders-*) *Lägring* 'läger, boning (för alla dygder)'; jfr t. ex. 300: 23 »En så fulkommen Krop/ som [var] alla Dygders Huuß» (= boning). *ärl' ok särla* 'arla och särla, bittida och sent'; *ärl'* (= ärla) med *-ä-* från *särla.*

63-76 *Tukt* ärbarhet. *lämnad* (: ämnad) med *-ad* för väntat *-at* (supin.; se anm. till 3: 6). *kränka* plåga, bedröva. *unna* och *dela* med (uppsv.) apokope av *-t* (supin.).

79-89 *minnen* 'minnens, kommen ihåg'; se anm. till 36: 2. *Fader-Sinnen* 'faderssinne, faderligt sinne' (Opitz: 'Er hat ja Vater Sinnen), se anm. till 319: 75, 325: 11 (»känßel-lößaff Sinnen»). *slagge-Dagen* 'slaskdagen, dagen med slagg(-väder), slaskigt väder', även 197: 174, 236: 34 etc. *klemmer* trycker, plågar.

409-414. LXVII. *Graf-Skrift* över *Lützau* (Lützow).

Efter Hel. Bl.; där placerad mellan gravskriften över Marca Christiana Oxenstierna den 24 maj 1674 och den över Jacob Brandberg den 11 aug. 1674 och försedd med anmärkningen: 'Efterfölliande Graf-Skrift finnes utan Titul.'

Enligt Hanselli (X s. 381) är gravskriften författad över hovmarskalken *Claus* (Claës) *Christoph Lützow* (i dikten *Lützau*), f. 1/1 1612 på godset Bakendorff i Mecklenburg, d. i Stockh. 9/8 1669 (Anrep; enligt Stiernmans adelsmatrikel I, 1754, s. 525, d. 1/8 1669 och enligt U. B. *Palmsk. 224*, s. 710, 1/8 1668); son av arvlandtmarskalken i Mecklenburg Christoph Lützow och Magdalena Lützow; 1654 till Sverige som hovmästare hos prinsessan, sedermera drottningen Hedvig Eleonora; 1658 hovmarskalk hos denna drottning; 1661 överguvernör över hennes livgeding; 1665 hovmarskalk hos Karl XI; gift 1647 med Judith von Paselich, änka efter landrichtern på Rügen Eckart von Usedom och ännu 1671 i livet. Jag har ej kunnat finna någon uppgift om när Lützow begrovs. Till tankeinnehållet är emellertid dikten nära släkt med gravkvädena över

Sven Edenius år 1669 (se ovan s. 112) och Elisabeth Juliana Strijk den 30 juli 1671, varför den synes böra hänföras till denne Lützows begravning, som måste hava ägt rum just omkring år 1670. Dock bör anmärkas, att cit. källor uppgiva, att hovmarskalken Claës Christoph Lützow dog barnlös och själv slöt sin ätt, under det att L. talar om »Erben» (r. 105 ff.) i ett sammanhang, som åtminstone närmast synes ange, att det är fråga om barn till den döde.

8-16 *Da* (i graven) *wir seyn und auch nicht seyn* och *Unser Anfang ist das End:* Graven rymmer endast den förgängliga delen av oss. Döden är ingången till livet, och 'slutet' blir således 'början', djupare sett; jfr 153: 133 f. »Döö i Lifwet/ för'n tu dör/ At tu dööd kant lifwa».

23-24 Tiden, som omsluter allt det förgängliga, är själv förgänglig, en från Ovidius hämtad tanke, varom se 107: 164-170 och anm. dit ovan s. 122.

41-48 Strofen bör sammanställas med str. 10 i »Swijklige Wärlden» över Sven Edenius, 106: 157 ff. — *ider* 'jeder': det rent vokala uttalet av ordets första stavelse var i ä. ty. tydligen mycket utbredt, såsom framgår av stavning och rim: *nider: jeder* (Fischart), *nieder: jeder* (Fleming), *ider: wider* (Lauremberg); mlt. i(e)der, lt. ider 'jeder'.

49-56 Även världens sju underverk, *die sieben Welt-Wunder*, bevisa lagen om alltings förgänglighet. Motivet använder L. för första gången i sina daterade dikter just i gravskriften över jungfru Strijk (juli 1671), 149: 20-32, och i vändningar, som äro analoga med de här använda: man vet nu knappast platsen, där dessa underverk av mänskohand stått: *Nichts mehr übrig kaum der Ohrt* och 149: 32 »Ok fiñes sedan knapt knapt sielfwa Rumet meer».

65-72 Strofen sammanfaller alldeles med de rader i kvädet över jungfru Strijk, vilka exemplifiera förgängligheten inom djurens rike, se 149: 33-40 och anm. dit. Även Plinius' anekdot om hur Alexander den store fäste gyllene kedjor, *des Großen Band* (»Alexanders Band» 149: 37), kring hjortar för att utröna deras livslängd, har här antydts.

78 *In der langen Welt,* om gravens, den lekamliga dödens länge bestående rike, i motsats till det lekamliga livets korta och obeständiga värld; jfr 346: 127 ff. '...wij Alle gånga Från skiötta wärlden til then långa Natt..'

120 *Himels-Manna* 'himmelsk manna', se anm. till 91: 121 »Engel-Brod», 95: 74 »Götter-Manna», 108: 191 »Engla bröd».

415-417. LXVIII. *Brölops-Skrift.*

Efter Hel. Bl.; där placerad sist bland bröllopsskrifterna och försedd med anmärkningen: 'Denne finnes mäd ibland *Authoris concepter* men uthan Titul.'

Av dikten framgår, att L. avsett att ägna densamma åt en krigare, fältherre, *tout couvert des lauriers & gloire* (r. 25); förmodligen ock

riksråd, *Du Vater-Landes Rath* (r. 8); änkling, som dödsgudinnan *Atropos* (se anm. till 10: 13) berövat hans älskade maka, *dein Ander-dich* (se anm. till visan III ovan s. 17) *und halbes Hertz* (jfr t. ex. 21: 11); nu omgift (mottot) med *pulchra Tritonia* (Tritonia, binamn till Pallas, Minerva), en kvinna, begåvad och skön som Pallas-Minerva, och ur hennes förening med *Gradivo* (Gradivus, binamn till krigsguden Mars), en Mars' like, kan man förvänta en härlig frukt, ett verk av *Mars* och *Ars*, Kriget och Konsten, Modet och Huvudet, Svärdet och Tanken, ständigt återkommande uttryck såsom tillsammans utgörande mänsklig och adlig fullkomning, se t. ex. anm. till s. 178 och s. 191 rubr.

2-4 *Sarmat* 'sarmaten', slaven, polacken eller ryssen. I Werner von Rosenfeldts 'Frögdethon på konung Carl den tolfftes segerfest' (1704; Hanselli XVI, s. 185 f.) åsyftar ordet tydligen polacken, då skalden på tal om den svenska segern vid Klissov 1702 över saxare och polacker säger: 'Då såg man en svensk soldat Slå båd Saxen och Sarmat'; likaså, åtminstone närmast, i den 'Chor af Folket', som i skådespelet 'Gustaf Adolph och Ebba Brahe' hälsar Jacob Pontusson De la Gardie, då han från sitt fälttåg i Ryssland (mot polacken) anländer till Kalmar: 'Han kommer den Höfding, hvars segrande styrka Den stolta Sarmaten med häpnad har rönt' (1788; Kellgrens Saml. skr., 1796, I, s. 106). Brudgummen hade tydligen deltagit i Karl X Gustavs polska fälttåg. *Tarter* Tataren. *Peleus Sohn*, Peleus' son, Akilles. *Den* (*Mars*), d. v. s. *Denn:* jfr *denn* i r. 3.

11-12 *Nu* Nun. Till krigarens *Lorber-Zweige*, lager, lagerkrans, fogar nu Venus kärlekens *Mirten-Krantz*, myrten.

17 *ein gantzes* sc. Hertz, jfr r. 15.

22-24 *Lucina*, äktenskaps- och födslogudinnan, utlovar äktenskaplig frukt; jfr 221: 133-136 och anm. dit.

25-58 En sådan jämförelse mellan Mars' och Astrilds krigföring har L. efter mångas föredöme förut anställt, se 216: 104-127 och anm. dit ovan s. 221.

418-421. LXIX. *Brölops-Skrift.*

Efter Hel. Bl.; där placerad sist bland tillfällighetsdikterna, d. v. s. sist bland gravskrifterna i ett 'Anhang' (se ovan s. 85) och försedd med utg:s anteckning: 'Brölops-Skrift hwartil ingen Titul.' I Hel. Bl. (och därmed i Hansellis uppl.) hava körerna uppenbarligen förväxlats, varför körrubrikerna fått byta plats i denna uppl. (jfr Wrangel, Det carol. tidehvarfvets kom. diktn., 1888, s. 95).

Dikten har med rätta blivit berömd, se t. ex. Sondén, In hist. poes. svec. hypomnemata, Ups. 1817, s. 42, Atterbom, Sv. siare och skalder, Ups. 1843, II, s. 176, där hela första kören avtryckes. Wrangel cit. st. finner bergsrånas och mälarenymfernas musikaliska växelsång erinra om de skära

men ock skalkande toner, vari Bellman hundra år senare besjöng Mälarens sommarfagra stränder.

Första kören, *Mälare Nymphers Chor*, har samma metriska byggnad som psalmen

Liebster Immanuel, Hertzog der Frommen,
Du meiner Seelen Trost, komm, komm doch bald.
Denn du hast mir, mein Schatz, das Hertz genommen,
So gantz vor Liebe brennt und nach dir wallt.
Nichts kan auff Erden
Mir liebers werden,
Wenn ich, mein Jesu, dich nur stets behalt (etc. 5 str.),

allmänt tillskriven Ahasverus Fritsch (f. 1629, d. 1701), till synes först tryckt i dennes 'Himmels-Lust' i dess 2 uppl., Leipzig 1679 (John Julian, Dictionary of hymnology, London 1892, s. 675), i svensk översättning, *Hiärtans Immanuel/ som mig inntagit*, förmodligen av P. Brask, i 'Ehn Helig og Hiärtelig Sång-Lust' 1690 (se E. Liedgren, Bibelforskaren 1917 s. 266, Vox angelica, Upps. 1917, s. 116). Den tyska texten är dock säkerligen äldre än från 1679, och den svenska översättningen förekommer, i samma gestaltning som i 'Helig og Hiärtelig Sång-Lust', i skillingstryck redan från 1600-talet, 'Trenne skiöna Andeliga Wijsor.... Then Tredie: *Hiertans Immanuel som mig intagit* etc.' (5 str.), med melodihänvisningen: 'Siunges som: *Alt hwad som i thenna werlden* etc.' ('Tryckt i Åhr'; K. B. *Andl. visor från 1600-talet;* U. B. *Zetterströmska saml.*, vol. XXI, trycket n:r 40), den senare, *Alt hwad som i thenna Werlden mon wara* (etc., 10 str.), tryckt 1685 i 'Twenne sköne Andeliga Wijsor Ganska nyttige at bruka...' (Beckman, Sw. psalmhist. s. 1005). Om sålunda är ovisst, när och av vem den tyska psalmen författats (Fritsch upptager även andras visor i sina andliga sångsamlingar och utsätter mera sällan auktorn), och likaledes i någon mån, när (och av vem) den först kläddes i svensk dräkt, så måste i varje fall dess meterklass vara lämpad efter någon känd vismelodi, som L. här använt för sin kör av mälarenymfer. I det allra närmaste samma byggnad har L:s allbekanta visa *Skulle Jag sörja då wore Jag tokot*, se anm. dit ovan s. 45 f.

Av texten framgår, att bröllopet ägde rum en vacker tid på hösten efter regn och storm (str. 2 och 3, r. 39 ff.), att brudgummen var jurist, domare, *Themis Son, Rättrådighetens Son* (r. 56, 62, 72), att äktenskapet ägde något samband med (ägarna till) *Aske* (r. 43) och väl också Signildsberg (Signesberg), belägna vid Mälaren midt emot Sigtuna, i Håtuna s. och Håbo härad. I strof 7 berör nämligen L. tydligen den gamla sagan om Hagbards och Signys (Signes), *Habors* och *Signil(d)s*, intill döden trofasta kärlek, och på L:s tid och även långt senare förlade man allmänt skådeplatsen för sagan till Signil(d)sberg: där låg Habors slätt, där den olycklige älskaren blivit hängd och där enligt Messenius

'en Bonde för fåå åhr hafwer vp grafwit aff Jordenne en Galgestock/ på hwilken Habor/ widh wår Saligheetz åhr 222 bleff vphängder/ och honom mångom wijsat'; där låg 'Signilshög' eller 'Signilsberg', ett minne av *Signilill,* som vid åsynen av Habors öde satte eld på sin jungfrubur och brände sig inne (jfr r. 46). Någon källa, som bär de älskandes namn (jfr r. 45 *Habors Källa*), förlägger folksägnen veterligen icke till denna plats men väl till andra av de många orter i Nordens tre riken, vilka i lärda och bittra strider tvistat om äran att vara skådeplatsen för 'thenne vnderlige Kärleeks och Troheetz Gärning' (Messenius; Laurentius Petri's Svenska krönika, tryckt i Scriptores rerum svec. medii ævi II 2, s. 35 f., 1828; Messenius, Sveopentaprotopolis etc., 1611, övers. av H. Hammerus, t. ex. Stockh. 1657, kap. 12; Göran Wallin, Sigtuna stans et cadens, Ups. 1729, s. 206 f.; L. Salvius, Beskrifn. öfver Sveriget I Om Uppland, Stockh. 1741, s. 236; Olof v. Dalin, Svea rikes hist. I, Stockh. 1747, s. 367, etc.). — Folkvisan om Habor och Signild föreligger i en mängd skillingstryck från 1600-talet, t. ex. 'En Lustigh doch ynkeligh Wijsa/ Om Habor Konung och Stoltz Signil liten... Tryckt i Stockholm Åhr/ 1638', likaså i ett annat skillingstryck, 'Tryckt åhr/ 1688', utan tryckort (båda i K. B. *Världsl. visor från 1600-talet;* se vidare om den mycket älskade och spridda balladen Geijer-Afzelius, Sv. folkvisor I, 1814, s. 137; ny, tillökad uppl., utg. av R. Bergström—L. Höijer I, 1880, s. 104 samt II, s. 101 ff.).

Rubriken. *Mälare Nympher,* Mälarens sjöråN, vattennymfer, najader, i motsats till *Nympher kring Mälare-Strömmen* (r. 1), nymferna på kullarna kring Mälarens stränder, *Berg Råår* (r. 50), bergsnymfer, oreader.

3-12 *dömmen* sägen. *hwad man* än *sijr. Skijn* skyn, himlen. *ond* ondt. *fördrifwer* 'fördriver' (trans.), med »Skijn» (från föreg. r.) som subj., eller, snarast, 'driver undan, jagas bort' (intrans.): jfr 'molnen driva', 'skeppet driver'.

16-25 *Under-makt* underbar makt. *För rätt ok wißa* 'Såsom riktigt och säkert, Med riktig säkerhet', jfr nedan r. 53 och anm. till 164: 17, 194: 98, 252: 80. *förstå* få veta. *kulna* kalla. *Elds-Mod* eldigt sinne, eld i själen.

30-40 *lär blij* skall ske. *Efter som Jupiter nyß wänstert dundra*(de) 'Eftersom J. nyss lät höra sin åska på vänster hand', ett lyckligt järtecken enligt den romerska augurieläran; S. Isogæus, Carla-Seger-Skiöld (Stockh. 1714), s. 994: 'När Liung-elden syntes til wänster/ höltz thet widskepeligen för ett godt teckn at begynna något wärck hoos the gamla Romare.' Såsom E. Hjärne påvisat (Språk och stil XII, s. 85 f.), är L:s ordbildning *wänstert* en latinism, motsvarande det lat. neutr. 'lævum' (innehållsackusativ) i frasen 'intonare lævum', låta åskan höras på vänster hand, och direkt hämtad från Vergilius' Æn. II 692 f., där Anchises begär ett tecken av Jupiter: 'Vix ea fatus erat senior, subitoque fragore Intonuit lævum', något som Anchises med glädje mottager (jfr ock Æn. IX 630 f.). I Ovidius' Metam. VII 619 ff. kallas en sådan åskknall från vänster för tonitrus secundus, ett gynnsamt åskdunder. Gudarnas härold sammanbudar

alla gudar utom *Erinnis*, Erinys, Furian. *rättligen* riktigt. *gudlig* gudomlig. *rätt* riktigt, i sanning. *när handen* 'alldeles i närheten'; jfr ty. bei der Hand.

43-46 *nu sälla*, som utrop, varav den best. formen. *Signil-lilla*, *Signil-lill:* jfr balladen i skillingstryck ovan: 'stoltz Signil liten' och Wivallius i visan 'Gierna thet skier', där str. 8-9 handla om 'Habor' och 'Signelilla' (Schück, Wivallius II, s. 82). *Signil-lill buhrs Glöd:* Signild antände sin jungfrubur och brände sig inne.

50 *Berg Råårs eller* [sc. Berg-]*Nymphers Chor.*

52-58 *groo* växa, blomstra. *mon* hugnad, båtnad. *wår... Land* 'våra fält', väl således *Land* i plur. (jfr 188: 62) och *wår* som ofta i ä. nsv. (och fsv.) oböjt i plur. neutr. *önsklig* (adv.) 'önskeligt'. *I Nympher*, vokativ, till Mälarens vattennymfer.

59-66 *ti* uti, i. *hwar som* huru som. Om *Hymen*, äktenskapsguden, svängande brudfacklan framför gudarnas bröllopsskara, en reminiscens från Ovidius, se anm. till 218: 10 ff.

68-74 *Ond* ondt. *Lucina*, äktenskaps- och födslogudinnan, utlovar som vanligt ett barn, en liten *Astrild* eller *Venus, åt Åhre* 'nästa år, om ett år'; se anm. till 221: 133-136; 416: 31-33. *fam* 'famn'; 354: 6 »famtaga»; 356: 41 »famn».

78-79 *siälf-önskligt gott* allt godt som de själva (kunna) önska sig. *med fyllan* 'i fullhet'; fsv. fylla f. 'fullhet'; jfr 287: 157 (oblik kasus) »till fyllo» (= till fullo). *teet* visat.

422-423. LXX. *Bind-Brew.*

Efter Hel. Bl., där placerat sist i avdeln. 'Lyck-Önskningar', alltså efter »Strena Votiva» till Henric Coventry (n:r XXII).

Rubriken. *Bind-Brew*, ungefär nuv. 'gratulationsbrev, lyckönskningsdikt', till binda, ty. binden, i bet. 'överlämna födelsedagsgåva, namnsdagsgåva åt någon, gratulera någon' (med något), från det gamla bruket att binda (med ett band) gåvan kring mottagarens arm (eller hals). Gåvan kunde ock utgöra ett 'bindebrev'. Se f. ö. anm. till 126: 162. Lind Ordbok 1749: 'Binde-Brief, et bref, hwarmed man binder en (= någon) på hans födelsedag.' Den bundne hade, åtminstone ursprungligen, plikten att 'lösa sig' från 'bandet' (gåvan), t. ex. genom att anordna en fest.

1-10 Skaldens *Skyldigheet* 'plikt' och *Willia* sc. äro *öfwereens*, näml. att fira dagen, *säll* såsom varande Margaretas dag, *osäll*, emedan han ej hade något hennes arm värdigt *Binde-Band*, här tydligen 'namnsdagsgåva': jfr r. 25, där han säger sig sända sitt hjärta som *Offer-Band* 'namnsdagsgåva' (jfr ty. Angebinde 'födelsedags-, namnsdagsgåva': 'Was soll ich dir zum Angebinde kauffen? hwad skal jag kjöpa til at binda tig med på tin namns-dag?' Lind Ordb. 1749). (*Hwar med min Ödmiuk-Plikt*) *mig lösa skal at biña Den... Arm* '(Varmed min ödmjuka plikt) skall infria, full-

göra min skyldighet att binda den ... arm'; med *lösa* i avsedd motsats till *bi͞na* (binda); jfr r. 11 ff. *Sky* luft, himmel. *sig pryda ny* skruda sig i nya kläder. *föryngte* 'föryngrade'; jfr ty. verjüngen.

12-20 *Skebne* öde. *som Lyckan kan förtaga* 'som kan beröva mig lyckan' i att få värdigt 'binda' dig. *Willian* sc. är *god* och *san* 'uppriktig'. *Kårl* корall. *Pärl* 'pärla' eller 'pärlor'; 219: 38 »Perla», 407: 58 »Pärla». *menar* förmenar vara, anser. *owärd* ovärdiga. *et Mester-Stycke aff Himlen ok Natur*(en) 'ett mästerstycke till själ och kropp', med hänsyn till såväl den himmelska delen (själen) som den naturen givit (kroppen).

22-33 *som* sc. är *Ehr wärd* 'värdigt'. *Jord-Gudinna*, om kvinnan, den älskade, såsom ofta. *mit Hug* 'håg', med *mit* (neutr.) väl från det synonyma *Sinn* 'sinne' (neutr.). *utan twijk* tvivelsutan. *Thet Bandet* 'Den (namns-dags-)gåvan' (näml. hjärtat): jfr anm. till r. 5 »Binde-Band» med tydligen samma bet. *blijr* förbliver, varar. *ynstigt* gunstigt, ynnestfullt. *samma* 'detsamma': *Bandet,* gåvan, hjärtat.

35-36 *lämpad* lämpat. *mul'ge* 'mulna'; tydligen av ett adj. mulig 'mulen'.

KOMMENTAR

TILL

TREDJE BOKEN

ET

SAMTAAL

EMILLAN

ANNA OCH PHILLIS

OM

EEN MÖÖS PLIKT

ET SAMTAAL EMILLAN ANNA OCH PHILLIS OM EN MÖÖS PLIKT.

Denna från den holländske skalden Jacob Cats (f. 1577, d. 1660) översatta moraliserande jungfruspegel har i Hel. Bl. fått plats närmast efter tillfällighetsdikterna och sålunda omedelbart före de världsliga och andliga visorna, som avsluta diktboken (jfr ovan s. 89). Utgivaren av Hel. Bl. Johan Andersin har inledt dikten med följande anmärkning: 'Efftersom fölliande Sam-Taal af *Authorn* för des tidiga Dödz-Fall skull ey haer kunnat utharbetas och fullkommas; ty haer en ann Persohn detsamma i Hastighet igenom seet/ här och där förandrat/ och af sitt något därtill lagt'.

Andersin har sålunda vid diktens tryckning i Hel. Bl. haft framför sig som förlaga en av annan person än L. slutgiltigt genomsedd redaktion av 'Möös Plikt'. Utan tvivel är det denna redaktion, som föreligger i en i U. B. (*V 31*) bevarad, utomordentligt prydlig handskrift, 4:o, i brunt, gammalt läderband med initialerna *N. K.* på ryggfältet och med företalet undertecknat: *Stockholm d. 1 Sept 1687. N. K.*, alltså just året före tryckåret för Hel. Bl., näml. 1688. (Andersins tillägnan av diktboken är dagtecknad d. 26 febr. 1689.) Manuskriptet är alltigenom av samma hand. Företalet, som här delvis återgives i faksimil, lyder:

Till den gunstige Läsaren.

För några Åhr sedan haer min gamble och serdeles förtrogne Wän herr *D. H. M.* förährt mig et *Manuscript* af några Swenske Werser/ warandes *intitulerat:* Et Samtaal emillan Anna och Phillis om een Möös Plikt/ hwilken sade därhoos/ at han det bekommit hade utaf en Borgare här i Staden Stockholm/ och af honom förnummit/ at den Sinn-rijke Swenske Skalden Lasse Johansson/ elliest kallad *Lucidor* den Olycklige/ som hoos sagde Borgare i sin sidste Lijfs Tijd *logerat* haer/ skulle wara *Autor* till sama Werser; hwilket senare och lätligen kan bekräfftas därigenom/ at detta Wärck i Anseende till *stylum* märckligen öfwer eens stemmer med hans andre Skriffter/ som på åtskillige Tider af Trycket utgångne äro. Men det är beklagligit/ at samma Wärck intet är fulkomligit utarbetat/ och *polerat;* ty utaf de många *lacuner*, som lemnade äro/ och de åtskillige Rummen/ hwarest Meningen är heel förwirrad/ samt de andre små Feelen/ som sig i Hastigheet insmygit (och hwilket alt *Autorn* sielf/ twifwels utan/ hade opfylt/ ändrat och förbättrat/ där Gud hade behagat förlängia honom Lifwet) synes klart nog/ at det är hans första *concept.* Sedan hafwer jag också förmärkt/ at

Lucidor haer tagit sielfwa *materien* til låns utur den Holländske *Poëtens J. Catses Wech-Wyser ten Houwelick*/ dock så/ at han haer *disponerat*, och fördeelt alt annorledes/ och hoos hwar fördeelning bijfogat et Latinskt *Lemma*. Nu efftersom detta Wärck är myckit roligt at läsas/ och på det man för des *Defecter* Skuld eij må så offta i Läsande blifwa ophållen/ haer jag öfwertaalt mig/ at anwända några Stunder till des utarbetande. Jag haer fördenskuld förmedelst sielfwa Holländske Wärkets Tillhielp lagt till/ tagit ifrån/ bundit tillsamman/ och ändrat hwarest det haer synts giöras Behoof/ och brakt allting uti sådan *Form* och Gestalt/ som det här syns för Ögon. *Orthographen* haer man med Flijt lempat efter det Stockholmiske Frutimrets *Dialect* eller Mund-Art.

Detta till Underrättelse. Fahr wäl.

Stockholm d. 1 Sept. 1687. *N. K.*

Detta företal finnes, alldeles isolerat, i diplomatiskt trogen avskrift, uppenbarligen verkställd av samma hand som *V 31*, i U. B. *Palmsk. 339*, s. 383-387. Den 'Persohn', varom Andersin ordar i ovan från Hel. Bl. cit. anteckning och vilken den store samlaren Elias Palmskiöld tydligen anmodat om en avskrift av företalet och vilken slutligen gömmer sig under signaturen *N. K.* i *V 31*, är den kände skalden och numismatikern Nils Keder (f. 1659, d. 1735), en samtida till Palmskiöld och för övrigt även, om ock en yngre sådan, till L. Keder har tydligen själv fört pennan, att döma efter ett, visserligen med latinsk stil skrivet, egenhändigt brev från 'N. Keder junior' till Carl Liedemann (U. B. *Palmsk. 371*, s. 105).

Att det är Keder, som lagt sista hand vid L:s översättning av 'Een Möös Plikt', uppger för övrigt en samstämmig tradition, tydligen med utgångspunkt från just Palmskiölds samlingar. Sålunda förmäler J. H. Lidén, att L:s överlevande vän (superstes Amicus) Nicolaus Kederus påtagit sig att avsluta detta verk, som L. lämnat i ofullbordat skick, och Lidén stöder sig härvid på ett av honom cit. (mig obekant) ställe hos Palmskiöld (Hist. litt. poët. svec. II, Upps. 1765, s. 37 med not 1): 'Detta samtal som finnes bland hans Poëmer tryckt [åsyftas Hel. Bl.], hade auctor ej hunnit utarbeta, men det råkade uti H. N. Keders händer, som förmedelst Holländska värkets tillhielp (ty materien är lånt af Holländske Poëten J. Cats, dock så att han har disponerat och fördelt alt annorledes, och vid hvar fördelning bifogat ett Latinskt Lemma) lagt till, tagit ifrån, bundit tillsamman och ändrat hvarest det har synts göras behof, Stockh. d. 1 Sept. 1687.' Såsom synes, återgå Palmskiölds uppgifter här, även rent verbalt, på företalet 'Till den gunstige Läsaren' i *V 31* och *Palmsk. 339*. Det nya är avslöjandet av initialerna *N. K.* till *N. Keder*, som sedan alltjämt i litteraturhistorien stått som fullbordaren eller, i oviss utsträckning, bearbetaren av L:s översättning av Cats' jungfruspegel (se t. ex. Braad, Ostrogothia literata II, handskr. Link. B. och U. B.; Hammarsköld, Sv. vitterheten I, 1818, s. 165 f., 2:a uppl. (genom P. A. Sondén), 1833, s. 119: »ett långt stycke i samtalsform, på Knittelvers, bildadt efter den Holländska Poeten J. Cats' *Weckwyser ten houwelick*, och af Niclas Keder fulländadt,

Till den günstige Läsaren.

För några år sedan sade min gamble och
trotrolose förtrogne Vän Herr D. H. K. för,
åsyftat mig et Manuscript af några Dansche
Verser, warandes intituleradt: Ett Samtaal
emellan Anna och Phillis om een Möös
plikt, hwilken sade därföre, at den det be-
kommit hade några Bogare för i Handen,
Utan föga, och af denom förnimmit, at den
Vitterlekske Dansche Skalden Lasse Johansson,
allenast kallad Lucidor den Olyckelige, som
sade sagde Bogare i sin siste Lyckstyd to-
gerad hade, skulle wara Autor till samma
Verser; Swårheterne och lärdigom Man
bekräftade därigenom, at Indga Mårck i
Anseende till Stylum mårckeligen öfwer-
ens stemmer med hans andre Skrifter,

som

emedan det af Lucidor var lemnadt i fragmentariskt skick»; J. Linck, Om Lars Johansson, 1876, s. 117; E. Wrangel, Sveriges litt. förbind. med Holland, 1897, s. 204; E. A. Karlfeldt, Sv. ak:s handl. XXIV, 1912, s. 127).

Det var tydligen ingen tillfällighet, att just Keder kom att lägga hand vid L:s ofullbordade översättning. Han var nämligen efter allt att döma livligt intresserad för skaldens person och diktning. Detta framgår redan av det nämnda företalet. Han säger sig där hava i 'Een Möös Plikt' »lätligen» känt igen L:s stil från den »sinn-rijke» skaldens »andre Skriffter, som på åtskillige Tider af Trycket utgångne äro». Och dock hade L., då detta skrevs, tretton år vilat i sin grav, och de tryckta skrifter, varpå Keder åberopar sig, utgjordes av vidt kringspridda tillfällighetsdikter, som väl först vid denna tid börjat bli föremål för Andersins »idkesamma sammanhämptning». Vid tillkomsten av L:s samlade skrifter genom Andersin har Keder, enligt vad gamla källor upplysa, tagit verksam del, även om man härvid bortser från hans sista handläggning av 'Een Möös Plikt'. Sålunda antecknar O. Celsius d. y. (Saml. till sv. biogr. lex., handskr., U. B. *X 201*, s. 406): »Keder och Soph. Brenner kände honom [Lucidor] rätt väl och viste mycket af hans efventyr. Keder har och låtit gå ut hans verser in 4:to.» Ordagrant samma uppgifter möta hos Magnus von Celse i 'Lärde och berömmelige sv. mäns minnen' (handskr. K. B.), där dock den sista punkten senare rättats och beriktigats till: »Den förre [Keder] var ock en orsak at Andersin gaf ut hans verser i en samling in 4:to» [d. v. s. Hel. Bl.]. I sin litteraturhistoria kallar Lidén Keder för L:s överlevande vän (se ovan s. 332, varvid dock bör anmärkas, att Keder var född 1659 och sålunda vid L:s död endast 15 år gammal), och i det interfolierade och med anteckningar försedda exemplaret av Lidéns litteraturhistorien (U. B. *U. 173*, daterat 'Upsaliae 1776') nedskriver O. A. Knös bl. a.: »Keder uppmuntrade Andersin at gifva ut hans [Lucidors] verser.» Det kan också till sist i detta sammanhang böra omnämnas, att sista sidan i Hel. Bl. upptages av en i varm ton hållen, beundrande gravskrift över Lucidor, på italienska och undertecknad 'Nicolò Keder'.

Det bör sålunda anses som säkert, att Niklas Keder år 1687 lagt sista handen vid 'Een Möös Plikt', och sannolikt är, att detta skett i och för Andersins planerade utgåva av L:s samlade skrifter, ett arbete, som Keder även i övrigt främjat.

Av Keders olika slags dikter på skilda språk (se J. H. Lidén a. arb. och cit. st.) har Hanselli (X s. 357 ff.) kunnat samla och meddela blott fem stycken, däribland förnämligast två längre bröllopsskrifter, teckningarna av »en vettig man» och »en sedig hustru» (båda från 1690), där han synes hava tagit intryck av just Cats' realism och litet grovkorniga godmodighet i moraliserandet, särskilt 'Houwelycks' (Äktenskapets) 3:e del och där framför allt avdelningen 'Vrouwe' (Hustrun; jfr E. Wrangel, Sveriges litt. förbind. med Holl., s. 205). Kanske just arbetet med 'Een Möös Plikt' förde Keder in på studiet av den av samtiden synnerligen högt skattade 'fader Cats'.

Lucidoröversättningens förhållande till den holländska originaldikten har

varit föremål för frapperande olika, ja, motsatta omdömen. Å ena sidan har man karakteriserat 'Een Möös Plikt' som en ganska fri bearbetning. Sålunda säger Keder själv i sitt cit. företal bl. a., att L. »haer disponerat, och fördeelt alt annorledes, och hoos hwar fördeelning bijfogat et Latinskt Lemma». E. Wrangel (cit. arb. s. 204) anför, att översättningen icke är trogen, att Annas och Phillis karaktärer framstå mera konsekvent i den svenska dikten, att den snusförnuftiga Anna hos L. får sista ordet i stället för hos Cats den mera livliga, rakt på sak gående, men mot slutet tonen ändrande Phyllis, att L. utelämnat de första replikerna och sammandragit dialogen både i midten och mot slutet samt låter då Anna hålla längre anföranden. Å andra sidan anmärker Linck (cit. arb. s. 119), att 'Een Möös Plikt' »långt ifrån att vara en fri disposition af originalet, mycket nära ansluter sig dertill, så att all sjelfständighet saknas» (vilket visserligen, såsom nedan skall visa sig, är en överdrift). Och Karlfeldt yttrar i sin cit. Lucidorsmonografi, att L:s tolkning, »på något sätt fullbordad af Nils Keder, är för det mesta trogen, men ibland göras en del tillägg och utbroderingar, hvilka förefalla som ystra fröjdesprång över marginalens kant».

Dessa till synes motstridiga omdömen ha sin grund i det sakförhållandet, att vederbörande författare bedömt L:s översättning med utgångspunkt från väsentligt skilda dikter av Cats såsom förutsatta förlagor för poeten, å ena sidan *Maeght* (*Maeghd;* Ungmön, Flickan), första delen av 'Houwelyck' (Äktenskapet), å den andra sidan *Maeghden-Plicht* (*Maechden-Plicht;* Möplikt).

Keder och Wrangel utgå från den förra. Keder säger uttryckligen i sitt företal, att han observerat, 'at Lucidor haer tagit sielfwa materien til låns utur... J. Catses *Wech-Wyser ten Houwelick*'. Wrangel talar också om L:s »öfversättning af en afdelning i Houwelyck, den första, som innehåller samtal mellan Anna och Phyllis 'om en möös plikt', såsom Lucidor eller öfversättningens fullbordare N. Keder kallar stycket». Cats' väldiga arbete 'Houwelyck', i sex huvudstycken, Maeght, Vryster, Bruyt, Vrouwe, Moeder, Weduwe, utkom första gången 1625 (se t. ex. Nieuw nederl. biogr. woordenboek VI, Leiden 1924, sp. 282), utgavs sedermera i en serie av uppl. och ingick slutligen som en huvuddel i 'Alle de wercken ... van de heer Jacob Cats' (tidigaste uppl. 1655; mig tillgänglig uppl.: Amsterdam, J. J. Schipper, 1657-58, fol., U. B.). I 'Houwelyck' inledes första avdelningen, *Maeght*, med en dikt (vars titel återfinnes just i Keders ovan cit. yttrande) 'Wegh-wyser ten Houwelick uyt den dool-hof der kalver-liefde' (cit. Amst.-uppl. 1657, s. 6).

Linck och Karlfeldt däremot fota sina omdömen om L:s översättning på *Maeghden-Plicht*, en tidigare, fristående emblemdikt, av Cats offentliggjord redan 1618 i Middelburg (Nieuw nederl. biogr. woordenboek VI, 1924, sp. 281), mig tillgänglig (K. B.) i en uppl.: 'Iacobi Catzii I. C. Monita amoris virginei, sive Officium puellarum in castis amoribus, emblemate expressum. Maechden-Plicht, ofte Ampt der ionckvrovwen, in eerbaer liefde aenghewesen door sinne-beelden. 't Amstelredam bey Willem Iansz Blaeu, inde vergulde sonnewyser', u. å., 4:o (123 s.; sammanbunden med det samma år för första

gången utgivna emblemverket på latin, holländska och franska 'Silenus Alcibiadis, sive Proteus... Sinn'- en Minne-beelden... t' Amsterdam, bey Willem Blaev', u. å., 244 s.; boken är på permens insida försedd med dateringen 12 aug. 1651, då den i Skara av Jonas Jonæ Salatius skänktes till brodern Nicolaus, och på titelbladet med namnteckningen 'Benedictus Leijonstierna Danielis', f. 1642, d. 1686; jfr om boken Linck cit. arb. s. 117).

Det är denna *Maeghden-Plichts* på holländska skrivna del (se nedan), som L. översatt. Då boupptecknings instrumentet över L:s efterlämnade boksamling (se E. Wester, Samlaren 1898, s. 50 f.) ej upptager något av Cats' diktverk, kan det ej bestämt avgöras, huruvida L. vid sin översättning följt (eller rent av använt cit. ex. av) nämnda Amsterdamsuppl. och dess text av Maeghden-Plicht eller någon annan uppl., där Cats möjligen kan hava givit dikten en något annan gestaltning, vilket senare antagande dock är föga troligt. Man torde sålunda få och böra bedöma och karakterisera poetens översättargärning utifrån texten, sådan den föreligger i den här cit. Catsuppl. Då Wrangel, som ovan s. 334 anmärkts, antager, att det är L. eller Keder, som givit stycket namnet 'Om een möös plikt', bör påpekas, att detta namn ju här ingår i diktens titel i dess holländska del (*Maechden-Plicht*) och vidare i diktens Inledning (denna uppl. s. 427), som har formen 'Inleydinghe tot de t'samen-spraeck tusschen Anna ende Phyllis, roerende den Maeghden-Plicht', under det att parallelldikten i 'Houwelyck' endast har titeln *Maeght* och 'Inleydinge' samt sedan över själva dialogen 't'samen-spraeck tusschen Anna en Phyllis.' Linck, som tydligen blott genomögnat cit. Amsterdamuppl. av *Maeghden-Plicht* (K. B.) men ej tagit del av *Maeght,* uppger, uppenbarligen missledd av Hammarsköld-Sondén (se ovan s. 332 f.), att 'Weckwyser ten Houwelick' blott är ett annat namn på »möns pligt» (a. arb. s. 123). Även J. Paludan (Danmarks Lit. mell. Ref. og Holberg, Kjøb. 1896, s. 283 f.) säger, att L. bearbetat »i Forkortning en Del af Cats's 'Christelige Hustru': *En möös plikt,* fullendt af Nils Keder og udg. 1759» (!). Likaså förmenar Johannes Bolte (Tijdschrift voor nederl. taal- en letterkunde, Bd. XVI, 1897, s. 243 f., åberopande Linck och Paludan), att Lasse Johansson översatt ett avsnitt av 'Houwelyck' under titeln 'En möös plikt', vilket efter hans tidiga död fulländades av Nils Keder och offentliggjordes i tryck 1759. (Det av Paludan och Bolte omnämnda trycket av år 1759 är tydligen intet annat än Granbeck-Edmans bearbetning av 'Een Möös Plikt' i Hel. Bl., se nedan s. 340.)

Maeghden-Plicht och *Maeght* i 'Houwelyck' äro dock väsentligt olika dikter. Båda utgöra visserligen en dialog mellan Anna och Phyllis, behandla samma ämne, en moralkodex för en ung flicka, avsedd att reglera de första stegen på kärlekens stig, preliminärerna till äktenskapet i trevnad, trohet och fruktsamhet, hava samma metriska form (övertagen av L.) och hava båda en 'Inleydinghe' med presentation och allmän karakteristik av de samtalande, vilkas dialog skalden tänkes i smyg avlyssna. Men den senare *Maeght* är dock en utvidgad och stark omdiktning och omdisponering (jfr Keders omdöme ovan

s. 332 och 333 f. och Wrangels s. 334) av (den holländska delen av) *Maeghden-Plicht*, ja, ger intrycket av en nästan ny dikt, med blott en och annan vers eller ett och annat mindre versparti i ren överflyttning från den äldre dikten. *Maeght* är liksom 'Houwelyck' i sin helhet skriven på holländska, saknar indelning av dialogen i särskilda numrerade avdelningar liksom ock överskrifter i varje form, beroende på att den också saknar de varje sådan avdelning illustrerande och åskådliggörande emblemen. *Maeghden-Plicht* åter har, utom den holländska, av L. översatta texten, för varje (liksom hos L. numrerad) avdelning, försedd med holländska och franska inledande satser, överskrifter (»lemmae»), även kortare latinska parafraser på välgjorda distika, vilka återge den holländska texten och sålunda tillsammans utgöra en på det lärda språket given handbok i kärlekens konst, ett säkerligen avsett motstycke till Ovidius' Ars amatoria, men buren av en helt annan anda, moraliskt tuktad, småborgerligt förtänksam och klok. Det är de till dessa latinska parafraser hörande »lemmae», som L. har övertagit men vilka Keder förmenar, att L. vid sin omdisponering av den till låns tagna »materien» själv »bijfogat». En och annan gång hava dessa överskrifter, motton, hos L. fått en annan form än i den av mig använda Amsterdamuppl., vare sig nu detta beror på att L. själv givit dem en ändrad gestaltning, som synts honom bättre, eller han möjligen haft framför sig en annan uppl. med i något avseende olika text (jfr ovan s. 335). Det är denna *Maeghden-Plichts* latinska text, som avses i boktitelns första avdelning 'Monita amoris virginei, sive Officium puellarum'. Vare sig denna latinska dialog mellan Anna och Phyllis är diktad före eller samtidigt med och som en parafras till den holländska *Maeghden-Plicht* (se Gustave Derudder, Étude sur la vie et les œvres de Cats, Calais 1898, s. 297 f.), så ingår den under nämnd titel 'Monita amoris virginei...' som en särskild, utanför 'Houwelyck' stående dikt i Cats' 'Alle de wercken' (uppl. Amst. 1657-58, s. 153 ff.), utan all annan förändring än den, att den, i likhet med *Maeght*, saknar indelning av texten i numrerade avdelningar, likaså överskrifter (lemmae) över dessa samt också de emblem, zinnebeelden 'sinnebilder', illustrationer (i kopparstick), vilka för varje avdelning i *Maeghden-Plicht* belysa och försinnliga genom bild en i den holländska och latinska texten gjord liknelse eller berättelse.

De i *Maeghden-Plicht* använda 44 emblemen (kopparsticken) begagnade f. ö. Cats ånyo för sina 'Emblemata moralia et œconomica', likaledes 44, utgivna första gången 1627 (Nieuw nederl. biogr. woordenboek VI, 1924, sp. 281). Det bör alltså kunna slutas, att även *Maeghden-Plicht* från början ägt 44 avdelningar, och att således L., som endast har 43, av någon anledning själv medvetet uteslutit en, den 43:e (se nedan s. 339).

Till belysning och orientering meddelas här faksimil av Emblema I, första avdelningen, i *Maeghden-Plicht* (enl. cit. Amst.-uppl., 4:o, u. å.), varigenom L:s förhållande till originalet i någon mån kan bedömas.

En närmare analysering av L:s ställning till och sätt att behandla det holländska originalet kan, redan av utrymmesskäl, här ej ske. Denna sida av

Ten heeft gheen aert,
Voor'tis ghepaert.

Sans mariage,
N'a courage.

PHYLLIS.

Ick ſagh dees daghen op een deck,
Twee duyfkens ſpelen beck aen beck;
Hier door ontſtont in mijnen ſin
Een ſoet bedencken op de min:
Siet! (dacht ick) hoe Gods wonder macht
Elck dierken paert in ſijn gheſlacht;
Elck voelt, en voet ſijn eygen vier,
Elck vrijt, en trout, op ſijn manier;
Geen iſſer, dat geen lief en heeft:
't Lieft al, oock ſelfs dat niet en leeft.
Den Daldel-boom vertreurt haer jeught,
Men ſieter aen noch vrucht noch (vreught,
Tot ſy ten leſten by haer vint
Haer weder-paer, dat ſy bemint,
Dan grijpt den boom eerſt als een m
En geeft haer vrucht in overvloet.
Dringt liefde door het quaſtich h
Is 't ſlijm der viſſchen niet te kout,
Zijn wilde voghels niet te ſnel,
Zijn wreede dieren niet te fel,
Om elck te paren naer hun aert,
Wat doet den menſch dan ongh
paert?
Voelt leeu en beer dees ſoete pijn,
Wat ſal 't van teere maeghden ziin

Non, niſi nupta, viget.

PHYLLIS.

DVm geminas nuper, per tecta paterna, columbas
Conſpicio dulci jungere roſtra ſono,
Palmaque forte ſubit, ſterili miſerabilis umbra,
Suſpirat ſocium dum procul eſſe marem,
Moxque vel aſpectu cari propiore mariti,
Ridet, & agricolam fertilitate beat;
Alma Venus, dixi, *moriar niſi nubere dulce eſt!*
Et loquor, & tacito pectore ſerpit amor.
Arboribus ſuus ardor ineſt, ſua flamma volucri,
Æſtuat umbroſi per juga montis aper,
Cæruleo quod amet, non defit in æquore piſci,
Cur fugiat teneras ſola puella faces?

NON, NISI NVPTA, VIGET.

I.

Lucret.

Mne adeo genus in terris, hominumque, ferarumque,
enus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
rias ignemque ruunt.

Montagn. lib. 3 des Eſſais cap. 5.

Tout le mouvement du monde ſe reſoult, & rend a ceſt' accouplage; c'eſt une matiere infusée pat tout, c'eſt un Centre, ou toutes choſes regardent.

'Maeghden-Plicht'

'Een Möös Plikt' skall bli föremål för en särskild undersökning. Här må endast anföras, att L. synes suveränt behärska det holländska språket. Hans sjuspråkiga lyra hade ju även en holländsk sträng (se t. ex. n:r VII, s. 103, n:r IX, s. 119, n:r XII, s. 138). Under sina peregrinationer hade han säkerligen besökt också »siufalte Nederlanden», »them Neptunus mäd sin Hand beskyddar» (n:r XXXIII, s. 238), »thet rijke Nederland som man mädh skiäl kan akta för Wärdens lilla Wärld» (en hel värld i mindre format; n:r XXV, s. 195). Han visar sig, språkligt sett, förvånande fri och oberoende gentemot sin holländska förlaga. Han finner mödolöst och rätt det motsvarande svenska ordet och uttrycket. Man finner knappast ett spår av dåtidens stelhet och valhändthet inför en översättares svårigheter. Han följer icke alltid originalet rad för rad. Små partier, som icke tilltalat honom, utesluter han, och det kan sägas, att det sker med smak. Finner han å andra sidan något uttryck eller någon scen hos Cats, som tilltalar honom, gripes han av skildringens glädje, och hans burleska fantasi rycker honom med sig till djärvt realistiska utbroderingar på 'fader Cats', mera bleka väv. Detta senare är även annars i högsta grad betecknande för L:s ställning till och behandling av sina utländska mönster. Härvid kan för jämförelses skull hänvisas till anmärkningarna till gravskriften över Lorentz von der Linde (ovan s. 199 ff.), över Anna Blixencrona (ovan s. 275 f.), över Catharina Uttermarck (ovan s. 284 ff.), även om man här icke har att direkt göra med rena översättningar. 'Een Möös Plikt' bär sålunda i utpräglad grad L:s stämpel i kynne och uttryck.

Härmed äro vi inne på frågan om Keders större eller mindre andel i diktens nuvarande gestaltning. Man har härvid nöjt sig med att i allmänna ordalag sätta Keder som 'fullbordare' av L:s 'ofullbordade' verk, i anslutning till J. H. Lidéns yttrande: »carmen quod imperfectum reliquit Auctor, finiendum vero sibi sumpsit superstes Amicus Kederus» (a. arb. s. 37). Och till fullo kan frågan icke besvaras, så länge man saknar det L:s eget grundläggande manuskript, som Keder fått i sin hand. Detta karakteriserar Keder som ett »första concept», med många lacuner, åtskilliga oklara ställen samt andra små fel, som föranledts av att verket »intet är fulkomligit utarbetat/ och polerat». Keder säger sig därför hava »lagt till / tagit ifrån / bundit tillsamman/ och ändrat hwarest det haer synts giöras Behoof» etc. Då han emellertid gjort allt detta »förmedelst sielfwa Holländske Wärkets Tillhielp», och då han härmed, som ovan visats, syftar på den i 'Houwelyck' ingående, av L. ej använda dikten *Maeght*, kan hans arbete med 'Een Möös Plikt' ej hava varit av mera ingående natur. Sådan L:s översättning nu föreligger, sluter den sig nämligen uppenbarligen och i stort sett ganska troget till den av Keder icke använda eller för honom kanske rentav okända *Maeghden-Plicht* men uppvisar å andra sidan, såsom annars väntats, intet parti, som bildar en avvikelse från *Maeghden-Plicht* och på samma gång en anslutning till den senare, väsentligt olika, nästan nya *Maeght*, förmedelst vilken ju dock Keder skulle utfört sin restauration av L:s koncept.

Man skulle möjligen härvid vilja peka på, att Keders handskrift (*V 31* U. B.) ju dock ej äger de fyra rader, som i Hel. Bl. avsluta 'Een Möös Plikt':

Så glamma detta liufwa Paar
Till de ble warse hwar jag war
Och räddes at jag brakt'et ut;
Dy giord de på sit Taal et Slut.

Dessa verser stå nämligen icke i Keders förlaga, *Maeght* (i 'Houwelyck', åtminstone ej i mig tillgängliga uppl.). Men Andersin har ej heller tilldiktat dem. De äro en direkt översättning från *Maeghden-Plicht* (i cit. Amst.-uppl., liksom i Hel. Bl. och i här föreliggande uppl., tryckta med särskild stilsort):

DVs langhe sprack dit lieve Paer:
Doch Anna wert, soo 'tschene, ghewaer
Dat eenich mensch daer was ontrent;
En daer me was haer praet ten ent.

Eller i den motsvarande latinska texten i 'Maeghden-Plicht' (däremot ej i 'Monita amoris virginei, sive Officium puellarum', sådan denna dikt ingår i 'Alle de wercken', se ovan s. 336):

PLura locuturas strepitus, quem fortè ciebam,
Terruit; Anna, prior dum capit aure sonum,
Hîc aliquis latet error, ait, satis ista, superque.
Dixerat, et roseo desiit ore loqui.

Dessa utanför Keders manuskript stående rader hava tvivelsutan blivit tillsatta av Andersin i Hel. Bl. från L:s omnämnda, i Keders händer komna manuskript. Detta har sålunda jämte Keders utskrift förelegat Andersin vid tryckningen av Hel. Bl. Att så varit förhållandet, framgår även av andra förhållanden. Visserligen har tydligen Keders handskrift utgjort den egentliga förlagan (såsom framgår bl. a. av den ovanligt ordentliga och konsekventa stavningen och interpunktionen), men åtskilliga avvikelser, ej sällan berörande sak och mera skiljande uttryckssätt, ge vid handen, att utgivaren av Hel. Bl. tagit hänsyn också till L:s koncept. Vid sagda förhållanden är det all anledning att giva vitsord åt Andersin, då han karakteriserar Keders insats beträffande diktverket så, att han »detsamma i Hastighet igenom seet/ här och där förandrat/ och af sitt något därtill lagt». Även på den föreliggande gestaltningen av dikten kan man i allo instämma med Keder, då han anmärker, »at detta Wärck i Anseende till *stylum* märckligen öwer eens stämmer med Lucidors andre Skriffter», då naturligtvis närmast brudskrifterna. »Det Stockholmiske Frutimrets *Dialect* eller Mund-Art», som man enligt Keder med avsikt följt, ger på intet sätt språket i 'Een Möös Plikt' någon speciell särkaraktär gentemot L:s övriga diktning.

Keders arbete med dikten har utan allt tvivel varit föga ingående och i huvudsak haft karaktären av en lindrig och mera formellt ytlig retusch. Han har, för att använda ett hans eget uttryck, »polerat» den.

Keder talar i sitt företal om »många lacuner» i L:s koncept. En sådan, stor och påfallande, icke utfylld och icke ens anmärkt, lacun föreligger i 'Een Möös Plikt', i det att L. av *Maeghden-Plichts* 44 (med var sitt emblem försedda) numrerade stycken behandlat endast 43 och helt uteslutit det näst sista, det 43:e. Det är föga troligt, att han härvid följt en (mig okänd) möjligen förefintlig redaktion av dikten, som avviker från den i här cit. Amsterdamuppl. föreliggande (jfr ovan s. 335 och 336). Det ej översatta stycket innehåller först ett yttrande av Phillis. Hon är på väg att ge Anna rätt men vill dock fråga, hur hon skall bete sig, om hennes far vill tvinga på henne som make en gubbe, som har rikedom: så högt kan hon ej skatta hans penningar, att hon ville vinna dem genom att bli en gamlings maka. Den fogliga Anna svarar i omskrivande form: Kvinnans vapen är bönen. Böner och älskvärdt väsen och uppträdande böja och beveka nog den hårde fadern, vilken självuppgivelsens lära åskådliggöres genom avdelningens emblem: Tallkotten motstår hårda slag, men den ljuva värmen förmår den att öppna sig. Cats' egen ståndpunkt i konflikten framgår av avdelningens överskrifter ('lemmor') på holländska, franska och latin: 'Vis omnis abesto': 'Fjärran vare allt hårdt motstånd!' Det skulle icke vara L. olikt, om han ogillat och medvetet utelämnat denna trista och ryggradslösa lära om den viljelösa lydnadens storhet i denna öppna konflikt mellan kärlek och guld, ungdomens kärlekskrav och ålderdomens kärleksskröplighet. Ett sådant förutsatt ställningstagande från L:s sida står i varje fall i samklang med det sätt, varpå *Maeghden-Plichts* sista (44:e) avdelning återgivits i den svenska översättningens sista (43:e). I de föreg. avdelningarna är emblemtexten strängt lika fördelad: 24 holländska versrader med holländsk och fransk överskrift och 12 latinska versrader (distika) med egen latinsk överskrift (lemma). I denna avdelning är den holländska texten av Annas inlägg fördelad på 3 typografiskt skilda stycken med resp. 26, 10 och 20 versrader men med gemensamt motto (holl. 'Een is ghenoegh' och fra. 'Vn m'est assez') och den latinska likaledes i 3, numrerade partier på vardera 12 verser men också med gemensamt (av L. övertaget) motto 'Sufficit unus': 'En är nog'. Moralen är försinnligad i ett emblem, visande en hand, som med en sax klipper av alla senare, kraftstjälande skott på ympkvistens stam (r. 1186 ff.): mön är bliven gift, och hon bör nu komma ihåg, att »en är nog». L. har nu översatt endast det första holländska partiet, som inpräglar den sunda satsen, att den unga hustrun numera har att älska endast en, sin man. Där gör L. halt. Cats däremot har åtskilligt mera att säga om och till den lilla 'ympkvisten'. I andra partiet inpräglar han hos den nygifta absolut lydnad för mannen: han ger lagarna, som hon villigt skall följa, hon skall styra genom att lyda. Och i det tredje och sista stycket i avdelningen framhåller Cats med särskild skärpa, att mannens herravälde

även sträcker sig till husets ekonomiska förhållanden. Även om hustruns hemgift gjort huset rikt, under det att mannen haft litet i sin kista, så får hon ej i övermod åberopa sig på, vad hon fört med i boet, utan väl betänka, att mannen ensam är herre över ägodelarna. Det stadgar lagen hos alla folk, så långt jordkretsen sträcker sig. Den som tager sig en make, får en husbonde (Soo wie een man neemt, crijgt een heer): Så slutar Cats sin 'Maeghden-Plicht'. Det må räknas L. till förtjänst, om han icke velat följa 'fader Cats' och ge även sin dikt om kärlekens konst och möns plikt samma ekonomiskt-juridiska avslutning.

Maeghden-Plicht (men ej *Maeght*) inledes med en längre alexandrindikt, där Cats tillägnar sin dikt 'De eerbare, achtbare, konst-rijcke ionck-vrov Anna Roemers', med vilken Cats tydligen samtalat om hithörande problem och för vilken han hyst vänskap och beundran. Hyllningen till Anna Roemer blir desto mera markerad, som Cats givit hennes namn Anna åt den person, som i dikten spelar den ledande rollen, för förf:s och klokhetens talan, kraftig och sund men nästan onaturligt nykter och strängt tuktad av calvinismens morallära. Phyllis däremot är tvivelsutan hämtad från Ovidius, vilkens lössläppta och otuktade Ars amatoria hon, framför allt i dialogens början, representerar.

Förutom i Hansellis omtryck av Hel. Bl. har Annas och Phillis' samtal, i något omarbetat skick och med uteslutning av de latinska överskrifterna, offentliggjorts i ett särskilt tryck, 'Et hemligt samtal emellan Anna och Phillis om En Mös Plikt. Tryckt i Norrköping på egen bekostnad, af Johan Edman, År 1759' (*Zetterstr. saml.*, vol. IV, U. B., 8: o). I ett 'Företal', hållet i en ansträngt spirituell Argus-ton, upplyser 'författaren', att »denna Piece är det första foster jag framalstrad», att »grunden till henne är wäl intet upsatt utaf mig; dock har jag tilökt och lagad henne på åtskilliga ställen der som minst behöfdes», »at Auctorens namn ej utsättes, ty det är mig obekant, och som jag menar, så blef han af döden bortryckt, då han war i den goda tankan at lämna detta åt det allmänna» [jfr härvid Andersins anmärkning i Hel. Bl. ovan s. 331], att hans eget »namn behöfwes intet», ty han har blott »lagat en gammal byggnad». Till grund för texten ligger tydligen Hel. Bl., med moderniserad interpunktion och dito språk, med en del tillägg men dock flera uteslutningar samt i allmänhet utslätning av mera djärvt realistiska partier och uttryckssätt. Anonymen skulle vara en Per Granbeck, enl. Apelblad, Anonymi et Pseudonymi Sveciae III (1750-1770), s. 264: »Samtal emellan Anna och Philis om en Mös plicht, Norcopiae a. 1759 in 8:o. Colloquium hocce de innubae puellae officiis, quod olim scripsit Laurentius Johannis, vulgo Lucidor den olycklige, quodque in opere ejus poëtico exstat, sua passim perpolitum lima in lucem denuo emisit Petrus Granbeck, Smolandus, Judex Territorialis Honorarius.» (Jfr Paludans och Boltes uppgifter ovan s. 335.)

Till grund för texten i denna uppl. har lagts Keders manuskript, vars tillvaro J. H. Lidén haft sig bekant (se hans egenhändiga anteckning i hans interfolierade exemplar av Hist. litt. poët. svec., U. B. *U 172* och *U 173:* »Ms. in Bibl. Full. (Cronstedtiana) in 4:o. Det wore wärdt att tryckas.») Den utomordentligt vårdade handskriften har ej vållat några svårigheter. Endast beträffande stor eller liten begynnelsebokstav, särskilt vad angår *D* och *H,* har osäkerhet i vissa fall kunnat råda. Handskriftens kommatecken ha, i enlighet med tidens bruk i frakturtryck, återgivits med /. Andersin avviker ej sällan från Keders manuskript, visserligen främst beträffande mera perifera ting, ortografi, interpunktion. Särskilt i bruket av stor begynnelsebokstav visar Hel. Bl. stor inkonsekvens i jämförelse med Keders handskrift. Varianter från Hel. Bl. anföras, där de kunna anses hava något intresse. Avvikelserna kunna här ha särskilt intresse därför, att Andersin, som nämnts, uppenbarligen jämte Keders manuskript haft tillgång till L:s koncept vid redigeringen av 'Een Möös Plikt' (se ovan s. 338).

427-428. *r. 1-30.*

Inledning. I 'Maeghden-Plicht': 'Inleydinghe tot de t'Samen-spraeck tusschen Anna ende Phyllis, roerende den Maeghden-Plicht', liksom de övriga avdelningarna (utom n:r 44, se ovan s. 339) innehållande 24 versrader på holländska och 12 versrader, distika, på latin (med rubr. 'Argumentum'). — Hel. Bl.: r. 2 *sina* 5 *obetänkt/* 13 *Jungfru* 18 *henne* 20 *liufwa* 24 *Jungfrus* 27 *uthwägs-Swaar — uti sine grönskand Åhr* (Cats 'Phyllis, groen van jeught'): det gäller ju här Maeghd, ungmön, flickan, la jeune fille ingénue, som ännu blott drömmer om kärlekens frukter, i motsats till Vryster (Vrijster), jungfrun, som redan erfar och prövar kärleken, behandlad i 'Houwelycks' andra del, även där i dialog mellan den nygifta Sibille, klok och nykter som Anna, och Rosette, en motbild till Phyllis, representerande instinkten med dess otuktade kärlekskrav, den obetänksamma och lössläppta tillförsikten och lättrogenheten: *af Inbilning obetänkt* 'obetänksam, tanklös på grund av sina falska inbillningar' [Cats 'vol van onbedachte waen'; eller *obetänkt* (såsom adv.) 'obetänksamt, tanklöst']. *Af Wet* (Med hänsyn) till förståndet. *Ram* 'lägligt tillfälle', se anm. till 144: 6. *mäst* mestadels, i de flesta fall. *teep'* (d. v. s. *tepas,* med *-as* från »älas») *och älas* 'tokas och rasa', 'galnas och gäckas' (i tal och åthävor); enligt Hof, Dial. vestrog. (1772), betyder 'tepa' på uppsv. (svethice) 'inscite, stolide se gerere'; sv. (uppsv.) dial. älas 'gäckas, roa sig' (Rietz på 'alas' s. 6). *håller Pär och Påwel gill* 'håller både Per och Pål för (full-) god, håller till godo med både Per och Pål' (kreti och pleti, vem som helst); *Påwel,* vanlig form i ä. nsv., fsv. Pävel. *gifwer henna Boot* ger henne svar på tal, tar henne i upptuktelse. *I Sinne-Målning genom Dikt* (Cats 'Door Sinne-beelden en ghedicht') 'I sinnebilder, målningar, tavlor i diktens (ordets) form': i 'Maeghden-Plicht' åskådlig-

gjordes ju innehållet även av verkliga sinnebilder, emblem. *willen* 'viljen', se anm. till 46: 17. *Sökn inte fåfengt Utwägs Swaar* 'Söken ej fåfängligt (ytligt) undanflyktssvar' (på spörsmålen), svar, avsedda för att komma undan, finna en utväg för tillfället på frågorna (Cats 'Ghy, die dit lesen wilt met vrucht, Beelt u geen dinghen in ter vlucht').

428-429. 1. *r. 31-56.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. texten (som vanligt 24 versrader, se ovan s. 339) med holl. överskrift 'Ten heeft gheen aert, Voor 'tis ghepaert' och fra. 'Sans mariage, N'a courage' samt lat. texten (som vanligt 12 versrader) med överskriften 'Non, nisi nupta, viget' (= L.); emblem: två palmer, lutande sig mot varandra; den ena full av frukter, i den andra smekas kärlekens duvor (jfr här r. 43-52 och se f. ö. här meddelat faksimil av Emblem I i 'Maeghden-Plicht'). — Hel. Bl.: r. 35 f. *gek/ feck.* 48 *hoos'et* 56 *Jungfru — i sidstes* här för leden, nyligen. *söta* ljuva. *giffites* gifter sig. *lijk* likt, såsom. *hoos et* jämte, vid sidan av det. *med Öfwerflood* 'i överflöd' (Cats 'in overvloet'); jfr da. Overflod, mlt. overvlôt och 200: 58 »til öfuer flödh», 272: 127 »öfwerflödh»; av mig påträffat i formen 'öfverfloden' i bet. 'högvatten i älv' (1751, N. Gisler, K. Vet.-ak:s handl. XII, s. 110). *paart* parad, få sin make. *will* skall. *förtaa* förhindra, kväva.

429-430. 2. *r. 57-84.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Soo haest ghetrout, Soo haest berout' och fra. 'Au jour d'huy marié, demain marri'; lat. överskrift = L.; emblem: en vid en vassbank utlagd ryssja (jfr här r. 73 ff.). — Hel. Bl.: r. 60 *ledz'; 73 gamble 74 een Miäla — ledz wed* (ut-)ledsen, led vid, trött på. *full* 'nog' *med* 'också'. *troni* (= Hel. Bl.; Granbeck 'tron I') 'tron I, tror Ni': jfr 164: 8 »sittn'I», 445: 507 »mån ni» (= Hel. Bl.), 448: 618 »är ni» (= Hel. Bl.); 459: 909 »bör ni» (Hel. Bl. 'börn I'), 459: 924 »lärni» (Hel. Bl. 'lärn I'), 453: 750 »Meen I» (d. v. s. 'Menen I'; = Hel. Bl.) etc., former, som, jämförda med varandra, belysa uppkomsten av talltalsordet 'Ni (ni)'; alltså 'troni' < 'tron I', 'troni' > tro(r) Ni; formerna tillhörde tvivelsutan ännu (det mera ovårdade) talspråket, varvid bör observeras (de sporadiska) ändringarna i Hel. Bl. och Lind Ordb. 1749 'I (vulg. ni) Ihr', samt voro särskilt karakteristiska för uppsvenskt tal: jfr Hof, Dial. vestrog. (1772) s. 57 '*I* vos Vestrogothi, *ni* Sveci in vulgari sermone dicere malunt, qvi tamen in scriptis et publicis orationibus *i* usurpant' samt Keders uppgift, att 'man haer med Flijt lempat ortographen effter det Stockholmiske Frutimrets Dialect eller Mund-Art'. Se för övrigt bl. a. Esaias Tegnér, Ark. f. nord. fil. V s. 306 f. *man* (r. 68) bara, blott. *märka* se efter, ge akt därpå. *fins* finner man. *Förtreet* förtret, bekymmer. *höllo* höllo före, hade den meningen. *utan Twijk* bestämt. *Äkta Stånd* sc. är *lijk* 'likt' *een Ryβia* 'ryssja' (Hel. Bl. 'Miäla': även 344: 60 »miäla», 343: 32 »I Ryssior/ eller ok i Miälor»). *Pruth* 'knot, pock': jfr ä. nsv.

pruta i bet. 'pocka, kivas, knota, opponera', 461: 960 *Pruth* 'pockande; tryck, tvång', nsv. uttrycket 'utan prut' (= utan invändningar) och Kolmodin, Bibl. Qwinno-Spegel I (1732), s. 336 'lagsens twång och prut'. *står i Knorr* 'står i knopp', är outslagen, ej fullt utvecklad, med bilden hämtad från växtvärlden: jfr ä. nsv. stå i knut (främst om växter) 'stå i knopp' och 467: 1148 »Knorr» i bet. 'ringel' samt sv. dial. (subst.) 'knorra' om något hopvikt, hopsnott (Rietz). *Ångst-suckar* (typisk Lucidorssammansättning; Granbeck:) 'Sig ängslar, suckar'. — R. 79-82 äro L:s realistiska utbrodering av Cats':

Het meysken wenscht te zijn de bruyt;
Een jubben, van sijn eerste vlucht,
Leyt om een wijf gestaech en sucht.

430-431. 3. *r. 85-122.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Ongelijcke aenghesichten maken de vreught' och fra. 'Le fyseau ne peut bien aller, Ou que l'on n'oit barbe parler'; lat. överskriften 'Familia innupti manca'; emblem: en holländsk herrgårdsbild med i förgrunden en damm, vid vilkens brädd en man och en kvinna se på hur andhonor svärma kring en andrake (jfr här r. 93 ff.). L. har ändrat den lat. överskriften till 'Innupta moerori nupsit', ur innehållssynpunkt mera talande än Cats' lemma: jfr här r. 100 ff., 120 ff., den lat. parafrasens 'Triste, cubans vacuo bella puella toro' och Cats' citat under emblemet från den gamle teologen Egnatius: 'Virginitatis jugum nemini imponito.' Latinaren L. torde hava stött sig på det oklassiska ordet 'manca' (fel, brist), ital. mancanza, fra. manque, i Cats' överskrift. Om det osannolika i att L. kunde övertagit överskriften från en annan och olika uppl. av 'Maeghden-Plicht' se ovan s. 335 och 339. — Hel. Bl.: r. 102 *skiött'* 113-114 *bårt/ kårt;* — *Lapperij* 'lappri, struntprat' (Cats 'praet'). *gifftes* gifter sig. *Mödom* jungfrudom. *Sidst* Nyligen. *Märken rätt* Lägg väl märke till. *honar* (= Hel. Bl.; Granbeck och Hanselli:) 'honor', ett exempel på dåtida förvirring och vacklande inom deklinationssystemet. *slätt* utan undantag. *Hwar* Envar. *skiött*(e) 'brydde sig om'. *Andrak* (även Möller 1745; jfr sö. och sydv. sv. 'andrik') 'andrake, andhane'. *kwarrand Kwaak:* ljudhärmande om ändernas (ankornas) snatter (skvatter): jfr sv. dial. kvaka 'snattra, skvattra' (om änder och ankor) och mlt. quarren (ljudmålande) 'kurren, grollende, brummende Töne ausstossen', lt. quarren 'wimmern'. *eij hålls Fyr* 'ej hålls gyckel, skämt': det finns ingen feststämning: jfr mlt. vîr(e), lt. fûr (fir) 'Feier, Fest'. *Korsteen* skorsten. *Steek-Lufft* steklukt. *utan Flärd* utan svek, alldeles uppriktigt, sanningsenligt. *Boo* hus, hem. *säll* gladt, lyckligt.

Cats' regelmässiga 24 (holländska) versrader ha under L:s hand svällt ut till 36. Hans realistiska skildringsglädje och skildringskonst ha fört honom ett godt stycke utanför Cats' marginal. Hans målning för syn och öra av den lilla åns fågelliv är ovanligt åskådlig och livfylld och över-

träffar vida den holländska förebildens dock i och för sig ingalunda föraktliga, trivsamt okonstlade skildringskonst. Här återgå sålunda r. 99-112 på Cats' mera bleka:

Men hoorder vreucht, noch bly geschal,
Men sacher gheen gheneucht met al,
Elck dreefer stil, en treurich heen,
Maer, mits een Wertel daer verscheen,
Soo reesser stracx, door heel den poel,
Een hees ghequeeck, en bly ghewoel.

Exempel på L:s förmåga att ge liv och påtaglig åskådlighet bilda också raderna om hela husets sorg vid fars bortresa, där även de döda tingen taga del:

Wår Korsteen will eij då draa Röök/
Eij kennes Steek-Lufft i wårt Köök,

vilka bygga på Cats' tunna rad:

Gheen roock, of reuck, komt vanden heert:

431-432. 4. *r. 123-146.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Hout den brant, In den bant' och fra. 'Ny bassement, Ny laschement'; lat. överskrift = L.; emblem: Amor, rörande omkring i en galleromgärdad eld; ovanför elden en nedtill öppen tunna (jfr här r. 134 ff.). — Hel. Bl.: r. 127 *endeligen* 138 *sellan* — *haten* avskyr, känner leda vid. *meent* trott. *som* sc. är *liuft* etc. *Gill* 'gillet, samfundet', d. v. s. äkta ståndet. *wettigt Skiäl* klokt förstånd, klokhet och förstånd. *förtaga* kuva, bemästra. *Kalfwe-Kiärleek* d. v. s. brådmogen, omogen, lössläppt kärlek(-slust), Cats 'kalver-liefde', ett betecknande ord, markerande oerfarenhetens dåraktiga lättsinne, ungdomskättjan: jfr ty. (ein geil) Kalb om en människa, som i barnsligt överdåd uppträder illa, särskilt om unga flickor på villovägar, lt. kalvern, ty. kälbern 'vara yr, kyssa, smeka' (särskilt mera handgripligt), holl. kalf (bl. a.) 'ung, oerfaren människa, som låter sig allt behaga' och kalveren = ty. kälbern. *Kiälingheet* (Hanselli 'klemmighet' men snarare i sammanhanget) 'smekbegär, kättja': jfr no. Kiæling 'Karessering' (Aasen), da. dial. kjælighed 'kådhed, ustyrlighed, om børn og dyr' (Feilberg). *täma* tämja. *Optäcken* Omtala, Yppa. *bör* tillkommer det.

432-433. 5. *r. 147-184.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Men kan't verstaen, Oock sonder slaen' och fra. 'Se faict entendre, sans parler', lat. överskriften = L.; emblem: Amor, med vingar och båge, pekande på ett på ett bord liggande fickur (jfr här r. 159 ff.). — Hel. Bl.: r. 150 *Jungfru-Dygd.* 153 *rödna* 157 *Jungfrur* 175 *At hon upbeenar nett sit hår/* — *semmer* 'passar, anstår', även 295: 17. *Blygd* blygsamhet. *uti Glam* under samspråk. *sijr hijt* se hit, hör på! *förutan Taal* utan ord. *Förstå* uppfatta, avläsa.

Kaßika, ett slags 'kappa', tydligen olika på skilda orter och tider; Schroderus 1640 'Kassecka, Focale, Weibermantel' (Dahlgrens Gloss.); Spegel Gloss. 1712 'Kas-Jacka (vulg. kaßicka), liten kåpa/ eller wid tröja'; jfr ty. Kasacke, fra. casaque (casaquin). *modig* hurtig, käck. *Piga* flicka. *får tri sex uti sin Ålders Åhr* 'blir 18 (3 × 6) år gammal' (Cats 'komt tot jaren dry-mael ses', varvid Cats bestyrker sin åldersbestämning med att cit. Aristoteles, som i 7:e boken av 'Politiken' förmenar, att kvinnan bör lämpligast giftas bort vid 18 års ålder). *förwist* såsom säkert. (*hon haer*) *Feel* 'något som felas, fattas henne' *förutan Brist* '(utan fel,) ofelbart' [med sådan, nu föråldrad, bet. i uttrycket 'utan brist': här ock i eftersträvad antites till: (*haer*) *Feel* i bet. just 'brist']. *Bräck* fel, brist, krämpa. *krusar op* 'lockar' (med locktång): Schroderus, Comenii Gyll. Tungomåls Dör, 1641, art. 586 'Kruushåår kruusas medh itt Håårjärn'; jfr 32: 13 »krusat Håår» (om snobbar). *artigt* fint, stiligt. *Knytning* (knypplade) spetsar. *Ärmekruus* ärmkrås, manschetter. *Mangill* (fullgod för en man,) giftasvuxen. *tänker kring* 'tänker på varjehanda, på både det ena och det andra': jfr Grubb, Penu prov., 1678, s. 531 'Moogen Möö är ond at wachta i. e. Man kan intet Skrijnläggia en Manbahr Pijga'. *Iell haer et Feel* har hon dock en brist, något som felas. — Cats' dock jämförelsevis vaga antydningar om 'den mogna möns' månhet om sitt hår och sina band ha här givit L. en kär anledning till en realistisk och bred skildring av de yttre kännetecknen på 'en mangill piga' (r. 172 ff.).

433-434. 6. *r. 185-211.*

Phyllis (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Sy dient verplant In ander lant' och fra. 'A fille meure, Mary de bonn' heure'; lat. överskriften = L.; emblem: en hand, som avskär en gren på en vinranka (för att plantera den på annan, egen plats: jfr här r. 190 ff.). — Hel. Bl.: r. 201 *utspred — märken* given akt. *för* framför. *fort* bort. *Skilt / och omplantat* 'Att bli skild (från den gamla stammen: jfr emblemet) och omplanterad' d. v. s. *bli försatt* 'förflyttad, omplanterad': jfr ty. versetzen, holl. (Cats) verzetten. *utspredd* 'utbredd', d. v. s. frodig, med vida grenar (skott); jfr 355: 21 »Vthsprida gröna Grane grenar». *hela* skaffa bot för. *Förtreet* bekymmer, kval. *Trug* 'trugande, nödgande' (gentemot föräldrarna).

434-435. 7. *r. 212-243.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Raet na daet Koomt te laet' och fra. 'Apres le faict Ne vaut souhait'; lat. överskriften = L.; emblem: en val, som harpuneras av valfångare (jfr här r. 234 ff.). — *Skiäl* förstånd, förnuft. *Giöke-Roop* d. v. s. 'oförnuftigt, meningslöst prat', liksom av göken, som blott kommer med sitt ständiga 'kuku'; jfr sv. dial. gauk (geuk) 'prata ideligen ett och detsamma' (Rietz), ty. Gauch 'Thor, Narr', mlt. gôk 'Gauch, dummer Mensch'. Lika innehållslöst är kråkans rop: Grubb, Penu prov. s. 680 'Qwinnetaal är Kråkegaal i. e. Dhet är intet stoort achtandes'.

Ordet är ett uttryck för L:s kärlek till det expressiva: r. 216-217 motsvara hos Cats det allmänna: 'Maer dat ghy laest seyt, hangt noch kleeft.' *ingenting* icke alls. *at det* sc. är *för diärft. lyndlig* (adv.) lönnligen. *Ti* Uti, I. *genom set* granskat, övervägt. *Brodden* spetsen (med hullingen). *renner* ilar i väg. *förgår* förgås, går under.

435-436. 8. *r. 244-264.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Haestighe spoet Is selden goet' och fra. 'Tout gaste Qui trop haste'; lat. överskrift 'Serius perficit, qui nimis properat' (något ändrad av L.); emblem: en kock vänder stekspettet över en våldsamt flammande eld (jfr här r. 257 ff.). — Hel. Bl.: r. 248 *Tijd-Opskåf* 260 *hon* — *Gifft-Siukan* Gifftassjukan. *Olyks Root* rot (och upphov) till olycka. *will* tokig, alldeles ifrån sig. *föllier en i Hamn och Häl:* Lind Ordb. 1749 även 'följa en i hack och häl'. *Froßen* 'febern (frossan)': jfr anm. till 339: 59. *Will med Dränger* 'gossen' *Skogs åth gå:* jfr Cats mera allmänt: 'Wil met den ruyter dolen gaen.' *plumpar sta* 'plumsar åstad, slamsar i väg', i obetänksamhet och taktlöshet: jfr 164: 28 »plump» (grov, ohyfsad), 337: 8 (subst.) »Plump». *häfwit* vräkt. *Hast haer ingen Art* 'Hast (Brådska) har intet skick, intet besked, duger icke' (*Art* egentl. 'god, behörig beskaffenhet'; jfr ty.): närmare utvecklat genom *För myckit brått giör inte snart,* För mycken brådska gör sen gärning: jfr Grubb, Penu prov. s. 315 'Hastigh giärning feelar offta', Cats' motsvarande vers 'Te veel gehaest, en maeckt geen spoet' samt cit. överskrifter.

436-437. 9. *r. 265-289.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Gheboden dienst is onweert' och fra. 'Le veneur ne prend Ce que se rend'; lat. överskriften = L.; emblemet (utvecklat och belyst i Cats' text): fågelsnaror utlagda utanför ett hus, fåglar bland dem; de som utan vidare lugnt stå i eller trampa i snarorna, de fångas ej, men de som fly undan, insnärjas och kvarhållas: ingen vill ha den flicka, som själv erbjuder sig, *quod licet, ingratum est;* jfr beträffande L. strax nedan. — Hel. Bl.: r. 268 *Karl* 286 *Jungfrur* — *leds wed* led åt, trött på. *Pigan* flickan. *förkiöpslaga seij* 'gjort en dålig affär, förköpt sig': jfr ty. sich verkaufen 'einen schlechten Kauf thun' och ty. dial. sik verkôpslagen med samma bet. som här: 'göra ett dåligt köp'. *där* under dessa omständigheter. *modig* rask, käck. *Lägret* (harens) 'liggställe, sovplats'. *sökern* (d. v. s. *söker'n*) 'söker honom'. *Dam och Dust* (ungefär) 'rök och damm', se SAOB. *hwäßer* skärper, ökar. *Skallmans* 'jägarens'; även 343: 28 och jfr 182: 77 »skalla» (göra skalljakt). *Leek* 'en glädje', ordlekande till (*Kiär*)*leek:* jfr r. 289 *Kiär*(*leek*) wara *kiär. rätt* riktig. *temmer* 'anstår, höves'; ännu Weste Ordb. 1807 'täma' med anmärkning, att ordet är ålderdomligt och bibliskt för 'anstå'; mlt. tem(m)en '(ge-)ziemen'. *Förlängtar* Åtrår.

L. ger här i avdelningen ett vackert prov på sin självständighet gentemot originalet och sin personliga poetiska smak och stil. Cats utvecklar temat å sin sida huvudsakligen utifrån emblemets sinnebild (se ovan). Sinnebilden har tydligen misshagat L., vare sig han nu funnit fågelfångsten med snaror opoetisk, omanlig eller osvensk. Satsen, att en 'ungersven snart bliver led vid flickan, som strax står till reds' och 'att den kyss är sötast, som man stjäl', utför och åskådliggör han således ganska självständigt, dels genom det rönet, att fisken flyr, då man 'häver' mat åt den i ån, och dels och framför allt genom den äkta nordiska bilden av en harjakt i rök och damm, då 'skallmannens' lust 'väsown' genom jaktens mödor efter det flyende villebrådet. Det är nordisk stämning och manlig fart över skildringen. Fågelsnärjarens bedrifter berör han inte ens. Eggelsen och uppslaget har L:s fantasi visserligen fått från följande rader hos Cats, vilka dock i jämförelse med L:s livfyllda skildring verka döda och ge en känsla av stillastående:

Het visken vliet 't gheworpen aes,
Noyt goeden wey-man grypt den haes
Daer hy stil in sijn legher rust.

437. 10. *r. 290-307.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Grijpt als't tijt is' och fra. 'Qui ne faict quant il peut; Ne faict quant il veut'; lat. överskriften = L.; emblem: en mås i färd med att snappa upp en fisk, som slår i vattenbrynet (jfr här r. 300 ff.). — Hel. Bl.: r. 299 *een* 302 *hon* (med noten 'Fiskmåsa Wallenio masculini gen. est': Gabr. A. E. Wallenius, Project af Swensk Grammatica, Åbo 1682). — *rätt* riktigt. *gapa wed när såsom* etc. 'gapa vid det att, gapa när (som)' etc. *Fiskmåsan,* uppsv. form (jfr anm. till 430: 98 »honar»): ej änd. *-a(n)* men väl pron. »hon» vållar Andersins betänkligheter. *snelt* snabbt. *Ijd* flit. *fattan* (d. v. s. *fatta'n*) 'fatta honom'. *rätt* riktigt, just. *Modren* (modern,) roten och upphovet. *Lycksällheet* 'sällhet, lycka', jfr 152: 109, 163 rubr., 281 rubr., 256: 47. — Det docerande slutet, som också innehåller en hänvisning till föregående avdelnings fågelfångst, har L. funnit sig böra utelämna, varför Cats' regelmässiga 24 rader hos L. krympt samman till 16.

438-439. 11. *r. 308-344.*

Phyllis (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Quaem't Ick naem't' och fra. 'Tel refuse, Qui apres muse'; lat. överskriften = L.; emblem: en dandy i värja och plymagerad hatt går förbi en rosenbuske och trampar på de nedfallna, vissna rosorna (jfr här r. 317 ff.). — Hel. Bl.: r. 311 *Jungfru* 331 *plåkas* 332 *Föttern* (så ock *V 31:* tryckfel här) 338 *Jungfru* — *Een Klaga* 'En klagande (sorglig) berättelse'; se anm. till 8: 10 om nu obrukl. subst. på *-a. i Troos Måål* i förtroende, oss emellan. *leed* ('elak, ond' men här nog synonym, jfr 468: 1154, med följ. *fuhl* och

stygg) 'ful'. *Som* sc. är *skiön. sig nalka* (*fram*) nalkas, närma sig. *Snack* 'prat', näml. av Anna och hennes meningsfränder, som ständigt orda om möns plikt att vara avvisande. *Ach meij!* 'Ack, stackars mej (jag'; Cats 'Ay my'). *söp jag Kåhlen i* '(söp jag inte i mig,) åt jag inte opp kålen' (fsv. och ä. nsv. *supa* 'äta, intaga flytande födoämnen', jfr ä. nsv. supan 'soppa', nusv. 'supanmat', och 'kålsupare') *Som jag förr spottat haer uti:* Lind Ordb. 1749 'Sputta i kålen och dock äta sedan op honom'. *Fårar* 'fåror, rynkor'; sådan plur.-form även 402: 7. *Giffte-Soot* giftassjukan. *Kum* (konj.) 'komme'.

Innehållet har givit L. anledning till åtskilliga utvikningar i den realistiska åskådlighetens tjänst. Som exempel kan nämnas r. 339-344, som återgå på Cats' enkelt och nyktert konstaterande:

Want als den rimpel koomt in't vel,
Indien het quaem, sy naemet wel.

439-440. 12. *r. 345-366.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Vanck door dwanck' och fra. 'Voila que prend Sans semblant'; lat. överskriften = L.; emblem: ett fågelnät, uppspänt mellan två träd, en fågel flyger mot det, fågelfängaren i Amors gestalt lurar bakom och har 'snällnätets' fällinor i sin hand (jfr här 357 ff.). — Hel. Bl.: r. 352 *Jungfru* 362 *haer* 363 *Till des den eder älskar kan* — *Skiäl* resonemang. *nämmar* 'närmare'; fsv. nemmer, sv. dial. nämmer. *öfwerlagt* begrundat. *Nu at* För att nu. *blier* må bli. *sätter jag eer sådant Mått* 'uppsätter jag för er en sådan måttstock, regel, norm' (efter vilken saken skall bedömas: lat. modus, mensura, jfr 271: 71 »Dygdens mått», måttstock, värdemätare, även 338: 28). *det sig bör* det är tillbörligt. *lider* är passiv, håller sig tillbaka. *giör* handlar. *Ty* Därför. *gitter jag eij* (*Måsan*) *sitt* 'gitter jag ej, bryr jag mig ej om att se (på)': *gitta* konstruerat med perf. part. (*sitt* 'sett') i st. f. inf. ofta under 1600-t., men ock med inf.: 220: 74 »gitter få», 338: 18 »gitter fånga». *Snäll-Nät* (Granbeck: 'fällnät'; jfr emblemet ovan): nätet kan av fågelfängaren genom snören och taljor (block) snabbt (jfr *snäll* 'snabb') fällas samman omkring fågeln; jaktterm. *Drifft* 'pådrivning, tillstyrkan, eggelse', även 80: 15; jfr anm. till 269: 8.

L. har sammandragit Cats' 24 versrader till 20. Sålunda har han helt utelämnat Cats två sista rader:

Ons net moet vanghen sonder schijn,
Den voghel moet den vogh'laer zijn.

440. 13. *r. 367-391.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Siet waer ick stae, En zeylter nae' och fra. 'A moy la monstre, A toy la rencontre'; lat. överskrift = L.; emblem: vid stranden en fyrbåk, vaktad av Amor, ett skepp vräkes utanför i stormig sjö (jfr här r. 370 ff.). — Hel. Bl.: r. 367 *Mon-*

stat (tryckfel) 368 *haer* 391 *wenten* — *haen* må(n) ha. *Pigors* flickors. *Börd* (synonym med *Plikt*) 'skyldighet, åliggande' (Cats 'ampt'), vanligt ord inpå 1700-t., från holl. (ell. lt.) Beurt (Bört) 'skyldighet, del, lott'. *Wåhlböten* (väl neutr. plur.: jfr plur. *stå* och r. 379 *Wåhlböte* för *Wåhlbötet*?); se Dahlgrens Gloss. 'vardböte, vålböte', m. och n., SAOB på 'Böte', Linnés Öländska resa (1745) s. 61, där 'En Wålkaße eller Wålböke'(!) beskrives. *wari Ebb/ ell wari Flod* 'det må nu vara ebb eller flod', se anm. till 52: 97. *wara god at* vara så god att. *trakta* (*till få*) sträva efter, arbeta på (att nå). *Lösen* (igenkännings-)tecken. *witna* vittna om, intyga. *för* förr. *Och klifwen Frijarn eij om Bohl* (Cats 'Maer klamt den vryer niet aen boort', med bibehållande av terminologien från sjömansspråket) 'Och ge (lägg) Er ej ombord med, ge Er ej i lag med friaren'. *måsten* (*aldrig*) 'får (aldrig), får (aldrig) lov', vanlig betydelse i nekande satser under 1600-t. *stiga fram till* våga Er på.

441. 14. *r. 392-413.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Als't qualijck wil, Soo sit ick stil' och fra. 'Quant l'oiseleur ne prend, De rien faiçt semblant'; lat. överskriften 'Nisi praeda, quiescit' (av L. ändrad till 'Clam per tertium ambi', utan direkt anslutning till emblemet men direkt ur sakinnehållet: jfr r. 400 ff.; fågelfångarmotivet synes nu en gång för alla icke tilltala L.: jfr ovan s. 346 f.); emblem: en fågelfångare gömd bland lövverk, en lockfågel i bur bredvid honom, vilda fåglar på eller närmande sig det gillrade nätet (hos L. fritt och sammandraget r. 408 ff.). — Hel. Bl.: r. 395 *Jungfrur* 397 *besta* 407 *drifws/* — *Skedan* (Granbeck:) 'skeden'. *Så wari* (se anm. till 52: 97) *godt* 'Under sådana omständigheter må det vara bra'. *wår Piga* (här) 'tjänstflicka' får tjänstgöra som *tridie Handen* 'mellanhand': jfr samma situation i »Gilliare Kwaal» 126: 170. *rätt* riktigt. *drifs* bedrives. *utan Lååt* 'utan (att själv genom) ljud (söka locka fåglarna till nätet)', utan genom lockfågeln som mellanhand. *Rörfinken*, Cats: Roervinck 'Lockfink, ein Fink als Lockvogel', Granbeck: 'Låckfoglen'. *ställern* (d. v. s. *ställer'n*) 'ställer han'.

441-442. 15. *r. 414—439.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Eer voorts te gaen, Beproeft de baen' och fra. 'Sans bien sonder N'y faut aller'; lat. överskrift = L.; emblem: en räv, som vid stranden med öra och tass mot isen söker utröna dess styrka, ett stycke längre ut på sjön en oförståndig människa, som gått ned sig och vildt ropar på hjälp (jfr här r. 434 ff.). — Hel. Bl.: r. 422 *slåå't* 426 *Jungfru* 439 *een* — *Legehion* 'tjänstefolk': jfr anm. till 441: 402 »wår Piga». *rätt* riktigt. *Syns wara et gali Doon* [Cats 'Is (na mijn dunct) te veel ghewaeght'] 'Syns vara ett galet, förvändt handlande, handlingssätt', ett väl ganska enastående bruk i sv. av *don*, från lt. (mlt.) inf. doon, holl. doen (ty. thun) 'göra, arbeta, handla' i subst. användning. *nu* nu (en gång, i alla fall). (*går*) *mistom* '(går) galet, (slår) fel'; formen *mistom*

vanlig under 1600-t. och i sv. dial., t. ex. dä gekk mistum 'det misslyckades' (Närke). *Effertaal* (nu) 'förtal': jfr ty. Nachrede. *som I't begynna will* med vilken Ni vill inlåta Er. *Lystn* (för *Lysten:* jfr *lefn* r. 433; imper., egentl. 'Lyssnen') 'Hör efter, Undersök', se anm. till 189: 99 »lysta» (imper.), 195: 135 »lyst'» (imper.) *härti* 'häruti' (liksom ofta *ti* för 'uti' ur ett 'u-ti'). *märkern* märker han. *sijr sig om en annan om* 'ser sig om efter en annan': jfr ty. sich um (eller nach) etwas umsehen.

442-443. 16. *r. 440-478.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Te vollen lamp, Verkeert in damp' (jfr embl.) och fra. 'Despence. N'avance'; lat. överskrift = L.; emblem: en (av för mycken olja) rykande lampa (jfr här r. 459) samt nedanför en fyrfotad ödla (salamander), som, full av svällande kraft och livslust, ligger i en våldsamt flammande eld, under det att från himmelen nedstörtar ett hällande regn (förklaringen se nedan anm. till 460-461 om »Eld-Ormen»). — Hel. Bl.: r. 442 *Jungfrurs* 448 *På hwilken Pieltan Pieltan slår/* 458 *Ej är det sket/ ej skeer'et än.* 473 *Jungfru* 475 *gran!* 477 *Jungfrur/* 478 *kläen — Nu* (*wij*) 'När (vi) nu', såsom ofta hos L. *fatt* beskaffad. *hwad* sc. (som) är *ärbart nätt* 'vackert i all ärbarhet'. *slätt* simpelt, tarvligt. *Slarfwan Slarfwan slår* 'den ena trasan slår den andra': Hel. Bl. (nog från L:s koncept): *Pieltan,* östsv. dial. pjälta 'palt(a), trasa, slarva' (Vendell). *Ohufwad* (väl) 'utan huvudkläde, barhuvad'. *solkot* solkig, smutsig. *sluskot* snuskigt. *sig håller altför braf* (adj. eller snarare adv.) 'visar sig, uppträder alltför präktig(t), storartad(t), lyser alltför mycket, braverar': *braf* (brav) i ä. nsv. vanligare än 'bra'. *Staat* ståt, prakt. *Hwars* Var mans. *Haat* (något mildare bet. än nu, såsom ock vb. 'hata') 'avvoghet, fientligt sinnelag'. *Alt* 'Förvisso, Sannerligen': se anm. till 121: 6. Rad 459-461 *Een Lampa släks af myckit Fett: Om solen skiner altför hett / Eld-Ormen tappar då sin Krafft* motsvara hos Cats: 'Des Salamanders kracht verdwijnt, Wanneer de sonn' te helder schijnt, Het bruyne weder maeckt hem groot (jfr härom embl. ovan), Veel olijs is der lampen doot': *Eld-Ormen* är alltså 'salamandern'. Även i 'Emblemata moralia et oeconomica', där Cats ju åter, för annan text, använder 'Maeghden-Plichts' 44 kopparstick (se ovan s. 336), har holl. texten 'Salamander' och lat. texten 'Salamandra'. Det lat. distikon, som i den lat. parafrasen i 'Maeghden-Plicht' motsvarar cit. rader, lyder: 'Lampadis immodico sic disperit ardor olivo, Sic nimio languens stellio Sole jacet.' Här identifieras sålunda salamandern, såsom då vanligt var, med den av klass. förf. [Plinius Nat. hist. XXIX 4 (28)] omnämnda ödlan stellio, som sammanställts med lat. stella 'stjärna' och översatts med 'stjärnödla', ty. Sterneidechse, en ödleart med skimrande, stjärnliknande fläckar på ryggen. Och Plinius skildrar själv [cit. arb. X 67, 68 (86, 87)] 'salamandra' såsom ett ödledjur, besatt med stjärnor (animal lacertae figura, stellatum). Jfr Zedlers Grosses vollst. Univ.-Lex. XXI, 1739, s. 890 'Molch, Stern-Eydexs, Stellio, Lacerta

stellaris'. Cats avser sålunda på alla ställena just salamandern. Emblemet framställer salamandern omgiven av lågor och dock full av livskraft och anfallslust (med ilsket öppnat gap): djuret ansågs lika giftigt som en orm, och man trodde, att det icke kunde dödas av, ja, trivdes i eld, varav L:s *Eld-Orm*, ty. Feuer-Wurm ('lysmask', någon gång) 'salamander'. Den vidskepliga medeltiden gav namnet 'salamander' åt fantastiska supponerade väsen, som levde i eld såsom i sitt rätta element, elementarandar (Paracelsus), eldandar, holl. vuurgeest 'Feuergeist, Salamander', spelande en stor roll ännu i 1600-talets alkemistiskt-kabbalistiska åskådningar. På Cats' emblem spela lågorna, elden, ur innehållssynpunkt ingen annan roll än att angiva, att ödlan är just en salamander, en »Eld-Orm», under det att det kulna vädret och det hällande regnet har direkt sinnebildlig innebörd: Salamandern älskar svala, mörka och fuktiga orter (Zedler, cit. arb. XXXIII, 1742, s. 650) och hatar och förgås vid det starka solljuset, han *tappar då sin Krafft* (= Cats), direkt hämtat från Plinius Nat. hist. X 67 (86): 'numquam nisi magnis imbribus proveniens et serenitate desinens (deficiens)', varför moralen blir: *nimio splendore fatiscit* 'Han (Salamandern d. v. s., i tillämpningen av sinnebilden, Kärleken) förgås, tynar bort (*tijnar*, se anm. till 22: 30) av alltför mycken glans', prakt, ståt: jfr 451 ff., 463 ff. *Pigas* flickas. *lämt* (av 'läm(m)a', fsv. lämia) 'krossat', se anm. till 256: 42. *timlig* (adv. 'timvis' eller snarare) 'varje stund, jämt och ständigt', jfr anm. till 319: 81 och uttrycken 'stundligen', 'dagligen'. *Skock*, ett antal av 60 stycken, 'en skock kål(huvuden)'. *Rock* spinnrock.

Cats' 24 rader hava i den svenska översättningen svällt ut till 38. Jämförelsevis vaga anslag hos Cats hava satt L:s fantasi i rörelse, och han gör djärva utflykter på egen hand. Förhållandet är för L. karakteristiskt (se t. ex. ovan s. 337). Man kan t. ex. jämföra L:s burleska rader 447-450 med Cats' tama:

Wegh met de geen, die achter huys
Gaen slonsen vuyl en onghehult.

Eller L:s rika och kraftiga verser 451-458 med förebildens:

'ken geef nochtans geen minder schult,
Aen dese, die door rijck ghewaet,
Verwecken yeders schimp en haet.
Ghy doolt, so ghy door kost'lick gaen,
De jongmans meent te locken aen.

Även slutet har L. gjort bredare, påtagligare, konkretare.

444. 17. *r. 479-503.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Eerst al te net, Daer nae een slet' och fra. 'De fille trop nette, Femme deffaicte'; lat.

överskrift = L.; emblem: ett naket, fult persiketräd i en lummig omgivning; förbi trädet passerar en ung, litet utstyrd flicka; ett par män betrakta dem båda, tydligen under reflexioner och jämförelser (jfr 490 ff.). — Hel. Bl.: r. 487 *Hör'n* 489 *een* 490 *sån* (tryckfel, ur *sa'n*) 491 *Gåhlar* 500 *Brölåps* 502 *Jungfru!* — *kunn* ur 'kunnen'. *Oß prunka . . . op* styra ut oss, ståta. *Tron fritt* Var säker på. *wår Lägenheet* vår ställning, våra (ekonomiska) förhållanden. *fägre* fagrare. *ti* uti, i. *Blomman* sc. är *färsk*. *styggre* (styggare,) fulare. *Prydna* prydnad, skönhet. *sluskot* osnyggt. *fahlt* (Granbeck: 'blott') 'falnat, visset': jfr falna 'vissna' och mlt. val, holl. (Cats) vaal, ty. fahl etc. 'blek, gul- och askgrå' etc.; jfr ock adj. falen (till vb. falna) 'blek, vitgrå; vissen'. *Piga* flicka. *Brask* pomp, ståt. *Som kumm' hon ur en* 'Som om hon komme ur en' *Alruns Ask*, en ask, i vilken förvaras en *Alruna* (*Alrun*, se SAOB), d. v. s. (roten av) växten Mandragora officinalis (Atropa mandragora). På grund av Alrunans narkotiska egenskaper och rotens ofta människoliknande utseende ansågs den besitta hemlighetsfulla och övernaturliga krafter och användes som läkemedel eller trollmedel eller lyckobringande amulett. Den lycklige ägaren av en alruna, varmed ofta menades enbart den av roten förfärdigade människoliknande bilden, vårdade den sorgfälligt, tvättande den i vin, klädde den i silke och förvarade den i en särskild *ask*. Så grann och pyntad vill flickan vara. *som* sc. är *så bedelgran* (annars 'granntyckt på bedlare', friare, men här tydligen) 'grant klädd för att locka friare, friarefin'.

Slutet av stycket är av L. omdiktat i realistisk riktning. Sålunda saknar L:s målande bild om alrunan motsvarighet hos Cats.

444-445. 18. *r. 504-524.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Wt water brant' och fra. 'A poinct nier C'est convier'; lat. överskrift = L.; emblem: en man slår vatten över osläckt kalk, som därvid jäser och ryker av hetta (jfr här 515 f.). — Hel. Bl.: 512 *war — sist* till slut. *till Åhran eer begiär* i all ära anhåller om Er hand. *måt* måste. *Rätt neka med Konstwettigheet* (Cats 'weyg'rich wesen met bescheyt') 'neka (vara återhållsam) på ett rätt sätt, med belevenhet och klokhet, med artighet och förstånd': jfr nedan *artigt* taktfullt. *Kalt Wattn* skapar *Glödh-hetta*, alltså *E frigore fervor* '(kärleks-)glöd ur kyla' (från flickan, som håller sig avvisande och) *Kiärligniugg* 'njugg på kärleksyttringarna', en säkerligen unik ordbildning. *Trug* 'tryck, tvång', i det flickan håller fästmannen något kort. *Den* (r. 523) 'Hon som'. *fodra(r)* 'begär(a)', om fästmannen, som begär hennes ynnestbevis.

Början av stycket har L. utelämnat eller sammandragit, och L:s fyra sista rader äro en betecknande utbrodering ur Cats':

Bint in u gunst, de minn' vermeert,
Een die wel weygert, eyschen leert.

445-446. 19. *r. 525-549.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Gheliefkens kyven Doet liefde beklyven' och fra. 'Des amants les noisettes D'amour alumettes'; lat. överskrift = L.; emblem: Amor skjuter med starkt spänd båge på en man, som går fram med raska steg (jfr r. 536 ff.; moralen: ju mera bågsträngen spännes, d. v. s. ju mera flickan prövar friarens tålamod och ställer honom på prov, ju hårdare drabbar kärlekens pil). — Hel. Bl.: r. 528 *harn* (tryckfel?) 537 *Når* (säkerligen här tryckfel) 542 *Wijn-Gård — Ordkast* ordväxling. *Det haer eij på sig* 'Det har ingen betydelse': jfr ty. 'Das hat nichts auf sich' i nämnd betydelse. *Skred* steg. *En / som giör Konst-Språng* En akrobat. *Makt* kraft. *Sijn* Se(n). *snilt* 'skickligt, flinkt', annars *-e-* eller *-ä-*vokal, även i denna dikt, t. ex. 437: 303. *Senan* (båg-)senan, strängen. *flås* blossar, fräser upp. *beståndig* beständande. *Tron säkert* Var säker på. *blier* må bli. *Wi'tn* (d. v. s. *Wi'ten*) 'Tillvita Förebrå' (imper.).

446-447. 20. *r. 550-575.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Die hart snuyt, blust uyt' och fra. 'Trop emoucher estaint'; lat. överskrift = L.; emblem: en hand, som med ljussaxen alltför hårdt snyter ljuset (jfr här r. 574 f.). — Hel. Bl.: r. 559 *een* 575 *Ellß — fahrn* (för *fahren*) 'förfar, handlar'. *gieret* ger det. *Man må mig aldrig giöra wijs* Man kan aldrig övertyga mig om. *Här(u)ti. blött* 'vekt, mildt' *och sött* 'ljuvt' (Cats 'Des liefdes rijck is sacht en soet'). *som* sc. är *för håhl* 'hård'. *kiälingt* 'som vill få (och ge) smekningar, kelet, bortskämt', jfr 431: 132 »Kiälingheet», fsv. kälin 'klemig', da. kælen och sv. dial. kelen 'som gärna vill smeka och smekas, bortskämd', sv. dial. käling 'barn med vilket kelas'; Granbeck r. 568 'Det barn är swagt, och kinkot, baart'. *Bråwredt* 'snart till vrede' = *stiknas snart* 'är snarsticket'; rad 574 Granbeck 'Njup ej med saxen alt för hårdt'.

447-448. 21. *r. 576-615.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'tIs niet te vree Met d'hooghste tree' och fra. 'Qui se faict brebis le loup le mange'; lat. överskrift = L.; emblem: en kvinna och en man stå och betrakta, huru störbönorna på ett trädgårdsland först slingra sig hårdt och ömt kring sitt stöd men efter att hava nått stödets topp ringla sig själva vidare upp i luften [jfr här r. 584 ff.; tillämpningen i r. 592 ff.: får giljaren råda, blir det ingen gräns för de friheter, han tager sig, och flickan blir vanhedrad; jfr uttolkningen av samma emblem i 'Emblemata moralia et oeconomica' (se ovan s. 336), även där n:r 21, med överskriften 'Nec summa satis'].

I 'Maeghden-Plicht' har i denna avdelning Anna ensam ordet med de regelmässiga 24 holländska versraderna. Tydligen genom missuppfattning av L:s koncept och utan kännedom om det av L. följda holländska originalet (se ovan s. 337 f.) har Keder (och därmed Andersin)

hit fört också Phillis' korta replik, som däremot i 'Maeghden-Plicht' med 7 versrader inleder nästa avdelning, n:r 22, och där utfyller Annas tal på 17 rader till de för varje stycke (utom n:r 44, se ovan s. 339 f.) konstanta 24. Förhållandet är ännu ett bevis, bland de många, därpå, att Keder icke haft »sielfwa Holländske Wärket» till hjälp och därför icke heller kunnat i någon vidare mån omgestalta L:s koncept (se ovan s. 333 ff.).

Hel. Bl.: r. 580 *Took /* 583 *Seen trampa eer heelt under Foot.* 584 *uti Twijk* (väl tryckfel för *utan Twijk* 'tvivelsutan, i sanning'; Granbeck 'utan twik') 592 *een /* 595 *wor — sött* ljuvt, ömt. *blött* mjukt. *Så lär han låß at wara took* 'Så kommer han att låtsas (låss) vara alldeles tokig, förryckt (av kärlek)', för att få kunna sträcka sina kärlekskrav på flickan hur långt som helst [jfr r. 592 ff.; Cats 'Om met verlof te wesen geck': holl. gek (subst.) 'en förälskad tok' eller snarare gek (adj.) 'tokigt, vansinnigt förälskad']. *troß* (hos L. vanligare än 'trotz, trots') *at I törs kny därmoot* '(Jag trotsar Er, att Ni törs) Jag slår vad, att Ni ej törs knysta däremot'; *troß* egentl. subst. 'trots (tross)', såsom ensamt satsbildande, innebärande en utmaning och uppfattat såsom ett slags interjektion; härur sedan prep. 'trots'; jfr anm. till 6: 24, 36: 19, 57: 39; jfr sådana ty. uttryck som 'Trotz, daß mir ein Mensch auf der Welt meinen Namen nimmt' (Christian Weise) och Sahlstedt Ordb. 1773 'Trots at du gör det, Te ad id faciendum provoco'. *uti Swijk* 'i (beträffande) svek(-fullhet)': jfr Hel. Bl. ovan. *Stakor* 'stakar, störar', till (uppsv., uppl.) sing.-formen 'staka': r. 590 *Stakans*, Granbeck 'ris ell' staka stå'. *slingar sig* (Granbeck:) 'slingrar sig': jfr 467: 1144 »slänger sig» med samma betydelse. *ringwijs* i ringlar. *Seen krylles hon i Wädret op* (Cats 'Maect nieuwe krullen inde lucht') 'Sedan krullar (kröker, vindlar) hon sig (själv) opp i luften'; Granbeck 'klyfwer', kliver, i stället för »krylles». *Ynst* gunst, ynnest(bevis). *Törs (säija)* här 'tör, torde': se anm. till 262: 66. *tår* törs, får lov att. *Bonde-blygd* 'bondblyghet, landtlig blyghet (försagdhet)', så att man ej vågar säga ifrån ordentligt. *from* spak, medgörlig. *lönt* i hemlighet. *hiertekorn* (jfr 'hjärtegryn') ett då vanligt smekord: jfr andra sådana uttryck 125: 119 ff. *ledz* 'led, trött' (därvid, på mig).

448-449. 22. *r. 616-628.*

Phyllis 7 rader, Anna 17 rader i 'Maeghden-Plicht' (jfr anm. till föreg. stycke): holl. överskrift 'Eedt van die mint, Licht, als de wint' och fra. 'Promesses d'amour par coustume, Sont legeres comme la plume'; avdelningens lat. text återger i parafras endast Annas tal men har dock ett med de holl. och fra. överskrifterna sammanfallande motto: 'Quid juret, non curat amans', ganska långsökt och föga talande med hänsyn till sinnebilden, varpå Anna hänvisar; L. ändrar överskriften till »Humilis durante vento», mera målande och direkt gripet ur emblemet: liksom säven böjer sig, medan vinden blåser, så böjer sig giljaren, så länge mön ej ger efter utan kuvar hans sinne; emblem: vinden blåser, säven böjer sig men brytes ej

(jfr här r. 620 ff.). — Hel. Bl.: r. 618 *enfaldigt* 625 *Jungfrun* 625 *manneer* / — *Winn* 'vinden', best. form med synkoperat *e* i slutartikeln. *Rören* vassen, säven. *det* d. v. s. 'röret', vasstrået. *spör* förmärker. *med Maneer* taktfullt. *Mood* sinne.

449-450. 23. *r. 629-658.*

Anna 16 rader och Phyllis 8 rader i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Stroyt zout, Het flout' samt fra. 'Response severe Raillart faict faire'; lat. texten (parafraserande endast Annas inlägg, medan Phyllis' ord här återgivas med ett till nästa avdelning fört distikon) med överskrift = L.; emblem: en hand strör salt på en snigel (jfr här r. 640 ff.; i 'Emblemata moralia et oeconomica' har samma sinnebild överskriften 'Sal sistit euntem'). — Hel. Bl.: r. 640 *En* 644 *Strax krymper det i hoop* / *blier kårt* / 645 / *yslijkt* / 652 *slijkes* (för *deras*) 655 *Jungfrur* / — O. Kolmodin har i sin 'Biblisk Qwinno-Spegel' I (1732) flitigt utnyttjat 'Een Möös Plikt' och bl. a. även detta parti: se där s. 124 f. med marg.-rubriken 'Jungfrur läre sig med beskedlighet at vmgås med manfolck'. Härvid citeras stundom i marg.-noter 'Lucid. Helic. Blomst.' (t. ex. s. 122). *hwad som inte bör* det som ej är tillbörligt. *Går öfwer Skrefwet* 'går över (den tillbörliga) gränsen, hoppar över skaklarna', d. v. s. *blier otäck* 'oanständig'; rätt vanligt uttryck i ä. nsv.; jfr holl. (Cats här) 'Gaet buyten schreef', mlt. boven (over) den schreve gån 'gå över den fastställda linjen; gå för långt'; ä. nsv. även 'gå över skredet': Kolmodin cit. st. 'Men gå the öfwer skred, och mer än billigt språka, Så skadar ingen ting, at gie the geckar åka' etc. men s. 9 'Går aldrig öfwer skref: the onda lustar dämper!'; Granbeck omskriver: 'Förgäter ärbart.' *Gäck* 'glop', nedan sammanställt med (*näswijs*) *Fleep* 'flabb, fåne' och *Otäckor* 'otäckingar' (Granbeck 'snushanar'). *ähläs* 'tokas, galnas, gantas' (med flickan). *Ty wisen dem . . . fort Hwar Timmermannen Hohlet giort* 'Visen dem därför bort dit, där' etc., d. v. s. 'Visen dem därför på dörren', konstlad omskrivning, lånad ordagrant av Kolmodin cit. arb. s. 125. *Snecka* 'snigel' (d. v. s. skallös snäcka). *pyntar* (styr till,) orenar, smutsar ned. *Slimmen* (Cats 'al sijn slijm') 'slemmet' (slemmen); i fig. bet. 202: 118 »slim» (se anm. dit). *ijslijkt* (Hel. Bl. 'yslijkt'; Cats 'als ijs') 'som (likt) is'; Hanselli översätter med 'vämjeligt'. *besprängt* bestänkt. *Öfwerdåd* fräckhet, självsvåld. *Fahr strax med Kiöpe fort* Slå till med detsamma! *Pigor* flickor. *Klafferi* förtal.

450-451. 24. *r. 660-684.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'D'onbesochte D'onbedochte' och fra. 'Qui happe sans qu'il taste Aisement se gaste'; lat. överskrift = L.; emblem: två män iakttaga, hur tranor fångas: pappersstrutar med åtel nedsättas i gropar i jorden, de med lim insmorda strutarna fastna kring tranornas huvud, då de söka komma åt betet (jfr här r. 665 ff.). — Hel. Bl.: r. 662 *Brud* 663 *Brud-Säng* 667 f. *Af Paper limar man ihoop En Strut* /

som sättes i en Groop! 670 *blieret — få* fånga. *Papers Huus,* omskrivning för *Papers Strutar* (r. 673). *Döde-Faat* 'dödsfat': jfr 105: 129 f. »Fiskens graff... är en gryta». Cats talar också om 'veel huyskens van belijmt papier', som klibbar sig fast om de dumma tranornas huvuden. *i Blindan* 'i blindhet, blind som hon är'; *blinda* f. 'blindhet': jfr än 'i blindo'. *Ty* Därför. *fählas* (här) 'färdas, fara fram'. *måt* måste. *Blyskodd gå* 'gå, som om man hade skor av bly', alltså sakta (och förtänksamt). *Supen* '(äten,) äter', se anm. till 438: 335. *grinen* ('gråter' i motsats till *lee* i samma r. men här nog i den mera allmänna grundbetydelsen) 'förvrider ansiktet, gör grimaser; grinar illa'.

451-452. 25. *r. 685-713.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Begonnen, is half ghewonnen: Te spraeck staen, is half gedaen' och fra. 'Chasteau qui parle, et fille qui escoute, sont de facile composition'; lat. överskrift = L.; emblem: i bakgrunden ett sädesfält, i förgrunden ett uppspänt fågelnät, bakom detta en man, bredvid honom en lockfågel i bur, Amor driver mot nätet fåglar, som lockas av de bedrägliga låtarna (jfr här r. 708 ff.; i 'Emblemata moral. et oecon.' har samma emblem den likabetydande överskriften 'Insidiatur qui admodum blanditur'). — Hel. Bl.: r. 691 *icke* 707 *Jungfrun åten* 713 *stoor Tack. — Flärd* svek, falskhet. *ifrån* (d. v. s. *ifrå'n*) 'ifrån honom': jfr *uppån* (för *uppå'n*). *effter jag* sc. är *nog klook. Sakt* (adv.) 'gärna, nog, väl'; jfr Sahlstedt Ordb. 1773 'Jag må sackta få göra det, Id quidem facere mihi licebit', fsv. sakt(a) 'lätt, nog, väl', sv. dial. sagt 'visserligen, väl, troligen, utan tvivel'; mlt. sacht(e), lt. sagt 'leichtlich'; ä. da. sagte 'let; gærne, vel'. *höra* höra på. *Sluut* beslut. *Kwaal* kärlekskval. *Sampara* sammanpara, förena. *Later* fina maner, fint uppträdande. *Waktel-Mannen* 'vaktelfängaren' *med sin Låät,* d. v. s. låten från vaktelpipan, lockpipan, med vilken han härmar vaktelns drillar. *artigt* skickligt. *lyder* lyssnar. *lättli* lätt(ligen). *Pigan* flickan. *Hoor-Snack* lättfärdigt prat.

452-453. 26. *r. 715-743.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Een kusjen is maer een afveeghen' och fra. 'Baiser de bouche, Au coeur ne touche'; lat. överskrift = L.; emblem: bin, som från sina kupor svärma ut över ett blomsterfält (jfr här r. 734 ff.). — Hel. Bl.: r. 722 *Hof-Manneer* 730 *Ermklä tårkar* 737 *kyssert* 738 *henna — Ophålla* Underhålla, Kvarhålla, Äga. *beståndigt* 'ständigt'. *Belysta* (ä. nsv. även 'belusta') 'förlusta, förnöja, fröjda'; ä. ty. belüsten; *Belysta Lust* (ordlek) 'Förnöja nöjet', d. v. s. 'Förhöja nöjet'. *neerkwäfia* förkväva, dränka. *geckes* gycklar. *dempt* (nedslagen, fördärvad,) skämd. *utan Breck* 'utan skada, avbräck, förlust', näml. för den kvinnliga äran: jfr *när sådant* (kyssarna) *af kysk Enfold* 'i kysk oskuld' *skeer.*

453-454. 27. *r. 745-767.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Eer Is teer' och fra. 'Qui la

taste, La gaste'; lat. överskrift = L.; emblem: en hand griper en på ett fat liggande härlig vindruvsklase (jfr här r. 758 ff.). — Hel. Bl.: r. 748 *låtn* 757 *Jungfruns* 760 *Hand-emillan* 762 *liuftigt-blått|* — *Geckeri* gyckel. *geckot* '(som utmärker en gäck,) narraktigt, oskickligt, lättsinnigt' *Flaas* 'skämt, ras, slams'. *klemot* (Granbeck 'klemmogt'; ä. nsv. även 'klemig') 'vekligt, sliskigt' (egentl. 'som klibbar fast vid, hänger fast vid'). *Till goda taer* Håller till godo med. *det blier en allmans Sägd*, 'det kommer i var mans mun, det blir föremål för allmänt prat, allmän utläggning'; *allman* 'var man' med gen. sing. 'allmans' och gen. plur. 'allmanna' såsom adj. 'allmän'; *Sägd* 'yttrande, tal', fsv. sägdh, till vb. 'säga': jfr lagtermen ärvd 'arvtagande, arv', till vb. 'ärva'. *näfwa* fatta, gripa (med näven, handen). *handlas* vidröras, hanteras.

454-455. 28. *r. 768-796.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Eens ontset, Noyt weder net' och fra. 'Du blasme la trace Iamais s'efface'; lat. överskrift = L.; emblem: två händer söka förgäves åter foga samman delarna av ett knäckt valnötsskal (jfr här r. 777 ff.). — Hel. Bl.: r. 776 *skarfwes* 786 *giöret* 796 *Ord|* — *eenligst* 'ensamt, allenast': jfr fsv. adj. enliker 'ensam' och adv. enlika 'ensamt, allena'. *hafwa Blygd*, blygas, skämmas för. *sij* se till. *förtaer* förhindrar, håller borta. *nånsin* i något fall. *skarfwas* (Granbeck 'botas') 'hopskarvas, göres helt igen'. *brast* 'gick sönder': jfr emblemet och ordspråket 'Skarfwa dher dhet brast i. e. Öka dher dhet slapp' (Grubb). *Nött* 'nöt', huvudform ännu hos Lind Ordb. 1749; jfr 322: 34 »Nötte-Trä». *Brist* något som fattas, defekt. *Groop* hål. *Ty hwar räds* (imper.) 'Därför må var och en rädas'. *elakt Taal* dåligt rykte. *Förtreet* harm. *Pigor* flickor.

455. 29. *r. 797-815.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Een maeght die schenckt, Haer eertjen krenckt' och fra. 'Fille qui donne, S'abbandonne'; lat. överskrift = L.; emblem: en panna med smör i över häftig eld, elden blossar in i pannan, och smöret fattar eld (jfr här r. 802 ff.). — Hel. Bl.: r. 812 *Nu* (= *V 31*, här tryckfelet *När*). — *Först* För det första. *Pigor* flickor. *Ähran* den kvinnliga äran. *häfwer* vräker. *lett* ledt, illa ställdt. *Nu* När (nu). *Tår* Tör, Torde.

456. 30. *r. 816—844.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Des pennings reden klinckt best' och fra. 'Argent Ard gent'; lat. överskrift = L.; emblem: en befäst stad, utanför en tunna, tydligen fylld med smycken och guld och på densamma en nyckel: »Gull-Nyckeln», som låser upp alla lås (här till stadsporten: jfr här r. 831 ff. och under embl. citatet från 'Cic. Orat. 5 in Verr.: Nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit.' — *Slekte*(t), med uppsv. apokopering

av slutartikelns *-t*. *Art* natur. *wår Fornas Tijd* (Cats 'den ouden tijt') 'vår gamla tid', forntiden, antiken, varvid närmast avses den i den lat. parafrasen omnämnda myten om Danaë, vilken var innesluten i ett torn av stål, men som Jupiter dock nådde i gestalten av ett guldregn: Quo nequeat penetrare chalybs, admittitur aurum: Testis erit Danaës turris ahena mihi (jfr här r. 831); ang. subst. *Forna* se anm. till 375: 107 »fornas Skrifft». *Gulldyrkor* gulddyrkar, (tjuv-) nycklar av guld. (*för een*) *Gifft* '(för en) gåva': jfr anm. till 136: 7 »Ny-Åhrs-Gifft». *Allting syns wunnit och förskämt* (Cats: 't Schijnt 't is gewonnen of gheschent) 'Allt synes bliva besegrat och skämt (fördärvat)'. *barast* blott och bart. *Gull-Nyckeln läser alla Låås* 'Guldnyckeln låser upp (går till) alla lås': jfr Columbus i dialogen mellan 'Grammunder' och 'Barnehold' (Hanselli II, s. 82) 'Gulle-Nyckeln gillan gång Går åt Låås ock Dörar alla' och Grubb, Penu prov. s. 345 'Hwad giör icke Gulklimpen? i. e. Hwad kan icke Penningen vthrätta?' (jfr här r. 843) samt fra. ordspr. 'La clef d'or ouvre toutes les portes'. *Malmar* malmer, mineral. *yppit* 'öppet', liksom r. 826 *ypna*. Beträffande guldets förhållande till kvicksilvret r. 835-842, se Athanasius Kircher, Mundus subterraneus II (t. ex. Amst. 1664, s. 201), kap. 'Antipathia et Sympathia Auri', där det vidlyftigt ordas om 'amicitia auri cum Mercurio' och huru 'aurum redigitur in pulverem Mercurio'. *rätt* riktigt, just. *Gullet* utgör *den Medelprick* 'medelpunkt, centrum', dit *alt will* 'allt graviterar', liksom jordens föremål gravitera mot jordens centrum; samma bild, med tillämpning på det andliga området, även 199: 37-40 (se anm. dit).

Avdelningens första hälft, r. 816-834, har L. ganska fritt omdiktat och givit större kraft och påtaglighet. De präktiga, ordspråkligt formade liknelserna om 'guldnyckeln' och 'gulddyrkarna', som låsa upp 'ärans dörr', återfinnas sålunda ej hos Cats. Man kan jämföra L:s livfyllda rader (r. 823-828) om guldets makt, ådagalagd i antikens skildringar, med Cats' mera bleka och abstrakta:

Hoe menich-mael ist my een spijt,
Als ick door-les den ouden tijt,
En vinde t'elcken vrouw' en maeght,
Door giften van haer eer ghejaeght.

457. 31. *r. 845-869.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Een maeght die neemt, Haer eer ontvreemt' och fra. 'Qui prend, Se vent'; lat. överskrift = L.; emblem: en ostronmussla har öppnat sitt skal, en krabba passar på att kasta in en sten, så att skalet ej kan slutas igen, och äter sedan fritt upp ostronet (jfr här r. 850 ff.); tillämpningen blir faran i att taga mot gåvor (»mutor»): se överskrifterna ovan samt r. 846-849, 860-869 och jfr sv. ordspråket 'Den som tar gåvor, säljer sin frihet', lat. Donum accipere est libertatem vendere, ty. Geschenke binden die Gelenke etc. — *Een Ostra* (r. 855 *Ostran*, i ä. sv. fem. genus, med plur. 'ostror' ell. 'ostron',

se f. ö. anm. till 188: 48) 'Ett ostron, En (ostron)mussla', här i skarpt utpräglad betydelse såsom omfattande skal och allt och i motsats till själva det levande djuret inuti skalet, som kallas för *Fisk* (r. 851), *Fiskens Krop* (r. 858). *Fukt* must, saft. *som hon* sc. är *lukt* 'tillsluten, stängd', r. 867 *lucker* 'sluter, stänger'; jfr da. lukke 'stänga'. *måt* måste. Den underbara berättelsen om krabbans sinnrikhet och list torde återgå på den forngrek. skalden Oppianos' lärodikt 'Halieutika' i 5 böcker, i en serie av editioner och översättningar till latin och andra språk under 1500- och 1600-talen, t. ex. Laurentius Lippius' lat. övers. 'Oppiani Poetæ Alieuticon sive De piscibus libri V', Argent. 1534. I andra boken (Lippius' övers. s. 19) har Oppianos samma uppgifter som Cats och L. som bevis på krabbans (lat. cancer) klokhet: Då (ostron)musslan (lat. ostrea) av längtan efter vatten och föda öppnar sina skal, passar krabban på att genom öppningen kasta in en sten, som hon själv i sin klo hämtat från stranden. Då offret nu icke kan sluta sitt skyddande pansar, blir det ett lika lätt som kärt byte för den sluge fienden. Den på sin tid berömde naturvetenskaplige skriftställaren Ulysses Aldrovandi, f. omkr. 1525, d. 1605, berättar detsamma i 'De animalibus exanguibus... libri IV' (Bonon. 1606, s. 166), påpekar liksom Oppianos, huru lätt bytet vinnes, och tillägger, att många andliga författare, bl. a. Ambrosius, beskrivit och utlagt ämnet, som således sedan gammalt liksom här utnyttjats för religiös och moraliserande uttolkning. *fördraer ogild och gill* 'fördrar, håller till godo med den oduglige såväl som den fullgode, den omöjlige såväl som den möjlige', om giljaren, jfr 427: 16 »håller Pär och Påwel gill». *haa sit Speel* driva sitt spel. *heel* med hull och hår.

457-458. 32. *r. 870—900.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Die jockt, Die lockt' och fra. 'La fille qui le jeu commence, Est digne de cotte-verte en France'; lat. överskrift = L.; emblem: Amor räcker en blomma åt en flicka, hon griper den begärligt, men ett bi har gömt sig i blommans kalk (jfr här r. 887 ff.). — Hel. Bl.: r. 880 *Jungfrus* 881 *ell Spått*/ 887 *sidstes*/ — *ännu* härtill, dessutom. *reta* egga. *Drängen* gossen. *Pigan* flickan. *leka Natthugg:* samma lek som 'leka datt(en), slå datt(en), springa datt(en)' där någon av de deltagande ger en annan med handen ett lätt slag, en 'datt', och där det sedan gäller att vakta sig, så att man icke får 'datten' tillbaka; särskilt om sådan lek utförd vid nattens inbrott, innan man skiljes åt för att gå och lägga sig, varvid man bemödar sig att vara den sista, som 'ger datten', för att slippa sova med densamma: därav *Natthugg* (Weste 1807 'coup de bonne nuit') eller 'nattklapp', 'nattdatt'. *leka Ticketack* (det tydligen obegripna ordet av Granbeck återgivet med 'Tigge-tack'; av mig i denna betydelse för övrigt i sv. känt blott från Keders brudskrift 'En sedig hustru', 1690, Hanselli X s. 362, och även där i samband med 'tag fatt' och andra dylika lekar 'med hundra tusend stöter':

jfr här r. 876) 'leka tagfatt', 'leka sista slaget', en lek med ungefär samma innebörd och gång som 'leka natthugg', 'slå (natt-)datten': någon utdelar ett lätt slag (*Tick*) med handen, varefter den så träffade söker upphinna den förre och återge slaget, och var och en söker undvika att få gå med sista slaget, bliva 'sur', bli 'sisten' (den siste). Det ljudmålande *Tick* återfinnes i flera språk, och det reduplicerade *Tick(e)-tack* återger det upprepade i lekens slag och återslag (jfr 'tickande', 'tick-tack' om urets periodiska knäppningar, slag); jfr t. ex. lt. tikk 'gelinde Berührung', tikken 'behende anrühren; zerren, vexiren', tikktakken 'oft anstossen, reizen'; da. Tik 'et let Slag (t. E. i Legen Tagfat)'; da. dial. tikke 'give et let Slag, slå i Tagfatleg', Sidstestik, Nattik (Feilberg; jfr här »natthugg» och 'sista slaget' samt no. (leken) Tikk eller 'Sidst'n', 'Sur'n', Aasen-Ross) etc. Under lekens iver kunde flickan råka ge gossen litet varstans en *Plack* 'ett slag, en klapp, en smäll', en annars av mig i sv. ej anträffad ordform och utan direkt motsvarighet hos Cats men jfr sv. plagg 'slag, stryk', ä. sv. plagga plur. -or (handplagga), östfris. (holl.) plak 'smällande slag, smäll, klapp' (om sådana lätt ljudande slag även 'plik-plak': jfr ovan *ticktack*) och handjeplak (liksom även holl. plak) 'handplagga, handplagg'. *ti* uti, i. *en* (r. 881) 'någon'. *kien man åt* känn på bara. *i sistes* här förleden. *söta* älskliga. *greept* och *nöpt* 'grep det' och 'nöp det'. *Knep* 'knip(ande)' mellan fingrarna. *Prick* lätta stötar, stick(ande). *sweller op* svullnar upp. *Pigan* flickan.

Vid skildringen av de farliga lekarna med pojkar har L. på ett för honom karakteristiskt sätt tagit ledningen från Cats och givit en både livfylld och djärvt realistisk bild, vida skild från Cats' mera tunna (motsvarande r. 873-884):

Veel tacke-teylens, hant-ghespel,
Veel terghens aen een jonck-ghesel,
Wat steken in sijn cleedt, of bedt,
Dat heefter veel ghebracht in't net.
Als't meysken werpt met groen, of nat,
Dat is gheseyt: Coomt foolt my wat.

Denna och närmast följ. avdelningar har Kolmodin, ofta rent verbalt, utnyttjat i sin 'Bibl. Qwinno-Spegel' (I, 1732, s. 122 f.; jfr ovan s. 355). Även Petrus Törnevall visar sig i 'Dygdz och odygdz spegel' (1694) hava tagit starka intryck av och gjort flitiga, om än spridda, lån från L. i 'Een Möös Plikt'. Man kan sålunda som exempel jämföra ingressen här med följ. r. ur Törnevalls lärodikt (Hanselli XV, s. 223):

O pijga, iag välment tig minner uppå,
Som ringa kan synas, högt aktas doch må,
Vakt at tu ey retar en ungkarl med skiämpt,
Med natt-datt och lekar, thet mång möö haar klämt etc.

459-460. 33. *r. 901—931.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Veel op de straet, Licht op de praet' och fra. 'Trop en rue, Tost perdue'; lat. överskrift = L.; emblem: ett illa sönderrivet får bland taggiga snår och buskar, ulltappar hänga här och var på grenarna (jfr här r. 928 ff.). — Hel. Bl.: r. 906 *Jungfru* 909 *börn I* 924 *lärn I* 930 *skardar'et — hwispa kring* 'löpa omkring'; ännu adj. vispig 'utan hållning'. *Barsööl* barnsöl. *Speel* (väl) 'lek, dans'. *Diurgåhl,* Djurgården, den gamla Valdemarsön, sedan gammalt ett mål för stockholmarens lustfärder. Olov Rudbeck omtalar sålunda i sin Atland, hur roddarpigor förde ungdomen över till Djurgården för att roa sig. Folklivet där kunde bli mycket uppsluppet och ibland voro saturnalierna så fria och vilda, att man endast under förklädnad kunde till dem vara vittne; särskilt på den med hassel- och hagtornsbuskar beväxta Djurgårdsslätten: jfr r. 912 *smyga sig bårt i Buskan* 'buskarna' (säkerligen den dial. best. plur.-formen på *-an:* jfr t. ex. 393: 70 »Arman» för 'armarna'; föga sannolikt den best. formen sing. av buska, som synes föreligga 318: 44 »Törnebuskan»). Se t. ex. Lundin-Strindberg, Gamla Stockh. (3:e uppl. 1912) s. 51 och där cit. litt. *Lilljholm,* Liljeholmen, förr ett kärt mål för lustpartier och tvivelsutan redan nu med värdshus. *Bralund* Brahelund, väl redan då ett värdshus, i nuv. Hagaparken, där sedermera orden Awazu och Wallasis, stiftad 1732, plägade äta sin högtidsmiddag (Lundin-Strindberg cit. arb., s. 430). *Nasos Gillie-Book,* Ovidius Naso's 'Ars amatoria', Kärlekens konst; jfr Stiernhielm Herc. 132 f., där Fru Lusta anbefaller Herkules 'then härlige Lärare Naso, i sijn Gilliarekonst' och Cats här 'den ouden Meester van de min'. *Pigor* flickor. *Rock* spinnrock. *påfalkat* (Granbeck:) 'utbudit', till salu, fsv. falka 'hålla fal, utbjuda'. *Koona* 'korna': jfr anm. till 225: 51 »Barneskona». *Busk-* men Granbeck ändrat till 'Busk' (således utan ur följ. »Törnen» supplerad ändelse): jfr 295: 34 (Skog ok) *Busk* i koll. bet. 'buskar, buskage' i ä. nsv. men 238: 80 'Buskar (/Skog/ ok Mark)' och jfr ovan »Buskan»; således ovisst, vilken ändelse som här avsetts till supplering. *skadaret* skadar det.

Med god poetisk smak har L. givit påtagligt svensk lokalisering åt skådeplatsen för flickornas farliga nöjeslystnad och satt in Djurgården, Liljeholmen och Brahelund i st. f. Cats' Domburgh, en liten badort på ön Walcheren, utanför Middelburg, där ju 'Maeghden-Plicht' år 1618 avfattades:

Of wel na Domburgh veel ghery,
En daer te sluypen aen d'een zy etc.

Petrus Törnevall lånar bilden om fåret bland buskarna ('Dydgz och odygdz spegel', 1694, Hanselli XV, s. 223; jfr ovan föreg. s.):

När fåret bland buskar och törne offt' går,
Snart ullen af taggar tå skade undfår,

Dock stundom at kyla heet ungdomsens bran,
Med ährliga lustar, förvägras ey kan.

Törnevalls båda sista rader äro hämtade från stycket n:r 35 r. 973 f.

460-461. 34. *r. 932 961.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Alsmen't sluyt Dan berstet uyt' och fra. 'Quant on le serre Il va par terre'; lat. överskrift=L.; emblem: Amor tager tappen ur ett vinfat, bredvid ett annat fat, som sprängts genom för lång tilltäppning och jäsning (jfr här r. 958 f.). — Hel. Bl.: r. 934 *Pocker!* 938 *bätter* 946 *redder* 952 *Huus-Sorg får/ — tusend Pockar* 'tusan pocker': se anm. till 127: 175, 179. *Pigor* flickor. *Mangill* (Cats 'houbaer') 'giltig, fullgod för en man; giftasvuxen', även 433: 181 och jfr 321 rubr. »gifftgille». *Ungen* ugnen, spisen. *Fästman ur en Biörke-Skog* d. v. s. björkriset, björkfärlan. *Stuut* stut, pisk, spö (i ryggslutet). *Plagga* 'plagg, slag, smäll', särsk. handplagg(a), slag med spöet över handen, liksom 'stut' förr vanligt straff i skolan; jfr anm. till 458: 876 »Plack». *Mod* sinne. *får Mans Wåld* kommer under mannens husbondvälde. *Pruth* tvång. *spricker uth* sväller fram, spränger sig ut.

Som ofta även annars, har L. här i översättningen lagt in 'enstaka uttryck av präktig svensk halt' (Karlfeldt). Sålunda saknar t. ex. den realistiska omskrivningen 'Fästman ur en Biörke-Skog' för 'björkriset' till 'stut' och 'plagga' motsvarighet hos Cats: jfr sålunda r. 944-949 med:

Hoe! sal dan noch een houbaer maeght
Met t'huys te blyven zijn gheplaeght?
Is't niet ghenoech in school gheweest,
De schoolvrou, en haer plack ghevreest?

461-462. 35. *r. 963-1002.*

Phyllis (forts.) i 'Maeghden-Plicht' (med regelmässigt 24 r. holl. och 12 r. lat. text): holl. överskrift 'Soomen't dwingt, 't ontspringt: Soomen't perst, het berst' och fra. 'Troupeau penible a garder, Sont filles prestes a marier'; lat. överskrift=L.; emblem: en flicka är sysselsatt med att öppna skalen på kastanjer i en korg, på härden därbredvid ser man, hur en del oöppnade kastanjer explodera i glöden (jfr här r. 963 ff.).

Liksom vid avdelningen n:r 21 har Keder (och därmed Andersin i Hel. Bl.) en från 'Maeghden-Plicht' (cit. uppl.) avvikande indelning. Annas och Phillis' korta inlägg (här motsvarande r. 988-1002) äro nämligen i det holl. originalet förda till nästa avdelning, n:r 36 (se anm. dit, och beträffande den sannolika anledningen se anm. till n:r 21 ovan s. 353 f.). — Hel. Bl.: r. 967 *Gott;* 974 *slecka* 991 *haer — Klufft* 'klyvning, öppning': jfr r. 868 *Ypning. springer* hoppar. *Piga* flicka. *rätt* på ett rätt sätt. *Är-leek* 'lek i ärbarhet', ordlek på 'Kärlek', även 403: 67. *lustigt* gladt, levnadsfriskt. *kränkt* plågat. *Förtaga* förhindra, beröva sig. *Så höfs* 'behövs' *eij Krans/ eij Jomfru-Skrud:* endast okränkta brudar, möbrudar,

tillkom det att vid bröllopet bära jungfruskruden, brudkransen, brudkronan: 'Had' Dina varit gifft förr'n hon gick uthi dantz, Så had' hon ey behöfft stå brud föruthan krantz' (Runius, brudskrift 1708, Hanselli XIV, s. 253). *billigt* billigtvis. *härti* häruti. *läsning* låsning. *drabba* träffa.

462-463. 36. *r. 1003-1016.*

Den holl. textens 24 r. utfyllas av Anna (10 r. = 888-997 här), Phyllis (3 r. = 999-1002 här), Anna (11 r. = stycket 36 här): se anm. till föreg. stycke; holl. överskrift 'Twee even geck Eeuwich ghebreck' och fra. 'Tel foureau [fourneau?], Tel cousteau'; lat. texten 12 r. (Anna 2 r. + Phyllis 2 r. + Anna 8 r.) med överskrift 'Cascus Cascam'; emblem: två otända ljus lutas mot varandra, de fatta ej eld, Amor åser ängsligt försöket (jfr här r. 1013 f.).

L:s överskrift 'Nube prudenti', Gift dig med en förståndig och vis man, täcker fullt innehållet i (den holl.) texten (och även dess lat. parafras) men utgör en ändring av Maeghden-Plichts 'Cascus Cascam', som dock, jämte Annas sista inlägg på latin, citeras av Janus Gruterus ('Polyanthea', 1624, s. 377 på 'Conjugium') och således synes vara Cats' ursprungliga, om än kanske mindre betecknande 'lemma'. — *Wettigheet* förstånd. *en hiärnlöös* 'en dumsnut', se anm. till 36: 4. *Gloop* narr, fåne.

463-464. 37. *r. 1017-1048.*

Phyllis i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Goet Boeck-man, Quaet Doeck-man' och fra. 'Bon estudiant, Maigre amant'; lat. överskrift = L.; emblem: en magnet drager till sig och lyfter från bordet en nyckel: lättare föremål av tyg och trä ligga däremot lugnt kvar (jfr här r. 1025 ff.). — Hel. Bl. r. 1024 *Hufwud* 1041 *hennes* 1044 *knaft* 1047 *Hufwudt* — *Wetskap* vetenskap. *rynkter* (Granbeck 'rynkot') 'rynkad, full av rynkor'. *fast han* sc. är *reenlig* etc. *är hufwudt fult med Möß* 'är huvudet fullt med griller': de oroliga, hit och dit löpande mössen (råttorna) symbolisera (liksom 'grillerna', ty. Grillen 'syrsor, gräshoppor') de underliga, sällsamma tankarna, idéerna, grillerna: jfr ty. 'Den ganzen Tag steckt ihnen (de lärde) der Kopf voll Mäusenester' (A. Gryphius, 1698), lt. Dat maket mi veele Müse 'Das verursachet mir viele Grillen'; jfr anm. till 260: 5 »skate-boo». *Segel-Stenen* 'magneten', se anm. till 23: 43. *Art* natur. *inte .. will bli paart än med* etc. 'inte vill bli parad annat än med' etc. *wiktig* tung, tungt vägande. *lyfftern* lyfter han. *alt* beständigt. *Streek* puts, upptåg, streck, historier. *ledz* led. *man* bara. *Seent sijd om sijder* 'sent om sider', med »sijd» (adj. 'sen') tillagt för att än mera betona dröjsmålets längd. *ynkelig* ömkansvärd. *Bult* (Cats 'lessenaer') 'pulpet, bokbräde'; jfr ty. Pult 'pulpet', da. Pult med samma bet.; angående den i ä. sv. (och sv. dial.) vanliga växlingen av *p-* och *b-* jfr 212: 6 »Bassa» (pascha) och 220: 91 »Bokal» (pokal). *snuf*(warn) *och snarkarn* snusar och snarkar han.

L. har gjort åtskilliga burleska tillägg och utbroderingar. Avslutningen på Phillis' tal har ock getts en mera drastisk formning: Phillis önskar hos

L. få en man, som blott har en tanke, nämligen att få bli far, under det att Cats' Phyllis uttrycker sig mera dämpat:

En niet in't hooft en heeft met al,
Dan hoe hy my believen sal.

464-465. 38. *r. 1050-1076.*

Anna i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Soo lang' alst moy weer is' och fra. 'Plaisir d'amour, de paille le feu, Ne durent qu'un peu'; lat. överskrift 'Facetus amor, ridiculus maritus'; emblem: Amor betraktar en staty av en man, varpå den uppgående solen skiner (jfr här r. 1063 ff. om »Memnons Belät» och emblemets tillämpning på den dåraktiga kärlekens flyktighet).

Överskriften hos L. 'Amens amans, ridiculus maritus' utgör en liten men lycklig ändring av 'Maeghden-Plicht' (cit. uppl.). — Hel. Bl.: r. 1057 *Ord* 1064 *hörd* 1073 *eer Roos — gilt* giltigt (full-)godt. *barsta* (226: 80 »barast'», 331: 46 »bareste», 397: 39 »barast») superl. av adv. 'bara' och därtill här i pleonastik förbindelse med *man* 'blott'. *Lippelapperij* (Granbeck 'lapperi', Cats 'liffe-laffery') 'lappri, strunt'. *Wettigheet* klokhet, insikt. *Kalfkiärleek är man* 'blott' *Eld af Strå* 'halm': Cats 'De kalver-liefd' is vier van stroo', jfr anm. till 431: 132 och 12: 14. Om *Memnons Belät,* Memnonstoden, i Tebe (Egypten), berätta antika skriftställare, att den, då den träffades av (den uppgående) solens strålar, gav ifrån sig ett sjungande ljud (Plinius Nat. hist. XXXVI 7 (11), Tacitus Ann. II 61). *gelland* högtljudande, klingande. *Skogsåt steeg* gick ned mot skogstopparna, lutade mot sitt fall. *Must* (jfr 38: 8 f. »Must af Öhl ok Wijn», alltså) 'maltets och druvans safter'. *Teep* joller, gyckel. *Speel* lek. *Lustgång* spatserturer, promenader. *hug* (kärleks)håg. *wetig* klok, förståndig. *leka* leka, skämta.

465-466. 39. *r. 1077-1099.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Wat Venus voeght, dat scheyt de klippel' och fra. 'Qui se marie par amours A bonnes nuits et mauvais jours'; lat. överskrift = L.; emblem: tre man på fiske i en båt, i bakstammen en brinnande fackla; förtrollade av ljuset, hoppa fiskar i mängd upp i båten (jfr här r. 1078 ff.). — Hel. Bl.: r. 1083 *setter* 1091 *löper et* 1096 *Förtaer* 1098 *Frögdfull Bru — Cephal*(us), grek. κέφαλος, mugil cephalus, en havsfisk med stort huvud, därför också kallad Capito, mycket vanlig i Medelhavet, livlig och snabb, hoppar ofta över vattnet för att undgå näten och de andra fiskredskapen. Plinius [Nat. hist. IX 17 (26)] och Oppianos (i ovan s. 359 cit. uppl. lib. III s. 29) ha åtskilligt att berätta om fisken Mugil (Cephalus), men källan för härvarande skildring om fångstsättet är mig obekant. *brukarn* brukar han. *Liustran:* för L. är här (liksom i 105: 132 »liustror glimma», se anm. dit) »liustran» ej 'ljustret', det fleruddiga stickspjutet, stickjärnet, utan tydligen den brinnande torr-

vedsfackla, vid vars sken man nattetid ljustrar (hugger) fisken. Cats har 'fackel':

Een fackel op sijn schuyte set;
Die is hem beter als een net (motsvarande r. 1082 f.).

På Cats' emblem ha dock ett par av männen ljuster, stickjärn, i sina händer. L. var tydligen ingen storfiskare och sammanställde väl »liustra» (ljuster) med 'ljus'. *blijr* står. *blygar* bligar. *paß inte på* 'tänker inte på, bryr sig ej om'; mlt. passen up 'auf etwas Acht geben', nicht passen up 'für gering achten'. *lär* kommer att. *löperet.. gali af* avlöper det, går det galet. *Huld* ynnest. *kåta Kittlan* 'kättjefulla retelsen, lystna begärelsen, kättjan'; Cats 'ketelingh van sotte min'. *lustig:* Hel. Bl. 'Frögdfull', i antites till *Sorgfull.*

466. 40. *r. 1100-1114.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift ''tInwendich blijft' och fra. 'Apres la fleur Dure l'odeur'; lat. överskrift 'Pulchrorum etiam autumnus pulcher'; emblem: En vingad Amor luktar med välbehag på några rosor, som ligga på ett bord bredvid hans båge, ett gammalt par står och betraktar händelsen, tydligen under reflexioner (jfr här r. 1111 ff.; i 'Emblemata moral. et oecon.' har emblemet som tillämpning överskriften 'Quod latet id præstat').

Hos L. har lat. överskriften något ändrats till mera direkt anslutning till texten. L. har ock något förkortat den holl. texten i sin översättning, här, som även annars, tydligen beroende på, att han ej älskar de mera allmänna resonemangen utan vill ha åskådlighet och konkretion. — Hel. Bl.: r. 1107 *Mäd* 1108 *Weet* 1112 *tårt* 1114 *skattes* — *Fleep* fåne, tok. *blött* mjukt. *bext* 'beskt', se anm. till 224: 14, 360: 36. *Mått* måtta. *loftar* luktar, doftar.

466-467. 41. *r. 1115-1151.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Ionck by out, Heet by kout' och fra. 'Ieune fille au vieil, Qu'on apreste le cercueil'; lat. överskrift = L.; emblem: murgröna ringlar sig tätt kring ett gammalt visset träd (jfr här r. 1144 ff.). — Hel. Bl.: r. 1118 *Taer* — *Dufgrå-hårot:* jfr 225: 56 »Dufw-gråt Håår» och r. 1122 »Ijsgråt Skägg». *Stuut:* Sahlstedt Ordb. 1773 'En gammal stuter' om en gammal ungkarl. Veta *Kaas och Huut:* se anm. till 24: 23. *Blod* blod, börd. *Gubbe-Gloop* gubbfåne, gubbstut. *sist om sijder* 'sent om sider, dock ändtligen, på allra sistone': jfr 463: 1038. *hostat* 'gått och hostat (harklat)': jfr. ä. ty. Huster om en gammal slak, vissen man och sv. dial. (Hälsl.) harkla (harskla) 'hosta upp slem' samt harkla med 'arbeta, ehuru sjuk och svag'. *endlig* ändtligen. *växa ur Skarnet* 'växa ur (den egna) träcken, komma ur blöjorna, kunna reda sig själv': jfr 468: 1160 »draa utur Skarn», sköta, fostra upp (om småbarn). *wist* 'säkert' sc. är. *Träweflan* murgrönan. *sig slänger* lik-

som r. 1148 *sig slingar* (även 447: 588) 'slingrar sig': jfr mlt slengen, slingen (jämte slengeren, slingeren) 'schlingen'. *Knorr* 'ringel (ringlar)': se anm. till 429: 79. *rotna* ruttna.

'Maeghden-Plichts' 24 rader ha i L:s översättning svällt ut till 36. Tilläggen äro för L. karakteristiska. Med djärv, stundom burlesk realism och i präktiga, självständigt funna antiteser (*Purpur-Mun: Ijsgrât Skägg, fager Målning: rutten Wägg, Ijskaller Snö: liuflig Wår*) målar han den onaturliga bilden av 'en unger mö', som kopplats hop med en gubbe. Man jämföre r. 1116-1127 med Cats:

DOch midd'ler tijt, op dat ghy meught
Oock vruchten trecken van u jeught,
Gheen ouden man u gheven laet,
Noch om sijn gelt, noch om sijn staet,
Een kalen kop, of grijsen baert
Dient met geen jeughdich dier gepaert.

Det är väl motviljan mot en sådan förening, som föranledt L. att helt utelämna stycket n:r 43 i 'Maeghden-Plicht' (se ovan s. 339). Liknelsen med murgrönan kring det gamla trädet utföres av L. med vida större livfylldhet, kraft och konkretion (r. 1144-1152) än hos Cats:

Schoon't Klim den ouden boom bewast,
Hy isser doch niet mee ghepast;
Want t'wijl hem't klim omhelst en toeft,
Den dorren stam staet als bedroeft,
En als de klim op't schoonste spruyt,
Dan gaet den ouden droogaert uyt.

L:s oförskräckt realistiska: »Förn det (barnet) ur Skarnet wuxit är/ Så ligger gamla Faren där» motsvaras av Cats' allmänt opersonliga:

Eer dan het kint kan wesen groot,
Soo is den ouden vader doot.

Man kan här ock jämföra r. 1159 f. i nästa stycke, där L. återger Cats' 'opvoen' (opvoeden) med »opfostra» men utfyllt och färgat med den målande synonymen »draa utur Skarn».

468. 42. *r. 1152—1174.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht': holl. överskrift 'Kinderen, Hinderen' och fra. 'Enfans, Tourmens'; lat. överskrift = L.; emblem: en gren full av omogna frukter inympas på en liten ensam, ung stam, Amor går bedrövad bort vid åsynen (jfr här r. 1163 ff.). — Hel. Bl.: r. 1154 *icke* 1159 *een* 1167 f. *ock bårt kårt* 1173 *wäll — leed* ful. *teepar fram* våpar åstad, drumlar i väg. *mest* mestadels, som regel. *kringlukt* 'omhöljd, kringtäckt': se anm. till 457: 851.

[Emblema 43 i 'Maeghden-Plicht' av L. uteslutet: se ovan s. 339.]

468-469. 43. *r. 1175-1197.*

Anna (forts.) i 'Maeghden-Plicht', varom se närmare ovan s. 339 f. — Hel. Bl.: 1186 *Trägårds-Mann/* 1189 *bårt* — *Medelpricken* medelpunkten. *Olydna* 'olydnad', fem. subst. på *-a. bör* anstår. *samma* densamma. *spruter fram* 'skjuter fram, slår ut' (om växter, växtskott); mlt. spruten 'spriessen, entspriessen' och jfr fsv. spruti 'telning, skott'. *tron det för wist* håll det som visst, var övertygad därom.

469. *r. 1198-1201.*

Verserna återfinnas ej hos Keder men väl i Hel. Bl. och Maeghden-Plicht (cit. uppl., se närmare ovan s. 338). — *brakt'et ut* skulle sprida ut det.

Rättelser och tillägg till den härmed avslutade *Kommentaren* äro inarbetade i den följande *Ordlistan*.

ORDLISTA.

Angående ordlistans uppställning märkes särskilt följande.

Dubbelskriven vokal behandlas som enkel: *ee* sökes under *e* (*Been*), *ij* under *i* (*lijda*).

Dubbelskriven konsonant före annan kons. behandlas som enkel: *affla* sökes under *afla*.

Sammansättningar (resp. avledningar) sammanföras stundom under ena (vanl. första) leden (resp. huvudordet): *Dygd-byrdor, Dygd-skiön* under *Dygd*.

ck, ch, q sökas även under *k* (*ck*): *ackt, acht* under *akt, Qwaal* under *Kwal*.

kk sökes även under *ck: Drikk* under *Drick*.

gi, ki före len vokal sökas under *g, k: giäffmild* under *gäffmild, kiär* under *kär*.

h, stumt, efter vokal lämnas utan avseende i t. ex. *Åhr* (under *År*), *bähra* (under *bära*): jfr däremot *then, ther, Themis*.

före vokal sökes under *j: iempt* under *jempt*.

u före vokal sökes under *w: huar* under *hwar*.

-w- sökes vanligen under *-fw-: hawa* under *hafwa*.

v före konsonant sökes under *u: vthan* under *uthan*.

och *o* sökas även under *ä* och *å* och tvärtom: *Dreng* under *Dräng, mädh* under *medh, brott* under *brått, rånna* under *ronna* etc.

* utsättes stundom för att beteckna en av mig hos L. ej belagd form.

Abba (Fader blid!) 50: 53. Jfr Bib. Rom. 8: 15.

Abile (orig.-tr. tryckfel *Abide;* lat. Abyla) 239: 112 (se anm.). Jfr *Calpe* (orig.-tr. *Alpe*).

Abner: Abners hälsning 271: 88. Jfr *Judas Kyß*.

Absalon 255. 10; som typgestalt för svek.

ach (~ *ah*) 46: 1, 202: 119 etc. *Ach meij!* 438: 333.

Achilles (gen. *Achillens*) 192: 33; jfr *Peleus-Sohn* 131: 35, 415: 3.

Achitophel (Ahitofel), liksom *Simei*, typ för skenvän, 255: 11 (12).

Adam 48: 2; *Adams kynne* 'släkte' 234: 116: jfr 'Adams barn'; (*Jordske*) *Adam* 257: 90.

adel: af adelt Stånde av adligt stånd 32: 5 (se anm. dit o. jfr t. ex. *aff Adlig Ätt* 151: 77, *Adelstånd* 232: 57, *Adels witne* 192: 22, *när Adlen adlig* 'ädel' *är* 192: 39).

Adonis 43: 55 (se anm.), 218: 13, 269: 18 (se anm.), 375: 123.

Æol(us), vindguden i klass. mytol., 208: 16, 269: 7, 373: 60.

Æschil(l), Æschylus, (dödsätt) 188: 48, 50.

Æsopus, fabeldiktaren: *Æsopi Skata*, *Æsopi Skior* 350: 31, resp. 366: 46 (se anm.).

af, *aff* av; — från, ur 5: 47, 50, 149: 39, 161: 9, 202: 114 etc.; (bördig) från, (boende) i 139: 5 etc.; på grund av, för (skull), genom 7: 34, 36, 10: 6, 139: 4, 224: 34, 257: 69, 301: 74, 331: 64 (*'taff*, jfr anm.), 344: 62 etc.; för (omskr. av gen. obj.) 200: 43, 366: 30; med hänsyn till, till, i 125: 115, 151: 87, 199: 16, 218: 30, 225: 52, 270: 58, 272: 103, 279: 75, 313: 68, 323: 51, 325: 11, 402: 25, 427: 8 etc.; om, angående (vid vb. 'säga') 181: 40 *(utaff Ixion saad')*; av, efter 149: 27 (se anm.); av, med 340: 76, 367: 57; på 286: 137, 287: 180, 313: 68 (jfr anm.); *af alle Medel beröfwat* berövad alla utvägar 3: 6 (se anm.); *Aff thet* På grund därav 274: 174; — jfr *uthaff* o. *'taff*.

afdö(ö), *affdö(ö)* genom döden bortgå, hänsomna, avlida, dö: part. *afdödde* 37: 33 (se anm.), *affdödt* 245: 19; pres. *affdör*, *affdöör* 149: 18, 294: 1; impf. *dödde aff* 150: 67; sup. *affdödt* 258: 118; dö bort, avtyna, mista sin kraft: *döör aff* 307: 37, *afdöör* 343: 36.

Afgrunds Guden, Pluto, Hades, underjordens härskare, 387: 77.

aff-Gudhsinte (Hoop) 340: 82.

afhämta sluta sig till, förmärka 25: 32.

affkortas minskas (i mängd) 274: 194.

afla, *affla* föda, alstra 110: 17, 280: 105, 318: 53, 399: 116.

aff-lefwad 307: 18.

afflofua dyrt lova, svära (att icke) 165: 54 (pres.).

**afföpa: afluppin* 'utlupen, slut' (om tråden på sländan) 234: 115.

affmåhla beskriva 326: 45; jfr med samma bet. *må⟨h⟩la* 200: 65, 296: 69, 350: 24.

affnött 'utnött, utslitet, förbrukat, urmodigt' (om klädesmod) 242: 229.

afplana utplåna 66: 137; jfr *plana*.

Affraa avrad, lott, tribut 300: 39.

affrita teckna, skildra 254 rubr., 326: 69.

affsid-wäghs på ensliga vägar 237: 49; jfr 'avsides' o. 'avväges'.

Affskraap avskum, slödder 237: 64.

afslå avvisa, förvägra 445: 523.

Afwel avel, avkomma: *Dygd-Affell* 199: 14, *Dygd-Afwel* 272: 120 (se anm.).

Afwund 6: 23 (se anm.) etc.; *Afunds agg* avundens (stickande) illvilja 333: 124: jfr *Afwundz-Gadden* 390: 7, *Afunnds-törn* 332: 70 (se anm.); (*Momus*) *afwunds Hand* 272: 116 (jfr anm. till 201: 76 f.); *Af-unds Man* 234: 107, 368: 79; *afunds Munn* 326: 46 (se anm.), 333: 112, 355: 24; *Afwundz-Tand* 189: 78 (se anm.).

Agg hätskhet 333: 124; smärta, kval 349: 7: jfr *Siäla agg* 273: 160 (se anm.), *Samwets agg* 368: 98.

Ahasverus, hans gästabud, 219: 49.

Ajax, hjälten hos Homerus, 196: 140, 224: 7.

akt (enstaka *ackt*, *acht*): *gee* [*gran(nan)*] *akt* (*på*) vara (mycket) uppmärksam på, lägga (noga) märke till, (noga) observera (o. dyl.) 124: 89, 199: 31, 207: 45, 258: 114, 274: 166, 170, 282: 20, 284: 88, 437: 304; höra, lyssna (noga) på 212: 4, 399: 105; hava (draga) försorg (omsorg) om, se (noga) till 55: 53, 214: 54, 320: 104; *hawa akt* ha omsorg om, se till 124: 78, 304: 21; *haa i akt* bry sig om, fästa avseende vid, se till 148: 4; *tag akt* (*på*) ge akt på 210: 56, 455: 802; *taer eij akt på sig* ägnar sig själv ingen omtanke 435: 236; *på sin Tijd akt taer* tager vara på, använder tillfället, lämpliga tidpunkten 427: 8 (jfr *sin Tijd akttaga* 437: 306); *taga i akt* ge akt på, studera 241: 172, 448: 619; iakttaga, efterleva, följa 387: 80; sörja för, vaka över, vårda 307: 22; *taga sig i akt* 451: 701; (*aff ingen*) *akt* anseende, aktning, värde 368: 84.

akta (*ackta*, *achta*) ge akt på, lägga märke till, beakta, besinna 53: 14,

104: 95 etc.; bry sig om, fråga efter 210: 51, 355: 16, 392: 53, 443: 472; (*a. på*) vårda, sköta om 304: 26 (se anm.); anse, betrakta (för, såsom) 80: 21 (se anm.), 195: 118, 199: 25, 257: 80, 453: 746; skatta, värdera 125: 124, 247: 104.

a la mode Band 126: 148.

Alacatha 239: 131.

Alcayr 240: 168.

Alchimist 373: 46.

Alcides, Herkules, 194: 74, 86.

alde(e)ls (*aldeles* 46: 1) bl. a.: definitivt, för alltid, för beständigt, på allvar 139: 1, 445: 534, (294: 2, 443: 468, 451: 690).

Alecto, furien, 125: 110.

Alemanien, Tyskland, 246: 57.

Alepo, Aleppo, 240: 143.

Alexander d. store 149: 37, 193: 51, 240: 145, 241: 198, 375: 112.

Alexandretta 239: 141.

all (adj.) hel (och hållen) 224: 17, 231: 30, 245: 26, 27, 246: 57, 248: 126, 350: 40, 351: 47, 375: 117; varje, varje slags, all möjlig 56: 1, 207: 67, 343: 23, 346: 120 (*All Mans Ynst: en allmans Sägd* 453: 755), 304: 23 (*all Godas Ymnogheet* 'ymnighet på allt vad godt heter', se anm.); slut, förbi, ändad 307: 24 (formen *aller*), 366: 15, 446: 553; i plur. ytterst vanligt *all* för *alla* (ej blott i neutr. 215: 94, 225: 43 etc.) 225: 59, 237: 70, 297: 74 etc. — (*thet lilla*) *Alt* ('det lilla) alltet', mikrokosmos, *Alt* '(världs-) alltet', makrokosmos, 150: 44 (se anm.): jfr 150: 71, 152: 121, 371 rubr. (se anm.). Gen. sing. neutr. *Alls* allts, alltings 208: 8 (se anm.), 279: 69 (*all's*). Neutr. *alt* ss. adv. se nedan.

all (adv., prefix) helt, allt, rundt 343: 12 (*all omkring*); allra (framför superl.) 181: 21, 238: 99, 274: 179, 279: 80, 303: 10, 331: 43, 349: 4; jfr *alsom.*

allena(st) blott, endast 6: 16, 125: 118, 374: 100.

aller aldrig 121: 6.

allestans, al(l)stan(d)s allestädes, över allt 195: 128, 214: 44, 255: 27.

allestädz, allesteds städse, alltid, beständigt 34: 9 (se anm.), 111: 54, 200: 54, 206: 12.

allmän stats-, lands-, officiell 246: 65, 247: 75.

Almanak 212: 3.

Almoria, Almeria, 239: 116.

Aloë 150: 62 (se anm.), 325: 31; 194: 93 (se anm.). Jfr 176: 60.

Alpe (feltr. i orig.-tr. för) Calpe 239: 112.

Alrun(s Ask) 444: 501.

alsom, all som allra (framför superl.) 244 rubr., 256: 66.

alt (adv.) alldeles, fullständigt 443: 455, 456: 837; allt, ända, hela vägen 6: 22, 206: 21, 344: 70; beständigt, alltjämt 46: 18, 350: 31, 463: 1030; ju, förvisso (‚alltid) 121: 6 (se anm.); *alt för ett* oavbrutet, ständigt 336: 42.

Altar 31: 67 etc.; *sielfz-Straff-Altar* 13: 28 (se anm.).

Amaranth 102: 49, 224: 23 (se anm.), 297: 91, 324 rubr., 359: 6.

Amlerning, emalj, 192: 29.

Amphion 332: 96.

Amphitryo(n) 209: 39.

Anacreon (dödssätt) 187: 43.

anamma ta mot 181: 18.

Anaxarete 335: 28.

Ander 'annan, ny', ordlek, 389: 144.

ander stands annanstans 322: 24.

andkwewiand(e) 272: 129.

Andrak andrake 430: 105, 108 (se anm.).

Andring förändring, växling 373: 49.

Ankar: hoppets, trons *Ankar* 314: 87, 339: 70; i bildl., delvis skämtsam användn.: *hiß' ankar* 165: 41 (se anm.), *kasta Ankar* 182: 54 (se anm.), 261: 36, 282: 88 (motsats *hissa Segll*).

an(n) annan: *en an* 206: 12 etc; *En ok ann* 283: 38; — *ann* (såsom den) andre (?) 200: 60 (se anm.); — *an'n* varann 33: 36.

annar: en annars 111: 43, 192: 25.

anpreklat (part.) eggad, sporrad 232: 45.

ansa ansa, sköta om, se om 164: 11 etc.; akta, bry sig om 331: 65, 375: 114.

Antiochia 240: 146.

Aap narr, gyckel 110: 24.

apa uth sigh kluta ut sig 236: 35.

Apicius, läckergom och slösare, 219: 51.

Apollo (hos L. oftare nämnd *Phoebus, Febus* se d. o.), solguden, sångens snillrike gudom, 196: 154, 201: 95 (*A.* och *Daphne*), 209: 31 (d:o, se anm.), 224: 21, 281 rubr., 282: 15, 283: 49, 55, 61 etc.

Arachne 151: 102.

arcadisk (*Häst*), om åsnan, mulan, 366: 36.

Archimedes, antikens store matematiker, 375: 122.

Archippus, pytagoreisk filosof, 226: 94.

arg ond, usel, vrång (moraliskt) 203: 140, 270: 67, 300: 42, 301: 74; ond, hård, stygg 298: 108 (se anm.); ilsken, vildsint 386: 40. — (*thet*) *arga* onda 256: 37. — *arge-fulle* ondskefulle 301: 73.

Argheet ondska 312: 41, 404: 88.

Arm: plur. best. f. *Arman* 393: 70.

Arm-ked (i plur.) kedja att fängsla ngns armar med (bildl.) 389: 131.

Armod (realgen.) 301: 51.

Arm-Riddar, arma riddare; efterrätt, 219: 63.

Arsenic 373: 41 (hos tenn).

Arra(?), stad, 240: 144.

Art väsen, natur 404: 92, 444: 497, 456: 822, 463: 1025; sätt, vis 398: 66; slag 219: 61, 389: 128; skick, besked 436: 261 (se anm.).

artig finfin, förträfflig, god 210: 60, 214: 51, 251: 50, 389: 128; fin, hövisk, belevad 221: 115, 445: 523 (adv.), 451: 702 (adv.); trevligt, stiligt 220: 99 (adv.), 433: 176; skickligt 452: 709; utsökt 322: 30 (se anm.).

Artigheet skicklighet 189: 87; skicklighet (moral.) 296: 65.

As, kadaver, 33: 34.

Ascalon(s Dahl) 240: 155.

Ask: Kläder ask 367: 47.

Aska: röra uti Askan 238: 96.

Aske n. pr. 419: 43 (se kom. s. 325).

Asmode(us) 255: 25, 256: 44.

Asphalt 150: 61.

Assur, Assyrien, 375: 109.

Asteld kärlek(seld) 127: 185 (se ock anm. till 30: 35).

Asthold, L:s pseudonym, 79 rubr.

Astianax 338: 16.

Ast-Liungand' 80: 27 (se anm. och ovan *Asteld*).

Astracan n. pr. 31: 72.

Astrild (hos L. i svensk text genomgående för Amor-Cupido: jfr 239: 138 med anm.) 30: 35 (se anm.), 41: 2 ff., 109: 7, 123: 66, 125: 135, 141: 77, 145: 9, 180 rubr., 182: 69 ff., 208: 1, 6 (hålls för »blinder») etc. etc.

at på det att (med ind.) 51: 88, 60: 112, 267: 97, 302: 98, 326: 48, 439: 349 etc.; så att 46: 7, 206: 24, 441: 406 etc.; — *at* (med inf.) för att 80: 18, 123: 59, 187: 36, 203: 132 etc.

At(t)las 209: 20 (se anm.), 374: 79, 403: 64.

Atropos, en av de tre moirerna (ödesgudinnorna: se anm. till 10: 13), 19: 23 (se anm.), 225: 41, 231: 14, (234: 115), 245: 11.

Authentic, rättshist. term, 369: 127.

Autumnus, Hösten, 160: 1.

Aviser 212 rubr. (se anm.), 3.

Ax, himmelstrakt, 269: 7.

Babel: Babels Muur 149: 22: jfr anm. till 410: 49-56.

Bacchides, bacchanterna, 274: 182 (jfr anm. till 102: 42 ff.).

Bacchus 20: 9, 14, 21: 28, 182: 63, 220: 87, 97, 260: 21.

Ba(a)k bak, rygg: *Baken* 33: 19; (tala på ngns) *baak* 283: 40: jfr *bakdantan* baktal 377: 173; — *baak ... rycka* ändra 9: 41 (se anm.); *backlängs* med ryggen (baken) före 331: 65

(se anm.); *baak wägen* återfärden 241: 199 = *baak reesan* 242: 213.

Bald, Baldus de Ubaldis, ital. rättslärd, kommenterat *Codex* och *Pandectæ* (död 1400), 369: 129.

Ba(h)n: dygde-bahn (best. form) 245: 36.

Ban' (Bane): *giöra b.* döda 238: 80.

Bancoruth bankrutt 123: 64.

Band: a la mode Band 126: 148; *Alexanders Band* 149: 37 (se anm.), 411: 72; bojor 208: 6, 13, 300: 33, 302: 91; jfr *Binde-Band.*

Bann bannlysning (skämts.) 261: 40.

baar (adj.) obetäckt, naken 41: 5, 463: 1016; bar, bladlös 295: 39 (*baran*), 444: 496; blottad, blottställd 457: 858; ohöljd, osminkad 284: 70 (se anm.); bara, rena, rama (*bara barnen:* jfr 'vara bara barnet') 43: 64, 465: 1095 (kanske dock att här fatta som adv. *bara* 'blott').

bara (adv.; jfr dock »baar» ovan) blott, endast, allenast 111: 51 etc.; superl. *barast* 192: 18, 245: 33, 397: 39, 456: 820, *barast'* 226: 80, *bareste* 331: 46, *barsta* 464: 1052 (se anm.).

barbarske (*Städer*) 239: 111: jfr *Barbarijt* 242: 204.

Baarhet nakenhet 301: 58.

Barmhiertigheten 49: 40.

Barn barn 394: 120 etc.; formen *Baren* 323: 63 (se anm.): *Barendom* 194: 83 (se anm.), 330: 21; (*få*) *Barne Foten* 261: 55 (se anm.); *Barneskona* 225: 51 (se anm.).

Barsängs Skål 261: 56.

Barsöhl 222: 168, 459: 908.

Bartolus, ital. rättslärd, förf. en vidlyftig kommentar över hela rom. rätten, huvudman för en rättslärdomsskola, bartolisterna, lärare för *Bala(us),* död 1357, 369: 129.

Baaß dask, pisk 38: 13.

Bassa pascha 212: 6, 8.

Batshebah (*Systrar*) 255: 29 (se anm.).

**beanda: beandat* besjälad 360: 59.

**bebinda* (*sig*): impf. *bebant* 26: 69.

**beblanda: beblandat* (upp-) blandad 224: 24; insprängd 282: 24.

beblomstra pryda med blommor 146: 56.

bebåda ge vittnesbörd om 368: 110.

bedelgran 444: 502 (se anm.).

Bedrog bedrägeri 254: 2.

bedröfwa: part. *bedröfwde* 349: 5, 404: 97.

befalla överlämna, anförtro 59: 91; giva befallning om 65: 104, 283: 55 etc.

befinna få erfara 80: 30; finna, inse 236: 18.

befrukta befara 214: 45.

befäckta strida emot 296: 50.

Begabning begabberi 442: 427.

begråta: impf. *begreet(s)* 269: 23, 296: 67. Jfr *gråta.*

begråtlig begråtans-, beklagansvärd 230 rubr., 330: 24.

Begynning början 260: 12 (se anm. o. jfr 260: 14 *Begynnelse*), 343: 34.

Begynsel början 34: 8 (se anm.), 189: 96, 318: 53.

beg(i)ära anhålla om 26: 62, 27: 10; sup. *beg(i)är(a)t* åtrått, eftersträvat 26: 71 (se anm.), 140: 38, *begärt* 146: 42; *begeres* fordras 286: 145.

Behag(h) välbehag (relig.) 52: 94; välbehag, lust 11: 39 (*min Siäls-Behag* (om den älskade); tillfredsställelse (tröst) 10: 5 (se anm.); fröjd, njutning 38: 4; lust, önskan, vilja, begär 24: 13, 35: 32, 140: 43, 240: 160, 278: 56; vilja, avgörande, hand (*Himmelens, Gudz B.*) 23: 50 (se anm.), 80: 15, 202: 124, 227: 124, 306: 8, 339: 61, 67; — *til Behag(h)* till nöjes, till lags 124: 84, 332: 72, för att behaga 283: 45, till välbehag, till fromma 299 rubr.; *som* sc. är *wårt behagh* något som faller oss i smaken 237: 64 (jfr anm.); *Effter Behagh* Enligt önskan, begäran 329 rubr.

behaga finna välbehag i 222: 151, 350: 14; vara nöjd med 352: 86; vara täckelig 306: 4 (pres. *behager*), 320: 102, 391: 21, 394: 107; ha sin lust i, finna behag i (det) 27: 90, 63: 55; finna för godt, vilja, täckas (om Himmelen, Gud, se 'behag' ovan) 140: 33, 233: 88, 274, 193, 316: 1;

särsk. *Ifall at Himmlen helsan min behagar* 'Om Himlen (Försynen, Gud) finner för godt, täckes låta mig få behålla hälsan' 6: 28 (jfr anm.): *Gudh som thetta fall behagat* Gud som funnit godt (besluta) detta dödsfall, behagat hädankalla denne man 274: 185: jfr 370: 145.

behaglig adv. 110: 16.

behålla: impf. *behölt* bevarade (i minnet) 269: 11.

Beek beck 49: 22 (se anm.).

bekende bekanta 300: 17.

beklaga klaga, jämra sig 319: 89.

bekyßa kyssa 13: 30.

belasta 255: 6.

Belikinne n. pr. 9: 18.

Bellerophon 365: 12.

Bellinde n. pr. 7: 1 ff.

Bellona 284: 96, 285: 97 (se kom. s. 271).

belysta förnöja 332: 93, 452: 725 (se anm.).

Beläte, Belete, Belät(t) avbild 50: 60; bild, (bild-) stod 194: 100, 241: 183, 374: 92; varelse, kropp 203: 138.

**belöna:* pres. *belöner* lönar sig 24: 8.

bemäkta övervinna 206: 42.

bemär(c)ka iakttaga, studera 195: 112, 242: 222.

**bemöda sig:* sup. *bemödt* 151: 75.

Been: döda Been mäd Ögon tärningar 366: 38.

Benzoin 325: 31 (se anm. till 176: 58, 333: 103.

**benåda:* part. *benåda* nådigt förordnad 243: 233, 246: 46; hugnad 247: 78.

benögd belåten 27: 89.

bepärlat (part.) 145: 33 (se anm.).

Berg Råår 420: 50 (se kom. s. 326 f.).

Beröm(m) lovord, pris 190: 107, 244: 2, 319: 98 etc.; berömmelse, ära, rykte 191: 1, 246: 43, 320: 111, 353: 115.

besinna inse, fatta 29: 19; upptänka, uttänka 107: 179; betänka, tänka efter 164: 29, 302: 77, 330: 28; genomgå i tankarna, påminna sig 122: 34, 282: 34.

besk(er) 212: 12, *bexer* 224: 14 (se anm.), *bext* 466: 1104, *bäxt* 360: 36 (se anm.).

Beske(e)d(h) sans, måtta 98: 21, 36; *giöra* (*god*) *Beskeed* ge (nöjaktigt) svar (på) 262: 72, 323: 47 (jfr anm.).

beskrijda bestiga 287: 167.

**beslika:* sup. *beslijkit* 353: 109.

besnilla bedraga 331: 57.

**besnärja:* sup. *besnärt* 65: 110.

besnöga snöa på 307: 36.

bespräng̈t beständ 449: 646.

bespänter (part.) laddad (med) 125: 126.

Beest oskäligt djur 460: 954.

bestå äga bestånd, vara beståndande, stå sig, vara 10: 12, 12: 3 (se anm.), 80: 19, 285: 123, 309: 105, 372: 11 etc.; hålla stånd 209: 28; står sig 285: 101 (se anm.).

beståndig beständig, beståndande 446: 545; ständig 452: 724; adv. 105: 121 (se anm.).

**beställa: Bestell dit Huus* etc. (Bib. 1541 Jes. 38: 1 'Bestell om titt hws', Luther 'Bestelle dein Haus') 199: 30; *beställte* skötte 376: 162.

besukka sucka över, beklaga 203: 137 etc.

beswimma (impf.) svimmade 42: 40.

Beet bete 47: 34 (se anm.).

Beta matbit, munsbit 220: 85, 393: 96; bit 343: 24.

**beta:* sup. *bett* 161: 14.

betee lägga i dagen, giva uttryck åt, visa 207: 51, 295: 36; låta höra 224: 36, 301: 64; visa, bevisa, bringa 31: 68, 146: 62, 300: 34, 306 rubr.

Bethlehem 240: 161.

betiäna förvalta 247: 81; tjäna, gagna 325: 9.

betyda 351: 69 (se anm.).

betän(c)kia överväga 28: 2 (*Bättre borde dig b.* (opers. konstr.) 'du hade bort bättre överväga'); besinna, beakta 234: 110, 116, 245: 21, 279: 76, 340: 89, 404: 100 etc.; tänka efter 395: 1; tänka på, reflektera över 272: 129, 331: 53; (refl.) tänka efter 149: 13, 164: 10, 247: 91.

bewijsa: sup. *bewist* ägnat 376: 151.

bexer se *besker.*

**Bij* bi: plur. *Bijr* 79: 10.

bijda, bida, bija (26: 64 se anm.) vänta, töva, stanna 24: 15, 43: 49 etc.; hålla stånd 350: 42.

billig (adj. eller) adv. 'med (allt) skäl, med (största) rätt' 202: 116 o. 304: 19 (se anm.). — *billigt* 59: 79, 213: 21, 350: 13, 462: 989, *billigst* 23: 51 (se anm.), 188: 74, 192: 9 etc., *billgen* 396: 29 (se anm.).

biltogen biltog 270: 65.

binda, binna i spec. bet. 'gratulera' se anm. till 126: 162, 422: 3; *bins in* snöres in 461: 961; jfr följ. två ord.

Bindbrew 126: 162, 422 rubr.

Binde-Band 422: 5.

biuda till göra tillbud 441: 395.

Biur bäver 386: 39.

Biwijstan när- (över-) varo 294 rubr.

Biörn: Biören 386: 38 (jfr *Barn*).

blekna göra blek 273: 157.

blijd (adj. eller) adv. 111: 55.

bli(j)fwa (*bliwa;* pres. *blij* blir 215: 72, 343: 20) bliva; ske 419: 30; förbliva 35: 24 etc.; bli av, ta vägen 63: 63; förbliva, vara, fortfara 35: 33, 423: 31; stanna, bli kvar 139: 8, 141: 71, 200: 45, 465: 1087; förbliva, leva 272: 118, 361: 61, 406: 51; *låta blij, låta blifwa* låta bli, låta vara, bero 25: 29, 231: 26, 242: 218, 346: 114; *ej blifwer hoos* ej stannar hos en 24: 17; *dig blijr jagh widh* dig håller jag mig till, hos dig förblir jag 69: 49.

blind (om Astrild, kärleken) 183: 107, 208: 6 (se anm.), 335: 21.

blinda blända, förblinda 69: 43, 273: 147, 317: 13.

**Blinda:* best. form (*i*) *Blindan* blindhet 450: 675.

Blind-duk 201: 81.

Blinck blinkning 224: 28.

Blo(o)d(h) (best. form *bloon* 231: 42) blod 11: 23 (se anm.), 461: 975 etc.; börd, härkomst 124: 100, 193: 56, 197: 193, 375: 131 etc.; blod, sinne 35: 25; *satt.. i bloon* 231: 42. — *Blod-koraller* 172: 17; *Blodh-Släkt* blodsförvanter 300: 15.

Blom Blomma 145: 33 (se anm.); *Blomme lijk* som en b. 343: 41.

Blomster (*lukter*) se anm. till 106: 144; — *Blomster drift* 269: 8 (se anm.).

blomstrad (part.) 144 rubr.

Blomstran blomstring, blomning 172: 22, 225: 45, 296: 52, 343: 41 (se anm.).

Bloß, Blåß bloss, fackla; (om sol och stjärnor) 218: 24, 277: 24; sken, glans 218: 18.

blott(er), blått (adj.) 152: 114, 190: 111; *blott* (adv.) pleonast. 192: 31.

Blund: (*vtan*) *Blund* blundning 193: 66 (se anm.), 224: 28, 368: 103 (se anm.); (sova en) *blun* 247: 88.

Blundan: (*utan*) *blundan* 317: 28 o. 339: 48 (se anm.).

blyga bliga, stirra 465: 1088.

Blygd blygd, blygsel 271: 69 (*Slijk Odygd war hans blygd* 'Han kände blygsel inför slik odygd': jfr anm.): jfr 312: 40, 363: 3 (se anm.), 454: 769; blygsamhet, ärbarhet, kyskhet 151: 87, 201: 72, 218: 30, 227: 103, 257: 79, 271: 70, 403: 66, 432: 149 etc.; blyghet 250: 14, 271: 99, 448: 602; skam, nesa 67: 151, 139: 2, 195: 108.

blyskodd: gå b. 451: 679.

blåå: (subst.) *äwigheetens blåå, Skynas blåå* 202: 104 (se anm.), 350: 23; — *blå-bestiernte* (adj.) 151: 83; *blåwälwde* (adj.) 181: 24.

blåsa: blåß uth kungör (jfr 'basuna ut') 350: 21.

Bläst (*Nordan-bläst*) 142: 94; annars *Blåst.*

blö(ö)t mjuk, vek 81: 45 (*Swanduun-blööt*), 447: 564, 579, 466: 1103; — *blöt-ögd* 124: 105 (se anm.).

Bod bud 60: 100 (se anm.), 312: 15.

Bog bog 437: 293, 467: 1135; 183: 94 (se anm.).

boija (*fast*) binda (fast) 278: 46.

Bokal pokal 220: 91.

Bokke språng 242: 225 (se anm.), 418: 7.

Bookklookheet lärdom 245: 32.

booklärd 125: 130.

Bookwett kunskap 193: 62.

Bool, Bohl bord 123: 54 (se anm.), 182: 52, 211: 81, 351: 67; *klifwa om Bohl* 440: 389.

Bolkar (plur.) stora dryckeskärl 38: 17.

Bonde blygd se *Blygd* 'blyghet'.

Bonhunn (bond-) tölp 192: 32.

Bootes, stjärnbilden, 112: 79.

Bord 219: 64 etc.; *öfwer Bord(e)* 58: 49, 140: 40. Jfr *Bool.*

Borg, Bårg lån: *med, på B.* på kredit 33: 19, 126: 152.

Borgen borgen, borgesman 255: 20, 359: 27.

born född 345: 85.

bortmultnas förmultna 353: 112.

bortrotna ruttna bort 460: 943.

bort swårtna(-de) 241: 180.

Bo(o)t bot, bättring 60: 101, 65: 104 etc.; botemedel, hjälp, räddning 47: 40, 52: 95, 300: 36, 302: 92 etc.; *gifwer henna Boot* 427: 18 (se anm.); *Läke-Boot* läkedom 418: 14; *bootlöß* 312: 27.

botn-lös (*Korg*) se anm. till 109: 8.

Boy, ylletyget, 185: 153.

bra (adv.) tappert 261: 52; *braf* (adj. ell. adv.) 443: 452 (se anm.).

Bralund 459: 911.

brand-salt (adj.) 224: 20 (motsats *liuffsött*).

Brask stråt 444: 500.

bred: stå på breda Steen 121: 3.

Bredd brädd, kant, rand 206: 21 (se anm.), 297: 93.

Breganz, Braganza, 238: 107.

Briller (*Galilaei:* teleskopet) 277: 26.

**bringa: brakt'et ut* skulle föra (sprida) ut det 469: 1200.

Brist fel, ofullkomlighet 52: 98 etc.; något som fattas, defekt 454: 778; *förutan Brist* 433: 170 (se anm.).

brista brista, gå sönder 3: 1, 454: 776 etc.; fattas, tryta 140: 41, 263: 4; *brast vth* slog ut 194: 85.

Brodd: Brodden spetsen, udden 435: 239.

Broder-Kiärligheet broderskärlek 272: 109.

Bruhd-Fakla 109 rubr., 218: 12 (se anm.).

Bruud-Folcket brudparet 165: 57 etc.; *Brud-Folks Skål* 305: 48.

Brudlöf(f)t, Brudlöffte bröllop 79 rubr. (se anm.), 390 rubr.; *Brudhlöf(f)t(e)s-Dagh* 109 rubr. etc.; *Brudlöfts Dickt* 282: 11.

Brynia (*Odens*) svärd 30: 37 (se anm.), 209: 27.

brå »het», häftig 283: 48, 445: 512.

bråt(t) (*brott*) snart, fort 121: 7, 127: 179 etc.; plötsligt 60: 109; *brått-bortwißnand*(e) 318: 44; *för myckit brått* (Hel. Bl. *Bråt* som subst.) brådtom 436: 262 (se anm.).

bråwredt (adj. neutr.) häftigt 447: 569; jfr fsv. bradhlynder.

Bräck, Breck, Bräk något som fattas, brist, fel 219: 67, 261: 39, 433: 171; skada, avbräck 452: 728.

Bräde: Bräd spelbräde, brädspel 39: 50, *Brädet* 366: 37 (se anm.).

bränna, brenna bränna 29: 13 etc.; brinna 8: 3 (se anm.), 54: 40 (se anm.).

Bränn-Siukan 339: 59.

Bulle: plur. *Bullar* 143: 108 (se anm.), 211: 81.

Bult pulpet 464: 1042.

Bund förbund 187: 21 (se anm.), 334: 3: jfr *förbund* 402: 24.

Buur, fångstredskap, 105: 128.

Busiris n. pr. 271: 84.

**Buske: Buskar* 238: 80; best. form *Törnebuskan* (till 'buska') 318: 44; *Buskan* (best. plur.-form) 459: 912 (se anm.); *busk* (tydl. koll.) buskage, buskar 295: 34.

Buxbom 194: 91.

Byblis n. pr. 335: 19.

byta: bytt ombytt, förändrad 298: 111.

båda sända bud 150: 62; jfr *Bod.*

Bång buller, stoj 57: 42.

Bä(f)wer-hatt 126: 146 (jfr anm. till 32: 18).

Bälg buk 39: 30.

Bälte (*spänna,* bildl.) 348: 149.

bära (*bähra*) bära 9: 25, 61: 10 etc.; hysa, känna, lägga i dagen 9: 21, 245: 12, 252: 78, 258: 106, 295: 23; (fram-) föda 79: 8, 231: 13, (257: 76 se anm.); bära, frambringa, alstra 33: 24, 141: 51, 262: 74, 78, 277: 35; (fram-) bära, intyga 26: 70 (se anm.), 63: 46.

**bäsk: bäska* 104: 112. Jfr *besker.*

bäst (adv.) mest 218: 28, 340: 79.

Bästa, Besta 108: 196 (se anm.), 232: 66, 72, 245: 23.

bättre, bettre: (adj.) *bätter* 298: 114; (adv.) mera 232: 47, längre, vidare 239: 115 (se anm.).

**Bödel: Bööl* 164: 25; *Bödlen* 38: 14 (se anm.).

bö(ö)ra (i regel opersonl.) t. ex. passar 26: 63; anstår, ägnar 218: 35, 243: 233, 257: 79, 376: 156, 469: 1184 etc.; tillkommer 304: 19, 309: 101, 432: 145; åligger 304: 20, 433: 188; är skyldig 165: 40; *borde dig* borde du 28: 2; *Migh borde* jag borde 244: 1 etc.; *djt oß bör ländа* dit vi böra styra kosan 53: 26; (*hwad som inte*) *bör* är tillbörligt 449: 631; *det sig bör* det är tillbörligt 439: 351.

böria: pres. *börier* 57: 37 (se anm.).

Börd skyldighet 440: 369.

börlig tillbörlig, behörig 282: 12, 312: 40 (se anm.), 369: 120 etc.; (adv.) *börligst* 280: 110.

Börligheet tillbörlighet 196: 153.

**böta:* part. *bött* godtgjort 250: 34.

Cadmus n. pr. 116: 34.

Caesar, Gajus Julius C., 188: 53, 195: 131, 226: 95.

Calarea, Calares, 239: 126.

Cales, Cadiz, 239: 115.

Calicut(h), Kalikut, Kalikat, stad på Hitre Indiens sydv. kust (Malabarkusten; *i kom. genom förbiseende felaktigt benämnd 'Calcutta'*), 77: 119, 236: 36; *Kalikuth* 219: 55.

Caligula 219: 52.

Calisto, Callisto, 283: 43.

Calliope 179: 31.

Calmeuser 271: 98.

Cambrays Duuk 126: 150.

Cam(o)ena, musa, 101: 5.

Candia, Kreta, 239: 135.

Capernaum 240: 154.

Capha n. pr. 240: 151.

Caravana Karavan 240: 165.

Carmel (*-s Berg*) 240: 151.

Carmidas, Charmadas, 226: 94.

Cascabo, Cascale(?), 238: 108.

Castalinne n. pr. 3: 9.

Castello, Castellamare, 239: 130.

Castor (och *Pollux*) 118: 98 (se anm.), 232: 69.

Catulus (dödssätt) 188: 46.

Caucas(s), Kaukasus, 202: 109, 325: 18.

Cayro 240: 168.

Ceder (i skiftande symbolisk användning) 161: 23 (se anm.), 188: 76, 194: 93, 197: 190, 246: 58, 344: 43.

Cephal(-us), fisk, 465: 1078.

Ceres, fruktbarhetsgudinnan, 209: 42, 303: 12, 304: 23.

Charon 19: 24.

Charybdis 242: 210.

Cheops: gen. *Cheopis* 241: 187.

Chimist (och *Alchimist*) 373: 46; plur. *Chymistren* 205 not.

China, Kina, 189: 85.

Chloris n. pr. 145: 37.

Christi Graff 240: 163.

Cicero 226: 85, 89, 247: 106, 376: 143.

**Cimbrerna,* danskarna, 116: 41.

Civet, sibet (-olja), 333: 102.

Climene n. pr. 18: 1.

Clio, historiens musa, 196: 157, 350: 17, 351: 73.

Clotho, ödesgudinnan, 270: 39; jfr *Atropos.*

Codex (justinianeus) 369: 127.
Coloquint 292: 85.
Complementer komplimanger 125: 125, 221: 118.
Comus, festglädjens gudom, 219: 45.
Conimbria, Coimbra, 238: 108.
Coral(l) (om läpparna) 11: 25, 126: 141, 151: 99; (om tårar) 172: 17; jfr *Blod* och *Korall.*
Core, Kora, 64: 76.
Corinth 242: 201, 366: 41 (se anm.).
Cornelis (De Witt?) 213: 33.
Cotton kattun 126: 150.
Courant, tidning, 212: 3.
Couleur de feu 126: 148.
Crassus M. Licinius 375: 122.
Creusa n. pr. 199: 17.
Crocdille (*Tårar*) 271: 82.
Croesus 187: 37, 248: 130, 338: 12, 375: 121.
Cyneas, Cineas, 226: 94.
Cynthia, Diana, 269: 19, (101: 7, 168: 41).
Cypern, Venus' ö, 29: 26 (se anm.): jfr 101: 16, 118: 86; 239: 137, 335: 25.
Cyper-sand [93: 22 (se anm.)], 269: 35, (379: 14).
Cypres(s) (sinnebild för sorg) 86: 8 (se anm.), 92 rubr., 223: 2, 224: 24, 269: 9, 33, 312: 24, 359: 6.
Cypris, Venus, 269: 17.
Cyrene, nymf, 283: 51.
Cyrus 226: 89.

Dag(h) dag; dagsljus 351: 48; ge något (*en*) *god Dag* 140: 44, 446: 559.
daglig(h) (adv.) dagligen, varje dag 38: 7, 125: 131, 278: 62, 298: 126 etc.; *Dahg-lik* 79: 4; *daglig'n* 32: 3 (tvåstav. uttal); *daglig(h) dags* 254: 3, 338: 23 etc.
Dahlkarls Skålar 125: 138.
Dam(b) rök 53: 17 (se anm.), 436: 278.
Damascus 240: 149.
Damiata, Damiette, 240: 167.
Damon (och *Phintias,* vänparet) 237: 60 (se anm.), 255: 18, 269: 24.
Danaë 283: 44 (se anm. till 182: 51-56).
Danneman (redlig) medborgare 243: 235, 245: 15; 345: 90; *Danman ok Danquin-Skåål* 220: 92.
Daphne, Apollons älskade, 201: 95 (se anm.), 209: 45, (lagern) 283: 52: jfr anm. till 131: 36, 179: 32.
Dart dolk 188: 56.
David (och *Jonathan,* vänpar) 237: 59, 255: 13, 311: 12.
Dedal(s konst), Daedalus, 365: 11.
dela tilldela 337: 10; sup. *dela*(t) kluvit 407: 76.
Demant (*Diamant* blott 422: 16, liksom *Demant* 375: 128, om ädelstenen; annars blott i sammansättn. såsom) sinnebild av hårdhet eller glans 149: 19 (*Demant band*), 296: 54 (*Demant-fasta*); *Demant blänkiand* 268: 1; 111: 51 (*skijna Demantlijkt*) etc.
Democrit(us) 237: 52 (se anm.), 365: 1, 366: 25.
Demosthenes (vältalighet) 248: 109.
derhoos därjämte 26: 68.
**dia:* pres. *dijr* 145: 14.
Diana (jaktens gudinna) 30: 57; (mångudinna) 244: 7, 269: 5; (kysk) 101: 9, 287: 164; (tempel) 149: 24, 374: 94; (*D.* och *Endymion*) 382: 103.
diger (*Dygde-Mader*) 248: 124.
Dimbe-Wäder dimmigt väder (luft) 423: 36.
Dimma vara dimmigt 186: 6; höljas i dimma 360: 47; *d. vth* dunsta bort 366: 35.
Diogenes (lykta) 234: 103.
dijssa (*Tobacks-Röök*) 351: 66 (se anm.); *diβa* 80: 34.
diuplärd grundlärd 271: 93.
diupt (adv.) passim; *diuft* 246: 69; *diupast* 6: 20; *diupst* 282: 17.
Diurgåhl, Djurgården, 459: 911.
diuur-lijk som ett djur 344: 64.
diärf oblyg 432: 155; (adv.) *diärf(f)t* 323: 49, 434: 218.
dog 4: 37 (se anm.), 351: 50; *dogh* 355: 29; *dåg* 279: 95.

Doloper, folkslag, 202: 111.

Doon handlande 441: 417.

drabba träffa (målet) 184: 109, 207: 54, 435: 237, 462: 1002; inträffa, slå in 253: 113.

draga, dra(a) draga 221: 132 (*d. igän* draga för), 324: 4 (*d. Omsorg om*); draga (till sig), attrahera (om kärleken, magneten) 23: 44, 46, 215: 76, 77, 79, 80, 317: 10; bära, hysa 322: 26; bära, vara klädd i 432: 165; draga (i väg, åstad), bege sig 182: 72, 205: 7, 238: 101, 322: 20 etc.; *d. på* (om kläder) ta på (sig) 141: 56, 422: 09 (jfr 423: 38 *d. af*), spänna på sig 123: 62.

Drick, Drikk, Dryck: drikken dricka-andet 36: 3, 37: 21, drycken, varan 36: 14; (*dubblade*) *drickar* 36: 16 (se anm.): (*en godh*) *Dryck* (väl) drick, 'bägare' 220: 85: — *dricks-Bröder* 37: 32.

dricka, drikka vb. dricka (‚supa) 37: 31 (som subst.) etc.; *d. Tobaac* röka 214: 56: jfr *dijssa.*

drik-lijkt (*Gull*) drickbart 150: 49.

Drifft drift 80: 15, 295: 30; pådrivning 440: 365. Jfr 269: 8.

drifwa, driwa driva; jaga framför sig; sätta i rörelse; förmå, tvinga; — bedriva, göra 247: 89, 298: 125, 441: 407; gyckla 323: 50 (*d. mäd*); driva, svinga 311: 2.

Drop-ögon 125: 138.

Drunkar suput 271: 95.

Dräng(h), Dreng gosse, pojke 38: 12 (se anm.); pilt 40: 61; ung man, 'gosse' (motsats *Piga* 'flicka') 458: 873, 878, 123: 49 (möjl. här i bet. 'manlig tjänare'); man 261: 49; dräng, tjänare 32: 10, 111: 72: jfr *Lägedräng* 123: 72.

**dröf* (adj.): *dröfwe* 6: 31.

dröija (kvar-) dröja 31: 63: imp. *drög* 59: 85 (se anm.).

drömma drömma, gå i drömmar, tankar; pres. *drömmar* 62: 28: *drömmer* 110: 21.

**dröppla: dröpplar vth* (jfr ty. träufeln) 224: 19.

dubbel dubbel, tvåfaldig: *dubbel-Adel* 151: 80 (se anm.): jfr *dubbel Adlig* 193: 56, *dubbel-ädel* 245: 28; 237: 76; 124: 85; *duppel-Slaag* 360: 40.

**dubbla:* part. *dubblade* 36: 16.

dufw-gråt (*Håår*) 225: 56; *dufgråhårot* 466: 1118.

dugse (adj.) 373: 65.

Duk: Dukar, jaktdukar, 385: 25.

dull tokig, (full och) galen 37: 21; *swart-soot dull* 122: 43.

dum(b) dum; dåraktig, klen, inskränkt 251: 51; stum 295: 40.

Dunder-fahrt blixtens fart 49: 20; — *Dunner-Kijl* åskvigg 30: 36; — *Dunner röst* tordönsröst 283: 55.

dundra åska 419: 31.

dusin dussin 32: 10.

Dust (*Dam och Dust*) 436: 278.

Dwale (*Dwala*) försjunkande, bortovaro i egna tankar 202: 114, 385: 19; hänryckning, syn 272: 126.

dy (*dij*) ty 5: 54, 6: 33 etc.; därför, alltså 6: 22 (se anm.) etc.: — *dy wärre* tyvärr 55: 58 etc.; *dy werr* 126: 157.

Dy dy (eller) kärr, träsk 141: 57; — *dyge* (*träsken*) dyige 343: 26 (se anm.).

Dygd (i en mängd skiftande betydelser, och i synnerligen talrika sammansättningar såsom): *Dygd-Afwel* 272: 120 (se *Afwel*): *dygd-byrdor* 257: 76: *Dygde-Wext* 331: 40: *Dygd-Plantor* 207: 70; *dygde-bahn* 245: 36: *Dygde-Stijgh* 161: 13, 151: 105: *Dygde Wääg* 191 rubr.; *Dygde-Handel* 406: 49; *Dygd-Folks hopen* 327: 86; *Dygde Maka* maka i Dygd 257: 73; *Dygd-rooß* 350: 17; *Dygd Röttren* 279: 72; *DygdSiälen* 279: 90; *Dygde-Stodh* 325: 27; — *Dygd-begifne* 194: 88; *Dygdfäst* 79 rubr.; *dygd fullkommen* 81: 53; *Dygd-mogen* 80: 37; *Dygd skiön* 81: 56; *dygdsell* 81: 53.

dyr dyr, dyrbar 106: 157 etc. — *dyrast* för högsta pris 366: 44.

dyrckwärdig 22: 38,

Dåd(h) gärning, handling 81: 70, 313: 64, 369: 120 (se anm.).

Dårheet 252: 78.

dårlig 148: 9.

Dårligheet 340: 89, 366: 18, 367: 49.

Dårskap 367: 53 (neutr., se anm.).

dämpa, (vanl.) *dempa* kväva, strypa 194: 86; kuva, övervinna 141: 63; övervinna (i tävlan) 151: 102; dämpa, tämja 449: 627; stäcka 195: 134; kränka, skämma 452: 727 (part. *dempt*); dämpa, förta verkan av 238: 82; — jfr *neer-(neder-)dämpa* övervinna, slå ned, kuva 247: 93, 332: 86 etc.; *uth dämpat* uttömd 282: 14 jfr anm.).

dö(ö) (vb.), *Död* (subst.), om ordet i den erotiska diktningen se t. ex. 3: 12 (se anm.), 11: 29, 28: 8, 80: 36 (se anm.), 111: 60, 122: 32 (se anm.); 15: 16 (se anm.); — i religiös diktning t. ex. 64: 92, 98: 11, 99: 52 (se anm.), 153: 133-134, 172: 30; — *döö-blåt* 151: 100; *Döde-Faat* dödsfat, likkista 450: 670; *Dödsfälle* 230 rubr.; *Dödz-Gudinnan* 10: 13; *dödstiden* 265: 40; *döds timmen* 258: 106.

döllia (för-) dölja, gömma (undan) 252: 71 etc.; pres. *döllier* 344: 57, *dölgs* 32: 16; part. *dölder* 231: 21 (jfr *fördålt* fördolt, förborgat, hemligt 43: 65); sup. *dölgt* 150: 67.

Döllia(n): i döllian 255: 9 (se anm.).

dömma (*dömer* 66: 136) döma, avdöma, fälla dom (i); döma, sluta (sig till) 369: 122, 374: 86, 429: 61; anse 396: 15 (se anm.), 439: 351; förklara, säga 251: 42, 418: 3; *dömma om* fälla (det) omdöme(-t) om, bedöma, säga om, omhandla 8: 17, 150: 50, 195: 129, 200: 61, 245: 26, 312: 42, 313: 65 (se anm.), 326: 58 etc.: jfr *omdömma* 151: 85.

Dör(r): Dör 69: 40, 459: 902; *Dörr* 215: 90, 330: 16; *Dören* 220: 78, 393: 71.

Echo 146: 45.

Ecron n. pr. 240: 166.

effter (*efter*) eftersom, då ju 29: 30 etc.

Ef(f)terdömme 151: 87, 257: 78 (se anm.), 286: 140 etc.

ef(t)ergå följa (i spåren), lyda 285: 102, 297: 95.

**efterlefwa: efterlefwade* efterlämnade 205 rubr.; *efterlefwde* 337 rubr., 358 rubr. (se anm. o. jfr *effterlemnade* 97 rubr., 384 rubr., *efterlåtne* 299 rubr., *kuarlefwde* 263: 1, *Kwarleffd* 299 rubr.).

Effterminne 248: 110.

Efftertaal 442: 427.

Ekels-wijk 7: 38.

elak elak (-artad), farlig 435: 245; led, stygg 298: 108 (*ellaker*); elakt, dåligt (*Taal* rykte) 454: 784.

Eld (*Eeld; Ild* 387: 74); *Eldku(h)lor* 247: 87 (se anm.), 351: 53; *Eld-Mortlar* 351: 49; *Eld-Ormen* 443: 461; *Elds-Mod* 419: 25; — pres. *eld-lågar* 208: 14.

Element 372: 29 (plur. best. f. *Elementren* 318: 62): om de fyra elementernas växling se t. ex. anm. till 104: 101 ff., 318: 53 ff., 371: 1 ff.

Eliseske Feltt, Elyseiska fälten, Elysium, 332: 90.

elliest 140: 35, 203: 133 etc.; *elst* 51: 77, *älst* 150: 49; *elß* 49: 29, 126: 150, 141: 50, 164: 25, 188: 73 (*elß'*) etc.; *els* 126: 161.

emedan medan, under det att 26: 57.

E(e)n en, någon; man; 12: 9 (se anm.), 24: 12, 121: 12, 219: 54, 221: 114, 458: 881.

ende, enda enda: i superl. (ss. än i vardagl. språk) *endaste* (*Begiär*) 227: 108; *huar endast* 238: 100; *hwa endersten* 226: 91; *igenom enda Öra* genom örat ensamt, blott genom örat 311: 14.

Endimion, Endymion, 269: 19 (se anm.), 382: 103.

end(t)lig (adv.) se *ändlig.*

Endlycktan 34: 18.

eenfaldig menlös 448: 618.

enfaldeligen i (all) enkelhet, anspråkslöshet 244 rubr., 263 rubr., 316 rubr.; *enfaldeligh* (adv.) 329 rubr.: jfr *i e(e)nfaldigheet* 217 rubr., 223 rubr., 235 rubr.

Enfold oskuld 452: 733.

enfold (*-dubbel Siäl*) enkel, (en enda) 81: 63 (se anm.); *eenfält* (adv.) en och en 237: 70.
Engel se *Ängel.*
engliskt (*Skeep*) 239: 134.
eenligst (adv.) blott 454: 769.
Enwälds Hand enväldiga hand 273: 138.
enär (*som*) när, så ofta som 25: 35.
Ephesus 241: 193; *th' Ephesers Kyrcka* 374: 94 (se anm. till 149: 23 f.).
Erg-Koppar ärgig koppar 397: 47.
Erimanten, Erymanthus, 269: 18.
Erinnis, Erinys, Furian, hämndgudinnan, 419: 35.
Eris (med äpplet) 255: 5, 36.
Ertz-Catholisk 213: 17.
Euclio, typ för en girigbuk, 367: 76.
Euphrates 240: 143 f.
Eurial, Euryalus (och *Nisus,* vänparet), 255: 22, 269: 24.
Euridice, Eurydice (och *Orpheus*) 209: 30.
Europe, Jupiters älskade, 283: 44.
Eva 48: 1.
ewig (adv., ~ *ewigt*) evigt 9: 27; jfr *ewärd(e)lig* 287: 165, 177, *ewärdeligen* 297: 75, *Ewinnerlig* 333, 128, *ewinnerligen* 333: 121; jfr *äwig.*
ewigwarlig 107: 176.
ewig- wärldslig-sinnte (adj.) 373: 69.

Fabius (dödssätt) 187: 44; *the Fabier* 376: 141.
Fader: best. 1. *Faren* 467: 1139; — *Faders-Gåfwor* 225: 57; *Fader Hand* 327: 99; *Fader-Hierte-lagh* 98: 27; *Faderland* 248: 122, 324: 7; *Faderrijs* 308: 60; *Fader-Sinnen* fadersinne 408: 80.
Faderlijk som en far 302: 96.
Fager-mätta(n) (subst.) 164: 18; *fagermätt* 220: 74.
faal till salu: *biuda sig faal* utbjuda sig 457: 853.
**fahl*: *fahlt* falnat, visset 444: 496.
Fall fall, fallande (ofta närmande sig 'dödsfall') 273: 144, 274: 175, 312: 26, 314: 100, 328: 106, 107, 108; fall, undergång, olycka 65: 108, 233: 84, 374: 77; fall, död(sfall) 245: 16, 256: 61, 257: 97, 274: 185, 300: 27 etc.; fall, händelse, omständighet 206: 18, 233: 81 (jfr *genom Olycks falle* 188: 49), 322: 19.
falla falla (ofta bildl. 'gå under, dö') t. ex. 328: 106 (se anm.); fela 257: 91; avtaga 307: 36; falla sig 207: 48, 406: 45, 452: 717; — *fallen till* fallen för, benägen för 285: 106; *falla sigh ihiäl* 188: 63.
faalna, fallna vissna 57: 32, 262: 77 (pres. *fallner,* se anm.); part. *falnad* 141: 51.
falsk falsk; ogrundad; felaktig; osäker; — *falsk-nembd* falskeligen benämnd 297: 101; *falsksint* 301: 71; *falsk-sött* 377: 172 (jfr 'söta ord', 'göra sig söt').
falskas (om 'ed') 9: 27.
Fama, Ryktet, 350: 38.
Famagusta 239: 140.
Fam(n) 356: 41, 421: 74; best. f. *Fammen* 253: 111; *famtaga* 354: 6.
Faar: F. kär 265: 45; jfr anm. till *Morkiär* 42: 40.
fahra fara, färdas; förfara, gå till väga 446: 552; *f. med* fara med, öva 451: 688; *f. fo(o)rt* fortsätta, gå vidare, fortfara 239: 113, 270: 41 etc.; *f. fort med Kiöpe*(t) 450: 654 (se anm.); *låta fahra* gå förbi 232: 49.
faras bli far 80: 14; jfr ä. nsv. 'fruas'.
Fahrt färd 239: 124.
fas(t)na: (impf.) *fasna* 184: 119, 129, 343: 31; *faßnar* 450: 673.
fast (adj) fast, orubblig, stadig 188: 71, 194: 88, 238: 93 etc.; fästad, bofast 48: 9 (se anm.); hård 325: 20; fast, stark 389: 134; fast, befästad 195: 113; — *fast* (adv.) fast, stadigt, säkert 184: 126, 129, 220: 103, 238: 93 etc.; tungt, hårdt 224: 26; stilla 322: 23 (*hålla fast*); mycket, högeligen 67: 1; hastigt, fort 53: 18; alldeles, helt och hållet 262: 77, 272: 130; nästan 80: 36 (se anm.), 125: 131, 215: 75 (eller 'alldeles'); — *fast* (konj.) även om 9: 35 etc., ehuru, fastän 7: 39, 105: 124 etc.; *fast om* om ock, låt vara att 9: 39,

36: 7, 98: 28, 232: 62, 235: 3 etc.; *fast om än* 111: 48.

fatt funtad, beskaffad 40: 69, 110: 19, 141: 72 etc.

fatta: fattad avfattad, författad 358 rubr.

fatta: fattar fattas 367: 62 (se anm.), 396: 27.

fattög fattig 339: 54.

Febus se *Phoebus*.

Feel, Fehl fel, brist(-er); skavank 43: 60; skavank, fläck 454: 789; något (ett) som fattas 433: 170, 184; fel, last 394: 98, 456: 820; fel, felsteg 455: 793; — adv. *feel,* oftast med *-t: skiöt feelt* 184: 111 (se anm.); *slagit feel* 209: 32; *slå feelt* 273: 156; *slår fehlt* 307: 16, 386: 46; *griper fehlt* 392: 48.

feela, fehla fela, förbryta sig 13: 25 etc.; bomma, slå miste 351: 50 (impf. *fehlte*); fattas 337: 9.

fehla spela på fiol 124: 90.

Ferdinand (III och IV) 246: 61, 66.

Fesse (*Rijke*) 238: 109.

feet flottig, nedsmord 443: 449.

Fiende: Fienden (tvåstav.) 47: 39 (se anm.) etc.

fijka skynda, hasta 104: 99, 142: 85, 317: 18, 344: 50 *(undan fijka)*; sträva, ävlas 149: 12 *(f. til),* 313: 53 *(f. på),* 339: 54.

Fijksamheet 331: 42.

Fillis n. pr. 25: 40.

finna finna; känna, erfara 299: 13, 325: 26; uttänka 343: 33; *finnas* finnas; befinnas, (befinnas) vara, visa sig 110: 12, 202: 115, 256: 66, 271: 75, 310: 120, 312: 46, 319: 95, 326: 49, 71, 338: 33, 376: 139 etc.; *Som Folke finnes till* (?) 272: 101 (se anm.); *sigh funnit* funnit varann 256: 64; *funs* funnes 209: 48.

Fiol viol 297: 91.

Fiskiar-Spörsmåhl 188: 47; jfr *Fiskiarn* fiskaren 465: 1080.

fiärr (*närr ok fiärr*) 41: 17; *fiärre* längre 369: 113; *fierran* (adv.) 60: 105 (se anm.), *fierra(n)* (adj.) 31: 69 (se anm.), 215: 80.

Fierr-glaaß 277: 26; jfr *(Galilaei) Briller.*

Flam (kärleeks flam) 146: 52.

Flaas 453: 750.

Fleep flabb, gaper 449: 648; toker, fåne 466: 1102.

Flijkt (Flykt) vinge 196: 161.

**Flint:* plur.(?) *Flinter* 106: 162 (se anm.: jfr *flintan* 325: 20, *flinthård* 335: 30.)

Flinte skalle 188: 50; *flintskallot* 467: 1124.

**flisa:* pres. *flijß* 250: 19.

Flijt (i vid användning) flit(ighet), trägenhet, omsorg, id, drift, iver; (iver,) skyndsamhet 265: 42; *med Flijt* (jfr *flitigt* ivrigt 181: 39) med iver, med nit, med intresse, ivrigt, nitiskt 35: 29, 41: 15, 63: 50, 124: 88, 180: 9, 182: 50, 199: 27, 226: 75, 241: 180, 285: 102, 313: 53, 385: 23; med flit, avsiktligt, med vilja 331: 57, 439: 360.

Flo(o)d(h) flod, ström 197: 185 (plur. *Tåre flodar*), 239: 118; flöde 224: 18, 287: 171; strömning, bölja 419: 23.

Florentz 242: 215.

Flora, blomstergudinnan, 269: 8.

Flykt se *Flijkt;* — *flyktig* agilis 195: 136.

Flytning (om tåreströmmen) 46: 8 (se anm.).

**fly:* sup. *flyt vth* 219: 56.

flåkot 64: 95.

**flåssa:* pres. *flås ... op* blossar upp 446: 541.

flåtug nedsölad 443: 449.

flämta fladdra 25: 31.

Flärd flärd, fåfänglighet, världsligt sinne, ondska 67: 159, 277: 8, 317: 20 etc.; (oftast) falskhet, list, bedrägeri (särsk. *utan Flärd* uppriktigt, sanningsenligt 195: 131, 431: 119) 238: 84, 254: 2, 257: 98, 266: 83, 270: 49, 301: 74, 308: 68, 327: 83 etc.

Flättian 331: 43.

Fna(a)s skräp 33: 34, 397: 62.

**fnaska:* pres. *fnaskar* 106: 147.

fodra (fordra) påropa, instämma 307: 42; begära 445: 524; *f. på* kalla 317: 13.

Fog(h): mäd fogh ok skiäl 350: 15; *mädh gott fogh* 330: 11.

Fogel 344: 63; (metriskt enstavigt) *Fogl* 3: 19, 141: 52; — *Fogelfängiar'* 441: 408.

fordom för(e) detta, förr, tillförene, förut 9: 21, 47: 39 etc., (ibland) *fördom* 97 rubr., 148 rubr., 224: 6; ofta attributivt 6: 26 (se anm.), 280: 101 etc.

**forn* som förut varit, (fram-) faren: *forne Hieltar* 192: 34; *(i) forna tider* 240: 159, 374: 102; *(först) i forna Tid* 215: 83 (se anm.); *Hans långt Forne Ähner* 350: 26 (se anm.).

Forna (subst.) gången tid, forntiden, spec. antiken 375: 107, 456: 824.

fo(o)rt (adv. och partik.) fort, strax (e. dyl.) 38: 12, 436: 257; 247: 78 *(som fortast)*; hit väl ock 39: 49 *war* (för *wari*?) *fort Bårt Speel* etc. 'vare strax sin kos spel, genast i väg med spel' etc. (jfr däremot anm. i kom.); framåt 145: 32 (se anm.); bort, i väg 51: 77 (?), 183: 105, 433: 193; bort, sin kos 126: 164 *(går f.)*, 307: 31, 318: 49, 449: 638; borta, sin kos 60: 97 *(är f.)*; åstad 142: 99, 366: 41; vidare 195: 111 *(reeste f.:* jfr *satte Resan foort* fortsatte r. 195: 120), 206: 15, 239: 113, 139, 242: 206, 317: 31; *Fahr f. med* se *fahra;* — jfr *fortdrifwer* 47: 35; *fortgå* 27: 81; *fort rinner* 235: 6; *fortsteg* 183: 92; — *fort ock fort* 8: 7 (se anm), 48: 47.

Fortuna, Lyckan, 270: 39, 337: 6.

Foot: hålla Foot 119: 110 (se anm.), 350: 43; *til foot* 197: 178, 385: 28.

framslika: pres. *framsliker* 365: 9.

framstemma instämma 61: 18; jfr *fodra.*

framtee omtala 239: 132; visa fram 350: 26.

Franckfurt (när widh Main) 246: 67.

Fred se *Frijd.*

Frantzoser, Fransoser, morbus gallicus, 32: 16, 213: 34, 36, 42.

fri(j) fri (e. dyl.); *aff fritt modh* 68: 24; *frij* (säkerl. adv.) öppet 163: 6 (se anm.); *få fritt Legd* 236: 30 (se anm.); (adv.) *fritt* fritt 427: 10 *(lefde f.)*; fritt, gärna 36: 20, 38: 18, 189: 98, 195: 129, 376: 141; öppet 311: 5; *tro(o)n f.* (imp.: jfr *tron säkert* 446: 546) var säker på (därpå), lita på (därpå) 220: 81, 252: 89, 283: 42, 431: 119, 444: 484, 458: 883.

fri(j)a gilja 26: 61, 127: 181 etc.; — **fria:* part. *friat* frikallad 250: 27; — **fria:* impf. *fridde* fredade 149: 37.

Frijd(h), Fridh, Frid 50: 61 (*Freden* se anm.); *Tyska Frijden* freden 246: 60; *Fredzförste* (relig.) 50: 65; *frijds Männ* 376: 151; *till frids* 273: 148; *tillfredz* 459: 918; — *frijdlig* 256: 66.

Frigga (Fröya, Fröja) 29: 30 (se anm.), 30: 47, 41: 1 ff., 119: 111, 112, 125: 110, 183: 88, 196: 141, 201: 69, 239: 138, 281 rubr., 303: 9, 304: 13, 385: 19 etc.; *Friggelijk* skön som F. 287: 173.

frijmund 313: 66; jfr ä. nsv. *frijmodh* (adj.) vid godt mod.

frisk frisk 306: 12; frisk, frejdig 141: 62; frisk, färsk 145: 38; pigg, rask 105: 135; — (adv.) *friskt* friskt, tappert 38: 3; frejdigt 142: 81.

fritt se *frij.*

from from, allvarsam, god, rättfärdig 404: 86 (se anm.) etc.; efterlåten, beskedlig 448: 603.

Fromheet fromhet, godhet, redbarhet, gudsfruktan, dygd 387: 92; duktighet, karaktär 462: 992; *Låß-fromheet* låtsad godhet, falsk hjärtlighet 271; 86; lycka (?) 264: 14.

Froße feber (frossa; om *Gifft-Siukan*) 436: 253; *Froß- ock Skiälfwe-soot* 339: 59.

Fru(c)kt, Frucht frukt; fruktan 312: 39 (*Herrans Fruckt* Gudsfruktan: *Herrans fruktan* 257: 74, *Gudsfruchtan* 270: 65).

fruchtbaar, fruktbar fruktsam 79: 5, 257: 75; (adv.) *fru(c)ktbart* fruktsamt

304: 22, 33; — *Fruktbarheeten* fruktsamheten 467: 1141.

**Fruentimmer: Fruentimre*(t) (kollekt.) Damerna 165: 56.

**Frustusmälla:* plur. best. f. *Frustusmälron* 210: 54: *FrustuMö* 331: 64.

frå (~ *från* 8: 1 etc.) 34: 12, 81: 70 etc.; jfr *ther frå* 122: 20, 239: 139.

fråga 256: 45; *f. åth* 195: 133, 330: 23; jfr **fräga*: impf. *frägde* 41: 15, *frägad*' 180: 9.

Frägd frejd, rykte, namn 403: 79, 453: 754; *Frägden* Ryktet, 'Historien' 151: 82, 202: 103, 246: 69.

fräk (ock käkker) karsk, dristig 149: 41.

**frästa:* sup. *frästat åth* försökt 282: 7.

Fukt must, saft 457: 850.

fuhl smutsig 80: 40.

Fuhlgrym (ss. subst.) 237: 49.

full (*fulla* 34: 3, *fuller* 326: 45, 374: 93, *fulf* 119: 111) 'fäll', nog, väl, visserligen, för visso 34: 4, 121: 9, 199: 21, 206: 19, 219: 44, 221: 127, 225: 48, 266: 73, 295: 21, 314: 103, 330: 17 etc.

full (förstärkande adv.): *full ond* 123: 61 (se dock anm.); *full giärna* 207: 50; *full snart* mycket snart 252: 85; jfr exempel nedan.

full-föllia (helt) efterleva 340: 84, *fulfölgde* 446: 558.

fullkomlig (adv.) fullkomligt 327: 75.

ful(l)kommen fullkomlig, fulländad 257: 87, 279: 83, 300: 23; *Dygd-fulkomne* 165: 56; (adv.) *fulkommen* 201: 73; — *fullkommenheet* 257: 90.

full-språng 386: 52: jfr *i fullt fyrsprång* 197: 178, *i fyrsprong* 366: 41.

fulltrygger fullt säker (på) 270: 46.

full-trött alldeles trött 319: 91.

**fulltänkia:* sup. *full-tänkt* 260: 9.

fullwiß 189: 104; (adv.) *fullwist* 80: 38.

funka lysa, gnistra 206: 40, 207: 53 (impf.); lysa, prunka 207: 69.

**fylla(n): med fyllan* 421: 78 (se anm.); *till fyllo* 287: 157.

fylligt till fullo 277: 11.

Fyr gyckel 431: 115.

fyrkant (*skijn*: aspekt i astrol.) 338: 36.

Fyrmöß (*-Granater*) 247: 86.

få (impf. *feck, fekk, fek, feek* se anm. 42: 41) få; fånga, taga 47: 28, 450: 666, 452: 711; giva, skaffa 250: 22, 270: 56; räcka fram 250: 35; fatta (bildl.) 371: 3; *få faveur* 221: 124.

fåfäng(h), fåfeng(h) onyttig, fruktlös, onödig 24: 7, 119: 109, 148: 9, 189: 80, 202: 115 etc.; flärdfull, prålig 237: 51; fåfänglig, tom, intig 33: 34, 148: 2, 330: 12 (2 ggr; se anm.); (adv.) *fåfängt, fåfengt* förgäves 282: 13, 297: 73, 325: 14, 435: 239; i onödan, meningslöst 173: 84; fåvitskt, dåraktigt 150: 46, 152: 116, 236: 21; — *fåfängh-glad* 22: 29.

Fåfängheet, Fåfengheet 'fåfänga, fåfänglighet, flärd', 'dårskap, fåvitskhet' (jfr på *Fåhne*) 152: 110, 227: 116, 270: 43, 316: 2, 330: 12 (se anm.), 330: 26, 365: 7, 367: 55, 371: 1, 377: 179.

Fåfängio dårskap 365 rubr. (se dock anm.); fåfänglighet 403: 58.

Få(h)ne fåne, dåre: *fåne fåfengheet* 197: 171 (se anm.; jfr *fånot fåfengheet* 270: 43).

fånga få 284: 76, 338: 18; *fånga sig* låta fånga sig 439: 360.

fånot dum, dåraktig 270: 43.

**Får(e):* plur. *Få(h)rar* fåror 402: 7, 439: 339.

Fåwetskhugh 365: 7; jfr *i fåwisko* dåraktighet 236: 46.

Fä(ä) (dägg-)djur (i mots. till *Fogl* och *Fisk*) 141: 52; *Lufft-fät* 80: 13; *Luft-Jord-Wattne-Fää* 278: 58; boskap 124: 101.

Fädgar 150: 43 (se anm.), *Fädger* 191: 3.

Fädren (plur. best. f. till 'fader') fädernet 231: 22; jfr *Möder.*

fägna välkomna 57: 25, 203: 132.

fägre (kompar. av 'fager') 444: 491.

Fägring: Fägrins-Förstinnor 218: 30.

fählas färdas, fara fram 451: 678; 182: 61 (bildl., se anm.).

fälla (*fella;* impf. *fällte* 48: 3, part. *fäl(l)t* 4: 44 etc.) fälla; bringa på fall 48: 3, 271: 86, 280: 118, 456: 821.

Fält, Felt (*Feld* 195: 128: jfr *Feldmarskalk* 191 rubr.) 236: 42 (se anm.), 197: 179, 332: 90; (militärt 'i fält') *vti Feld* 195: 128, *i Feltet* 247: 88, *i feltt* 255: 32, *i Fäldt* 351: 68, *i fälte* 376: 161.

Fängsel 8: 8, 35: 30; *Fängselband* 207: 63.

Fänster-liusen 388: 107 (om 'ögonen'); jfr *Fönstren* 388: 114.

färdas af hädankallas 301: 56.

färdig villig 195: 122; segelfärdig(t) 239: 134; (adv.) *färdigt* behändigt 184: 110.

Färg: formen *Färgan* 11: 28 (se anm.: dock subst. (?) *Rosenfärga* 342: 5), 80: 32, 126: 141, 269: 31; plur. *Färgor* 126: 149, 202: 126, 423: 38.

fästa (impf. *fäste,* sup. *fäst*) fästa 180: 8 (*min Syn ther fäst* f. min blick därpå); sätta fast (på) 184: 129; binda 389: 134 (med part. *fäst* 'bunden' också syftande på bet. 'förmäld, vigd'); fängsla, fjättra 108: 197 och 301: 49 (?, jfr anm.); *fästa sin Boning* fästa sina bopålar 256: 55: jfr 388: 100.

Födsel: Födslen 187: 24 (= *födzelstunden* 373: 56); *födsel-Art* 386: 50.

Följskap 218: 22.

Fölies-lagh, Föllies Lagh sällskap 237: 63, 256: 60.

Föllie-spår föredöme, ideal 192: 12.

Föllie-Swänner följeslagare 10: 3.

för (~ *förr* ungef. jämstarkt) förr, förut, snarare 4: 31 (*för än*), 60: 102, 109; 121: 1, 231: 25, 241: 193, 243: 237, 249: 10, 285: 97, 301: 54, 311: 9, 346: 122, 350: 36, 354: 10, 358 rubr., 366: 20, 372: 26, 404: 97, 406: 26, 440: 386, 450: 662 (*förän*) etc. — *gå för* gå före, ta ledningen 455: 795.

för (sällan *förr: fram förr* 306: 5, *förr* i följd av 351: 48, *satt förr sigh* 282: 32, *hwad förr en* 299: 5 f.) för; — framför, inför, före 3: 11, 30: 45, 183: 84, 194: 91, 206: 40, 242: 230, 248: 127, 269: 27, 270: 56, 280: 115, 285: 101 (se anm.), 299 rubr. (*för thetta:* jfr *fordom*), 307: 40, 319: 78, 326: 60, 340: 97, 396: 31, 433: 189; (på grund) av, för-skull (e. dyl.) 22: 18, 31: 64, 47: 30, 51: 85, 105: 125, 111: 41, 150: 63, 244: 4, 269: 22, 280: 103, 295: 31, 384: 2, 461: 985; (så)som, till 141: 62, 143: 114, 199: 12, 250: 26, 300: 27, 369: 140; i stället för, (i utbyte) mot 32: 2, 51: 89, 150: 55, 210: 55, 224: 12 f., 266: 74, 269: 35, 272: 128, 298: 112, 402: 19 f., 202: 118 (*wäxla för* byta till sig mot: jfr med sm. bet. 297: 98 *förbyta för* och 341: 118 *byta för*); mot 52: 95 (se anm.), 185: 150; åt, till näring för 79: 9; å-vägnar 183: 81; för-sedan 339: 57; — *för* (vid adj. och adv.) 'för, alltför', ofta sammanskrivet med huvudordet.

för därför att 67: 154, 466: 1102.

förandra förändra, förvandla, skifta 144: 1, 372: 22, 24; refl. 209: 37, 372: 29.

förbanna förbanna 46: 12; 'bannlysa' 123: 46.

förbida invänta 308: 74; anstå (intr.) 231: 33.

förbrådkad 66: 146.

fördagtinga 66: 147.

fördom se *fordom.*

Fördrag försoning 13: 21 (se anm.); tålamod 445: 528.

fördrifwa driva undan 418: 12 (intr.; se dock anm.).

fördålt se *döllia.*

fördärfwa fördärvas 51: 81; *f. bort* (trans.) 295: 11: jfr *skämmer* 5: 5 (anm.).

föreena sig överenskomma 30: 44.

förfalla (om växt) 307: 23.

förfa(h)ra erfara 122: 15, 245: 22.

Förfarenheet insikter 242: 231, (praktisk) erfarenhet 465: 1093.

förfrämia: pres. *förfrämier* 368: 87.

Förgif(f)t gift (ämnet) 127: 185; *til Förgift* (för ngn) 350: 24.

förgå(å) (akt.; intr.) förgå, försvinna 277: 13, 319: 76, 375: 120; förgås, dö 150: 44; fördärvas, gå under 3: 2 (se anm.), 435: 242; utplånas 7: 39; avtaga 255: 24.

förgän(g)lig 80: 18, 316 rubr.

förgömma gömma på 287: 155.

förhala (*tidh*) spilla 278: 57.

Förhopning hopp 237: 74, 295: 13 (*ey f. hafwa* ej hava något hopp).

förhänga medgiva 406: 31.

förinnan 222: 168 (*f. Åhre kring*, se anm.).

förkiöpslaga seij (sig) 436: 273.

Förlofw 283: 60.

förlofwa(de) trolovade 165: 43.

förloras nedbrytas 3: 2.

förlåta förlåta, lämna, överge, lämna kvar 5: 1, 21: 12, 139: 9, 195: 111, 265: 56, 279: 90.

förlänkta, förlängta längta efter (trans.) 217: 1, 437: 287; längta (intr.) 374: 83.

förman-rijk 139: 14.

förmorda: pres. *förmordar* 4: 32.

förmå förmå; mäkta åstadkomma, utveckla 27: 6, 152: 107 (se anm.).

förmätlig 61: 14.

förmörka 125: 137 (se anm.).

för(r)n [~ *för(r) än:* jfr *för(r)*] förrän, innan 326: 68, 467: 1138 etc.; sm. bet. *förn som* (jfr *för än som* 4: 31) 184: 128, 198: 5, 220: 82, 239: 112, 433: 178 etc., *förn såsom* 180: 7.

**förn: förna* forna 368: 88.

Förnöiligheet förnöjsamhet 396: 28.

förre (adv.) förr 388: 104 (vanligare i ä. nsv. 'förra'); *först* från början 238: 86.

försaka övergiva 66: 123; förneka, bestrida 124: 86.

försee: sup. *förseet* 203: 143.

förskämt 456: 829.

Förslagh förslag; *giorde slätt förslagh* 386: 64 (?; se på *slät*).

förslita (tiden) 405: 1.

försmå: sup. *försmått* försmått 59: 84; *försmådde* föraktade 319: 94.

försmäda smäda 48: 46.

försmäkta 301: 53 = *försmäcktas* 295: 12.

förspehlt: gaf sin leek f. 386: 48.

förstå (impf. *förstog* 41: 21) förstå; få veta, utröna 60: 110, 206: 36, 250: 36, 270: 52, 282: 19, 418: 21, 432: 162; nämligen, d. v. s. 188: 67, 285: 116.

förswaga tillintetgöra 61: 3.

Försw(a)r (försvar, värn,) (be)skydd(are) 46: 4, 193: 63, 264: 10, 265: 54, 275: 200, 286: 148, 302: 95, 327: 91, 328: 111, 369: 140, 404: 116.

förswara taga i försvar, prisa 47: 44 (jfr anm.).

Försyyn: vtom Persons f. 203: 147.

**försätta* förflytta, omsätta, omplantera 286: 126, 298: 113, 434: 199; förspilla 64: 94.

förtaga, förtaa borttaga 390: 4; förhindra, hålla borta 454: 771; upphäva 281: 4; beröva 422: 12 (se anm.); förkväva 4: 42; förhindra, kuva 429: 56, 431: 131, 461: 982.

förtappas förkastas(?) 50: 63.

Förtreet (neutr. 13: 31, 434: 205; i mångskiftande bet. och stillägen; se kom.) förtret, förargelse, harm, obehag, ledsnad, bekymmer, sorg; omak, skada, vedervärdighet o. dyl.

förtre(e)ta vålla förtret (genom att sätta sig på tvären) 35: 22 (pres. *förtreeter*); plåga, kvälja 330: 14 (i relig. stil).

förtreetlig besvärlig, trotsig 25: 26.

**förträda:* sup. *förträdt* 376: 165.

förtrösta hysa förtröstan 6: 29.

förtykka förtänka 295: 25.

förtysta 352: 85.

förtän(c)k(t)a misstänka 123: 52; bliva ond på 165: 53, 215: 86; förtänka, tänka illa om, lägga till last 295: 21, 29, 327: 93, 422: 27.

förtära förtära; tillintetgöra 286: 146; fräta 234: 108 (se anm.); förspilla 258: 114, 332: 75, 466: 1096.

förundra undra, förundra sig; förundra sig (där)över, beundra 210: 76, 226: 77 (*förundrand*(e) *Öra*), 226: 81, 238: 97; *förundra sigh* 299: 9 etc.

förut(h)an utom, undantagandes 201: 72, 393: 74; utan 397: 60 etc.

förwakta 189: 101.

Förwandt (mlt. vorwant 'hörande till'): *Canceli Förwandt* 249 rubr.

förwilla störa 331: 58.

förwissa 226: 98, se *wiss(a)*.

förwist förvisso 193: 72; verkligen 253: 113; såsom säkert 433: 169; se *wiss*.

förwijta 36: 20.

förwända förvandla, förbyta 269: 9, 367: 52, 372: 28; — *förwänd* 260: 32 (adv.? se anm.).

föryngt föryngrad 422: 10.

förähra dyrka, tillbedja 30: 46.

gahla, gaala gala (om höns); skrika, orda, prata (dumt, i otid) 219: 66 (se anm.), 260: 28, 350: 38 (se anm.): jfr anm. till 247: 104, 355: 18, 391: 29.

galen: galn 127: 180, 322: 15; — adv. *ga(h)li(t)* 184: 117 (*g. hända*), 391: 29, 465: 1091: jfr adj. neutr. *gali* 391: 25 (se anm.), 441: 417 (se anm.).

Galilei (*Briller*) 277: 26.

**gall: roopa i g.* 277: 20.

Gamman (neutr. 332: 81 men jfr 128: 205, 398: 91; ytterst vanligt) fröjd, lust, glädje 80: 29, 81: 61, 108: 202 etc.

ganska mycket, högligen 55: 61, 56: 5, 66: 145 etc.

Ganymedes, gudarnas sköne munskänk, 375: 123.

Gaza 240: 165.

Gazett, tidning, 212: 3.

gemen: gemene Bästa(s Roer) allmänna välfärd(ens Roder) 232: 66; jfr uttr. 'Det allmänna bästa'.

**gien (gifwa):* (pres.) *gien (geer)* tillbaka 218: 20.

genom see: genom set övervägt 435: 228.

Gien-Swaar genmäle 285: 103.

Gentor jäntor 262: 67.

Genua 239: 121.

Geenwördigheet 341: 110.

Gewürts 213: 40 (se anm.).

Gibraltar 239: 116.

Gifft gåva 456: 828; jfr *Ny-Åhrs-Gifft* 136: 7.

Gifft 201: 79; jfr *Förgifft.*

**Giffta* gifte(rmål): *Gifftans* (*Frucht*) 81: 49; jfr under följ.

gif(f)ta: g. sig 208: 9 etc.; *giffias* gifta sig, ingå äktenskap 79: 1, 81: 74, 428: 42 (*alt giffies*), 430: 89, 434: 219; part. *gifft(er)* 215: 78, 393: 95, 467: 1132; — *giffte galen* 252: 93; *Gifte-Roos* 79 rubr.; *Giffermål* 79: 4, 19, 232: 50; *Giffte-Soot* 439: 343; *Giffte Frögd* 128: 212; *Giffte-Saker* 391: 33; *gifftgill* 321 rubr.; *gifft-kärleek* 81: 74; *Gifft-Siukan* 435: 245.

gifwa, giwa (*gie* 150: 46, *gi* 52: 101, 420: 49, 421: 67); pres. *gi(f)wer* 12: 10, 21: 7 etc., *gier* 36: 3, 38: 11 etc., *gijr* 46: 9, 140: 44, plur. *gi* 139: 15; imper. *gifwen* 39: 31, *gi'en* 39: 34, *gi* 143: 109, *giff* 161: 30, *giff* 181: 37; sup. *gi'et* 34: 14, 52: 95 (*giet*); — *gier ey til* medger ej 111: 67.

Giga, fiol, 126: 169.

Giges, Gyges, 150: 52.

Gill gillet 431: 128.

gill gällande 49: 26 (jfr anm.); giltig, okvald 362: 94; fullgod (mots. *ogild* 'oduglig') 457: 865, 464: 1051: jfr *hålls för godh ok gill* godkännes och gillas 255: 12; *håller Pär och Påwel gill* 427: 16; *hållen intet gilt än* gillar intet annat än 464: 1051 (jfr anm.).

gil(l)ia 37: 22, 109: 2 etc., — *Gil(l)iar(e)* 37: 22, 126: 162 etc.; — *Gilliare Kuaal* 109: 1; *Gilliare Kwaal* 121 rubr.; *Gillie-Kuaal* (fem.?) 122: 14, 35, 126: 143; *Gillie-Book* 459: 916; *Gillie-Glamme*(t) 121: 2; *Gilie-Kläder* 126: 145; *Gilie-Taal* 110: 25.

gin gen: *ginast Wäg* 183: 98.

gijna båta 192: 21.

giirhuhg girig 124: 108; *Gijrhugh* 331: 42; *Girhug* (subst. adj.) 392: 41; (se anm.); — *gierhug-buken* 140: 42; *Girugheet* 369: 138, 456: 820.

gitta bry sig om 220: 74, 439: 353 (med pret. part.); förmå, kunna 338: 18.

glad-lynd (se textkrit. anm. hit och jfr anm. till *miß-lynd* 123: 56) 152: 126, 284: 84; jfr *glahd-lynt* (adj.) 'glad' 122: 43, *glaad-lynt* 124: 79.

glafsa (fram) sladdra fram, gläfsa ur sig 448: 596 (impf.; jfr *gläffsa*).

Glam muntert (sam-) språk, skämt 39: 35, 432: 151; *Gillie-Glamme*(t) 121: 2; — *glamman* 249: 3.

Glas timglas 405: 4.

Glijster 106: 155.

Gloop fåne, narr 40: 60, 463: 1012, 467: 1126 *(Gubbe-Gloop)*; (pojk-) valp(?) 252: 84.

Glosa: Glosor (spe-) glosor, hånsord 443: 454; — *gloseklook* 125: 109.

glysa lysa, skimra: *gull-glysand*(e) 270: 50.

glädia: inf. *gläda* 218: 14.

Glädie: Glädies-Ort 332: 92; *Glädie-Daar* 408: 90; *Glädie-Speel* 418: 2.

gläffsa (fram) 250: 15 se *glafsa*.

Gnista 311: 10; plur. *Gnistar* (av 'gniste') 110: 26 (se anm.), *gnistrar* 317: 35 (se anm.).

god(*h*) [neutr. *gott* (*got*) 47: 39, 66: 139, 213: 31, 262: 64 etc., *gått* (*gåt*) 121: 8, 199: 20, 200: 47 etc., *gådt* 274: 195]; *är god til* duger till 141: 77; (*taa*) *til goda* 323: 57, 453: 753; *wara god at* 440: 377; — (*all*) *Godas* (*Ymnogheet*) 304: 23.

Godtroo(*n*) 9: 29: jfr *gootrogne* 271: 86.

Gothi; VisiGothi 230: 12 (se anm. och där cit. st.).

Granater 247: 86, 351: 53.

**Grand: ingen Gran* 110: 28 (se anm.), 210: 51: *et Gran* 302: 88.

gran(*n*) fin, nätt 251: 62; noggrann, noga (särsk. vid subst. 'akt') 212: 4, 274: 170, 320: 104 etc.; fin (i kläder) 442: 446, 443: 475; *gran* (*ok fagermätt*) 220: 74 (se anm.); här upptagas: *Jungfru gran* 40: 64; *granskåden* 148: 5; (adv.) *granligt* granneliga, noga 189: 99, 246: 54, 282: 16 och *granneligh* 310: 121; (adv.) *grant* noga, noggrant 124: 82, 283: 58, 367: 47, 392: 60, 393: 90, 457: 861; utmärkt väl 399: 106; tydligt 224: 24; fint, prydligt 303: 7 (jfr anm.).

Gran-Jomfrun (till 'granne') 220: 79.

Granne 251: 53, plur. *Gran-* (*ok Wenner*) 300: 17.

Greskan grekiskan 369: 123.

Griller 259: 4 (se anm.), 277: 25.

Grim(*m*) se *Grym*.

grina 451: 684 (se anm.).

**griståg: gristågt* (nät) 343: 30.

gro(*o*) gro; växa, blomstra 125: 139, 210: 71, 224: 9 etc.

Groop hål, öppning 454: 780.

grufste (*Sorger*) gruvligaste 171: 4.

grumla (om klockklang) 299: 4.

Grund grund; *Grunde*(t) bottnen 206: 29; *grundet* grunden, orsaken 338: 25; djup, inre 208: 14: hit ock *af* (*alt*) *Hiertans Grund* 13: 26 (se anm.), 59: 74, 313: 66.

grunda grunda 194: 82 etc.; tänka 68: 11.

Grunde wall 197: 188; jfr *Grundwal* 373: 69.

grundfästa befästa 272: 110.

Grymm (subst.) vrede, grymhet 384: 2, *grimm* 285: 107, 109 (se anm.), 296: 58.

grym(*m*), *grim* 237: 78, 264: 17, 296: 51 (*förgrimmer* 'alltför grym', se på *för*) grym; — *off-grymmeste* övermåttan grymme 296: 55 (både superl. och förstärkande *of-*).

Grymmart 333: 112 (se anm.).

gråta (ofta trans.) begråta, gråta över 139: 12, 153: 138 (jfr *begråten* 153: 142), 153: 148 etc.; impf. *gret* 49: 40, *greet* 269: 20, *grete* 359: 17.

gräfwa uth gravera 197: 189 (se anm.); jfr *ingräfwa*.

Gränßmåhl 208: 14, jfr *Gränß-Steen* 193: 72.

Gräß: Ähre-Kronor aff G., corona graminea, 352: 81.

Gröde, Gröda växt(-kraft) 46: 2, 372: 34.

grön grönskande, blomstrande 462: 1008: jfr 231: 27; *spela grönt* 126: 162.

Gröna (subst.): *i grönan* (*lust wandla*) 303: 1; koppargröna, ärg 106: 151 (se anm.), 373: 41.

grönska (eller *g. sigh;* bildl.) frodas, blomstra, leva 145: 33 (se anm.).

166: 73, 188: 76, 189: 90, 192: 39, 194: 79, 199: 15, 20, 312: 18; jfr *grön*.

Gudinna, om den älskade, 4: 25 (se anm.) etc.; om kvinnor i allmänhet 111: 71 (se anm.).

gud(h)lig(h) gudaktig(t) 53: 15 (adv.), 200: 53 etc.; gudomlig 31: 68, 283: 67, 287: 168, 296: 57, 333: 114.

Gudligheet gudsfruktan 200: 54; gudomsgestalt 209: 38.

Gudh-wett 270: 50.

Gull-dyrkor 456: 825; jfr *Gull-Nyckeln* 456: 834.

gull-glysande se *glysa*.

Gul(l)-regn 182: 55.

Gull-Soot, om girigheten, 367: 69.

Gurkefjälng 322: 32.

Guttenberg, Gutenberg, 189: 85.

guttåhr 39: 41; *Gutt åhr* 251: 48 (se anm.).

gyllen (adj.) guld- (‚guldets) 396: 31 [*gyllen Träl:* jfr *gyllen färga* (subst.? se *Färg*) 218: 17]; jfr annars *gyl(l)ne* (*gyldne* 445: 518) 244: 5, 255: 5 etc.

gynna (*på*) begynna, börja (på) 194: 101 (se anm.).

gå (impf. vanligen med *-e-* vokal, t. ex. *geck* 180: 1, 182: 49, *gieck* 181: 21, *gek* 183: 94, *gekk* 239: 135, *geek* 240: 165; *gick* 283: 61): *går dhet an* 111: 47 (se anm.); *gå sta* dra åstad 431: 129, 436: 276; *gå til* (om laxen) 145: 16, tillgå, ske 220: 71: *gånger till* 321: 3; *hwad honom geck uppå* 403: 56; (pregn.) *präktigt gå* uppträda med stål 443: 469.

Gång (plur. *-er* men *-or* 183: 103): *en gång* ens 110: 23.

Gång-Stierna 277: 28.

Gård: Gårdar (Hel. Bl. *Gåhlar*) 444: 491; *Gåhl* 39: 24, 111: 63, 261: 54, 389: 142; *Wijngåhl* 446: 542.

Gårkoppar 207: 46.

Gårkök 80: 42.

Gåås (i ordstäv) 242: 223 f.

Gäck narr 323: 52, 366: 35; glop 449: 633, 648.

Geckeri gyckel 453: 749; jfr *geckes* 452: 726.

geckot (adj.) 453: 750.

Gäffmild (subst.) 313: 68; *giäffmild* (adj.) 124: 108.

g(i)äll(er) gäll, skarpt ljudande 343: 19, 375: 118.

**g(i)älla: gi(e)lland*(e) skallande, klingande 385: 29, 464: 1066.

g(i)älla, gella gälla; (särsk.) ha värde, betyda, uträtta (något) 192: 13, 306: 11, 344: 54; vara giltig (motiverad) 365: 2; vara fråga om 221: 123; 'stå på spel' (om spel) 57: 39 (se anm.).

gängse (om väg) 236: 29.

giära se *göra*.

G(i)äst (plur. best. f. *Gästren* 215: 88, 220: 93); *Giäste-bod* (jfr *Bod* och *båda*) 54: 28; *Gästbod* 459: 908; *Giäst-Buds-Lust* 217 rubr.

Gäst-rijk-Land 231: 31.

Giöke-Roop 434: 216.

Gökkel Dokkor 238: 94.

g(i)öra [inf. *giära* 142: 86; impf. *giörd*(e) 313: 47] göra; (pregn.) handla 439: 352; *gör mig längta til* 62: 38; *giör all* gör slut på 446: 553 (jfr *all*); *giör sig* blir 321: 4.

Habor (och *Signil*) 419: 45 (se kom. s. 325 f.).

Hadrian(us) 226: 89. Till kom.: enl. Spartianus kunde H. vid namn räkna upp även frånvarande soldater.

hafwa, hawa [*ha'a* 123: 74, *hå* 126: 172 (se anm.); pres. *ha(f)wer* passim., *haer* 9: 34, *ha'er, har* 153: 145 f., plur. *haa* 153: 143, *haen* 445: 528; impf. *hade* 41: 4, *had'* 41: 2, *hadd'* 38: 22] hava; få 123: 74; — *Det haer eij på sig* 445: 528.

hawand-tiok 206: 11.

**Hag:* plur. *Hager* lunder 223: 2.

haga behaga 123: 75, 126: 145.

Hagelsteen hagel(korn) 372: 24.

halff (adv.) till hälften, nästan 269: 14; — *halff bruten* (om 'röst') 269: 16; *halffbrutne* (om 'byster') 191: 5; *halfflefwandes* (om 'jordelivet') 298: 104.

Hals: fängslas på sin H. 255: 19.

hambla (*kring*) 321: 13.

Ham(p)n hamn; gestalt, skepnad 191: 4, 271: 92, 274: 167; *föllia i Hamn och Häl* 435: 252.

Hampus, dummerjöns, 238: 95.

Han hanne 295: 37, 343: 19(?).

Hand: hafwa H. ok Fötter (Fot) 28: 13; *tog på wänstra H.* 183: 97; *genom tridie H.* 441: 404; *när handen* 419: 40; — *hand-kånstig wärk* 151: 102; *hanbredd* 367: 72; *Hand emillan* mellan händerna, i handen 453: 760.

Handel näring(ar), handel 195: 115, 346: 108; handlingssätt, beteende 402: 29: jfr *Dygde-Handel* 406: 49 (se anm.); — *Handelrijk* med rikt affärsliv 238: 100.

handlas hanteras 454: 767.

Hanerey 123: 60.

Hannibal 195: 130.

Hare-mohd 123: 64.

Harnisk harnesk 141: 56, 197: 170.

Harpocrat(es) 248: 112 (se anm.), 269: 29.

hastig bråd, plötslig 60: 102, 296: 48; häftig 320: 110; (adv.) *hastigt* brådt, snart 233: 82, 325: 27; (adv.) *hastelig* 307: 28.

Haat [mask.(?) 9: 43; vidare bet. än nu] vrede, groll, fiendskap 35: 26, 340: 94, 341: 111, 443: 454 (se anm.).

hata hata; (av)sky 9: 43, 140: 35, 298: 107, 431: 125.

Hector, trojanske hjälten, 269: 21, 348: 149.

Heder heder, ära 192: 35, 319: 94; — *Hedersdag(h)* bröllop(sdag) 79 rubr., 208 rubr.; födelsedag 188: 56; *heders ord* berömmande ord 377: 170 (= »Äre-roos»); *Heder Ställe* hedersplats 282: 29.

hederligen (wigdes) med heder, med stå̊t, präktigt 217 rubr., 303 rubr.: jfr *mykkit Heder-wärd Bröllop* 212 rubr., *Wälprydde Hedersdag* 208 rubr.

heder-wyrda 272: 105.

hedna (adj.): *hedna Folket* 46: 3; (spec. om antiken, greker och romare) *Hedna Skiöker* 201: 69, *Hedna Skiäl* 209: 35 (se anm.), *Hedna Skalder* 332: 89, *Hedna Gudar* 332: 99; (*hoos*) *Hedna Höß* 209: 21 (se anm.); — (som subst.) *Hedna* hedningarna (spec. om de gamla greker och romare) 239: 137, 314: 106, 325: 35, 337: 6.

Hekla, vulkanen, 210: 62.

heel (ibland oböjt) hel, all 189: 79, 194: 94, 222: 165 etc.; hel och hållen, med hull och hår 457: 869; utan fel, botad 454: 790; frisk, läkt 43: 59 (jfr vb. *he(e)la* 43: 55, 434: 205); — *heel* (adv., ytterst vanligt, ~ *heelt* t. ex. 31: 76, 206: 23) helt, alldeles, fullkomligt, i allo 43: 62, 123: 47, 161: 20, 180: 8, 213: 17, 340: 77 etc.

Helena, Menelaus drottning, 201: 69; *H-s skeen* 232: 67 (S:t Elmselden).

Helicon, sångarberget, 175: 33 (se anm.), 181: 30, 224: 17, 244: 9, 287: 172.

hel(l)ga heliga 240: 159, 319: 78; *the Helga* helgonen, de saliga 333: 105; helgad 152: 109.

Heliopolis 240: 167.

hell: lijfwa h. ok säll 222: 156.

heller hellre 26: 64, 140: 24, 300: 45, 365: 4.

Hellespont(en) 241: 195.

Helsa, se på *behaga.*

**Helwete: Helwetes* (*Glöd,* best. f.) 59: 78; *Helwits-Glöd* 52: 91; *i Helfftet* 69: 32; *Helwits Put* 209: 29 (se anm.).

Heraclit(us), om hans gråt, 237: 53 (se anm.), 365: 2, 366: 26.

Hercul(es) 194: 76 (stjärnbilden), 210: 53 (H. och Omphale), 238: 109 (H-s hav), 239: 112 (H-s stoder).

Herde (*hyrde* 355: 28, *Heerdar* 146: 61); *Heerdekiäp* 150: 72, *Heerd-Kiäp* 405: 18 (se anm.).

Herre (*Härre* härskare 396: 13) 81: 64; 140: 25, 40; — *Heere Daan* (!) 232: 53 (se anm.); *Herr wåld* husbondvälde 81: 64; *Herredömen* 163 rubr.; *Herrskap* överhet 400: 122.

herrisk 296: 66.

Hermes, Mercurius, 194: 100; jfr *Trismegistos* 150: 50 (se anm.).

Hermon(-s begge Berg: jfr Ps. 89: 13) 240: 155.

He(e)ta (*hetta* 333: 109) hetta 43: 61, 197: 174, 219: 46, 351: 61, 374: 76.

he(e)ta heta, kallas 225: 53, 234: 101, 241: 184 (impf. *heet*), 330: 13; (trans.) kalla 210: 77.

Hetubal, Setubal, 238: 108.

hija locka 26: 60.

Hicka(n) 34: 9.

Hierico, Jeriko, 240: 161.

higsna se *hijskna.*

Himmel himmel, skyn; (ofta) Försyn, Gud 4: 33 etc.; — (smsättn.) *Himmel-, Himmels-* himla-, himmel-, himmels-, (oftast) himmelsk, t. ex. (*i*) *Himmels-Borg* 256: 52; *Himmel brödh* 189: 92 (se anm., jfr *Engel bröd, Himmel-Brod* 293: 136, *Himmels-Manna* 413: 120); *Himmels-döran* 53: 11 (se anm.); *Himmels-Frögd* 266: 78; *Himmel Frögd ok Lust* 280: 111; (*i*) *Himmels huilo-Roo* 280: 107; *Himmels Högd* 202: 117; *Himmel-lärde* 226: 79; *Himmels Minne* 67: 160 (se anm.); *Himmels-Rijk* (subst.) 348: 163; *Himmels-Roos* 347: 144; *Himmel taak* 151: 83; *Himmels Tärnor* 218: 22; *Himmelswåren* 200: 42; *Himmels ynnest* 145: 32.

him(m)lisk 'himmelsk' (talrikt) 153: 148, 194: 76, 200: 42, 227: 119, 286: 147, 317: 16 etc.; jfr med samma bet. *Himmels-lik* 81: 61.

hin (best. art.) den 38: 23; *HIN i Calicuth* 236: 36, se *Calicuth.*

hinna (impf. *han* 313: 47; sup. *hint* 442: 441) hinna; (upp)nå, nå fram till 246: 49, 251: 39, 256: 46, 273: 150, 308: 56 etc.; tillryggalägga 279: 93, 288: 190; räcka, förmå 313: 47; *hinna til (en Kyß)* komma så långt som till.

Hiob, Job, 199: 27.

Hione-lag 143: 107, 394: 114.

Hiort (långlivad) 149: 35 f., 278: 60, 411: 67 f.

Hippocrenen se *Hyppocrenen.*

Hiskias, Hiskia, 199: 29.

hijslig, hisklig, ryslig 53: 12 (se anm.); (adv.) *hisligh* 110: 27; jfr *hisklig* (adv.) 209: 32, 392: 48; *hijßklig* (adj.) 325: 36, *hisklijkt* (adj.) 351: 47; *hijßkelig* (adv.) 274: 172.

hijskna (*åt*) hisna (för) 206: 14; jfr *hisna* 54: 41, *hijsna* 49: 37 (impf.), 122: 19, *higsna* 67: 4 (se anm.).

hijt hittills 218: 34.

hitta råka, finna 273: 153; gå att råka 202: 130.

hielpa (*hiälpa:* impf. *halp* 146: 52; sup. *hielpt* 209: 32, 257: 71, 374: 93, *hulpit* 226: 89, 346: 112) hjälpa; hjälpa till att 243: 234; förhjälpa 257: 71.

Hielte: Hielte kynne 197: 193 (se anm.); *Hielte Mood* 202: 122; *Hielteskrytan* hjälteskryt (skroderande) 195: 134.

hieltelijk (adv.) som (en) hjälte, modigt 332: 85, 353: 104.

hieltligen 191 rubr.; jfr *hieltelijk.*

Hierna 247: 97, 322: 16; — *hierne-will(-a* och *hierne-) spilla* 164: 33.

hiernlös, hiärnlöös 36: 4 (se anm.), 463: 1011.

Hierta (*Hiärta*) hjärta, sinne, håg, själ, tanke o. dyl.; mod 351: 66; gen. *Hiertans* (*Sorg*) djup, innerlig, hjärtligt älskad 5: 2 (se anm.), 5: 4, 6: 27 (jfr anm. till 6: 25—30), 80: 21, 263: 1, 296: 47, 311 rubr., 315: 117, *af* (*alt*) *Hiertans Grund* 13: 26 (jfr *uthaf hiertat* hjärtligt 41: 20), 59: 74; — (*mit*) *Hierta* som smekord (jfr anm. till 6: 25—30, 125: 111—124) 6: 19, 23: 59, 27: 1, 125: 119; *halfwa Hiertat,* om den älskade, 21: 11 (se anm.), 202: 127, 257: 82, 273: 133, 295: 22: jfr anm. till *sit klufne Hierta* 406: 40; — (*mit*) *Hiert-Altar* (mitt) hjärtas altare 422: 22; *Hiärt-blod* 446: 556; *Hierteband* 9: 28; *Hierte-Gnagh* 38: 5; *hiertekorn* (smek-ord) 448: 613; *Hierte-kwaaf* 171: 2, 188: 51, 301: 69; *Hiert(e)kwaal* 280: 105, 349: 10; *hiertelagh* 224: 34; *Hierte-slag* 63: 68 (se anm.); *Hiert(e)-styng* 21: 8, 62: 37; — *hiert-drypand'* 151: 92; *hiert-kuaf-ängslig* 153: 140; *hiertkwälliand* 217: 2; *Hiert-kwäwiand*

325: 14, 349: 6; *Hiert-twingand'* 9:26 (se anm.); *hiertälskad* 171 rubr., 223 rubr.; — (adj.) *hiertlig* 201: 94; — (adv.) *hiertinnerlig(h)* 327: 94, 332: 77, *Hiertelin* 47: 23, *hiertlig(h)* 13: 22 ('av hjärtat', se anm.), 111: 49, 189: 89, 312: 33 etc., *hiärtwilligst* 284: 93, *hiert ynklig* 309: 100.

**hiertniupa:* sup. *Hiertnupit* 264: 25.

**hiertwäga: Hiert-wägen* (imper.) 153: 139.

hoo vem 33: 30, 34: 20, 60: 120 etc.

Hog se *Hug.*

Holk 260: 23.

hollandsk holländsk 213: 38.

Holsten, Holstein, 196: 148, 213: 41.

Homerus (dödssätt) 188: 47.

Hook(e) *Robert* 278: 57.

**Hona:* plur. *honar* 430: 98 (se anm.).

Hoop hop. skara; mängd 213: 24, 213: 35 (*en hoper*), 219: 48; *all Gudars hopp* (!) 288: 196 [jfr *Gudhopen* 181: 16, *all*(*a*) *Gudars hoop* 283: 60, 287: 178]; *all i hopp* 232: 60 (se anm. till 232: 52—60 o. jfr *all' i hoop* 209: 24, 234: 116, 304: 15 etc. samt *Hopp*); *all i hopa* 274: 170; *allan hoop* allesamman 305: 46; — *hooptaals* 237: 70.

Hopp hopp: *ett stadigt hoop* 231: 39 (se anm. hit o. till 232: 52—60; *hopp* 201: 88 möjl. 'hop, skara': jfr cit. anm.).

Ho(*o*)*rn,* hanrejens attribut, 27: 88 (se anm.), 210: 52.

Hoor-Snack 452: 712.

ho(*o*)*s* hos; jämte 373: 54; under 151: 78; *blifwa hoos* 24: 17; *tänka hoos sigh* 248: 134, 249: 8; — *ther ho*(*o*)*s* därjämte, dessutom 54: 37, 212: 8, 335: 11, 353: 121.

hosta: hosta uth (franska ord) 242: 227; gå och harkla 467: 1134 (se anm.).

Hostilius, Tullus H., 188: 45.

ho(*o*)*ta* 232: 68; sträcka sig mot 105: 136, 343: 13; jfr *höta.*

Huaßen vassen (växten) 313: 56.

Hufwud 431: 137; *i hufwudt* 464: 1047; *på Hufwu', Hufwud* 126: 147, 160: 4; — *Hufwudbrot* 53: 23; *Hufwud-Lagh* 199: 24; *hufud Luur* 219: 43; *Hufud-Staen* 140: 24; *Hufwud Stodh, Hufwud stodar* 197: 186, 188.

Hug(*h*) (best. f. *Hogen* 63: 56, 270: 66, se anm.) håg, sinne, tanke, lust 5: 3 etc.

hugsa se *huxa.*

hui: i hui 256: 57 (jfr *in dem hui* 289: 16).

huksa se *huxa.*

Huld ynnest 465: 1094.

Huldheet (*ok Troo*) 313: 50: jfr 'tro- och huldhetsed'.

Huld-Gudinnorna, gracerna, 287: 174 (se anm.), 303: 9; 400: 127.

Hull hull (skinn) 32: 16, 46: 8; 460: 930.

Hummelstöör 322: 31.

Humeur sätt 242: 227.

Hund 105: 128; *Hunn* 322: 46, 343: 28, 351: 68, 126: 158 (best. f.).

hur hur(u) 227: 103, 277: 27, 279: 77 etc.; *huru* 272: 122 etc.; *hurr* 210: 58, 220: 90 etc., *hurr'* 236: 22, 247: 81 etc.; *hur'* 277: 15, 284: 88 etc.; *Hur' wäl än* ehuruväl (än) 213: 32.

Huus hus (som astrol. term 194: 104); boning, hem 200: 52, 300: 23; borg(?) 335: 15; — *Huußhåld* 392: 62, 460: 952; *Huußhåldz-Syßlar* (plur.) 393: 77 (se anm.); *Huußfruu* (adlig) 276 rubr., 294 rubr.; *Huuß-Åra* (om hustrun) 406: 43.

huußlijk (Hustru) 80: 38.

Hustru 80: 38 etc.; *Hustro* 25: 42 (se anm.), 27: 82, *Huus-Troo* 394: 101.

huxa (*huksa, huxsa*) tänka på, erinra sig 127: 190 (se anm.); ärna, vara i färd med 219: 39; märka, se (i andanom) 253: 109; *huxa om* se sig om efter 258: 118; tänka på, betänka 186: 4, 201: 98, 282: 32, 317: 7, 368: 92 (*omhuxar*).

hwad (*huad*) vad (som), det (som) 6: 15, 172: 11 etc.; något som 214: 49, 376: 143; vilken, vad för (en) 210: 55, 238: 87 etc. (jfr *hwad för* 3: 14 etc., *hwad för(r) en* 282: 30, 299: 5 f.); varför 149: 41, 202: 113, 278: 57 etc.; *huad ... mädh* det, varmed 331: 50 f.

hwadan dit varifrån 35: 34.

Hwar (huar) var och en, envar (självst.) 48: 11, 60: 99, 164: 13, 202: 120 etc.; var, varje (attrib.) 57: 41 etc.; *hwart* allt 300: 22; gen. *hwars* vars och ens, envars, allas 271: 73, 372: 32, 443: 454; dat. *(hoos) hwariom* 218: 10; *hwarien (Dag)* 214: 55, *huarien (kant)* 297: 92, *hwarien (Wrå)* 459: 903; *huar En* envar 236: 19 (jfr *huar ok En* 248: 116); *(i) hwart et (Huus)* vart enda 213: 36.

hwar (huar) var(est); där (där, varest) 29: 12 *(hwarens* där ens), 54: 30, 105: 132, 331: 61 etc.; då 259: 3, 402: 34 f.; huru 201: 93; *hwar som, hwarsom* där (som) 46: 16, 141: 71, 142: 103, 181: 18, 182: 47; huru som 420: 65; under det att 338: 14, 350: 32, 368: 108; *hwaraf* på grund varav 52: 94; ofta skilt från prep.: *Huar pokkar Thu då på* varpå etc. 278: 66, *huar Han Thet till länkt* det, vartill, vartåt etc. 285: 115; — *Hwar blijr han af* vart tar han vägen 373: 61.

hwar (huar) om (ej sällan) varför 197: 171, 201: 90, 245: 14.

hwart vt(h) vart(hän) 218: 33, 418: 4.

huass, hwass vass 344: 54; hård (?) 374: 101.

hueka vackla 199: 22; (trans.) komma att vackla 285: 105.

hwem vilken 214: 67 etc.; *Hwad meen' I hwem jag är?* Vad menar Ni jag är för en? 322: 22.

Huettbröds Barn 238: 92.

hwip (interj.) 39: 41.

hwis, huiß, huis vars, vilkens 149: 42, 270: 38, 297: 95, 308: 56, 327: 89, 345: 82, 376: 154, 440: 372.

hwispa (kring) 459: 903.

**hwälfwa:* pres. *huelwer kring* 236: 40; imper. *hwelfwer* välven (Eder) 63: 59; part. *hwalffd* 241: 177 not.

hwäßa 436: 279.

Hyacinth 224: 7 (Aias' blomma); 307: 23, (291: 71).

Hyble 255: 28.

hyffz-lijk (adj.) 123: 49.

Hymen, äktenskap(sguden), 128: 207 *(H-s Band),* 168: 38, 218: 12 *(H-s fakla),* 221: 132, 279: 86, 281: 2, 296: 56, 303: 10, 420: 66 (med 'Brude-Faklan').

Hyp(p)ocrenen, Hippokrene, inspirationskällan, 196: 160 (se anm.), 224: 17, 282: 14, 287: 171; jfr ock *Pegas Brunnen* 133: 78.

Hyrde se *Herde.*

hysa: pres. *hys* bor 269: 32.

håfuera 123: 69.

Håfwe-Soot 377: 180.

Håfwor håvor; möjligheter 28: 7.

håhl se *hård.*

Håhl hål(a) 301: 50 (fängelse), 343: 26 (plur.); *Hohlet* 449: 639.

Håhl-Skep't [eller rumm(et)] 400: 148.

Håll kant, ställe 181: 31.

hålla [pres. (sällan) *hålder* 121: 5, 12; impf. *höl(l)t* 182: 64, 195: 116, 124, 232: 71, 283: 53, 314: 103; imper. *hålt,* håll, halt, stopp!' 141: 65, 184: 117, 219: 45, 221: 125, 452: 716] hålla; behålla 232: 71; kvarhålla 405: 3; hålla före, anse 172: 23, 429: 73; (upp)skatta 26: 77; hålla (som), anse (för), ofta *hålla för* i denna bet., 208: 6, 247: 100, 255: 12, 221: 120, 230: 12 (se anm.), 283: 53, 315: 122, 464: 1051; — *hålla sig(h)* återhålla sig 202: 112; förhålla sig 323: 56; uppträda 443: 452; — *hålla* (ngn) *illa* 46: 18; *hålla* (ngn) *Foot* 119: 110; *hålla* (ngns) *Saak* 283: 39: jfr *hålla på* (ngns) *sijda* stå på etc. 283: 41 f.

Håår hår; *(ey ett) H.* grand, dugg 314: 96.

Hår-luwa 126: 146.

hård 4: 35, 5: 50, 106: 160 etc.; *hå(h)l (håla)* 106: 157, 325: 19, 346: 107 *(Jernehåhl),* 367: 74 *(Hinn Håle).*

hård(e)lig (hårdligst) adv. 46: 14, 295: 22, 300: 26, 322: 43.

hårt (håårt) hårdt, strängt 35: 21, 284: 92, 343: 39 etc.; högt, högljudt 314: 93; mycket, högeligen 30: 55, 111: 49, 139: 10, 140: 21, 284: 79; svårt

210: 67, 245: 14. — *hårt-Sorg-kränkt* 275: 197.

häda: pres. *häder* 271: 93; part. *hädd* 192: 35.

häfta 64: 82.

häfwa kasta, vräka 127: 191 (impf. *how*), 436: 260 (sup. *häfwit*), 436: 266, 455: 806.

Hämbn hämnd 53: 16; *hämn-mogne* 368: 98.

här (*kom här*) hit 145: 37; *här om* förbi 234: 99.

Härråd härad 230 rubr. (se anm.).

härda sig förhärda sig 60: 118.

härskap herravälde 255: 27; jfr *Herrskap* (på *Herre*); *Härskaps Staff* 367: 59.

härt (*och twärt*) 146: 41.

härti häruti(nnan) 442: 434, 462: 991.

höfwa (ofta) 'behöva' 81: 46, 98: 31, 109: 5, 119: 109, 127: 201, 141: 76, 164: 21 (*I höff' ey*), 205: 6, 220: 86, 231: 25, 279: 84 (*höfd's*, impf.) etc. etc.

hög (adj.) hög; stor 233: 75, 375: 115; *högt* (ell. *högst*, adv.) högt, högeligen, mycket 111: 44, 225: 49, 230 rubr., 298: 119, 308: 47; — *hög* (jfr ty. hoch), *högt, högst* förstärkande i en mängd ordsammanställningar, såsom *högtbedröfwat* 358: 4; *Högbetrodde* 198 rubr., 205 rubr. (*Högtbetrodde*, 217 rubr.); *högtförståndigt* 234: 117: (*mäd*) *hög Förståndigt* (*wett*) 242: 220; *Hög-hederlig* 358 rubr.: *högh-ederwanlig* 244 rubr.: *högst-hederligen* 294 rubr.; *högst lycksäll-prydlige* 163 rubr.: *högst-prydelige* 148 rubr.: *högprydelige* 171 rubr.; *hög fahrlig* 206: 16 (se anm.); *hög åldrig* 374: 71 etc.

höra höra; höra på, lyssna till (trans.) 27: 9, 65: 120, 180: 15, 451: 693; *höra aff* förspörja 222: 155, 333: 108; *höra till* höra på, lyssna 438: 319.

**Hös:* best. f. *Höset* huvudet 331: 61; jfr på *Hedna*.

**höösa:* part. *hööst* öst 110: 36.

höst-dagz höstetid 106: 139.

höta: pres. *höter* hotar 374: 88; part. *hött* 250: 34 (se anm.).

i på 239: 137.

icke (*ikke*) ~ *icki* (*ikki*) 125: 127 (se anm.).

Ijd, Ijdh (vanligt) 'arbete, flit, strävan, iver' 9: 31, 140: 20, 226: 75, 233: 75 etc.

Idksamheet 370: 143.

idksamt (adv.) 288: 184.

Ifis (tryckf. i orig.-tr.) se *Isis*.

ifrå (~ *ifrån*) 5: 48, 79: 2, 181: 28 etc.

ijfwrig nitisk 376: 163; *ywrig* het, upphetsad 122: 37.

igän, igen kvar 270: 68; i sin tur 282: 19; i stället 353: 111 (*feck igen*).

ihåhl (adj.) 367: 71.

illa (adv.) illa; *hålla illa* se *hålla*; (*roopa*) *illa* ömkligt 274: 182; *illa willia* söka skada 165: 62; *illa wulit* 141: 54.

Ild eld 387: 74.

Illist-konst 270: 58.

illkonst krokot (adj.) 284: 72.

Illske 318: 66.

Illwillia ondska, ilska 270: 56.

illwunnen 403: 47.

Ijlning (står *ylning*) 237: 73.

Ilsk-wett 257: 71.

in i: (*långt*) *in i* (*Siön*) ut på 440: 372; *in til* ända bort till 150: 63; till dess att 106: 149, 108: 202.

Inach(*-s Dotter*) 283: 43.

Inbilning 427: 5.

Inboonder inbyggare 195: 114.

infödd medfödd 106: 146.

ingin (~ *ingen*) 126: 168 etc.; — *ingenting* icke alls 434: 217.

ingräfwa ingravera 191: 6 (se anm.), inrista 377: 168; jfr *gräfwa vth.*

inlijkt 235: 10.

innan inom: *innan kort*(*-an Tijd*) 212: 9, 230: 8, 251: 65, 282: 36; *innan Knuth* 238: 92: jfr *innom Knuth* 460: 940; *innan i* 41: 12.

innerligh adv. 146: 46; *innerligst* 312: 44.

intil till dess att 34: 20; se på *in*.

Io (*Isis*) 241: 183, se anm. till 182: 55.

Iphis n. pr. 335: 26.

Iris, herdinnenamn 21: 1, gudinnan 255: 35.
Irus (motsats *Croesus*) 338: 12.
Isis se *Io.*
ijslijkt som is 449: 645; jfr *ijsgrå(å)* 225: 47, 344: 56, *ißgrå* 252: 90 etc.
ister-bukot 124: 103.
it ett 64: 96; jfr *läst'it* 180: 6; mera enstaka.
Ixion n. pr. 181: 40.

Jacobs Skölder, adlig ätt, 231: 22.
Jag(h): *Ja* 219: 44; (*Mitt*) *Andra Jag(h)* om den älskade 11: 40, 21: 5, 125: 119, 280: 102 (se anm.).
Jett-Föttren jättefötterna (bildl.) 192: 37.
Jomfru (vanligare än *Jungfru; Jongfru* 148 rubr.): *Jungfru Bruden* 399: 111; *Jomfrufolket* 126: 158; *Jungfru Folk* 128: 218; *Jungfru Låre*(t) 399: 117 (se anm.); *Jomfru Skatt* 253: 108; *Jomfru-Skrud* 461: 986; *Jomfruns Åran* 453: 757; *Jungfru gran* 40: 64.
Jonathan, idealtypen för vän, 237: 59, 255: 13, 272: 132, 273: 145, 311: 12.
Joppe, Jaffa, 240: 165.
Jord: Jordemaskar, Jordeklimp (om människan) 148: 1, 149: 41 (se anm.); *Jord-Gudinna* (om kvinnan) 80: 26 (se anm), 125: 113, 200: 50, 218: 29, 422: 23: jfr *Jord'ske Stiernor* 218: 21; *Jords-delen* (kroppen) 297: 88.
Joseph(-s konstig Brun ok Huuß) 241: 173.
ju ju; städse, alltjämt 55: 53; dock, i alla händelser 149: 36, 150: 59, 467: 1133.
Juda (rike) 46: 13; *Judas* (*Kyß*) 271: 87.
Juhl (högtiden) 126: 166.
**jul: jule*(t) hjulet 126: 161.
Jungfru se *Jomfru.*
Junker 192: 18.
Juno, himladrottningen, 21: 23, 27 (rik), 182: 57 f. (svartsjuk), 379: 24.
Jupiter (himlafadern) 182: 51, 209: 37, 282: 22 (gen. *Jovis*) etc., 314: 93, 374: 92 (J:s bildstod); 338: 29, 38 (planeten).
just rätt, riktigt 144: 7, 462: 996.
Justinian(us) 369: 130 (lagbok).
Jäder(-s Bruuk) 311 rubr.
iäff (subst.) 255: 7.
jämlijkes 150: 72.
jemlijkt (adv.) 273: 146.
Jämmer, jemmer jämmer, klagan; sorg, bedrövelse 5: 4 etc., — *jämmerbåhren* sorgebåren 359: 5; *Jemmer lått* 294: 7, *Jemmer-låt(h)* 312: 36, 349: 3; *jämmer-låta* klaga 359: 15: jfr *jemmerligen lååta* 330: 17; *jemmerlig* (adv). 46: 15.
jemndräcktigt (*draga j.*) 398: 90.
Jemnelijk' (subst.) 286: 134, *Jämnelijk* 318: 58.
jemn-konstigt (adv.) 196: 142.
jempt (*iempt; jempte* 407: 72; *jämt* 125: 115) bredvid 251: 59; (tillika) med, samt 7: 42, 8: 11, 10: 19, 125: 115, 226: 70, 239: 119, 122, 131 etc.; — *therjempt* likaså 248: 109.
'ämras, jemras jämra sig, klaga 301: 61, 319: 90.
jernehåhl (adj.) 346: 107.
Järp, järpe, 219: 55.

Kakelung 141: 60.
Kalf(we-)Kiärleek 431: 132, 464: 1060.
Kalffskin, Kalw-skin (*få, gifwa K.*) 127: 184, 251: 60.
Kalikuth, indisk stad, se *Calicuth* och rättelsen där.
kall: kaller om Föttren 258: 118 f.
Kappa 27: 87; 225: 53 (filosofmanteln).
**Kappe:* plur. *Kappar* 332: 100.
Karl, (ofta) *Kar* karl, man(sperson): *Kar* (*Kaer*) 247: 100 (pregnant), 322: 24, 403: 76, 455: 814; *Karen* 123: 63, 457: 868, 458: 883.
Karlkullar (ordlek) 143: 109.
Kartow 247: 86.
Kaas 24: 23 (se anm.), 164: 37, 251: 54, 466: 1119.
Kaßika 432: 166.

Kattan 24: 21.

Kattost 25: 44.

kat-lijk som en katt 124: 104.

K(i)ed se *K(i)ädia.*

Kees un Broot 221: 116.

Keyser kejsar 226: 89; *Keiser Carl* (V) 239: 114.

**Kinn* kind: plur. genomgående *Kinner* 11: 22, 29: 29, 32: 13, 46: 8, best. f. *Kinnren* 279: 82; sing. (på) *Kinne*(t?) kinden 321: 9 (se anm.): jfr *Kinnet* hakan 224: 26.

Kijnbenen 125: 140.

kittel-kått 124: 80; jfr *kåt.*

Kittlan (subst.) 465: 1095: jfr vb. *kit(t)la* kittla (bildl.) 148: 4, 377: 178, *kittla sigh* fägna sig 271: 83.

Klafferi 450: 657.

Klaga (~ *Klagan* t. ex. 110: 11) klagan 8: 10, 285: 113, 324: 1, 406: 38; klagande (sorglig) berättelse 438: 310; — plur. *Sorge-Klagor* sorgerim 244: 1 (se anm.): *Lijke-Klagor* 312: 25 (om gravverser); — *Klag-Beswär* 181: 19; *klage jämmer* 354: 9; *klage-låât* 295: 12, 402: 20; *Klago-lät* 301: 64; *Klage-låta* (vb.) 405: 8; *Klag-röst* 269: 16; *Klag ok Tröst Skrift* 299 rubr.

klaga klaga; klaga över, beklaga 139: 12 (*kl. sig*), 325: 37, 327: 85, 402: 9, 404: 93 etc.

klandra motsäga, göra invändningar 307: 44, 372: 30.

klemot 453: 751.

Klemmet Klemens, påven Clemens X, 213: 17.

Klerk (mots. *Leekman*) andlig, präst 399: 98.

kli(f)wa (utan klandrande bibet.) klättra 206: 13, 241: 186 (*opklifwa*), 259: 4, 448: 593; klättra, stiga, gå 145: 27, 244: 2, 245: 38, 372: 21, 440: 389; *öfwerklifwa* övergå 284: 87; *framkliwa* (med modern bibet.) kliva fram (framfusigt) 323: 49.

Klint: plur. *Klinter* 106: 161 (se anm.), 141: 58; jfr *Parnassi klint* 196: 155, 244: 4, 283: 62.

klo(o)k: komp. *klökre* 245: 40; *klo(o)klijk* (adj.) 150: 51 (se anm.), 277: 28: jfr *klooksint* (*tookerij*) = *wettig* (*galenskap*) 339: 47; *klook-listig* 283: 58; *klookrijk* 248: 110; *kloksint* skarpsinnig(t) 233: 79: jfr *klooksinnigt* (adj.) 246: 47 (se anm.).

Klufft 461: 966.

klyfwa klippa av 10: 13.

klå: klått sig baakom Örat (bildl.) blivit betänksam 430: 84.

Klång klang 304: 27; *Lyre-Klång* 332: 96.

kläcka: kläkkte (*Höns*) 241: 175; part. (*born ok*) *kläkter* 345: 85.

Kläde kläde(styg) 346: 111; plagg 25: 31.

Klädning (*Klänning* 440: 384) dräkt 126: 155, 192: 30, 36.

klämma, klemma pina, plåga, trycka 108: 189, 171: 3 (se anm.), 263: 2, 315: 119 etc.

klämta (*klemta*) 25: 38; slå 64: 83.

Klöf-Sadel 32: 8; *Klöff-Saal* 213: 19.

Knap 313: 48.

Knep knip(ande) 458: 893.

knapt knapp(as)t; *Knapt* (*eller intet*) Mycket sparsamt (eller icke alls) 255: 15.

kneek: komma på kn. 344: 44.

knoen känd 345: 83.

Knorr 429: 79 (*stå i Kn.*, se anm.), 467: 1148.

knulla kuttra 295: 37.

Knuth husknut: *gå baakom Knuten* 443: 447; *innan* resp. *innom Knuth* 238: 92 (se anm.), 460: 940; knut (gordiska) 375: 112.

kny knysta 447: 582.

Knytning 433: 177.

Koo (plur. *Koona* 459: 927): 241: 184 (om *Io*); (löpa som) *Koon* (*på Nötte-Trää*) 322: 34.

Koey koj 400: 149.

Kook-maten kökspojken 400: 149.

komma (impf. 3 plur. *kumme* 239: 133; impf. konj. *kum, kumm'* 439: 344, 444: 501): *komma åt* få tag i 435: 249; *komma till* anstå 459: 921.

Konst (med mångskiftande bet.) kunskap, insikt, vetenskap, konst (skicklighet), konstnärlighet o. dyl.; i många ordsammanställningar, t. ex. *Konst-Gudinnor* 224: 33, 244: 9: jfr *Konst-Systran* 201: 93 (om museria, se anm.); (Apollos) *Konst Mester-Speel* 209: 31; *Konst-Språng* 445: 532; *Konstwett* 366: 22 (se anm.), 369: 121; *Konstwettigheet* 445: 514; — *konstdanßwiig* 221: 115; *Konstkloke* 186 rubr.; *konst-knutne* (*Knut*) 375: 112; *konstkunnig* 224: 22; *konstliuſtigt* 221: 113; *Konstrijk* 303 rubr.; *Konstskurne* 219: 62; *Konst-skifftad* 342: 4; *Konstrijmligen* 245: 37.

konstig(*h*) konstnärlig, konstfull, skicklig 136 rubr., 196: 160, 214: 51, 226: 84, 87, 241: 173; 248: 108; klok, konstförfaren, lärd 247: 99, 300: 19.

Koppar 346: 109; *Mun aff Koppar* (syftande på Stentor) 350: 37; — *Koppar-Räntan* 205 rubr.

Korall: kyste then Korall (om läpparna) 385: 14.

kohren utvald, bestämd 406: 25 (se anm. o. jfr *kårar* väljer 392: 45); — *korne-Förster* 246: 69 (se anm.).

Korg: (få, ge) *Korgen* 122: 26, 127: 182, 251: 60; se anm. till 109: 1—9.

Korne buuk 345: 94.

Kors kors, lidande, bedrövelse 233: 91, 257: 80, 332: 87 etc.; *mäd Korß ok kröke* 236: 38 (se anm.): jfr *i korß ok uti krook* 183: 97.

korsa (*sigh för*) 122: 18.

Korsteen 278: 48, 431: 117.

kort: uti kort i korthet 257: 83; jfr adv. *kortlig* korteligen 284: 91.

Koos, ko(*o*)*ß* bort(a): *löpa sin Koos* 24: 14 etc.; *hänga* (ngt) *sin koß* 127: 196; (*wara*) *sin Kooß* 312: 44; *sin koos* (interj.) 13: 31 (se anm.).

Kosaak kosack 195: 135.

kostlig dyrbar, präktig 443: 456; kostelig, förträfflig 210: 71 (se anm.), 213: 40.

Krabban (och *Ostran*) 457: 850 ff.

Krans (*Crantz* 160: 4, 336: 36, *krantz* 335: 26) krans, krona; brudkrans 461: 986 (se anm.).

Kreß krets 314: 97; jfr *omkreß'* 187: 32 (se anm.).

Krijkon 25: 45.

kring snabb 105: 123.

kring kring, omkring 221: 110 etc.; *kring om* omkring 218: 23, 325: 34 etc.; *tänka kring* 433: 181 (se anm.).

Kring-lop kretslopp 200: 40.

kringlukt 468: 1173; jfr *lukt* och *lucker* 457: 851, 867.

Krist (*Christ,* subst.) kristen: *en Krist* 297: 86, 309: 77, 314: 84 etc.; — *Kristne* (*Tankar*) 314: 85; — *Kristbörlige* (*Tådrar*) 294 rubr. (se anm.); *Krist-Hederligen* (*Jord-Sattes*) 306 rubr., 316 rubr., 324 rubr.: jfr *Krist Hederlige* (*Jordsättning*) 365 rubr., *Kristhedersamme* (*Jordsättning*) 401 rubr.; *Krist-waanlige* (*Jorde-Färd*) 186 rubr. (se anm.); *Krist wanligen* 263 rubr., etc.

krokot 34: 3; jfr ock *illkonst krokot.*

krusa: krusat (*Håår*) 32: 13; *krusa op* (*sit Hår*) 433: 175.

**kryllas:* pres. *krylles* 447: 591.

krysta krama, trycka 42: 27, 221: 123; *vthkryster* (*pust*) frampressar 402: 4.

Kråka: spådomsfågel 149: 38 (se anm.); långt liv 199: 8, 278: 60, 344: 46.

kräⁿ(*c*)*k*(*i*)*a* plåga, bedröva 47: 38, 58: 59, 81: 66, 140: 21, 275: 197 (part.), 297: 94, 331: 54, 345: 105 (opers, konstr.), 349: 9; förleda, locka 6: 17. 22: 39; kränka, bryta 123: 50, 284: 89; *kränkas, kräⁿ*(*c*)*ka sigh* bedrövas, sörja 295: 22, 298: 115, 327: 94 (*om* över), 407: 67.

Kräs (*ok Lust-Maat*) 81: 43.

Kräsmäte 219: 51.

Kröke: (*mäd Korß ok*) *kröke* 236: 38.

ku(*h*)*lin* (*-en*) kall 140: 45, 187: 27, 236: 34, 252: 87, 307: 21, 419: 25.

kunnog bekant 237: 72.

Kup bägare 38: 11.

Kuaff, kwaf: i kuaff i djupet 237: 75; (*hielpa för*) *kwaf* (drunkning,) skeppsbrott 374: 92.

Kwa(*a*)*l, Kua*(*a*)*l, Qwa*(*a*)*l* kval, plåga, vånda, besvär, obehag (jfr 'kwälia'):

min stora Qwaal 4: 28 (plur. neutr. eller troligare realgen.?: se anm. men jfr anm. till 122: 16 »hoon» om »Gillie-Kuaal» samt 404: 103 *then kwaal*; neutr. *ewigt Kwal* 57: 36, *det qwal* 68: 13, *sit Kwaal* (kärleks-) vånda 451: 704); *sin Sorge-kwaal* 295: 36.

Kwaak 430: 110.

kwa(a)r, kua(a)r, (qwar) kvar 279: 91 (*lifwa kuaar*); neutr.-formen än levande (*kwart, kuart*): 203: 138, 389: 126, 400: 138, 404: 90.

kwarleffd, kuaarlefwde se *efterlefwa*.

**kwarra:* part. *kwarrand* (*Kwaak* om änders snatter) 430: 110.

Kwastebad 214: 51.

Kwida vånda, ängslan 60: 113; *Qwijde-Tåår* jämmertår 68: 28.

kwijda sig jämra sig 24: 19.

kwäcka (åter) 327: 38 (se anm.).

Kwickheet kvickhet, flyktighet (om 'kvicksilver') 278: 46.

kwäl(l)ia, kwel(l)ia (kuellia), qwäl(l)ia plåga, ängsla 10: 4, 22: 28, 26: 51, 31: 76, 32: 1, 36: 13, 61: 2, 124: 93, 274: 177, 271: 84 (pres. *kwells: kwellies* 280: 102), 311: 9 etc.

Kwäll: innan Kweller blijr innan det blir kväll 342: 7.

kyla komma att förfrysa 140: 47.

Kynne släkt(e) 172: 15 (se anm.), 197: 193 (*Hieltekynne,* se dock anm.), 234: 116, 276: 1 och 278: 65 (*Menske Kynne*).

Kåhl kol 241: 180; *Kåhlen* kålen (kål-soppan) 438: 335.

kåra välja: se *kohren*.

Kårl korall 422: 16.

kått (åtminstone nära vårt) 'kåt' 124: 97; kåt, kättjefull 465: 1095.

K(i)ädia kedja, band 9: 39, 29: 11 (om den älskades hår), 210: 50; *Kied* 207: 64; *Arm-keder* 389: 131.

Kiälingheet 431: 132.

kiälingt (adj.) 447: 568.

Källarhalsen, nedgången till källaren, 220: 90.

**Källåder:* plur. *Kälådrar* 195: 105.

kämpa tävla 151: 101.

k(i)änsel-lös, kensellös känslolös, hård 255: 23, 325: 11, 406: 42; jfr *ey Sinne-känsell haer* 360: 54, *ey Sinrörning haer* 255: 23.

k(i)är: k(i)är åt(t) kär för 369: 136 (jfr däremot anm.; se 285: 97); kär i 465: 1079, 467: 1120.

K(i)ärle(e)k: kärleeks flam 146: 52; *Kiärleks Fängsel* 8: 8; *Kiärleks-kiuse*(t) 389: 135; *kiärleeksskarw* 122: 40; — *Kiärleeks-Liungant* (*Syn*) 218: 31.

kiärlig: som kiärligst som kärleksfullast 340: 96; adv. *kiärligt* kärleksfullt 265: 37, 274: 186.

Kiärligheet kärlek 272: 109.

kiärlig-niugg 445: 521.

Kiärng kärring 110: 22, 443: 474, 467: 1131.

Kiöp handel, affär 450: 654; pris 213: 26; köpenskap 239: 123.

kiörke-wahnligen 390 rubr.

Lag(h) (genus framgår mera sällan) lag (lex) 52: 95, 99, 282: 35, 283: 67, 284: 80, 89, 369: 130; kärleks-lagen 389: 139 (*Kiärleks Lagen*), 128: 207 (*liuwe Träldoms lahg*); all tings lag (: en gång dö): *Lijfwets Lag* 406: 27, 198: 2 (neutr. *ett under-Lagh*), 199: 24 (*all wärdens Hufwud-Lagh*), 202: 123 (*Allas Ödelagh*), 227: 123 (*en oundwikligh Lagh*); art, natur, skick, sätt 10: 7, 124: 83, 219: 43 (neutr.), 445: 529 (neutr.); samkväm, gille, kalas (neutr.) 38: 3, 10, 20, 57: 36, 163: 1, 247: 85, 271: 99, 396: 34, 461: 972; (*göra*) *till Lagh* till lags 257: 88: jfr *i Lag* 322: 35; *sätta uthi Lag* ordna 303: 7; *det tager ey* (*inte*) *lag* 'lyckas inte' 24: 11, 282: 7.

laga styra, ordna 140: 34 etc.; *laga wäl mäd* 126: 170.

laghe-lös tygellös 331: 50; jfr *Lagh-löfs* 238: 79.

Lager, symbol för ära, liv och odödlighet, 201: 96 (se anm.), 223: 1, 285: 98, 288: 182, 312: 21, 24, 319: 96, 340: 81, 361: 79; jfr (grönska,

växa) *Lager-lijkt* 199: 15, *lagerlijk* 287: 177.

lalla 245: 33.

lam 145: 14 (se anm.).

Land: Lande(t) i motsats till Stockholm 140: 23; *wår .. Land* (plur.) 420: 57 (se anm.); *å Land* landvägen 242: 212: jfr *Landwägs* 239: 142; (*kom på*) *Landen* land(backen) 188: 62.

Land-Styrnings-Art statsskick 239: 123.

Lapp (spåkunnig) 249 rubr. (kom. s. 253).

Lapperi(*ſ*) 126: 151, 430: 87.

Lapmud 140: 46.

Last tyngd, börda 64: 74, 199: 36, 207: 63, 210: 80, 221: 104, 257: 80, 266: 69, 374: 79, 467: 1147; tadel, klander 391: 32; tadel, fel (*utan last*) 201: 78 (se anm.); synd 270: 66 (*Synd ok Last*), 271: 74 (motsats »Dygd»), annars i sådan bet. *Laster* 63: 50, 64: 89, 199: 14, 369: 111 (*Odygds Laster*), jfr *thet leda Laster* (neutr.) 48: 12 (se anm.); — här anföres ock (*Theons*) *Lastertand* 272: 115 (se anm. och jfr mlt. Laster 'Hohn', 'Spott'), 333: 111, (*Momus*) *Laster-tand* 327: 78; — *Last-full* (*Dygd:* antites) 277: 27; *Lastsam* (*Lättia:* antites) 331: 41.

lasta tadla, fördöma 48: 12, 271: 70.

Lasur: (silver) *förtärs af thes L.* 373: 43.

Later 122: 39, 452: 706.

Lazar(us), typ för fattigdom, 255: 28, 345: 104.

lee le; le mot 271: 85; le åt 301: 72.

le(*e*)*d* avskyvärd, stygg 48: 12, 64: 89, 300: 44; ful 125: 110, 438: 315, 468: 1154; (*wore*) *ledt* illa 25: 49; *blieret lett* blir det illa ställt 455: 807.

Leden, Leda (och svanen), 283: 44.

**Ledamot:* plur. best. f. *ledamotren* 194: 96, 307: 37.

Led lem 54: 41.

ledz (adj.) *wed* trött på 429: 60, 436: 270, 463: 1031; *bli ledz* 448: 615.

Leeds-Man ledare 462: 1006.

le(f)wa se *lifwa.*

Legd lejd 236: 27, 30 (neutr.?)

Legehjon 441: 416.

Legodräng 366: 32; jfr *Lägedräng* 123: 72.

Leek-Syster 123: 53.

lel(*l*) [*lil*(*l*) 124: 95, 126: 163, 128: 210, 212] likväl 9: 42 (se anm.), 11: 37, 22: 39, 34: 12, 40: 57, 140: 29, 146: 52, 150: 68 etc.

le(*e*)*n* mjuk 46: 8, 80: 23; mild (lindrig) 12: 5.

lena mildra 286: 130.

Leopoldus, kejsar L. I, 246: 67.

leta (pres. *leter* 237: 66) leta, söka, efterforska 212: 2, 261: 44 etc.; (trans.) 210: 78 (*l. Läkdom*), 338: 25 (*l. grundet* 'orsaken'); *alt genom ... leta* 344: 70; *leta om* 'efter' 234: 103.

Lethe, glömskans flod, 243: 236, 311: 8.

Levi (*Stam*) 231: 23.

Leviathan(*s Näät*) 256: 44.

lewna 80: 36 (se anm.).

li(*ſ*)*da* fördraga 66: 128, 449: 635; vara passiv 439: 352.

Lifnad liv 79: 6 (se anm.); *Lijfnadz-Root* livsrot 422: 26; jfr *Lefnad* vandel 139: 4.

Lijfs-trå(*d*) 10: 14; *spinna L. mäd Bly, af gull* 270: 38 ff.

Lifw: mit L. som smeknamn 11: 29 (se anm.).

li(*f*)*wa* (, *liwa,* sällan *lefwa*) leva 3: 14 (om *-i-* formerna se anm. hit).

liggia: l. för stå inför 3: 9; *l. neer* 47: 40, 312: 27; *l. nidh* 302: 92.

Lijk like 234: 102 (*Thes lijk:* jfr *vthan lijk*' 80: 29, *min lijke* 33: 31).

lijk (adj.) lik(nande) 3: 16, 47: 44, 126: 142 etc.; ofta svårskilt från det hos L. ytterst vanliga adv. *lijk* 'likt, liksom, såsom' 5: 45 (se anm.), 11: 25, 23: 59, 47: 34, 125: 134, 352: 84 etc. etc., ofta ersatt av *lijk som* 4: 22 etc., *lijk såsom* 111: 50 (jfr *lijka med* 34: 7) etc., sällan *lijkt* 188: 76 i (*grönska*) *Ceder lijkt:* jfr (*glittra*) *Stierne-lijk* 304: 14; — *lijk* lika godt, likgiltigt 4: 39 (*lijk hwar jag är:* jfr *lijka hwad Jag giör* 3: 10),

236: 20; *lijk* liksom om 218: 10 (jfr samma bet. *lijksom* 248: 112, *lijka som* 269: 21), 303: 2.

lijka (*lyka*) *wäll* likväl 272: 115; jfr *lijkwäl(l)* 4: 21, 7: 40; *le(c)kwäl(l)* 242: 210, 326: 57.

lijka sigh (*widh*) 376: 137.

Lijke Sång gravsång 299: 4: jfr *Lijke-Klagor* (se *Klaga*).

Lillia lilja; *Lillie* 125: 119 (smekord); *Lillian* 246: 72 (om franska liljebaneret).

Lilliamello den Oförtrutne, pseudonym, 144 rubr.

Lilljholm 459: 911.

lind (adj.) 304: 27.

linda insnärja 317: 14.

Liom(m): 269: 15 (*Oliuds liomm*), 269: 30 (*Suck-liom*), 349: 6.

liomma 225: 37, 299: 3.

Lippelapperij 464: 1054.

liße 235: 1 (se anm.), 385: 22 (*Astrild liße*: *Astrild lille* 288: 187).

lite(t): *effter lite* 232: 52.

Liud: *mäd Hand ok Liude* 345: 94.

liuda: *låter iagh migh liuda* 388: 103.

liuf(f) ljuvlig, behaglig, älsklig 4: 26, 6: 19 (superl. *liufste*) etc.; adv. *liuft* ljuvligt, vänligt, kärleksfullt 53: 5, 307: 20, 467: 1148 etc.; — *Liuf-Lekand* (*Löffw*) ljuvligt spelande 343: 12; *liuf-lyndt* 286: 150; *liuf-lynt* (adv.) 385: 18; *liuf-mysand* 284: 84; *liuf-sööt* 297: 79; — jfr *Liuf(w)heet* 81: 62, 332: 97; *Liufligheet* 144 rubr., 147: 64 (se anm.), 419: 23.

Liufflokning ljuvliga lock(ande) 220: 98.

Liugar-ärmar 126: 149.

Lius: (*Natt-* och) *Lius-Roo* 394: 103 (om en »Huus-Troo» se *Hustru*).

Liustra 105: 132 (se anm.), 465: 1083.

liwna 124: 77 (se anm.); jfr *lewna*.

loflig prisvärd 136 rubr.

lofta lukta 466: 1114; se *lufta*.

lomma 62: 43; jfr *liom(ma)*.

L'or-vie-estant 150: 48.

loo-synt 339: 48.

Lucina, äktenskaps-, födslogudinnan, 221: 133 (se anm.), 288: 187, 303: 11, 304: 21, 416: 22, 421: 71.

**lucka*: pres. *lucker* 457: 867; jfr part. *lukt* 457: 851 och se *inlijktt* innelyckt.

Lucretia, typ för kyskhet, 279: 91.

Luf(f)t luft; lukt 192: 27, 246: 72, 297: 79, 330: 33, 333: 106 (*Lukt* 106: 144 (se anm.), 278: 62, *luckt* 161: 23, *Lucht* 146: 60); — *lufft-full* luktrik 342: 3.

lufta lukta 333: 101; jfr *luktar* 212: 12; *luchtar* 62: 40.

Lufft-fät 80: 13, 105: 123.

Luur se *hufud Luur* (på *Hufwud*).

Lusitanske Hästar 213: 27.

Lust böjelse, håg 124: 89, 205: 7, 232: 47, 442: 432, 458: 900; nöje, glädje 6: 26, 8: 9, 11: 29, 34: 10, 36: 3, 38: 4, 8, 42: 22 etc. etc.; världslig lust, vällust, njutningar 69: 41, 193: 42, 237: 65, 256: 50, 271: 95, 329: 2, 330: 7, 367: 64; *til Lust* 180 rubr.

Lustgång 465: 1071.

lustig munter, glad 32: 2, 33: 37, 35: 32, 36, 39: 25, 57: 31, 58: 49, 59: 74, 81: 59, 222: 168, 343: 19, 433: 172, 461: 979, 466: 1098; rolig, lustig 249 rubr., 451: 705.

Lust-Maat 81: 43.

Lust-Skempt Fröjdeskämt 163 rubr.

lustwandla 180: 1, 303: 1.

luta buga 111: 70.

luta: *kröp luta* 387: 85.

Luwa(n) 206: 14.

Lycaon(s Kynne) 172: 15.

lyda: *lyder* ljuder 281: 3.

lyda lyda; lyssna 150: 73, 452: 710.

lyd-säll 123: 45.

Lykka, *Lycka* lycka [ofta personifierad 'Lyckan, Ödet, Livslotten, Fortuna', t. ex. 9: 40 (se anm.), 146: 58 (se anm. o. jfr 337: 5 ff.]; lycka, tur 180: 4, 185: 3, 206: 32, 242: 204; *blinda L.* slumpen 367: 78; *mäd lykka* lyckligen 239: 125.

Lykke-Lius (S:t Elmselden) 232: 69.

lyklig (adv.) lyckligt 184: 133, 239: 112.

Lyk-Roops-Rijm fröjderopsverser 163 rubr.

Lycksfalle(t) 337: 7.

Lycks-Lopp 10: 18.

lycksamt i lycka 391: 15.

ly(c)k-säll lycklig (lycksalig) 109 rubr., 121 rubr., 152: 109, 163 rubr., 281 rubr., 287: 175.

Lycksällheet lycka 437: 307; jfr samma bet. *Lyksaligheet* 256: 47.

Ly(c)ktan slut 122: 31 (*å lycktan*, se anm.), 277: 16.

Lynde sätt 224: 24 (se anm.).

lyndlig (adv.) 434: 221.

Lysimachus, Alexander d. stores general, 187: 35.

lysta lyssna, höra efter (på), undersöka 189: 99 (*l. til*), 195: 135, 270: 51 (*l. på*), 282: 16 (*l. till*), 442: 432, 436 (*l. åt*).

**lysta* ha lust (till), behaga: pres. *lyster* 221: 107, 366: 37; impf. *lyste* 41: 7 (se anm.), *lystad'* 377: 177.

lystern (adj.) 342: 8.

Lyte fel, fläck 454: 774; — *Lyt' ok Ökenampn* 322: 35.

lång långvarig 30: 51.

långse(e)n för länge sedan 5: 52, 149: 26, 368: 105, 434: 221; *långo seen* 191: 8.

Långstlijfwde (*Phoenix*) 149: 40.

låß låtsa: inf. *låß* 447: 580; pres. *låß* 251: 57, 301: 73, 340: 96; imper. *låß* 439: 362.

Låß-fromheet 271: 86; se *Fromheet*.

låß-onder 221: 126.

Lå(å)t låt (från lockpipan) 441: 408, 452: 708; låt, dån 242: 211 (*lått*); jämmer, klagan 224: 36, 393: 92 (jfr *jemmer-låt* 274: 180, *Jemmer lått* 294: 7, *klage-låt* 345: 106, se anm.).

lå(å)ta låta, ge ljud från sig, jämra sig (impf. *leet* 295: 15, 277: 172) 38: 7 (se anm.), 111: 58, 124: 78, 295: 15, 299: 2, 314: 105, 330: 17.

låta lämna 299 rubr. (*Effterlåtne:* jfr *förlåta*); underlåta 453: 747; låta (som hjälpverb): pres. *låter* 25: 29 etc., pres. konj. *låte* 60: 116, *lät* 143: 110, *lät'* 394: 115; impf. *lät(t)* 42: 25, 32, 286: 150, 345: 99 etc.; imper. *lät(t)* 4: 34, 5: 49, 25: 40, 29: 28, etc., även plur. *lätt* (*oß*) 38: 2, 333: 131: jfr *låtom* (*Oß*) 298: 125, *låtn'* (*Oß*) 362: 93, *låtn'* (*Eer*) 352: 86, *låten* (*Eer*) 362: 89, *låt'n* (*Eder*) 404: 109, *låtn* 314: 83, *lätn* 453: 748 (Hel. Bl. *låtn*).

Låwen 123: 50.

Läder Kraga (pilgrimens utstyrsel) 236: 37.

Lägedräng 123: 72.

Lägenheet 444: 485.

lägga (impf. *la* 188: 52): *lade win om* 226: 80.

Läger liggställe (djurs) 436: 277.

Lägring 407: 53 (se anm.).

Läkdom 210: 73, 78; plur. *Läkedomar* läkemedel 213: 40: jfr *Läke-Boot* 418: 14.

Läk- ok Styrke Rötter 210: 70 (se anm.).

**läm(m)a:* sup. *lämt* 443: 467; part. *lämde* 256: 42.

läna låna 111: 42, 192: 26, 247: 82, 350: 30; förläna 63: 47; räcka 325: 10.

lända styra kosan 53: 26; landstiga, landa 195: 125, 239: 125, 242: 201.

Ländskap länder 195: 107.

länga förlänga 136: 12, 308: 49, 406: 32.

Längd: (warar) ingen Längd inte länge 468: 1166.

längi (~ *länge*) 36: 12, 127: 177, 141: 70, 150: 59, 200: 46, 202: 102, 220: 86, 266: 86; komp. (av adv.) *länger* 3: 3, 369: 141 (~ *längre* 273: 154); superl. *längst* sedan mycket länge, för länge sedan 375: 109, 111, 405: 20.

Längsel 8: 7, 35: 30.

län(c)ka, lenka, länkia (pres. *länker* 23: 42 etc.; impf. *länkte* 345: 106; sup. *länkt* 285: 115) länka, leda, böja 124: 82, 140: 22, 218: 33, 231: 37, 395: 3; *l. sigh* vända sig 23: 42, 249: 9.

lä(h)ra (pres. *lä(ä)r*, sällan *lärer;* även i plur. *lär I* 173: 35, 318: 55; *läre wij* 326: 43; *the läre* 128: 216) komma att (mer ell. mindre klar

fut. bet., t. ex.) 4: 30, 35: 35, 58: 59, 68: 22, 142: 96 f., 145: 36, 151: 82, 153: 137, 173: 35, 188: 75, 212: 9, 234: 119, 265: 54, 57, 274: 167, 297: 90, 320: 110, 353: 114, 389: 125, 419: 30, 465: 1089 etc.; torde (ofta nära föreg. bet., t. ex.) 34: 4, 43: 57, 51: 69.

Lärdom undervisning 139: 14, 447: 567.

läsa: impf. *laas* 182: 62, 286: 152; sup. *läsit* 353: 97.

läsa låsa: pres. *läser* 298: 110; imper. *lääs* 460: 956.

Läsning låsning 462: 997.

läspa, lespa tala otydligt, sluddra 221: 105; *l. fram* viska fram 385: 18.

lätta lyfta 144: 8.

lätt(e)lig(h) (adv.) lätt 8: 13, 16, 25: 32, 231: 42, 396: 23; *lättli* 452: 711.

Lögn Vernis 271: 88.

Lögor löjor 145: 15.

Löije, Löye leende, skratt 187: 42; glädje: *mädh löije* 240: 154, 302: 86, 396: 33; (åt)löje 47: 42: jfr *löije Röst* 46: 10, *Löy-wärdig* 345: 87.

löija sig 31: 61.

Löök: (lägga) *Löök* (på) 322: 30, 393: 84 (se anm.).

lönlig-sårland 282: 36.

Lönske ting 250: 24.

lönt (*Haat*) 287: 155; *lönt* (adv.) 448: 608.

löpa (impf. *lop* 182: 69, *löpp* 207: 44) löpa, springa; löpa [vara i brunst] 80: 13 (jfr ock 3: 18 f.), 141: 52; *l. af* avlöpa 465: 1091.

lößna (lossna) 145: 17.

Macer, G. Licinius M. (dödssätt), 188: 51.

Madrit (avses *Motril*) 239: 115.

Magnet, om den älskade, 23: 48; jfr 215: 75 ff.

magnet-lijk 127: 176, 215: 80.

Maja: *Majen Son*, Mercurius, 180: 8 (se anm.), 282: 20.

Maak: medh bäste M. i all maklighet 39: 39, *med gott M.* i sakta mak 451: 678; (*är i*) *m.* lugn och ro 214: 55.

Maka make, maka 233: 86 (*Makan* 'maken' mask.) etc.; *utan maka* makalös, utan like 202: 101, 240: 158, 296: 68: jfr *ma(a)k-löß*, *Makelös* (adj.) 125: 129, 149: 23, 226: 70, 241: 178, 245: 25, 272: 112, 273: 148, 297: 74, 312: 43; adv. *maaklööß* 164: 28, *makalöst* 361: 68.

make-lijk (adj.) 392: 44.

Ma(c)kt (, *Macht*) makt, välde; styrka, kraft, förmåga 33: 27, 307: 37, 318: 45, 353: 105, 367: 57, 445: 535: jfr *maktlöß* 277: 21 (*uthkräftad* kraftlös); våld 297: 85.

Mal: (ha) *Maln* (i hjärnan) 322: 16.

Malm (plur. *-ar* 456: 836) malm, metall 106: 59, 191: 5; *Malm-bössor* 351: 45.

Man(n) man; människa 51: 89, 201: 84, 208: 12; make 190: 113: jfr 463: 1036 (*Manlöös*).

man bara, blott 12: 8 (se anm.), 12: 8, 34: 19, 110: 23, 39, 127: 173, 180: 9, 181: 34, 184: 118, 192: 25, 31 (här både 'man' och 'blott'), 195: 136 (se anm.), 196: 157, 199: 36, 210: 57, 237: 64 etc. etc.; än 225: 40 (se anm.).

Mandel-Tarter 219: 62.

Mandomen mannaåldern 330: 29.

Maneer sätt 428: 42; *med Maneer* 449: 625.

mangill 433: 181, 460: 944.

Manheet 193: 53, 196: 140.

Manna lijfw 278: 51.

Mans Wåld 460: 952.

Mantuaner Swaan 245: 35.

**marg* mången, mångahanda: *marga färg* 271: 89; *marge slagh* 308: 72.

margalunda (som adj.) mångfaldiga 110: 10.

Margareta sammanställt med margarita 'pärla' 145: 33 (se anm.).

Mark: Mark ok Skog(ar) 183: 93, 238: 80, 268: 2, 342: 6; fält, äng 187: 25, 278: 61.

Marknadz gåfwor 126: 161.

Mars (, *Mavors*, gen. *Martis*), krigsguden, 42: 37 (*Mars* o. *Frigga* se anm.), 151: 78, 182: 65, 193: 64, 195: 128, 196: 139, 210: 50, 52, 247: 85, 255: 32, 278: 42 (om »Ståhl»), 283: 48, 285: 109, 338: 30, 37 (planeten = 339: 46), 350: 35.

Maaß 38: 14.

Mask (best. f. plur. *Maskana* 213: 24) mask: maskar äta sten och glas 278: 54 f. — varje djur och växt har sitt »Maske slaag» 372: 31 ff; — (ha) *Maskar* (i hjärnan) 322: 16; om människan(s kropp): *Maske-Seck* (*Säck, Säkk*) 53: 19 (se anm.), 279: 76, 300: 45, 331: 46; *Maske-maat* 149: 42; (*pråla mäd*) *Mask* siden 367: 48.

Maat-Guden 219: 56.

Maathofwa 219: 52.

Matrona, om den gifta (ärbara) kvinnan, 299 rubr., 300: 21, 340: 105.

Mausolus' grav (mausoleum) 149: 28 (se anm.), 374: 91.

mean 'medan' se *män*.

med(h), *mäd(h)* (*mä* 123: 55, 181: 37) med; tillsammans med, jämte 274; 181, 282: 25, 325: 28; också, därtill 22: 35, 81: 43, 59, 110: 31, 123: 51, 55, 124: 86, 141: 50, 193: 61, 195: 121, 209: 29, 210: 80, 225: 64, 429: 62 etc.; under 182: 63 (jfr fsv.); subst. *Med* (*och Moot*) 466: 1107; — *Mädbroor* nästa 369: 118.

Medea 199: 18.

Medel utväg 3: 6; midt 260: 12 (se anm. o. jfr i Bib. 1541 Vish. 7: 18 'Tijdzens begynnelse, enda och medhel'): jfr *medel-bahn* medelväg (gyllene) 271: 71; *medel prik* centrum, medelpunkt 200: 38 (se anm), 366: 17, 456: 844, 469: 1183; *medelrumm* 372: 23.

Medler tijd 59: 73 (se anm. o. där cit. st.).

Medusa 199: 18.

Meffertz Book 366: 39.

Melpomene, sånggudinnan, 132: 55 (se anm.), 269: 9, 270: 37, 274: 165, 324: 1, 349: 1, 3.

Memnon(s Belät 'stod') 464: 1063.

Meen skadegörelse, åverkan 190: 112, 350: 22; ondt, skada 208: 15, 232: 68, 245: 19, 284: 76, 335: 29, 351: 55, 367: 68, 406: 39, 433: 191; fel, lyte 373: 44.

men (*män*) men; utan 26: 64, 78, 27: 80, 48: 48, 66: 124, 67: 160, 226: 75, 295: 14, 318: 43, 337: 10, 359: 28, 400: 140, 457: 868, 468: 1167.

men 'medan' se *män*.

me(e)na mena 12: 17, 111: 49, 322: 21; tänka, tro, anse 322: 22, 338: 20, 422: 16, 436: 274, 453: 750.

Menske Kynne 276: 1.

Menskie kiön människosläktet 50: 62, 296: 50; jfr *Kynne*.

Menskie-Tycke viss likhet med en människa 422: 20.

Mercur(ius), gudarnas härold, 180: 14, 182: 73 (se *Majen Son* 180: 8), 282: 17, 278: 45, 48 (planeten, kvicksilvret, se anm.), 338: 33 (planeten).

Meta (slut)mål: *wijßhets metan* 196: 156; *metan* 279: 78.

Meteller, medlemmar av den lysande rom. släkten Metellus, 376: 142.

Metrodorus 226: 87.

Midas (*Gull*) 248: 130.

mild mild, barmhärtig, nådig; frikostig 369: 139 (jfr anm. hit).

mildelig (adv.; snarast) frikostigt 300: 28 (jfr anm.).

mindre 277: 32, 317: 14 ('än mindre'): *minder* 47: 29, 277: 14, 398: 84.

Minerva, vishetsgudinnan, 21: 27 (jfr r. 24), 282: 8 (se anm.), 379: 24.

Minie mönja 373: 41.

minna älska (, kyssa) 81: 54.

minna minnas, komma ihåg = (imper.) *minnen* 36: 2 (se anm.), 165: 45, 408: 79; *m. på* erinra om 298: 106.

Minne hågkomst: *Himmels Minne* 67: 160 (se anm.); *får i M.* tänker på 54: 46; — *Minne-Konst* 226: 84.

Minos (och *Scylla*) 335: 23.

minst det allra minsta 184: 118; allra minst 256: 51, 319: 88, åtminstone 330: 13; — *i minstonne* 209: 28 (se

anm. och jfr *i minston* 326: 46, *åt minston* 460: 931).

Mirrh myrrha 325: 31; jfr *Myrrho* 150: 62, *Myrrh'* 333: 105.

**Mirth:* plur. *Mirther* 389: 130; — *mirthe blaad* 288: 186.

miß-hagas 350: 15.

Mis(s)kund, Mißgund 11: 35, 59: 83 (neutr.), 285: 107.

miß-lyckte (*Åhren*) 313: 61.

miß-lynd 123: 56 (se anm.), *mißlyn(d)t* 317: 12, 391: 16; — *mißlynt-skijn* ('sken') 338: 30.

mistom: gå m. 442: 424.

Mißtroo: få m. 199: 22.

Miß-unnan 391: 17: jfr samma bet. *Miß-ynst* 391: 23.

mißwörda förakta 193: 43.

Mithridat, läkemedel, 150: 47.

miugg: (*vthi*) *miugg* 145: 13, (*i*) *miuk(k)* 220: 83, 283: 51, (*i tystan*) *miugg* 345: 97.

Miäla mjärde, ryssja (plur. *-or*) 343: 32, 344: 60; jfr *Ryßia* 429: 74.

Mo(o)d(h) mod; sinne, själ, hjärta 35: 24, 25, 67: 150, 124: 99, 141: 62, 358: 4, 449: 627, 460: 955; *aff fritt modh* 68: 24.

mode: a la mode Band 126: 148; 242: 229.

modig modig; käck, rask 433: 167, 173, 436: 276.

modligen 191 rubr.; jfr *stolt-modlig* 210: 49.

mogen (neutr. *moget* 323: 60, *mogot* 307: 14) mogen; fullbordat 233: 75.

Mogull (*Stora M.*) 261: 33.

Momus, belackaren, 168: 23, 201: 76 (se anm.), 272: 116, 327: 78, 341: 111.

Mon(n) hjälp, båtnad, hugnad 51: 71, 369: 132, 420: 55.

mon(de) se *månde.*

Monte real, Monreale, 242: 212.

Morgon-roddan (best. f.) 342: 5.

Morkiär 42: 34, 40 (se anm.); *Fru Mor kiär* 322: 42.

Morpheus 22: 28, 269: 31.

Morta, dödsgudinna, 270: 40, 286: 127; jfr *Mors* 'Döden' 168: 16.

Moot-fota wärlden 343: 13.

Mull jord, stoft 53: 20, 149: 24, 248: 131, 282: 28, 372: 26, 375: 128; — *Mullsäk* (om människans fysiska varelse) 149: 42 (se anm.).

Mullwad(s Ögon) 277: 23, 331: 44.

**mulig* (?) mulen: *mul'ge* 423: 36.

**Mumie: Mumi'* 150: 65 (till medicinskt bruk); *Mumien* 241: 179.

Munk, bakverk, 219: 163.

Muur sten 106: 163.

Musc mysk 333: 102.

Must saft 38: 8, 330: 34; vin 465: 1069 (se anm.).

**muta*: *mutan* (gåvan, näml. kyssen, r. 130, såsom straff för att de ej löst gåtan) 400: 148 (se anm.): jfr plur. *mutor* (för att slippa bli spådd) 250: 26; 457: 863; jfr vb. *muta* 126: 171.

mycket mehra snarare, rättare 313: 75.

mycklan (med gammal ack.-form på *-an*) mycken 397: 53 [se anm. o. jfr (*af*) *mykna* 'mycken' (*flytning*) 46: 8].

myntat (präglad) *ok opstemplat* (avbildad), om minnespengar, 191: 7.

mysa Munn(en) åth 219: 41, 224: 6; jfr *liuf-mysand* 284: 84.

myßla vissla 182: 66 (impf.).

må [*mått, mât* (även i plur.), ibland *mât(t)*', sällan *måtte*; (sällan) sup. *mått,* (enstaka) *måtta*(t) 31: 63 (se anm.), *måtte* 197: 173] må, måtte (i skiftande bet.); må (måtte) kunna 37: 36, 51: 84, 277: 10, 367: 58, 455: 791, 466: 1116; kunna 6: 15, 27: 79, 41: 18, 201: 90, 441: 403, 446: 560, 451: 693, 460: 954; (kunna) få 28: 21, 80: 33, 110: 39, 437: 298, 452: 721, 461: 971; måste 376: 138; *mât(t), mât(t)', måtte* [~ *mâst(e)* 3: 14, 4: 36 etc.] må, bör 390 rubr.; måste (ytterst vanligt) 34: 6 (se anm.), 35: 31, 39: 27, 47, 46: 6, 47: 43, 98: 37, 104: 114, 110: 38, 122: 25, 124: 95 etc., etc.; måtte 255: 20, 283: 63, 387: 86; får 35: 21, 221: 125, 319: 96; sup.

mått (*måtta, måtte* se ovan) måst 308: 63, 333: 125; jfr *måste.*

Må(å)l, Måhl mått 373: 66 (jfr anm.); mål, slutpunkt (jfr *meta*) 187: 32, 193: 44, 60, 194: 74 (se anm.), 209: 24, 246: 44, 277: 16, 279: 78 (se anm); jfr *gränßmåhl* 208: 14; *Öde-måhl* 365: 10 (se anm.).

Må(h)l mål (i munnen) 38: 22; — *i oträngd mål* 122: 30.

månde, mond(e), mon(n) 62: 31 (se anm), 68: 21, 69: 33, 232: 58, 265: 37, 322: 21, 335: 22, 361: 71.

måst(e), måst' (sup. *måst* t. ex. 226: 77, 265: 56) måste; får 251: 42, 400: 147, 440: 390; jfr på *må.*

Mått(t) mått 262: 62, 271: 71 (se anm.), 338: 28 (se anm.), 439: 350 ('norm': se anm.); måtta 201: 89, 404: 104, 439: 337, 445: 509, 462: 989, 466: 1105, 1107.

Måtta: uthöfwer måttan övermåttan, i högsta måtto 326: 62 (jfr *i lijka måtto* 'grad' 220: 93, *i* 'på' *hwad måtte* 'sätt' 206: 34, *uth öfwer måtte* 294: 5).

mått(e) se *må.*

måwa: måwen 164: 8.

Måttligheten (personif.) Måttan 201: 89: jfr *måttlig* 'som håller måtta' 325: 33.

Mädynkan medlidande 296: 66.

Mäd-Åldren 318: 43.

Mädömk medlidande 384: 5 (se anm.): *mädönckan* 359: 7: *mädömksam* 7: 34 (jfr *ömksam*).

Mälaren 419: 22, 30; *Mälare Nympher* 418 rubr. f.; *Mälar-Stranden* 286: 126, 419: 41; *Mälare-Strömmen* 418: 1: jfr *Meler-Flut* 378: 1.

män, mään, men, mean (enstav. 279: 71), *meän* (enstavigt 270: 44) medan, så länge som 8: 10, 9: 36 (*men som*), 23: 56, 40: 56, 186: 4, 187: 29, 194: 86, 279: 71, 313: 56, 343: 19, 366: 34; jfr *mädan* 189: 90.

Mänskheet 337: 1.

mäla skildra 122: 23; *mäls* förmäles 213: 37.

mär(c)ka (*merkia* 276: 3) förmärka 65: 101, 400: 139; ta i akt, ge akt (på) 203: 145. 210: 57, 247: 92, 276: 3, 307: 40, 326: 42, 400: 149, 429: 68, 430: 97, 433: 169, 179, 186, 440: 370; *märka op* uppmärksamma 239: 124.

mäst mest, högst, störst, märkligast 108: 195, 184: 130, 245: 35; (*uti*) *mästas* (*Swijk*) 257: 98 (se anm.); (adv.) *mäst* (som) bäst, framför allt, mestadels, oftast 126: 158, 136: 11, 145: 25, 192: 27, 247: 82, 84, 257: 92, 270: 44, 340: 78, 344: 69; nästan 245: 34, 256: 37; — *mästedelen* 319: 95; *meste deles* förnämligast 201: 78.

Mö(ö): Möfolket 249: rubr.; *Möö-Gudinnor* 163: 3 (se anm.), 165: 51; *Mökärng* 253: 96; *Möö-Pigor* 321 rubr.

Möda, mödo möda, besvär 242: 216 etc.; (ofta) plåga, vedermöda 203: 142, 330: 21, 331: 47, 332: 73: jfr *möd(o)samt* 109: 2, 127: 198, 236: 16, 270: 49, *mödosam förtret* vedermöda och bekymmer 339: 43.

möda: part. *mödder* 353: 101.

Möder mödrar 330: 22; (*Fädren ok*) *Mödren* 231: 22 (se anm.); *Moder Möder(s Faer)* 309: 94.

mörda dräpa 123: 67; sup. *möört* 196: 143.

mörk: mörka Sinnen 192: 31.

mörk-liuß halvskum 269: 13: jfr följ.

mörksamt dunkelt 269: 34.

Möß: hufwudt fult med M. 463: 1024.

Nabal(s Slott) 255: 28.

Nagel 39: 47 (nagelprovet), *kunna på sin N.* 125: 133.

nalka(s): nalkas fram til närma sig 201: 80: *sig nalka fram* 438: 324.

Narr 322: 23; — *Narre ting* 236: 39; *narrdom* narraktighet, dårskap 257: 93.

Nard(us) 150: 62.

naska 106: 148.

Nasos (Ovidius') *Gillie-Book* 459: 916.

Natt: långa N. (om döden och graven) 296: 60, 330: 9, 346: 129; — *Nattegala* 199; 7; *Natthugg* 458: 875; *Natt-* (och *Lius Roo,* om hustrun) 394: 103.

Natur 214: 50 (se anm.).

Nectar (och *Ambrosia*) 80: 35, 332: 100.
neder, neer (nere 298: 120): *ne(d)erdämpa* 247: 93, 308: 64, 332: 86; *ne(d)ergrafwa* nedgräva 295: 14, 333: 126; *ne(d)erstielpa* störta ned, falla, digna (intr.) 51: 78, 399: 101, störta (omkull, trans.) 375: 103; *neerkwäfia* 452: 725, 257: 72 (supin. *neerkwafft*).
nedra under belägna, låga 208: 10.
**Nelka:* plur. *Nälker* 297: 77; *Nelk-ok Rosor* 141: 50.
neplig knappast 192: 30, 272: 123, 285: 124, 449: 623.
Neptunus, havsguden, 209: 33, 43, 238: 104, 283: 47; omskrivn. för vattnen 141: 55, 144: 6.
neer nere 298: 120; — *neer dämpa* 247: 93; *neerkwäfwia* förkväva 452: 725, sup. *neerkwafft* 257: 72.
Nereus, havsguden, 7: 38.
Neesa: få bå näs'- ok neesa 205: 2.
Nestor 202: 130 (se anm.), 216: 103, 225: 43, 270: 47, 338: 16, 361: 78.
ni, tilltalsordet, 429: 63 (*troni*, se utredn. i anm.).
Nicht nikt 278: 41.
Nimme 140: 18.
Ninus (och Semiramis, härskare i Babel) 374: 91.
Nisus och *Eurya(*us), vänpar, 269: 24.
niupa nypa: pres. *niuper* 141: 65; impf. *nööp* 345: 96 (se anm.); sup. *Hiertnupit* 264: 25; imper. *niupn* 447: 574.
noga knappt (?) 396: 18.
nogle se *någle.*
nogsamt (adv.) tillräckligt 122: 17, 219: 51, 232: 73, 254: 2, 312: 20 (adj. ?); *nogsam* (adv.) 264: 24; *nogsamlig* (adv.) 359: 31.
nor i norr 30: 48; *Nordast* 365: 14.
nøsa sticka näsan 212: 12.
Noveller, Novellæ (i romerska rätten), 369: 128.
nu (*som* 318: 38) nu då, då nu, när 6: 11 (se anm.). 48: 45, 140: 31, 264: 10, 281: 5, 353: 109, 442: 441.
ny ny; ung 12: 4; nyss företagen 205: 1; *thetta nytt* 213: 16; — *nytt-giort* 242: 229.
nyas förnyas 68: 19.
nylig(h) (adv.) 144: 2; 224: 16 (se anm).
Nymf, Nymph nymf 224: 6, 12, 389: 129, najader 418 rubr. ff., oreader 420: 50; om brud och tärnor 210: 73, 220: 95, 389: 129: jfr 92: 1, 378: 1.
Ny-Åhrs-Gifft 136: 7: jfr 126: 166; jfr *Gifft.*
nå nå; få, vinna 188: 70, 202: 119, 219: 51, 221: 119, 283: 64, 355: 13.
Nåd: ibland (liksom i fsv.) plur.-formen *Nåder* 215: 95, 248: 117, 347: 137; oftare *Nåde* 60: 95, 222: 144, 231: 38, 309: 87; — *Nådes-Öron* 50: 43; *Nådnes-Fader* 50: 46; *Nåde-syn* 200: 56; *Nåde-Regn* 207: 67; *Nåd-behagh* 297: 96; *Nåde-Hand* 302: 82; *Nådes Liuus* 304: 37.
Nåd Gudinnor, de tre gratierna (lat. gratia 'nåd'), 201: 93 (se anm.), 304: 25.
någle (, *nogle*) några 231: 28, 247: 101, 371: 2, 400: 131.
någoleß 264: 30.
någon: neutr. *något, någe* 111: 55 etc., *någo* 124: 80, *någå* 124: 97.
någonsin, (*någnsin* 107: 180, 218: 7; *nogonsen* 325: 22; *nånsin* 29: 15, 54: 39, 63: 45 etc.; *nånsen* 339: 50, 351: 59, 376: 144; *nåntin* 145: 10) någonsin; i något fall 454: 772.
näffsa 250: 14.
näfwa 453: 760.
Nä(f)we (näve,) hand 193: 63, 247: 97 (*Näfwan*), 313: 52, 321: 13, 351: 67 (*Näfwan*), 457: 847.
nämmar närmare 439: 348; *nämst'* närmaste 46: 11.
näm(p)na, nem(p)na uppge namnet på 226: 90, 272: 121; kalla 201: 73, 271: 93, 345: 77; säga, utsäga 53: 21 pres. sing. *nämpnas*), 277: 6; tala om 373: 46.
näplig (adv.) 110: 19 se *neplig.*
när närvarande 22: 35; till hands 210: 64; nära 184: 123, 240: 149; alldeles

(vid) 240: 151 och 246: 67 (*när widh*); fram 220: 87 (*komma n.*); ner (ned) 37: 34 (*när under*, osäkert: se anm. men jfr dock 50: 43 och 309: 78 *när in till*); ner(e) 180: 2 och 181: 31 (*när wid*, osäkert: se anm. och jfr ovan); hos, i närheten av 123: 54, 207: 71; vid 268 rubr.; — *närr och fjärr* 41: 17; — *när, när som, när såsom* när (som) 6: 16, 145: 24, 180: 1, 13 etc.; se på *Hand*.

Närwist 60: 106, 122: 42, 218: 14; jfr *närwaru* 268 rubr., 276 rubr., 299 rubr.

näst närmast 196: 137; *näst widh* näst intill 224: 31.

Näsa: få bå' näs' ok neesa 205: 1.

nöd-trängd nödställd 247: 82.

Nöd-wärn (fem.) 81: 71.

Nödtorfft behov, saknad av det nödvändiga för livsuppehället 304: 24.

Nöije, Nöye tillfredsställelse 145: 28, 434: 209, 441: 403; belåtenhet 257: 88 (*till nöije*), 286: 149, 332: 72; förnöjelse 187: 41 (jfr anm.), 334: 7, 368: 90, 396: 35; glädje 22: 36.

nöta 250: 31; förnöta 237: 50.

Nött nöt 454: 777; — *Nötte-Trä* 322: 34 (se anm.).

o-aktlijk 350: 20.

obeskämd 192: 36.

Obestånd (*all Wärdens*) 279: 77, 318: 40 (se anm. o. jfr *Vnbestand der Welt* 82: 3, 84: 52); se följ.

obeståndig 107: 181 (se anm. dit).

obetänkt 427: 5.

obewek(er) 325: 15.

oblindat 193: 66; jfr *blinda* blända.

oböörlig 331: 42.

Oden (som krigsguden) 30: 37, 119: 110, 123: 66, 209: 27, 215: 72, 384: 2, 385: 15, 387: 75.

odugse 198: 5.

Odygd (i vidare bet. än nu) odygd, omoraliskt lyte, last(er), synd; *Odygds-elden* 360: 55, jfr *Odygds-hamnen* 361: 62 (se anm.); *Odygds Dygder* 271: 70; *Odygds-Träl* 391: 40; jfr *odygdigh* 368: 97.

odödlig Död 64: 92.

Od-Ört 224: 14.

of(f)-, förstärkande partikel, se *ofgammal* 192: 16.

Ofall 400: 138.

ofalskad 198 rubr.

Offer: Offer-Altar Kyrka 239: 138; *Offer-Band* 422: 25, se *Binde-Band*.

ofgammal 192: 16, 231: 26, 353: 102.

of grym 255: 25; *off-grymmeste* 296: 55.

of-gräßlig 294: 8.

ofmörkt 301: 50.

ofrijdlig (*Frijdh*) 318: 56.

of-skadlig 224: 14.

oförkränkt okvald 284: 82; oförsvagad 406: 51.

oförmodligt (adv.) 42: 44.

oförwandlat oförändrad: *mäd o. syn* utan att se sig om 279: 88 (jfr anm.).

o-förwänd oförändrad 224: 27, se näst föreg.

og [~ *o(c)k*] också, därtill 126: 164, 199: 10, 200: 45, 218: 21, 232: 48, 253: 97, 255: 12, 14, 30, 272: 111, 119, 277: 23, 295: 14, 325: 24, 333: 122, 368: 105 etc.

ogill oduglig 457: 865; 260: 8 (svårbegripligt!); jfr *gill*.

ogijn 38: 10.

ogudlig ogudaktig 308: 52, 331: 49.

ohufwad 443: 449.

Ohyra: plur. *Ohyror* 79: 10.

oknouen 236: 44; jfr *knoen* och *okändkände* 280: 114.

Ohl ord 284: 85, 440: 388, 455: 796, 464: 1057; — *smikker-Ohl* 125: 111; jfr *Ord*.

Oliban 176: 59 (se anm.), 325: 31.

Olust (i vid, skiftande bet.) olust, obehag, förtret, smärta, sorg 10: 10, 47: 41, 222: 166 etc.; ofta i antiteser, t. ex. *Olusts-Lust* 200: 44; *Wällusts O-lust* 317: 15.

olustig(h) (se *Olust*): antiteser *olustig Lust* 148: 10, 270: 64, 329: 2, 366: 43, 403: 70.

Olycka (antitesen *olycklig Lycka* 9: 40); i en mängd, ofta unika, sammansättningar, t. ex. *Olycks-Fall* (*olyksamme Fall* 233: 81) olycklig(a) skickelse(r), olycka, olyckor 6: 23. 302: 90, 329: 1, 331: 67, 339: 49, 341: 112, 346: 131; *Olycksfödslan* 330: 18; *Olyks-haaf* 171: 4, 308: 69; *Olyks Kråkan* 199: 8, 343: 21; *O-lycks Last* 210: 80; *Olycks-lågor* 340: 102, 345: 101; *Olyks Röst ok Tröst* 269: 12; *Olyks Storm* 232: 64, 317: 30, 339: 73, 368: 96, 403: 63; *Olycks-tecknen* 338: 41 (astrol.); *Olyks-stridh* 279: 95; *olyks- Törn ok Tistel* 151: 106.

Olydna 469: 1184.

om om (*täncka om* betänka, tänka på 9: 29; *råda om* råda över, 'rå om' 387: 91); över, angående (vid 'sörja' o, dyl.) 208: 3, 241: 174, 295: 23, 327: 94, 406: 40; efter 234: 103 (se anm.), 248: 120, 442: 439 (se anm.); *om at* (+ inf.) för att 80: 18, 210: 65 (se anm.), 237: 56.

omdömma 151: 85.

Omdömmen reflexioner 241: 173.

Omhugh 285: 107.

omhuxa 368: 92.

Omkreß 187: 32 (se anm.).

omogen för tidig 359: 30, 401 rubr.

Omphale (och *Hercules*) 210: 53 f.

omstiga 377: 170.

omsunst 26: 59.

omärkt oförmärkt 387: 88.

ond (*onder* vred 262: 71): neutr. ofta *ond: hwad* (*som*) *Ond* 141: 63, 279: 92; *alt Ond* 142: 101, 216: 99; *intet ond* 165: 46 etc. (~ *ondt* 227: 105 etc., *ontt* 230: 6 etc.); — *haft ond* 'ondt' *af* lidit av 418: 11; — *then Onde* 238: 82.

Ondsko ondska (subj.) 62: 21, 347: 134, 393: 93; vrede: *taas till ondsko* 251: 43.

onögder oförnöjd 396: 36.

onöt (adj. ell. adv. ?) 9: 28.

o-omtänckt 338: 19.

op(*p*): *Himmel opp* 255: 35 (se anm.), 279: 88, 332: 79.

opfylla ersätta 215: 72.

Opho(*o*)*f* 225: 64 (best. f. *Ophofft*, se anm.), *ophooffs Root* (ok *Stemma*) ursprungsrot 199: 37, 277: 5, 376: 140.

ophugga uthugga, inrista 353: 99.

ophålla underhålla, äga 452: 722.

Ophåld uppehåll, avbrott 317: 31.

ophäfwas 397: 43 (se anm.).

Opkomst 326: 47.

opretta, oprätta resa 268 rubr.; uppsätta, avfatta 248: 111: jfr *opsatt* 299 rubr.

opriktigh ärlig 403: 41.

oprinna gå upp (börja livet) 307: 27.

opsätta: part. *opsatt* 299 rubr., se *opretta.*

Opsåt syfte 451: 680.

optäcka yppa 432: 140.

opwekt eggad 239: 114.

oransaklig outrannsaklig 307: 42, 339: 52.

Ord(*h*) (jfr *Ohl*) ord; *hålla O.* 258: 107; — *Orde-prakt* ordpråi 196: 152: jfr *Ord prunk* ordaprakt 245: 36, *Ordprunkan* 110: 38, *ohrd-rooß* 125: 129, *ord-smekning* 377: 173 (*smikker-ord* 141: 69, 377: 172); *Ordkast* 445: 526; *Ordkuäde* 121: 6; *Ord-skämt* 247: 89.

Orest(*es*) och *Pylades*, vänpar, 237: 59 (se anm.), 255: 16, 269: 23.

orka orka; förmå, kunna 281: 1, 296: 67 (se anm.).

orkelöß orkeslös 210: 70.

Ormar (och *Maskar*) 56: 11 (se anm.), 65: 99 (*Samwets-Ormen*), 79: 9; jfr *Orme tung*(a) 201: 77.

Orpheus 194: 75 (se anm.), 209: 29, 332: 96.

Orsak (4: 28 etc.; *Ordsaak* 246: 63 etc.): Ödet = *en Slump förutan Ordsaak* 337: 8.

Oort gruvgång 206: 16.

orörlig obevekt 325: 12.

osamse disharmoniska 282: 9.

oskatt (fsv. 'oskadder', neutr. 'oskatt'): *honom alt oskatt* 197: 179.

oskattlig (adv.) 282: 27.

oskräckter oförskräckt 314: 99.
oskyld obesläktad 300: 17.
oskiäligt oförnuftigt 391: 39.
oskämd 271: 90.
ospa(a)rd 252: 88, 284: 75, 400: 137.
Ostadigheet obeständighet, föränderlighet 12: 8, 11, 107: 184 (se anm.), 149: 16, 353: 114.
Ostra (fem.; best. f. *Ostran*) sköldpadda, 188: 48; ostron, mussla 457: 850.
oswijklig som ej sviker 121: 11.
osynligt oansenligt 32: 15; osynligt (?) 277: 33.
Osämligheet 218: 35.
osäll olycklig 255: 27.
osörgse 35: 25 (se anm.).
otijdigh otillbörlig 367: 51; *otidigt* (adv.) meningslöst 308: 72; jfr *i otijdh* 247: 105.
o-tilsagd oombedd, objuden 345: 76.
otruglig 215: 84.
otrött 317: 18.
Otto, kejsar Otto III (?), 226: 89.
otwi(f)kligt otvivelaktigt 189: 96, 327: 84, 343: 34, 367: 74, 376: 166.
o-twiwlig 128: 206.
otäck: blier otäck 449: 632.
Otäckor (om mask. individer) 449: 636.
outhahlig(h) outsäglig 80: 33, 128: 205, 314: 82. 330: 14, 332: 81.
o-utsläcklig (*Skrift*) 350: 23.
owet(t) ringa förstånd 151: 85; ursinne 257: 86.
o-wetlig outgrundlig 339: 67.
owettigt (*wett*) 245: 38.
owildhugh 283: 53.
O-wißheet: *wissa O.* 186 rubr. (ang. antitesen se anm. o. jfr *owist-wist* 186: 4, *Fullwiß O.* 189: 104).
owärd: owärd' ovärdiga 422: 17; jfr *wärd* värdigt 422: 22.
O-wäxt missväxt 345: 98.
O-Öde Öde 337 rubr.
Pallas (jfr *Minerva* o. anm. till visan X kom. s. 26 f.) 21: 24, 125: 109, 151: 80, 151: 101, 182: 62, 200: 67, 226: 72, 350: 34.
Palm 285: 98, 292: 94 (se anm.).
Panace 150: 47.
Pandect(æ) 369: 127.
Pankaka stackare 238: 95.
Panna panna; huvud 220: 101, 351: 66, 366: 34.
Pant underpant 6:19 (neutr.), 359: 8.
Paphos (med Venustemplet) 29: 25 f., 239: 139.
Pappe: plur. *Pappar* 145: 14.
Papper (accenten!) 180: 3, 11.
para förena: part. *paart* 463: 1026; *paras* p. sig 80: 13, 141: 52.
Parca Döds- (Ödes-)gudinna 297: 84, se anm. 10: 13, 102: 63, 132: 47 f.
Pard 295: 33, 387: 69 (plur. *Parder*); 172: 14 *Leopard.*
Paris (och Helena) 335: 13.
Parnassus 74: 19, 180: 2, 196: 155, 223: 1, 244: 4, 281 rubr. ff., 311: 2.
Paar Ohl (neutr.) parole 399: 107 (se anm.).
passa: pres. *paß inte på* (eller imper.?) 465: 1088.
Paste pastej 219: 61.
Pawisk påvisk 236: 35.
Pegas(us) 133: 78 (*Pegas Brunnen,* se anm.), 196: 161.
Peel 309: 78.
Pera (och *Galata*), stad, 241: 197.
Persen Persien 375: 110.
Perseus (och Medusahuvudet) 202: 108.
Persian Perser 31: 70.
Phaeton (och solvagnen) 366: 16.
Pharos (fyrtorn) 149: 29, 374: 92.
Philemon, forngrek. lustspelsförf., 187: 42.
Philippus (av Makedonien) 193: 51.
Phlegon, hästen som drager solvagnen, 277: 34.
Phoebus [F(o)ebus, Apollon] 30: 37 (läkaren: se *Root*), 79: 3 (solguden, solen), 193: 64 (konstens och lär-

domens gud), 195: 128, 200: 67, 209: 45 (*Ph* och *Daphne*), 218: 19, 224: 31, 226: 73, 244: 5, 260: 8, 288: 190, 365: 13, 369: 131, 397: 49.

Phoenix 149: 40 (se anm.), 278: 60, 382: 115.

Piga mö, flicka; (sällan) tjänstflicka 126: 170, 431: 116.

pigg(er) 400: 136.

Pilades se *Pylades*.

Pilgrim 235 rubr., 236: 16, 237: 69; *Pelegrim* 236: 25; *Pelgrim* 236: 33; jfr *Fuhlgrym* 237: 49.

Pi(j)na: Pino-Stall 256: 62 (jfr anm. till *Plage-Stall* 99: 60), 271: 84.

Pindus (Apollons och musernas berg) 145: 28.

pipa blåsa, spela 124: 90.

Piqver pikar 351: 52.

Pithias (, Pythias, P(h)intias och *Damon*, vänpar) 237: 60, 255: 17.

Plack 458: 876.

Plagga 460: 949.

planas utplånas 243: 236: jfr *planas vth* 194: 79.

Planet (till den älskade) 125: 121 (se anm.).

planta plantera 161: 21; jfr *planta foort* 287: 165.

Plats: Plaß 243: 238: jfr *Danseplassen* 221: 129.

Plikt skyldighet 282: 12, 368: 86; jfr *pliktskyldigheet* 191 rubr; — *plicht-wyrdigst* med skyldig vördsamhet 160 rubr.

Plikt-Anker, sjöterm, 237: 74.

Plijt huggpamp 42: 38.

Plog (som motsats till »krona») 150: 72, 318: 51.

Plump 337: 8.

plump grov(kornig) 164: 28; dum 337: 9.

plus ultra 239: 115.

plumpa sta 436: 255.

Pluto, dödsrikets herre, 209: 29, 34, 41.

plä(ga) 236: 37: pres. *pläger* 26: 73, 30: 59, *plär* 34: 13, 98: 25, 256: 54 etc., *plä'er* 121: 9, *plä* (sing.) 31: 61 (se anm.), 33: 28, 62: 26, 148: 4, 187: 34, 220: 71, 340: 81 etc.; *I plä* 247: 89; 3 plur. *pläg'* 376: 156.

Pockor (*Pokkor*), *Pokker*, *Pockar* (eg. 'venerisk sjuka', så i svordomar) 127: 175 (se anm.), 127: 179, 460: 934.

pois: går pois! 322: 24.

Pojke (om källarpojken, kyparen) 38: 13.

Polyxena, typ för dygd, 199: 17.

Polycrat(es), en lyckans man, 338: 13.

Pompei(us) 195: 131.

ponseau 126: 148.

PorcelaineFaat 110: 36.

Port: plur. *porter* 46: 20.

Portoport, Oporto, 238: 107.

Praga, Prag, 246: 62.

Prestaff 181: 27.

Priam(us) 269: 22.

Prick, Prik(k) punkt (se *Medelprik*); stick 458: 893; — *til prikka* (*pricka*) 39: 47, 369: 131, 397: 59.

Prijs beröm, lov 29: 27 (realgen.), 297: 75, 304: 19.

Proserpina (och *Pluto*) 209: 41.

Prometheus (stal elden) 397: 52.

Prunell-Tarter brunell- (plommon-) tårtor 219: 62.

Prunk prål, ståt 219: 64, 270: 63; — *prunkohrd* 124: 93, 125: 125 (se på *Ord*); *Prunk-ordesätt* 'komplimanger' 221: 118.

prunka (*fram*) ståta 32: 17, 126: 153; leva högt 57: 33; lysa, blomstra 192: 35, 207: 70; *prunka sig op* 444: 482.

Pruth knot, pock 429: 77 (se anm.), tryck, tvång 461: 960.

prydd: pryddan 'förskönad' *Siäl* 368: 92.

Prydna glans, skönhet 245: 41 (se anm.), 336: 34.

prydligast på det präktigaste (ståtligaste) 160 rubr.: jfr *Högst lycksäll-prydlige* 163 rubr.

Prå(å)l prål, prakt; prakt, storhet (utan bibetydelse) 374: 98; — *Prål-Hans* 366: 45.

Präcktigheet prakt(fullhet) 161: 9.

präktig (*fattidom*) lysande 192: 28; (adv.) *präktigt* 443: 469.

puka 385: 27.
Puß (*streck ok p.*) 271: 96.
Pust (i vid, skiftande bet.) pust, klagan, sorg, besvär, (veder)möda 8: 9, 10: 10, 25: 50, 38: 8, 47: 21, 81: 60, 215: 89 etc.
Put: Helwits Put 209: 29.
Pykkia 257: 94.
Pylades (och *Orestes*, vänparet) 237: 59, 255: 16, 269: 23.
pynta befläcka 449: 642.
Pyramider (Egyptens) 241: 189, 374: 101.
Pyrrhus, Neoptolemus, 192: 33.
Pyrrha (och Deukalion) 172: 24.
Pythias se *Pithias*.
på byrda pålägga 272: 106.
påfalka: part. *påfalkat* 459: 925 (se anm.).
påskådaren åskådaren 342: 4.
på troo: bäst på troor at mest litar på att 256: 55.
Påwel 427: 16; jfr *Pål* 453: 752.
Pärla, *Pä(e)rla* (*Pärl* 422: 16): *Pärlesalt* (tårar) 172: 21; — *Perle lijkt* (adv.) 273: 160; *pärle trinna* vb. 360: 51.

Ra(a)d, *Radh: effter raden* 106: 139 (jfr ty. nach der Reihe); *trij på ra* (dryckesterm) 39: 42: jfr 332: 100.
ra-galn 123: 68.
raggla snett 221: 105.
ralla: rallas 193: 46.
Rall(er) 391: 25; jfr *Skwaller rall* 355: 16.
Ram(m), *Rahm* 144: 6 (se anm.), 345: 100, 387: 86, 427: 11.
raa-rätlig (adv.) 215: 83.
Raas 24: 20.
Raßchit (*Roseto*), Rosette, 241: 191.
rask snabb 295: 31, (för) tidig 10: 20.
raska efter 62: 29.
reda redan 187: 38, 199: 31, 213: 29, 312: 17, 19, 406: 25.
redebogen tjänstfärdig 312: 46, 369: 118.
Regement styrelse(sätt) 195: 115.
Regensburg 246: 64.
rekka se *räcka*.
reen kysk 431: 126.
re(e)nlig ren, snygg 124: 98, 463: 1023.
Reenligheet renhet, kyskhet 201: 88.
renna (*ränna ... foort* ränna i väg 183: 105) löpa, rusa (fram) 277: 34, 386: 51, 435: 240.
Reenst (*Wijn*) renskt 220: 96.
Rees rese, jätte 33: 36, 149: 27 (374: 95: *Rhodis Reeß*), 194: 96.
resa färdas; pres. *resar* 237: 77.
re(e)sa (upp)resa 40: 58, 152: 112 etc.; resa sig, gå upp 22: 21, 54: 42, 123: 71, 212: 9, 274: 174, 372: 8; part. *resand* sig resande 232: 70 (se anm.).
re(e)ta egga, locka 81: 48 (pres. *retar*), 145: 22, 150: 70 (pres. *reeter*), 458: 873.
retta se *rätta*.
Retz, Reggio, 242: 208.
Rhodan(us) 195: 121.
Rhodos 241: 191 (se *Rees*).
rifwa slita sönder 9: 39; *rifwes* bortryckas 404: 89; part. *rijfna* (*Kläder*) 318: 51.
rijkfult (adj.) rikt 262: 62.
Rijks Staaff 150: 71; jfr *Heerdé(-kiäp)*.
Rijm(m) vers(er) 215: 87, 218: 34, 350: 33; — *rimme-roo* 260: 8; *rijmlust* 260: 24.
Ring ring 220: 100 (*i r.* 'rundt'), 224: 32; rund, klot 225: 40, 350: 39; cirkel 200: 40, 387: 84; ringel 467: 1145 (jfr *ringwijs* 447: 589); — *ring-lopp* 288: 190.
ringa (sup. *ringsta*) obetydlig 128: 219; liten, föga 256: 41, 361: 86; låg 238: 89; anspråkslös 136: 8.
ringa: hålla (*wåla*) *r.* 26: 77, 237: 62.
rinna: då rinner han full ond 123: 61 (se anm.).
Roder: Roer (enstav.) 232: 66.
Rom (och Axel Oxenstierna) 376: 146.
Romulus 196: 143.
ronna, rånna rodna 250: 13, 432: 153.

Ro(o)s (plur. *-er* 32: 15, 146: 39, 151: 99 etc.) ros, blomster (: *Rosengård* 146: 49, 343: 42; *på miuka Roser sutet* 308: 76: jfr *på Roser går* 338: 17); fägring 465: 1073.

Ro(o)s pris, beröm, lov, ära 24: 16, 125: 122, 125: 133, 193: 54 [*rose*(t)], 351: 74 etc., etc.; *gi Eer tusen Rooß* 139: 15.

Rosenfärga rosenfärg 342: 5.

ro(o)sa rosa, prisa 79 rubr., 80: 32, 124: 94, 139: 4.

rooß-lijkt som rosor 256: 40, 270: 53 (se anm.).

Root (plur. best. f. *röttren* 152: 110, 279: 72) rot (som 'läkemedel' 30: 37 se anm. o. jfr *Läk- ok Styrke Rötter*); upphov 50: 49 etc.; — *Root-Orsaak* 208: 9.

ro(o)ta sträcka sig (,sin rot) 105: 137, 343: 14.

Rottnan, Råttnan förruttnelse 150: 64, 372: 9; se f. ö. *rutna*.

Rubin: Klippor aff Rubin (läpparna) 80: 34: jfr *Porten aff Rubijn* 388: 106.

Rubric(ae), lagterm, 369: 127.

Rum(*m*) ställning, plats 282: 29, 338: 28, 339: 45; utrymme 433: 194; (*i . . .*) *Rum* (i) ställe(t för) 81: 46; *wunnit rum* 146: 43.

Rund (*Jordens:* jfr *Ring*) 374: 87.

rund rundt (~ *rundt* 223: 3, 224: 33, 418: 3) 188: 54, 221: 109, 297: 93, 343: 11; — *rundom* 38: 6 (se anm.); *rundt omkring* 223: 3.

rundadinellula 39: 45.

Rundning kretsgång 372: 7.

rut(*h*)*a* 39: 27, 57: 33.

rutna, råtna ruttna 110: 34, 150: 57; part. *ruttna* 149: 39, *rotna* 467: 1151, *rutit* 344: 68, *rutten* 467: 1123; jfr *Rottnan*.

rycka baak 9: 41 (se anm.).

Ryggbockan 111: 70.

rynka: part. *rynkter* 463: 1122.

Rynk-Skiorter 126: 149.

rysk: bliwer heel rysk 123: 47: jfr *famnas aff en Ryß* 400: 130.

råå: *rått* friskt 344: 68; *rå* vb. se *råda*.

Råd(*h*) råd (som gives); råd (-slut) 307: 42; utväg, hjälp 48: 4, 51: 80; — *Råde-Kammar* 181: 17; *Råds Englen* (om Kristus) 51: 68.

råda dra försorg för, styra 243: 234, 245: 18; bestyra 246: 45; förklara 283: 48 (impf. *radd*' säkerl. tr. fel för *rådd*' = Hel. Bl.); — *rå*(*å*) härska, ha övertaget 24: 3, 287: 161, 448: 592; *råer ey om sigh sielwer* förlorar herraväldet över sig själv 335: 24: jfr *råda om* råda över, rå om 387: 91.

råka träffa (intrans.) 184: 118.

råtna se *rutna*.

räcka, rekka nå, hinna 67: 2, 184: 122 (intrans.), 442: 441 (intrans.)

rädas rädas (för): inf. *rädas* 376: 146, *räddas* 109: 5, 127: 201, 250: 18, *rädz* 141: 76, *rä'ß* 122: 26; pres. sing. *rädz, räds* 32: 12, 35: 26, 136: 2, 141: 61, 150: 60, 261: 40, 341: 111, 367: 71, *reddes, räddes* 314: 96, 333: 111; pres. plur. *reds* 298: 105, *räddas, räddes* 111: 53, 110: 9, *rädd's* 105: 128.

räddfull 30: 60.

Rädzlan fruktan 374: 84.

Räfwe lekning 377: 174.

Räfwkruut 386: 60.

Räkning beräkning 406: 29.

ränna löpa, se *renna*.

rätt (*rett*) rätt, riktig; bestämd 199: 30; rättrådig 189: 84; äkta 256: 67; verklig 232: 63, 257: 73, 311: 9.

rät(*t*) (*rett*) rakt 213: 37, 224: 28, 318: 37, 322: 20; på (ett) rätt sätt, riktigt, i sanning o. dyl. 12: 9, 12: 12 (se anm.), 24: 10, 40: 68, 52: 100, 54: 36, 59: 69, 64: 92, 81: 59, 111: 47, 122: 28, 124: 82, 94 etc., etc.; med rätta 230: 12, 245: 39; alldeles, just 30: 57, 64: 76, 127: 193, 145: 35, 182: 53, 226: 83 (se anm.), 234: 101 (ell. 'för visso'), 362: 96, 429: 75, 437: 305, 456: 843; — *för rätt* (*ok wißa*) 418: 19 (se anm. och där cit. st.).

rätta, retta rikta, leda 81: 48, 144: 7; *rättas* (refl.) 23: 47.

rät(t)lig(h) (adv.) riktigt, tillbörligt 32: 7 (möjl. adj.), 110: 9, 19, 126: 160, 148: 1, 150: 73, 195: 127, 238: 86, 246: 49, 267: 97, 280: 110, 283: 64, 323: 48, 345: 79; med rätta 234: 101; — jfr *rättligen* tillbörligt 326: 69.

rättsinnelig (adv.) rättsinnigt 431: 131: jfr *rättsinnigt* 172: 26 o. adj. *rättsinnig* 326: 72, *rättsint* 283: 58, *rätt-Sinnt* 313: 57.

Rö rö(r) 66: 146.

röd (genom smink) 32: 13.

Rör: plur. *Rören* säven 449: 620: jfr *Huaßen* vassen 313: 56.

röra: pres. *röör om* avhandlar 226: 67.

Rörfink 441: 411.

Röö Skål: drikka Röö Skålan 261: 52.

sa! sa! (interj.) 38: 6, 39: 27.

Saba 325: 32.

Sabito Skurwisin 212: 14.

Saga tal, prat 285: 114.

sakt (adv.) väl, nog väl 451: 693.

Salt: Salt-pärlor (om tårar) 360: 51: jfr 98: 20 (*salta Tårar*), 237: 54, 273: 159; — *Örtens Salt* 372: 38 (se anm.).

sambyggia (*Boo*) 185: 158.

samdräktig ('endräktig' *Strijd*) 186: 12.

samdräktlig (adv.) endräktigt 288: 196.

sam-fäst hopfogat 149: 19; jfr (sup.) *sambunnit* 286: 141; *samknyta* 216: 100, 264: 16, 327: 100.

samka samla 443: 453: jfr *sancka* 355: 38:

Sam-Liudh 282: 10.

samma desamma, dem 34: 16.

sammanhandla 303: 2.

Sammanhåld 331: 58.

samman öka 236: 22.

Sammet: Sammetz Hyend 393: 69; *Sammt* (motsats *yllen*) 192: 30: jfr i ty. text *Samt* 76: 107.

samnas förena sig 23: 45.

sampara 452: 706.

sam̄-ropa 282: 21.

Sam̄-Sång kör 287: 174.

Samt se *Sammet.*

samt: all' i samt 368: 110.

Samwet, Samweet 61: 10, 64: 83, 165: 49, 326: 72, 331: 51, 337: 2 (*Samwett*); — *Samwets-Ormen* 65: 99.

san(n) sannfärdig, säker 251: 63, 260: 22, 299: 112 etc.; verklig, äkta 53: 8, 299: 13, 403: 75; (särskilt) *haer sant* 'rätt' 286: 144; *säia sant* 'sanningen' 285: 114; *för sant* (*ok wist, ok wissa, til wissa,* fsv. forsant 'såsom sant, för sant, förvisso, sannerligen') 250: 20, 252: 80, 327: 87, 340: 99, 400: 127 (se anm.); (som förstärkning) *sanfödde* 51: 70 (se anm.); *san(n)rätt* 190: 106, 319: 97, *sann-trogen* 368: 85; (adv.) *santt* med rättvisa 283: 58.

sancka se *samka.*

sanfärde (Gud) 49: 31.

sanna vitsorda 346: 116; *s. med* instämma 49: 25, 199: 21.

Sanning (best. f. *Sanningan* 34: 11, se anm.); — *sannings Gigan* 126: 169; *Sanning-Skämt* 249 rubr. (se anm.).

sanskyld 193: 48.

Sardis, Sardes, 241: 200.

sarga såra 210: 67; skada, fördärva 256: 38, 418: 14.

Sarmat, folkslag, 415: 2.

Sarumbun (?) 150: 64.

Saturn(us) 182: 59, 269: 14, 338: 35, 39, 339: 46.

Scaliger: bägge S., ital. humanister, 226: 96.

Scipio 195: 130; 226: 92 (se anm.), 376: 142 (släkten).

Scuta (tr.-fel för *Seuta,* Ceuta) 238: 110.

Scylla (och *Charydis*) 242: 210.

Scylla (och *Minos*) 335: 22 f.

se se *sij.*

sedan, ofta *seen* 238: 101 etc.; *seen som* sedan (konj.) 247: 77, 79 etc.

sedigt blygsamt 283: 68.

Segel [*Segl(l)* (enstav.) 239: 133, 282: 18]: *Segelsteen* magnet, kompass 23: 43 (se anm.), 284: 77, 317: 10, 463: 1025; jfr *Magnet* t. ex. 23: 48.

Seger: Seger-hufwa 197: 172; *Seger-krona* (*-Crona*) 197: 183, 341: 108, 350: 20; *Segerpråål* festlig seger 209: 23; *segerwinna* besegra, underkuva 29: 18, 210: 49, 234: 114, 240: 170, segra (intrans.) 153: 146 (*Seger-wunnit*).

sellan (adj.) sällsynt 257: 84 (se anm.), 258: 102 (*Sämio-Sellan roo*, se anm.), 272: 119 (adj. eller adv.?): jfr adv. *sellan* 307: 35.

semmer (*thet s.*) anstår 295: 17, 432: 149.

seen sen(färdig) 283: 47; — jfr *seen-beent* trögbent 247: 96; kompar. *seenre* (*Wärld* eftervärlden) 350: 18.

seent för sent 436: 256.

Sequanen, Seine (-floden), 195: 120.

Sexskijn 338: 33 (astrol. term).

sij (vanligare än *see:* pres. part. *siinde* 276: 3) se; få se 180: 9; se till, se efter 39: 48, 220: 95, 454: 771; märka, inse 61: 11 (*seer*), 189: 84, 103, 468: 1169 etc.; *sij på* tänka på 464: 1053; *hon sågh aldrig spinna* 124: 94 (se anm.); *see sigh om ... om* 273: 156.

sijd: seent sijd om sijder 463: 1038; jfr på *si(d)st.*

si(d)st (adj.) senast, sist 213: 16, 339: 58 etc.; lägst 79: 2; — (adv. användning) *sidst* (allra) sist 344: 44; till sist, slutligen 108: 205, 122: 29, 232: 59, 283: 48, 386: 47, 444: 505; sista gången 122: 21; nyss, nyligen 21: 13, 43: 53, 121: 3, 181: 16, 200: 59, 212 rubr., 430: 93; *i si(d)stes* för någon tid sedan 127: 181, 428: 33, 458: 887; *å sidstone* slutligen 269: 26; *sist om sijder* 467: 1133.

sidt (*på snee*) 184: 109.

Sign(a) välsignelse 389: 142: jfr vb. *signa* välsigna 216: 97, 257: 75.

signa (*kull*) digna 374: 80.

Signelse 207: 68.

Signil (och *Habor*) 419: 44 f.; se kom. s. 325 f.

Sikt sikte 440: 368.

Silenus (och *Bacchus*) 182: 64.

Silfwer 278: 49; — *Silfwer skiöna* 373: 43 (se anm.); *Sylfwer-tinter Liuß* 244: 7.

Silke siden 56: 9; silke: *Silkis Hår* 80: 23; *silkis len* 29: 9; *Silki-lehnt* 125: 135; *silkes-len* 385: 12.

Simei 255: 12; se *Achitophel.*

Simonides (och mnemotekniken) 226: 85.

Sinn, Sinne, Sinn' (vidare användning än nu) sinne, hjärta, själ, håg 3: 5, 11, 7: 41 etc.; *Et högt Sinne* 'Ande' 317: 25, plur. *Sinnen* Själar, Andar mänskor 5: 8 (jfr 12: 9 »Et Hierta»), 165: 44, 192: 31: däremot *Sinnen* sinnen 311: 14, själar 161: 14; sinne (-lag), skaplynne, karaktär 36: 1 (se anm.), 226: 69, 248: 116, 271: 75, 313: 57, 449: 635; förstånd, begåvning, snille 226: 79, 234: 117, 246: 47, 248: 109, 251: 51, 331: 50 [jfr till denna bet. av ordet: *Sin-förståndigt* (*Taal*) 246: 68 (se anm.); *Sin-klook-skurin* (*Fiäder*) 193: 70; *Sinn-löß* 325: 22, 331: 50; *Sinnrikt* klokt 200: 63, sinnrikt 271: 96; *Sinn-willand* 349: 11]; — (trol. tysk form) *Sinnen* sinne(t), tanke(n) 277: 10, 319: 75 (se anm.), 325: 11, 367: 54, 395: 3: jfr *Fader-Sinnen* 408: 80, (*Apollons*) *Sinnen* snille 88: 40 (jfr anm.); — *sätta op sit Sinne* 321: 10; — *Sinne-Målning* 427: 23; *Sinrörning* 255: 23 = *Sinne-känsell* 360: 54.

sinna (, *s. på*) tänka efter, fundera (på· 140: 26, 255: 30, 172: 26, 463: 1030

sinnad(er): så s. av sådant sinnelag 345: 105; jfr *Sinn(e).*

**sin-sätta:* impf. *sinn-satt* beslöt 240: 162.

sin(n)t som har en viss uppfattning (tänkesätt): *så sinte* 371: 2, *I Ewig-wärldzlig-sinnte* 373: 69 (se anm.); som har visst sinnelag: *lijka sinte* 399: 94; jfr *Sinn(e).*

sist se *sidst.*

sitt(i)a: impf. *satt* 41: 1, *sått* 41: 13; sup. *sutet* 308: 76.

siunga: impf. *sång* 215: 85, 287: 170.

Siä'h'l: om och till den älskade 6: 25, 9: 43, 12: 1, 21: 5, 280: 101, 295: 27 (*Eer halffwa Siäl*); — *Siäla agg* 273: 160; *Siäle-kuaf* 62: 37; *Siäl-*

bedröfligt 171: 3; *Siälsöriande* innerligt sörjd 276 rubr. (jfr sådan bet. i fsv.)

siälf(f), sielf(f) (*siälfwer* 265: 34, *sielfwan* 224: 31) själv; (ofta) 'till och med, själva(ste)' (och ej sällan oböjt) 123: 53, 209: 23, 34, 210: 49, 219: 52, 245: 11 etc., 248: 111, 255: 6; jag, själ, hjärta 295: 28 (*Eert andra Siälff* om den älskade); *siälff-egen* 126: 143; gen. *sielfs* (etc.) egen 13: 28 (se anm.), 331: 53, *sinn Siälffs-egen* 307: 38 (se anm. och där cit. st.); — *Siälff-önsklig-grönskand'* 220: 94; *siälff önskligt* 215: 92, *siälf-önskligt gott* 421: 78.

Siö-Skaal snäckor 236: 38.

Skada skada; sår 42: 34; ondt 222: 155; förlust (vållad genom någons död = fsv.) 315: 122, 327: 104.

Skaldkiär, pseudonym, 79 rubr.

Skalkerij 41: 11 (liksom *Skalk* 'filur, skälm' 220: 97, 221: 130 utan direkt klandrande bet.).

Skall: går eij dermedh i S. 28: 22; *Skall-Gång* 180 rubr.; *Skall-Man* 343: 28, 436: 279.

skalla hålla skalljakt 182: 77.

Skam skam; vanära; skamlighet 331: 64; *förutan Skam* utan att det skadar 440: 385, utan att man behöver skämmas 464: 1057.

skanklad: *Tårr-wijg-skanklad* (*-Död*) 149: 36.

**Skare:* plur. *Skarar* skaror 405: 19.

Skarlak scharlakan: *skarlakz Färgan* 126: 141; jfr ty. Scharlach.

Skarn 397: 40; *wuxit ur Skarnet* 467; 1138.

skarpsiktig 124: 105.

Skata (kajan i Æsopi fabel) 350: 31; jfr *Skior;* — *skate-boo* 260: 5 (om huvudet).

Skate (på träd) 343: 13.

Skatt: plur. *Skattar* 248: 130, 396: 25.

skattas uppskattas, värderas 429: 70, 466: 1114.

Skee(d) 219: 60; best. f. *Skedan* 441: 399.

Skeen, (oftast) *Skijn, Skien* sken 80: 24 (se anm.), 148: 3, 151: 94, 96, 100, 244: 8 etc.; (bildl.) sken, utseende (i mots. till verklighet) *utaff bara skeen* 202: 107, *på skijne*(t) 317: 14; — *Skijnbar* 271: 86; *skijnhelig* 236: 39, 301: 74; *skijnlös* 218: 16; *skijn-wijß-lijkt* 150: 50.

Skepp 109: 4, 237: 76 etc.; *Skeep* 232: 72, 239: 134; — *Skepsbrått* 241: 192.

Skick (realgen.) uppförande 431: 133.

skicka, skikka sig passa 237: 66, 467: 1127.

skif(f)ta (pres. *-er* 186: 7) utskifta, fördela 311 rubr., 318: 61; byta om 194: 102; växla 186: 7, 215: 79.

Skiffte: tillskifftes växelvis, i samtal (dialog) 427: 21; jfr *skif(f)twijs* i tur och ordning 186: 12, (om-) växlande 271: 73 (se anm.).

skil(l)ia (åt-)skilja 165: 65 etc.; *skillia, skillia hädan* skiljas hädan, dö 150: 53, 306: 7, 325: 16: jfr (trans.) *skilia* skilja hädan 185: 162.

Skijn se *Skeen.*

skinna: skinn' ok skafwa 402: 37.

Skior 366: 46; se *Skata.*

Skock 443: 471.

Skog (*S. ok Busk* se *Busk*): *Skogs-Gudinnor* 146: 40; *Skogs-Råne* 385: 28; *Skogsåt* 465: 1067; — *SkogsEld* (vits) 321: 7.

skola: (*du*) *skalt* 21: 6, 57: 22; *sku* (*man*) 462: 1002; (de) *sku* 308: 53; (*I*) *sku* 164: 12, 355: 23.

Skoolfuxs 271: 98.

skolka, skålka (*för*) hålla sig undan, smita från 38: 17, 220: 102.

Skred steg 183: 92, 445: 533.

**Skref: går öfwer Skrefwet* 449: 632.

skrifwa beskriva 111: 62, 246: 49, 301: 68, 326: 53, 333: 115.

Skrudh jungfrudom 253: 106.

Skråhl ljudlig sång 39: 25; sorl 282: 36 (se anm.).

skräcka, skräkka förskräcka, avskräcka 314: 89, 368: 97, 376: 135, 387: 75, 403: 62.

skräppa vb. 242: 225.

**skräda* finmala: *äter skrätt* 34: 6.

Skugge 308: 54, 375: 120: best. f. *Skuggan* 235: 11, 342: 10.

skumpa ranta, flänga 459: 904.

skuwa 127: 189.

Skwaller rall 355: 16.

Sky [*Skijn* 277: 21, 418: 11: jfr *Skyn* (fem. »Hoon») 278: 36; best. form plur. *Skyna* 317: 22 (se anm.), 350: 23 (se anm.), 403: 61] sky, moln 144: 3 etc.; luft(en), rymd(en) 181: 46, 208: 2 (se anm.), 224: 28, 277: 21, 278: 36, 422: 5, 7; himmel(en) 351: 48, 374: 87, 418: 11, 423: 36.

skyla: pres. *skylar* 56: 12 (se anm.); impf. *skyld'* 344: 47.

skyldig(h) tillbörlig 248: 110, 334 rubr., 368: 86.

Skyldigheet: min S. 136: 5, 422: 2.

skyldigst (adv.) pliktskyldigast 244: 2, 281 rubr.

Skymm töcken (?) 308: 54.

skymt-stråland 277: 24.

skynt (adv.) 142: 85.

[*skyterna*], svenskarna, 131: 33.

Skytt 149: 37; *skötten* 144: 6.

skåda (*skoda* 395: 4): impf. *skådde* 41: 14, 430: 96.

skålka se *skolka.*

skålla: part. *skållad* (om svin) 125: 140.

Skäbne, Skebne 4: 35 (se anm.), 422: 12.

Sk(i)ä(c)kta, Sk(i)e(c)kta (plur. *-ar* 29: 21, 296· 49, 307: 16, plur.*-er* 212: 7; best. f. sing.*-an* 184: 111, 344: 50) pil 123: 66, 182: 71, 206: 41, 297: 85 etc.

Skiäl (*Skiähl, Skiäll*) resonemang, argumentering 209: 35(?), 439: 347; förstånd, förnuft, vett 220: 79, 270: 54, 337: 2, 391: 38, 431: 130, 434: 215, 435: 251; tanke, uppsåt 165: 49 (ell. 'sinne, själ'); godtgörelse 345: 103; rätt 462: 991; skäl, orsak, grund (särsk. med prep. och i sing. ell. plur.): *aff ofehlbare skiähl* 233: 79; *aff skiäll* 246: 53: *mäd* (*godh*) *skiäl* 122: 20, 192: 37, 325: 29 etc.; — *om så skiähl at* 5: 54; — (*är*) *så skiäls* 226: 96.

Skiälfwe-soot 339: 59; jfr *skiälfwa:* pres. *skiälfwar* 63: 57.

skiälig grundad 365: 2; tillbörlig 440: 365; förnuftig 391: 37; (adv.) *skiäligt* med rätta 375: 125; hovsamt 403: 55.

Skämma (subst.) 329: 2; jfr *Skam.*

skämma (*skemma*) bringa på skam 200: 38; skada, förstöra 5: 5, 108: 190, 213: 24 (*sk. bort*); 329: 2, 453: 754.

skämtlöst Ord-skämt drifwa (ordlek) skriva ner Edra okvicka kvickheter 247: 89.

Skänken Skans, Schenckenschanz, 213: 37.

skära (någon *i Gull ok Ceder*) skära, sticka, gravera 246: 58 (se anm.).

Skönheet (konkret 22: 37): *skönhets-mönster* 125: 115; *skönheets Rooß* 148: 6, 279: 74.

Skönprißlig för sin skönhet prisvärd(?) 79 rubr.

Skördand skördetid 160 rubr.

sk(i)öta sköta (om), vårda 98: 26, 209: 19, 300: 28 etc.; bry sig om 193: 43, 391: 17, 430: 102.

skiötslööst 199: 10.

skiött (adj.: *skiötta*) kort 346: 128; adv. *sk(i)ött* snart, snabbt, fort 7: 39, 69: 31, 235: 9, 279: 77, 308: 54.

Slag, Slagg slask 197: 174, 236: 34, 351: 62; *slagge-Dagen* 408: 85.

Slantt, fiskredskap, 343: 31.

Slarfwa trasa 443: 448.

slida (*neer*) 110: 16.

slijk (adv.: jfr *lijk*) såsom 344: 63; *slijkt* på liknande sätt 226: 92.

slika vb. 64: 88; jfr *framslika.*

Slim 202: 118, 449: 645 (best. f. *Slimmen*).

slinga sig 447: 588, 467: 1148.

slinta 273: 144; *slintand'* halkig 398: 68.

slippa: slippand 396: 23.

slijta (av)slita 9: 28; *sli(j)ta bort* 8: 8 (se anm.), 366: 29; jfr *förslita.*

Sloknan (fem. subst.) 8: 5.

Slump: aff Slumpen 206: 25; (Ödet =) *en Slump förutan Ordsaak* 337: 7; *öd slumpwijs* av en slump 338: 19.

sluskot osnygg, snuskig 443: 450, 444: 503; ruggig 444: 495.

Sluut beslut 451: 694.

sluta (av-) sluta: pres. *sluter* 215: 86, *slutes* 332: 76; (inne)sluta 23: 58, 462: 995 (*sluten* bevakad).

slå(å) slå; drabba 233: 81; fälla, döda 247: 95, 255: 9, 385: 32; *slåå feelt* se *feel.*

Slä(c)kt, Sle(c)kt släkt, ätt; (släkt)led 309: 92; — *Blodh-Släkt* se d. o.

slängia (fram) 110: 26; *sig slänger* 467: 1144: jfr *slinga sig.*

slät(t) (adj.) ringa 191: 1, 9; vanlig (*slät taal,* om prosa) 125: 128; simpel 442: 446; bestämd 386: 64 (*giorde s. förslagh* uppgjorde en bestämd plan: jfr mlt. slecht; annorlunda i anm.); — (adv.) *slät(t), slett* alldeles 26: 73, 141: 61, 189: 98, 210: 68, 234: 107, 237: 62, 251: 54, 256: 67 etc.; utan undantag 430: 98; uppriktigt (helt och hållet) 12: 10; blott och bart 192: 16; dåligt, illa 34: 2.

smaal smal; tunn 240: 156.

Smeek-Månen smekmånaden 465: 1073.

smerre mindre (viktigt) 196: 165.

smeta lämna fläckar efter sig 452: 729.

Smicker, Smikker: Smikker Mund 285: 110: jfr *Smikker-Ohl* 125: 111, *smicker ord* 377: 172, *smicker-taale*(t) 385: 17; *smicker Sorg* falsk, låtsad sorg, för att ställa sig in 301: 74; *Smikker sminkan* 350: 29, se *Sminka.*

**smida:* sup. *smedt* 9: 40.

smila (små-)le 221: 130, 288: 187.

Sminka (subst.) 284: 70 (se anm. och jfr ä. nsv. sminkerij 'sminkande').

sminka: part. *sminkte* 148: 3.

småningom 206: 22 etc.; *i s.* så småningom 443: 464.

Smädleck förakt 366: 30.

Smök 39: 40.

smöka 39: 37.

Smörria salva, balsam 325: 30.

snabb 247: 96, 386: 52 (jfr *snabb-fotad* 317: 12); (alltför) snar 436: 256; livlig 226: 81 (*s. Minne:* jfr *snälla* 226: 79, om 'förståndet'), 446: 545 (om 'kärlek').

snabba sig 184: 110.

Snack, Snakk prat, skämt 182: 64 (se anm.), 189: 80 (*snik ok s.*), 323: 50; jfr *snakka* 221: 117.

snar (adj.) snabb 105: 126, 386: 52; tidig, hastig 247: 84.

snarlig (adv.) 28: 20.

snart snart, fort, brådt (interj. *Snart!* 250: 28); lätt 447: 569; nästan, nära nog, så när 126: 167, 205: 2, 252: 91, 313: 62; *snart... snart* nu... nu, än... än 186: 6, 9, 197: 178, 209: 39 etc.; *så snart... som* så (lika) väl... som 255: 28, 32, 307: 18; — *som snarast* (*snarest*) 205: 4, 206: 32 (se anm.), 250: 34; *snarast* framför allt 274: 172.

Snecka snigel 449: 640.

Snille skicklighet, förstånd 196: 154, 225: 55; jfr *snäll.*

snilt (adv.) 446: 537; jfr *snäll.*

snufwa (ok snarka) 464: 1043.

Snuth udd, trut (på en ljussax) 447: 574.

snäll, snell snabb 31: 64, 149: 35, 279: 87, 307: 16, 437: 303; skicklig, slug 221: 121 (jfr anm.); vis, klok 226: 79 (jfr anm.: *Sin* här 'förstånd'); hastig, tidig 223 rubr., 227: 118, 280: 103; — *snell-mint* 226: 83; — adv. *snelt* skickligt 80: 41; flinkt 437: 303.

Snäll-Nät 439: 357.

So(o) sugga 125: 140, 464: 1043; (*Tyskt*) *Soo-Swiin* 322: 28.

So(o)l, Sohl: min Sol (om den älskade) 23: 42, 125: 120; — *Sohlegrann* 373: 59; *til Solegran ok pricka* 397: 59; *Sool-bloman* 23: 40.

Solkot 443: 449.

Solon: Solons wett 'vishet' 375: 121.

Som: för vilken 255: 25, med vilken 442: 431; — (förstärkande framför superl.) *som största* största möjliga 226: 75, *som fortast* snarast möjligt 247: 78; (efter kompar.) än 172: 16, 245: 27 (se anm.), 325: 19; — (alldeles)

som, såsom, lik(a)som 150: 46, 161: 19, 209: 40, 215: 77, 256: 59, 286: 152, 325: 9; såsom ju 327: 84, 373: 66; såsom, i egenskap av 283: 58; eftersom 215: 74 (jfr *emedan som* 206: 30); — *i thet som* under det att 220: 89; *sedan som* sedan (nu) 207: 58.

Soomaga 236: 38.

somme, somma några, somliga 150: 46, 214: 66, 241: 181, 283: 51; neutr. *somt* 201: 72; jfr *Somblig'* 214: 59.

Sommer sommar 188: 65, 307: 31; *Sommar-Wäder* 142: 92.

Sophocles (dödssätt) 187: 41.

Sorg(h), *Sårg* (21: 15, 22: 23, 25: 50 etc.) sorg; försorg, omsorg 300: 28, 377: 183; sorgens färg, svart 230: 3 (*mäd Sorg beklätt:* jfr *med Sorge-swart betäckt* 376: 136); — (i en stor mängd sammansättningar, t. ex.) *Sorgeband* 339: 64; *Sörie Båhr* 238: 87; *Sårg-Cypresser* 171 rubr.; *Sorge Dagg* 273: 159: jfr *Sorge-Tårar* 266: 70, *Sorge wått* 273: 157; *Sorge-Grifft* 234: 99; *Sorge-Klagan* 225: 38: jfr *Sorge-* (*Rim ok*) *Klaga* 324: 1, plur. *Sorge-Klagor* 244: 1; *Sorge-mörkre(t)* 264: 9; *Sorgeprakt* 244 rubr. (jfr *Sorgprydde* 268 rubr., 276 rubr.); *Sorge såren* 359: 7. — *Sorg-fulle* 230 rubr ; *Sorg-kränkte* 275: 197; *sorglynt* 180: 8; *Sorg-salta* (*Tårar*) 325: 33; *Sorgsint* 180: 1; *Sorg-söfwde* (*Sinnen*) 349: 6; — *Sorg-snyfta* 269: 22; — jfr *Sörg.*

sorglig dyster 269: 10; bedrövad, sörjande 11: 36 (antitesen *sorglig Fröjd*), 109: 5, 263 rubr., 319: 89: jfr *sorgligen* 363 rubr.

sorgsam sorgsen 299: 4.

sorgse, sårgse sorgsen 22: 16, 269: 28, 297: 94 (oböjt i plur).

Soot, sot, sjukdom 7: 36 (se anm.), 213: 41 etc.; — *Soot* (*ok Twine-*) *säng* sjukläger 344: 74.

spaak, spaker förståndig 391: 35; medgörlig 24: 10; stilla 41: 13; from, fridsam 183: 85, 346: 109; tam 79: 9, 208: 12 (se anm.).

Span (*långt*), längdmått, 194: 98.

spara hålla inne med, förtiga 230: 7, 239: 130, 251: 44, 428: 28.

Specerij kryddor 150: 63.

Spegel (*aff all dygd*) 125: 115 — *Spegellijkt* (adv.) 327: 75.

Spe(e)l lek(ar), nöje(n), muntrationer 57: 26, 57: 31 (dans), 218: 7 (se anm.), 459: 908, 465: 1070; musik, sång 209: 31 (se anm.), 221: 112, 281: 3; spelinstrument (lyra) 194: 75, 282: 9.

Spela leka 367: 78; spela (schack, tärning) 57: 39 (se kom. s. 70); musicera 124: 89; *spela mäd* vara med i leken 331: 63; *spela grönt* 126: 162; *spela koort* 126: 163.

spilla tappa 397: 46; fälla 325: 33; förspilla 308: 72 etc.

Spilla (subst.) se på *Hierna.*

Spijr spira, scepter 318: 50, 361: 83.

spijsa bespisa: pres. *spijses* 189: 92; impf. *spijsa*(-de) 300: 30.

Spijßöhl 164: 24; — *Spijßöhls Kruus* 220: 95.

spricka uth 461: 961 (se anm.)

springa springa 184: 121, 445: 534; hoppa 213: 38 (se anm.), 221: 110, 242: 225, 343: 18; fara, kastas 461: 970.

sprit(t)a: spritta fram (om blomman) 342: 2: jfr *spruta;* — *spriter* spritter, porlar 40: 53.

spruta fram (om växtskott) 469: 1188.

språk-fahrne språkbevandrade 326: 63.

sputa 127: 187 (se anm.), 201: 79; jfr *spotta* 438: 336.

spå(å): Spåå Dom 249 rubr., *Spådoom* 251: 63; *spåkloker* 250: 11; *spå-wijß* 149: 38.

Spårr (*ok fiätt*) 344: 58.

spåsk(er) 252: 77; — *Spåskheet* 323: 52.

spänna, spenna [impf. *spent(e)* 207: 53] spänna; (klösa,) sarga 311: 6.

spöria (för-) spörja [pres. *spör(r)* 164: 16, 440: 387, 449: 623; imper. *spörr* 195: 135]: (*blijr*) *spord* (må bli) känd, rönt 404: 112, 446: 547; *spörr . . . till* 195: 135.

Stad ställe: *sta(dk)* åstad 123: 63, 182: 77, 212: 13, 436: 255, 445: 534, 450:

661, 671; — *på staen* 164: 12 (jfr *Staen* Staden 359: 21).

stadig (*stadhugh* 81: 72) (be)ständig, ståndaktig, säker 12: 15, 22: 22, 104: 107, 201: 82, 231: 39, 273: 149 etc.; adv. *stadigt* 30: 52, 54: 34, 123: 48, 149: 15 etc.; — *stadig-godan* ständigt förlig 340: 75: jfr *stadig-yrand* 330: 7, *stadigtwarande* 268 rubr.

Stadigheet beständighet, trofasthet 8: 17.

stadna se *sta(a)na*.

staaff-karls-lijk (adv.) 122: 28.

Stagyriten, Aristoteles, 372: 11.

stakkot kort 140: 19.

**Stake:* best. f. *Stakans* 447: 590; plur. *Stakor* 447: 586.

Stal(l)broor 237: 57 (se anm.), plur. 255: 10, 301: 51.

Stambolla, Stambul, 241: 195.

stamla 81: 51; jfr *stammand*(e) 124: 107.

staen: på s. se på *Stad.*

sta(a)na stanna 239: 113, 326: 49, 240: 166 (impf); *stadna* 194: 74, 122: 33 (impf), 126: 161 (pres.).

stanka stånka 220: 89.

stark befäst 238: 100.

Staat ställning, förhållanden 195: 115; stått 443: 453: jfr *Ståått* 56: 7 etc.

Staats Wijßheet 245: 41.

Steglijsan 145: 23.

Steek-Lufft 431: 118; jfr på *Lufft.*

Steen: stodh på breda S. 121: 3.

Sticka pekpinne 34: 11.

sticka, stikka: stickta (*Kläder*) 32: 17; gravera 197: 189 (se anm.).

stiffta beställa om 80: 18.

stiknas 447: 569.

stilla (adj) tyst 301: 65; fredlig 331: 59.

Stimm (*örligs S*) 384: 4.

stiäla: pres. *stiäll* 250: 30.

Stielp (subst.) 399: 112.

stielpa, stiälpa (sup. *stiälpt* 257: 72, *stulpit* 313: 61) störta, bringa i fördärv, fälla 55: 50, 61: 7, 257: 72, 266: 62, 285: 109, 300: 42, 313: 61, 323: 62, 339: 46, 375: 108, 376: 158; störta samman (intrans.) 327: 99.

Stierna, Stiärna: (om den älskade) 23: 48 (se anm), 125: 121 (se anm. o. jfr *Planet,* 338: 25 ff., 339: 62 f.); *Jor'dske Stiernor* (om kvinnorna) 218: 21; — *Stiärne Kronan* (*nå*) 333: 132: jfr (*lönt aff Gudh mädh en*) *Stierne-Krans* 197: 184; (*bestiga*) *Stierne Thron* 193: 58 (se anm.): jfr (*ingräfwa i*) *Stiernones Saphir Hualff* 246: 70 (ang. ett odödligt namn).

Sto(o)d(h) (gräns)pelare, stod 193: 71 ff. (plur best. f. *Stodren,* se anm.), 239: 112 (*Herculs Stoder*), 268 rubr. (*Åre Stoodh*); stöd(jepelare), stötta 136: 1, 139: 5, 209: 17 (plur. *Stoder*), 232: 64, 312: 26; — *Hufwud Stodh* 197: 188: plur. *Hufwud stodar* 197: 186.

Stofft stoft; stoff 312: 20.

stolp-fast 109: 8.

stolt: stolte Genua 239: 121.

stolt-modlig 210: 49.

sto(o)r mycken 232: 55, 375: 121, 452: 713; adv. 309: 86, 314: 95; — *Sto(o)r-Gudinnor* 183: 84, (sing.) 388: 119.

Storm: Stormklubbar (*-or*) 247: 87, 351: 54; *Storm- ok Eldkuhlor* 247: 87; *Stormwä*(de)*r* 342: 8, 374: 74.

Straff 139: 14 (se anm.); jfr *Straffordh* 396: 30.

straffa klandra 234: 106, 285: 99, 286: 132; bestraffa 286: 145.

Stre(e)k, Streck kupp, spratt 210: 60, 271: 96, 463: 1030; litet stycke väg 277: 32; mållinje 319: 84, 338: 24 (se anm.).

Strumpa: bära swarta Strumpor 110: 33.

stryka (*fram-åt*) 104: 97.

strypas kvävas 187: 43.

strywa sig 321: 10.

Strå halm 241: 175 etc.; — *ligger tit på Strå* 126: 147.

Sträng, Streng: plur. *Stränger* 224: 22, 282: 9; *Strengnen* (för 'Strengren'?) 221: 113.

sträng, streng(*er*) sträng; hård 4: 36, 6: 33. 225: 39, 271: 97.

strö: part. *strödt* bestrött 303: 6.

Ström: best. f *ström*(*m*)*en* 36: 8, 145: 16; plur. *Ström*(*m*)*ar* 141: 56, 299: 6,

strömmer 201: 97; — (adv.) *strömlikt* 108: 193.

Stuut stut (straffet) 460: 949; (gubb-) stut 466: 1118 (se anm.).

Stycke: plur. *Stykker* 127: 194, 184: 113.

styft (adv.) 214: 56, 314: 92.

stygg (kompar. *styggre* 444: 493, superl. *stygste* 32: 16) avskyvärd 32: 16, 64: 89; ful 33: 36, 438: 315, 444: 493; *stygg åth* avskyr, känner leda för 393: 78: jfr *stygges wedh* 110: 35, *stygdes widh* 377: 175.

styrck-frögda 81: 70.

Styrke Rötter 210: 70; se på *Root.*

Stytta 81: 58 (se anm.), 199: 34, 359: 21; jfr ty. 89: 64, 133: 87, 137: 37.

stå(dh) [impf. *stod(h)* 49: 40, 287: 170, *sto(o)g, stogh, ståg* 140: 43, 180: 12, 182: 68, 232: 67, 233: 80, 273: 142, 344: 72, 430: 96, 448: 564, *ståk* 29: 30 (se dock anm.)] stå, hava bestånd etc.; stanna 234: 97 (imper. *ståån!*); hålla stånd mot 119: 112, 350: 43 (: jfr *stå moot* hålla stånd mot 149: 15, 236: 34); *thet intet stoog rätt wäl* det icke stod rätt väl till 233: 80; *ey står oß wäll at* ... ej anstår det oss (riktigt) att ... 295: 18; *eij står eer an* ej passar Er 449: 634; *ståå till* tillstå 29: 30, 285: 104, 308: 67; *står till med* är ställt med 442: 430; *stå theraff* avstå därifrån 273: 143.

Ståhl (symbol för hårdhet) 111: 64, 325: 20, (för oförgänglighet) 197: 170, 190, 333: 123; (*Mun aff Koppar ell aff*) *wählhårdat S.* 350: 38; (omskrivning för) svärd 367: 73.

ståndа stå: pres. *ständer* 149: 17, 199: 35.

stäckre (kompar.) 301: 55.

stälnad 151: 103.

Stämma, Stemma 199: 37, 277: 5 (se anm.).

stämma, stemma: stemmer hoon vppå tihg Såll 152: 129.

stänga: part. *stängde* avslutade 330: 16.

Stöd(d) 81: 58, 199: 34; jfr *Stod* och *Stytta;* — (adv.) *stödhlijk* 237: 48.

**stöda:* pres. *stöder* håller uppe 209: 17.

störta: imper. *stört* 49: 20.

sudin kokt 219: 47.

Suck, Suk(k) suckan, jämmer, sorg 4: 34, 5: 6, 47: 33 etc. (jfr *Suckan* 24: 8, 295: 19, 325: 13); — *Suck-liom* 269: 30.

sucka, sukka sörja över 280: 103; *s. åt* ta del i 81: 60.

supa dricka (en skål) 261: 56; äta (supanmat) 438: 335 (se anm.), 451: 681; *söp Tobaak* 182: 67: jfr *dricka.*

super klook 257: 91.

Sur, öknen S., 240: 166.

suhrmuhlt 251: 53.

surra susa 142: 91.

Susanne-Gubbar 255: 30.

Svada, vältalighetens gudinna, 124: 107, 196: 150, 226: 71, 248: 111, (222: 139, 382: 91).

swag svag; bräcklig 57: 30.

swaga försvaga 324: 2, 370: 146, 391: 23; *swagas uth* bli allt kraftlösare 277: 20.

Swalan (hennes övervintring) 144: 5.

Swa(a)n (best. f. *Swanan* 124: 87) 209: 39 (om Jupiter: jfr *Swoan-Hamn* 182: 55); — *Swane-Stall* (?) 322: 20; *Swaan-blöt* 107: 9, 127: 203: *Swanduun-blööt* 'mjuk' 81: 45; *Swan-hwit* 32: 16, 422: 17.

swara svara för 35: 27.

swart (*swårt* 244: 6: jfr part. *bort swårtna* 241: 180) svart; (bildl. om sorg, död) 218: 5, 245: 24, 317: 27; *bära swarta Strumpor* 110: 33; — *Swart-Siukan* 122: 29: jfr *swartsoot* 123: 68; *swart-siuk* 30: 53, 122: 35, 37, 182: 58; *swart-soot dull* 122: 43.

sweft-weft-darrand(e) 269: 34.

Swea Sverige 246: 56: *Swea Land* 225: 42: *Swerge* 205: 6: *Swerie* 197: 196; *Sweries Rijke* 345: 90.

Swicktan 333: 131.

Swi(j)k svek, begrägeri, list (se anm. till 9: 19 *swijk-fullt*) 190: 108, 238: 84, 254: 2, 255: 34, 257: 98, 271: 77, 96, 313: 67, 319: 99; — *swijk-full* svekfull, falsk, bedräglig 9; 19, 152: 120, 297: 98 = *swijklig* 69: 42, 104

rubr., 338: 33; *Swijkliufwe* bedrägligt lockande 331: 66; *swijk-lös* utan svek 403: 74.

swijka svika, bedraga, överge 8: 14 etc; locka, förföra 48: 1, 220: 97 (jfr anm.); överlista, snärja 344: 49, 353: 109 (jfr anm.), 386: 63, 405: 16.

swinka 284: 71.

swinna försvinna, tvina bort 373: 61, 404: 91; *s. bårt* 350: 36, 368: 108.

swittra 343: 18.

swårt (adv.) hårdt, högeligen 209: 42, 220: 89; *swårt* (adj.) se *swart.*

Swårheet 398: 78.

swäfwa oppe 47: 25.

Swälg 39: 30.

swälta: impf. konj. *swölt* 345: 104.

Swältan 219: 50.

Sykna(s blåå) 350: 23 se *Sky.*

Sylfwer-tinter Liuß 244: 7; jfr på *Tinter.*

Sy(y)n syn(förmåga), ögon 3: 2 (se anm.), 5: 5 (se anm.), 273: 147, 277: 10, 295: 11, 319: 75 (bildl.), 331: 44, 332: 93, 395: 3, 398: 69; blick 180: 7, 218: 31, 224: 27, 277: 10, 279: 88, 319: 75; anblick 4: 26; åsyn 366: 21; *fek i Synen* 180: 2: jfr *fek Synen på* fick syn på 430: 104.

synas synas 351: 58 etc.; tyckas 431: 112, 445: 519 etc.: jfr *synte* tycktes 350: 34.

Synd: Synda-boot bättring 53: 8; *Synde slam* 201: 84; *Synda-soot* 50: 50.

Sysla 182: 65; plur. (*Huußhålds-*) *Syßlar* 393: 77.

så sådan 12: 13, 30: 57, 317: 36; alltså 151: 81, 464: 1051; därefter, sedan 465: 1085, 468: 1068.

Såcker: såcker-söta 4: 26; *såkker-Tänder* 252: 68.

Såll se *stämma.*

såsom som, vilken 195: 105 (med kausal bibet.; jfr anm.), 226: 72; *förn såsom* förrän 439: 359; *när såsom* när (som) 145: 24, 437: 299 etc.: jfr *som.*

så(å)t, sått, såther (innerligt) förtrogen, kär 5: 2, 21: 9, 108: 200, 273: 152 etc.; *sått ok kiär åt* 'för' 285: 97, 369: 136 (jfr anm. och se *kiär*).

sått se *sitta.*

Säd säd(esvätska), frö 208: 10.

säga: inf. *säya, säia* 39: 43, 124: 95, 125: 114, 201: 76 etc.; pres. sing. *säger* 392: 43, *sägger* (*segger*) 221: 133, 230: 6, 247: 98, 322: 29 etc.; plur. *säia* 189: 100, 201: 91 etc., *seggen* 250: 28; imper. *säg* 28: 19, *segg* 273: 164, *säij* 40: 58, *säijen* 418: 1; impf. *sade* 124: 106, *saad'* 181: 40, *sa* 42: 23, *sae* 127: 195, *saa* 184: 112.

Sägd 453: 755.

säker säker, trygg, fast; säker, sorglös 52: 1, 56 rubr., 59: 80 (adv.), 80: 33, 256: 57, 279: 80, 307: 13 etc.

säkerlig (adv.) 210: 72.

Säkerhet sorglöshet 58: 64.

säl(l) (mycket) lycklig; (om de döda) säll, salig 312: 43 etc.: jfr *wärdslig-säl* 273: 140 (se anm.) och *Saligt Sälle* 258: 101, *Öfwer-sällen* (*frijdh*) 258: 112, *äwig-Säll* 280: 107; hell! 305: 49.

Sämia 255: 6 etc.; — *Sämio-Sellan* se *sellan* (adj.).

sämst(e) 181: 22.

sänder: all i sänder alla samtidigt 237: 70 (motsats *eenfålt*).

sängfast 302: 92.

särdel(e)s, serdel(e)s (adj.) särskild, synnerlig 215: 75, 225: 59, 286: 149, 326: 44, 333: 107, 350: 27, 366: 39, 369: 126, 372: 32, 385: 20, 398: 66, 399: 99.

särla (adj.) sena 326: 55, 333: 123, 350: 22.

sätta företaga 239: 142; författa 401 rubr.; *sättes* sätter sig 283: 65; part. *satt(en)* 40: 69, 308: 45; *sätt . . . op* öppna 277: 10; *sätta . . . til* rikta mot 319: 75.

Sölff(wer) 191: 7, 192: 14, 220: 87, 422: 15; — *Sölfwer-Faat* 140: 40.

sömpn-wäkka 192: 34.

söndra skingra 144: 3.

**sön(i)a:* pres. *söner* 24: 9, 59: 83.

sör i söder 30: 48; *Sör-åth* 339: 66.

Sörg (genom anslutning till 'söria'): *Sörge båren* 200: 41; *Sörgekläder* 224: 21; *Sörge fall* 273: 145; jfr *Sorg*.

sörglig(h) bedrövad 127: 201 (jfr 109: 5), 299: 3; bedrövlig 224: 16; jfr *sorglig*.

sörgeligen 324 rubr.; se *sorgligen*.

sörgse 171: 7, 200: 55. 244: 10, 269: 34, 349: 2, 403: 54; se *sorgse*.

söria (*sörria*): pres. sing. *sörger* 202: 113, 270: 59 (tänker på), 423: 40, *sörijer* 347: 141, plur. *sörja* 139: 10, 140: 48, *sörien* 302: 77 etc.; imper. *sörgen* 98: 36, 327: 96, *sörien* 275: 197; — part. (*them*) *Söriandom* sörjande 299 rubr: jfr *Siälsöriande* (se *Siäl*).

sö(ö)t, *söth* välsmakande, god 461: 970; ljuv(lig), behaglig 81: 61, 142: 96, 145: 21, 146: 60, 314: 102, 330: 33, 402: 32; täck 458: 891; mild, öm 447: 564, 578; — *Sööt-liudande* 304: 27; *sötqväliand'* 80: 25.

'taff utav 331: 64 etc.; jfr anm. till *ti* 22: 16.

tafft se *tappa*.

tag(h)a, *taa* (pres. *tager* 24: 11, *ta'er* 121: 5, *taar* 219: 69, *taer* 221: 105; impf. *tog(h)* 180: 14 etc., *tok* 152: 123): *taa på* börja 180: 14, 183: 105, 221: 105, 296: 63, 350: 44, 386: 61; (*nu will wij*) *taas* 38: 15 (se anm.).

Taal (*Thall* 287: 157, 326: 63) tal; rykte 454: 784; ord(ande) 232: 55 (*stoort taal* många ord), 349: 8, 432: 158; språk 326: 63; — *Taalmän* 245: 42; *tahl-lijkt* 261: 38.

tahla: (*wil höra*) *tahla* att man talar 391: 31.

Tantal, Tantalus, 181: 41.

tappa: pres. *tappar* 13: 24, 279: 94, *tappes* 368: 81; sup. (part.) *tapt* 180: 5, 295: 20, 35, 300: 15; *tafft* 34: 18, 145: 10.

Tartar tatar 28: 1 (se kom. s. 33 f.), 31: 72, 195: 136, (415: 2); vinstenen 278: 43.

Tarter tårtor 219: 62.

Taska 236: 41.

tee (fram)visa, lägga i dagen 200: 64, 202: 112, 250: 23, 326: 48, 421: 79 etc.; *tee sig* bete (visa) sig 274: 182, 352: 84; *tee sig fram* träda fram 48: 46, 193: 53.

Tegen (subst.) 221: 127.

tekna rista 151: 83 (*teknas i .. Himmel taak*, om odödligt rykte); *dagen böör teknas Hwijt* 217: 3.

temmer anstår 437: 285.

Tempe (*Dalar*) 332: 89.

Teen ten, slända 210: 55 (*Teen* best. f.), 234: 115 (*Teehn* best. f.), 271: 76 (*Tenen*).

Teep 465: 1070.

teepa: *teepar fram* 468: 1163; *teepas* 427: 15.

teppa (täppa) lappa hop 43: 58.

Thais (för *Lais*), hetären i Korint, 366: 42 (se anm.).

Thalia, sånggudinnan, (132: 55), 145: 35, 281: 1, 4.

Thebaner (som ex. på hednisk våldsam sorg) 102: 39 (se anm.), 274: 181, 295: 15.

Themis, Rättvisan, 245: 11, 281 rubr. etc., 369: 126, 129, 420: 56, 62, 421: 72.

Themistocles 192: 34.

then, thet, the, them, (gen.) *thens, thers* (ofta som rel. pron.) som, vilken(s), vilka(s), han (hon, det, de) som (vars, vilkas) 23: 51, 55, 58: 52, 98: 26, 171: 6, 187: 34, 201: 78, 208: 2, 231: 40, 240: 162 (*om them*), 243: 237, 248: 125, 256: 42, 68, 256: 67 (*Thens*), 257: 75 (*Thens*), 257: 70 (*them*), 273: 163 (*åth then*), 274: 175 (*igenom thet*), 176, 178, 280: 113, 283: 52, 285: 109, 286: 138, 300: 18 (*theß* vars), 300: 26, 369: 132, 396: 22 (*Thers*), 400: 136: jfr *then som* (han, hon) som 200: 57, 201: 78, 256: 65; — *then* honom, henne 210: 67, 219: 39, 243: 238, 284: 78, 303: 10; han, hon 318: 68, 303: 11; *Thens* hans 326: 53; *them* (*andra*) som subj. 181: 22; *ther(a)s, theres* deras 226: 91, 255: 14 etc.; sin(a) 42: 36, 224: 5, 272:

130; *i thet(t)* i det att 231: 32, 35; — *thet* att 49: 41, 250: 23, 252: 82; på det att 298: 126.

Theon, häcklaren, 257: 85, 272: 115, 333: 111.

ther ho(o)s desslikes, därjämte 54: 37, 124: 83, 192: 19.

Theriac, motgift, 150: 47.

theriempte bredvid 252: 73.

ther om: throm därom, om det 127: 195, 205: 6, 214: 61.

therwed 9: 32 (se anm.).

theslijkest likaledes 199: 17: jfr med sm. bet. *thes lika* 257: 81.

Thetis (och Akilles) 269: 20.

Thor, guden, 30: 36 (se anm.), 209: 26, 387: 74; — *Tohr-dön* 351: 45.

Thyphaeus se *Typhoeus.*

ti, 'ti (ut)i 22: 16 (se anm.), 140: 44, 185: 148, 194: 79, 199: 28, 225: 48, 255: 8, 282: 22 etc.; jfr *'taff.*

Ticketack, lek, 458: 875.

Ti(j)d, Tidh (*Tij* 25: 30; plur. best. f. *Tijdren* 318: 61) tid; lämplig tidpunkt 25: 30, 437: 305; (livs-) tid 405: 4; *af tijden* 10: 6 (se anm.); — *Tijdfördrijf* 452: 721, 453: 748; *Tijd-Opskåf* 435: 248 (se anm.).

ti(j)dlig (adv.) 33: 39, 121: 7, 197: 187.

Tiger 295: 33, 387: 70; — *Tiger Blodh* 202: 110 och *tiger sinn(e)* 81: 52, 172: 13 (i uttryck för känslolöshet); jfr ock *Tyger-snelt.*

til(l) till; ända till 39: 46 (*till een tåhr*), 332: 100; mot 53: 6; som, till 141: 77 (se anm.); med avseende på 269: 14, 308: 62; dessutom, därtill 124: 105; *till at* (*wara*) att 27: 80; *haer til betyda* vill säga 351: 69; tills, till dess (jfr *till theß* 37: 30) 142: 102, 143: 111, 152: 112, 218: 19, 220: 76, 101 etc.

til baka 240: 157, 242: 205 etc.; *til(l)-bakars* 320: 107, 445: 533; *til bakas* 239: 120.

tilfrijds nöjd 218: 26; *till frids* 273: 148.

tilfyllest till fullo 319: 69.

Tillfälle anledning 282: 30.

tillförend', tilförnde förut 286: 143, 372: 21, 374: 99.

Tim(m)a (best. f. *-an* utom *timmen* 258: 106, 318: 57, *timen* 344: 69; *Tijma* 68: 27, 149: 31) tid(rymd), avmätt tid 186: 5, 199: 30, 307: 41; tidpunkt (spec. dödstimmen) 189: 93, 97, 233: 76, 258: 106, 307: 17, 344: 69; timme 149: 31, 205: 10, 277: 31; stund 37: 25, 59: 85, 68: 27, 318: 57, 338: 23 etc.

timlig(h) världslig 67: 5 etc.; *tim'm)lig* (adv.) var stund, stundligen 319: 81, 443: 470 (se anm.): jfr *Tim- (och Ögnebleck) lik* varje stund (och ögonblick) 79: 4.

tijna 22: 30, 443: 463.

Tinter Eld 194: 76; *tinter lius* 218: 18, 268: 4; jfr *Sylfwer-tinter* (*Liuß*) silvertindrande 244: 7.

Tistel [jämte *Törn(e)* i bildl. användn.] 151: 106, 224: 15, 256: 39.

tittra 343: 18.

Tiähl (?) 147: 63 (se anm.).

tiäna tjäna; gagna 285: 113, 394: 112 etc.; passa 205: 8, 231: 37.

Tiänst, Tienst tjänst; dyrkan 31: 68.

tiänstigh (adj.) 312: 46.

Toba(a)k, Tobaac, Toback 39: 31, 182: 67 (*söp T.*), 214: 56 (*drikka T.*), 351: 66 (*dijssa Tobacks-Röök*).

tocken: tocka sådana 41: 16.

Took 9: 23 neutr. (se anm.) liksom 182: 61, 236: 35, 398: 92; realgen. 150: 51, 242: 216, 459: 917, 466: 1101; (obestämt) 28: 24, 28: 1, 111: 44; 257: 93, 393: 86 (adj.?: jfr 33: 36 *took* i motsats till *klook*); jfr följ.

Tokeri, Tookerij 237: 67, 339: 47.

Tokhet, Tookheet (motsats *Klookheet*) 33: 34, 195: 109.

Took-Klokheet 237: 52.

toklig-tattrand (*gåå ß*) 196: 158.

tokot 34: 1, 126: 143, 339: 44.

tor(r), tors, torde se *töra(s).*

torr, tårr torr; förtorkad 331: 61 342: 7; *mäd torran Foot för bij gå* (bildl.) 245: 33.

Torst törst 37: 35, 197: 174, 351: 61; — *Torstig* 302: 87.

tota effter 393: 73.

Traaff lopp 194: 80: jfr *trafwa* löpa 28: 15 (se anm.).

trakta till sträva efter 440: 378; jfr *effter tra(c)ktar* 256: 50, 270: 53, 392: 55.

Trappano, Trapani, 239: 128.

trapwijs 122: 16.

trefflig 245: 21.

trij, (try, tri; tre(e) 127: 191, 304: 25, 310: 117, 333: 116) tre 39: 42, 48, 128: 216, 225: 59, 237: 47, 241: 189, 243: 238, 247: 79, 331: 43 etc.

tri(j)die (tredie 215: 81) 184: 119, 304: 39, 376: 160, 441: 404.

Trifald (-salig) 108: 201 (se anm.): jfr *tre(e)fold-säll* 109: 1, 279: 93, *trefåld säll* 127: 197, *trefald säll* 317: 9.

trifwas trivas 194: 102 etc: jfr. akt. *trijfwde* 344: 46.

Trij-kant, trigonal aspekt, 338: 29.

trinna vb. 108: 192: jfr *pärle trinna* 360: 51.

Trismegisti Steen, de vises sten, 150: 50.

Troo tro; trohet 248: 128, 255: 24, 258: 105, 271: 79; löfte (om trohet) 258: 107; förmodan 338: 14; sannfärdighet 319: 98; *Troo-lös Troo* 'otrogna tro', ogudaktiga åskådning (antites) 371: 3; — (*i*) *Troos Måål* 438: 312.

tro(o) tro; föreställa sig 331: 47; lita på (trans.) 9: 23 f., 182: 56; (imper.) *troo (wist)* 123, 59, *troom* 370: 146; — *troni* tron I, tror Ni 429: 63 (se anm.).

troo (adj) 273: 162: jämte *trogen* 326: 69, 326: 71 (*Trogn ok Huld*) etc.

troobunden i trohetens bojor bunden 207: 60.

Trods 6: 32 (se anm.).

Troja 241: 193; *Trojæ Huus* 335: 15.

troligt (adv.) trofast 406: 44.

Troll 199: 19; — *Troll-Bär* 25: 45; *Trullkarl* 149: 38.

troß, tråß [*tråtz* 4: 37, 57: 39 (se anm): jfr *til Trots* 207: 67] trots, strunt i 6: 23 (se anm.), 9: 31, 43, 35: 28, 36: 19 (se anm.), 140: 46, 141: 69; 248: 125, 257: 71, 272: 115, 327: 78, 333: 124, 351: 60, 391: 16, 447: 582 (se anm.).

troßa, tråßa trotsa 34: 15, 151: 95, 368: 107, 374: 89, 102.

Trug(h) hot, våld 232: 64, 252: 94; tvång, tryck 403: 59, 434: 206, 445: 522.

Trull se *Troll.*

trumpit (adj.) 141: 54.

trygg(er) pålitlig 331: 62; stilla, orörlig 224: 26; säker, sorglös, obekymrad 52: 1, 306. 12, 402: 16 (superl. *trygst*), 406: 34.

trygglit (adv) 202: 130.

trå (interj.) 38: 18.

tråda trampa 151: 105: träda, stiga 283: 68 (: jfr *träden fram* 218: 6); *tråda i Dans* tråda dansen 305: 48; jfr *öfwertråda.*

trålla (?) 141: 69.

tråtz se *troß.*

Trä(ä) träd 33: 24, 34: 13, 49: 33, 79: 7, 105: 136, 106: 149, 141: 51, 180: 3, 194: 98, 214: 66, 278: 61, 279: 79, 295: 38, 322: 34, 342: 9, 344: 68, 361: 79, 444: 490, 491, 493, 467: 1145; trä 241: 183; — *Trägåls Trän* 106: 143; *Trägåhls Man* trädgårdsmästare 469: 1186: jfr Garten-Mann 291: 61; *Trädstockar* 397: 43.

träda stiga; trampa (ned) 330: 36; jfr *tråda.*

trät-dryg 257: 72.

trätt-samt 258: 102.

Träwefla 467: 1144.

trösta: pres. *tröster* 98: 29 (se anm.).

Tugg tugga 220: 84.

Tul(i)pan 141: 49, 224: 5, 307: 24.

Tumme: gie sitt Paar Ohl mäd T. 399: 107.

Tunder 145: 13.

Tupp som symbol för Frankrike 246: 71.

'tur utur 231: 44; jfr anm. till *ti* uti 22: 16.

tusend fåldt tusenfaldigt 330: 5, 351: 57; jfr *tusenfald* (adj. neutr.) 187: 40.

twee-händes 224: 26.

twe-knappot 237: 48.

Twifwl, Twifwel tvivel 338: 11, 392: 56; — *twiwel- huhg ok mohd* 122: 27; *twiwel tankar* tvivelfyllda tankar 339: 69.

Twiflan 210: 72.

Twijk (*Twik*) tvivel, ovisshet 187: 31; särskilt i *ut(h)an, utom* (*någen, all*) *T.* 128: 215 (se anm.), 140: 33, 202: 108, 245: 42, 253: 97, 288: 189, 296: 58, 308: 61, 338: 31, 422: 27, 429: 73; jfr *vthom all Twifwel* 392: 56: — *twikacktigt* (adv.) 201: 85; *twijklig* 255: 36 (se anm.); *twi(j)ksam* 313: 71, 330: 8; *twijksamt* (adv.) villrådigt 282: 32; *Twijksamheet* 308: 74.

twijka tvivla, känna oro, ovisshet, 265: 52, 317: 26, 340: 86 (pres. *twijker*), 386: 61.

twina 312: 29 (pres. *twiner*), 397: 53.

Twinesäng sjukbädd, där man långsamt tynar av 344: 74.

twinga: (part.) *twungit* nödvändigt 338: 11, *twungne* betryckta 374: 86.

Twist: (lefwd') utom all t. i fullständig frid 256: 63; *utan* (*någon*) *t.* förvisso, avgjort 369: 125, 453: 757.

twistig föremål för tvist 283: 57.

Twång tvång, tvingande 461: 981, 462: 988, 993; våld 35: 26, 237: 48; förtryck, träldom 80: 22, 215: 84 (se anm.).

twärt, twert se *härt.*

ty ty; därför, alltså 11: 29 etc. (jfr *dy*); *ty at* därför att 12: 16.

tycka: Tycken i behöfwa söria 98: 24 (se anm.); *mig tycker* 184: 114 (se anm.).

tyda uttyda, tolka 23: 54, 149: 38 (jfr *tyder vth* 192: 15); vilja säga, betyda 269: 33.

tyfwe-stulin 252: 86.

tyger-snelt (adv.) 235: 6.

Typhoeus: vtaff Thyphaei Släckt 202: 111.

tyßna, tysna tystna 283: 53, 304: 15.

tystli (adv.) 283: 40.

Tzina Kina 261: 35.

tå(h)la lida, fördra, utstå, finna sig i 6: 15, 106: 158, 110: 24, 237: 62, 308: 68, 453: 749, 753; kunna uthärda 42: 42, 447: 566; medgiva 245: 31; orka 220: 91.

Tå(h)r neutr. plur. (?) 4: 44 (se anm: jfr *een tåhr* 39: 46, 151: 92 och plur. *Tårar* 46: 7, 257: 95 etc.); se ock anm. 29: 28; — *Tåre-Luth* 29: 28; — *Tåar-lijkt* 172: 18, *Tåre-lijkt* (adv.) 224: 19.

t(h)år, tårs se *töra(s).*

tårr-wijg-skanklad 149: 36.

tä(c)k, täkk söt 124: 104; ljuvlig, älsklig 144: 4, 151: 93, 323: 51, 335: 12; angenäm, behaglig 161: 26, 368: 91, 398: 69; — *Täkkheet* älsklighet, behag 277: 12, 360: 57.

**täck(i)a* täckas, behaga 136: 6 (se anm. o. där cit. st.).

täma tämja 33: 22 (se anm.), 431: 133.

tän(c)ka (*tencka*) betänka, tänka på 53: 15, 151: 93, 152: 113, 270: 42; anse 331: 49; *t. sigh* tro sig 257: 92; *t. kring* 433: 181.

tära förtära 335: 15.

Töcken 333: 106; — *Tökn-lijk* 39: 40.

Törne, Törn törne, törnbuskar (koll.) 32: 15, 224: 15, 404: 90; plur. *Tö(h)rnen* 146: 51, 256: 40, 295: 34, 338: 17; — *Afunnds-törn* 332: 70; *olyks-Törn* 151: 106 (se anm.); — *Törnebuskan* se *Buske.*

**tö(h)ra(s): t(h)år, tor(r)* törs, vågar 172: 11 (se anm.), 367: 70, 448: 601; tör, torde, lär 58: 58 (se anm.), 123: 48, 49, 219: 58, 225: 54, 226: 97, 269: 30, 322: 20, 455: 813; *tårß, tårs, torß, tors* törs, vågar 35: 27 (se anm.), 48: 46, 119: 111, 125: 128, 183: 90 (se dock anm.), 201: 80, 219: 44, 257: 85, 393: 72; *töhr* törs, vågar 262: 67; *törs, törß* törs, vågar (plur. subj.) 447: 582; tör, torde 262: 66 (plur. subj.), 448: 599; *tord(e)* torde 214: 45, 221: 126, 281: 6; tordes, vågade 278: 53, 350: 42; *tordes* vågade 438: 324.

ulfw-tiutt' tjuta som vargar 274: 182.
vndanfijka 149: 34 se *fijka* skynda.
undanrymma 362: 91.
Under under(verk), märkligt ting 241: 172; förundran 241: 176; (som sammansättningsled) underbar, förundransvärd, märklig: *under-Dygd* 195: 127, 203: 142; *under krafften* 241: 174; *under-Lagh* 198: 2 (neutr., se anm.); *under-makt* 198: 1, 209: 44, 215: 82, 227: 113, 418: 16, 428: 38; *undersätt* 318: 59, 397: 44; *Underting* 184: 130; *Underwerk, underwär(c)k* 225: 60, 241: 185, 187, 374: 101; *under-wett* 225: 50, 245: 25 (se anm.), *under weet* 246: 54 (se anm.); *underändring* 372: 19 (se anm.); — *underskiön* 253: 103; *Under wärdt* 208: 5 (se anm.): jfr *underwärdigt* 241: 196; (*högst-*)*underligen* 309: 89; (*heel*) *underligen* 340: 77; *vnderligh* (adv.) 367: 78; *underligt* märkvärdigt (adj.) 195: 116: *underlijkt* 340: 85.
undergifwen underlydande 313: 59.
understytta 285: 122, 313: 54.
understå sigh företaga sig 386: 54 (se anm.).
vnderstödh stöd 399: 112.
Undersåtren undersåtarna 322: 45.
undertaga (*sigh*) 369: 122; jfr *understå*.
undfijka 389: 123; jfr *fijka* och *undfly* 298: 107, *vndlöpa* 149: 35 (*vndlopp*).
undra (*på*) undra (över), förvåna sig (över) 8: 12, 142: 83, 226: 95 (*drifwa en til undra*), 298: 119 (*u. therpå*); *undra sig* (*om*) undra (på), förundra sig (över) 110: 13, 208: 3, 220: 72; *undras* väcka förundran 196: 163.
undstöd 375: 104: jfr *unstöder* 257: 96.
vndsätta avhjälpa, fylla ut 371: 6 (jfr anm.).
Ungkar ung man, 'gosse' 449: 630, 469: 1196; jfr *Ungerswen* (*-swän*) 221: 114, 322: 25, 443: 466.
**Ugn* (*Kakelung* 141: 60): *Ungen* 460: 945; *ungnar* 241: 175.
unna: sup. *unt* 310: 109, *unna*(t) 407: 74.
uphämta erhålla 57: 35.
vplåga (trans.) 219: 39.
vpspinna 149: 14.
vpstegh 355: 17.
vpswälla 224: 18.
upsättia 208 rubr., 255: 21.
uhr-min(n)s (adj.) urminnes, urgammal 151: 77, 191: 2 (*uhr uhrminß*), 192: 17, 225: 63, 397: 42; — *uhrminsgammal* 231: 21, 277: 22, 286: 125; — (*aff*) *uhrmins minne* 376: 140; — jfr *uhr-gammalt* 232: 45.
ursaka sig 48: 47; jfr *uhrsäkt* 322: 19.
usel, ußel eländ(ig), arm, värdelös 49: 28, 60: 103, 104: 94, 115, 149: 30, 230: 1, 236: 29, 274: 189, 276: 1, 278: 65, 279: 76, 306: 2, 307: 44, 340: 89, 367: 49, 375: 134; olycklig, beklagansvärd 47: 37, 63: 63, 122: 24, 301: 49, 302: 100, 330: 5, 361: 73.
Uselhe(e)t, Ußelhe(e)t elände, ynkedom 53: 14, 367: 58 (se anm.); olycka 256: 53, 300: 29.
ut(h)af(f) (ut)av; om 181: 40; från 350: 25; med hänsyn till 195: 117; med anledning, på grund av 321: 4, 427: 22; jfr *'taff*.
uthan: kan intet vthan smila kan ej låta bli att småle 221: 130: jfr 296: 62 *kant ey vtan neka* med sm. bet.
vthblotta (trans.) 349: 12.
vthblåsa utsläcka 349: 12.
vthdricka ... til tömma (en skål till ära) för 220: 91.
uthe slut 39: 46.
uthgiuta: uthguttne (*Tårar*) fällda 198 rubr.
vthkrysta (*mången pust*) 402: 4.
utkräfta: uthkräftad 277: 21.
uthleeta 28: 23.
uth-lifwa 308: 68.
vhtlänst utländskt 126: 151; jfr *vthlänsk* 377: 175.
vthmåla plåna ut 218: 18.
vt(h)om, uth om utan 203: 147, 277: 18, 294: 7, 296: 58, 330: 20; utanför, borta från 256: 63; *intet uthom* intet annat än 302: 80 f.: jfr *uthan*.
uthrifwa avslita 295: 9.
uthrijks Landen: från u. utrikes ifrån 286: 125.

vthsinna uttänka 317: 30.

utspredd utbredd 434: 201.

Utwägs Swaar 428: 27.

uthöda: part. *uthödd* (*-er*) tillintetgjord 273: 138, uttorkad 278: 36; sup. *uthödt* ödelagt 286: 127.

waka hålla vakt, vaka, vara vaken 3: 10, 65: 121, 110: 20, 202: 102, 257: 74, 269: 6, 319: 78; vakna 52: 3 (*waak ... up:* jfr *wakn' opp* 69: 37, *waknar up* 392: 63, *upwakna* 325: 22, *waknar* 202: 114).

wakker präktig 239: 128.

Wakt vakt(-hållning), bevakning 461: 980; *satt på w.* 182: 57.

wa(c)kta på vänta på, bida 34: 4, 122: 42; *w. op* (*vp*) 110: 39, 123: 73: jfr *vpwakta* 122: 28; *w. sig* vara på sin vakt, akta sig 445: 511, 448: 602, 454: 787.

Waktel-Mannen 452: 708.

Waldmar vadmal 76: 101 (ty. text).

Wall våld, våll 28: 24 (se anm. o. jfr 398: 72).

walla: will- ok walla 227: 120 (se anm.).

wandelbar 80: 16.

wandla vandra, gå 3: 4 (se anm.), 400: 149; förvandla, förändra 35: 33 (refl.), 312: 23 (pass.); jfr *wandra* 236: 46, 237: 72, 240: 162, 307: 43.

Waan-hop(p) 64: 84, 314: 105.

wanka gå av och an, vistas 123: 54; vankas, vara tillfinnandes 218: 10.

Wa(h)n-tro(o) misstro 123: 51; vantro 339: 46.

wara esse: pres. ind. 2 pers. sing. *äst* 8: 11. 22: 35, 50: 46, 49, 152: 113, 130 etc., 3 pers. plur. *äre* 10: 3, 25: 46, 29: 11, 33: 23, 26 (*är'*), 111: 51 etc., *ä* (: *mä*) 181: 38; pres. konj. *wari* vare 52: 97 (se anm.), 440: 376, 441: 400, *war* 469: 1182; impf. ind. *I wor* 140: 37, (de) *wore* 182: 47, 309: 85; impf. konj. *wore* vore 25: 49, 68: 17, 127: 180, *woor'* 124: 80, *worr* 127: 195, *woro* 126: 172 (se anm.); *wara wäl* ha det gott 347: 138.

wara durare 279: 92, 468: 1166:

Warelse tillvaro 375: 119; väsen 277: 6; varande, existerande 372: 11 (*all w.*).

Warg som symbol för känslolöshet 360: 56; — (*tiuta*) *warge lijk* (adv.) 294: 8: jfr *warge tiutand* (*Skrål*) 325: 36; — *Wargewåmb* 219: 68.

warlig (adv.) 317: 7.

Warnad 208: 8 (se anm.).

Watten 301: 47 etc.; — *Watn-Fahra* 32: 12; *Wattublåsår* 235: 10; *wattuklädder* 181: 42.

wed(h) [~ *wid(h)*] vid 9: 32 (se anm.), 39: 29, 110: 34, 35, 184: 114, 200: 41, 212: 13 etc.

wederfahra vederfaras 340: 78.

wedrigt (adj.) 209: 18.

Weekmodigheet 224: 34; jfr *week* svag 12: 6.

weela 43: 58.

Venus, kärleksgudinnan (jfr *Frigga*) 18: 11, 20: 9, 14, 21: 28, 29: 25-30 (se anm.), 145: 14, 182: 61, 218: 14, 15, 379: 24, 422: 18; planeten 151: 94, 338: 34; kopparen 205: 9.

Werk se *Wärk.*

werras bli sämre 236: 32; jfr *wärre.*

Weet, Wet, Wett (oftast, se anm. 58: 67) förstånd, förnuft, omdöme, besinning (även med bet.: levnadsvett, skick t. ex. 221: 115) 58: 67, 226: 76, 264: 20 (*utom wetet:* se anm. o. jfr *utan wett* 331: 66, 374: 83 'oskälig', om djuren), 323: 60, 330: 30, 337: 2, 338: 25, 369: 112, 374: 83, 427: 8, 435: 229, 251, 449: 647, 460: 943; förstånd, snille, klokhet, vishet, vetande, insikt, kunskaper (ofta sammanställt med *Konst,* t. ex. 190: 106, 194: 85 se d. o.; jfr *konstigt wett* 247: 99) 200: 63, 68, 225: 55, 226: 68, 87, 231: 32, 234: 117, 241: 188, 242: 220, 231, 245: 25 (*underwett*), 245: 38 (*owettigt wett* jfr *owet*), 246: 54 (*under weet*), 55, 74, 270: 54, 278: 37, 284: 87, 326: 55, 369: 115, 375: 121, 132, 376: 147, 397: 50, 460: 957; klokskap 277: 17, 28; jfr *Gudh-wett;* — *wett-löß* 277: 11 (se anm.), 340: 100.

we(e)ta [*wetta* 43: 64 (se anm.), 151: 98, 194: 98, 333: 110; *wett* (annars *we(e)t*) 274: 195; sup. *wist* 196: 150, 369: 131] veta, känna (till), ha reda på; — *w.* (*at, til at*) kunna, ha förmåga, förstå 6: 21, 47: 34, 196; 150, 201: 89, 202: 121, 124, 231: 36, 237: 53, 245: 38, 248: 113, 256: 43, 271: 85, 283: 49, 295: 40, 300: 29, 301: 76, 314: 106, 317: 9, 323: 48, 326: 58, 361: 81, 385: 17, 392: 58, 394: 110, 445: 513, 451: 702, 454: 787, 462: 1010; *w. af* ha erfarenhet av 62: 34, 254: 2, 304: 24, 314: 108, 333: 110; — *w. huth, kaaß* 39: 28, 33, 251: 54.

wet(t)ig klok, förståndig, kvick 140: 20, 210: 78, 339: 47, 431: 130, 465: 1076; lärd 300: 19.

Wetenskaper vetande, kunskap(er) 195: 109.

We(e)tskap vetenskap 194: 90, 463: 1021; vetande, insikt 369: 126.

Wettigheet förstånd 462: 1009, 464: 1056.

Wexel-Kiärl(e)k 23: 44, 110: 30; jfr *Wäxel.*

wexel-skiffta 104: 97; jfr *wäxla.*

wija viga 355: 39.

Widior (*Astrilds,* om håret) 125: 135: jfr anm. till 29: 9-16.

Wijg-breew 123: 63.

Wigg (*Thors*) 209: 26 (se anm.), 403: 62; jfr *Dunner-Kijl* 30: 36 (se anm.).

wigg-beväpnad 387: 74, se *Wigg* 209: 26.

Wijgnings Dag 205 rubr.: jfr *wijgsel Dagh* 249 rubr., *Wijgsel-Dagh* 281 rubr.

wijka (*wika*) ge vika, duka under, tyna av(?) 4: 38; fly (undan) 8: 13, 405: 10; vika av 104: 98; väja undan 389: 121; stå tillbaka för 286: 138; *vndan wijka från* undfly 365: 10.

wiktig tung 463: 1027.

wild (237: 78, 387: 76, annars) *will* vild, grym (om djur) 237: 78, 295: 33, 338: 15 [jfr *Wil(l)diur* 81: 52, 151: 89, 224: 12], (om Oden) 387: 76; vild, vill(ande), vid 329: 3 (se anm.), 353: 103, 367: 70; vild, från vettet 127: 180 (se anm.); tokig, rubbad, ifrån sig 321: 4 (jfr anm.), 435: 250; vilse 443: 455 (jfr *fahr wils* 403: 80); — *will* partisk 283: 45 [se anm. o. jfr (*o*)*wildhugh*].

wildhugh 283: 45 (se anm. o. jfr ovan *will* partisk).

willa fara vill (vilse), irra 227: 120 (se anm.), 274: 172, 308: 71, 319: 87; vilseleda 284: 72; *willad* lockad bort 427: 6; *Sinn-willand* 349: 11; *willa* 'vilja' se d. o.

Wille-Walla 322: 38.

willigt 453: 753; *willigst* (bered)villigast, redobognast 148 rubr., 286: 138, 387: 79; jfr *williefärdig.*

Willia vilja, önskan, behag; gunst 321: 6 (*goda W.*); *med Willia* 8: 2; *moot willian* 245: 12; *till Wilies* 28: 11.

wil(l)ia [*willa* 325: 34; pres. ind. 2 pers. sing. *wilt* (*wiltu; du, tu wilt*) 4: 35 (se anm.), 5: 54, 8: 5, 49: 36, 55: 60, 61: 8 etc.; 1, 3 pers. plur. *wil* 301: 62, 63, *will* 40: 67, 288: 184, *willa* 46: 17 (se anm.), 107: 186, *wele, wela* 36: 14, 47: 27 (se anm.), 210: 57, 287: 154, 297: 91, 300: 42, 310: 119, 333: 126, 345: 82; 2 pers. plur. *wil* 180: 13 (*I wil* till *en* pers.), *welen* 261: 44; impf. *wille* 4: 41 etc., *wilde* 184: 121; perf. part. *wil(l)iat* hågad 127: 178 (se anm.), 238: 86; sup. *welat* 297: 73, 304: 18] vilja; skola, komma att 10: 20, 38: 15, 58: 47, 111: 68, 165: 64, 194: 101, 214: 49, 270: 56; skola, månde 301: 62, 63; kunna (vilja) 49: 36, 257: 86, 325: 29, 405: 16, 429: 56 (jfr anm. hit); skola, må (*wij wele,* i uppmaning) 36: 14, 310: 119; må 345: 79 (se anm.); sträva, ty sig 456: 844.

williefärdig 139 rubr. (superl., se anm.), 217 rubr.; — adv. 230 rubr., 306 rubr. (superl., se kom. s. 280).

Will-Stiärnor 338: 26, 34.

will-wall-hwälwand (*Siö*) 237: 75.

wils(e) 403: 80.

Win: lade win (*om*) 226: 80: *sigh winlagd* (sup.) 272: 110.

Wijnbärs koorn 187: 43.

Wind luft, väder 12: 2, 192: 20, 372: 22; *brak ok wind* 385: 36; *win(n)* vinden 124: 91, 449: 620 (se anm.).

wind-ögd 124: 105.

Winge: plur. best. form *Wingran* 317: 22.

wingfota (adj.) 278: 48.

winna vinna, erövra, uppnå 34: 18 (part. *wunnit*), 51 90, 231: 43 (impf. *want*) etc.; (absol.) vinna, hemföra segern 34: 20; övervinna, tillintetgöra 184: 133 (part. *wunnin*), 196: 146, 297: 85, 389: 132 (part. *wun'ne*), 456: 829 (part. *wunnit*).

Wijröök, Wyrök 333: 105 (se anm.), 374: 94.

wijs förvissad, övertygad (om): *giöra mig w. at...* 446: 562; jfr *wiß* förvissad.

Wijs, Wijß sätt, vis 48: 11 etc.; uppförande 323: 58.

wijsa framvisa, skildra: part. *wijster* 191 rubr., *wijste* 395 rubr.

VisiGothi 230: 12.

Wiß viss, säker, otvivelaktig 121: 12, 149: 33, 186 rubr. (se anm.), 186: 1, 4, 233: 83, 265: 52, 277: 30, 325: 26, 330: 8, 343: 35, 344: 52, 398: 76 — *för wist ok santt* såsom visst och sant 236: 18, 327: 87, 420: 53 (jfr *förwissa* 226: 98 och *Wissa* nedan), *för wist* såsom visst, förvisso 246: 71, 272: 111, 469: 1190, *wist* förvisso, med säkerhet 3: 15, 21: 10, 25: 49, 111: 65, 139: 11, 369: 132 etc.; viss, bestämd, rätt 186: 5, 10, 187: 13, 14, 17 (jfr *rätt* 187: 15), 229: 164, 233: 76, 374: 75 — *wist* på viss, bestämd tid 186. 7, 8; förvissad 240: 148, 367: 75 (jfr *wijs*).

Wissa visshet, sanning, säkerhet: *til wissa* 164: 17 (se anm.), *för rätt wissa* 194: 98, *förwissa* 226: 98, *för sant ok wissa* 252: 80, *för sant til wissa* 400: 127, *för rätt ok wißa* 418: 19.

wisserlig(en) 266: 61, 267: 90.

wißlig (adv.) 184: 122.

wißna (*bort; wijsnar bort* 106: 145) 80: 32, 141: 51, 278: 62, 297: 78, 298: 106 etc.; pass. f. *wißnas* (*bort*) 286: 128 (se anm.), 330: 35 (*wijßnas bort*), 405: 15 (*wisnas,* se anm.).

wista vistas, dväljas 3: 3 (se anm.), 17, 388: 93; *wistas* 110: 40, 320: 112.

Wisthuus 143: 108.

wijta: imper. *wijtn* 446: 549.

wit(t)na bära vittne om 30: 40, 196: 147 (se anm.), 340: 98, 440: 385; jfr *w. om* 189: 83, 330: 23.

Witne: taer w. hämta bevisning 192: 16; — *Witnesbyrd* 63: 46.

witterlig (adj.) 225: 62.

wredga vredgas 340: 96.

wredsmodh vrede 282: 34.

wrång, wrong avog 35: 30 (jfr *wrånglynt* 351: 63); obändig, våldsam, ondsint 283: 48 (jfr *wrångfull* 285: 109); — *wrångwijs* orättvis 201: 83 (se anm.); *wrongwijst* (adv.) förvändt 337: 6.

Vulcan(us) 42: 44, 124: 107, 182: 67, 210: 52.

wulin: illa wulit 141: 54.

Wurm: haer W. i Hiernan 322: 16.

Wyrd (Wyrde) 375: 105; jfr *Wyrdnad.*

wyrda vörda 309: 97; värdigas 373: 53; jfr *wörda.*

Wyrdnad värdighet, äreställning 367: 58.

Wyrök se *Wijröök.*

Wåg 192: 38 etc.; plur.-*or* 109: 6, -*ar* 127: 202 (se anm:).

wåga sig i Wintern 142: 81: jfr *wåga sigh uth i Wärden* 238: 91.

Wågespeel vågspel 442: 419.

wå(h)la 237: 61 (se anm.), 326: 46, 388: 111.

Wåhlböte 440: 371, 379.

Wåld våld, övervåld 282: 10, 331: 39, 367: 64; välde, makt 209: 22, 242: 171, 375: 105, 115; jfr *Mans Wåld* 460: 952.

Wå(å)þ 124: 96 (neutr.; jfr *Tok*), 252: 79 (se anm.), 323: 52 (mask.).

wåt (adj.) 252: 87 (se anm.), 269: 28; som subst. (om regn) 30: 51 (se anm.), (om tårar) 273: 157 (se anm.).

wäcka, wäkka, wekka väcka 202: 114 (*wekkes* vaknar); framkalla, väcka till liv 286: 134, 372: 37; egga 314: 91.

Wäder vind 7: 39, 25: 33, 140: 45, 142: 92, 94, 183: 108, 213: 28, 235: 9, 236: 34, 374: 74; luft, väder 181: 46, 232: 68, 241: 178, 372: 28, 396: 23; väder(lek) 418: 10, 422: 7; — *Wäder-Guden* 6: 33 (se anm.), 374: 74 (*WäderGuen*, trestav.); *Wäderleek* 12: 5 (se anm.); *Wäderstilla* vindstilla 449: 923; — *wädersnäll* 343: 28.

**wäd(i)as:* inf. *wäds* 219: 44; *komm wädz* 356: 49.

Wäg: (Sannings) *wägn* (enstav.) 284: 71.

Wägebreff pass 236: 27.

wäija (*wäya*) falla undan för, ta hänsyn till 277: 17, 327: 78; ha försyn för 345: 98; undgå 257: 86 (*will w.* 'kan undgå'; ell. möjl. 'vill ta hänsyn till, bry sig om').

Wäl lycka, sällhet 295: 28.

wäl, wäll (, *wähl*) väl, visserligen, nog, visst o. d. 4: 41, 5: 4, 33: 31 etc.; väl, bra, riktigt, rätt, nog o. d. 28: 15, 123: 53, 75, 124: 83, 125: 126, 133, 126: 160, 183: 108, 205: 8 etc.; väl, lyckligt 202: 117, 266: 66, 310: 122 etc.; väl, fullt, godt 111: 60, 62; fullt, alldeles 218: 26, 310: 110, 320: 103; nog, tillräckligt 220: 80; *wäll!* godt! (interj.) 250: 29; *för wäll* 245: 27 (se anm.); *laga wäl mäd* 126: 170; *ey står oß wäll* ej anstår oss 295: 18; *Salig döde Fruen är wäll* 298: 115 (se anm. o. jfr 347: 138 : *Wälls then som* 256: 51 (se anm.); *inte wäl* inte gärna (svar på fråga) 453: 743: jfr *dok wäl* 273: 147: — *wälachtad* 79 rubr., *wälacktad* 186 rubr.; *wälachtbare* 79 rubr.; *wälbestälte* 160 rubr., 180 rubr.; *wälförordnad* 259 rubr.; *wälförtient* 144 rubr., *wäll förtient* 235 rubr.; *wälförståndig* 79 rubr., 144 rubr.; *wählhårdad* 350: 38; *wälmeent* 217 rubr; *wälprydd* 208 rubr.; *wälwillig* 208 rubr.; *wäll önskand* 205 rubr.

Wälde välde, makt 396: 18: *Wäld'* 198: 1; *Wäld* 233: 78: jfr *Enwälds Hand* 273: 138 och *Wåld.*

wälls se *wäl(l).*

Wällust 148: 9, 366: 32: *Wällustskwaaff* 308: 70 (se anm.); *Wällusts O-lust* 317: 15.

wälsigna (pres. konj. *wälsingn* 143: 107) 215: 96, 216: 97, 231: 23, 304: 35, 323: 61; jfr *Signa.*

Wälsignels' 402: 38; jfr *Signa, Signelse.*

Wän(n): best. f. *Wän'n* (enstav.) 21: 12; — *Wenner-Paar* vänpar 255: 15.

wän: wäna Wän (om en man) 139: 1; jfr *Wäna Möör* 249: 1.

wända (*wenda*) använda, lägga ner 189: 81 (sup. *wänd*); använda, tillgodogöra sig 370: 143; förbyta, förvandla 298: 114, 335: 30; *w. igän* gå tillbaka (bildl.) 350: 32 (jfr *w. til baka* 240: 157); *w. igen, w. om* upphöra, sluta upp, ge sig 221: 116, 239: 111; *w. sig tilbaka* dra sig undan 48: 48.

wänstert 419: 31 (se anm.).

wänwilligst 299 rubr.: jfr *willigt, willefärdigste Wän* 139 rubr.

wärd värd, förtjänt (av); *Under wärdt* 208: 5; *Sorgen wärdt* 324: 5 (jfr 'beklagansvärdt'); *hålla w.* skatta 221: 120; *hålla kiär och wärd* 'värderad, kär' 469: 1180; *wärd* värdigt 422: 22.

Wärk, Werk verk, handling. gärning(-ar) 121: 10 (se anm.), 192: 14, 369: 120, 455: 796, *gå til wärka* 210: 58; verk, arbete(n) 151: 102 (*hand-kånstig wärk*); — *wärkestaan* verkstaden 42: 45.

wär(c)ka uträtta 399: 95.

Wär(l)d, Wer(l)d värld; *Wärdens lilla Wärld* 195: 119; *then lilla Wärd* (mikrokosmos, om människan) 277: 7 (se anm.); — *Wärlds-Lusten* världsliga njutningen 256: 50; *Wärd-berömd* världsomtalad 149: 21.

wär(l)dslig (*wer(l)dslig* etc.) världslig, jordisk, timlig 33: 33, 152: 110, 189: 91, 203: 142 etc.; *i* (I) *Ewig-wärldslig-sinnte* 373: 69; — (adv.) *wärdsligh* (*fulkommen*) 279: 83 (se anm.); *wärdslig-säl* 273: 140.

Wärma värme 12: 14, 373: 39, 40, 50.

wärre, werre 295: 15 (adv.), 29 (adj.); *dy werr* 126: 157, *dy werre* 237: 61, 296: 49, *ty wärre* 181: 27 tyvärr; — *wärst* (adv.) 295: 15 (se anm.), (adj.) 257: 94, 295: 29; jfr *werras.*

Wäst västan (-vind) 142: 91, 186: 6.

wästan i väster 30: 48; jfr *åt Wäster* 213: 29; jfr på *nor(dast).*

wätska 373: 59, *wäska* 104: 111 (se anm.).

Wäxel, Wexel växling, utbyte, förändring 231: 24, 371: 5 (se anm.); — *Wexel-Kiärle(e)k* 23: 44, 110: 30 (se anm.); *wäxel lop* 104: 107; *Wäxel-Stridh* 318: 57; *wexel-skifftar* 104: 97.

wäxla, wexla byta 150: 54, 272: 128, 318: 59; förändra sig 34: 7; *wäxla ... för* tillbyta sig ... mot 202: 117.

Wäxt, Wext växt, växande 330: 31; växt, gröda 57: 18, 360: 34 (bildl. om 'ättlingar'); *all Dygde-Wext* 'varje dygdens växt, telning' 331: 40: jfr *allt Dygd-Afwel* 272: 120.

wörda värdera, akta 67: 152; *wördas* anses värd, åtnjuta äran 110: 39; jfr *wyrda.*

Xantippe, typ för en elak kvinna, 279: 91.

Ylning 237: 73.

ym(b)nog(er) 25: 24, 57: 18, 404: 120; (adv.) *ymnigt* 279: 71; — *All ymnighetens Moor* (Ceres) 303: 12; *all Godas Ymnogheet* 304: 23.

Ymp ymp(kvist) 468: 1167, 469: 1191; — *Ympekwist* 468: 1172.

ympa: ymper 298: 113: *ympar* 468; 1164; *inympes* 287: 179; *återympes* 288: 197.

Ynglingskapen 330: 25.

Ynka ömkan 125: 127; bedrövelse, elände 213: 21.

ynka klaga över 214: 59.

yn(c)k(e)lig(h) ömklig, ömkansvärd, jämmerlig 46: 4, 111: 59, 295: 12, 458: 895, 464: 1040; *ynk.e)ligt* (adv.) 47: 22, 51: 47, 281: 6, 299: 1, 405: 11.

Yncklighеet bedrövelse, elände 3: 14.

yn(c)ksam 8: 10, 274: 180, se *ynklig.*

ynkwärdig 81: 60; jfr *Ynka.*

Ynnest gunst(bevis) 31: 75, 111: 46, 145: 32, 354: 2, 445: 509; *Ynst* 126: 170, 221: 119, 346: 120, 448: 597.

ynstigt (adv.) 423: 32.

yppa (*sinnet*) 146: 47.

yppen öppen 146: 58, 456: 841 (*yppit*); — *yppenbaar* 195: 127, 250: 16; *yppenståg* stod öppen 273: 142; — *Ypning* 461: 968; — *yp(p)na* 304: 16, 330: 16, 456: 826, 457: 852, 461: 969; — jfr *öpen* 69: 40.

y(h)ra: (*Luften, Stormen*) *yhr* virvlar 140: 47, 193: 69, 232: 66; (opers.) *yret* 186: 6.

yrka lägga sig vinn om 284: 75.

Yrkan 368: 86.

ytterst sist 294 rubr., 306 rubr., 324 rubr., 349 rubr.

ywrig se *ijfwrig.*

* *Yx(e):* best. form. *Yxen* 34: 16, 343: 15.

Zephir Sefyr(er), västan 269: 8.

Zoil(l), Zoilus, häcklaren, 201: 76 (se anm.), 272: 116.

zyta: pres. *zytes* (sytes) 145: 32.

å: å Land landvägen 242: 212.

åga äga 399: 99; impf. *åtte* 206: 33.

Ålder livstid 402: 14; ålderdom 33: 39.

Ålderlijke jämnåringar 194: 95.

Åminne (å)minne(lse) 268 rubr., 342 rubr., 366: 22, 369: 114; — *Åminn(e)s-Steen* 190: 113, 349 rubr.; — jfr *åminnelse* 80: 18.

Ång ånga, dimma 333: 106.

Ånger ånger 63: 66, 245: 12; sorg, smärta 295: 23.

ånger (adj.) 386: 47.

Ångst (*Ångest* 4: 29) betryck, nöd, olycka, vedervärdigheter 301: 51, 308: 73, 309: 88, 319: 82, 323: 62, 368: 102; ängslan, ångest 63: 65, 280: 105; sorg, bedrövelse 4: 29, 301: 69, 346: 119, 347: 140; — *ångstsuckar* 429: 81.

Å(h)r: åhrsens tijdh 145: 25, 186: 7, 418: 9: *Åhrstijden* 374: 75; *åhrsens ähre-Cron* 160: 1; *åth åhre*(t) nästa år 389: 143, 421: 72.

Åskia 372: 28; *Jupiter slåår neer mäd Åskian* 314: 94; *Åske-Slag* 408: 86; *Åskie-lijkt* (adv., tvåstav.) 351: 45.

åt(h) (i riktning) mot, åt, till 238: 101, 105, 239: 136, 240: 145, 330: 10 (*åt Himlen op: Himmel åth* 306: 4, 312: 40; jfr *opp*); *Skogs åth* 436: 254; *Skogsåt* 465: 1067); efter, på (*sij åt*) 207: 45, 393: 90, 400: 141; på 282: 7 (*frästa åth*), 387: 87 (*skiuta åth*); för 285: 97, 369: 136, 398: 69 [se *så(å)t, k(i)är*]; i (*kiär åt*) 465: 1079, 467, 1120 (se anm. till 369: 136).

Åthbärd 124: 83.

åter å andra sidan 62: 39; *åter igän* å min sida till gengäld 26: 76.

Återglantz återstrålning (bildl. om genkärlek) 335: 27.

Åter-Swaar svar på svar (genmäle) 285: 112; jfr *Gien-Swaar*.

återwända upphöra 4: 30.

åthföllia följa 392: 52.

Åthhohga 269: 25.

åthlee le mot 342: 4.

åtte se *åga*.

**åtänk(i)a* tänka på: *åtänks* 110: 16.

ädel(l) ädel, (med mer ell. mindre klar lutning åt: hög, högättad,) adlig 124: 99 (se anm.), 231: 41, 234: 105 (se anm.), 245: 28, 279: 81, 281 rubr., 286: 131, 147, 287: 176, 296: 59, 70, 333: 117, 376: 139 (jfr *adel*); ädel, härlig 284: 95, 286: 143, 356: 42.

äg(g) ägg 231: 44, (*ägg-trind* 400: 141); egg 344: 54, 375: 111.

ä(h)las 427: 15, 449: 637.

Älendigheet elände, olycka 46: 14, 122: 24; — *älende* olycka 265: 41.

Älskog 453: 751, *älskhogh* 261: 60, *Älskhug* 321: 8 (se anm.).

än (*en* 273: 155, 274: 168) än: *ingen* (annan, mera) *än du* 5: 46 (se anm): *intet* (annat) *är än* 308: 68: *ingen ting* (mer) *än* 313: 76; *kan ey* (annat) *än* 277: 25: *haer ey* (mera, något annat) *än* 339: 43: *inte will bli paart* (annat) *än med* 463: 1027; *än som* än 246: 51; — än, ännu (vid komp.) 450: 651; ändå 184: 30; än(nu), ytterligare, vidare 111: 61, 125: 122, 153: 149, 224: 16 (se anm.), 250: 21, 253: 109, 255: 10, 11.

ända (trans. o. intr.): sup. *ändt* 341: 106, 370: 144; pres. *ändar* 441: 413.

ända (adv.; i något oklar användn.): *draa rätt änd' i* 322: 20, (superl.) *sijr rät ändast op i* 224: 28.

Ändalopp 187: 32.

änd(e)lig(h), end(e)lig(h), endlich (265: 39) ändtligen, till sist 123: 62, 140: 30, 206: 14, 231: 35, 319: 84, 332: 76, 373: 61, 377: 183, 405: 24, 443: 468 467: 1136 etc.; jfr *endtlig* 367: 53, *äntligh* 387: 88, *endteligen* 431: 127; — *ändlig' ända* slutliga slut 278: 64.

Ängel, Engel: Englar 314: 81; — *Engelbahrn* (smekord) 125: 119; *Engla bröd* 108: 191 (se anm.); *Engla-Frögd* 161: 30; *Ängel-Folck* 332: 93; *Ängel-Fägring* 422: 21; *Ängla Sången* 310: 116; — *Engel-lijk* (adj.) 151: 86; *Engel-rik* 257: 89; *Engel söt* 81: 61.

ängsla trycka, pina 46: 14, 110: 11; *ängslas* pinas, vändas, ängslas 111: 57, 405: 8.

ängslig sorgfull, ängslig 153: 140 (se anm.), 201: 94, 295: 26, *änslig* 47: 33.

Äpplä (Eris äpple) 255: 5; *steka mogne Äplen* 238: 93 (se anm.).

ä(h)ra: pres. *ähres* 376: 154; impf. *ärade* 271: 79; part. *ärder* 270: 57.

Ä(h)ra ära, heder(sbevisning) 46: 5, 80: 21 etc.; (kvinnlig) heder 453: 757, 454: 789, 461: 977; *till Ähran* i all ära 444: 506; — *Äre-banen* 193: 42 (jfr *Ban*); *ähre-Cron* 160: 1 [jfr *Äre-Kronan* 333: 129, *Ähre-Kronor* 352: 81, *Dygdens Crantz* 336: 36, (ty.) *Ehren-Kron* 87: 30]; *Ähredicht* 354 rubr., *Äre-Dickt* 369: 114; *Ärefrägd* 366: 23, 368: 110, 377: 186; *Ähreltyte* fel (fläck) på ryktet 454: 785; *Äre-Minne* 148 rubr., 151: 90, 188: 74, 294 rubr, 376: 144; *ähren-prijs* 146: 60 (se anm.); *Äre-rijkte* 272: 118 (se

anm.); *Ähre-Rijm* 390 rubr.; *Äre-Rooß* 312: 43, 377: 170; *Äre-Roser* 342 rubr.; *Äre-Ruhna* 244 rubr.; *Äre stegen* 273: 141; *Äre Stoodh* 268 rubr.; *Äre-taal* 248: 110; *Äre-Teckn* 324 rubr.; *Äre Tienst* 306 rubr.; *Ære Troon* 287: 167; *ärewyrdning* 48: 45; — *Årboren*, *Ehreboren* etc. (epitet om ämbetsmän och förnäma borgare) 79 rubr., 144 rubr. 180 rubr., 186 rubr.; *Ähredryg* stolt, högdragen 396: 17.

ärbar redbar 331: 62; jfr *Ehrbarheet* förträfflighet 145: 34.

Ä(h)r-leek 403: 67 (se anm.), 461: 974.

ä(h)rlig(h) ansedd, aktad, hedervärd 238: 90, 444: 489; hederlig, redlig, god, bra, svekfri 32: 14, 40: 63 (*een ährlig swänsker Man*), 243: 235, 245: 15, 261: 49, 311: 11, 323: 47, 346: 117, 402: 29, 403: 76; *mången ärlig* 'god' *Stund* 459: 910; — *ärligen* med heder, redeligen 325: 9.

ärl' ok särla 407: 59.

Ärm(e)klä 188: 51, 452: 730.

Ärmekruus 433: 177.

ärna: (*resan war*) *ärnat åt* (*Turky*) ämnad, ställd till, avsåg 239: 136.

äska begära 48: 10, 340: 88; kalla fram 104: 113 (se anm.).

äwig(h) (vanligare än *ewig*, se d. o.): *en äwig* (oändlig, 'evig') *hoop med Salt* 213: 24; *äwig* (adv. ~ vanligt *äwigt*) 153: 149, 223; 1, 256: 49, 280: 116 (jfr dock med dessa fyra belägg: *äwig-Säll* 280: 107), 366: 32.

Äwigheet: (som hyperbol för odödligt rykte: teckna, inskriva etc. i) *Äwigheetens Book* 151: 84 (se anm. o. jfr 193: 58), 194: 78, 326: 54, 353: 113, 377: 168: jfr *hans äwige berömm* 346: 115, (hans) *Nampn skall äwigt lifwa* 353: 112, *skrifua i äwigheetens blåå* 202: 103 f., 350: 23 (se anm.).

äwigligen evig 328: 108.

öda [pres. *öder*, impf. *ödde*, part. *ödd(er)*] förröda 47: 21; tillintetgöra, förgöra, döda 105: 120, 149: 17, 187: 24, 279: 72, 294: 2, 296: 46, 297: 82, 307: 29, 309: 104, 338: 42, 373: 66; jfr *uthöda*.

öde förödt 215: 72 (*bliy öde*, se anm.); öde 325: 18 (*öda*, se anm.); jfr *ödelagt* 223: 4; *Ödemarcken* 224: 15.

Öde (jfr *Skäbne*) Öde(t), öde, lott 149: 19, 199: 10, 274: 165, 168, 173 (fatum, se anm.), 279: 69, 337 rubr. (*O-Öde Öde*, se anm.), 337: 7 (Fortuna, »Lycksfalle»), 337: 10 (se anm.); — (adj.) ödesbestämd, förelagd, beskärd 337 rubr., 337: 10, se ock följ. belägg; — *Öd'-Dödligheet* 104: 92 (se anm. o. jfr): *Öde-Dödh* 374: 72: *öde Lagh* 80: 16 (se anm.): *Ödelagh* 202: 123 (se anm.): *Ödes-Lagh* 309: 104: *Öde-måhl* 365: 10; *Ödes-makt* 225: 39.

öfwa göra 285: 99; utöva 384: 3.

öfwer (*öwer*): *öfwer Bord'(e)* 58: 49 (se anm.), 140: 40; i högsta måtto: *öfwer gott* 262: 64, *Öfwer-säll(-en)* 258: 112, 279: 87, 280: 114, 369: 111; *går öfwer sigh* 317: 32.

öfwerdraga kläda på sig 312: 29.

Öfwer-dåd 61: 14 (se anm.), 450: 652.

Öfwerdådigheeter oblygheter, utsvävningar 237: 65.

Öfwerflood överflöd 428: 50 (se anm.): jfr *öfwer flödh* 200: 58, 272: 127.

öfwergyld höljd med guld, förgylld 241: 181.

öfwergå (*öfwer gå*) övergå, överträffa, överstiga 218: 15, 224: 32, 225: 51 etc.; *allas Ögon öfwer gå* 265: 36; se *öfwer*.

**öfwerhölia* hölja över 22: 25 (sup. *öfwerhölgt*); betäcka 312: 32 (*öfwerhölgd*); skyla 43: 66 (sup. *öfwerhålt*, se anm.).

öfwerklifwa överstiga, överträffa 284: 87; jfr *öfwergå* o. *klifwa*.

Öfwer-mått: til ö. som högsta gräns 308: 57; jfr på *öfwer*.

öfwermäkta bli övermäktig, övervinna 196: 146, 209: 26, 296: 51, 385: 35.

Öfwer-Män förmän 313: 58.

öfwer nå 191 rubr.

öfwer-sinna betänka 150: 73, 236: 17, 297: 86; jfr *öfwertäncker* 318: 63; *öfwerwäg* 256: 46.

**öfwertråda* överträda, bryta: sup. *öfwertrå(d)t* 48: 16, 61: 5.

öfwerwinna (absol.) vinna seger 142: 95; besegra 286: 142, 143 etc.

öfwrigt överflödigt 371: 6 (se anm.).

Öga (plur. best. f. *Ögone* 278: 39, *Ögnen* 349: 11): *Ögons Lågor*, kärlekspilarna, 218: 25 (jfr *Ast-Liungand' Ögon* 80: 27); *Wärldens Öga* 268: 1; *ligger mig för Ögon* 3: 11; — sammansättn. *Ögna-, Ögne-, Ögn-: Ögn(e)ble(e)k* 68: 28, 189: 102, 238: 81, 277: 31, 307: 13, 343: 23, 344: 50, 73, *Ögn(e)bleck* 79: 4 (*Ö. lik* vart ögonblick), 107: 170, 171, 319: 83, 338: 23; *Ögne-blund* blink, ögonblick 406: 36; *Ögn(e-)hwarf* 5: 53 (se anm.), 224: 27, 280: 112, 372: 16 (blink, ögonblick); *Ögneleek* 221: 123; *Ögnelust* ögonfägnad 125: 120, 224: 9; *ögne-måhl* 152: 119: *Ögnemärk* 441: 412; *Ögne-paar* 10: 15 (se anm); *Ögnaskåt* 218: 32 (jfr r. 31 och): *Ögne strålar* 125: 137; (*taa' i*) *ögne syn* betraktande 241: 187; *Ögna-Tröst* 6: 26; *Ögn-tårar* 346: 118; *Ögne-Wänner* (falska vänner) 273: 153; — *ögneskinlig* påtagligen 277: 33.

Ökenampn 322: 35.

öka (pres. *öker*, sup. *ökt*): *Tijden ökes* åren tilltaga 330: 29; *thitt gagn till mycket ökt* bragt dig mycken nytta 333: 124.

ömka 225: 49; jfr *ynka*.

ömksam ömkansvärd, jämmerfull 224 35; jfr *mädömk(sam)*.

Önske-Riim (verser med vänliga tillönskningar) 334 rubr.; jfr *Rijm*.

önsklig (adv.) 420: 57.

Öre-hwiskan 377: 174; jfr ä. nsv. *örnataslan* (Dahlgr. Gloss.).

Örn: (en) Örne 246: 71 (om Tyskland); *(en) Ören* 231: 43 (se anm.); best. f. *Örnen* 279: 88.

Örnegåt örngott 81: 46.

Örne-Locken: Ö. fälde slog lock för öronen 351: 46.

Ört ört, blomster 146: 50, 373: 61 (*Örtren*); — *Ört(e)säng* krydd-, blomstersäng 187: 26, 194: 102, 307: 20.

östan i öster 30: 48; — *Östanwäder* östanvind 213: 28; jfr på *nor*.

PERSONREGISTER.

Registret avser främst att vara ett hjälpmedel för användningen och utnyttjandet av Kommentaren, i sådant avseende användbarare än en aldrig så fullständig källförteckning (se denna s. VI). Namn, som förekomma i Lucidors text och som även behandlats i kommentaren, hava emellertid merendels upptagits redan i Ordlistan, till vilken därför hänvisas i och för komplettering av detta register. Absolut fullständighet har icke åsyftats. Sålunda ha bl. a. här icke upptagits bibliska namn, icke heller namn på sägnens och mytens personer. Likaså har fullständig registrering icke ansetts nödig beträffande ofta citerade författare eller utgivare, och för varje sida har blott en hänvisning gjorts, även om personen där anföres flera gånger. Namn på personer, om eller till vilka Lucidor diktat, hava kursiverats.

Aasen, I. 100, 178, 344 etc.
Ahlqvist, A. G. 4, 57, 115, 180, 237.
Albert, H. 27, 95, 97.
Aldrovandi, U. 311, 359.
Alexander den store 67, 196, 197, 202, 306, 312, 323.
Almquist, C. J. L. 288.
Almquist, J. A. 222.
Alnander, S. J. 138.
Ambrosius 359.
Anakreon 47, 197.
Andersdotter, Maria 255.
Andersén, Thomas 102, 168, *261—263*, 304; — Thomas (Blixenstierna) 261; Christina 261; Margareta 261; Welam 261; — Elisabeth (Furubom) 261.
Andersin, J. 3, 4, 53, 56, 57, 58, 65, 78, 85, 86, 112, 114, 125, 136, 137, 138, 139, 156, 184, 189, 300, 301, 321, 331, 332, 333, 338, 340, 341, 347, 353.
Andreæ, O. 213.
Andromachos 175.
Anjou, A. 271.
Anrep, G. 91, 93, 102, 103, 107, 172, 253 etc.
Antoniison (Rehnsköld), G. 268.
Apelblad, J. 340.
Aristoteles 120, 274, 309, 345.
Atterbom, P. D. A. 17, 27, 44, 47, 57, 74, 86, 114, 115, 150, 192, 222, 259, 324.
Augustinus 68, 81.
Aurell, Karin L:dotter 259.
Austrell, O. 263.

Baaz(ius), B. (Ekehielm) 182; M. J. 183.
Bagge, Anna 233.
Balck, N. 111.
Banér (Baner) G. A. 49; G. C:son 107; J. 49; *L. (C. G.) 106—107*; Barbro Marg. 227.

Baptista, J. 66, 68, 77, 79, 81, 119, 122, 123.
Barckhusen, H. 314; J. 314; P. 314; *Margareta 313—316.*
Bechstadius, C. N. 102.
Beckman, J. W. 57, 64, 65, 66, 69, 73, 76, 77, 78, 164, 325.
Beckman, N. 11, 54.
Beijer (von B.), J. G. 28; J. 289; Regina Elisabeth 289.
Bellman, C. M. 9, 14, 34, 47, 50, 192, 222, 230, 317, 325.
Belon (Bellonius), P. 243.
Benedicti, S. 211.
Bengtsson, L. 110.
Benzelius, E. d. ä. 213; d. y. 44, 138, 139.
Berg, R. 55.
Berggren, J. 237, 238, 243.
Bergh, J. 87, 140, 262.
Bernhard den hel. 61, 66.
Bèze, Th. de 66, 69.
Birken, S. von 94, 105, 227.
Bielkenstierna, Cl. 101; Anna N:dotter 298.
Biugg, L. 301; Magdalena 301.
Biör(e)nklou (Mylonius), *M.* 178, *248—252.*
Blixencron(a), G. 275; M. (Blix) 274, 275; *Anna 274—277*, 337; Catharina M. 274; Elisabeth 275; Margaret 309.
Blixenstierna, Th. 261 (se Andersén).
Blom, I. R. 172.
Blom, Margareta 8, *167—171*, 321.
Blome, J. 168.
Bohm, B. 211, 262; L. 211; Brita 211.
Boij (*Boy*), A. H:son 192, 317; A. A:son 192; *Jacob A:son* 192, 296, *317—320*; *Ingrid 191—195*, 296, 318.
Boije (*Boye*), H. 108; *Margareta* 91, *108—111*, 262, 303, 304.
Bolte, J. 335, 340.
Bonde, Catharina 103.
Bonnier, A. 85, 87.
Bording, A. 14, 32, 39, 45, 100, 132, 180, 209, 217—220.
Braad, H. 44, 56, 138, 163, 332.
Brahe, M. 303; N. 289; P. 304; Tyko 130; *Ebba* 108, 164, *303—304*, 324; Elsa E. 206.
Brandberg, E. 213; *Jacob* 85, *213—216*, 217, 220, 222, *320—321*, 322; P. (Cederberg) 213.
Brander, H. H:son 222.
Bras(c)k, P. 46, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 75, 77, 79, 80, 81, 98, 118, 119, 122, 123, 171, 208, 284, 325; S. 38.
Bratt, J. 259; L. 259; *Christina J:dotter 259—261*; J. von 259.
Brehme, Magdalena von 182.
Bremer, Fredrika 30.
Brenner, E. 132, 289; K. 288; *Mårten 288—290*; Sophia E. 274, 275, 333.
Brobergen (*von B.*), A. 280; Chr. 280; *Henrich* 273, *279—282*; H. 280; H. G. 51, 97, 170, 260, 261, 280, 287; P. 280.
Broman, O. 77, 96, 160, 253.
Brun, Brita L:dotter 221.
Buchers, S. von 199, 203.
Buræus, B. O:son (se Cronberg); O. 290; Anna 290.
Busser, J. B. 114.
Büchmann, G. 242, 317.
Bååt, Giörel 179.
Börjesson, H. 237.
Börjesson (Carlberg), J. 163.

Caméen, B. 173; C. 113 (se Camoenius).
Camoenius, S. (Elfdalius) 112, 113, 116; Magdalena 112, 115.
Canterus(-a), Ingrid 290.
Carl, se Karl.
Carlberg, *B.* 85, 113, *163—167*, 168, 182, 216, 303; Christina 113.
Carlén, J. G. 317.

Cassiodorus 160.
Castrén, G. 9, 10, 12, 14, 25, 32, 34, 39, 41, 45, 53, 54, 95, 148, 149, 167, 189, 191, 218, 262.
Cats, J. 70, 331—367 (passim).
Catullus 25, 130, 222.
Cederberg, se Brandberg.
Celse, M. von 43, 44, 115, 138, 142, 163, 333.
Celsius, O. 43, 44, 138, 163, 333; M. 114; Margareta 114.
Chærberus, J. 61, 62.
Chanut, A. 237.
Chefren 246.
Chemnis (Chemmis) 246.
Cheops 246.
Chesnecopherus, N. 302; Beata (Lillieram) 230, 302.
Christina, se Kristina.
Chronander, J. 41, 152.
Cicero 17, 106, 149, 171, 198, 230, 231, 357.
Classon, M. 287—288.
Claudianus 178.
Clemens X 218.
Clerck, H. 102; J. 102; *Richard 101—103*, 104; W. 101.
Colletet, J. 35.
Columbus, J. 100, 112; S. 8, 9, 15, 20, 27, 29, 41, 43, 59, 96, 106, 129, 144, 146, 206, 211, 274, 304, 358.
Comenius, J. A. 30, 127, 295, 345.
Coventry, H. 161, *189—191*, 262, 327.
Coyet, Anna G:dotter 211.
Creutz, E. J. 292; *Christina* 85, *292—294*.
Cronberg (*Kronbärg*), *B. 290—292*, 293; Maria E. 292.
Croningh, S. 149, 152.
Cronström, M. 182.
Cuno, J. 42.
Czepko, D. von 111, 248.

Dach, S. 11, 26, 95, 97, 105.
Dahlgren, F. A. 46, 51, 80, 100, 179 etc.
Dahlstierna, G. (Eurelius) 38, 55, 169, 248, 261.
Dalin, O. von 9, 30, 32, 161, 269, 326.
Danckwardt, J. 278; Elisabeth 90.
Decenius, M. 109, 110.
Deilen, Anna von der 268.
De la Gardie, A. J. 108; J. 108, 248, 303, 304, 324; *Ludwig Pontus 303—304*; M. G. 164, 248, 249, 252, 303, 304; P. 304; Maria Sophia 125.
De la Serre 35, 63, 66, 67, 68, 75, 79, 81, 98, 119, 122, 171, 208.
de Merle, Susanna 253.
Derudder, G. 336.
Despériers, B. 47, 48.
De Witt, J. 219; C. 219(?)
Diodorus 246.
Diogenes från Sinope 235.
Diogenes Laërtius 17, 235.
Dionysios (Syrac.) 240, 256.
Dohna, C. D. von 156.
Douglas, W. 140, 142, 143, 152.
Drakenhielm, W. 284.
Drescher, K. 32.
Drexelius, J. 67, 80, 81, 197.
Duræus, M. 90.
Düben, G. 15.

Eberdt, H. (J.) G. 76, 77, 279.
Eckart von Usedom 322.
Edenius, J. 112, 113, 164; *Sven* 104, *111—123*; 323; Sara 113, 116.
Edman, J. 335, 340.
Eggertz, Eva 182.
Ehrenstéen, Cath. 260.
Eichhorn, C. 71, 192.
Ekehielm, B. (se Baazius) 182; C. 182; *Sigrid 182—184, 184—185*.
Elfdalius (Camoenius, Caméen), S. 112, 113, 116; B. 113; J. 113.
Elgenstierna, G. 211, 213, 227, 249, 259, 262, 303; 222, 282.

Emmerich (Embrich), Valentin 253; *Susanna 252—255* (se Fallentin).
Empedokles 120, 309.
Enæus, O. 274.
Eneman, M. 177, 244, 245, 246.
Epicurus 117.
Erasmus 152.
Eric(h)sson, J. (L:s fader) 115; P. 233.
Ericsdotter, Cath. 192.
Erik av Pommern 132.
Ersch(-Gruber) 244.

Falkenberg, Conrad 103—106, 119, 143, 159, 181, 262; G. 104; M. J. 104; Cath. 181.
Fallentin (se Emmerich), *Susanna 252—255*.
Fant(-Låstbom) 113.
Fattenborgh, H. (Lillieborg) 301; *Sophia F. von Lemke 300—301*.
Feilberg, H. F. 144, 344, 360.
Fernander, O. L. 50, 52, 96.
Fernow, E. 164, 182, 183.
Figrelius, *J.* 91, *304—308*; O. 305.
Filidor der Dorfferer 15, 26.
Filip II 133.
Finckelthauss, G. 11, 35, 39 f., 42.
Fischer, H. 20, 22.
Fischer(-Tümpel) 232.
Fischerström, J. 30.
Fleming, Cl. 101.
Fleming, Paul 8, 11, 13, 25, 26, 27, 35, 36, 95, 97, 98, 101, 104, 106, 123, 134, 148, 172, 188, 189, 213—216, 268, 273—274, 275—277, 280—281.
Flygge, *Cr.* 164, *182—185*; P. 182; Elisabeth 164, 182.
Forbus, A. 108, 109; J. H. 108, 109; J. 109, 140, 142; 110.
Forsblom, W. 253.
Forsius, S. A. 175.
Frese, J. 110, 175, 196.
Fries, E. 261.
Fritsch, A. 46, 325.
Frychman, E. 222.
Funck, A. 211; Brita 233; *Margareta 211—213*, 222, 233.
Furubom, J. 262; O. 262; S. 262.
Fägersten 57.
Förster, K. 123, 221, 232 etc.

Gambara, Veronica 14.
Gammal, O. 213.
Gartman 124, 125.
Geijer, E. G. 155, 326 (G.-Afzelius); Elisabeth 277.
Gellius 230, 265, 274, 307.
Gerdessen, J. 196, 267, 268.
Gezelius, G. 4, 44, 74, 115, 163.
Giliusson (Tollet), G. 221; *Johan* 217, *221—227*.
Gillius (Gyllius), P. 243, 247.
Gisler, N. 342.
Gjörwell, C. 44, 56, 57, 74, 163.
Goedeke, K. 61, 105.
Gothus, se Laurentius och Petrus.
Gottschalksdotter, H. 253.
Goudimel 69.
Gra(a)n, *A.* (Granberg) *300—301*; N. 301.
Granbeck, P. 335, 340, 342, 343, 348, 349, 352—355, 357, 359, 361, 363.
Gref(f)linger, G. 32, 147, 148, 217.
Gregorius (påve) 69, 71, 73, 74.
Gripenhielm, C. 221.
Grooth, Kirstin 211; Maria Anthonidotter 192, 317.
Grubb, Chr. L. 29, 30, 32, 47, 126, 127, 152, 174 etc.
Gruterus, J. 363.
Gryphius, A. 105, 106, 111, 134, 167, 172, 176, 177, 179, 232, 248, 269, 363.
Guarini, B. 12, 95, 106.
Guevara, A. 39.
Gustav II Adolf 132, 199, 303.

Gyldenklou, A. (Gylle) 290; G. 292; Anna Maria 290.
Gyllenhielm, C. C:son 66, 69, 104; Sophia 108.
Gyllenstierna, Axel 189, *227—232*, 249, 304; *Christopher* 86, 91, *123—131*, 136, 137, 138, 140, 141, 143, 144, 159, 190; *Conrad* 44, 105, 109, 125, *136—156*, 179, 181, 228, 259; E. 125, 126, 142, 259; G. 227 f.; J. 227.
Gyllius, se Gillius.

Haberegger, V. 118.
Hægermarck, K. 96, 160, 253.
Hagberg, Th. 12.
Hagström, K. A. 290.
Hammarin, J. 113, 164.
Hammarsköld, L. 53, 57, 74, 138, 191, 222, 332, 335.
Hammerich, M. 45.
Hammerus, H. 326.
Hane, Anna 278—279.
Hansdotter, Carin 108; *Catharina 287—288*; *Christina* (*Schemmelkorn-Otter*) *277—278*; Ingrid 211; Maria 290.
Hanselli, P. 4, 15, 21, 25, 27, 29, 34, 38, 41, 50, 54, 55, 59, 67, 68, 85, 100, 136, 138 etc.
Hanssen, P. 255; *Catharina 255—259.*
Hansson, H. 211, 290; H. (Brander) 222.
Harsdörffer, G. 148, 227.
Haugwitz, Anna M. von 156.
Hedenborg, J. 245.
Hedvig Eleonora 108, 284, 322.
Heermann, J. 66.
Heijdrath, H. 282; Marg. 282.
Heinsius, D. 119, 321.
Helander, J. 69, 73.
Hellquist, E. 11, 39, 47, 51, 60, 63, 94, 129, 154, 215 etc.
Heraklit 119, 123, 240, 305.
Hermelin, O. 94.
Herodes Atticus 230.
Herodotos 173, 197, 246.
Hesiodos 20, 175.
Hesselman, B. 12, 21, 30, 42, 49, 50, 72, 98, 203, 302.
Heublein, C. 118.
Hilarius Lustig v. Freudenthal 53, 105.
Hille, C. G. von 106, 167.
Hiärne, E. 326; Th. 66; U. 25, 121.
Hock, Th. 248.
Hof, S. 55, 72, 98, 110, 121, 145, 178, 181, 193 etc.
Hofberg, H. 50.
Hoffmann v. Fallersleben, A. H. 52.
Hofmannswaldau, Ch. Hofmann von 18, 24, 54, 95, 104, 265.
Holm, E. (se *Rosenholm*) 232—235; Anna P:dotter 233.
Homeros 20, 36, 134, 197, 198, 209, 210, 247, 294.
Honhorst, Marg. von 280.
Hook(e), R. 270.
Horatius 16, 25, 27, 29, 30, 36, 39, 45, 47, 92, 106, 117, 130, 160, 173, 178, 181, 210, 222, 230, 235, 238, 250, 258, 272, 306, 312.
Hordeel, L. 108; Anna 108.
Horn, A. 108; G. 108; H. 108.
Hottinger, J. H. 113.
Howard, Charles 131—135, (143,) 190, 191.
Howelman 255.
Humerus, L. J:son 14, 115, 157.
Hyltén-Cavallius, G. 37, 169, 253.
Håhl, J. 234.
Håkansdotter, Bengta 238.
Hård, J. 180.
(*Hällberg*) *Nilsdotter* (se *Jonsson, Nils*) *Brita* 296, *317—320*; *Margareta 93—101*, 296, 318.
Högmarck, L. 64, 66, 78, 163, 164.

Ihre, J. 178, 194.
Indebetou, H. O. 253.

Innocentius (påve) 247.
Isebrandt 313.
Isidorus Hispalensis 311.
Isogæus, S. 135, 167, 326.

Jacob VI 302.
Jasilanus Aga 34.
Joel, se Örenstedt.
Johan III 108, 234, 302.
Johannes Magnus 91 f.
Johansson, L. (se Humerus).
Jonæ, Nicolaus 234.
Jonsdotter, Barbara 109, 110, 115, 157; Margareta (Palmgren) 314.
Jonsson, J. 110; 314.
Jonsson, Nils 93, *296—298*, 317, 318 (se *Hällberg*).
Jordanes 92, 160, 234.
Julian, J. 325.
Juliana (prinsessa) 4.
Justinianus 308.
Justinus 196, 197.
Juvenalis 40, 117, 122, 147, 174, 210, 240, 306.
Jönsdotter, Brita 248.
Jönsson, A. (Utterclo) 192.

Kagg, Märta 298.
Karl II (av England) 132, 133.
Karl, hertig (Karl IX), 211, 277, 302.
Karl (X) Gustav 105, 199, 219, 251, 284, 309, 312, 324.
Karl XI 34, 125, 132, 158, 191, 199, 217, 248, 267, 309, 312, 322.
Karl XII 34, 220, 324.
Karlfeldt, E. A. 14, 17, 33, 50, 73, 104, 109, 110, 112, 115, 157, 168, 179, 182, 222, 316, 333, 334, 362.
Keder, N. 332—342 (passim), 353, 359, 367.
Keil, R. 50.
Kellgren, J. H. 324.
Kempe, A. 66, 69, 104.
Kingo, Th. 15, 34, 45, 46, 71.
Kinninmundt (*Kinmund* etc.) 168; H. 213; R. 213; *Sara 213—216*, 222.
Kircher(us), Athan. 168, 175, 246, 311.
Klangh 142.
Klemming, G. E. 44, 54, 139.
Klerck, se Clerck.
Klinck, Christina 195 f.
Klingspor, C. A. 156, 309.
Knös, O. A. 333.
Koch, A. 11, 38, 56, 60, 72, 257, 305.
Kolmodin, I. 65; O. 43, 71, 103, 128, 215, 319, 343, 355, 360.
Kristina, drottningar, 113, 199, 237, 277, 280, 284, 309, 312.
Kronbärg, se Cronberg.
Krus (*Kruus*), J. 107; *Sophia Christ. 106—108*, 304.
Kruus, Helena 263.
Kröger, Anna 280.
Kürschner, J. 28, 35 etc.
Kåhre (*Kohre* etc.), G. 238; J. 238; *Truls* 58, *235—248*, 256, 274.

Lacroix, P. 48.
Lagercrona, J. 192.
Lagerlööf, P. 78, 88, 113, 114, 196.
Larsson, E. (von der Linde) 199; P. (till Solberga) 233.
Lappenberg, J. M. 11, 36, 95 etc.
Lauremberg, J. 146, 150, 151, 306, 323.
Laurentius Paulinus Gothus 66.
Laurentius Petri 326.
Law, se Low.
Ledebur, Cath. 118.
Leijoncrona (Leyoncrona), Barbara 7.
Leijonhoff, se Low.
Leijonhufwud, Brita 303.
Leijonstierna, B. 335.
Lenngren, A. M. 114, 153, 192.
Lénström, C. J. 74.
Leopold, C. G. af 114.

Lewenhaupt, Eva (Gyllenstierna) 136.
Lidén, J. H. 43, 44, 56, 74, 114, 115, 138, 156, 157, 163, 172, 191, 248, 332, 333, 337, 341.
Liedemann, C. 332.
Liedgren, E. 46, 63, 77, 78, 79, 80, 284, 325.
Lillie, G. H. 4, 5.
Lillieborg, se *Fattenborg(h)*.
Lillienhoff, J. (Potter) 33, *90—93*, 158, 178.
Lillienstedt, J. (Paulinus) 27, 28, 29, 106, 128, 309; Brita 306.
Lillieram, Beata (Chesnecophera) 233, 302.
Linck, J. 8, 14, 17, 22, 33, 44, 50, 60, 102, 109, 112, 168, 182, 262, 333, 334, 335.
Linde, Lorentz von der 159, 189, *199—206*, 251, 337; se Larsson, E.
Lindroth, Hj. 34, 155.
Lindschiöld, E. 21, 53.
Linné, C. von 287, 349.
Ljungberg, C. F. 110.
Lobwasser, A. 66, 69, 104.
Loenbom, S. 181.
Lohe, H. 91; Petronella 91.
Lohenstein, D. C. von 36, 89, 156, 174, 176, 191, 199—204, 214, 221, 265, 269.
Lohman, C. J. 319; J. B. 282.
Lohrman, J. 93.
Lolle, P. 147.
Longos 12.
Loret, J. 217.
Low (*Law, Lauw*; *Leijonhoff*), *A. 313—316*.
Ludvig XIV 219, 252.
Lund, Z. 232.
Lundin, Claes 34, 361.
Lundström, H. 65.
Luther 62, 67, 288.
Lützow (*Lützau*) 85, *322—323*.
Maginus, J. A. 242, 244.
Mandelslo, J. von 239.
Mannerstedt, H. och P. 255.
Maria Euphrosyne (prinsessa) 303.
Marini, G. 12, 13.
Marot, Cl. 66, 69.
Martialis 117, 293.
Mat(t)sson, E. 248; L., se Strusshielm.
Mau, E. 29, 31, 47.
Merle, Susanna de 253.
Messenius, J. 38, 60, 113, 116, 127, 325, 326.
Meurer, I. 195—199, 233.
Meurman (*Myrman*), *Henrik 255—259*; H. J:son 255; H. och P. (se Mannerstedt) 255.
Meyer, E. 16, 181.
Michaelsdotter, Brita 93, 296, 317.
Michelsdotter, Christ. 284.
Moij, F. de 195.
Moscherosch, H. M. 31, 41, 105.
Munsterus, se Münster.
Musæus, S. 111.
Mühlpfort, H. v. 123.
Müller, C. 199; Müller, W. 23, 24, 29, 123, 221, 232, 260 etc.
Mylonius, se Biörenklou.
Münster (Munsterus), S. 91, 174, 204, 239, 244, 245, 247.
Myrman, se Meurman.
Månsson, A. 30; B. 284.
Mårtensdotter, Carin 288.
Mårtensson, E. (Reutercrantz) 292.

Natzius, E. 105.
Nescher, D. G. 138.
Neukirch, B. (18), 54, 214.
Nicolai, Ericus 234; 284.
Nilsdotter, Brita, Margareta, se *Hällberg*.
Nilsson, A. 109; Hieron. 233.
Nordberg, Anna Gudmundsdotter 164, se Norenius.

Nordanwäder, J. (Nohlanwähr) 232, 233, 234; L. 233.
Nordenflycht, Hedv. Ch. 214, 265.
Nordström, J. 222.
Noreen, A. 12, 16, 19, 21, 50, 56 etc.
Norenius (Norenia), G. 164; Elisabeth 113; Sara 112.
Nyerup, R. 43, 45, 46.
Nyman, Martin 8, *167—171*; P. 261; Barbro 213; Sara 261.
Nyrop, Kr. 47, 48.
Nüssler, B. W. 96, 97.

Odén, K. G. 304, 305.
Olaus Magnus 168.
Olaus Petri 46, 307.
Olearius, A. 239.
Olivecrona, se Pehrman.
Olofsdotter, Gundborg 261; Malin 213.
Olofsson, A. 196; H. 277; M. 289; S. 99.
Opitz, M. 8, 9, 11, 14, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 35, 38, 39—42, 59, 65, 95, 96—97, 106, 110, 119—123, 134, 147, 172, 221, 284—286, 310, 321—322.
Oppianos 359, 364.
Otter, C. 277; S. von 278; *Christina Hansdotter 277—278* (se *Hansdotter*).
Owen, J. 95.
Ovidius 17, 25, 28, 38, 55, 92, 100, 117, 119—123, 126, 161, 169, 171, 178, 181, 186, 187, 193, 201, 207, 210, 215, 216, 223, 226, 228, 248, 252, 264, 266, 272, 288, 293, 294, 299, 305, 309, 310, 315, 323, 326, 327, 336, 340, 361.
Oxenstierna, A. 105, 126, 207, 238; B. 301; E. 91, 206; Gustaf 125, *Gabriel* 270, *309—312*, 313; J. 237, 250; J. G. 161; *Anna Margareta* (Tott) *206—211*; Beata 284; Catharina 107; *Gustawa Joh. 123—131*; *Marca Christiana* 85, 309, *313*, 322.

Palm, H. 105, 111, 177, 248 etc.
Palmblad, W. 177.
Palmgren, Marg., se Jonsdotter.
Palmskiöld, E. 4, 5, 14, 29, 44, 53, 56, 107, 114, 115, 156, 157, 180, 206, 274, 284, 332.
Paludan, J. 9, 335, 340.
Paracelsus 351.
Paselich, Judith von 322.
Pauli, Christina 271.
Paulinus, se Lillienstedt.
Pawel, G. von 106.
Pedersdotter, Anna (Marg.; Sohlberg) 233; 238.
Pehrman, Thomas 93—101, 105, 143, 296; J. och H. 93; H. och I. (Olivecrona) 93.
Pehrsson (Pedersson), E. 213.
Persius 181, 205.
Petrarca 3, 10, 11, 12, 14, 20, 21, 24, 35, 98.
Petronius 265.
Petrus Johannis Gothus 239.
Pfeiff, J. J. 255.
Pindaros 92, 250.
Plaëss, J. von der 91.
Plantin, O. 78.
Platon 176.
Plautus 307.
Plinius d. ä. 58, 174, 175, 181, 196, 197, 202, 219, 230, 231, 243, 246, 274, 276, 289, 291, 306, 323, 350, 351, 364.
Plinning, Anna Nilsdotter 316—317.
Plutarkos 197, 274.
Pomponne, S. A. de 190.
Pontinus Calmariensis, M. 179, 206.
Porphyrius 17.
Potter (Pötter), se Lillienhoff.
Prillwitz, J. 102, 124, 125, 132, 140, 189, 190, 262.
Printz, J. 99, 125, 162.
Propertius 93, 248.
Protagoras 17.

Prytz 14.
Pröhle, H. 35.
Ptolemæus I 306.
Pyrrhus 231.
Pytagoras 119, 309.
Pötter, se Potter.

Rabbi Schilomer 57, 66.
Rachel, J. 32, 148, 205.
Rahm, J. 65, 77.
Ravisius, J. 197, 230.
Reenberg, T. 47—48.
Rehnsköld, G. (Antoniison) 268; G. A. 268; J. A. 268.
Reinkel (Reinich), Cath. 222.
Renner, M. 287.
Retzius, A. J. 30.
Reutercrantz, E. 85, 87, *292—294.*
Rhodijn, A. 269.
Ribbing, E. 167, *180—182*; G. 271; L. 181; *Christina* 172, *271—273*; Märta 275.
Rietz, J. E. 46, 49 etc.
Rist, J. 10, 32, 33, 35, 68, 77—81, 105, 176, 221.
Roberthin, R. 26.
Rode, G. 45.
Roemer, Anna 340.
Ronsard, P. 21, 22, 26, 47, 65 f.
Rosenfeldt, W. von 51, 324.
Rosenhane, A. 181; G. (Skogekär Bergbo) 28, 94, 169, 180, 181; S. 180; *Beata* 167, *180—182.*
Rosenholm, E. (P:son Holm) *232—235*, 249, 302, 304; P. 233.
Rudbeck, O. 40, 92, 114, 160, 167, 234, 253, 361; O. d. y. 114.
Rudeen, T. 35, 68, 94, 113, 114, 116, 123, 175, 206, 221, 226, 316.
Rudin, W. 43, 319.
Runius, J. 37, 42, 43, 128, 220, 363.
Rydelius, A. 173, 260.
Rüdling, J. G. 34, 132, 237, 238, 253.
Rydqvist, J. E. 54, 55, 129, 226 etc.
Ryning, E. 101.
Röling, J. 95.

Sabellicus, M. C. 230.
Sacer, G. W. 232.
Sadewasser, Hans 85, *273—274*, 281, 321; *Maria* 273, *294—296.*
Sahlstedt, A. 13, 18 etc.; 135, 191, 206, 235, 248.
Saladin Jussuf 245.
Salvius, A. 250; L. 114, 326.
Sandwall, F. 172, 180, 181, 192, 227, 259.
Scarinus, E. 112.
Schaeij (*Schaey*) *216—221*; *Peter* 217, *282—284*; W. 282.
Scheffer, J. Andersen 45.
Schefferus, J. 88, 113, 114, 157, 253, 271.
Scheiner, Chr. 269.
Schemmelkorn H. B. 277; *Christina Hansdotter S.* (*-Otter*) *277—278.*
Schenck, M. 219.
Schirmer, D. 16, 23, 24, 26, 29, 98.
Schroderus, E. 30, 39, 127, 258, 295, 317, 345.
Schröder, J. H. 136.
Schuppius, B. 149.
Schück, H. 38, 58, 69 etc., 127 etc.; 136, 140.
Schöldström, B. 115, 211.
Seladon, se Grefflinger.
Seneca 17, 70, 240.
Serre, se De la Serre.
Silfwersparre, Anna 292.
Simming, M. 284.
Simonsson, J. 259—261.
Siöblad, Magdalena 4, 14, 115, 157.
Skogekär Bergbo, se Rosenhane.
Skytte, J. 298; Brita L:dotter 172, 271; Sophia B. 298.
Slatte, Erik 298—300, 300, 304; E. 298; N. 298; Anna Maria, Gunilla Sophia 298.

Sohlberg, Anna(Marg.), se Pedersdotter.
Solinus, C. J. 174, 204, 230.
Sondén, P. A. 27, 53, 57, 74, 113, 118, 138, 324, 332 etc.
Soop, C. och G. 238; M. 238; Carin 298.
Spak, Christ. O:dotter 163.
Sparman, A. 255.
Sparre, Beata 180; Christ. 143; Marg. 173.
Sparrfelt A. 275; Birgitta 275.
Spartianus 231.
Spegel, H. 30, 38, 41, 43, 57, 63, 64, 65, 69, 71, 73, 74, 75, 92, 96, 100, 107, 121, 126, 128, 138, 145, 146, 151, 154, 155, 170, 198, 345 etc.
Staffansdotter, Christ. 280.
Stagnelius, E. J. 93.
Stamm, Johan Wilh. 252—255, 289; J. W. 253; Ehrengerdt 289.
Stecker, Anna H:dotter 255.
Sten, S. 301.
Stenbock, G. O. 186; M. 226; Christ. Cath. 186.
Stiernflycht, Chr. 182, 184.
Stiernhielm, G. 18, 23, 25, 27, 37, 40, 41, 47, 50, 51, 52, 67, 68, 87, 88, 94, 96, 100, 113, 120, 126, 129, 140, 145, 147, 155, 164, 169, 175, 204, 209, 214, 215, 221, 226, 229, 254, 262, 279, 291, 305, 314, 361.
Stiernman, A. von 322.
Storm, A. Chr. 102, 262; B. 102.
Strabo 243, 247, 306.
Strephon, se Harsdörffer.
Strijk, Gotthard 172, *271—273*; H. (J.) 172, 271 f.; *Elisabeth Juliana 171—179*, 323.
Strindberg, A. 34, 361.
Strobelius 140.
Strokirk, O. F. 233, 278, 282.
Strusshielm, L. (Matsson) 102, 109, 114, 115, 156, 157, 172, 186, 268, 271.
Stuart, A. J. 302; J. 302; D. 302; *Märta Beata* 233, *301—303*.
Stubenberg, J. W. von 106, 167.
Sundén, D. A. 154 etc.
Sundqwist, E. P. 46.
Swah(e), F. 222; *Margareta 221—227*; 321.
Swanwall, A. 195, 233.
Swebilius, O. G. 236—244 (passim).
Swedberg, J. 46, 65, 68, 73, 75, 78, 110, 163, 214.
Swederus, G. 314.
Svensson, Staffan 280.
Swilling, N. 182.
Swinhufwud, Birgitta 110; Margareta 110.
Söderwall, K. F. 23, 49, 74, 76 etc.

Tacitus 364.
Tasso, T. 12.
Taubmann, F. 317.
Tegnér, Elof 4, 108.
Tegnér, Esaias d. y. 127, 129, 154, 194, 322, 342.
Tehedt, Elias 278—279.
Terkelsen, S. 10, 29, 32, 40—42, 105.
Terserus, J. 112, 113, 279, 280.
Theokritos 10, 116.
Thevenot, J. de 245.
Thilman (Margareta) 85, *321—322*.
T(h)olstadius, A. 136.
Tibullus 25, 117.
Tollet, se *Giliusson*.
Torstensson, A. 186; L. 186; *Brita Christ.* 167, *185—187*.
Tott, Cl. 206.
Triewald, S. 215, 319.
Tripp, Lovis 90.
Troels-Lund, F. 70, 126, 154, 225, 226, 253 etc.
Trotzig, Johan 211—213, 217, 220, 222, 233; J. 211.
Trulsdotter, K. 237.
Tscherning, A. 205.
Törner, S. 256.
Törnewall, P. 360—362.

Ulfsparre, G. 143; *Märta Christ. 136—156, 179—180*, 262.
Urban IV (påve) 247.
Urfé, H. d' 123.
Utterklou, *Johan 191—195*, 296; Margareta 192; se Jönsson, A.
Uttermarck, D. B:son (Utter) 284; *Catharina 284—286*, 337.

Wachtmeister, Anna 4, 5.
Wahle, Marg. von 275.
Waldberg, M. von 9, (14,) 35, 52, 53, 105, 148.
Valerius Maximus 197, 201, 230, 231, 240, 256.
Valle, Pietro della 247.
Wallenius, A. E. 347.
Wallerius, H. 64, 78; J. G. 311.
Wallia (Wallenstedt), Marg. 249.
Wallin, G. 326; J. O. 73, 78.
Wallius, L. 249; Marg. (Wallia) 249.
Wankijf, N. 77, 87, 143, 236.
Warnmark, P. 118, 119, 121.
Weckherlin, G. R. 20, 22.
Wegelin, Ch. A. 105.
Weiler, Marg. 289.
Weinheim, Agneta 259.
Weise, Chr. 14, 260, 354.
Vendell, H. 260, 350.
Wenelzer, V. 255.
Wennæsius, E. 114.
Vergilius 27, 96, 106, 117, 123, 127, 130, 133, 134, 174 f., 181, 207, 210, 215, 229, 250, 257, 264, 272, 299, 326.
Werner 138, 139.
Werwing, J. G. 34.
Wessely, J. 71.
Wester, Ellen 78, 110, 113, 115, 119, 157, 263, 335.
Westerlund(-Setterdahl) 239.
Westhius, S. 125.
Wettersten, N. B:son 64, 77.
Wexionius, O. 38, 86, 196, 248.
Whitelocke 101.
Wibbling, *Henrik 263—267*, 280; H. 263; H. H:son 263; Magdalena 263.
Widekindi, J. 237, 238.
Wieselgren, P. 102, 108, (115,) 136, 158, 164, 309.
Vilhelm av Oranien 219.
Vilhelm från Tyrus 243.
Wilkau, Chr. 95, 97.
Villanovanus, M. S. 243.
Wilskman, A. 222.
Vintrosius, G. 314.
Wivallius, L. 38, 58, 69, 94, 127, 224, 259, 276, 327.
Voigtländer, G. 29, 30, 32, 35, 40, 41, 42, 43, 316.
Wolker, Elisabet 93.
Wollimhaus (Leijonstedt), A. 100, 101.
Wrangel, C. G. 104, 114, 115, 156—162; *Carl Philip* 104, *156—162*, 189, 228, 249, 264; E. 54, 324, 333—336; F. U. 102, 195.
Vultejus, J. 156.
Würtz, P. 219.

Yxkull, Beata von 125, 126, 142.

Zedler, J. H. 244, 350, 351.
Zelin, *J. Matzon 316—317*.
Zeno 17.
Zesen, Ph. von 26, 94.
Zettersten, A. 102, 109.
Ziegler, H. A. von 28.

Åkerblom, A. 28, 54, 72 etc.; A. L. 94.

Örenstedt, F. J. 267, 268, 275; Ph. J. 275; *Anna Hedwig* 85, 263, *267—271*, 275, 293, 321.
Österley, H. 45, 105.